Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE ROMA
RC
289

Digitized by Google

[illegible]

Digitized by Google

RC 283

SACRARVM CERIMONIARVM,

SIVE RITVVM ECCLESIASTICORVM SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

LIBRI TRES.

Poſt omnes omnium editiones Summa denuo vigilantia recogniti.

Vniuerſis Eccleſiaſticis, Non tam iucundi q. utiles & neceſſarii.

O V E S

P A S C E

M E A S.

ROMAE

TYPIS VALERII DORICI. M.D. LX

CVM PRIVILEGIO.

C. M

Ioannis mariç de Arretinis Burgensis

SANCTISSIMO D. NOSTRO DOMINO LEONI X. PONT. MAX. CHRIST. MARCEL. ELECTVS ARCHIEPISCOPVS CORCIREN.

FOELICITATEM.

VETVSTISSSIMAM SACRAR. CERIMONIAR. *Obſeruationem Beatiſs. Pater, & una cum ipſa Religione ortam eſſe conſpicuum eſt. Velut enim hæc mortalibus ſemper optima, ac ſummopere neceſſaria extitit, utpote: qua Deos immortales ſuſpicerent, admirarentur, & colerent, ita ſine debito Cerimoniarum ornatu inculta eſt, informis, ac omni pulchritudine uacua. Placet recognitio Principi. Beneuolentia placet. At multo magis gratum obſequium, ſi & geſtuum ueneratione, & compoſitione uerborum, & munerum blandimentis afficiatur. Sedet in ſublimi ſolio Rex omnium optimus, circunſtant Diuinæ mentes, quæ certatim ſe illi gratas reddunt, diuerſis agitationibus Cœli mouentur. Coeunt partim, partim diſſentiunt Elementa. Quod ſuum eſt agunt alia, & pro temporis uarietate mutantur. Summa deniq; conſenſione, diſparibus tamen officiis, ſibi ipſi conſonat, ſuoq; principio obſequitur uniuerſum. Quare mortales quoq;, quos cum Diis mercaturam quandam exercere Plato commemorat, Et præcipue nos, qui ſupremi illius ſplendoris facti ſumus diuina uoluntate participes, candidiſſimæ Pietati, puriſſimisq; Sacrificiis, delectum cerimoniarum iniunximus. Quem pia hæc editio tuo dicata nomini continet, Quæ poſt tot annos ſub tanto Principe in lucem prodiiſſe ſe lætatur. Vbi non Delphica Oracula, neq; Thamiræ, aut Orphei Hymnos, quibus ſe adeo iactauit Græcia, non Sybillinos affatus, aut uanam Hebræorum ſuperſtitionem, non mutabilem Caldeorum ignem, neq; Aegyptiorum Serapim, aut Perſarum Solem inuenies, Sed Diuini Numinis deductionem, preces caſtiſſimas, Cæleſtis Patriæ ſpeciem, Sacratiſſimos ritus, Archana præfigurata miſteria. Quid enim aliud Pontificum electio, Conciliorum norma, Diuorum adſcriptio, Cardinalium allectio, Pontificalis pompa, admiſſio Principum, aliq; ſacrorum uſus, quam in unum totius uniuerſi Principem ſummum conſenſum, Dei prouidentiam, poteſtatem, ſplendorem, Imperium, liberalitatem oſtendunt? Nobis certe hoc in Diogenis fano conſtitutis melius, quam per has Cerimonias, Quibus adeo celebratur Roma, tuaq; authoritas colitur, Diuina omnia illucere non poſſent. Hanc itaq; lucubrationem accipe Sacratiſſime Pontifex, Quæ tantis auſpiciis ſub tuo Auguſtiſſimo Principatu in uulgari promeruit. Hanc inquam accipe, lætoq; animo amplectere, ꝙ tam pro ſui ipſius Dignitate, quam pro tui Amplitudine gratiſſima quidem omnibus futura ſit; Et plurimum iocunditatis perpetuis temporibus allatura.*

RVBRICAE ET TITVLI PRIMI LIBRI SACRARVM CERIMONIARVM. S. R. ECCLESIAE.

TITVLVS I.

DE ELECTIONE Romani Pontificis. vbi fieri debeat electio. Folio. 1
Deſcriptio loci, & Romani Conclauis. 1
Vbi conueniunt Cardinales vacante Sede. 1
De vltima porta Conclauis, ac eius clauibus 2
Quæ liceat Cardinales tractare in Conclaui præter electionem. 2
Quæ curanda, ſi extra vrbem electio habenda eſſet. 2
Quæ in Conclaui conuehenda. 2
Ordo eligendi Pontificis, & ratio. 2
De poteſtate electionis tradita ſacro Cardinalium collegio, & quibuſdam in ea ſeruandis. 3
Gregorii Decimi ſtatutum de electione, 3
De Clementis Quinti declaratione, & additione. 3
De Clementis Sexti limitatione. 3
Exhortatio, vt reuideantur maiorum decreta ſuper electione. 4
De Miſſa Spiritus ſancti, & ſermone. 4
De introitu in Conclaui. 4
Quæ agenda a Dominis Cardinalibus antequam ad Conclaue proficiſcantur. 4
De iuramento exigendo a cuſtodibus. 4
De exhortatione Prioris Epiſcoporum Cardinalium ad Collegium. 5
De claudendo Conclaui, & his, qui in eo remanent. 5
De Sacriſta, qui celebrat in communi coram Patribus. 5
Quomodo intromittuntur cibaria. 5
Qui cibi miniſtrentur, & quod vnus de alterius ferculo non veſcatur. 5
De cortinis & habitu Cardinalium. 5
De modeſtia ſeruanda in Conclaui. 5
De ſtatutis per futurum Pontificem ſeruandis. 5
Quæ ſeruanda, ne electio poſſit impugnari. 6
In quo caſu electus, & eius adhærentes ſunt excommunicati. 6
De Miſſis in Conclaui celebrandis. 6
De primo tractatu electionis per viam Spiritus ſancti. 6
De electione per viam compromiſſi. 6
De electione per viam ſcrutinii. 7
De Acceſſu, & quomodo fiat. 7
De concluſione electionis, & nominis mutatione. 7
Publicatio noui Pontificis. 7
De indumentis electi, & prima veneratione a Cardinalibus. 8
Deſcenſus noui electi ad Eccleſiam Sancti Petri. 8
De electo extra Collegium. 8
Quid agendum ante coronationem a nouo electo. 8

TITVLVS. II.

De ordinatione & cõſecratione noui Pontificis: & primo de promotione electi ad ſacros ordines, ſi illis careret, & primo ad ſubdiaconatum. 8
De promotione ad Diaconatum. 9
De electi ordinatione in Presbyterum. 9
Si electus haberet ordinem. 10
Conſecratio electi in Epiſcopum ſine benedictione & coronatione. 10
Quomodo conſecretur in Epiſcopum. 10
De benedictione Annuli. 12
Conſecratio, benedictio, & coronatio ſimul Romani Pontificis. 12
Quæ ſeruantur in coronatione etiam ſine conſecratione Epiſcopali. 12
Vbi Pontifex electus recipit ad oſculum pedis Canonicos & Capitulum Baſilicæ ſancti Petri. 13
Quando, & qui accipiunt paramenta, & de colore. 13
Ad quos ſpectat conſecratio Romani Pontificis. 14
De benedictione electi Pontificis iam conſecrati Epiſcopi. 15
De laudibus faciendis Pontifici ante Epiſtolam. 15
De coronatione Papæ ſupra gradus Eccleſiæ. 15
Ordo proceſſionis ad Lateranum. 16
Vbi & quando Mareſcallus ſiue Soldanus Curiæ proiiciat pecunias ſuper populum. 17
De Iudæis & lege. 17
Quæ fiunt apud Eccleſiam Lateranenſem, & primo de Sede ſtercoraria ante portam Eccleſiæ. 17
De laudibus, quæ Pontifici in Aula Conſilii fiunt. 18
De duabus Sedibus perforatis apud Cappellam ſancti Silueſtri. 18

TITVLVS. III.

De conuiuio ſolenni Pontificis cum Cardinalibus, & Prælatis. 18
De præparatione Aulæ, ſedium & menſarum. 18
De Imperatore & Rege ſi ſunt in conuiuio. 19
De habitu Pontificis, & Prælatorum. 19
De prima lotione manuum Pontificis, & ordine ſedendi in menſa. 19
De quatuor Patriarchis. 19
De benedictione menſæ. 20
De ordine & modo portandi fercula. 20
De proba, cui, & quo modo. 20
De ſecũda Lotione & gratiarũ actione. 20
Quando fit conuiuiũ ſine paramentis. 20

TITVLVS. IIII.

Quæ mutantur, ſi coronatio Pontificis fit extra vrbem. 20

TITVLVS. V.

De aduentu, & coronatione electi in Imperatorem Romanorum: & primo de approbatione electionis & perſonæ. 21
Quod veniente Imperatore mittantur Legati Apoſtolici. 21
De iuramento præſtando per Imperatorem. 21
Ingreſſus Cæſaris in vrbem, & ordo obuiandi, & de ſtatione extra vrbem. 21
Iuramentum, quod Cæſar præſtat Romanis. 21
Ordo intrandi in vrbem. 22
Quomodo Papa excipit Imperatorem ad oſculum pedum ſupra gradus. 22
Quæ ante coronationẽ curari debeant. 22
De cerimoniis in die coronationis ſeruandis. 22
Iuramentum, quod Cæſar præſtat in die coronationis. 23
Proceſſio Pontificis, & Cæſaris per Vrbem. 26
Profectio Imperatoris ad Lateranum, & quæ ibi fiant. 27
De coronatione Imperatoris abſente Papa. 27
Proteſtatio quæ fieri debet Imperatori. 28
De coronatione Imperatricis ſine Imperatore. 28
De pluralitate coronarum. 29

TITVLVS. VI.

De canonizatione vnius ſancti: & primo de inquiſitione, & cõmiſſione cauſæ. 30
De commiſſione tribus Cardinalibus, & prima diffinitione. 30
De publico Conſiſtorio, propoſitione aduocati, & Pontificis reſponſo. 30
Antiqua conſuetudo Prælatorum petentiũ canonizationem. 30
Conſiſtorium ſecretum cum Prælatis Curiæ. 30
De præparatione ſuggeſti, & aliarum rerum pro canonizatione. 30
De præparatione ceræ. 31
De his, quæ fiũt in die canonizationis. 31
De proteſtatione, & pronunciatione Pontificis. 31
Forma proteſtationis. 31
Pronunciatio Pontificis. 31

TITVLVS. VII.

De pluribus benedictionibus. Ordo ſeruãdus in creatione noui Ducis a Paulo ſecundo inſtitutus. 32
Ordo benedicendi nouum Militem. 32
De iuramento & aliis in creatione Ducis. 33
Quæ ſeruantur in Duce minoris potentiæ. 34
Ordo ſeruandus in benedictione & inueſtitura noui almæ Vrbis præfecti a Sixto Quarto inſtitutus. 34
De benedictione Roſæ, quæ fit Dominica, Lætare Hieruſalem, & eius traditione. 34
De enſe in nocte Natiuitatis Domini dando & benedicendo. 35
De benedictione & traditione Vexilli bellici. 36
De conſecratione Agnus Dei. 36

TITVLVS. VIII.

De creatione nouorum Cardinalium. 38
De primo Conſiſtorio, an ſint creãdi Cardinales, & quot. 38
De ſecundo Conſiſtorio, & forma pronunciandi Cardinales. 38
Infirmorum vota exquirenda per duos Cardinales. 38
Quod nouiter creati non ſunt publice viſitandi antequam Cappellum acceperint, & viſitauerint. 39
De Conſiſtorio publico, in quo publicantur Cardinales noui, & datur galerus præſentibus. 39
De receptione nouorum Cardinalium ad oſculum pacis, & traditione galeri. 39
De noui Cardinalis deductione. 40

De modo viſitandi. 40
De modo & forma claudendi, & aperiendi os noui Cardinalis. 40
Forma aperiendi os. 41
De dandis titulis, & annulis nouis Cardinalibus. 41
Quod noui Cardinales non vtuntur annulis antequam habeant titulum. 41
Diſpenſatio quod retineant beneficia. 41
Galerus regulariter non mittitur abſentibus. 41
Quæ ſeruantur cum mittitur galerus extra curiam. 41
De creatione Epiſcopi Cardinalis: & quod Cardinalis, de quo aliquid tractatur, exit Conſiſtorio. 42
De creatiõe Legati Apoſtolici de latere. 42
De habitu Pontificis in pronunciatione. 43
De ordine Cardinalium ad ſacros ordines. 43
Quod apud altare ſancti Petri ſolus Papa conſecratur. 43
De nouo Cardinali veniente ad curiam ſine galero. 43
De nouo Cardinali, vel Legato redeunte vacante Sede. 44

TITVLVS. IX.

De conſiſtorio publico, ac loco, & ordine Conſiſtorii. 44
De habitu, & locis in publico Conſiſtorio.
De Conſiſtorio ſecreto. 45

TITVLVS. X.

De prouiſione Eccleſiarum. 45
Pronunciandi Abbatis forma. 45
De habitu, & prima viſitatione Prælatorum, & iuramento. 46
Qui appellantur electi. 46
De pallio, & quomodo traditur. 46

TITVLVS. XI.

De publicationibus ſolennibus, & primo de publicatione pacis. 47
De publicatione fœderis initi pro defenſione Eccleſiæ, & conſeruatione pacis. 48

TITVLVS. XII.

Ordo quomodo Papa equitat in Pontificalibus. 48
Ordo cum Papa equitat ad aliquam Eccleſiam religionis gratia, ſiue ad alium locum, & non in Pontificalibus. 49
Quando Cardinales debent præcedere Pontificem, & quando ſequi. 49
De itineratione Papæ quãdo ad alias vrbes, ſiue alia loca vult ſe transferre. 49
Ordo intrandi aliquam vrbem in Pontificalibus. 50
Quid agendum, ſi cum Papa adeſſet vnus Diaconus tantum cum vno Epiſcopo, vel presbytero Cardinali. 51

TITVLVS. XIII.

De receptione Principum, & primo de receptione Imperatoris venientis ad vrbẽ peregrinationis cauſa. 51
De receptione Regis venientis ad vrbẽ. 52
De receptione Reginæ. 54
De receptione primogeniti Regis. 54
De receptione alicuius Principis Electoris Imperii, ſiue alterius maximi Principis. 54
De receptione Principis non ita clari. 55
De Principe Electore Præclaro. 55
De receptione Oratorum, ſiue Legatorum Regum, & Principum, ſeu rerum publicarum. 55

TITVLVS. XIIII.

De Concilio Generali. 56
De loco & ſedibus Concilii. 56
Qui habent vocem deliberatiuam in Conciliis. 57
De diuerſis officialibus Concilii. 57
Ordo ſedendi in Conciliis. 57
Ordo rerum gerendarum in Conciliis. 58
De Cõſtancienſi, & Baſileenſi conciliis. 58
De generali congregatione in Conciliis. 58
De publica ſeſſione, & ſacris precibus. 58

TITVLVS. XV.

De morte & exequiis Reuerendiſſimorum Cardinalium. 59
De officio abſolutionis circa caſtrum doloris. 61
De ægrotatione, morte, & exequiis Romani Pontificis. 63
De ſignificatione mortis eius per Collegiũ, & de ſtilo ſcribendi. 64
De bullis plumbatorum per Vicecancellarium frangendis. 64
Officium Miſſæ Apoſtolica Sede vacante.
Introitus. 64
Oratio. 64
Lectio Epiſtolæ Beati Pauli Apoſtoli ad Hebræos. 64

LIBRI SECVNDI.

TITVLVS. I.

DE PRIMA Dominica aduentus domini. 65
Ordo ſeruādus quando cātatur miſſa ordinaria, coram Papa per prælatum. 65
De prima dominica aduentus Papa abſente. 68
De miſſa Papali in dominica aduentus. 69
De ſecunda dominica aduentus. 69
De tertia dominica aduentus. 69
De quarta dominica aduentus. 70
De vigilia Natiuitatis Chriſti. 70
De veſperis vigiliæ Natiuitatis Chriſti Pōtifice in craſtinum celebraturo, 70
De publica compotatione ſiue collatione, potus in Aula a priſcis vocitatus. 71
De matutinis noctis Natiuitatis Chriſti Papa præſente. 72
De ordine cantantium lectiones. 74
De laudibus & Miſſa in Aurora. 74
De Miſſa maiori Papa perſonaliter celebrante. 74
De traditione Enſis, & Pilei, cuius benedictionē require ſupra in prima parte. 80
De veſperis in vigilia Natiuitatis Chriſti, Papa in craſtinum non celebraturo. 80
De Miſſa in die Natiuitatis Chriſti, Papa præſente non celebrante. 81
De veſperis vigiliæ Natiuitatis Chriſti Papa abſente. 82
De Matutinis Natiuitatis chriſti Papa abſente. 82
De prima Miſſa Natiuitatis Chriſti Papa abſente. 82
Si Papa in nocte Natiuitatis perſonaliter celebrat. 82
De laudibus, & ſecunda Miſſa, Papa abſente. 82
De tertia Miſſa in die Natiuitatis Chriſti, Papa abſente. 82
De die ſancti Stephani. 83
De feſto ſancti Ioannis Euangeliſtæ. 83
De vigilia Circunciſionis, & eius feſto. 83.
De vigilia Epiphaniæ Domini. 83
De feſto Purificationis Beatæ Mariæ Virginis. 83
De feſto Purificationis Beatæ Mariæ Virginis, Pontifice abſente. 85
Ordo diſtribuendi candelas. 86
De die Cinerum. 86
De officio diei Cinerum, Papa abſente. 86
Si Papa in die Cinerum celebrabit. 86
De prima Dominica Quadrageſimæ. 88
De ſecunda Dominica Quadrageſimæ. 88
De tertia Dominica Quadrageſimæ. 88
De quarta Dominica Quadrageſimæ, quæ dicitur lætare, ſiue Roſa. 88
De quinta Dominica Quadrageſimæ. 88
De ſexta Dominica Quadrageſimæ in palmis, Papa præſente. 89
De officio Dominicæ Palmarum, Papa celebrante. 90
De officio Dominicæ palmarum, Papa abſente. 90
De Matutinis tenebrarum quartæ feriæ maioris hebdomadæ, Papa præſente. 91
De Matutinis quartę feriæ maioris hebdomadæ, Papa abſente. 92
De quinta feria maioris hebdomadæ, quæ Cœna Domini dicit, Papa præſente. 92
De proceſſionibus, quæ fiunt per Papā. 92
De mandato faciendo. 93
De officio in Cœna Domini, Papa celebrante. 94
De officio die Iouis ſanctæ, Papa abſente. 94
De lotione pedum treſdecim pauperum Papa abſente. 94
Quando Papa proceſſionibus tantum intereſſe volet, & publicam Indulgentiā populo dare. 95
De ſexta feria maioris hebdomadæ Papa præſente. 95
De Matutinis tenebrarum quintæ, & ſextę feriæ maioris hebdomadæ. 97
De indulgentia danda populo. 97
De officio diei Veneris, Papa celebrāte. 97
Quod Papa hac die non ſedet In ſede in Camera. 99
De officio Veneris Sācti, Papa abſente. 99
De Sabbato Sancto, Papa præſente. 100
De habitu Papæ. 100
De Sabbato Sancto Papa abſente. 100
De Sabbato Sancto, Papa celebrante. 100

TITVLVS. II.

De feſto Reſurrectionis Domini Papa celebrante. 103
De communione Imperatoris, aut Regis. 104
De feſto Paſcharis, Papa nō celebrante. 104
De ſecunda feria poſt Paſcha. 104
De tertia feria poſt Paſcha. 104
De Sabbato in albis cum dantur Agnus Dei. 104
De eodem die, quando non ſunt diſtribuendi Agnus Dei. 105
De feſto Annunciationis Beatæ Mariæ Virginis, & Veſperis Papalibus in Quadrageſima. 105

De feſto ſancti Marci. 105
De vigilia & feſto Aſcenſionis Domini. 106
De vigilia Pentecoſtes, & mutatione cappatum. 106
De die Pentecoſtes. 106
De vigilia & feſto Sanctiſſi. Trinitatis. 106
De vigilia Corporis Chriſti. 106
De feſto Corporis Chriſti, Papa p̄ſente. 106
De p̄ceſſione huius diei Papa abſente. 107
De feſto viſitationis Beatæ Mariæ Virginis. 108
De vigilia & feſto Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis. 108
De vigilia & feſto Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis. 108
De vigilia & feſto omnium Sanctorum. 108
In veſperis & matutinis defunctorum & mortuorum. 109
De commemoratione animarum Papa abſente. 109
Quando Pontifex nollet abſoluere. 110
De commemoratione omnium fidelium defunctorum Papa abſente. 110
De vigilia, & feſto Dedicationis Baſilicæ Saluatoris. 110
De vigilia, & feſto Dedicationis Baſilicæ Principis Apoſtolorum. 110
De Anniuerſario Pontificis proxime defuncti. 110
De Anniuerſario Aſſumptionis ſummi Pontificis. 111
De Anniuerſario Coronationis ſummi Pontificis. 111
De Anniuerſario Generali omnium ſummorum Pontificum, & Cardinalium Sanctæ Romanæ Eccleſiæ defunctorum. 111
De Miſſa, quæ pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in Cappella dici conſueuit. 111
Oratio pro Imperatore defuncto. 111
Oratio pro Epiſcopo Cardinali defuncto. 111
Oratio pro Rege defuncto. 112
Oratio pro Presbytero Cardinale defuncto. 112
Oratio pro Diacono Cardinale defuncto. 112

LIBRI TERTII.

TITVLVS. I.

DE REVERENTIIS, & primo de Reuerentia Altaris. 113
Quod Romanus Pontifex nemini reuerentiam facit. 113
De reuerentiis, quę Romano Pontifici exhibentur. 113
De ſolenni reuerentia Cardinalium, quomodo, & quando fiat. 113
De reuerentia Cardinalium ordinaria erga Pontificem. 114
De reuerentia Cardinalium inter ſe. 114
Quando aſſurgunt Cardinales & Prælati in Cappella. 114
De reuerentia Cardinalis quando venit officio iam incohacto. 114
De reuerentia erga Cardinales. 114
De reuerentiis, quæ fiunt Cardinali diuina celebranti. 114
De Bulla pro celebrando ſuper altare ſancti Petri. 115
De reuerentiis, quæ priuatim fiunt Cardinalibus. 115
De reuerentia Epiſcoporum erga Cardinales. 115
De reuerentia quæ fit Epiſcopo celebranti. 115

TITVLVS. II.

De ordine ſedendi in Cappella Papæ. 115
De illis qui ſtant. 117
De ſeruientibus armorum. 117
De clericis Cerimoniarum. 117
De Cardinale aſſiſtente Pontifici in diuinis. 117
Quando Epiſcopus Cardinalis aſſiſtit Papæ celebranti, & de diebus proceſſionum. 118
Quando presbyter Cardinalis aſſiſtit Papæ celebranti. 118
De aſſiſtentia in veſperis cum paramentis. 118
De aſſiſtentia in Miſſa cum paramentis. 118
De aſſiſtentia Cardinalis ſine paramentis in veſperis. 119
De aſſiſtentia in Miſſa ſine paramentis. 119
Quomodo Cardinalis aſſiſtens ſeruit in ſua aſſiſtentia. 120
Quod Papæ debent oſculari manus cum aliquid traditur, ſiue ab eo accipitur. 120

De aſſiſtentia Diaconorum Cardinalium & quomodo Papa paratur in Camera ordinarie. 120
De officio Cardinalis Diaconi Euangelium lecturi. 121
De ſupplendis vicibus Cardinalium in aſſiſtentia Papæ deficientium. 124
De officio aſſiſtentium non Cardinalium S. D.N. Papæ. 124
De officio Sacriſtæ. 125
De officio Prothonotariorum. 125
De ſeruitio Subdiaconi Apoſtolici. 125
De Auditoribus. 126
De Magiſtro Sacri Palatii. 126
De Clericis Cameræ. 126
De Acoluthis. 126
De Cubiculariis ſecretis, & aliis. 126
De Secretariis, & Aduocatis. 127

TITVLVS. III.

De habitu omnium iam celebrante Pontifice quam non celebrante. 127
Vbi, & quando capiuntur paramenta. 127
De habitu Prothonotariorum, Auditoris contradictarum, & correctoris literarũ Apoſtolicarum. 127
De habitu Papæ. 127
De habitu Cardinalium. 128
De habitu Prælatorum. 128
De habitu Cardinalium, & Prælatorum religioſorum. 128
De hab[illegible]onem habituri. 128
De circulis Cardinalium qui fiunt ante Papam. 128

TITVLVS. IIII.

De habentibus ſermonẽ in Cappella Papę, & primo [illegible]apa. 129
De Cardinalibus. 129
Quod Diaconi non orant. 129
De Prælatis. 129
De aliis orantibus. 129
De ſeruandis ab Oratore. 129
De Indulgentiis. 129

TITVLVS. X.

De quibusdam extraordinariis, & regulis generalibus: & primo de Auditore & Correctore. 129
De incenſatione altaris, & aliorum ordinarie. 129
Quomodo incenſatur Imperator. 130
De ordine dandi pacem inter Miſſarum ſolennia. 131
Quando Papa lauat manus ante Miſſarum ſolennia, & actibus. 131
De Luminaribus in Cappella Papæ & ſacris imaginibus ſuper altare. 132
De miniſtris celebrantium. 132
De Euangelio & Epiſtola græce legendis. 132
De genuflexionibus in Cappella. 132
De Mitris, & Thiara cum triplici corona, quibus Papa vtitur. 133
De proceſſionibus generalibus. 133
Quibus diebus vocantur Cardinales ad Cappellam Papę, & quibus fit ſermo, vel nõ fit: Et quãdo fiunt veſpere, aut proceſſio. 133
Dies in quibus noſtro tempore Papa aut Cardinales celebrant. 134
Quibus diebus Pontifices Romani conſueuerunt a Conſiſtorio ſecreto ceſſare. 135

FINIS.

SACRARVM CERIMONIARVM S. ROMANAE ECLESIAI

LIBER PRIMVS.

De electione Romani Pontificis. Vbi fieri debeat electio Titulus primus.

SACRAS Apoſtolicæ Sedis, Romaniꝗ preſulis Cerimonias ritus,& obſeruantias quibus Summi Pōtifices uti cōſueuerunt collecturi,congruū arbitramur ab ipſa Romani Antiſtis electione inchoare, Si prius locum,in quo electio ipſa celebranda eſt,deſcripſerimus. Et quāuis Romani Pontificis electio, ubicunꝗ Pontifex deceſſerit, ſecundum Gregorii decimi, Clementis quinti decreta & ordinationes, celebrari debeat, tamē quia frequenter Romæ, ubi pontifex plerunꝗ reſidet & audientia cauſarum Pontifice itinerāte relinqui conſueuit, & in palatio apoſtolico apud Sanctū Petrum haberi ſolet, ut pote in peculiari, & propria ſede, locum conclauis.(Ita enim hodie appellant, ubi patres pro electione includūtur) in ipſo Apoſtolico Palatio deſignabimus. Is locus cōtinet aulas ſuperiores duas, ſiue tres, & Sacella duo, & ita Vndiꝗ firmis repagulis muroꝗ clauditur, ut oſtia nulla, feneſtræ nullæ niſi altiſſimæ, exitus nullus, Introitus tantum unus ſuperſit.

Deſcriptio Loci & Romani Conclauis

DVm igitur Pōtificis defuncti exequie peragūt, Camerarius Sāctæ Romanæ Eccleſiæ, & qui Apoſtolice cameræ præſunt, curam inſtruendi, ornandiꝗ locum conclauis diligenter gerant, ad quem aſcenſum, aditumꝗ unū tantum dimittant, qua ad Sanctū Petrum per portam in principio primæ aulæ meridiem uerſus deſcenditur. In ipſa prima aula, quæ Regia appellatur, eo ꝙ ibi publica conſiſtoria ꝓ Regibus, Regiiſꝗ legatis ſuſcipiendis celebrari ſolent, feneſtræ portæꝗ oēs muro, ac cemento firmentur, præter illas, quibus ad ſacella & ad ſecundam aulam itur. Porta prima in principio aulæ ferreis uectibus & clauſuris quatuor muniatur. In medio porticulum habeat, quo eſculenta, & poculenta clauſis patribus ſub miniſtrentur, in angulo ad ſiniſtram intranti camerula aperiatur pro latrinis, quæ nullū exitum, nullamꝗ habeāt feneſtram, in ea ſedulo ardeant lampades, ibiꝗ cerimoniarum miniſtri dormiant. In ſacello, ſiue capella minori ad dexteram, quæ Paulina appellata eſt, conueniant patres ad diuina peragēda, & ad electionem celebrādam, in maiori capella ad ſiniſtram parentur cellulæ ꝓ patribus tot, quotſunt numero Cardinales electioni interfuturi, in capite huius capellæ ad Dexteram intranti cameræ ſunt, in quibus ſacriſta palatii Apoſtolici habitat, harū prima pars quæ latrinas habet, pro conclaui reſeruetur

cetera oĩa muro claudantur ita, ut tenebroſa fiat pars illa. Et ideo ut de prima camerula diximus, lampadibus accenſis continue illuſtretur. Cellulæ in ipſa capella maiori hinc inde conſtituantur nõ muro, aut materia diſtincte ſed cortinis lineis, aut laneis tenuioribus ſeparatæ. Eriguntur namq; ipſæ cellulæ lignis quaternis a ſuperiore parte, a quibus cortinæ dependent, firmanturq; ipſa ligna aliis lignis tranſuerſis ita, ut locus non maculetur, & inter cellulã & cellulã ſpatium dimittitur palmi uel circa: famuli Cardinalium, ut primum diſtributio cellularũ facta eſt, illas ornare properent, quæ per litteras alphabetti ſignantur. Inde non ordine ſed ſorte pa tribus diſtribuantur pridie, quã ingrediantur conclaue, ut cortinis lectis & opportuna ſuppellectili in tempore poſſint ornari, locus ipſe cõclauis ita undiq; claudendus, ac muniẽdus eſt, ut aditum nullũ niſi unũ tãtum (ut diximus) omnino habere poſſit, nemoq; ĩncluſos alloqui, uidere, ſeu quippiam ad eos clam mittere queat, Sed aduertendum eſt maxime, ne ſupra aut infra, ſiue a lateribus habitationũ conclauis ire, ſtare, habitare quiſquã poſſit, nec uoce, ſigno, ſono, aut aliquo alio ingenio perſcrutari quæ intus fiunt.

Vbi conueniunt Cardinales uacante Sede.

INterea patres crebro conueniant, uel in ſacriſtia eccleſiæ, ubi exequiæ defuncti Pontificis celebrantur: finita miſſa, ſiue in domo Domini Camerarii (ſi ea eſt idonea, & ſi is eſt ex numero Cardinalium). Nam & extra collegium poteſt eſſe Camerarius. Administratio enim temporalium, & urbis, ac Romanæ curiæ gubernatio, uacante ſede ad ſacrum Colleggium, & præcipue ad ipſum Camerarium ſpectat, & ideo apud nullum alium Cardinalem, ſed apud eum tantũ, aut apud aliquam ædem ſacram (ſi magis id libet) conuenire ſolent.

De cuſtodibus palatij & conclauis.

INter alia ibi conſtituunt quadruplices cuſtodes futuri conclauis. Primæ portæ palatii cuſtodia alicui magno prælato, uel nobili potenti, ut primum obiit Pontifex committitur, qui armata cohorte die noctuq; palatium, patreſq; tueatur, cui ducenti, ſiue trecenti pedites aſſignantur. Secunda cuſtodia eſt in prima porta, qua ad locum conclauis aſcẽditur: et hæc demandatur conſeruatoribus, & capitibus Regionum urbis, qui adiunctis ſibi aliquibus nobilibus ciuibus portã ipſam cuſtodiant. Tertia cuſtodia in ſecunda porta aliquanto ſuperius demandari ſolet oratoribus laicis, ſiue non prælatis Regum, aut principum, aut etiam aliquibus magnis, & potentibus proceribus numero condecẽti. Quarta autem cuſtodia, quæ eſt in ipſo aditu unico cõclauis cõmitti conſueuit Prælatis dignioribus Romanæ curiæ ſex aut octo, ſiue ſint oratores, ſiue non, & ſi commode fieri poteſt, ut alii idonei cenſeantur, curandum, ut ex diuerſis nationibus eligantur, ut omniũ ſtudiis tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hæc omnia quoad cuſtodiarum diſtinctionem, & cuſtodum numerum, & qualitatem in arbitrio ſunt Sacri Senatus, qui pro temporis & loci cõmoditate, & conditione opportune prouidere conſueuit. Cuſtodes primæ portæ palatii cũ

armatis,ut primum obiit Põtifex,locum ſeruant,alii uero eum patres intrant conclaue.

De ultima porta conclauis,et eius clauibus.

ET hæc quidem porta quatuor (ut diximus) clauſuris munitur,ab extra una ſupra porticulum,duabus,infra porticulum ipſum etiam una. Et ſimiliter abintus idem porticulũ una: cuſtodes ipſius loci claues duas portæ, & clauem porticuli retinenti:clerici cerimoniarum, aliam portæ clauẽ,& clauem porticuli abintus, ita ut neq; porta,neq; porticulum aperiri poſſit ſine conſenſu illorum,qui ſunt intus, & qui ſunt extra. Aulæ ſiue duæ ſint, ſiue tres,reſeruantur pro deambulatione patrum.

Que liceat Cardinalibus tractare in conclaui præter electionem.

ET in una ex eis,remotiori ſcilicet, ſolẽt aliquãdo ſimul conuenire ad ea ſtatuenda,quæ ſunt præter electionem Pontificis.Quãquã ſecũdum ſacrorum canonum conſtitutiones fas non ſit patribus aliud tractare in conclaui,niſi de prouidendo manifeſto,& urgenti periculo terris Eccleſiæ,& de ſubſtituendo pro tempore pœnitẽtiario ſummo,& Camerario.S.R.Eccleſiæ,ſi interea uacarent: non eſt tamen inconueniens, & a maioribus noſtris frequentatum ſte,tractare aliqua,quæ etſi ipſum actum electionis præciſe non reſpiciant,tamen laudabile regimen futuri Pontificis concernunt, & ipſius Pontificatus religioſam adminiſtrationem honeſtiori quodam uinculo temperant.

Quæ curanda, ſi ex urbem electio habẽda eſſet.

CAEterum ſi aliquando contingeret,ut alibi celebranda eſſet Pontificis electio, hinc eſſet ſumendum exemplum,& curandum in primis, ut locus ipſe idoneus, & tutus, & fideli militum manu munitus ſit, deinde ut aditus ad conclaue triplici cuſtodia firmari poſſit,tum aulam quandam ita capacem habeat,ut in ea cellulæ omnes pro Cardinalibus cõmode conſtituãtur. Præterea ut ſacellũ contineat pro re diuina,& electione celebranda idoneum,demũ aulas aliquas pro deãbulatione,& latrinas ad partes.Et ita claudendum eſt ipſum conclaue,ut nemo incluſos uidere,nemo cũ eis colloqui,aut ad eos quippiam latenter trãſmittere, iacere ue ullo modo queat.

Quæ in conclaui conuehenda.

IN eum locum ſupellex opportuna cõuehenda eſt pro Cardinalibus & eorum famulis,eſculenta & poculenta nulla, præter aquan & confectiones,& quæ ad medicinam pertinent. Quæ uero ad cibum & potum attinẽt portantur ueſpere & mane,ſingulis diebus. Deſcripta ſummarie loci in quo electio celebrari debet cõueniẽti forma.Nunc ad ipſam electionem deueniendum eſt,cuius modum & origínem altius aliquantulũ repetemus.

Ordo eligendi Pontificis & ratio.

IVs itaq; eligendi ſummi Pontificis a Chriſto domino deriuatũ eſt. Ipſe Chriſtus primum denominatione ſucceſſorẽ inſtituit dicens Petro,Paſce oues meas. Et ea ratione Petrus Clementẽ etiam nominauit: quod tñ

ita creditur, ſi a Senatu eccleſiæ Ro. admitteretur. Senatus autem Romanæ eccleſiæ a Petro diuina inſpiratione inſtitutus eſt: cũ quo omnia ardua eccleſiæ negocia explicaret. Ad quẽue referret, videlicet collegium. xxiiii. Senatorũ ex presbyteris & diaconibus Romanæ vrbis inſtar. xxiiii. ſeniorũ quos Agnus dei Chriſtus Saluatori Apocalypſi Ioannis aſtantes habere perhibet. Hos enim Petrus loco aſſiſtentium apoſtolorum poſt eorũ per orbem diuiſionem elegerat & deſignarat, ac cõſigliarios Romanæ eccleſiæ coadiutoreſq́, atq́ Romani Pontificis electores inſtituit. cognoſcentes igitur huiuſmodi denominationis formam grauiter in futurũ eccleſiæ poſſe nocere. Senatores non Clementem acceperunt, ſed Linum elegerunt: & illum poſt Petrum pontificatui Romano præeſſe voluerunt: queuis dein de Clemens decedẽtibus Lino, & Cleto ab ipſo Senatu electus fuerit. Hic autem mos poſt Petrum longo tempore fuit obſeruatus: vt videlicet Senatores Romanæ Eccleſiæ ſummum Pontificem eligerent: Ipſi autem Senatores, presbiteri ſcilicet & diacones vrbis temporibus Syluestri primi Papæ ſunt appellati. S. R. E. Cardinales: principes videlicet in Eccleſiã: qui poſtea tẽpore Innocẽtii Papæ. iiii. quod ille in concilio Lugdun̄. cauit pro inſigni ariſtocratiæ & maieſtatis in Eccleſia pileum rubrum ſuſcepere Interea uero orientibus (ut aſſolet in rebus humanis) ſcandalis & ſciſſuris inter eoſdem Senatores reliquus clerus Romanus & populus ad præſentiam ſolummodo exhibendam in electione Pontificis: & eius corroborationem adiunctus eſt, inde (vt plerumq́ fit) inducta violentia aut aliter quomodocũq́, alii etiam a Senatoribus ipſis ad ipſum actum & ius electionis actiue tantum cœperũt interuenire, licet paſſiue priſcis illis temporibus ſolis ipſis Senatoribus in presbyteris & diaconibus. S. R. E ius electionis in ſummum pontificem conueniret prout patet ex concilio Stephani Papæ, & habetur in decretis. lxxix. di. oportebat cum duobus ſequẽtibus capitibus Vnde ſatis liquet a Petro de præsbyteris & diaconibus. S. R. E. in ſũmos pontifices eligendis, qui ſemper fuerũt ſenatores eccleſiæ, & hodie & Stephani tẽporibus cardinales nominati. Ius igitur eligendi Romanum pontificem priſcis temporibus ad clerũ & populum romanæ Vrbis ſpectaſſe nemo dubitati procedente dinde Tempore ad ſedandas contentiones ac Tumultus, qui ob eã rem ſepe oriebant Romani principes manus appoſuerunt, nemoq́ canonice electus putabatur niſi Principis decreto eſſet confirmatus. Vnde cum Pelagius II. iniuſſu Mauritii Imperatoris ad Pontificatũ aſſumptus eſſet, Diuum Gregorium Diaconum qui ei poſtea ſucceſſit in Pontificatu ad ſe ſuper ea repurgãdũ conſtãtinopolim miſit. Liberata poſt hæc tempora Italia, ac Romana eccleſia a longobardorum duriſſimo iugo erepta, Hadrianus primus, ut. lxiii. di. c. Hadrianus, ſiue Leo. iii. ut alii uolũt Romanum imperium ex Græcis in Germanos tranſtulit, Carolumq́ magnum Auguſtũ declarauit, cui electionem Romani põtificis, & ius ordinãdæ Romanæ eccleſiæ conceſſit. Nec multo poſt Leo octauus clero & populo bene uolente idem confirmauit Othoni primo & eius Imperio Romano ſucceſſoribus. Sed piiſſimi deinde principes cum experientia di

dixiſſent huiuſmodi poteſtatẽ Romanæ eccleſiæ & reipublicæ chriſtianæ pernitioſam fore, illa ſe abdicarunt. rurſumq́ ad clerum,& Populum res rediit Ludouico preſertim Imperatore ſtatuente atq́ volente lxiii.di.Ego Ludouicus.ex quo pro vera Romani pontificis ſuprema monarchia ſatius oſtendenda ad id res deducta eſt, vt Gregorius quintus Othone iii.cõſentiẽte imperatores de cætero a nõnullis principibus ſpiritualibus, & ſecularibus fore eligendos ſanxerit: & ſic ad ſummũ pontificem dei uices gerentem in terris tanquàm ad eum,per quem reges regnant,ſupremum chriſtianæ monarchiæ principem Romani imperii moderationem pertinere ſignificauerit.

De poteſtate electionis tradita ſacro Cardinaliũ collegio & quibusdam in ea ſeruandis:

VErum cum variis, contrariisq́ vulgi ſeditionibus,atq́ ſtudiis,& aliqñ principum violentia in electione pontificis creberrimi tumultus, cõtentiones,rixæ,atq́ etiam cruentiſſimæ pugnæ committerentur: ſæpeq́ altero per nim deiecto, alter cathedrã occuparet: res Romanæ eccleſiæ in maximã perniciem deuenerat. Nam paruo annorum interuallo decem diuerſorum meritorum viri Petri ſedem tenuerunt. Benedictus nonus, Syluester tertius, Gregorius ſextus, Clemens ſecundus, Damaſus item ſecundus, Leo nonus, Victor etiam ſecundus, Stephanus nonus, Benedictus decimus cecius:ſucceſſor Nicolaus ſecũdus põtifex maximæ prudẽtiæ,& ſanctitatis,vt tãtis,malis obuiaret anno ſalutis Quinquageſimo primo ſupra annũ Milleſimum in cõcilio Lateranẽ.ſacram legem edidit, de electione Romani pontificis per ſacrũ ſenatum ſacro ſanctæ romanæ eccleſiæ cardinalium peragendam,cuius quidem legis obſeruantia vt apoſtolicam ſedem ex maxima calamitate liberauit, Ita illam in eam, qua poſt ea tempora floruit,maieſtatem atq́ potentiam ſublimauit. Deinde vt ſchiſmata tollerẽt. Alexander tertius in concilio generali ſtatuit ut ille demum canonice electus cenſeretur,in quem duæ collegii partes conſenſiſſent. ſed vetuit Simachus cuipiam licere Pontifice adhuc ſuperſtite verbo,ſcripto,vel promiſſionibus, iuramento,aut aliquo alio modo agere de ſucceſſore:tranſgreſſores dignitate & comunione priuauit:accuſantes & cõplices impunitate,ac præmio afficiendos cenſuit. Nicolaus autem præfatus voluit Romani Pontifices electionem cum deliberatione prædeceſſoris fieri debere.

Gregorii X. ſtatutum de electione.

POſt hæc autem ne diutinæ vacationis incomodis Romana Eccleſia premeretur,neue patres variis ambientium ſtudiis corrumpi poſſent,Gregorius prælibatus eius nominis decimus in concilio Lugdunẽ. ſtatuit Romano Pontifice vita functo Cardinales preſentes decem tantum dies abſentes expectare oportere, moxq́ cum illis qui adeſſent locum cõclauis in vrbe,in qua Pontifex cum ſua curia reſidebat,ſimul ingredi cum vno tantum miniſtro:vel ſi patens neceſſitas fuerit cũ duobus.Conclaue ipſum nullo pariete aut velamine ſeparandum:in comuni habitandum,ita claudendum:vt nullus poſtquàm conuenerit,ingredi ve queat: Neminem ad

colloquium admittendum niſi forte erore urgēte & ab uniuerſo collegio approbatū,& a nemine nuncios, ſiue literas accipiendas. feneſtram ſiue porticulum unum tantum dimittendum, quo ſubminiſtrari poſſint,quæ ad uictum pertinent. Si uero poſt quam patres intrauerint, intra tres dies electionem non perfecerint,per quinq; ſequentes dies tam in prandio quam in cena uno tantū ferculo contentos eſſe oportere.quibus elapſis,ſi adhuc concordes non fuerint, panis tantum,uinum,& acqua illis adminiſtrentur quoad Pontificem rite eligant. Interim uero nihil de camera Apoſtolica a patribus percipiendum, nihil aliud omnino agendum, niſi co muni conſenſu aliquid pro patrimonio eccleſiæ neceſſario ſit prouidendum, Siquis ex patribus ob aduerſam ualitudinem egreſſus eſt,aut de nouo adueniens ingredi uoluerit re adhuc in tegra,admittendum ea conditione; ut eo utatur,quo alii patres tunc utūtur. Si extra locum ſuæ curiæ Pontifex deceſſerit,conueniant cardinales in ciuitate illius territorii, ubi deceſſit in palatio epiſcopali,uel alio condecenti loco,& omnia ſeruent, quæ ſuperius ſunt dicta. Statuit & alia plerаq; Gregorius,quæ ad dominos loci conclauis & patrum tutelam ac ſecuritatem pertinent,hortatur patres ad electionem rite faciendam pro dei honore et publica utilitate et pactiones, iuramenta,obligationeſq; omnes pro ea re factas damnat atq; irritat.

De Clemētis quinti declaratione et additione.

HOc Gregorii decretum Clemens confirmās declarat illud per ſanctæ romanæ eccleſiæ cardinales uacante ſede nullo modo inmutari poſſe,nec licere cardinalibus quicquam poteſtatis,aut iuriſditionis pontificalis tunc exercere,niſi officio camerarii,& maioris pænitentiarii(ſi forte per id tempus uacarent)pro tempore prouidere. Pro territorio autem dioceſim intelligi noluit hac additione quod ſi audientia camararum & literarū apoſtolicarū in aliquo certo loco Pontifice moriente remanſerit,electionem ibi,non autem ubi papa deceſſerat,eſſe celebrandam, niſi prius per papam ſtatutum fuiſſet de curia traſferenda. Item ſi electionē non cōpleta patres de cōclaui ſimul,uel ſucceſſiue exierint,compellendos eſſe a dominis,ſeu magiſtratibus locorum rurſus ad conclaue redire & opus perficere. Demum abſoluit & habilitat omnes cardinales ad effectum electionis ab omnibus cenſuris,& pænis.

De clementis ſexti limitatione

EXtat & decretum Clementis ſexti circa annum ſalutis quadrageſimum ſupra Mille & trecentos editū: per quod ſuperiora ſtatuta limitantur. Quod quia ultimum eſt, & in ſacrorum canonum codicibus non adhuc deſcriptum de uerbo ad uerbum duximus inſerendum. Clemens &c. ad perpetuam rei memoriam. Licet in cōſtitutione a fe.re. Gregorio papa.x.prædeceſſore noſtro ſuper electione Romani pōtificis edita in cōcilio Lugdunē.inter cætera caueatur expreſſe,quod ſi eundem pontificem in ciuitate,qua cum ſua curia reſidebat, diem claudere contingat extremum,cardinales in palatio,in quo idem pontifex habitat,omnes conueniant,& in eo ſinguli ſingulis tantum

dodo niſi illis, quibus ex pāteti neceſſitate duo permittuntur, ſint contēti ſeruientibus clericis, uel laicis, prout elegerint, unum conclaue nullo inter medio pariete, uel alio uelamine habitent in communi. Et quod diebus certis non facta prouiſione de paſtore decurſis: panis, uinum, & acqua tantummodo eiſdem Cardinalibus donec ſubſequatur prouiſio adminiſtretur: Quia tamen ſicut frequenti multorum aſſertione, & in cardinalatu conſtituti percepimus, nōnulli ex cardinalibus ipſis in obſeruatione conſtitutionis ipſius grauati nimium extiterunt, multiq; ex ipſis duos in dicto conclaui habuerunt ſeruitores non abſq; ſcrupulo conſcientiæ propter ambiguitatem dictorum uerborum, uidelicet ex patenti neceſſitate duo permittantur, in dicta conſtitutione ut premittitur contētorum: Nos prouidere ſuper his cupientes: ex his & aliis certis cauſis rationabilibus, quæ ad id noſtrum animum induxerunt, rigorem conſtitutionis ipſius, & ad fratrum noſtrorum ſupplicationem in hoc prouidimus temperandum. Statuētes quod cardinales poſtquàm conclaue huiuſmodi, ſeu clauſuram pro dicta electione celebranda intrauerint, ſinguli duos ſeruientes tantum clericos, uel laicos prout duxerint eligendos, ac inſuper ſingulis diebus præter panem uinum, & acquam in prandio, & in cena unū dumtaxat ferculum carnium unius ſpeciei tantummodo, aut piſcium, ſen ouorum cum uno potagio de carnibus, uel piſcibus principaliter non confecto, & decenſis ſalſamentis habere ualeāt ultra carnes ſalitas, & herbas crudas, ac caſeum, fructus, ſiue electuaria. Ex quibus tamen nullum ſpecialiter ferculum conficiatur, niſi ad condimentū fieret uel ſaporem, nullus uero eorū de alterius ferculo ueſci poſſit, liceat etiam eis ex decentia honeſtatis habere in clauſura huiuſmodi, cum in lectis quieſcendi cauſa, uel dormiēdi eſſe uoluerint, intermedia ſeu uelamina ſimplicium tantummodo cortinarum. & fe. me. Clemētis papæ quinti prædeceſſoris noſtri, & aliis conſtitutionibus apoſtolicis contrariis, quibus propter hoc in aliis derogari nolumus non obſtātibus quibuſcunq;. Nulli ergo &c: Datū Auinioni. VIII. idus Decēbris, anno. X.

Exhortatio ut reuideantur maiorum decreta ſuper electione.

HAEC pauca ex decretis ſanctorum patrum libauimus pro ingenii noſtri imbecillitate. Sed hortamur Reuerendiſſimos. D. Cardinales ut cum electionis negocium inminebit ſecundum Hoſtienſis in ſua lectura conſiliū, diligenter reuideant pontificum & conciliorum ſtatuta de electione Romani Pōtificis edita, & doctorum ſuper ea re interpretationes. Et quoniam res eſt maxime ardua, indigetq; magna diſcuſſione, fiet fortaſſis ſuper hac reſpecialis tractatus.

De miſſa Spiritus Sancti & ſermone.

EXequiis igitur defuncti pontificis per nouem dies completis, & conclaui opportuno præparato, decima die patres conueniunt in baſilica Sancti Petri, uel alibi pro temporis, & loci opportunitate, ubi per unum ex eis miſſa de ſpiritu ſancto celebratur; & infine per aliquem prælatum, ſeu alium doctum uirū habeatur ſer-

mo, in quo moneantur patres, ut ſepoſitis omnibus priuatis affectibus, deum tantum præ oculis hebentes, Sanctæ Romanæ & uniuerſali eccleſiæ de paſtore idoneo prouidere curent. Eſtq; admodum conueniens, ut decreta ſummorum pontificum pro electione huiuſmodi ſtatuta ab ipſo oratore ſummatim repetantur, & reducantur ad memoriã Dominorum cardinalium.

De introitu in conclaui.

RE diuina peracta, ſi placet patribus tunc intrare conclaue, clericus cerimoniarum capiat crucem papalem, & procedat, quem Cardinales ſequãtur, Epiſcopi, Præsbyteri, Diaconi, Crucem præcedunt familiares cardinalium laici. & immediate cãtores cantantes hymnum Veni creator ſpiritus, Et in conclaui apud altare prior cardinalium dicit orationem. Deus qui corda fidelium. poſt cardinales ſequuntur prelati, & alii curiales clerici. Cardinales erũt cum ſuis cappis obſcuris.

Que agenda a dominis cardinalibus ante quam ad conclaue proficiſcantur.

SI uero uolunt differre introitum ad ueſperam, conueniant de hora. & uadant domum ad prandium, ubi hora congrua fuerit antequàm diſcedant, ſi prius hoc non fecerint: quod facere conuenit, ſi poſt miſſam ſunt ingreſſuri conclaue, conuocent familiam ſuam, unuſquiſq; moneant hortentur omnes primum ad orandum clementiſſimũ deum, ut patribus inſpiret ea circa electionem futuri pontificis agere: quæ ſuæ placita ſunt uoluntatati & ſaluti ſanctæ Romanæ eccleſiæ, atq; uniuerſæ republicæ chriſtianæ profutura. Tum ut domũ die noctuq; bene cuſtodiant, magiſtro domus obediãt: pacifice, & quiete inter ſe uiuant, & per urbem non multum uagentur. Noctu autem domi ſe omnino contineant: Deinde hora præſcripta in nomine domini uadant ad baſilicam ſancti Petri, ſi Romæ & in palatio apoſtolico ſit cõclaue. Sin alibi ad eccleſiam conclaui proximã; & ualde honeſtum immo neceſſariũ uidetur, ut antequàm conclaue ingrediantur, patres omnes deo ſe reconcilient, confiteantur peccata ſua, & qui non ſunt celebraturi communicent, ut ſint capaces gratiæ ſpiritus ſancti in tanta re peragenda admodũ neceſſaria Poſtquàm uero omnes conuenerint, aſcendant ſimul ad conclaue.

De iuramento exigendo a cuſtodibus.

ET quum ad altare conclauis conuenerint, prior epiſcoporum cardinalium omnibus aliis aſtantibus, & præſente ac rogato aliquo notario, exigat corporale iuramentum tactis ſacris euangeliis a cuſtodibus conclauis, & a ſecundis, ac tertiis cuſtodibus, quod fideles & diligentes erunt ad cuſtodiendum palatium & conclaue Reueren. D. Cardinaliũ, neq; permittent Reuerendiſſimos D. Cardinales ullo modo grauari ultra conſtitutiones ſanctorum Patrum de electione Romani Pontificis ſtatuentes & maxime Clementis papæ ſexti, quas quantum ad eos pertinet, omni ſtudio & integritate ſeruabunt, & ab aliis pro uiribus facient obſeruari.

Quarti

Quarti uero cuſtodes ideſt portæ ulti/ mæ introitus conclauis præter hæc iurabunt, quod non permittent ali/ quem appropinquare ad portam cō/ clauis, aut loqui, ſiue literas dare ali/ quomodo illis, qui ſunt intus, niſi de expreſſo conſenſu totius collegii, & ſcripta, quæ ad collegium pertine/ rent. Item quod perſcrutabuntur ci/ baria & uaſa, quæ intromittentur omni ſolertia & fide introſpiciendo epulas, & fercula, ne forſan laterent aliquæ literæ, uinum & acquam in uā ſis uitreis portari facient, & conſtitu tiones præfatas integre obſeruabūt.

De exortationem priorum epiſcopo/ rum Cardinalium ad collegium.

TVm excluſis omnibus aliis pri/ or epiſcoporum cardinaliū ip/ ſos cardinales uerbis conuenientibus hortabitur, ut uelint cogitare magni/ tudinem rei, de qua ſunt tractaturi, qua nihil in terris excellentius eſſe poteſt. Electuri enim ſunt Ieſu Chri/ ſti uicarium, Petri ſucceſſorem, pa/ ſtorem dominici gregis, aulæ cæle/ ſtis clauigerum, & omnium chriſtia/ norum principem atq; patrem, debe/ re illos memoria repetere formam, atq; regulas a ſanctis patribus tradi/ tas in electione ſeruanda, quas ſine grauiſſima dei offenſa & propriæ ſa/ lutis diſcrimine præterire non Poſ/ ſunt. Proinde dimiſſis omnibus ani/ mi affectibus, ſolum honorem dei, ſalutem rei publicæ chriſtianæ, & Romanæ eccleſiæ commodum ante oculos habeant, & talem eligere cu/ rent, qui eccleſiæ dei præeſſe, & pro/ deſſe ualeat, & ſciat.

De claudendo conclaui & his qui in eo remanent.

HIs peractis Reuerendiſſimi. D. Cardinales ad cellulas quiſq; ſuas diuertunt, & camerarius, aliiq; officiales cameræ apoſtolicæ omnes extra conclaue abire iubent, præter eos quos remanere oportet, ut infra dicemus. Tū omnibus prædictis ex/ pulſis porta conclauis cum ſuo porti culo omnibus clauſuris claudatur in/ tus & extra, aſſignēturq; claues cleri cis cerimoniarū abintus, & tres præ/ latis cuſtodibus ab extra. Deinde ac/ cenſis funalibus aliqui iuſſu patrum ad hoc deputati latebras anguloſq; omnes conclauis diligenter ſcrutan/ tur, ne quis extra ordinem inter clau ſos remanere poſſit, in conclaui au/ tem ordinarie hi remanent omnes Reuerendiſſimi D. Cardinales, & unuſquiſq; illorum pro ſuo ſeruitio retinent duo ſeruientes tantum, ſiquis autem aduerſa ualitudine premere/ tur, conceditur, ſibi tertius miniſter ex conſuetudine non ex conſtitutio/ ne. Præterea ſacriſta ſacri palatii ſo/ lus, & duo clerici cerimoniarum. Ser/ uitores Dominorum Cardinalium quiſq; hero ſuo famulatur.

De Sacriſta qui celebrat in comuni coram patribus.

SAcriſta diuina celebrat in com/ muni coram patribus, & ueſtes, ac paramenta futuri pontificis ſer/ uat, præparatq; Clerici cerimonia/ rum celebranti ſubminiſtrant. ſub ſellia pro dominis cardinalibus, ubi, & quomodo illis placet prepa/ rant & in comuni omnibus patri/

bus ſeruiunt, conſueuitq; ab his aliis ſuperioribus temporibus inſtrumentum de electione pontificis confici.

Quomodo intromittuntur cibaria

CVm prandii, ſeu cenæ tempore cibaria afferuntur, familiæ cardinalium cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portantur) uſq; ad ſecundam cuſtodiam deducũt. Tũ præfectus familiæ illius cardinalis cum duobus, qui cornutam portant, uſq; ad ultimam cuſtodiam accedunt: prælati cuſtodes cornutam aperiunt, fercula & omnia quæ intus ſunt, diligenter pſcrutantur, nequid literarũ lateat. Tũ aperto ab extra porticulo ab intus aperiri per clericum cerimoniarum, uocariq; ſeruiẽtes illius cardinalis, cuius cornuta eſt aduecta, iubẽt: illiq; cornutã cum cibis aſſignãt, & uinum, quod, eſt in uitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra aſtant ad portam conclauis non accedũt, & qui intus ſunt, a prælatis cuſtodibus cornutas recipiunt, & qui primum uenerint, primum expediuntur. ante portam intus aliquantulum remore ſuſpenditur cortina quædam, ne per porticulum cum aperitur, uideri poſſint, qui ſint intus. Et hoc ſemper ſeruatur cum cibaria portantur.

Qui cibi miniſtrentur et quod unus de alterius ferculo non ueſcatur.

PRimis tribus diebus miniſtrãtur patribus cibi libere pro eorum uolũtate. illis elapſis, panis, uinum, & acqua cum uno ferculo tantũ carniũ: piſcium, uel ouorum unius ſpeciei cũ ſalſamentis ſapore: caſeo, herbis crudis, & fructibus Neq; ſecundum conſtitutionem Clementis vi. licet alicui ex patribus de ferculo alterius ueſci.

De cortinis & habitu Cardinalium.

DVm patres comedũt, aut aliquid aliud in cellulis agunt, cortinæ anteriores & collaterales apertæ ſemper eſſe debent, niſi cum in lecto initer diu ſine noctu quieſcunt. Cum autem collegialiter a patribus eſt aliquid agendum, utũtur croceis obſcuris, & ſubtus paruo caputio ſupra rochettũ. Eſt autem crocea genus chlamidis longæ ad terram uſq;, a parte anteriori aperta a ſummo ad imum circa collare rugoſa, in formam capparũ prælatorum, ſi demas cucullum. quando autem ſunt in cellis, aut per aulas deambulant, poſſunt eſſe in rochettis, ſiue cum paruis mantellis deſuper ut magis placet.

De Modeſtia ſeruanda in conclaui.

CAueant diligenter patres, ne cum horas canonicas ſoli: uel cum alio legũt, ſeu quippiã aliud in cella agũt, moleſtiam aut impedimentum aliis inferant. Et in primis ne conuenticula noctu agitent, neue ambiendo per cellulas, ſiue per aulas immoderate diſcurrant. Idq; multo magis curent ſeruiẽtes; maxime nedũ patres quieſcunt, ſurſum & deorſum diſcurrendo ſtrepitum faciant. Noctu locis opportunis ardeant lampades, & aſſiduo in locis tenebroſis apud latrinas.

De ſtatutis per futurum pontificem ſeruãdis.

COnſueuerãt noſtris temporibus patres antequàm ad electionẽ deueniant, ſtatuere quædam communi

conſenſu a futuro o pontifice confirmanda, quæ poſtea ſinguli ſubſcribũt iuramentoq; aſtringunt ſe obſeruaturos ſi ad Pontificatũ aſſumantur. hæc ubi perfecerũt de electione agere incipiunt.

Quæ ſeruanda ne electio poſſit impugnari.

SEd aduerteant Reuerendiſſimi. D. Cardinales, ut in electione ſeruent ſanctorum patrum canonicas conſtitutiones, Nicolai ſecundi, Alexandri tertii, Gregorii decimi. Clementis quinti, & ſexti, & aliorũ ſiquæ ſunt, ne impugnari poſſit electio. Sciantq; tã epiſcopos, quàm præsbyteros, ſeu diacones cardinales æqualẽ in eligendo poteſtatem habere; neq; fieri relationem meriti ad meritum: neq; zeli ad zelum: ſed numeri ad numerum. Ita ut ille, qui a duabus partibus cardinalium cuiuſcunq; ordinis ſit rite electus pro uero & indubitato pontifice habeatur, & cardinales nouos, ut primum creati, & publicati fuerint, eandem habere poteſtatem in electione niſi os fuerit eis clauſum a Pontifice & non apertum ante mortem, quia tunc non haberent poteſtatem, ſinautem nõ fuiſſet eis os clauſum integra remanent poteſtas. Poſt mortem Innocentii vi. in electione ſucceſſoris, in qua fuit electus Vrbanus quintus extra collegium; tunc abbas Sancti Germani Altiſiodorenſis, & abſens. D. Andronicus de Rocha abbas Cluniacenſis aſſumptus in Cardinalẽ per Innocentium primo uenit ad curiam in die obitus dicti Innocentii, & quis inſtallatus non eſſet in conſiſtorio, nec haberet titulũ, fuit admiſſus per alios cardinales ad conclaue electionis, ut alii Cardinales antiqui, & ita duo ex cardinalibus antiquis ex commiſſione collegii cauſa cognita indicarunt eſſe faciendũ. quia ſola aſſumptio ad cardinalatum Dat ius eligendi, & alia cardinalibus conueniẽtia, & propterea Papa in tẽpore clauſit os nouis, quod prius erat apertum.

In quo caſu electum & ei adherentes ſunt excommunicati.

ET quanuis Romanus Pontifex canonice inſtitutus nullo humano iudicio iudicari poſſit, niſi ſiat hæreticus, ſi tamen contra formam iſtarum conſtitutionnm papatũ ſibi uſurpauerit, tam ipſe quàm ei adhærentes ſunt excommunicati, & ſimiliter electus per ſeditionem, impreſſionem, uel quodlibet aliud ingenium uidelicet per calliditatem, & fraudem.

De miſſis in conclaui celebrandis.

COnſuetudo fuit apud ſuperiores, ut duæ miſſæ ſingulis diebus in conclaui dicerentur, una de die currẽti altera propria que ſede uacante dicitur, & ſcripta erit in fine hnius uoluminis, una per ſacriſtam, altera per aliquem ex cappellanis cardinalium, niſi ipſi cardinales perſonaliter uelint celebrare.

De primo Tractatu electionis per uiam ſpiritus ſancti.

CVm igitur de electione agere uolunt, audita miſſa domini cardinales ſoli in capella illa remanẽt, ſedẽtq; ſuper ſcabella. ſiue ſcãna illis parata: ſuper altare reſtat calix uacuus & patena, ante altare menſa parua rubeo pãno cooperta ponitur, & ſuper eam pugillares, & papir⁹; Inter quam

& altare ponuntur ſcabella tria. In quorum medio Epiſcoporum, a dextris praesbyterorum, & a ſiniſtris diaconorum cardinalium priores ſedēt. Sacriſta uero, familiares cardinalium & omnes alii, qui in conclaui reperiū tur, in cappella maiori ubi cellulæ ſunt, clauduntur, ſoli clerici cerimoniarum ſolent extra portam cappellæ paruæ, ubi patres clauſi de electione tractāt, expectare, præſto futuri ſi a patribus pro aliqua reuocarentur. Cum omnes ordine ſuo conſederint prior Episſcoporum in loco prædicto ſedens commodis uerbis hortatur patres ad prouidendū ſanctæ Romanæ Eccleſiæ de uiro idoneo, & ſufficienti, & qui tantum onus utiliter ferre queat, Deinde proponit eis per quam uiam ad electionem procedere placeat, per uiam compromiſſi, ſiue per uiam ſcrutinii: quod ſi forte aliquis patrum diceret & in hanc ſentētiam Reuerendiſſimi domini perſpecta ſingulari uirtute, probitati &c. Reuerendiſſimi. D.N. ego iudicarem ſine alio proceſſu ipſum eligendum ad ſummum Pontificatum, & ex nunc ego eligo ipſum in ſummum Pontificem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſi alii uel ſaltim duæ partes iſtius ſententiam ſequerentur, & uiua uoce ſimili modo illum talem eligerent, ille eſſet canonice electus, & uerus papa; Et uocatur per uiam ſpiritus ſancti talis electio ſine cedulis aut compromiſſo Sæpeq; apud maiores noſtros fuit celebrata hæc uia.

De electione per uiam compromiſſi.

SI dominis cardinalibus placuerit procedere per uiam compromiſſi, oportet quod omnes concordent ad compromittendun aliter non tenet, niſi forte duæ partes tandiu in ſententia permanerent, quoad compromiſſarii electum nominarent, illumq; compromitentes comprobarent, tuncq; ut electus a duabus partibus eſſet canonice electus; Forma autem talis cōpromiſſi eſt huiuſmodi.

IN NOMINE DOMINI AMEN anno eiuſdem &c. die &c. Nos Epiſcopi, presbyteri, & diaconi ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales omnes & ſinguli in conſiſtorio exiſtentes uidelicet. T. oſtienſis. D. portuenſis. & ſigilatim omnes alii nominentur cardinales de electione tractantes ſummi Pontificis, elegimus, & eligimus per uiam procedere cōpromiſſi, & unanimiter, & cōcorditer nemine diſcrepante elegimus compromiſſarios Reuerendiſſimos patres Dominos. T. epiſcopum &c. A. tit. ſancti. N. praesbyterum &. L. ſancti Hadriani diaconum cardinales, quibus damus plenariam facultatem, & poteſtatē prouidendi ſanctæ Romanæ eccleſiæ de paſtore ſub hac forma uidelicet, quod duo ex ipſis poſſint eligere tertium de ſeipſis, & omnes tres concorditer de collegio, uel de extra poſſint Romanæ, & uniuerſali Eccleſiæ prouidere. Et uolumus quod dicta poteſtas duretuſq; ad conſumptionem candelæ inibi ex conſenſu ſingulorum accenſæ, & promittimus nos illum pro Romano pontifice habituros, quem dicti compromiſſarii in forma prædicta duxerint eligendum &c. compromiſſarii uero ad partem in aliquo loco ſe parato ſeretrahant, & primum inter ſe proteſtentur, quod per quācunq; prolationem uerborum non intelligunt dare conſenſum ſuum, niſi in ſcriptis illud expreſſe ponant, ut

inter ſe poſſint uti uerbis humanis & reuerentialibus ſine præiudicio.

De electione per uiam ſcrutinij.

ALius modus eſt,& magis tritus procededi per uiam ſcrutinii,qui ſi magis placet, primo deliberandum eſt,an poſt ſcrutinium eadem die ſit attentanda uia per acceſſum. Deinde omnibus in locis ſuis in cappella conſedentibus prior Epiſcoporum cum cedula ſua in manu, accedit ad altare, & genuflexus aliquantulum orat,tum ſurgit,& cedulam prædictam,quam primo oſculatur, in calice reponit,Priore Diacouorum a ſiniſtra parte altaris, ubi epiſtola legitur ſtante,& patenam manu ſua eleuãte,has autem cedulas,quæ uota eorũ continent,ſcribere ſolent Reuerẽdiſſimi Domini ad partem quãdo eis placet in hanc formã Ego.N.Epiſcopus oſtieñ &c.Cardinalis &c.eligo in ſummum Pontificem. Reuerendiſſimum Dominum meum. D. S. titn. Sancti Marci Presbyterum Cardinalem, & eodem modo quiſq; nominare poteſt duos,aut plures de collegio in eadem cedula,& aliquem extra collegium a tergo ipſius cedulæ. Cedulam ipſam bene plicatam ſigillo ſuo annulari ſignat,& ut diximus facta prius oratione illam deoſculatam quiſq; in calicẽ ponit. Vt autem prior Epiſcoporũ cædulã incalice poſuit,accedit ad dextrum cornu altaris.& ibi cum priore diaconorum patenam eleuat,dum patres uotorum cedulas calici immittũt Qui ordine ſuo omnes ſigillatim Epiſcopi Presbyteri & Diaconi, eodem modo,ut de priore Epiſcoporum diximus cedulas in calicem mittunt. Cedulis in calice depoſitis ſedent patres, & quiſq; ante ſe ſcabellum habet cum papyro & pugillaribus, in papyro ſcripta ſunt per ordinem patrum omnium præſentiũ nomina cum aliqua diſtantia,ita ut unum tantum nomen in quolibet uerſu contineatur,in hũc formæ modum.

Reuerendiſſ. Dñs Nicenus habet.

Reuerendiſſimus Dominns Rothomageñ habet.Et ſic de ſingulis.Et ſcribuntur nomina, quibus communiter appellantur propter breuitatem & non nomina titulorum. Tum prior Epiſcoporum calicem de alrari ſimul cum Diaconorum Priore ſumens illud ſuper menſam prædictam imponit,deinde & ipſe & Diaconus ſedẽt a dæxtris Priore Presbiterorum ſedente,ut prædiximus, Prior deinde Epiſcoporum ſedens calicem manu dextera capiens ac ſiniſtra patenam firmam retinens calicem ipſum ſuper patenam innertit.Ita tamen ut nihil effundat,& iternm calicem erigens ſuper menſam,ut prius erat, illum conſtituit, tum ſiniſtra aliquantulum patenam eleuans dextera cedulam unam, quæ ſorte ad manus uenit palam digitis duobus extrahit, illamq; primo priori presbyterorum oſtendens, legendam porrigit Diaconorum priori,qui eam mox aperit & uoce qua ab omnibus exandiri poſſit diſtincte legit.Ego.N.Cardinalis Papienſis eligo in ſummum Pontificem Reuerendiſſimum Dominum meum.D.B. titu.ſanctæ Sabinæ presbyterum cardinalem &c. ut ibi ſcriptum inuenit. Cardinales omnes tam ipſi tres priores quãm alii ſuper nomina in cedula nominatorum eligentium nomina ſcribunt in papyris ſuis uel ſignum aliquod faciũt,omnibus cedulis perlectis & uotis eligẽtiũ deſcriptis. Tres

priores nota computant,& alta uoce habentes plures uoces Diaconus nominat dicẽdo. Reuerẽdiſſimus D.A. habet uoces decẽ:& Reuerẽdiſſimus, V.habet uoces octo. Et Reuerẽdiſſi. D.habet uoces ſeptem. Deinde ſi non poteſt attemptari uia per acceſſum,& uoces nõ ſufficiunt, re infecta patres diſcendũt.neq; per totum diem aliud agi poteſt circa actũ electionis, quia non fit bis in die ſcrutininm. Sequenti die iterũ ſummo mane in cappella conueniunt,& Re diuina peracta,ſcrutinium,ut die præterita, faciunt cedulas in calicem mittut,quæ a prioribus extrahuntur,leguntur,& computantur, ut ſupra.

De acceſſu, & quomodo fiat.

DEinde ſi duæ partes in cedulis non conueniunt,procedũt ad electionem per uiam acceſſus. Nam hoc pacto celerius ad finem electionis peruenitur ad illos accedendo,quos in cedula non nominauerit,& poteſt fieri acceſſus ad unum, uel plures, ſicut & nominatio in cedulis.ſed ex honeſtate & decore iuniores debẽt aliquãtulum expectare,quod antiquiores acceſſum incipiãt.Illis uero diutius ſuperſedẽtibus, quilibet poteſt incipere, ſurgit qni uult accedere & dicit:Ego accedo ad Reuerendiſſimum Dominum meũ talem,& ſtatim omnes ſignant ſuper nomen electi nomen accedentis, & ſimili modo & alii,qui uolunt,accedũt, & ſignantur.ſi nõ cõcurrunt duæ partes,nihil factum eſt.& ſequenti die ad ſcrutininm reuertuntur. Si autem uoces ſufficiunt,qui nltimo ex neceſſariis uocibus accedit,ſolet dicere. Et ego accedo ad Reuerendiſſimum Dominum meum talem,& facio eum Papam. Et notãdum,quod ſi acceſſus fieret ad plures imperceptibiliter & in confuſe,ita ut duo haberent duas partes,nemini ius acquiritur,& pro infecto habetur. Legimus ſuperioribus tẽporibus cum duæ partes in electione concordabant,priorem diaconorum conſueuiſſe induere electum mantum Papale dicẽdo. Ego inueſtio te de Papatu,ut præſis urbi, & orbi. Sed hodie non ſeruatur.

De cõcluſione electionis,et nominis mutatione.

COnueuientibus duabus partibus in unum quempiam,ille uerus, & indubitatus eſt Pontifex,tamen conſueuerunt & alii accedere, & rurſus prior Epiſcoporum omnibus ſedentibus nomine totius collegii illum talẽ eligit in Romanũ Pontificem, & eius aſſenſũ requirit. Quo habito omnes ſurgunt primo ad congrantulandum. deinde eum exuũt crocea,& capntio paruo,& ſic cum ſuo rochetto faciunt illum ſedere ſuper ornata ſede, quam locant ante menſam,ubi priores ſedebant. Imponunt illi annullum piſcatoris, & exquirunt, quo nomine uelit nuncupari: & tunc ſolet ſubſcribere cõſtititiones ante electionẽ firmatas, & iuratas,& ſignare aliquas Supplicationes.

Publicatio noui Pontificis.

INterim uero prior Diaconorum aperta ſacrarii feneſtrella, qua populus expectans uideri poteſt,crucẽ ꝑfert alta uoce clamitans. Annũcio uobis gaudium magnũ. Papam habemus. Reuerendiſſimus Dominus Cardinalis N.electus eſt in ſummum Pontificem,& elegit ſibi nomen N.

De indumentis electi, & prima ueneratione a Cardinalibus

HIs peractis ducitur electus in ſacrarium, & a Diaconis Cardina. exuit ueſtimentis communibus, quæ ex antiqua cõſuetudine cedũt clericis cerimoniarum, induiturq; Papali habitu, toga ſcilicet lanea albi coloris, caligis rubeis, Sandaliis rubeis aurea cruce ornatis, cingulo rubeo cum aureis fibulis, birreto etiam rubeo, & demum mundo, nitidoq; rocheto, deinde imponunt ei amictum, albam longam, cingulum, & ſtolam ornatã cum perlis pendentem a collo, ſi eſt preſbyter, aut Epiſcopus. Si autem eſſet diaconus, ſtola ſit ſuper humerum ſiniſtrum in formam diaconi, ſi ſit ſubdiaconus, uel infra non ponatur ei ſtola, & ita indutum educunt, ac ſuper prædictam ſedem rurſus ſedere iubẽt ibiq; ſupplicationes cõplures ſignat. Demum domini Cardinales depoſitis croceis, & paruis caputiis cappas ſuas reaſſumũt, Imponunt nouo Pontifici pluuiale rubeũ precioſum, & mitram auro, & gemmis ornatam, illumq; ſedere faciunt ſuper altare cui Cardinales omnes reuerẽtiam exhibent per ordinẽ pedes manus, & os deoſculãtes.

Deſcenſus Noui electi ad eccleſiã ſancti petri

DVm hæc aguntur, portæ conclauis omnes aperiuntur, repagula, muriq; oſtiorũ, & feneſtrarũ deiiciuntur, pulſantur cãpane, & ſigna letitiæ omnis generis eduntur. Pontifex nouus precedẽte cruce, & Cardinalibus ad Eccleſiam Sancti Petri deſcendit, & proſtratus ante altare ſine mitra aliquandiu orat, agitq; gratias Deo, & beatis Apoſtolis. Tum ſurgens a Cardinalibus ſuper altare ad ſedendũ conſtituitur cum mitra, & prior Epiſcoporum genuflexus incipit. Te deum laudamus, quem hymnum cantores proſequntur. Interim Cardinales iterum pedes electi, manus, & os deoſculantur ſeruato ordine, quod & alii qui adſunt, prelati & nobiles faciũt. finito hymno idem prior. Epiſcoporũ ſtans a cornu ſiniſtro altaris, ubi Epiſtola legitur, dicit ſuper electum. Pater noſter, deinde & ne nos &c. Sed libera &c. Saluũ fac Dñe ſeruum tuum electum noſtrum. ℟ deus meus ſperãtem in te Verſ. mitte ei domine auxilium de ſancto. ℟. & de Syon tuere eũ Verſ. Dñe exaudi orationem meam. ℟. & clamor meus &c. Verſ. Dñs uobiſcum. ℟. & cũ ſpirito tuo. Oremus Ominipotens ſempiterne deus miſerere famulo tuo. N. electo in ſummũ Pontificẽ, & dirige eum ſecundũ tuã clementiã in uiam ſalutis æternæ, ut te donante tibi placita cupiat, & tota uirtute perficiat per Chriſtum dominum noſtrum Amen, His finitis deſcẽdit electus de altari, & uerſus ad populum ſolenniter benedicit dicens. Sit nomen domini benedictum. Tum eodem ordine reuertitur ad camerã Papalem, & ibi quieſcit, & domini Cardinales reuertuntur ad propria,

De electo extra collegium

QVod ſi electus eſſet aliquis extra collegiũ & tamen in urbe, eo uicino, antequam patres exeãt e cõuel loclaui uocet nomine collegii ab aliquib⁹ prelatis, & introductus in cõclaui, a priore Epiſcoporum intimetur ei electio, & requiratur eius cõſenſus, quo habito omnia fiant, quæ de electo præſente ſuperius dicta ſunt.

Si antem non conſentiret iterum ad nouam electionem faciendam procedant. Si autē canonice electus eſſet abſens.ita ꝙ per aliquos dies eius præſētia haberi nō poſſet.patres publicata eius electione, & deſtinata ad electum idonea legatione,conclaui exeant,legati cum mandatis,& autenticis documentis nominato electionē inſinuent & conſenſum exquirant acceptātem ſummum Pontificem ſalutent,& habitu Pontificali exornent,referantq; patribus,deinde reliqua peraguntur, ut nouo electo,& collegio uidebitur. Si autem acceptare noluerit,iterū domini Cardinales in conclaue reuertantur ad nouam electionem peragendā.

Quid agendum ante coronationem à Nouo electo.

ANte coronationem ſuā electus Romanus Pont. cōſiſtoria tenere nō cōſueuit, neq; prouiſiones aliquas Eccleſiarum facere, Si tamē aliquo impedimēto coronationem diutius differre oporteret,& urgeret neceſſitas, Eccleſiis recte poſſet prouidere, & omnia quæ eſſēt pro utilitate Reipublicæ neceſſaria peragere,& hoc tempore Bulla plumbea literarum ſuarū ab una tantum parte imprimetur;ubi ſunt capita Apoſtolorum,ab alia autem ubi literæ ſui nominis imprimi ſolent,nihil erit. In principio ſi prius erat Epiſcopus conſecratus,ſcriberetur Innocētius Epiſcopus ſeruus &c. ut alias. Si autem non eſſet conſecratus Epiſcopus,ſcriberetur Innocētius electus ſeruus ſeruorum dei. In fine autem literarum ante datam addūtur hæc uerba. Nec mireris quod bulla exprimens nomen noſtrum non eſt appēſa preſentibus. Nam hii,qui fuerūt hactenus electi in Romanos Pontifices ante ſuæ conſecrationis, & benedictionis ſolemnia in ſuis bullandis literis modum huiuſmodi obſeruare cō ſueuerunt. In data autem dicitur loco, Pontificatus noſtri, ſuſcepti a nobis Apoſtolatus officii anno primo.

De ordinatione, & conſecratione noui Pontificis & primo de promotione electi ad ſacros ordines ſi illis careret & primo ad ſudiaconatum.

TITVLVS II.

CAEterum ſi electus in Romanum Pontificem non eſſet in ſacris ordinibus conſtitutus, ut de Petro Moroneo anachoreta,& de quibuſdam aliis patrum noſtrorum memoria accidit,ſtatuta per eum die ante diem coronationis per aliquē Epiſcopum Cardinalem,uel aliū, ſi magis placet,ordinetur, & ad omnes ordines etiam presbiteratum poterit in eadem die ſimul,uel interpellatis diebus promoueri,ut placuerit. In promotione autem hæc ſeruabuntur. Conuenient in loco,ubi ordinatio fieri debet,electus Pontifex cum duobus diaconis,& aliquibus presbyteris Cardinalibus, ſubdiacono & accolythis apoſtolicis,& omnes conuenientibus ſibi,& tempori paramentis ornentur. Deinde Epiſcopus conſecrator cum ſuis miniſtris paretur,paretur etiā ante altare,credencia pro conſecratore, & credencia pro Pontifice electo cū rebus opportunis ad ordinationē,electus ordinandus ad ſubdiaconatum in ſede ſua in loco conuenienti conſtituta,primo lauet manus, tum ſupra rochetū paretur amictu,ita tamē ut poſſit imponi ſupra caput cū tēpus erit, alba,& cingulo deinde pluuiale,quod

poſt

poſt collum remittit, ut totum retro dependeat, tum mitram accipiat tempori congruam. Cũ omnia parata erunt, electus accedit ad altare, procumbet ad orationem ſine mitra, & ſurgens faciet confeſſionem cum ordinatore, deinde reuertetur ad ſedem ſuam & leget introitum &c. ut alias & ordinator procedet in miſſa more conſueto uſq; ad collectam ante epiſtolam excluſiue. Tunc electus ſuper faldiſtorium procumbet ſine mitra, ordinator autem in ſcabello ad eius ſiniſtram cum mitra, & alii omnes in locis ſuis ſine mitra, & fiet litania per ſub diaconum, & cum peruentum fuerit ad locum conſuetum, ſurget ordinator, & benedicet electum tertio dicens. Vt hunc electum &c. ut in ordinario, deinde iterum procumbet et finietur litania. Tum electus ſumpta mitra reuertitur ad ſedem ſuam, & ordinator accedet ad eum, & ſedenti cum mitra ipſe ſtans cum mitra dat electo calicẽ uacuũ cum patena, & mox urceolos cum uino, & acqua, baccile, & manutergium: Quæ omnia electus tanget ambabus manibus ordinatore dicente. Vide huiuſmodi miniſterium &c. deinde ſucceſſiue etiam cum mitra ordinator dicit. Oremus Deum patrem, & dominum noſtrum. &c. Tum depoſita mitra dicit. Oremus, flectamus genua, leuate. Et interim etiam electus ſurgit ſine mitra, & ordinator proſequitur. Domine, ſancte pater omnipotens æterne deus &c. qua finita oratione electus ſedet ſine mitra & ordinator accepta mitra imponit amictum ſuper caput electi dicens. Accipe amictum &c. qui mox reaſumit mitram, & ordinator imponit illi manipulum in brachio ſiniſtro dicens. Accipe manipulum &c. tum ſurgit electus. extrahitur ſibi mitra & pluuiale, & ordinator induit eum tunicella dicens. Induat te Dominus ueſte &c. ſedet. Deinde electus cũ mitra, & ordinator tradit illi librum epiſtolarum dicens. Accipe librum epiſtolarum &c. Finita ordinatione, Subdiaconatus, ſi electus non uult ulterius procedere, reaſſumit pluuiale, & finitur miſſa more conſueto.

De promotionem ad Diaconatum.

SI uero placuerit ad Diaconatum procedere, ordinator, apud altare in ſuo faldiſtorio proſequitur collectam diei cum oratione pro ordinando ſub eodem per Dominum, & dicetur epiſtola ſuo ordine. Qua finita, ſi electus ante electionem erat ſubdiaconus, paretur in principio ſicut diximus, addito manipulo, & finita epiſtola procumbat in faldiſtorio, & fiet litania, ut diximus. Si autem tunc ordinatus eſt, finita epiſtola ſurgat & deponat tunicellam, & iterum ſedeat cum mitra & pluuiali a collo, ordinator autem ad eum accedit, & ſtans cum mitra dimiſſis aliis rebus dicit. Oremus dilectiſſimi Deum patrem omnipotentem &c. & cum peruenerit ad Per onia ſecula in præfatione deponit mitram, & proſequitur præfationem uſq; ad eum locum, ubi dicitur, & quæ ſunt agenda concedere, tunc electo ſine mitra ſedenti imponet ipſe ſolus dextram manum ſuper caput dicens. Accipe ſpiritum ſanctum ad robur &c. Deinde proſequitur præfationẽ uſq; in finẽ, tũc depoſito pluuiali, & mitra ab aſſiſtentibus

electo ſtanti ordinator cum mitra ponit illi ſtolam ſuper humerum ſiniſtrum dicens. Accipe ſtolam candidam &c. deinde induit eum dalmatica dicens. Induat te Dominus &c. & mox tradit illi ſedenti euangeliorum librum dicens. Accipe poteſtatem &c. Quo facto electo ſine mitra ſurgente ordinator depoſita mitra uerſus ad altare dicit, oremus, & miniſtri flectamus genua. &c. Et ipſe proſequitur uerſus ad electum Exaudi Domine. &c. & Domine ſancte pater &c. His completis ſi noluerit ad ulteriora procedere miſſa ſuo ordine finitur. Si autem ad presbyteratum tunc erit promouendus, ordinator reuertetur ad ſuum faldiſtorium, & leget graduale, & alleluia ſiue tractum, & poſtea procedet ad ordinem ſacerdotalem, ut ſequitur: Quod ſi electus erat prius Diaconus parabuntur omnia, ut ſupra, & ipſi addetur ſtola ſuper leuam in formã Diaconi.

De electi ordinationem in presbiterum.

ELectus Pontifex in ordine Diaconatus exiſtens cum ad presbyteratum uoluerit ordinari, parabitur ut ſupra diximus, & in miſſa procedetur uſq; ad Alleluia, ſiue tractum excluſiue, ut prædictum eſt, & tunc Pontifex electus paratus amictu albo, cingulo, manipulo, ſtola in modum Diaconi, & pluuiali a collo retro pendente, procumbit ſuper faldiſtorium ad letaniam ſi non eſt facta, & illa ut præmiſſum eſt in ſubdiaconatu finita, reuertitur ad ſedem ſuam, ordinator uero cum mitra ad electum ſedentem accedens manus ambas ſuper caput electi detectum imponit nihil dicens. Et idem faciunt omnes Epiſcopi, ſiue, præsbyteri Cardinales præſentes, accedentes tamen cum reuerentia, & detectis capitibus, deinde ordinator ſtans cum mitra extenta manu ſuper electum ſtantem dicit, Oremus dilectiſſimi Deum patrem omnipotentem &c. ut in ordinario. Deinde depoſita mitra oremus, miniſtri, flectamus genua leuate, & rurſum. Exaudi nos quæſumus domine. Et in fine expanſis manibus dicit præfationem per omnia ſecula ſeculorum. Et uſq; in finem, deinde deponitur pluuiale electi, & ordinator acedens cum mitra reflectit orarium electo ante pectus in modum crucis dicens. Accipe iugum domini &c. & mox imponit illi caſulam ad ſcapulas a parte anteriori pendentem dicens. Accipe ueſtem ſacerdotalem &c. poſt hæc depoſita mitra ordinator ſuper electum dicit. Deus ſantificationum omnium auctor, & finita oratione genuflexus ad altare incipit hymnum. Veni creator ſpiritus, & ſimiliter electus genuflexus et dicto primo uerſu ſurgit et alii pro ſequuntur, ipſe uero ordinatur accedit cum mitra ad electum ſedentem etiam cum mitra, & inungit ei ambas manus de oleo ſacto cathecuminum producens cum pollice ſuo intincto duas lineas a pollice dextræ manus electi ad indicem ſiniſtrum, & a pollice ſiniſtro ad indicem dextrum, & mox palmas, & reliqua intus perungit dicens. Conſecrare, & ſanctificare &c. manus electi ita perunctæ una ſuper alteram ponuntur, & in mappala a collo pendente ut fit in epiſcopis reponuntur Tunc ordinator deterſo aliquantulum digito cum mica panis tradit in manus electi calicem cum uino, & acqua, & patenam

cum

cum hoſtia, quæ omnia electus tangit ordinatore dicente. Accipe poteſtatem offerre ſa. &c. Quibus per actis electus a ſua ſede, & ordinator in ſuo faldiſtorio lauabunt manus cum mica panis & aqua. Deinde legatur Euangelium more ſolito, & liber offeretur oſculandus electo, tum ordinator dicit. Dominus uobiſcum & offertorium, & mox accedet ad electum ſedentem cum mitra, & ipſe ſine mitra accipiat de eius manibus offertorium intorticia accenſa, panem & uinum, ut eſt moris. & per ſingula oſculatur manum electi offerentis, poſt hæc reuertitur ordinatus ad faldiſtorium, & iterum tam ipſe quàm electus lauant manus, & ſtatim intrant ad altare. Electus accedit ad cornu altaris, ubi dicetur Epiſtola & presbytero Cardinale miniſtrante, & ſeruiente de libro, ſtans ſine mitra, uoce ſubmiſſa omnia dicit cum ordinatore, & cum ipſo concelebrat ſignando & etiam uerba conſecrationis cum ipſo proferendo, non tamen mouet ſe loco ſuo uſq; ad communionem, & proceditur in miſſa in omnibus, ut conſuetum eſt, & poſt ſecreta de die dicitur ſecreta pro ordinato ſub eodem per dominum, poſtquàm ordinator ſumpſerit ſacram Euchariſtiam & partē ſanguinis Chriſti cum particula corporis, quæ erat intus, communicet electum ſtantem in ipſo cornu de corpore & ſanguine Criſti, & poſtea ambo purificentur cum uino, ut eis placuerit, his peractis electus reuertitur ad ſedem ſuam cum mitra, & ordinator cum mitra lauat manus, deinde accedens ad electum, ſtans ſine mitra dicit ſuper electum ſtantem ſine mitra. Reſpon. Iam non dicam uos ſeruos &c. Quo finito ordinator imponit ambas manus ſuper eius caput dicens. Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis &c. & mox explicat caſulam, quæ in ſcapulis erat electi dicens. Stola innocentiæ induat te Dominus. Quibus finitis imponitur mitra electo. Et tam ordinator quàm alii Cardinales, & prælati aſſiſtentes recipiuntur ad oſculum manus, pedis, & oris electi, poſt hæc ordinator redibit ad altare & perficiet miſſam cum oratione pro ordinato, & dicto Ite miſſa eſt, uel benedicamus Domino, Electus crucem ante ſe habens ſtans ſine mitra in medio altaris benedicet omnibus dicendo. Sit nomen domini benedictum &c. & mox ordinator ſine mitra accedens uerſus electum tertio genuflectens cum diſtantia conuenienti ter dicet. Ad multos annos, & ſolus recipietur ad oſculum oris, & ſic expleta ordinatione exuet ſe ueſtibus ſacris cum orationibus conſuetis. Et hic modus de benedictione, & ad multos annos ſeruatur etiam ſi ordines acciperet in pluribus diebus ſigilatim.

Si electus nullum haberet ordinem.

HAEC ordinatio condecēter fieri poterit die ſabbati precedente diem dominicum conſecrationis epiſcopalis. Quod ſi forte electus in Papam eſſet merus laicus (nam & laicus eligi poteſt dummodo ſit Chriſtianus, & catholicus) accipi, & primam tonſuram et minores ordines, ut aliis inferiores, niſi quod erit indutus cum rochetto et manto poſt collum et mitra. Et in ſuo faldiſtorio recipiet inſtrumenta ordinum,

& habitum, & non dicuntur moniſtiones, ſiue exhortationes, ſed a ſubſtantialibus incipitur.

Conſecratio electi in Epiſcopum ſine benedictione & Coronatione.

EPiſcopalis conſecratio electi in Romanum Pontificem, ſi prius non erat Epiſcopus, fieri debet ſecundum maiorum noſtrorum conſtitutiones eadem die, qua benedicitur, & coronatur. Sed quoniam noſtris temporibus breuitatis ſtudio alio die facta eſt, ut in perſona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cum fuit electus, præsbyter tantum erat, primo ponemus ordinem ipſius conſecrationis Epiſcopalis ſine benedictione, & coronatione. Deinde conſecrationē cum bendictione & coronatione.

Quomodo conſecretur in Epiſcopum.

SI igitur electo placet conſecrari ante ſolemnia coronationis& priuatim hoc poterit fieri, quando ei placebit, ſed conuenientius die dominico, uel feſtiuo, & fiet hoc modo Die preſtituto & in loco ipſi electo commodo tam conſecrator, quàm electus parabuntur omnibus paramentis Pontificalibus cum pſalmis, quàm dilecta, & aliis orationibus conſuetis. Electus chirothecas & annullum tantum non accipiet, alia autem omnia. Aſſiſtunt ad minus duo uel tres Diaconi, & unus presbyter Cardinalis, & cum ipſo conſecratore, ſi eſt Epiſcopus Cardinalis, ut decet duo alii Epiſcopi Cardinales, reliqui Subdiaconi, & acolithi Apoſtolici, & prælati domeſtici omnes cum paramentis ſibi conuenientibus. De prælatis tamen paratis præter Cardinales non eſt neceſſarium, ſed fiet pro libito Pontificis; parentur duæ credentiæ, una pro electo & altera pro conſecrante, & unum altare tantum. Pro electo paretur ſedes ornata in loco competenti, & faldiſtorium ante altare, pro conſecrante faldiſtorium conſuetum in cornu epiſtolæ, pro aliis ſcabella conſueta. In credentiis parentur opportuna ad conſecrationem, & ad celebrationem miſſæ pro utriſq; cum luminaribus opportunis in altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & depoſita mitra procumbat ſuper faldiſtorium. Orabit, & ſurget, & remoto faldiſtorio faciet confeſſionem cum conſecratore a ſiniſtra ſibi aſſiſtente. Finita confeſſione electus cum mitra reuertetur ad ſedem ſuam. Conſecrator accedet ad altare, oſculabitur, incenſabit ſi placuerit more ſolito, & reuerſus ad ſuum faldiſtorium leget Introitum, & Kyrieeleiſon, & alia uſq; ad Alleluia, ſiue ad ultimum uerſum tractus excluſiue, & cum oratione diei dicitur Oratio pro electo ut ſupra. Idem faciet electus in ſua ſede cum ſuis aſſiſtentibus uerſus ad altare.

His dictis electus procumbet cum mitra in faldiſtorio ante altare, conſecrator ab eius ſiniſtris ſuper aliquo ſcabello, alii aũt in ſuis ſcabellis, & per unum ex ſubdiaconis fit litania, nam examinatio antiqua ſanctorum patrum, & alia præcedentia omittuntur. Cum uentum erit ad locum, ubi dicitur. Vt hunc electum, ſurgit cõſecrator non tamen cum baculo, & uerſus ad electũ tertio dicit ſignans,

ut hunc electum &c. Et alii omnes Epiſcopi Cardinales cum ſuis libris procumbentes tamen erecta aliquantulum facie idem faciant. finita litania ſurgunt omnes, & electus reuertitur ad ſedem ſuam, & ſedet cum mitra. Conſecrator uenit ante eum, & aliis prætermiſſis ſtans cum mitra ſimul cum adiuuantibus Epiſcopis Aſſiſtentibus Cardinalibus imponit librum Euangeliorum ſupra ceruicem electi ſine mitra ſedentis, nam tunc mitra ei abſtrahitur, quamduo Diaconi retinent uſq; in finem, & conſecrator atq; aſſiſtentes Epiſcopi ponunt ambas manus ſuper caput electi dicentes. Accipe Spiritum Sanctum, quod tamen conſecrator alte dicit, alii ſubmiſſe, ut alia omnia, ſi aderunt alii Epiſcopi parati poterunt & ipſi manus imponere, & omnia legere, ut Cardinales aſſiſtentes, deinde ſurgit electus, & Diaconi aſſiſtentes retinent librum ſuper illius ſpatulis, conſecrator autem ſine mitra dicit ſuper eum orationem Propiciare Domine ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu gratiæ ſacerdotalis bene ✠ dictionis tuæ in eum infunde uirtutem per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate ſpiritus ſancti deus. Deinde uoce mediocri extenſis manibus ante pectus dicat hanc præfationem. Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſpon. Amen. Dominus uobiſcum. Reſpon. & cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſpon. habemus ad dominum. Gratias agamus domino deo noſtro. Reſpon. Dignum & iuſtum eſt. Vere dignum, & iuſtum eſt, æquum, & ſalutare Nos tibi ſemper, & ubiq; gratias agere. Domine ſancte pater omnipotens, æterne deus, honor omnium dignitatum quæ gloriæ tuæ ſacris famulantur ordinibus. Deus qui per Moyſen famulum tuum ſecreti familiaris affatu inter cætera cæleſtis documenta culturæ, de habitu quoq; indumenti ſacerdotalis inſtituens, electum Aaron myſtico amictu ueſtiri inter ſacra iuſſiſti, ut intelligentiæ ſenſum de exemplis priorum caperet ſecutura poſteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ ulli deeſſet ætati. Cum & apud ueteres reuerentiam ipſam ſanctificationum ſpecies obtineret, & apud nos certiora eſſent experimenta rerum, quàm ænigmata figurarum, illius nanq; Sacerdotii anterioris habitus noſtræ mentis ornatus eſt, & Pontificalem gloriam, iam non nobis honor commẽdat ueſtium, ſed ſplendor animarum. Quia & illa, quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipſis erant intelligenda, poſcebant, & idcirco huic famulo tuo. N. quem Apoſtolicæ ſedis præſulem, & primatem omnium, qui in orbe terrarum ſunt ſacerdotum, & uniuerſalis Eccleſiæ doctorem dediſti, atq; ad ſummum ſacerdotii miniſterium elegiſti, hanc quæſumus Domine gratiam largiaris, ut quicquid illa uelamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis uarietate ſignabant, hoc in eius moribus, actibuſq; clareſcat, cõple in ſacerdote tuo miniſterii tui ſummam, et ornamentis totius glorificationis inſtructum cæleſtis unguenti rore ſanctifica. Tunc conſecrator genuflexus & ſine mitra uerſus ad altare incipit hymnum Veni creator ſpiritus, & tam electus

quam alii genufle*ctunt eodem modo,finito primo uerſu ſurgunt omnes,& chorus proſequitur hymnum. Interim caput electi ſedentis in ſua ſede circunligatur panniculo lineo ſubtili per Diaconum,ne oleum fluat ſuper capillos,ita ut panniculi extremitates retro ſuper ceruicem pendeant. Deinde conſecrator accedens ad electum cum mitra & intincto pollice Dextræ manus in Sacro Chriſmate ſtans ungit caput electi ſedentis formans primum ſignum Crucis,quo coronam totam amplectatur. Deinde ungat reliquum coronæ dicendo. Vngatur & conſecretur caput tuum cæleſti bene✠dictione in ordine pontificali. In nomine patris ✠ & filii ✠ & ſpiritus ſancti. ✠ Amen. Pax tibi, & cum ſpiritu tuo, & abſterſo aliquantulum pollice cum mica panis depoſita mitra proſequať præfationem incipiens. Hoc Domine copioſe in caput eius influat, hoc in oris ſubiecta Decurrat, hoc in totius corporis extrema deſcendat, ut tui ſpiritus uirtus & interiora eius repleta, & exteriora eius circum tegat, abundet in eo conſtantia fidei, puritas dilectionis ſinceritas pacis. ſint ſpecioſi munere tuo pedes eius ad euangelizandū pacē, ad euangelizandū bona tua. Da ei Domine miniſterium reconciliationis in uerbo,& in factis in uirtute ſignorum & prodigiorum, ſit ſermo eius ut prædicatio non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & uirtutis. Da ei domine claues regni cælorum, ut utatur,non ut glorietur poteſtate, quam tribuis in ædificationem, non in deſtructionem. quodcumq; ligauerit ſuper terram, ſit ligatum & in cælis & quodcumq; ſoluerit in terris, ſit ſolutum & in cælis, quorum detinuerit peccata, detenta ſint, & quorum dimiſerit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, ſit ille maledictus, & qui benedixerit ei in benedictionibus repleatur. ſit fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituas tu domine ſuper familiam tuam, ut det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum. ſit ſollicitudine non piger, ſit ſpiritu feruens, oderit ſuperbiam, humilitatem ac ueritatem diligat, neq; eam unquam deſerat, aut laudibus, aut timore ſuperatus, non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem, non dicat malum bonum, neq; bonum malum. ſit ſapientibus & inſipientibus debitor, ut fructum de profectu omnium conſequatur, tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam eccleſiam tuam, & plebem tuæ ſortis intra mundi limites uniuerſi, ſis ei auctoritas, ſis ei poteſtas, ſis ei firmitas. multiplica ſuper eum bene ✠ dictionem & gratiam tuam, ut ad exorandam ſemper miſericordiam tuam, tuo munere idoneus, & tua gratia poſſit eſſe deuotus, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Reſ. Amen. Poſt hæc conſecrator inchoat ſchola proſequente Antiphonam. Vnguentum in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram ueſtimenti eius mandauit Dominus benedictionem in ſæculum. Ecce quam bonum, & quam iocundum habitare fratres in unum. Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Quod deſcendit in oram ueſtimenti eius, ſicut

cut ros hermon,qui deſcēdit in mon-
tem ſyon. Quoniam illic mandauit
Dominus benedictionem, & uitam
uſq; in ſeculum. Gloria patri & filio.
Sicut erat &c. Deinde repetatur An-
tiphona. Vnguentum in capite. In-
terim imponitur mappula ad collum
electi ſedentis, ſupra quam imponit
poſtea manus, & conſecrator inun-
git illi manns cum ſacro chriſmate,
ut fit aliis Epiſcopis dicens. Vnguan-
tur manus iſtæ de loco ſanctificato,
& chriſmate ſanctificationis, ſicut
unxit Samuel Dauid Regem & Pro-
phetam,ita unguantur & confirmen-
tur In nomine Dei Patris ✠ & Fi-
lii ✠ Spiritus Sancti ✠ facientes ima-
ginem Sanctæ Crucis Saluatoris no-
ſtri, qui nos a morte redemit, & ad
regna cælorum perduxit. Exaudi
nos pie pater omnipotens æterne
deus,ut quod terogamus, exoremus
per Chriſtum Dominum noſtrnm
amen. Oremus. Deus pater Domini
noſtri Ieſu Chriſti,qui te ad Ponti-
ficatus ſublimari uoluit dignitatem,
ipſe,qui per Samnelem Dauid in Re-
gem, & Prophetam inunxit, te no-
ſtro miniſterio chriſmate & myſti-
cæ delibntionis liquore perfundat,
& ſpiritualis bene ✠ dictionis uber-
tate fœcundet,nt quicquid benedixe-
ris,benedicatur, & quicquid ſancti-
ficaneris,ſanctificetur,& conſecratæ
manus iſtæ nel pollicis Impoſitio
cunctis proficiat ad ſalutem per enn-
dem Chriſtum Dominnm noſtrum.

De Benedictione
Annuli.

Electus manus innnctas ſimul iun-
ctas in mappula pendenti a collo
reponit, baculus non datur,ſed mox
conſecrator depoſita mitra benedi-
cit annulum præcioſum imponen-
do electo dicens. Creator & conſer-
uator humani generis Dator gratiæ
ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis
tu Domine emitte tuam bene ✠ di-
ctionem ſuper hunc annulum,ut qui-
cunq; hoc ſacro ſancto fidei ſigno in-
ſignitus inceſſerit in uirtute cæleſtis
defenſionis ad æternam ſibi profi-
ciat ſalutem, per Chriſtum Domi-
num noſtrum Amen. Electus etiam
ſurgit dum dicitur oratio. annulum
ipſum interea tenet manu dextra ali-
qnis acolithus ante conſecratorem
genuflexus, conſecrator dicta ora-
tione aſpergit annulum acqua bene-
dicta,& illum imponit in digito an-
nnllari dextræ manus electi ſeden-
tis dicēs. Accipe annulū fidei ſcilicet
ſignaculum qnatenus ſponſam Dei,
Sanctam uidelicet eccleſiam inteme-
rata fide ornatus illibate cuſtodias.
Amen. Et dum imponit, oſculatur
manum electi, deinde adiuuantibus
Epiſcopis aſſiſtentibus librum Euan-
geliorum ab eius ſpatulis remouens
dat ad manus electi ſedentis dicens.
Accipe enangelium, & uade prædi-
ca populo tibi commiſſo, potens eſt
enim dens augere tibi gratiam ſuam
Qui uiuit, & regnat cum Deo patre
in unitate Spiritus Sancti dens per
omnia ſecula ſeculorum Amen. His
peractis conſecrator redit ad ſnum
faldiſtorium, & lauat manus, electo
autem ſedenti in ſua ſede Diaconus
Cardinalis tergit caput cum medul-
la panis diligenter, & cum panno
mundo Deinde cnm pectine eburneo
mūdat, etcomponit capillos,& impo-
nit illi mitrā,et tunc electus lauat ma

nus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis tam conſecrator, quã alii omnes Cardinales præſentes oſculantur pedem, manum, & os domini electi, alii autem prælati parati pedem, & manum, alii inferiores pedem tantum. Et mox conſecrator proſequitur miſſam uſq; ad lectum offertorium. Et idem facit electus Pontifex in ſua ſede ſtans, dicto offertorio conſecrator accedit ad electum ſine mitra, & de eius manu accipit offertorium, Intorticia, panes, & uini uaſa duo, & ad unumquodq; iſtorum oſculatur manum electi. tunc reuertitur ad ſuum faldiſtorium, & lauat manus tam ipſe quàm electus, & intrat ad altare & ſimiliter. D. electus accedit ad altare, & ponit ſe ad cornu epiſtolæ, præsbytero Cardinale miniſtrante librum, & ibi ſine mitra ſimul cum conſecratore celebrabit ſignando, & omnia dicendo ſubmiſſa uoce ut conſecrator, non tamen ſe loco mouebit uſq; ad communionẽ, quam ſumet ſub utraq; ſpecie ſtans in ipſo cornu aliquantulum procedens. Finita miſſa non imponuntur chirothecæ, neq; mitra, quam habet cum illis benedictionibus conſuetis, neq; intronizatur electus, ſed ſtans in medio altaris ſine mitra habens ante ſe crucem Papalem benedicit dicens. Sit nomen Domini benedictum. Et reſumpta mitra uadit ad ſedem ſuam & ſedet & tunc conſecrator accedit uerſus dominum electum, & tertio genuflectens dicet. Ad multos annos ut dictum eſt in præsbytero. Et omnes deinde exuunt ſe ſacris ueſtibus cum orationibus conſuetis.

Conſecratio, benedictio, & coronatio ſimul Romani Pontificis.

QVod ſi electus in Romanũ Pontificem uoluerit eadem die conſecrari Epiſcopus, benedici, & coronari, ut a ſuperioribus Pontificibus plerunq; ſeruatum eſt, ita procedendum erit. Sed eadem ſeruantur etiam in electo, qui prius erat Epiſcopus benedicendo, & coronando uſq; ad ſequens capitulum, ubi incipit. Cantores.

Quæ ſeruantur in coronatione etiam ſine conſecratione Epiſcopali.

PRimo ordinabuntur omnia ad huiuſmodi ſolemnitatem opportuna conuenienti tempore, quæ ex lectione huius ordinationis facile colligi poterunt, & tandem conſtituto die Dominico Pontifex ſi eſt in cubiculo, ſummo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, ingreditur. ibi a Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis Acolythis & aliis officialibus conſuetis paratur amictu, alba longa, cingulo, ſtola, pluuiali rubeo, & Mitra pretioſa. Cardinales alii circunſiſtunt, & omnes Prælati, & Officiales cum ſuis Cappis laneis. Sic electus Pontifex paratus cruce præcedente, progreditur ad Sanctum Petrum ordine alias conſueto, Diaconis Cardinalibus hinc, & inde, fimbrias pluuialis ſuſtinentibus. Caudam autem pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiam ſi eſſet Imperator, uel Rex, ſupra eum octo nobiles ſiue

oratores

oratores portant umbraculum haſtilibus octo ſuſtentatum, quod hodie baldachinum appellant, ante eum duo ſeruientes armorum portant faldiſtorium cum magno cuſſino. Ferrerius tapetum, & paruum ſcabellum & cuſſinum

Vbi Pontifex electus recipit ad oſculum pedis canonicos & capitulum baſilicæ Sancti Petri.

CVm Papa electus peruenerit ad portam ultimam palatii, quæ eſt in capite porticus Eccleſiæ Sancti Petri in plano apud portam, extenditur tapetum, ponitur faldiſtorium, & ſuper illud cuſſinum magnum, & ad pedes paruum ſcabellum, & ſedens ibi electus recipit ad oſculum pedis canonicos, & capitulum baſilicæ Sancti Petri. deinde ſurgens intrat Eccleſiam per portam, quæ eſt in medio, & progreſſus uſque ad ſecundum circulum porphyreticum detracta mitra orat uerſus ad altare ſupra faldiſtorium a ſupradictis ibi paratum, & tunc ſupra ſcabellum paruum ponitur paruus cuſſinus, facta oratione ſurgit, reaſſumit mitram, & pergit ad cappellam Sancti Gregorii quæ dicitur Cappella Sancti Andreæ & ſedens in ſede ſibi parata, recipit omnes Cardinales, & alios prælatos cum ſuis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus ſub auriphrygio, prælatos ad pedis oſculum, tunc ſurgens ſine mitra aſtante cruce papali benedicit populo dicens. Sit nomen domini &c. Subdiaconus dicturus Epiſtolam depoſita cruce poſt benedictionem capit omnia ſua paramenta, & ſimul cum eo acolythi exuunt cappas, & induunt ſuperpellicia ſuper rochetum ad partem ſe retrahentes, ſedet deinde electus aliquantulum cum mitra, & iterum ſurgens ſine mitra uerſus ad altare ſub ſilentio dicit. Pater noſter &c. Tum alte incipit pro tertia. Deus in adiutorium &c. & ſic ſtat quouſque incipiatur pſalmus Legem pone, inde ſedet cum mitra, & aſſiſtentibus Epiſcopis cum libro adiuuantibus hinc inde diaconis, ut moris eſt incipit pſalmum. Quam dilecta, interim ſubdiaconus Apoſtolicus lecturus Epiſtolam, ut diximus paratus omnibus ſuis paramentis ex altari ſubminiſtrāte ſacriſta accipit ſandalia, quæ reuerenter portat ad electum ſequentibus illum acolythis cum ſuperpelliciis, & ea ſimul cum cubiculario cameræ imponit pedibus ſuæ ſanctitatis acolythis circumcirca fimbrias pluuialis eleuantibus ſupra illornm capita. Impoſitis ſandaliis, Diaconus lecturus Euangelium cum duobus aliis diaconis qui aſſiſtent Papæ, capiunt paramenta ſua, ille amictum, albam, cingulum, ſtolam, dalmaticam, manipulum uero poſtea capiet in altari, Alii uero duo capient amictum, & dalmaticas tantum, Induti reuerenter ſimul ad electum accedent, qui finitis pſalmis, cum dicitur capitulum pro tertia ſurgit cum mitra, & finitis uerſiculis depoſita mitra, & aſtantibus duobus ceroferariis dicit. Dominus uobiſcum, & orationem pro tertia, librum prior Epiſcoporum Cardinalium, qui ei aſſiſtere debet ſuſtinet ſupra caput, Epiſcopi uero aſſiſtentes iuuāt, & tenent candelā accenſam, dicto Dominus uobiſcum poſt

orationem liber remouetur, ceroferarii diſcendunt, & dicto a cantoribus Benedicamus domino Papa ſedet cum mitra, & lauat manus Epiſcopo Cardinali adiuuante, & reliqua, ut alias lotis manibus Epiſcopus Cardinalis redit ad locum ſuum, & Papa deponit mitram, pluuiale, & ſtolam, & diacono lecturo Euangelium ante ſe ſtante induitur conſuetis paramentis, quæ per acolithos hoc ordine portantur ex altari, & ipſi Diacono porriguntur, duo Diaconi aſſiſtentes, & poſt eos duo ſubdiaconi adiuuant ueſtientem. Primum portatur manipulus cum ſuccinctorio. Crux pectoralis, phanon, ſtola tunicella, dalmatica, chirothecæ, planeta, mitra auri phyrigiata, annulus autem non datur ſi non eſt conſecratus Epiſcopus, quem, ſi eſſet conſecratus, Epiſcopus Cardinalis Epiſcopus aſſiſtens imponeret.

Quando & qui accipiunt paramenta & de colore.

IN conſecrationibus utuntur hodiernis temporibus albis paramentis, quam uis antiqui ſecundum temporis exigentiam colore ueterentur. Sed conueniens eſt, ut utamur ſecundum quod exigit miſſa, quæ celebratur. In proceſſione autem erunt omnino albi coloris. Cum electus Papa incipit parari, Cardinales, & omnes prælati, atque officiales parantur. Epiſcopi Cardinales, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates pluuialibus, & albis mitris, presbyteri Cardinales planetis, & mitris ſimilibus. Diaconi Cardinales dalmaticis & mitris albis, ſubdiaconi omnes tunicellis. Auditores & clerici cameræ ſuperpelliciis ſupra rochetis Secretarii & aduocati ſuper ueſtes communes habeant pluuiale cum apertura ſuper humerum dextrum, & Almucia ſuper ſiniſtrum, alii, ut alias.

Ad quos ſpectat conſecratio Romani Pontificis.

CONſecratio Romani Pontificis ſecundum antiquas patrum conſtitutiones ſpectare ſolebat ad Epiſcopum Hoſtienſem qui etiam pallio in ea conſecratione utebatur, aſſiſtebant ei Portuenſis, & Albanenſis Epiſcopi, & hi tres in benedictione Pontificis quando alias eſſet conſecratus, tres ſpeciales orationes ſuper eum dicebant. Idem agebant in coronatione Romanorum Imperatoris. Sed (ut arbitror) ad tollendas contentiones iam pridem introductum eſt, ut prior Epiſcoporum Cardinalium, cum duobus ex ſenioribus Epiſcopis idmunus obire debeant, & in Pontifice, & in Cæſare. Sicque noſtris temporibus ſeruari uidemus, ut non habeatur ratio Eccleſiarum, ſed prioritatis Epiſcopalis. Conſecratio noſtris temporibus non accidit niſi in Sixto quorto, quæ tunc fuit facta ſecrete, & per dominum Rothomagenſis qui erat Epiſcopus Hoſtiēſis, et non prior, ſed non publicum. Prior igitur Epiſcoporum Cardinaliū, ſiue alius, quiſquis ille ſit, qui electum Pontificem eſt conſecraturus procedat ad altare maius Sancti Petri, ibique ad partem capiat ſandalia, et paramenta omnia Pontificalia ac ſi celebraturus eſſet cum pſalmis, & ora

tionibus conſuetis, ibiq; expectet Pō tificem. Interim Pontifici aſſiſtet ſub prior Epiſcoporum Cardinalium.

Ordo procedendi ex Cappella Sancti Gregorii ad altare, & quæ ſunt antequam intret ad altare.

PAratis omnibus ordinibus Pontifex incenſum mittet in turibulo, & prior Diaconorum cum ferula proceſſionem ad altare maius ordinabit hoc modo, familiares Papæ, minores nobiles, cubicularii. Nobiles maiores & barones, Conſeruatores, & oratores laici, & non prælati. Secretarii & aduocati mixtim, ita ut duo antiquiores ex utroq; ordine ſint in digniori loco, Acolithi, clerici cameræ, Auditores, acolithus turiferarius, acolithi ceroferarii, qui ſeptem numero eſſe deberent, Subdiaconus cum cruce Papali, & aliis ſubdiaconis. Subdiaconi duo latinus, & græcus, cum libris Euangeliorum Diaconus Græcus, Et nota quod pro Epiſtola & Euangelio in Lingua græca ſolebant uocari in hac celebritate monachi ex monaſterio, Cryptæ ferratæ. Deinde Abbates foranſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi, oratores, prælati, Abbates urbis, qui in hoc die ſunt priuilegiati Epiſcopi aſſiſtentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi, præsbyteri, & Epiſcopi Cardinales. Diaconi duo aſſiſtentes, & inter eos medius Diaconus lecturus Euangelium, demum ipſe Pontifex qui ſi pedibus ſuis incedet, Ipſi Diaconi aſſiſtentes fimbrias pluuialis portabunt, & maior Princeps caudam; octo nobiles, ſeu oratores baldachinum, ſupra eius caput ferent. Deinde ſequetur auditor, qui mitram miniſtrat medius inter duos cubiculares ſecretos, & inter eos eſt ſecretarius Papæ ſi non eſt prælatus, Deinde protonotarii & curiales clerici non parati, ante Pontificem immediate miniſter cerimoniarum præcedit cum duabus arundinibus ſuper alteram ſtuppam, ſuper alteram uero candelam ardentem portans. Et cum Pontifex cappellam Sancti Gregorii exierit, Cerimoniarius ad eum conuerſus ignem ſtuppæ immittit, & genuflexus alta uoce dicit. Pater Sancte ſic tranſit gloria mundi, quod tertio facit diſtincto æquali ſpacio, antequam perueniant ad portam cappellæ, procedunt deinde omnes per nauim ipſius cappellæ Sancti Gregorii, ubi ſepulchra ſunt Romanorum Pontificum, & cum illam exierint, flectunt ad dextram, & per portam, quæ eſt ante altare ingrediuntur cappellam, & aſcendunt etiam ad dextram antequam Papa cancellos cappellæ intret, tres ultimi præsbyteri Cardinales ueniunt ei obuiam, & oſculantur os & pectus Pontificis a ſeniori incipientes, deinde ante Diaconos aſſiſtentes procedunt. Cum autem peruentum fuerit ad altare, Pontifex depoſita mitra facit orationem ſuper faldiſtorium, deinde ſurgens remoto faldiſtorio, facit confeſſionem more ſolito, ſtans hoc ordine, a Pontificis dextra ſtat Epiſcopus Cardinalis Conſecrato, vel aſſiſtens, ſi non eſt Conſecrator, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens, a ſiniſtris ſtat Diaconus Cardinalis lecturus Euangelium, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens, poſt quem genuflexus manet ſubdiaconus latinus cum libro Euangeliorum, & manipulo Pontificis, quem illi imponit d. cto

Indulgentiam &c. Interim cantores cantant Introitum miſſæ, & Kyrie eleiſon. Et hæc quidem ſupradicta circa deſcenſum ex palatio ad Eccleſiam, & quæ in cappella Sancti Gregorii & uſq; ad ſactam confeſſionem ſuperius dicta ſunt, præterquam de parando conſecrante, ſeruantur etiam quando electus Epiſcopus non eſt conſecrandus, ſed benedicendus, & coronandus tantum. Nunc de ipſa conſecratione ſubiungemus.

Hoc totum Caput prætermittitur, ſi Papa erat prius Epiſcopus conſecratus in eo namq; Conſecratio Epiſcopalis continetur.

CAntores, ut finierint Kyrieeleiſon, quieſcent. Electus procumbet ſuper faldiſtorium ante altare, ad eius dextram coſecrator, & ad ſiniſtram Diaconus Euangelii ſuper ſcabella, Diaconi aſſiſtentes poſt Pontificem duo Epiſcopi Cardinales ſeniores hinc inde ſuper ſcabella, alii omnes ubi commodum erit genuflexi procumbent omnes cum mitris in capite, & Diaconus Euangelii incipiet ſine mitra litaniam, & omnes reſpondent replicando. Cum peruentum fuerit ad locum ubi dicitur. Vt hunc electum, & etiam tertio dicitur ab eodem Diacono, & tam conſecrator quam omnes alii in Epiſcopali dignitate conſtituti præſentes, & parati erecto capite, & extenſa dextra, non tamen mouentes ſe de locis ſuis bene dicunt conſecrandum tertio, ut in ordinario. Finita litania omnes ſurgũt, & conſecrator ſtat ad infimum gradum ſedis Papalis uertens faciẽ ad altare, medius inter duos ſeniores Epiſcopos Cardinales, qui etiam ſtolam habere debent, & librũ, Electus Pontifex ante eum ſtabit medius inter aſſiſtentes Diaconos uertens faciem ſuam ad faciem conſecrantis. Epiſcopi, Archiepiſcopi, Patriarchæ, qui aderunt parati cum ſuis libris, omnes accedent, & circulum facient, & omnia cum conſecratore dicent uoce tamen ſubmiſſa depoſitis mitris, & omnibus ſtantibus. Epiſcopus Cardinalis a ſiniſtris ſuper Pontificem dicit hanc orationem. Oremus adeſto ſupplicationibus noſtris omnipotens Deus, ut quod humilitatis noſtræ gerendum eſt miniſterio, tuæ uirtutis compleatur effectu. Deinde Epiſcopus conſecrator dicit orationem cũ nota oremus. Propiciare quæſumus domine ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu ſacerdotalis gratiæ benedictionis tuæ infunde in eum uirtutem, per dominum noſtrum etc. qua finita uſq; in unitate Spiritus Sancti deus, ponit librum Euangeliorum apertum inter ceruicem, & ſpatulas electi, quem Diaconi Cardinales retinent uſq; ad finem, et tam conſecrator, quàm alii duo Epiſcopi Cardinales ponunt primo manus ſuper eius caput nihil dicentes, et ſimiliter faciunt omnes præſentes parati in Epiſcopatus ordine conſtituti. Conſecrator autem extenſis manibus dicit præfationem conſuetam. Per omnia ſæcula ſæculorum etc. Honor omniũ dignitatũ, ut ſupra notauimus quum electus Papa cõſecratur alio die quã iſto. Et ungit electi caput, deinde manus. Tum imponit ei annulum, & demum dat ei librum Euangeliorum et tandẽ ambo lauãtur, et mundantur, ut diximus plene in codẽ loco. Pontifex

ſedet in faldiſtorio ſibi parato in plano inter ſedem eminentem, & altare dum lauat conſecrator in alio loco ſibi commodo, & lotus deponit paramenta Pontificalia, & cum pluuiali ac mitra aſſiſtit Pontifici, ut prius His finitis non dicuntur illæ tres orationes, quæ dici ſolent, quando electus non conſecratur, quia erat Epiſcopus. Sed mox mundatis manibus, & capite ducitur ante altare, & de manu prioris diaconorum accipit pallium de corpore, & altari Beati Petri ſumptum, ut inferius dicemus. Et hæc quidem omnia ab eo loco ubi incipit. Cantores, ut finierint Kyrieeleiſon, quieſcant dimittuntur ſi electus erat prius conſecratus Epiſcopus. Si electus Pontifex iam Epiſcopus eſt tantum benedicendus, & coronandus hac die, hoc modo proceditur.

De benedictione electi pontificis iam conſecrati Epiſcopi.

SEruatis õmnibus, quæ ſupra diximus, uſq; ad cantatum introitum, & Kyrieeleiſon. Papa facta confeſſione accipit immediate mitram, & ſedet in ſede, ſiue faldiſtorio ſibi parato inter ſedem eminentem & altare uertẽs faciem ad ipſum altare & tres primi Epiſcopi accedunt ad Põtificẽ, & faciem ante illius faciẽ tenentes ſine mitra, illorũ iunior ſuper Põtificem ſtantẽ ſine mitra ipſe ĩ medio duorum ſtans primã dicit orationem uidelicet. Oremus Deus qui adeſſe non dedignaris, ubicunq; deuota mente inuocaris, adeſto quæſumus inuocationibus noſtris, & huic famulo tuo. N. quem ad culmen apoſtolicum iuditium tuæ plebis elegiſti, ubertatem ſupernæ benedictionis infunde, ut ſentiat ſe tuo munere ad hunc apicem perueniſſe. Secundam dicit immediate ſecundus Epiſcopus Cardinalis ſtans & ipſe in medio, uidelicet. Supplicationibus noſtris omnipotens Deus effectum conſuetæ pietatis impende, & gratia Spiritus Sancti famulum tuum. N. perfunde, ut qui in capite Eccleſiarum noſtræ ſeruitutis miniſterio conſtituitur, tuæ uirtutis ſoliditate roboretur. Et tertiam antiquior. Id eſt prior Epiſcoporum Cardinalium in eodem loco ſtans, uidelicet. Deus qui Apoſtolum tuum Petrum inter cæteros apoſtolos primatum tenere uoluiſti eiq; uniuerſæ Chriſtianitatis molem ſuper humeros impoſuiſti, reſpice quæſumus propicius hunc famulum tuum. N. quem de humili Cathedra uiolenter ſublatum in thronum eiuſdem Apoſtolorum principis ſublimamus ut ſicut profectibus tantæ dignitatis augetur, ita uirtutum meritis cumuletur, quatenus Eccleſiaſticæ uniuerſitatis onus te adiuuante digne ferat. Et a te qui es beatitudo tuorum uicem meritam recipiat, per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Dictis orationibus Papa etiam ſine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum ſecundo adiuuante uidelicet partem Pallii pendentem eleuante capit pallium de altari, & imponit Pontifici, & ſolus dicit. Accipe pallium ſcilicet plenitudinem Pontificalis officii ad honorem omnipotentis Dei, glorioſiſſimæ Virginis Mariæ eius Matris, beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. Et firmat cum ſpinulis.

Accepto pallio Pontifex accedit

ad altare ſine mitra, illud oſculatur primum, et deinde librum Euangeliorum, quem ſubdiaconus a ſiniſtra parte offert. imponit incēſum in turibulo Diacono Euangelii offerente nauiculā, incēſat altare more ſolito, & accepta mitra in cornu altaris ſtans, a Diacono incēſatur et nō recipit Diaconus tunc ad oſculum, ut alias, ſed aſcendit ad Cathedram eminentem, et ſedens recipit ad reuerentiam Cardinales & prælatos omnes paratos. Cardinales ad oſculum pedis, manus, et oris alios paratos, ad oſculum pedis et manus, finita reuerentia ſurgit Papa ſine mitra, et legit introitum et Kyrieeleiſon ſuſtinente librum Cardinali Epiſcopo, cum aliis aſſiſtentibus. Deinde in uoce dicit. Gloria in excelſis deo. Pax uobis, et orationes opportunas, uidelicet de die, et de Spiritu Sancto, et ultimo dicit ſecrete orationem pro ſe, quæ habetur in cōſecratione Epiſcoporum.

De laudibus faciendis Pontificis ante Epiſtolam.

Dictis orationibus ſedet Pontifex, et prior Diaconorum cum ferula deſcendit ad confeſſionem beati Petri cum ſubdiaconis, auditoribus ſcriniariis (id eſt) ſecretariis, et aduocatis. quibus in duas acies diſtributis, ita ut in qualibet acie ſint ex omnium ordine faciunt laudes Pontifici ſtantes capitibus detectis, Papa et omnibus aliis ſedentibus in locis ſuis Prior Diaconorum incipit ſolus alta uoce quaſi legendo. Exaudi Chriſte, ſubdiaconi, auditores, ſcriniarii, et aduocati reſpondent: Domino noſtro Innocentio a Deo decreto ſummo Pontifici, et uniuerſali Papæ uita. Et ſic tertio dicitur per priorem, et totiens per illos reſpondetur. Subſequenter idem prior Diaconorum dicet. Saluator mundi. Et illi reſpondebunt. Tu illum adiuua, et ſic ter dicetur, et ter reſpondebitur. Deinde idem prior dicit. Sancta Maria, et illi reſpondebunt. Tu illum adiuua, et bis dicetur et bis reſpondebitur. Inde prior idem ſubiunget. Sancte Michael, et illi reſpondebunt: Tu illum adiuua Et nunc deinceps ſemel dicetur, et ſemel reſpondebitur. ſequitur prior.

Sancte Michael.
Sancte Gabriel.
Sancte Raphael. Tu illum adiuua.
Sancte Ioannes Baptiſta.
Sancte Petre.
Sancte Paule.
Sancte Andrea
Sancte Stephane.
Sancte Leo.
Sancte Gregori.
Sancte Benedicte:
Sancte Baſili. Tu illum adiuua.
Sancte Sabba.
Sancta Agnes.
Sancta Cecilia.
Sancta Lucia.

Finitis Laudibus dicitur Epiſtola latine, et deinde Græce, et proceditur in miſſa, ut alias, uſque ad finem Datur benedictio. Sed non publicantur tunc indulgentie.

De coronatione Papæ ſupra Gradus Eccleſiæ.

Sacris miſſarū ſolemniis rite peractis procedit ad coronationē, Pontifex reaſſumptis chirothecis, et anulis cū omnibus paramētis ſuis, ī quibus celebrauerat, et cū Cardinalibus,

prælatis, & officialibus omnibus, ut in miſſa paratis, procedit ad ſugeſtum ſupra gradus baſilicæ Apoſtolorum principis ex materia conſtructum, & ornatum; ibiq; in ſede eminenti ſibi parata ſedet, & cum omnes prælati conuenerint, & populus ex baſilica in plateam exierit: Diaconus a ſiniſtris deponit mitram conſuetam e capite Pontificis, & Diaconus a dextris Tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum Pontificis capiti imponit populo acclamante Kyrieeleiſon. Et Diaconus a dextris latine, a ſiniſtris uero uulgariter publicant plenarias indulgentias, tum paratur proceſſio ad Lateranum.

Sed quoniam plerunq; antequàm hæc completa ſint, hora eſt ſatis tarda & longa ad Lateranum reſtat uia, multaq; ibi adhuc ſunt peragenda, conſueuerunt aliquando Pontifices, & patres ſuſtentationis gratia aliquantulum cibi ſumere, paratur refectio in atrio domus Archipresbyteri baſilicæ pro Pontifice, & Cardinalibus, pro aliis prælatis in uicinis domibus canonicorum. Coronato Pontifice ueniunt ad refectionem, & interim parantur, quæ ad proceſſionem ſunt opportuna.

Ordo proceſſionis ad lateranum.

SVmpta refectione Pontifex & omnes deſcendunt ad equitandum & hoc ordine proceditur ad Lateranum. Primi incedent ualiſarii Cardinalium ſuo ordine, & deinde eorum familiæ & omnes laici mixtim, ut eis placuerit. Tum per ordinem iſti ſequentur barbitonſor, & ſartor Papæ cum ualiſiis rubeis, in quibus ſunt ueſtes, quæ pertinent ad ſanctiſſimum dominum noſtrum, familiares, & ſcutiferi Papæ, nobiles curiæ minores, & nepotes affineſq; dominorum Cardinalium, ſcala Papæ panno rubeo cooperta, quam portat equus albus ductus per unum ex parafrenariis purpurea ueſte indutum. Qui, poſtquàm Papa aſcendit equum cum iſta ſcala, uadit in ordine ſuo, Dextra equi habenas, ſiniſtra rubrum ferens baculum, hunc ſequuntur Duodecim curſores Papæ etiam rubris ueſtibus induti equeſtres portantes duodecim uexilla rubra, bini, & bini, Inde tredecim uexilliferi capitum regionum urbis cum ſuis uexillis deinde duo curſores cum uexillis cherubin aliquantulum maioribus aliis uexillis, etiam ueſtibus rubeis, & equeſtres omnes uexilliferi. Tum uexillifer populi Romani cum uexillo, & inſigniis populi Romani. Deinde uexillum album cum cruce nigra quod portat procurator ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum, uexillum cum armis Papæ quod aliquis magnus nobilis portat, Vexillum Eccleſiæ etiam magnus alius nobilis portat, & demum uexillum ordinis Hieroſolimitani rubeum cum alba cruce, quod procurator eius ordinis portat. Iſti quinq; uexilliferi habebunt equos cataphractos, ſiue bardatos, & coopertos tela ſericea uſq; ad talos equorum cum inſignibus ſuis, ipſi autem erunt armati, ac ſi prælium eſſent ingreſſuri dempta galea cum lacernis ex tela etiam ſericea cum diuiſa, & quinq; Vexillifer habebit quatuor pedites cum lacernis bocaſinis cũ inſignibus dominorũ, hunc ordinẽ uexillorũ inueni ſeruatũ. Sed mihi nõ placet, neq; uidet debitus ordo, nã non

honoramus ſignum, nec ſigni figuram ſed ſignati dignitatem, unde ponimus uexillum ciuitatis, in qua eſt Pontifex, in principio, ut minus dignum, deinde uexillum ordinis militaris beatæ Mariæ Theutonicorum in quo eſt Crux nigra in albo campo Tum uexillum Papæ, inde uexillum Eccleſiæ, & bene hactenus. demum in loco honorabiliori uexillum ordinis militaris Hieroſolimitani cum alba cruce in rubeo campo, quod mihi uidetur præter omnem conuenientiam, nam ſignum crucis albæ in campo rubeo non eſt ſignum uniuerſitatis Chriſtianorum, ſed illius tantum ordinis militaris, ſicut & nigra Cruce in albo alterius ordinis eſt ſignum. Vniuerſitatis autem chriſtianæ ſignum eſt crux rubea in albo, ergo uexillum ordinis Hieroſolimitani non eſt præferendum ſigno Papæ, aut ſigno Eccleſiæ, locus igitur ſuus eſſet poſt uexillum ordinis Theutonicorum, & non poſt omnes. Si autem adeſſet uexillum cruciatæ crux rubea in albo campo, quia eſt uniuerſale omnium chriſtianorum, illud iure optimo ponendum eſſet in loco digniori. Poſt uexilla procedunt duodecim equi albi ſine ſeſſoribus phaleris aureis copertiſq; de Cremoſino ornati, quos duodecim parafrenarii ducunt rubea ueſte induti, & baculum rubeum in ſiniſtra portantes, hos ſub ſequuntur quatuor nobiles, pilea quatuor De cremoſino ſupra baculos quoſdam deferentes, qui ſcutiferi honoris uocantur Cubicularii deinde ſequuntur equitantes in ſuo habitu, oratores laici, & non prelati ſimul cum barronibus & maioribus nobilibus. Tum ſubdiaconus apoſtolicus cum cruce Papali, & ſuis collegis parati, ut in miſſa & apud crucem duo magiſtri oſtiarii cum ſuis uirgis, poſt hos duodecim familiares Papæ rubea ueſte induti portantes duodecim intorticia accenſa ante ſacramentum corporis Chriſti pedites, inde duo familiares ſacriſtæ equeſtres etiam rubeo induti portantes laternas argenteas cum lumine ante ſacramentum. Et poſt eos ducitur per familiarem ſacriſtæ rubeo etiam indutum, & baculum in ſiniſtra habentem equus albus manſuetus, ornatus, ut illi duodecim, portans ſacramentum habens ad collum tintinabulum bene ſonantem. Et ſupra portatur baldachinum cum Armis Papæ & ſacramento, per ciues Romanos qui inter ſe mutantur terdecies, ut una quæq; regio habeat ſuam partem, poſt ſacramentum equitat immediate ſacriſta, qui ut cæteri prælati, habet equum totum coopertum de bocaſino, & ipſe, & omnes alii parati ſunt, ut in miſſa cum paramentis, et mitris. Sacriſta in manu geſtat album baculum. Sequuntur deinde duo præfecti nauales, et in eorum abſentia duo nobiles induti, ut aduocati et ſecretarii præter Almuciam. Et poſt eos ipſi ſecretarii, et aduocati cum Almuciis. Cantores deinde equitant cum ſuperpeliciis. Tum acolithi, clerici cameræ, et auditores cum ſuperpeliciis ſupra rochetum. Subdiaconus Græcus, et latinus, et Diaconus Græcus ut in miſſa.

Sequuntur de hinc prælati cum æquis coopertis et ipſi cum mitra, et pluuiali. Abbates foreſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Abbates urbis, Epiſcopi aſſiſtentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi cū dalmaticis, presbyteri cū

planetis, Epiſcopi Cardinales cum pluuialibus. Procedunt Deinde duō Diaconi aſſiſtentes Papæ, & inter eos medius Prior Diaconorum, ſi ipſe dixit Euangelium, Prior Diaconorum ferulam in manu portare debet, & totam proceſſionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco ſuo. Procedit tandem Summus Pontifex ſuper equum Album faleratum coopertum a parte poſteriori ſtragula purpurei coloris, qui uulgo dicitur Cremuſino, ſub Baldachino, quod octo Magni Nobiles, ſiue Oratores Principum portant. Cum Papa per ſcalam, quam ſuperius diximus, aſcendit equum Maior Princeps, qui præſens adeſt, etiam ſi Rex eſſet, aut Imperator, ſtapham equi Papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum aliquantulum. Si Imperator, aut Rex ſoli eſſent, id eſt quod non adeſſet alius Rex, ſoli equum ducerent cum dextra manu. Sin uero eſſet alius Rex, dignior a dextra, alius a ſiniſtra frenum tenerent. Si vero ſint Reges duo, Digniores plures ducant equum. Et poſtquam Imperator, Rex, ſiue alius Magnus Princeps aliquantulum equum duxerit, ſubſtituantur alii duo Magni Nobiles eorum loco, & mutentur. Si uerō Pontifex non equo, ſed ſella ueheretur, quatuor maiores Principes, etiam ſi inter eos Imperator, Rex, aut quiuis Maximus Princeps adeſſet in honorem Saluatoris Dñi noſtri Ieſu Chriſti, ſellam ipſam cum Pontifice humeris ſuis portare aliquantulum debent. Sed aderunt etiã quatuor ualidi Pontificis familiares, qui pondus ſuſtinent, Ita ut Principes in ſignum piæ Religionis, ac reuerentiæ magis, quam ad onus ſubeundum manus appoſuiſſe uideantur, qui etiam mutabuntur pro hominum, & itineris diſpoſitione. Similiter & octo Nobiles, qui Baldachinum ſuper caput Pontificis ferunt, mutabuntur poſt aliquod ſpacium, & equos ſuos aſcendentes in ordine ſuo equitabunt, eorum loco nobiles Ciues Romani uſq; ad Lateranum Baldachinum portabunt, mutabunturq; per uices, ſicut de Baldachino Sacramenti diximus. Ante Pontificem Conſeruatores, Capita Regionum, & alii Magiſtratus, ac Nobiles Vrbis pedites præibunt, & prætoriani Milites cum eis accincti enſibus circiter centum, & Baculum in manibus portantes ad cuſtodiam & defenſionem corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando poſt, equitabit Mareſcallus, ſiue Soldanus Curiæ, cum duobus ſaculis pecuniarum ante ſellam, & ipſas pecunias proiiciet ſuper populum ad præſſuram dimouendam, ut infra dicemus.

Vbi & quando mareſcallus ſiue ſoldanus curiæ proiiat pecunias ſuper populum.

PRimum iactum pecuniarum faciet, cum Summus Pontifex incipiet ſe mouere, alium apud Pontem Hadriani, tum in Platea apud Montem Iordanum. Inde in Platea parionis, deinde alium apud ſanctum Marcum, poſtea apud Sanctum Hadrianum, & demum ubicunq; magnam præſſuram apud Pontificem uiderit, & ut facilius poſſit

pertranſire, ad partem tranſuerſam iaciat pecunias. Poſt pontificem, immediate ſequuntur duo cubicularii ſecreti, medium tenentes Auditorem rotæ decanum, qui ſeruit de mitra. Et deinde duo medici cum Secretario principali in medio, ſi ille non eſt prælatus. Subſequitur deinde umbella rubei croceiq; coloris, quam unus ſeruiens armorum, præter galeam totus armatus eques portat. Poſtremo equitant Vicecamerarius, ſi non eſt paratus, & omnes prælati non parati, protonotarii, auditor contradictarum, ſi non ſit paratus, & ſimiliter corrector literarum, qui ſi ſint parati, equitant in loco ſuæ promotionis, & omnes togati, Vicecamerarius baculum in manu portat, & pertinet ad eum curare, ut ordo a priore Diaconorum datus ſeruetur in proceſſione. Et ſecundum antiquas conſuetudines, Camerarius Papæ non portat ferulam, ſi eſt Cardinalis, ſed eius vicarius ideſt Vicecamerarius. Quia non ad Cardinalem, ſed ad Camerarium id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum procedũt.

De Iudæis & lege.

CVm Pontifex peruenerit ad mõtem Iordanum, Iudæi illi obuiam ueniũt, & genuflexi legem Pontifici offerunt, lingua hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificem, ut illam ueneretur, Pontifex uero illis auditis, in hanc ſententiam reſpondet. Sanctam legem uiri Hebræi, & laudamus, & ueneramur, utpote quæ ab omnipotenti Deo per manus Moyſis patribus ueſtris tradita eſt, ob ſeruantiam uero ueſtram, & uanam legis interpretationem damnamus, atq; improbamus, quia Saluatorem quem adhuc fruſtra expectatis Apoſtolica fides iam pridem aduenisse docet, & prædicat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui cum patre, & Spiritu Sancto uiuit, & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Sed quoniam nonnunquam accidit, ut Iudæi, populi multitudine opprimantur, ſolent aliquando impetrare pro eorum ſecuritate, ut hoc faciant ſuperante murali arcis ſancti Angeli in angulo ad uiam, qua itur ad palatium reſpicienti.

Quæ fiunt apud Eccleſiam Lateranẽſem & primo de Sede ſtercoraria ante Portam Eccleſiæ.

CVm pontifex ad Eccleſiam Lateranenſem peruenerit, deſcendit in porticu Eccleſiæ, & a Canonicis illius Eccleſiæ honorifice paratis, excipitur cum cruce. Deſcendit Pontifex ex equo, & prior canonicorum Lateranenſium offert crucem oſculandam Pontifici, quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontificis, cui primo Tiaram extraxit, ponit, oſculata Cruce Pontifici ponitur mitra, & regnum datur in manibus auditoris, ipſe uero Pontifex a priore, & canonicis prædictis ducitur ad marmoream ſedem, ante portam principalem a ſiniſtra ſtantem, quæ Stercoraria appellatur, & ibi eum ſedere faciunt, qui ita tamen ſedet, ut iacere potius uideatur, ad quem mox accedẽtes Cardinales eleuant eum honorifice dicentes. Suſcitat de puluere egenũ, & de ſtercore erigit pauperem, ut ſedeat cũ principibus, & ſolium gloriæ teneat. Surgens Pontifex, accipit de gremio Camerarii ſibi aſſiſtentis, quantum pugno poteſt complecti pecu-

pecuniarum. Vbi tamen nihil prorſus ſit argenti, aut auri, & ſpargit inter populum dicens. Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo hoc tibi do, pons ligneus recta linea a porta Eccleſiæ principali ad altare maius excitatur cum pluteis hincinde pectoribus tenus altitudo circiter quinq; pedum, latitudo ſex, aut ſeptem, qui altero ponti coniungitur ſimili modo conſtructo a porta, qua aſcenditur per Eccleſiam ad Sancta Sanctorum uenienti, quod fit ut Pōtifex a populi multitudine non opprimatur, circa altare a gradibus, & ſupra omnia circumcirca tabulis clauſa eſſe debent, ut per pontem tantum ad cappellam intretur. Præcedentibus igitur canonicis & cantātibus. Te Deum laudamus. Pontifex cum Cardinalibus intrat Eccleſiam, & ante altare maius ſupra faldiſtorium procumbens ſine mitra aliquantulum orat. Deinde ſurgens benedicit populo dicens, ſit nomen Domini benedictum &c. Inde cum mitra aſcendens ad ſedem eminentem ſedens recipit ad oſculum pedis Canonicos Lateranenſes.

De laudibus quæ fiunt Pontifici in Aula Concilii.

DEinde Pontifex, per ipſum pontem aſcendit ad palatium Lateranum per portam, quæ eſt in Eccleſia. Et cum peruentum fuerit in prima Aula, quæ aula concilii appellatur, ſedet Pontifex in ſede ſibi parata apud tabulam lapideam in capite Aulæ, quæ dicitur menſura Chriſti. Et hinc inde apud eum ſtant Domini Cardinales Prior uero præsbyterorū Cardinaliū ſtans ante Papam conuenienti interuallo cum Subdiaconis, auditoribus, Aduocatis, & Scriniariis facit laudes Domino noſtro, ut fecerat prior Diaconorum in Sancto Petro, Incipiens Exaudi Chriſte &c. Prior præsbyterorum prædictus, & alii qui faciunt laudes, ſtant detecto capite. Pōtifex uero ſedet cum mitra, & alii Cardinales ſtant cum mitra. Hoc tamen fieri ſolebat introitu ipſius portæ in primo plano antequam ad Aulam prædictam ueniatur, commode tamen in hunc locum tranſlatus eſt hic actus propter illius loci anguſtiā.

De duabus ſedibus perforatis apud cappellam ſacti Silueſtri.

FInitis laudibus, Papa procedit ad cappellam Sancti Silueſtri, ibi ante portam cappellæ ſunt duæ ſedes porphyreæ perforatæ, & nude ſedet Pontifex ſuper primam, ad quem prior Eccleſiæ Lateranenſis accedit, & genuflexus dat Pontifici ferulam in manu in ſignum correctionis, & regiminis, & claues ipſius baſilicæ, ac palatii Lateranenſis, in ſignum poteſtatis claudendi, et aperiēdi, ligandi atq; ſoluendi. Surgit deinde Papa cū ferula & clauibus, & ſedet in altera ſede porphyrea ad aliam partem & ibi reſtituit eidem priori ferulam, & claues, & ab eodem præcingitur ſuper planetam ſedens cum cingulo quodam ſericeo rubeo, cum burſa etiam ſericea & rubea, in qua ſunt duodecim lapides precioſi cum muſco. Tū Pontifex præcinctus, & ſedens e gremio Camerarii capit denarios argenteos omnifariam quotquot poteſt manu continere, & ſuper populum ſpargens dicit. Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi. Et hoc tertio facit. In iſtis duabus ſedibus Pontifex ſedet, ut

in prima ſtercoraria.

Ducitur deinde Pontifex ad ſancta ſanctorum, ubi ſuper faldiſtorium ſine mitra genuflexus orat. Inde ſurgens cum mitra reuertitur ad cappellam Sancti Siluestri, in quam intrans ſedet ſuper ſedem ibi paratam, tum deponit mitram, chirothecas, Pallium, planetam, & aſſumit pluuiale, & mitram ſimplicem, & ſedes dat praesbyterium hoc modo, Cardinalibus duos aureos, & duos groſſos argenteos. Veniunt Cardinales, & profunde caput inclinant ante Pontificem, porriguntq́ & mitram apertam, in qua Pontifex immittit pecuniam, illi accepta pecunia manum Pontificis oſculantur, pecunias capit Pontifex e gremio Camerarii. Alii prælati genuflectunt ante Pontificem & accipiunt in mitra unum aureum, & unũ groſſum, & oſculantur dextrum genu Papæ, alii uero prælati & officiales non parati accipiunt in manu tantundem, & oſculantur pedem. Dato præsbyterio Põtifex cum Cardinalibus aſcendit ad palatium Lateranenſe, & ſi non facit ſolemne conniuium deponit paramenta ſua, intrat cameram, quieſcit, & prandet, ſeu cænat. Cardinales ducuntur ad cameras ſibi ordinatas, quieſcunt, recreantur, & expectant Pontificem, ſi uult redire ad Sanctum Petrum eodẽ die. Sin autem reuertuntur domum.

De conuiuio ſolemni Pontificis cum Cardinalibus, & prælatis.

TITVLVS III.

Sed quoniam maiores noſtri conſueuerunt in die coronationis, & feria quinta in cæna Domini ſolemne conniuium celebrare iiſdem ferme cerimoniis, aliquid etiam de ſolemni papali conuiuio hoc loco dicemus. Maxime cum etiam noſtra, ætate factum ſit à Pio ſecundo, & Paulo item ſecundo ſummis pontificibus.

De præparatione Aulæ, ſedium, & menſarum.

Parabitur igitur Aula cõuiuii, aulæis, & pannis ſericeis, aureiſq́ pro temporis, & loci conditione. In capite Aulæ erit ſuggeſtum ad quod triplici gradu aſcendetur longum pro latitudine Aulæ, in medio ſurget quadratus thalamus palmi altitudine, ſuper quo menſa paratur Pontificis, apud parietem erit ſedes Papalis, ad quam paruo, & deinde magno ſcabello aſcẽdetur, ornabiturq́ ſedes cum panno aureo pendente ſupra caput, menſa erit alta ad iuxtam proportionem ſedentis a ſiniſtra ſuper ſuggeſtum, parabitur alia menſa pro credentia Papæ cum uaſis aureis, & argenteis, uino, & aqua, & aliis conſuetis. Credentiam appellant menſam, ſupra quam uaſa argentea, ſiue aurea & inſtrumenta ad conuiuium opportuna præparantur. Et ſimiliter in diuinis, ſupra quam ad ſacrificandum neceſſaria continentur. Dicitur & credentia, actus ipſe prægustationis cibariorum, & aliarum rerum. Hæc exponere uoluimus, quoniam crebro in hoc opere de credentia mentionem facturi ſumus. Antiqui cerimoniarum codices dreſſatorium dixerunt. A dextra parte aulæ, infra ſuggeſtum parabuntur menſæ pro Epiſcopis, & præsbyteris Cardinalibus, & paulo inferius, pro aliis prælatis.

latis ſed pro Cardinalibus erunt aliquanto altiores, & ſedilia habebunt gradum unum, ſuper quem tenebunt pedes Cardinales, a ſiniſtra e regione menſæ Cardinalium parabitur menſa pro Diaconis Cardinalibus eiuſdem altitudinis & cum gradu. Et inferius aliæ menſæ pro oratoribus, nobilibus, & officialibus, in fine aulæ, uel in aula præcedente, ſi erit commoda, parabitur magna credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam, & alia ſuper longam menſam cum uaſis, quibus in conuiuio utentur.

De Imperatore & Rege ſi ſunt in conuiuio

SI huic conuiuio intereſſet Imperator, paratur pro eo ſedes ad dextram Pontificis & menſa ſuper plano ſuggeſtis ſuper quam ſolus commedet Imperator. Sedes habebit ſcabellum paruum uiride & erit ornata panno aureo, non tamen habebit pendentem ſupra caput, ſimiliter paratur pro eo credentia iuxta credentiam Papæ a ſiniſtris, & ibi erunt familiares Imperatoris pro ſuo ſeruitio. Si uero adeſſet Rex aliquis paratur etiam credentia pro eo paulo remotior ab ea. Sedes uero nulla paratur, quia ſedet in menſa poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Imperator ſiue Rex habebunt tot ſeruitores, quot eis opportunum uidebitur Cardinalibus uero quatuor cuilibet ſufficiunt, quorum vnus ſeruiat de Vino, alius de cultello, alius portet fercula, alius ſtet ad credentiam qui Vinum & aquam & alia ſubminiſtret Pontifici ſeruire ſolent nobiliores, qui ſunt in curia laici, etiam ſi ſint fratres, aut filii Regum præſertim in illorum præſentia.

De habitu Pontificis & prælatorum

PONtifex igitur cum paramentis Pontificalibus ſi celebrauit illa die uſque ad Dalmaticam incluſiue, & cum ſandaliis indutus, ſupra Dalmaticam manto rubro aperto a parte anteriori, & mitram habens in capite ſupra fanonem medius inter Diaconos ducitur ad menſam. Cardinales & prælati omnes habent ſuperpelliceum ſuper rochetum, ſiue ſupra ueſtes ſui ordinis, ſi ſint religioſi, & mitram albam in capite. ſupra ſuperpelliceum, Cardinales & prælati ſeculares habent mantellum ſine cauda apertum a parte ante, & coloris uiolacei ſiue obſcuri. Religioſi uero coloris ſui ordinis ſed eodem modo apertos. Cæteri omnes in ſuo habitu quotidiano. Aderunt familiares Pontificis & alii ſeruitores in copia. Aderunt etiam ſeruientes armorum bene ornati cum ſuis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem a uia.

Magiſter ſacri hoſpitii, & Magiſter domus prouideant in tempore de modo & ordine ferculorum, De ſeruitoribus, qui prius, & qui poſterius, & quod quælibet menſa habeat præfectos ſuos. Quæ vina primo, quæ deinceps, & per quos ferenda, & ſic de aliis rebus opportunis.

De prima lotione manuum Pontificis & ordine ſedendi in menſa.

POntifex remota prius menſa, ſua ad partem, ſedeat in ſede cum mitra, & mantum poſt collium aptetur, ut nihil ante pectus dependeat, Cardinales, Principes, & Præ-

lati & alii conuiuæ ſtent ante menſas paratas. Nobilior laicus etiam Imperator, aut Rex aquam ad lauandas Pōtificis manus, primo ferat hoc ordine. Magiſter ſacri hoſpitii cū clerico cerimoniarū, quē ad ēe oportet in ordinandis his rebus omnibus cum ſeruiētibus armorū. Et ſi Imperator, aut Rex aquā fere debet cū aliquibus etiā principibus ſociatus. Imperatorē aut Regem ad credentiam ducit. Si eſt nobilis inferior, ſolus erit, & in credentia aquam prius a miniſtris probatam accipit in peluibus fertꝙ conſuetis cerimoniis ad Pontificem, præeunte uno ex auditoribus cum mantile ad tergendum manus. Prior Epiſcoporum Cardinaliū, & duo Diaconi aſſiſtētes, depoſitis in manibus ſeruitorum mantellis, & mitris ſic in rochetto ſeruiunt Papæ dum lauat, Epiſcopus aquam cum portante infundēdo, & Diaconi mantile, quod ab auditore acceperant hinc inde tenendo Dum Papa lauat manus non prælati ſed laici omnes genufle ctunt, Cardinales & prælati ſtant capite detecto. Cum Papa lauerit reaptetur menſa ante eum, & tres Cardinales qui illi ſeruierant, capiunt ſuos mātellos, & mitras, & nadunt ad loca ſua, & Imperator apud ſedem ſuam primo ſtans lauetur ſuis cerimoniis, deinde Domini Cardinales lauentur ſtantes ante menſas cum mitris in capite, poſt eos lauentur prælati ſtantes ſine mitris, & ſæculares (ſiqui ſunt) detectis capitibus ſtabunt ante menſas lauantes eo ordine, quo ſedere debent in menſa, Prior Epiſcoporum in capite ad Dextram, ſi aderit Rex aliquis erit in ſecundo loco, ſi plures Reges, mixti erūt cum primis Cardinalibus primo Cardinalis, deinde rex ſucceſſiue. Si erunt Maximi Principes, aut Filii, uel fratres regum. Si non ſeruiunt Papæ, debent ſedere inter Diaconos Cardinales, uel poſt eos pro eorum dignitate, & conditione, primogenitus autem regis, quia Rex futurus putatur, poſt primum præsbyterum Cardinalē erit. Sed nullo modo inter Epiſcopos. Et hoc tam in conuiuiis, quam aliis publicis actibus, quamuis noſtro tempore aliquorum ſine ambitione, ſine ignorantia aliquando ſit ſeruatum contrarium.

De quatuor Patriarchis.

Conſueuerunt antiqui ponere Patriarchas quatuor Eccleſiarū principalium inter Epiſcopos Cardinales mixtim, noſtro tempore (credo propter declinationem, ſiue potius extinctionem illarum, cū ſint quodammodo titulares) pōnuntur immediate poſt Cardinales, Deinde aſſiſtētes Papæ, tum oratores prælati, inde Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarii Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici Cameræ, & acolithi. Ad ſiniſtram uero erunt Diaconi Cardinales, & cum eis Principes, quos prius diximus (ſi aderunt) poſt eos autē ſi præſentes erunt alii principes inferiores illi tamen, qui ſolent præcedere oratores Regum. Deinde erunt oratores laici, & nō prælati, & cum eis ſenator, & tres cōſeruatores urbis. De aliis autem laicis quia ſunt extraordinarii, nihil ponimus, nam admitti ſolent ad uoluntatem Pontificis, & non ordinarie.

Aduertat tamen Magiſter domus, ut prius ſimul cum clerico cerimoniarum ponat in ſcriptis nomina, & ordinem inuitatorum ad conuiuium, & maxime laicorū, & ſi quæ ſunt contentiones

tentiones de præſidentia, componan-tur prius quod ſi ibi orirentur, ſi no-lunt componi, ambo contendentes honeſte iubeantur exire. Si tamen eſ-ſet colorata contentionis cauſa, & non temeraria, quia tunc ſolus teme-rarius eiiciendus eſt.

Quod autem de Imperatore dici-mus, intelligimus de Imperatore Ro manorum non autem Græcorũ, nam ille ut Rex tractatur. Poterunt lana-ri poſt primos plures eodem tẽpore.

De benedictione menſæ.

POſtquam omnes lauerint, Ponti-fex benedicit menſam ſtans ſine mitra, & tunc Diaconi aſſiſtunt. fini-ta benedictione ſedet, Imponitur mi-tra, & Diaconi uadunt ad loca ſua, & ſedentibus omnibus ordine, quo ſte-terant portantur fercula.

De ordine & modo portandi fercula.

PRimum ferculum portabit nobi-lior princeps, ſiue Imperator, ſiue Rex ſit. Secundum alius dignior poſt eum, & ſic ſucceſſiue, & ſi erunt ex il lis qui debeant ſedere in menſa, por-tato ferculo ſedeant in loco ſuo. Et notandum quod Imperator, Rex, ſeu Maximus Princeps capit ferculum quod portare debet ad Pontificem ex tra portam aulæ conuiuii ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatum alii inferiores pro ferculo ad coqui-nam uadunt, magiſter ſacri hoſpitii, & magiſter domus baculos in mani-bus tenentes, & in habitu ſibi conde-centi deducunt portãtes fercula. quæ quidem fercula ad Pontificem, & Im peratorem tantum cooperta portari debent, aliis autem, etiam regibus de-tecta, & ſimiliter uinum, poſſunt ta-men portari cooperta fercula & ma xime principibus uſq; ad aulam con-uiuii, & deinde antequam appareant in conſpectu Papæ detegi.

De proba cui, & quomodo.

ITem in præſentia Pontificis nulli omnino fit publice prægustatio niſi ipſi Pontifici, & Imperatori tantum, pro Rege autem, aut maximo princi pe poterit fieri a ſuis. ſi uoluerint in credentia, uel ubi capiũt fercula. Pro Pontifice & Imperatore fiet ibi unde capiuntur a dantibus, & in menſa a portante, & de omnibus rebus. Cum primum conuiuium incipietur in lo-co conuenienti ponatur pulpitum, & Subdiaconus, ſiue capellanus Papæ aliquid de ſacra ſcriptura legat uſq; in finem conuiuii. Interim cum ſilen-tio, & ſine ſtrepitu omnia admini-ſtrentur quam diligentiſſime. Cum Pontifex bibit conſueuerunt omnes aſtantes præter Epiſcopos, & ſupe-rioris dignitatis uiros genufle ctere, quod ſeruari noſtris temporibus ui-dimus, quamuis in nullo cerimonia-rum libro id legerimus.

De ſecunda lotione, & gratiarum actione.

EPulis abunde ſubminiſtratis fit ſe cunda lotio manuum, & tunc ſe-cundus nobilis laicus portat aquam conſuetis cerimoniis. prior Epiſco-porum Cardinalium, & duo Diaconi dimiſſis mantellis, & mitris, ut ſupra ſeruiunt, deinde reuertuntur ad loca ſua, lauantur & alii ordine ſuo, quo ſupra, ſedẽtes tamẽ, & dum Cardina-les lauant unus ſeruit alteri de mantili illud explicando, & tenendo, dum ali-us lauat & ſic ſucceſſiue. Ponuntur deinde uinum & cõfectiones, ſiue ſpe cies, ut habent antiqui codices, & de-mum finito conuiuio lector dicit. Tu

autem Domine miſerere nobis, niſi ſit in cæna Domini, quia tunc non profertur. Tu autem. Surgit Pontifex ſine mitra aſſiſtunt ei Diaconi & redduntur gratiæ, ut in ordinario. Omnibus completis reducitur Pontifex ad cameram ſuam, & alii ad propria diuertuntur.

Quando fit conuiuium ſine paramentis.

SI autem ſolemne conuiuium huiuſmodi fiet in die, quo Pontifex ſacra publice non celebrauerit. Omnia, ut prædicta ſunt, ſeruabuntur niſi de ſacris ueſtibus. Papa indutus amictu, alba longa, cingulo, ſtola precioſa, & manto rubro cum paruo caputio ſubtus, ſiue ſi calores erunt, ſine manto cum caputio tantum ducetur ad menſam. Cardinales & prælati erunt cum mantellis conſuetis ſine ſuperpelliciis, & ſine mitris. alia omnia ut ſupra. Aduertendum tamē quod nunquam in conuiuio Pontificis admittuntur mulieres, etiam ſi Imperatrix, Regina, uel Pontificis conſanguinea eſſet.

Quæ mutantur, ſi coronatio Pontificis fiat extra urbem.

TITVLVS IIII.

QVæ ſupradiximus de conſecratione, benedictione, & coronatione Romani Pontificis omnia ſeruabuntur, etiam ſi extra urbem Romanam fient præter infraſcripta. Cum papa ad eccleſiam uenerit, ubi ea fieri debent, canonici & cappellani illius Eccleſiæ illi obuiam exibunt proceſſionaliter. Sed non recipientur ad oſculū pedis, ut Canonici Sancti Petri. Intrabit Pontifex in eccleſiam, & in medio genuflexus orabit uerſus altare maius, Deinde ibit ad cappellam ubi paramenta capere debet conuenienti ſpacio ab altari maiore diſtante, ut commode proceſſio poſſit inde explicari, alia omnia uſq; ad actum coronationis fient, ut dictum eſt, ſed ipſa coronatio fiet uel ſupra gradus, uel loco commodiori, & magis in cōſpectu populi, nam ibi parandum erit ſuggeſtum, ubi maius erit ſpacium ad capiendam multitudinem. Pontifex coronatus poterit equitare cum ſolemni proceſſione, ut ad Lateranum conſueuit, ad aliquam aliam Eccleſiam, & in uia fiet iactus pecuniarum, & iudei obuiabunt cum lege, & reſpondebitur, & fiet ut in uia ad Lateranum, Et cum peruenerit ad dictum locum deſcendet, & ſuper ſedem in loco honeſto ſibi in introitu Eccleſiæ præparatam ſedebit, & tunc extrahetur ſibi regnū, & imponetur ſibi mitra, & aſtantibus ſibi hinc inde Diaconis, & deinde in ordine aliis Cardinalibus a priore presbyterorum Cardinalium cum ſubdiaconis & aliis officialibus conſuetis fient laudes. Exaudi Chriſte, ut dictum eſt ſuperius, tum Pontifex aſcendit ad altare maius præcedente clero illius Eccleſiæ & cantante. Te deum laudamus, procūbet ſuper faldiſtorio ante altare maius ad orationem ſine mitra, & finito Te deum, factaq; oratione, aſcendet ad altare, & benedicet populo, deinde aſſumpta mitra aſcendet ad ſedem eminētem, & dat præsbyterum Cardinalibus, & prælatis, & finitis omnibus uadit ad locum, ubi ordinatū eſt conuiuium, uel ad Cameram ſuam, ſi priuatim prandet, Et omnia ſeruantur, ut in Vrbe, quæ ſeruari poſſunt.

De

De aduentu, & coronatione electi in Imperatorem Romanorum, & primo de approbatione electionis & perſonæ

TITVLVS V.

ELectus Rex futurus Romanorũ Imperator primum conſueuit electionem ſuam per ſuos ſolemnes oratores Summo Pontifici intimare,et decretum electionis oſtendere,deuotionem ac filialem reuerentiam exhibere , fauorem & gratiam Apoſtolicæ ſedis implorare , offerre ſe ad qnæcunq; fidelitatis iuramenta Romanæ Eccleſiæ præſtanda , & demum nnctionem, conſecrationem, & Imperii Diadema humiliter poſtnlare. Pontifices nero conſueuerunt uiſo decreto,& examinata electione in ſacro Senatu , habitaq; ſufficienti informatione tam ſuper forma electionis,quam ſuper idoneitate,& habilitate perſonæ electi per commiſſarios a ſe conſtitutos ad inſtantiam dicti electi ipſum electũ in ſpiritualem filium ſuũ,& Eccleſiæ Romanæ ſuſcipere ſibi ſuos fauorem & gratiã concedere , & ipſins regis electi perſona idonea reputata,enm nominare , denunciare,aſſumere, & declarare Regem Romanorum,ac etiam habilem, & ſufficientem declarare ad ſuſcipiendam Imperialis celſitudinis dignitatem,decernere conſecrationem , & coronationem per manus ſuas eſſe impendendas, & ſuplere omnes defectus &c.hoc ſeruatũ legimus in perſonam Karoli quarti a Clemente ſexto,& antea in perſonam Henrici ſeptimi a Clemente quinto , & in eius perſonã Alberti eius prædeceſſoris, & Rodulphi eius patris a Bonifacio octauo , & a pluribus aliis & demum in Venciſlao Karoli quarti filio, quẽ pater adhuc uiuens in Romanorum regem ab electoribus deſignari procurauerat, cuius rei approbationem cum Gregorius undecimus , ad quem delata erat,morte præuentus decernere non poſſet. Vrbanus ſextus eius ſucceſſor legitime confecit.

Quod ueniente Imperatore mittantur legati Apoſtolici.

ELectus igitur Romanorum Imperator cum ſtatuerit urbem petere,ad Imperiale Diadema de manu ſummi Pontificis ſuſcipiendum,primum conuenit per nuncios ſuos cum Romano antiſtite de modo et tempore intrandi , ut Pontifex rebus opportunis cõſulere poſſit,deinde cum Pontifex nouerit Cæſarem iam Italiam intraſſe mittit illi obuiam duos legatos de latere,qui illum conneniant antequam terras Romanæ Eccleſiæ ingrediatnr. Et poſt gratulationes,ſalutationem , et benedictionem nomine Põtificis,honeſto modo exigunt a ſua Maieſtate Iuramentum ſolitum præſtari ab electis Imperatoribus antequam intrent agrnm Romanæ Eccleſiæ in forma,qua in decretis cauetnr uidelicet.

De iuramento præſtando per Imperatorem.

SAnctiſſimo Domino noſtro.Domino.N.diuina pronidentia Papæ Ego.B.Rex Romanorum promitto et iuro per Patrem et Filium et Spiritum Sanctum,et per lignnm uiuificæ Crucis,et per has reliquias ſanctorum , quod ſi permittente Domino Romam uenero,Sanctam Romanam

Eccleſiam& ſanctitatem ſuam, rectorem ipſius exaltabo ſecundum meum poſſe,& uitam,aut membrum nunquam, neq; ipſum honorem,quem habet,mea uoluntate,aut meo conſilio, aut meo conſenſu,aut mea exhortatione perdet,& in Roma nullum placitum,aut ordinationem faciã de omnibus,quæ ad ſanctitatem ſuã, aut ad Romanos pertinent ſine ſanctitatis ſuæ cõſilio. Et quicquid de terra ſancti Petri ad noſtram poteſtatem peruenerit ſuæ ſanctitati reddam,& cuicunq; Italicum regimen commiſſero, iurare faciam illum, ut adiutor ſuæ ſanctitatis ſit ad defendendam terram ſancti Petri ſecundum ſuum poſſe. Sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia. Aliquando oratores electi quandou eniunt ad intimandam electionem,& ad petendum approbationem nomine electi Regis ſolent præſtare ſupra dictum iuramentum ſi habent ad hoc ſpeciale mandatũ. Hoc iuramentum Federicus tertius Imperator,qui adhuc regnat,dum Senis eſſet in manibus legatorum Apoſtolicorum Anno ſalutis qninquageſimo primo ſupra mille,& quadringentos præſtitit,& ante eũ plures alii præſtiterunt. Dehinc,ut primum Eccleſiæ territorium ingreſſus eſt Cæſar,conſueuit cum ſua familia expenſis Pontificis ali,qnamdiu & Romæ, & in agro Romano fuerit,Nicolans quintus quamuis Federico prædicto cum familiaribus quingentis tantum expenſas promiſerit,longe tamen plures ære ſuo aluit. Vt Sutrium uenit Cæſar uel locum urbis uicinum, ita ut poſtridie applicare ad urbem poſſit,legati Apoſtolici illum cum aliqnibns prælatis a Pontifice miſſis, qui neceſſaria curent, dimittunt, ut Romam perueniant.

Ingreſſus Cæſaris in Vrbem, & ordo obuiandi, & de ſtatione extra Vrbem.

SEquẽti die electus Imperator Romam uerſus capit iter, cui honoris gratia obuiam mittuntur a Pontifice prælati,barones, & curiales hoc ordine,ut in Federici aduentu ſeruatum eſt. Primi ad ſextum lapidem Columneuſes proceres cum ſuis amicis, & clientulis,& mox Vrſini atq; alii barones nrbis, tum Pontificis copiæ, quæ adunt cum illarum præfecto, Inde Vicecamerarius cum præfecto urbis. Senatore,conſeruatoribus, officialibus,& aliis nobilibus ciuibus Romanis,deinde ordines curiæ cum regẽte Cancellariæ ſiue aliquo alio prælato, Demum alii prælati domeſtici Pontificis cum omni eius familia, & tandem Sacrum Cardinalium collegium ad radices mõtis iuxta domum leproſorum Cæſarem expectabunt. Hi omnes diſtinctis interuallis Imperatori electo obuiabunt. Oratores uero principum ſi qui in nrbe erũt pro ſuo libito obuiam procedent. Cardinales,ut Cæſarem conuenient, congratulationibus, & oblationibus factis nomine Pontificis,& collegii, illnm habentes medium inter duos primos Epiſcopos Cardinales deducent uſq; ad tentorium,ſiue alium locum ſibi deputatum extra urbem,nam Cæſar non conſueuit ea die,qua appnlit, urbem intrare,ſed pernoctare ſaltem una nocte extra mænia in cãpis. Cardinales et alii omnes poſtquam Cæſar ad locum deputatum peruenerit, in Vrbem reuertnntur.

Iuramentum quod Cæſar præſtat Romanis.

Conſueuerunt etiam electi Imperatores hac die antequam ponticulum, qui primus ante ingreſſum urbis poſt deſcenſum montem occurrit, pertrãſeant, præſtare iuramẽtum Romanis in hanc formam. Ego Karolus Rex Romanorum futurus Imperator iuro me ſeruaturum Romanis bonas conſuetudines ſuas, Sic Deus me adiuuet.

Ordo intrandi in Vrbem.

POſtera die ſummo mane Cæſar per portam, quæ eſt ſub arce Sancti Angeli hoc ordine quaſi triũphãs ingreditur, primi duo equites uexilla duo Cæſaris portant, alterum Sancti Georgii, quod ad Sueuorum pertinet cuſtodiam, Aquilæ alterum, hos ſequuntur Cæſaris cohortes armatæ tum nobiles proceres, & togati eius. Inde oratores regum, & Principum qui adſunt. Tũ ſi quis adeſt Rex, aut maximus princeps, ut fuit cum Federico Rex Vngariæ, & Bohemiæ Ladiſlaus. Et tunc ſequitur præfectus urbis, & Senator. Et ad præfectum quidem pertinebat nudum enſem ante Cæſarem ferre. Federico tamen mareſcallus ſuus non præfectus gladium pertulit. Inter iſtos autem, & Cæſarem nemo equitare debet, niſi mareſcallus, ſi præfectus non præfert enſem, incedit deinde Cæſar ſolus equitans, & poſt eum prælati conſiliarii proceres inermes, & alii togati ſui. Deinde modico interuallo Imperatricis familia, ſi uxor uirum ſequitur ſuccedere debet, ante illam nobiles & prælati, & poſt Matronæ, Virgines, & pediſequæ, circa illam uero ſolam equitantem pedites multi, ultimo incedũt Eccleſiaſticæ copiæ põpam claudentes. Portam ipſam qua ſub arce ingrediuntur noſtri codices falſo Collinam appellant. Collina autem porta non eſt in nouis Leonis Papæ ſuburbiis, ſed in antiqua Roma, Quirinalis primum dicta, deinde Collina (ut ſcripſit Varro) a pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur, hodie Salaria nũcupatur, quia inde uia ſalaria itur. In porta igitur, quæ ſub arce eſt (non Collina) clerus urbis ſacris ueſtibus ornatus cum crucibus, & ſanctorum reliquiis, præſidente Vicario urbis, & aliis Eccleſiarum prælatis infulatis Cæſarem expectant, aduenieñti cruces deoſculandas offerunt, & eum incenſant, ac cãtãtes. Ecce mitto Angelum meum &c. procedunt uſq; ad gradus baſilicæ principis Apoſtolorũ. Ciues autem digniores baldachinum ſupra Cæſaris caput portant, Conſeruatores freno equum ducunt. Cum uero eſt in magna platea ante gradus, præfectus & Senator id muneris gerunt. Et deſcendente ex equo Cæſare præfectus ſtapham tenet, deinde ante eum præcedit. Inter equitandum autẽ Cæſaris Camerarius pecuniam ſpargere conſueuit, ut diximus in coronatione Pontificis de ſoldano.

Quomodo Papa excipit Imperatorem ad oſculum pedes ſupra Gradus.

IN plano ſupra gradus baſilicæ ante primum porticum ad dextram aſcendentibus erigitur ſuggeſtus ornatus cum throno Pontificali, & ſedilibus Cardinalium prælatorum, & aliorum officialium, ut ſupra deſcripſimus in coronatione Pontificis, ſupra quem ſuggeſtum Pontifex pluuiali, & mitra precioſis indutus aſcendit cũ ordinibus curiæ paulo antea, quã Cæſar appareat. Electus Imperator

cum ſuis omnibus ſeruato ordine, ut equum deſcendit per gradus ſcandit ſuggeſtum. Et ut primum Pontificem uidet, detecto capite illum genu terram tangens ueneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus ſedis, genuflectit, demum, cum ad Pontificis pedes peruenit, illos in reuerētia Saluatoris deuote oſculatur, Pontifex hilari uultu Cæſarem aſpiciens ad oſculū manus, & oris recipit. Tum Cæſar iterum genuflexus auri maſſam ad pedes Pontificis offert, dicitq́ aliqua uerba rengratiatoria pro honore ſuſcepto ac reuerentialia, prout ei uidebitur, Pontifex benigne illi reſpondens illum ſubleuat, & ſummæ caritatis ſuæ declaratione amplectitur. Et ſtante ibi ad dexteram Pontificis Cæſare, Pontifex recipit Imperatricem ad oſculum pedis, & manus. Regem uero ſiquis, adeſt ad oſculum pedis, manus, & oris, alios autem prælatos, proceres & nobiles Cæſaris ad oſculum pedis tantum. His finitis ſurgit Pontifex & manu ſiniſtra Cæſarem capiens e ſuggeſtu deſcendit, & pariter ad ſecūdum uſq́ Eccleſiæ porticum cum eo progreditur. Deinde Pontifex palatium aſcendit ad cameram ſuam reuerſurus, & Cæſar duobus aut quatuor Cardinalibus ſociatus templum ingreditur Apoſtolorum ſacras reliquias ueneraturus cū ſuis omnibus. Inde ad loca cuiq́ conſignata diuertuntur. Cæſar ipſe in palatio Apoſtolico recipi cōſueuit. Au guſta uero in aliquo loco uicino.

Quæ ante coronationem curari debeant.

CAEſar poſtera die, opportuno tempore ad Pontificem accedet. Et cum ſua Sanctitate de incunbentibus ad ſolemnitatē pertractabit. Statuent de die coronationis. Et ſiqua erunt prius peragenda deliberabunt, ut Federici tempore factum eſt, qui ante diē Imperialis coronationis inter miſſarum ſolemnia benedictionē Nuptialem cum ſponſa ſua Heleonora Regis portugalliæ filia ſuſcepit. Et Corona regni Langobardici, ſiue Italici, quam ſuperiores Imperatores Modætiæ ſuſcipere conſueuerūt. Cū Federicus peſtis timore illuc accedere non potuiſſet, Pontificis Nicolai manibus coronatus eſt in baſilica Petri apud altare maius, quæ corona ferrea (quamuis aurea ſit) nuncupatur.

Cerimonias in coronandis Regibus ſeruādas in libro Pontificali, quē nuper emendauimus plene conſcripſimus Proinde de his in hoc loco aliquid ponere ſuperſedebimus.

Et notādum quod Cæſar antequā corōnetur Imperiali Diademate ſedet poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Et ſiquis Rex adeſt, ſedet tūc poſt primum præsbyterum Cardinalem. Cum uero Cæſar erit coronatus tunc ſedebit in ſede ſibi parata inter Papam, & primum Epiſcopum Cardinalem, et tunc Rex erit poſt primum Epiſcopum Cardinalem.

De cerimonijs in die coronationis ſeruandis.

ADueniente die ſtatuta Imperialis coronationis, quæ conuenientiſſima eſt in Dominica Lætare in medio quadrageſimæ (ut Durantes in rationali diuinorum ſcripſit) Et ita a Nicolao Quinto in coronatione Federici ſeruatum eſt. Eccleſia Sancti Petri, & cappella maior erunt decenter ornatæ, ut in maximis ſolemnitatibus, cum Pontifex eſt celebraturus diuina ſolent ornari, & præter cōſueta erigantur duo ſuggeſta hinc

& inde extra cancellos cappellæ, alterum pro Imperatore electo ad ſiniſtram uenientibus, alterum a dextra pro Imperatrice, & ornetur tapetis, aulæis, ſedibus, ſcabellis, & aliis opportunis Eccleſia tota, & maxime cappella S. Gregorii S. Mauritii, & quæ S. Mariæ in turribus appellata extra Eccleſiã in prima porticu ſub turri campanaria eſt, bene mundentur, ornenturq́. Imperatrix uero, antequam Pontifex deſcendat ad Eccleſiam, cum ſuis ornata præueniẽs ſuggeſtum ſibi paratum conſcendit. Summo igitur mane Pontifex cum Cardinalibus prælatis, & aliis officialibus paramentis colore tẽpori & miſſæ congruis paratis proceſſionaliter, & ſub baldachino deſcendat ad Eccleſiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum ſuis cappis laneis ad Cæſarem, qui eum congruo tempore ad eccleſiam deducant. Pontifex facta reuerẽtia ante altare accedet ad ſedẽ, ubi cõſueuit accipere paramenta, & ibi recipiet ad renerentiam omnes prælatos paratos. Incipiet tertiam, & accipiet ſandalia, ut alias, & dicta oratione induitur omnibus paramentis Pontificalibus. Interim Cardinales qui ſunt cum Cæſare, ut primum cognouerint Pontificem intraſſe Eccleſiam, & ipſi cum Cæſare, & omni ſua committiua ad Eccleſiam deſcendunt, & egreſſi primam palatii portam, per primas Eccleſiæ portas, quæ ſuper gradus baſilicæ patent, ingrediuntur porticum ad cappellam, quæ uocatur beatæ Mariæ inter turres, ibi a canonicis, & capitulo eccleſiæ proceſſionaliter recipietur Cæſar, & ductus ad altare dictæ cappellæ in manibus primi Cardinalis præſentis, & nomine Pontificis recipientis beato Petro, ſummo Põtifici, & ſuis ſucceſſoribus ſolitum iuramentũ præſtabit in forma ſubſcripta uidelicet.

Iuramentum quod Cæſar præſtat in die coronationis.

EGo. N. Rex Romanorum, adiuuante Domino futurus Imperator promitto, ſpondeo, & polliceor, atq́ iuro Deo, & beato Petro me de cætero protectorem, procuratorem atq́ defenſorem fore ſummi Pontificis, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ in omnibus neceſſitatibus, & utilitatibus ſuis cuſtodiendo, & conſeruando poſſeſſiones, honores, & iura, ac ius, quantum diuino fultus adiutorio fuero ſecundum ſcire, & poſſe meum recta, & pura fide, Sic me Deus adiuuet & hæc Sancta Dei Euangelia. Tum indutus ſuperpellicio & almuccia recipitur a canonicis Sancti Petri in canonicum, & in fratrem, quos omnes ſtans ante altare dictæ capellæ recipit ad oſculum pacis. Inde præcedente clero, et cantante reſponſum, Petre amas me, tu ſcis Domine quia amo te. Paſce oues meas. Verſus. Simon Ioannis amas me plus his, tu ſcis domine, quia amo te. Paſce etc. Alii Cæſaris proceres ſuo ordine deueniunt ad portam Principalem ipſius baſilicæ, quæ argentea nominatur, et ex quinq́ media eſt. Interim duo Epiſcopi Cardinales poſt priorẽ ãtiquiores facta reuerẽtia Põtifici cũ ſuis mitris et plunialibus ueniũt ad prædictã portam, dum Cæſar adhuc eſt in dicta cappella inter turres. Et ante eum iunior Epiſcopus Cardinalis ſtans ſine mitra ſupra Cæſarem genuflexum orantem dicit hanc orationem. Oremus. Deus in cuius manu corda ſunt regum, inclina ad preces humilitatis

noſtræ aures miſericordiæ tuæ, & huic famulo tuo regi ueram appone ſapientiam, ut hauſtis de tuo fonte conſiliis, & tibi placeat, & ſuper omnia præcellat, per Chriſtum Dominum noſtrum amen. finita prima oratione intrant Eccleſiam Cæſare inceſdente ſemper inter duos Diaconos Cardinales prædictos, Et immediate præcedētibus duobus Epiſcopis Cardinalibus præfatis, & flectentes ad ſiniſtram perueniunt ad cappellā Sancti Gregorii, ubi Imperator ſedēs depoſita Almucia primo induit ſandalia deinde ſtans tunicellam, & demū Imperiale paludamentum, & mox inde procedens ad medium Eccleſiæ, ubi rota eſt porphyrea, uenit, & ibi ab alio Epiſcopo Cardinali ſibi aſſiſtente dicitur ſuper eum alia oratio uidelicet. Oremus Deus inenarrabilis auctor mundi, conditor generis humani, gubernator Imperii, confirmator regni, qui ex utero fidelis amici tui Patriarchæ noſtri Abrahæ prælegiſti regem ſæculis præfuturū, tu præſentem regem hūc cum exercitu ſuo per interceſſionem Sanctorum uberi bene✠dictione æternitatis circunda, ut ſemper maneant tripudiantes in pace uictores, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. Procedunt deinde ad confeſſionem beati Petri ſub altare, ubi procumbit ſuper faldiſtoriū Imperator, & duo Epiſcopi Cardinales aſcendūt cappellam, & uadūt ad ſedes ſuas, prior autem Diaconorum, ac prior præsbyterorum paraſti deſcendunt ad eum, atq; hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipſe facit litaniam procumbens ad ſiniſtrā, omnibus alta uoce replicantibus, & flexis genibus permanentibus. finita litania ſurgit prior præsbyterorum, & ſuper Cæſarem adhuc procumbētem dicit. Pater noſter, &c. & ne nos. etc. Saluū fac ſernū tuū. ℟. Deus meus ſperantem in te. Ver. Eſto ſibi Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. Ver. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Ver. Domine exaudi orationem meam. ℟. et clamor meus ad te ueniat. Ver. Dominus Vobiſcū ℟. et cum ſpiritu tuo. Oremus. Prætēde quæſumus Domine famulo tuo dextram cœleſtis auxilii, ut te toto corde pquirat, et quæ digne poſtulat aſſequatur. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, et adiuuando proſequere, ut cuncta noſtra oratio, et operatio a te ſemper incipiat, et per te cæpta finiatur. per Chriſtum Dominum noſtrum Amē. Et cum Diacono his finitis reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales. Dum ultimæ orationes dicuntur per præsbyterū Cardinalē, prior Epiſcoporum Cardinalium, cum ſuo pluuiali, ſtola, et mitra deſcendit ad Imperatorem, et ſimul cum duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illum ad altare Sācti Mauricii, ubi ſtās cum mitra inungit brachium dextrū Cæſaris, et ſcapulas cum oleo exorcizato in modum crucis, et depoſita mitra dicit. Oremus. Domine Deus omnipotēs, cuius eſt omnis poteſtas, et dignitas, te ſupplici deuotione atq; humilima prece depoſcimus, ut huic famulo tuo. N. proſperum Imperatoriæ maieſtatis concedas effectū ut in tua protectione conſtituto, ad regendum Eccleſiam tuam ſanctam, nihil ei præſentia officiant, futura nihil obſiſtant, ſed inſpirante Sancti Spiritus dono, populum ſibi ſubditū æquo iuſtitiæ libramine regere uale-

at, et in omnibus operibus ſuis te ſemper timeat, tibiq́ iugiter placere contendat.

Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qni a Patre oleo participationis unctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per præſentē ſacri Vnguēti infuſionē Spiritus Paracliti ſuper caput tuū infundat benedictionem, eandemq́ uſq́ ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenns hoc uiſibili, & tractabili dono inuiſibilia percipere, & temporali regno iuſtis moderationibus executo æternaliter conregnare ei merearis, qui ſine peccato Rex regum uiuit cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſæcula ſæculorum Amen. Interea adducitur Imperatrix ſi adeſt, & ſimiliter perungitur in eiſdem locis, deinde dicitur per eundem Cardinalem Epiſcopum oratio ſuper eam ſed cū mitra, quia ad eā nō ad Deū ſermo dirigitur. Spiritus Santi gratia noſtræ humilitatis officio copioſa in te deſcendat, ut ſicut manibus noſtris licet indignis oleo materiali oblinita pingueſcis exterius, ita eius inuiſibili unguimine delibuta impinguari merearis interius, eiuſq́ Spirituali unctione perfectiſſime ſemper imbuta, & illicita declinare tota mente, atq́ ſpernere diſcas, & ualeas, & utilia animæ tuæ iugiter optare, atq́ operari queas, & opereris auxiliante domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu Sancto uiuit & regnat Deus &c. Et hæc quidem fiunt ad altare beati Mauricii, nā ad altare beati Petri nemo iniūgitur, nemo ordinatur, niſi Romanus Pontifex ſolus. His completis Imperatrix ad ſuum ſuggeſtum reuertitur. Et Cœſar cū Epiſcopo Cardinali, & Diacouis ad Pontificem. Diaconi acceptis ſuis Dalmaticis, & mitris in manibus uadunt ad reuerentiam Papæ, qui deſcendens de ſede ſua procedit ad altare proceſſionaliter more ſolito et recipit ad oſculum oris, & pectoris tres præsbyteros Cardinales. Deinde facit confeſſionem Cœſar ad dexteram Epiſcopi Cardinalis aſſiſtentis genuflexo ſuper ſuum faldiſtorium permanente. Facta cōfeſſione Pontifex accedit ad altare, oſculatur, & incēſat, ut alias, deinde recipit ad oſculum oris. & pectoris primo Cœſarem, deinde tres ſuos Diaconos Cardinales, & mox ad eminentem ſedem aſcendit, & Cœſar ad ſuum ſuggeſtum cum ſuis principalibus, & miniſtris deducitur. Cum Pontifex deceſſit ab altari, miniſtri Cœſaris afferunt gladium cum ſua uagina, & cingulo, coronam, ſceptrū & pomum danda ſuo tempore Imperatori, & Imperatrici, quæ per ſacriſtam, & clericum cerimoniarum locantur ſuper altare. Interim uero. dū Pontifex facit confeſſionem, incipit Chorus Introitum & Kyriel. Pontifex uero in ſede eminenti ſtans ſine mitra legit Introitum, & procedit in miſſa ut alias uſq́ ad dictam Epiſtolam, & graduale. Sed poſt orationem diei dicit pro ipſo Imperatore hanc orationem. Oremus. Deus regnorum omnium, & chriſtiani maxime protector Imperii, da ſeruo tuo. N, Imperatori noſtro triumphum uirtutis tuæ ſcienter excolere, ut qui tua conſtitutione eſt princeps, tuo ſemper munere ſit potens. Pro ſecreta. Suſcipe Domine hoſtias Eccleſiæ tuæ pro ſalute famuli tui. N. ſupplicantis, & protectione fidelium populorum antiqua brachii tui operare miracula, ut ſuperatis pacis inimicis ſecura tibi ſerui-

SACRARVM CERIMONIARVM S. ROMANAE ECLESIAE

LIBER PRIMVS.

De ellectione Romani Pontificis. Vbi fieri debeat electio Titulus primus.

SACRAS Apoſtolicæ Sedis, Romaniq; preſulis Cerimonias ritus, & obſeruantias quibus Summi Pōtifices uti cōſueuernnt collecturi, congruū arbitramnr ab ipſa Romani Antiſtis electione inchoare, Si prius locum, in quo electio ipſa celebranda eſt, deſcripſerimus. Et quāuis Romani Pontificis electio, ubicunq; Pontifex deceſſerit, ſecundum Gregorii decimi, Clementis quinti decreta & ordinationes, celebrari debeat, tamē quia frequenter Romæ, ubi pontifex plerunq; reſidet & audientia cauſarum Pontifice itinerāte relinqui conſueuit, & in palatio apoſtòlico apud Sanctū Petrum haberi ſolet, ut pote in peculiari, & propria ſede, locum conclauis. (Ita enim hodie appellant, ubi patres pro electione includūtur) in ipſo Apoſtolico Palatio deſignabimns. Is locus cōtinet aulas ſnperiores duas, ſiue tres, & Sacella duo, & ita Vndiq; firmis repagulis muroq; clauditur, ut oſtia nulla, feneſtræ nullæ niſi altiſſimæ, exitus nullus, Intro itus tantum unus ſuperſit.

Deſcriptio Loci & Romani Conclauis

DVm igitur Pōtificis defuncti exequie peragūt, Camerarius Sāctæ Romanæ Eccleſiæ, & qni Apoſtolice cameræ præſunt, curam inſtruendi, ornandiq; locnm conclauis diligenter gerant, ad quem aſcenſum, aditumq; unū tantum dimittant, qua ad Sanctū Petrum per portam in principio primæ aulæ meridiem uerſus deſcenditur. In ipſa prima aula, quæ Regia appellatur, eo ꝙ ibi publica conſiſtoria ꝓ Regibns, Regiiſq; legatis ſuſcipiendis celebrari ſolent, feneſtræ portæq; oēs muro, ac cemento firmentur, præter illas, qnibus ad ſacella & ad ſecundam anlam itur. Porta prima in principio aulæ ferreis nectibus & clauſuris quatuor muniatur. In medio porticulum habeat, quo eſculenta, & poculenta clauſis patribus ſub miniſtrentur, in angulo ad ſiniſtram intranti camerula aperiatur pro latrinis, quæ nullū exitum, nullamq; habeāt feneſtram, in ea ſedulo ardeant lampades, ibiq; cerimoniarum miniſtri dormiant. In ſacello, ſiue capella minori ad dextram, qnæ Paulina appellata eſt, conueniant patres ad diuina peragēda, & ad electionem celebrādam, in maiori capella ad ſiniſtram parentur cellulæ ꝓ patribus tot, quot ſunt numero Cardinales electioni interfuturi, in capite huius capellæ ad Dexteram intranti cameræ ſunt, in quibus ſacriſta palatii Apoſtolici habitat, harū prima pars quæ latrinas habet, pro conclaui reſeruetur

cetera oĩa muro claudantur ita,ut tenebroſa fiat pars illa. Et ideo ut de prima camerula diximus,lampadibus accenſis continue illuſtretur. Cellulæ in ipſa capella maiori hinc inde conſtituantur nõ muro, aut materia diſtinte ſed cortinis lineis, aut laneis tenuioribus ſeparatæ. Eriguntur namq; ipſæ cellulæ lignis quaternis a ſuperiore parte, a quibus cortinæ dependent,firmanturq; ipſa ligna aliis lignis tranſuerſis ita,ut locus non maculetur,& inter cellulã & cellulã ſpatium dimitti turpalmi uel circa: famuli Cardinalium, ut primum diſtributio cellularũ facta eſt,illas ornare properent,quæ per litteras alphabetti ſignantur. Inde non ordine ſed ſortẽ patribus diſtribuantur pridie,quã ingrediantur conclaue,ut cortinis lectis & opportuna ſuppellectili in tempore poſſint ornari,locus ipſe cõclauis ita undiq; claudendus,ac muniẽdus eſt,ut aditum nullũ niſi unũ tãtum(ut diximus) omnino habere poſſit, nemoq; incluſos alloqui,uidere,ſeu quippiam ad eos clam mittere queat,Sed aduertendum eſt maxime,ne ſupra aut infra, ſiue a lateribus habitationũ conclauis ire,ſtare,habitare quiſquã poſſit,nec uoce, ſigno, ſono, aut aliquo alio ingenio perſcrutari quæ intus fiunt.

Vbi conueniunt Cardinales uacante Sede.

INterea patres crebro conueniant uel in ſacriſtia eccleſiæ, ubi exequiæ defuncti Pontificis celebrantur: finita miſſa,ſiue in domo Domini Camerarii(ſi ea eſt idonea, & ſi is eſt ex numero Cardinalium). Nam & extra collegium poteſt eſſe Camerarius. Adminiſtratio enim temporalium,& urbis,ac Romanæ curiæ gubernatio,uacante ſede ad ſacrum Colleggium, & præcipue ad ipſum Camerarium ſpectat,& ideo apud nullum alium Cardinalem,ſed apud eum tantũ, aut apud aliquam ædem ſacram(ſi magis id libet)conuenire ſolent.

De cuſtodibus palatij & conclauis.

INter alia ibi conſtituunt quadruplices cuſtodes futuri conclauis. Primæ portæ palatii cuſtodia alicui magno prælato, uel nobili potenti, ut primum obiit Pontifex committitur, qui armata cohorte die noctuq; palatium,patreſq; tueatur,cui ducenti,ſiue trecenti pedites aſſignantur. Secunda cuſtodia eſt in prima porta,qua ad locum conclauis aſcẽditur: et hæc demandatur conſeruatoribus,& capitibus Regionum urbis, qui adiunctis ſibi aliquibus nobilibus ciuibus portã ipſam cuſtodiant. Tertia cuſtodia in ſecunda porta aliquanto ſuperius demandari ſolet oratoribus laicis, ſiue non prælatis Regum,aut principum, aut etiam aliquibus magnis,& potentibus proceribus numero condecẽti. Quarta autem cuſtodia,quæ eſt in ipſo aditu unico cõclauis cõmitti conſueuit Prælatis dignioribus Romanæ curiæ ſex aut octo,ſiue ſint oratores,ſiue non,& ſi commode fieri poteſt, ut alii idonei cenſeantur, curandum,ut ex diuerſis nationibus eligantur,ut omniũ ſtudiis tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hæc omnia quoad cuſtodiarum diſtinctionem, & cuſtodum numerum,& qualitatem in arbitrio ſunt Sacri Senatus, qui pro temporis & loci cõmoditate,& conditione opportune prouidere conſueuit. Cuſtodes primæ portæ palatii cũ

armatis,ut primum obiit Pōtifex,locum ſeruant,alii uero cum patres intrant conclaue.

De ultima porta conclauis,et eius clauibus.

ET hæc quidem porta quatuor (ut diximus) clauſuris munitur,ab extra una ſupra porticulum,duabus,infra porticulum ipſum etiam una. Et ſimiliter abintus idem porticulū una: cuſtodes ipſius loci claues duas portæ, & clauem porticuli retinenti: clerici cerimoniarum, aliam portæ clauē,& clauem porticuli abintus, ita ut neq; porta,neq; porticulum aperiri poſſit ſine conſenſu illorum,qui ſunt intus, & qui ſunt extra. Aulæ ſiue duæ ſint, ſiue tres,reſeruantur pro deambulatione patrum.

Que liceat Cardinalibus tractare in conclaui præter electionem.

ET in una ex eis,remotiori ſcilicet, ſolēt aliquādo ſimul conuenire ad ea ſtatuenda,quæ ſunt præter electionem Pontificis.Quāquā ſecūdum ſacrorum canonum conſtitutiones fas non ſit patribus aliud tractare in conclaui,niſi de prouidendo manifeſto,& urgenti periculo terris Eccleſiæ,& de ſubſtituendo pro tempore pœnitētiario ſummo,& Camerario.S.R.Eccleſiæ,ſi interea uacarent: non eſt tamen inconueniens, & a maioribus noſtris frequentatum ſte,tractare aliqua,quæ etſi ipſum actum electionis præciſe non reſpiciant,tamen laudabile regimen futuri Pontificis concernunt, & ipſius Pontificatus religioſam adminiſtrationem honeſtiori quodam uinculo temperant.

Quæ curanda, ſi ex urbem electio habēda eſſet.

CAEterum ſi aliquando contingeret,ut alibi celebranda eſſet Pontificis electio, hinc eſſet ſumendum exemplum,& curandum in primis, ut locus ipſe idoneus, & tutus, & fideli militum manu munitus ſit, deinde ut aditus ad conclaue triplici cuſtodia firmari poſſit,tum aulam quandam ita capacem habeat,ut in ea cellulæ omnes pro Cardinalibus cōmode conſtituātur. Prætera ut ſacellū contineat pro re diuina,& electione celebranda idoneum,demū aulas aliquas pro deābulatione,& latrinas ad partes.Et ita claudendum eſt ipſum conclaue,ut nemo incluſos uidere,nemo cū eis colloqui,aut ad eos quippiam latenter trāſmittere, iacere ue ullo modo queat.

Quæ in conclaui conuehenda.

IN eum locum ſupellex opportuna cōuehenda eſt pro Cardinalibus & eorum famulis,eſculenta & poculenta nulla, præter aquan & confectiones,& quæ ad medicinam pertinent. Quæ uero ad cibum & potum attinēt portantur ueſpere & mane,ſingulis diebus. Deſcripta ſummarie loci in quo electio celebrari debet cōuenieti forma.Nunc ad ipſam electionem deueniendum eſt,cuius modum & originem altius aliquantulū repetemus.

Ordo eligendi Pontificis & ratio.

IVs itaq; eligendi ſummi Pontificis a Chriſto domino deriuatū eſt. Ipſe Chriſtus primum denominatione ſucceſſorē inſtituit dicens Petro, Paſce oues meas. Et ea ratione Petrus Clementē etiam nominauit: quod tū

ita creditur, ſi a Senatu eccleſiæ Ro. admitteretur. Senatus autem Romanæ eccleſiæ a Petro diuina inſpiratione inſtitutus eſt:cũ quo omnia ardua eccleſiæ negocia explicaret. Ad quẽue referret,videlicet collegium.xxiiii.Senatorũ ex presbyteris,& diaconibus Romanæ vrbis inſtar. xxiiii. ſeniorũ quos Agnus dei Chriſtus Saluatori Apocalypſi Ioannis aſtantes habere perhibet. Hos enim Petrus loco aſſiſtentium apoſtolorum poſt eorũ per orbem diuiſionem elegerat & deſignarat, ac cõſigliarios Romanæ eccleſiæ coadiutoreſq;,atq; Romani Pontificis electores inſtituit. cognoſcentes igitur huiuſmodi denominationis formam grauiter in futurũ eccleſiæ poſſe nocere.Senatores non Clementem acceperunt,ſed Linum elegerunt: & illum poſt Petrum pontificatui Romano præeſſe voluerunt: quecuis dein de Clemens decedẽtibus Lino,& Cleto ab ipſo Senatu electus fuerit. Hic autem mos poſt Petrum longo tempore fuit obſeruatus:vt videlicet Senatores Romanæ Eccleſiæ ſummum Pontificem eligerent:Ipſi autem Senatores, presbiteri ſcilicet & diacones vrbis temporibus Syluestri primi Papæ ſunt appellati S.R.E.Cardinales: principes videlicet in Eccleſia:qui poſtea tẽpore Innocẽtii Papæ.iiii. quod ille in concilio Lugdunẽ. cauit pro inſigni ariſtocratiæ & maieſtatis in Eccleſia pileum rubrum ſuſcepere Interea uero orientibus (ut aſſolet in rebus humanis) ſcandalis & ſciſſuris inter eoſdem Senatores reliquus clerus Romanus & populus ad præſentiam ſolummodo exhibendam in electione Pontificis:& eius corroborationem adiunctus eſt,inde(vt plerumq; fit)inducta violentia aut aliter quomodocũq;, alii etiam a Senatoribus ipſis ad ipſum actum & ius electionis actiue tantum cœperũt interuenire,licet paſſiue priſcis illis temporibus ſolis ipſis Senatoribus in presbyteris & diaconibus.S.R.E.ius electionis in ſummum pontificem conueniret prout patet ex concilio Stephani Papæ, & habetur in decretis.lxxix.di. oportebat cum duobus ſequẽtibus capitibus Vnde ſatis liquet a Petro de præsbyteris & diaconibus.S.R.E. in ſũmos pontifices eligendis.qui ſemper fuerũt ſenatores eccleſiæ,& hodie& Stephani tẽporibus cardinales nominati. Ius igitur eligendi Romanum pontificem priſcis temporibus ad clerũ & populum romanæ Vrbis ſpectaſſe nemo dubitati procedente dinde Tempore ad ſedandas contentiones ac Tumultus,qui ob eã rem ſepe oriebanẽ Romani principes manus appoſſuerunt,nemoq; canonice electus putabatur niſi Principis decreto eſſet confirmatus. Vnde cum Pelagius II.iniuſſu Mauritii Imperatoris ad Pontificatũ aſſumptus eſſet, Diuum Gregorium Diaconum qui ei poſtea ſucceſſit in Pontificatu ad ſe ſuper ea repurgãdũ conſtãtinopolim miſit. Liberata poſt hæc tempora Italia,ac Romana eccleſia a longobardorum duriſſimo iugo erepta;Hadrianus primus,ut.lxiii.di. c.Hadrianus,ſiue Leo.iii.ut alii uolũt Romanum imperium ex Græcis in Germanos tranſtulit,Carolumq; magnum Auguſtũ declarauit,cui electionem Romani põtificis,& ius ordinãdæ Romanæ eccleſiæ conceſſit. Nec multo poſt Leo octauus clero & populo bene uolente idem confirmauit Othoni primo & eius Imperio Romano ſucceſſoribus. Sed piiſſimi deinde principes cum experientia di

dixiſſent huiuſmodi poteſtatē. Romanæ eccleſiæ & reipublicæ chriſtianæ pernitioſam fore, illa ſe abdicarunt. rurſumq; ad clerum, & Populum res rediit Ludouico preſertim Imperatore ſtatuente atq; volente lxiii.di. Ego Ludouicus. ex quo pro vera Romani pontificis ſuprema monarchia ſatius oſtendenda ad id res deducta eſt, vt Gregorius quintus Othone iii. cōſentiēte imperatores de cætero a nōnullis principibus ſpiritualibus, & ſecularibus fore eligendos ſanxerit: & ſic ad ſummū pontificem dei uices gerentem in terris tanquàm ad eum, per quem reges regnant, ſupremum chriſtianæ monarchiæ principem Romani imperii moderationem pertinere ſignificauerit.

De poteſtate electionis tradita ſacro Cardinaliū collegio & quibusdam in ea ſeruandis:

VErum cum variis, contrariiſq; vulgi ſeditionibus, atq; ſtudiis, & aliqñ principum violentia in electione pontificis creberrimi tumultus, cōtentiones, rixæ, atq; etiam cruentiſſimæ pugnæ committerentur: ſæpeq; altero per uim deiecto, alter cathedrā occuparet: res Romanæ eccleſiæ in maximā perniciem deuenerat. Nam paruo annorum interuallo decem diuerſorum meritorum viri Petri ſedem tenuerunt. Benedictus nonus, Syluester tertius, Gregorius ſextus, Clemens ſecundus, Damaſus item ſecundus, Leo nonus, Victor etiam ſecundus, Stephanus nonus, Benedictus decimus cecius: ſucceſſor Nicolaus ſecūdus pōtifex maximæ prudētiæ, & ſanctitatis, vt tātis, malis obuiaret anno ſalutis Quinquageſimo primo ſupra annū Milleſimum in cōcilio Lateraneñ. ſacram legem edidit, de electione Romani pontificis per ſacrū ſenatum ſacro ſanctæ romanæ eccleſiæ cardinalium peragendam, cuius quidem legis obſeruantia vt apoſtolicam ſedem ex maxima calamitate liberauit, Ita illam in eam, qua poſt ea tempora floruit, maieſtatem atq; potentiam ſublimauit. Deinde vt ſchiſmata tollerēt. Alexander tertius in concilio generali ſtatuit ut ille demum canonice electus cenſeretur, in quem duæ collegii partes conſenſiſſent. ſed vetuit Simachus cuipiam licere Pontifice adhuc ſuperſtite verbo, ſcripto, vel promiſſionibus, iuramento, aut aliquo alio modo agere de ſucceſſore: tranſgreſſores dignitate & comunione priuauit: accuſantes & cōplices impunitate, ac præmio afficiendos cenſuit. Nicolaus autem præfatus voluit Romani Pontifices electionem cum deliberatione prædeceſſoris fieri debere.

Gregorii X. ſtatutum de ellectione.

POſt hæc autem ne diutinæ vacationis incomodis Romana Eccleſia premeretur, neue patres variis ambientium ſtudiis corrumpi poſſent, Gregorius prælibatus eius nominis decimus in concilio Lugduneñ. ſtatuit Romano Pontifice vita functo Cardinales preſentes decem tantum dies abſentes expectare oportere, moxq; cum illis qui adeſſent locum cōclauis in vrbe, in qua Pontifex cum ſua curia reſidebat, ſimul ingredi cum vno tantum miniſtro: vel ſi patens neceſſitas fuerit cū duobus. Conclaue ipſum nullo pariete aut velamine ſeparandum: in comuni habitandum, ita claudendum: vt nullus poſtquàm conuenerit, ingredi ve queat: Neminem ad

colloquium admittendum niſi forte erore urgẽte & ab uniuerſo collegio approbatũ, & a nemine nuncios, ſiue literas accipiendas. feneſtram ſiue porticulum unum tantum dimittendum, quo ſubminiſtrari poſſint, quæ ad uictum pertinent. Si uero poſt quam patres intrauerint, intra tres dies electionem non per fecerint, per quinq; ſequentes dies tam in prandio quam in cena uno tantũ ferculo contentos eſſe oportere. quibus elapſis, ſi adhuc concordes non fuerint, panis tantum, uinum, & acqua illis adminiſtrentur quoad Pontificem rite eligant. Interim uero nihil de camera Apoſtolica a patribus percipiendum, nihil aliud omnino agendum, niſi co muni conſenſu aliquid pro patrimonio eccleſiæ neceſſario ſit prouidendum, Siquis ex patribus ob aduerſam ualitudinem egreſſus eſt, aut de nouo adueniens ingredi uoluerit re adhuc in tegra, admittendum ea conditione, ut eo utatur, quo alii patres tunc utũtur. Si extra locum ſuæ curiæ Pontifex deceſſerit, conueniant cardinales in ciuitate illius territorii, ubi deceſſit in palatio epiſcopali, uel alio condecenti loco, & omnia ſeruent, quæ ſuperius ſunt dicta. Statuit & alia pleraq; Gregorius, quæ ad dominos loci conclauis & patrum tutelam ac ſecuritatem pertinent, hortatur patres ad electionem rite faciendam pro dei ho nore et publica utilitate et pactiones, iuramenta, obligationeſq; omnes pro ea re factas dannat atq; irritat.

De Clemẽtis quinti declaratione et additione.

HOc Gregorii decretum Clemens confirmãs declarat illud per ſanctæ romanæ eccleſiæ cardinales uacante ſede nullo modo inmutari poſſe, nec licere cardinalibus quicquam poteſtatis, aut iuriſditionis pontificalis tunc exercere, niſi officio camerarii, & maioris pænitentiarii (ſi forte per id tempus uacarent) pro tempore prouidere. Pro territorio autem diœceſim intelligi uoluit hac additione quod ſi audientia camararum & literarũ apoſtolicarũ in aliquo certo loco Pontifice moriente remanſerit, electionem ibi, non autem ubi papa deceſſerat, eſſe celebrandam, niſi prius per papam ſtatutum fuiſſet de curia traſferenda. Item ſi electionẽ non cõpleta patres de cõclaui ſimul, uel ſucceſſiue exierint, compellendos eſſe a dominis, ſeu magiſtratibus locorum rurſus ad conclaue redire & opus perficere. Demum abſoluit & habilitat omnes cardinales ad effectum electionis ab omnibus cenſuris, & pænis.

De clementis ſexti limitatione

EXtat & decretum Clementis ſexti circa annum ſalutis quadrageſimum ſupra Mille & trecentos editũ: per quod ſuperiora ſtatuta limitantur. Quod quia ultimum eſt, & in ſacrorum canonum codicibus non adhuc deſcriptum de uerbo ad uerbum duximus inſerendum. Clemens &c. ad perpetuam rei memoriam. Licet in cõſtitutione a fe. re. Gregorio papa. x. prædeceſſore noſtro ſuper electione Romani põtificis edita in cõcilio Lugduneñ, inter cætera caueatur expreſſe, quod ſi eundem pontificem in ciuitate, qua cum ſua curia reſidebat, diem claudere contingat extremum, cardinales in palatio, in quo idem pontifex habitat, omnes conueniant, & in eo ſinguli ſingulis tantum

dodo niſi illis, quibus ex patēti neceſſitate duo permittuntur, ſint contēti ſeruientibus clericis, uel laicis, prout elegerint, unum conclaue nullo inter medio pariete, uel alio uelamine habitent in communi. Et quod diebus certis non facta prouiſione de paſtore decurſis: panis, uinum, & aequa tantummodo eiſdem Cardinalibus donec ſubſequatur prouiſio adminiſtretur: Quia tamen ſicut frequenti multorum aſſertione, & in cardinalatu conſtituti percepimus, nōnulli ex cardinalibus ipſis in obſeruatione conſtitutionis ipſius grauati nimium extiterunt, multiq; ex ipſis duos in dicto conclaui habuerunt ſeruitores non abſq; ſcrupulo conſcientiæ propter ambiguitatem dictorum uerborum, uidelicet ex patenti neceſſitate duo permittantur, in dicta conſtitutione ut premittitur contētorum: Nos prouidere ſuper his cupientes: ex his & aliis certis cauſis rationabilibus, quæ ad id noſtrum animum induxerunt, rigorem conſtitutionis ipſius, & ad fratrum noſtrorum ſupplicationem in hoc prouidimus temperandum. Statuētes quod cardinales poſtquàm conclaue huiuſmodi, ſeu clauſuram pro dicta electione celebranda intrauerint, ſinguli duos ſeruientes tantum clericos, uel laicos prout duxerint eligendos, ac inſuper ſingulis diebus præter panem uinum, & acquam in prandio, & in cena unū dumtaxat ferculum carnium unius ſpeciei tantummodo, aut piſcium, ſeu ouorum cum uno potagio de carnibus, uel piſcibus principaliter non confecto, & decenſis ſalſamentis habere ualeāt ultra carnes ſalitas, & herbas crudas, ac caſeum, fructus, ſiue electuaria. Ex quibus tamen nullum ſpecialiter ferculum conficiatur, niſi ad condimentū fieret uel ſaporem, nullus uero eorū de alterius ferculo ueſci poſſit, liceat etiam eis ex decentia honeſtatis habere in clauſura huiuſmodi, cum in lectis quieſcendi cauſa, uel dormiēdi eſſe uoluerint, intermedia ſeu uelamina ſimplicium tantummodo cortinarum. & fe. me. Clemētis papæ quinti prædeceſſoris noſtri, & aliis conſtitutionibus apoſtolicis contrariis, quibus propter hoc in aliis derogari nolumus non obſtātibus quibuſcunq;. Nulli ergo &c: Datū Auinioni. VIII. idus Decēbris, anno. X.

Exhortatio ut reuideantur maiorum decreta ſuper electione.

HAEC pauca ex decretis ſanctorum patrum libauimus pro ingenii noſtri imbecillitate. Sed hortamur Reuerendiſſimos. D. Cardinales ut cum electionis negocium inminebit ſecundum Hoſtienſis in ſua lectura conſiliū, diligenter reuideant pontificum & conciliorum ſtatuta de electione Romani Pōtificis edita, & doctorum ſuper ea re interpretationes. Et quoniam res eſt maxime ardua, indigetq; magna diſcuſſione, fiet fortaſſis ſuper hac reſpecialis tractatus.

De miſſa Spiritus Sancti & ſermone.

EXequiis igitur defuncti pontificis per nouem dies completis, & cōclaui opportuno præparato, decima die patres conueniunt in baſilica Sancti Petri, uel alibi pro temporis, & loci opportunitate, ubi per unum ex eis miſſa de ſpiritu ſancto celebratur; & infine per aliquem prælatum, ſeu alium doctum uirū habeatur ſer-

mo, in quo moneantur patres, ut ſepoſitis omnibus priuatis affectibus, deum tantum præ oculis hebentes, Sanctæ Romanæ & uniuerſali eccleſiæ de paſtore idoneo prouidere curent. Eſtq; admodum conueniens, ut decreta ſummorum pontificum pro electione huiuſmodi ſtatuta ab ipſo oratore ſummatim repetantur, & reducantur ad memoriā Dominorum cardinalium.

De introitu in conclaui.

RE diuina peracta, ſi placet patribus tunc intrare conclaue, clericus cerimoniarum capiat crucēm papalem, & procedat, quem Cardinales ſequātur, Epiſcopi, Præsbyteri, Diaconi, Crucem præcedunt familiares cardinalium laici, & immediate cātores cantantes hymnum Veni creator ſpiritus, Et in conclaui apud altare prior cardinalium dicit orationem. Deus qui corda fidelium. poſt cardinales ſequuntur prelati, & alii curiales clerici. Cardinales erūt cum ſuis cappis obſcuris.

Que agenda a dominis cardinalibus ante quam ad conclaue proficiſcantur.

SI uero uolunt differre introitum ad ueſperam, conueniant de hora, & uadant domum ad prandium, ubi hora congrua fuerit antequàm diſcedant, ſi prius hoc non fecerint: quod facere conuenit, ſi poſt miſſam ſunt ingreſſuri conclaue, conuocent familiam ſuam, unuſquiſq; moneant hortentur omnes primum ad orandum clementiſſimū deum, ut patribus inſpiret ea circa electionem futuri pontificis agere: quæ ſuæ placita ſunt uoluntatati & ſaluti ſanctæ Romanæ eccleſiæ, atq; uniuerſæ reipublicæ chriſtianæ profutura. Tum ut domū die noctuq; bene cuſtodiant, magiſtro domus obediāt: pacifice, & quiete inter ſe uiuant, & per urbem non multum uagentur. Noctu autem domi ſe omnino contineant: Deinde hora præſcripta in nomine domini uadant ad baſilicam ſancti Petri, ſi Romæ & in palatio apoſtolico fit cōclaue. Sin alibi ad eccleſiam conclaui proximā; & ualde honeſtum immo neceſſariū uidetur, ut antequàm conclaue ingrediantur, patres omnes deo ſe reconcilient, confiteantur peccata ſua, & qui non ſunt celebraturi communicent, ut ſint capaces gratiæ ſpiritus ſancti in tanta re peragenda admodū neceſſaria Poſtquàm uero omnes conuenerint, aſcendant ſimul ad conclaue.

De iuramento exigendo a cuſtodibus.

ET quum ad altare conclauis conuenerint, prior epiſcoporum cardinalium omnibus aliis aſtantibus, & præſente ac rogato aliquo notario, exigat corporale iuramentum tactis ſacris euangeliis a cuſtodibus conclauis, & a ſecundis, ac tertiis cuſtodibus, quod fideles & diligentes erunt ad cuſtodiendum palatium & conclaue Reueren. D. Cardinaliū, neq; permittent Reuerendiſſimos D. Cardinales ullo modo grauari ultra conſtitutiones ſanctorum Patrum de electione Romani Pontificis ſtatuentes & maxime Clementis papæ ſexti, quas quantum ad eos pertinet, omni ſtudio & integritate ſeruabunt, & ab aliis pro uiribus facient obſeruari.

Quarti

Quarti uero cuſtodes ideſt portæ ultimæ introitus conclauis præter hæc iurabunt, quod non permittent aliquem appropinquare ad portam cõclauis, aut loqui, ſiue literas dare aliquomodo illis, qui ſunt intus, niſi de expreſſo conſenſu totius collegii, & ſcripta, quæ ad collegium pertinerent. Item quod perſcrutabuntur cibaria & uaſa, quæ intromittentur omni ſolertia & fide introſpiciendo epulas, & fercula, ne forſan laterent aliquæ literæ, uinum & acquam in uaſis uitreis portari facient, & conſtitutiones præfatas integre obſeruabũt.

De exortationem priorum epiſcoporum Cardinalium ad collegium.

TVm excluſis omnibus aliis prior epiſcoporum cardinaliũ ipſos cardinales uerbis conuenientibus hortabitur, ut uelint cogitare magnitudinem rei, de qua ſunt tractaturi, qua nihil in terris excellentius eſſe poteſt. Electuri enim ſunt Ieſu Chriſti uicarium, Petri ſucceſſorem, paſtorem dominici gregis, aulæ cæleſtis clauigerum, & omnium chriſtianorum principem atq; patrem, debere illos memoria repetere formam, atq; regulas a ſanctis patribus traditas in electione ſeruanda, quas ſine grauiſſima dei offenſa & propriæ ſalutis diſcrimine præterire non Poſſunt. Proinde dimiſſis omnibus animi affectibus, ſolum honorem dei, ſalutem rei publicæ chriſtianæ, & Romanæ eccleſiæ commodum ante oculos habeant, & talem eligere curent, qui eccleſiæ dei præeſſe, & prodeſſe ualeat, & ſciat.

De claudendo conclaui & his qui in eo remanent.

HIs peractis Reuerendiſſimi. D. Cardinales ad cellulas quiſq; ſuas diuertunt, & camerarius, aliiq; officiales cameræ apoſtolicæ omnes extra conclaue abire iubent, præter eos quos remanere oportet, ut infra dicemus. Tũ omnibus prædictis expulſis porta conclauis cum ſuo porticulo omnibus clauſuris claudatur intus & extra, aſſigneturq; claues clericis cerimoniarũ abintus, & tres prælatis cuſtodibus ab extra. Deinde accenſis funalibus aliqui iuſſu patrum ad hoc deputati latebras anguloſq; omnes conclauis diligenter ſcrutantur, ne quis extra ordinem inter clauſos remanere poſſit, in conclaui autem ordinarie hi remanent omnes Reuerendiſſimi D. Cardinales, & unuſquiſq; illorum pro ſuo ſeruitio retinent duo ſeruientes tantum, ſiquis autem aduerſa ualitudine premeretur, conceditur, ſibi tertius miniſter ex conſuetudine non ex conſtitutione. Præterea ſacriſta ſacri palatii ſolus, & duo clerici cerimoniarum. Seruitores Dominorum Cardinalium quiſq; hero ſuo famulatur.

De Sacriſta qui celebrat in comuni coram patribus.

SAcriſta diuina celebrat in communi coram patribus, & ueſtes, ac paramenta futuri pontificis ſeruat, præparatq; Clerici cerimoniarum celebranti ſubminiſtrant. ſub ſellia pro dominis cardinalibus, ubi, & quomodo illis placet prepa-rant & in comuni omnibus patri-

bus ſeruiunt, conſueuitq; ab his aliis ſuperioribus temporibus inſtrumentum de electione pontificis confici.

Quomodo intromittuntur cibaria

CVm prandii, ſeu cenæ tempore cibaria afferuntur, familiæ cardinalium cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portantur) uſq; ad ſecundam cuſtodiam deducūt. Tū præfectus familiæ illius cardinalis cum duobus, qui cornutam portant, uſq; ad ultimam cuſtodiam acedunt: prælati cuſtodes cornutam aperiunt, fercula & omnia quæ intus ſunt, diligenter pſcrutantur, nequid literarū lateat. Tū aperto ab extra porticulo ab intus aperiri per clericum cerimoniarum, uocariq; ſeruiētes illius cardinalis, cuius cornuta eſt aducta, iubēt: illiq; cornutā cum cibis aſſignāt, & uinum, quod eſt in uitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra aſtant ad portam conclauis non accedūt, & qui intus ſunt, a prælatis cuſtodibus cornutas recipiunt, & qui primum uenerint, primum expediuntur. ante portam intus aliquantulum remore ſuſpenditur cortina quædam, ne per porticulum cum aperitur, uideri poſſint, qui ſint intus. Et hoc ſemper ſeruatur cum cibaria portantur.

Qui cibi miniſtrentur et quod unus de alterius ferculo non ueſcatur.

PRimis tribus diebus miniſtrātur patribus cibi libere pro eorum uolūtate, illis elapſis, panis, uinum, & acqua cum uno ferculo tantū carniū: piſcium, uel ouorum unius ſpeciei cū ſalſamentis ſapore: caſeo, herbis crudis, & fructibus. Neq; ſecundum conſtitutionem Clementis vi. licet alicui ex patribus de ferculo alterius ueſci.

De cortinis & habitu Cardinalium

DVm patres comedūt, aut aliquid aliud in cellulis agunt, cortinæ anteriores & collaterales apertæ ſemper eſſe debent, niſi cum in lecto inter diu ſiue noctu quieſcunt. Cum autem collegialiter a patribus eſt aliquid agendum, utūtur croceis obſcuris, & ſubtus paruo caputio ſupra rochetū. Eſt autem crocea genus chlamidis longæ ad terram uſq; a parte anteriori aperta a ſummo ad imum circa collare rugoſa, in formam capparū prælatorum, ſi demas cucullum. quando autem ſunt in cellis, aut per aulas deambulant, poſſunt eſſe in rochettis, ſiue cum paruis mantellis deſuper ut magis placet.

De Modeſtia ſeruanda in conclaui.

CAueant diligenter patres, ne cum horas canonicas ſoli: uel cum alio legūt, ſeu quippiā aliud in cella agūt, moleſtiam aut impedimentum aliis inferant. Et in primis ne conuenticula noctu agitent, neue ambiendo per cellulas, ſiue per aulas immoderate diſcurrant. Idq; multo magis curent ſeruiētes; maxime nedū patres quieſcunt, ſurſum & deorſum diſcurrendo ſtrepitum faciant. Noctu locis oportunis ardeant lampades, & aſſiduo in locis tenebroſis apud latrinas.

De ſtatutis per futurum pontificem ſeruādis.

COnſueuerūt noſtris temporibus patres antequàm ad electionē deueniant, ſtatuere quædam communi

conſenſu a futuro o pontifice confir-manda,quæ poſtea ſinguli ſubſcribũt iuramentoq; aſtringunt ſe obſeruatu-ros ſi ad Pontificatũ aſſumantur.hæc ubi perfecerũt de electione agere in-cipiunt.

Quæ ſeruanda ne electio poſſit impugnari.

SEd aduerteant Reuerendiſſimi.D. Cardinales,ut in electione ſeruent ſanctorum patrum canonicas conſti-tutiones.Nicolai ſecundi, Alexandri tertii, Gregorii decimi. Clementis quinti,& ſexti,& aliorũ ſiquæ ſunt, ne impugnari poſſit electio. Sciantq; tã epiſcopos,quàm præsbyteros, ſeu diacones cardinales æqualẽ in eligen-do poteſtatem habere; neq; fieri rela-tionem meriti ad meritum:neq; zeli ad zelum: ſed numeri ad nnmerum. Ita ut ille,qui a duabus partibus cardi nalium cuiuſcunq; ordinis ſit rite ele ctus pro uero & indubitato pontifice habeatur,& cardinales nouos,ut pri-mum creati,& publicati fuerint,ean-dem habere poteſtatem in electione niſi os fuerit eis clauſum a Pontifice & non apertum ante mortem, quia tunc non haberent poteſtatem,ſinau-tem nõ fuiſſet eis os clauſum integra remanent poteſtas.Poſt mortem In-nocentii vi.in electione ſucceſſoris, in qua fuit electus Vrbanus quintus extra collegium; tunc abbas Sancti Germani Altiſiodorenſis, & abſens. D.Andronicus de Rocha abbas Clu niacenſis aſſumptus in Cardinalẽ per Innocentinm primo nenit ad curiam in die obitus dicti Innocentii, & q̃nis inſtallatus non eſſet in conſiſtorio, nec haberet titulũ, fuit admiſſus per alios cardinales ad conclaue electio-nis,ut alii Cardinales antiqui, & ita duo ex cardinalibus antiquis ex com miſſione collegii cauſa cognita indi-carunt eſſe faciendũ quia ſola aſſum-ptio ad cardinalatum Dat ius eligen-di,& alia cardinalibus conueniẽtia,& propterea Papa in tẽpore clauſit os nouis,quod prius erat apertum.

In quo caſu electum & ei adherentes ſunt excomunicati.

ET quanuis Romanus Pontifex canonice inſtitutus nullo huma-no iudicio iudicari poſſit,niſi fiat hæ-reticus,ſi tamen contra formam iſta-rum conſtitutionum papatũ ſibi uſur pauerit,tam ipſe quàm ei adhærentes ſunt excommunicati,& ſimiliter ele-ctus per ſeditionem, impreſſionem, uel quodlibet aliud ingenium uideli-cet per calliditatem,& fraudem.

De miſſis in conclaui celebrandis.

COnſuetudo fuit apud ſuperiores, ut duæ miſſæ ſingulis diebus in conclaui dicerentur,una de die currẽ ti altera propria que ſede nacante di-citur,& ſcripta erit in fine huius no-luminis,una per ſacriſtam, altera per aliquem ex cappellanis cardinalium, niſi ipſi cardinales perſonaliter uelint celebrare.

De primo Tractatu electionis per uiam ſpiritus ſancti.

CVm igitnr de electione agere uo-lunt,audita miſſa domini cardina les ſoli in capella illa remanẽt,ſedẽtq; ſuper ſcabella,ſiue ſcãna illis parata: ſuper altare reſtat calix nacnus & patena, ante altare menſa parua ru-beo pãno cooperta ponitur,& ſuper eam pugillares,& papir⁹: Inter quam

& altare ponuntur ſcabella tria. In quorum medio Epiſcoporum, a dextris præsbyterorum, & a ſiniſtris diaconorum cardinalium priores ſedẽt. Sacriſta uero, familiares cardinalium & omnes alii, qui in conclaui reperiũtur, in cappella maiori ubi cellulæ ſunt, clauduntur, ſoli clerici cerimoniarum ſolent extra portam cappellæ paruæ, ubi patres clauſi de electione tractãt, expectare, præſto futuri ſi a patribus pro aliqua reuocarentur. Cum omnes ordine ſuo conſederint prior Epiſcoporum in loco prædicto ſedens commodis uerbis hortatur patres ad prouidendũ ſanctæ Romanæ Eccleſiæ de uiro idoneo, & ſufficienti, & qui tantum onus utiliter ferre queat. Deinde proponit eis per quam uiam ad electionem procedere placeat, per uiam compromiſſi, ſiue per uiam ſcrutinii: quod ſi forte aliquis patrum diceret & in hanc ſententiam Reuerendiſſimi domini perſpecta ſingulari uirtute, probitati &c. Reuerendiſſimi. D. N. ego iudicarem ſine alio proceſſu ipſum eligendum ad ſummum Pontificatum, & ex nunc ego eligo ipſum in ſummum Pontificem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſi alii uel ſaltim duæ partes iſtius ſententiam ſequerentur, & uiua uoce ſimili modo illum talem eligerent, ille eſſet canonice electus, & uerus papa; Et uocatur per uiam ſpiritus ſancti talis electio ſine cedulis aut compromiſſo Sæpeq; apud maiores noſtros fuit celebrata hæc uia.

De electione per uiam compromiſſi.

SI dominis cardinalibus placuerit procedere per uiam compromiſſi, oportet quod omnes concordent ad compromittendun aliter non tenet, niſi forte duæ partes tandiu in ſententia permanerent, quoad compromiſſarii electum nominarent, illumq; compromitentes comprobarent, tunc; ut electus a duabus partibus eſſet canonice electus; Forma autem talis cõpromiſſi eſt huiuſmodi.

IN NOMINE DOMINI AMEN anno eiuſdem &c. die &c. Nos Epiſcopi, presbyteri, & diaconi ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales omnes & ſinguli in conſiſtorio exiſtentes uidelicet. T. oſtienſis. D. portuenſis. & ſigilatim omnes alii nominentur cardinales de electione tractantes ſummi Pontificis, elegimus, & eligimus per uiam procedere cõpromiſſi, & unanimiter, & cõcorditer nemine diſcrepante elegimus compromiſſarios Reuerendiſſimos patres Dominos. T. epiſcopum &c. A. tit. ſancti. N. præsbyterum &. L. ſancti Hadriani diaconum cardinales, quibus damus plenariam facultatem, & poteſtatẽ prouidendi ſanctæ Romanæ eccleſiæ de paſtore ſub hac forma uidelicet, quod duo ex ipſis poſſint eligere tertium de ſeipſis, & omnes tres concorditer de collegio, uel de extra poſſint Romanæ, & uniuerſali Eccleſiæ prouidere. Et uolumus quod dicta poteſtas duretuſq; ad conſumptionem candelæ inibi ex cõnſenſu ſingulorum accenſæ, & promittimus nos illum pro Romano pontifice habituros, quem dicti compromiſſarii in forma prædicta duxerint eligendum &c. compromiſſarii uero ad partem in aliquo loco ſe parato ſeretrahant, & primum inter ſe proteſtentur, quod per quãcunq; prolationem uerborum non intelligunt dare conſenſum ſuum, niſi in ſcriptis illud expreſſe ponant, ut

inter ſe poſſint uti uerbis humanis & reuerentialibus ſine præiudicio.

De electione per uiam ſcrutinij.

ALius modus eſt, & magis tritus procedēdi per uiam ſcrutinii, qui ſi magis placet, primo deliberandum eſt, an poſt ſcrutinium eadem die ſit attentanda uia per acceſſum. Deinde omnibus in locis ſuis in cappella conſedentibus prior Epiſcoporum cum cedula ſua in manu, accedit ad altare, & genuflexus aliquantulum orat, tum ſurgit, & cedulam prædictam, quam primo oſculatur, in calice reponit, Priore Diacouorum a ſiniſtra parte altaris, ubi epiſtola legitur ſtante, & patenam manu ſua eleuāte, has autem cedulas, quæ uota eorū continent, ſcribere ſolent Reuerēdiſſimi Domini ad partem quādo eis placet in hanc formā. Ego. N. Epiſcopus oſtieñ &c. Cardinalis &c. eligo in ſummum Pontificem. Reuerendiſſimum Dominum meum. D. S. titu. Sancti Marci Presbyterum Cardinalem, & eodem modo quiſq; nominare poteſt duos, aut plures de collegio in eadem cedula, & aliquem extra collegium a tergo ipſius cedulæ. Cedulam ipſam bene plicatam ſigillo ſuo annulari ſignat, & ut diximus facta prius oratio ne illam deoſculatam quiſq; in calicē ponit. Vt autem prior Epiſcoporū cædulā in calice poſuit, accedit ad dextrum cornu altaris, & ibi cum priore diaconorum patenam elenat, dum patres uotorum cedulas calici immittūt Qui ordine ſuo omnes ſigillatim Epiſcopi Presbyteri & Diaconi, eodem modo, ut de priore Epiſcoporum diximus cedulas in calicem mittunt. Cedulis in calice depoſitis ſedent patres, & quiſq; ante ſe ſcabellum habet cum papyro & pugillaribus, in papyro ſcripta ſunt per ordinem patrum omnium præſentiū nomina cum aliqua diſtantia, ita ut unum tantum nomen in quolibet uerſu contineatur, in hūc formæ modum.

Reuerendiſſ. Dñs Nicenus habet.

Reuerendiſſimus Dominus Rothomageñ habet. Et ſic de ſingulis. Et ſcribuntur nomina, quibus communiter appellantur propter breuitatem & non nomina titulorum. Tum prior Epiſcoporum calicem de altari ſimul cum Diaconorum Priore ſumens illud ſuper menſam prædictam imponit, deinde & ipſe & Diaconus ſedēt a dæxtris Priore Presbiterorum ſedente, ut prædiximus, Prior deinde Epiſcoporum ſedens calicem manu dextra capiens ac ſiniſtra patenam firmam retinens calicem ipſum ſuper patenam inuertit. Ita tamen ut nihil effundat, & iterum calicem erigens ſuper menſam, ut prius erat, illum conſtituit, tum ſiniſtra aliquantulum patenam eleuans dextra cedulam unam, quæ ſorte ad manus uenit palam digitis duobus extrahit, illamq; primo priori presbyterorum oſtendens, legendam porrigit Diaconorum priori, qui eam mox aperit & uoce qua ab omnibus exaudiri poſſit diſtincte legit. Ego. N. Cardinalis Papienſis eligo in ſummum Pontificem Reuerendiſſimum Dominum meum. D. B. titu. ſanctæ Sabinæ presbyterum cardinalem &c. ut ibi ſcriptum inuenit. Cardinales omnes tam ipſi tres priores quàm alii ſuper nomina in cedula nominatorum eligentium nomina ſcribunt in papyris ſuis uel ſignum aliquod faciūt, omnibus cedulis perlectis & uotis eligētiū deſcriptis. Tres

priores uota computant,& alta uoce habentes plures uoces Diaconus nominat dicēdo. Reuerēdiſſimus D.A. habet uoces decē:& Reuerēdiſſimus, V.habet uoces octo. Et Reuerēdiſſi. D.habet uoces ſeptem. Deinde ſi non poteſt attemptari uia per acceſſum,& uoces nō ſufficiunt, re infecta patres diſcendūt.neq; per totum diem aliud agi poteſt circa actū electionis, quia non fit bis in die ſcrutinium.Sequenti die iterū ſummo mane in cappella conueniunt,& Re diuina peracta,ſcrutinium,ut die præterita, faciunt cedulas in calicem mittut,quæ a prioribus extrahuntur,leguntur,& computantur, ut ſupra.

De acceſſu,& quomodo fiat:

DEinde ſi duæ partes in ſcedulis non conueniunt,procedūt ad electionem per uiam acceſſus. Nam hoc pacto celerius ad finem electionis peruenitur ad illos accedendo,quos in cedula non nominauerit,& poteſt fieri acceſſus ad unum, uel plures, ſicut & nominatio in cedulis.ſed ex honeſtate & decore iuniores debēt aliquātulum expectare,quod antiquiores acceſſum incipiāt.Illis uero diutius ſuper ſedēti bus, quilibet poteſt incipere, ſurgit qui uult accedere & dicit:Ego accedo ad Reuerendiſſimum Dominum meū talem,& ſtatim omnes ſignant ſuper nomen electi nomen accedentis, & ſimili modo & alii,qui uolunt,accedūt, & ſignantur.ſi nō cōcurrunt duæ partes,nihil factum eſt.& ſequenti die ad ſcrutinium reuertuntur.Si autem uoces ſufficiunt,qui ultimo ex neceſſariis uocibus accedit,ſolet dicere. Et ego accedo ad Reuerendiſſimum Dominum meum talem,& facio eum Papam. Et notādum,quod ſi acceſſus fieret ad plures imperceptibiliter & in confuſe,ita ut duo haberent duas partes,nemini ius acquiritur,& pro infecto habetur. Legimus ſuperioribus tēporibus cum duæ partes in electione concordabant,priorem diaconorum conſueuiſſe induere electum mantum Papale dicēdo.Ego inueſtio te de Papatu,ut præſis urbi, & orbi. Sed hodie non ſeruatur.

De cōcluſione electionis,et nominis mutatione.

COnneuientibus duabus partibus in unum quempiam,ille uerus, & indubitatus eſt Pontifex,tamen conſueuerunt & alii accedere , & rurſus prior Epiſcoporum omnibus ſedentibus nomine totius collegii illum talē eligit in Romanū Pontificem, & eius aſſenſū requirit. Quo habito omnes ſurgunt primo ad congrantulandum. deinde eum exuūt crocea,& caputio paruo,& ſic cum ſuo rochetto faciunt illum ſedere ſuper ornata ſedē, quam locant ante menſam,ubi priores ſedebant.Imponunt illi annullum piſcatoris, & exquirunt, quo nomine uelit nuncupari: & tunc ſolet ſubſcribere cōſtititiones ante electionē firmatas, & iuratas,& ſignare aliquas Supplicationes.

Publicatio noui Pontificis.

INterim uero prior Diaconorum aperta ſacrarii feneſtrella, qua populus expectans uideri poteſt,crucē ꝑfert alta uoce clamitans. Annūcio uobis gaudium magnū. Papam habemus. Reuerendiſſimus Dominus Cardinalis N.electus eſt in ſummum Pontificem,& elegit ſibi nomen N.

De indumentis electi, & prima uenera-tione a Cardinalibus

HIs peractis ducitur electus in ſacrarium, & a Diaconis Cardina. exuit ueſtimentis communibus, quæ ex antiqua cõſuetudine cedũt clericis cerimoniarum, induiturq; Papali habitu, toga ſcilicet lanea albi coloris, caligis rubeis, Sandaliis rubeis aurea cruce ornatis, cingulo rubeo cum aureis fibulis, birreto etiam rubeo, & demum mundo, nitidoq; rocheto, deinde imponunt ei amictum, albam longam, cingulum, & ſtolam ornatã cum perlis pendentem a collo, ſi eſt presbyter, aut Epiſcopus. Si autem eſſet diaconus, ſtola ſit ſuper humerum ſiniſtrum in formam diaconi, ſi ſit ſubdiaconus, uel infra non ponatur ei ſtola, & ita indutum educunt, ac ſuper prædictam ſedem rurſus ſedere iubẽt ibiq; ſupplicationes cõplures ſignat. Demum domini Cardinales depoſitis croceis, & paruis capuciis cappas ſuas reaſſumũt, Imponunt nouo Pontifici pluuiale rubeũ precioſum, & mitram auro, & gemmis ornatam, illumq; ſedere faciunt ſuper altare cui Cardinales omnes reuerẽtiam exhibent per ordinẽ pedes manus, & os deoſculãtes.

Deſcenſus Noui electi ad eccleſiã ſancti petri

DVm hæc aguntur, portæ conclauis omnes aperiuntur, repagula, muriq; oſtiorũ, & feneſtrarũ deiiciuntur, pulſantur cãpane, & ſigna letitiæ omnis generis eduntur. Pontifex nouus precedẽte cruce, & Cardinalibus, ad Eccleſiam Sancti Petri deſcendit, & proſtratus ante altare ſine mitra aliquandiu orat, agitq; gratias Deo, & beatis Apoſtolis. Tum ſurgens a Cardinalibus ſuper altare ad ſedendũ conſtituitur cum mitra, & prior Epiſcoporum genuflexus incipit. Te deum laudamus, quem hymnum cantores proſequntur. Interim Cardinales iterum pedes electi, manus, & os deoſculantur ſeruato ordine, quod & alii qui adſunt, prelati & nobiles faciũt. ſinito hymno idem prior. Epiſcoporũ ſtans a cornu ſiniſtro altaris, ubi Epiſtola legitur, dicit ſuper electum. Pater noſter, deinde & ne nos &c. Sed libera &c. Saluũ fac Dñe ſeruum tuum electum noſtrum. ℟ deus meus ſperãtem in te Verſ. mitte ei domine auxilium de ſancto. ℟. & de Syon tuere eũ Verſ. Dñe exaudi orationem meam. ℟. & clamor meus &c. Verſ. Dñs uobiſcum. ℟. & cũ ſpirito tuo. Oremus Omnipotens ſempiterne deus miſerere famulo tuo. N. electo in ſummũ Pontificẽ, & dirige eum ſecundũ tuã clementiã in uiam ſalutis æternæ, ut te donante tibi placita cupiat, & tota uirtute perficiat per Chriſtum dominum noſtrum Amen, His finitis deſcẽdit electus de altari, & uerſus ad populum ſolenniter benedicit dicens. Sit nomen domini benedictum. Tum eodem ordine reuertitur ad camerã Papalem, & ibi quieſcit, & domini Cardinales reuertuntur ad propria,

De electo extra colleggium

QVod ſi electus eſſet aliquis extra collegiũ & tamen in urbe, co uicino, antequam patres exeãt e cõ uel loclaui uocet nomine collegii ab aliquib⁹ prelatis, & introductus in cõclaui, a priore Epiſcoporum intimetur ei electio, & requiratur eius cõſenſus, quo habito omnia fiant, quæ de electo præſente ſuperius dicta ſunt.

Si autem non conſentiret iterum ad nouam electionem faciendam procedant. Si autē canonice electus eſſet abſens. ita ꝙ per aliquos dies eius præſētia haberi nō poſſet. patres publicata eius electione, & deſtinata ad electum idonea legatione, conclaui exeant, legati cum mandatis, & autenticis documentis nominato electionē inſinuent & conſenſum exquirant acceptātem ſummum Pontificem ſalutent, & habitu Pontificali exornent, referantq́ꝫ patribus, deinde reliqua peraguntur, ut nouo electo, & collegio uidebitur. Si autem acceptare noluerit, iterū domini Cardinales in conclaue reuertantur ad nouam electionem peragendā.

Quid agendum ante coronationem à Nouo electo.

ANte coronationem ſuā electus Romanus Pont. cōſiſtoria tenere nō cōſueuit, neq́ꝫ prouiſiones aliquas Eccleſiarum facere, Si tamē aliquo impedimēto coronationem diutius differre oporteret, & urgeret neceſſitas, Eccleſiis recte poſſet prouidere, & omnia quæ eſsēt pro utilitate Reipublicæ neceſſaria peragere, & hoc tempore Bulla plumbea literarum ſuarū ab una tantum parte imprimetur; ubi ſunt capita Apoſtolorum, ab alia autem ubi literæ ſui nominis imprimi ſolent, nihil erit. In principio ſi prius erat Epiſcopus conſecratus, ſcriberetur Innocētius Epiſcopus ſeruus &c. ut alias. Si autem non eſſet conſecratus Epiſcopus, ſcriberetur Innocētius electus ſeruus ſeruorum dei. In fine autem literarum ante datam addūtur hæc uerba. Nec mireris quod bulla exprimens nomen noſtrum non eſt appēſa preſentibus. Nam hii, qui fuerūt hactenus electi in Romanos Pontifices ante ſuæ conſecrationis, & benedictionis ſolemnia in ſuis bullandis literis modum huiuſmodi obſeruare cō ſueuerunt. In data autem dicitur loco Pontificatus noſtri, ſuſcepti a nobis Apoſtolatus officii anno primo.

De ordinatione, & conſecratione noui Pontificis & primo de promotione electi ad ſacros ordines ſi illis careret & primo ad ſudiaconatum.

TITVLVS II.

CAeterum ſi electus in Romanum Pontificem non eſſet in ſacris ordinibus conſtitutus, ut de Petro Moroneo anachoreta, & de quibuſdam aliis patrum noſtrorum memoria accidit, ſtatuta per eum die ante diem coronationis per aliquē Epiſcopum Cardinalem, uel aliū, ſi magis placet, ordinetur, & ad omnes ordines etiam presbiteratum poterit in eadem die ſimul, uel interpellatis diebus promoueri, ut placuerit. In promotione autem hæc ſeruabuntur. Conuenient in loco, ubi ordinatio fieri debet, electus Pontifex cum duobus diaconis, & aliquibus presbyteris Cardinalibus, ſubdiacono & accolythis apoſtolicis, & omnes conuenientibus ſibi, & tempori paramentis ornentur. Deinde Epiſcopus conſecrator cum ſuis miniſtris paretur, paretur etiā ante altare, credencia pro conſecratore, & credencia pro Pontifice electo cū rebns opportunis ad ordinationē, electus ordinandus ad ſubdiaconatum in ſede ſua in loco conuenienti conſtituta, primo lauet manus, tum ſupra rochetū paretur amictu, ita tamē ut poſſit imponi ſupra caput cū tēpus erit, alba, & cingulo deinde pluuiale, quod

poſt collum remittit, ut totum retro dependeat, tum mitram accipiat tempori congruam. Cũ omnia parata erunt, electus accedit ad altare, procumbet ad orationem ſine mitra, & ſurgens faciet confeſſionem cum ordinatore, deinde reuertetur ad ſedem ſuam & leget introitum &c. ut alias & ordinator procedet in miſſa more conſueto uſq; ad collectam ante epiſtolam excluſiue. Tunc electus ſuper faldiſtorium procumbet ſine mitra, ordinator autem in ſcabello ad eius ſiniſtram cum mitra, & alii omnes in locis ſuis ſine mitra, & fiet litania per ſub diaconum, & cum peruentum fuerit ad locum conſuetum; ſurget ordinator, & benedicet electum tertio dicens. Vt hunc electum &c. ut in ordinario, deinde iterum procumbet et finietur litania. Tum electus ſumpta mitra reuertitur ad ſedem ſuam, & ordinator accedet ad eum, & ſedenti cum mitra ipſe ſtans cum mitra dat electo calicẽ uacuũ cum patena, & mox urceolos cum uino, & acqua, baccile, & manutergium: Quæ omnia electus tanget ambabus manibus ordinatore dicente. Vide huiuſmodi miniſterium &c. deinde ſucceſſiue etiam cum mitra ordinator dicit. Oremus Deum patrem, & dominum noſtrum. &c. Tum depoſita mitra dicit. Oremus, flectamus genua, leuate. Et interim etiam electus ſurgit ſine mitra, & ordinator proſequitur. Domine ſancte pater omnipotens æterne deus &c. qua finita oratione electus ſedet ſine mitra & ordinator accepta mitra imponit amictum ſuper caput electi dicens. Accipe amictum &c. qui mox reaſumit mitram, & ordinator imponit illi manipulum in brachio ſiniſtro dicens. Accipe manipulum &c. tum ſurgit electus. extrahitur ſibi mitra & pluuiale, & ordinator induit eum tunicella dicens. Induat te Dominus ueſte &c. ſedet. Deinde electus cũ mitra, & ordinator tradit illi librum epiſtolarum dicens. Accipe librum epiſtolarum &c. Finita ordinatione, Subdiaconatus, ſi electus non uult ulterius procedere, reaſſumit pluuiale, & finitur miſſa more conſueto.

De promotionem ad Diaconatum.

SI uero placuerit ad Diaconatum procedere, ordinator, apud altare in ſuo faldiſtorio proſequitur collectam diei cum oratione pro ordinando ſub eodem per Dominum, & dicetur epiſtola ſuo ordine. Qua finita, ſi electus ante electionem erat ſubdiaconus, paretur in principio ſicut diximus, addito manipulo, & finita epiſtola procumbat in faldiſtorio, & fiet litania, ut diximus. Si autem tunc ordinatus eſt, finita epiſtola ſurgat & deponat tunicellam, & iterum ſedeat cum mitra & pluuiali a collo, ordinator autem ad eum accedit, & ſtans cum mitra dimiſſis aliis rebus dicit. Oremus dilectiſſimi Deum patrem omnipotentem &c. & cum peruenerit ad Per omia ſecula in præfatione deponit mitram, & proſequitur præfationem uſq; ad eum locum, ubi dicitur, & quæ ſunt agenda concedere, tunc electo ſine mitra ſedenti imponet ipſe ſolus dexteram manum ſuper caput dicens. Accipe ſpiritum ſanctum ad robur &c. Deinde proſequitur præfationẽ uſq; in finẽ. tũc depoſito pluuiali, & mitra ab aſſiſtentibus

electo ſtanti ordinator cum mitra ponit illi ſtolam ſuper humerum ſiniſtrum dicens. Accipe ſtolam candidam &c. deinde induit eum dalmatica dicens. Induat te Dominus &c. & mox tradit illi ſedenti euangeliorum librum dicens. Accipe poteſtatem &c. Quo facto electo ſine mitra ſurgente ordinator depoſita mitra uerſus ad altare dicit, oremus, & miniſtri, flectamus genua. &c. Et ipſe proſequitur uerſus ad electum Exaudi Domine. &c. & Domine ſancte pater &c. His completis ſi noluerit ad ulteriora procedere miſſa ſuo ordine finitur. Si autem ad presbyteratum tunc erit promouendus, ordinator reuertetur ad ſuum faldiſtorium, & leget graduale, & alleluia ſiue tractum, & poſtea procedet ad ordinem ſacerdotalem, ut ſequitur: Quod ſi electus erat prius Diaconus parabuntur omnia, ut ſupra, & ipſi addetur ſtola ſuper leuam in formã Diaconi.

De electi ordinationem in presbiterum.

ELectus Pontifex in ordine Diaconatus exiſtens cum ad presbyteratum uoluerit ordinari, parabitur ut ſupra diximus, & in miſſa procedetur uſq; ad Alleluia, ſiue tractum excluſiue, ut prædictum eſt, & tunc Pontifex electus paratus amictu albo, cingulo, manipulo, ſtola in modum Diaconi, & pluuiali a collo retro pendente, procumbit ſuper faldiſtorium ad letaniam ſi non eſt facta, & illa ut præmiſſum eſt in ſubdiaconatu finita, reuertitur ad ſedem ſuam, ordinator uero cum mitra ad electum ſedentem accedens manus ambas ſuper caput electi detectum imponit nihil dicens. Et idem faciunt omnes Epiſcopi, ſiue, præsbyteri Cardinales præſentes, accedentes tamen cum reuerentia, & detectis capitibus, deinde ordinator ſtans cum mitra extenta manu ſuper electum ſtantem dicit, Oremus dilectiſſimi Deum patrem omnipotentem &c. ut in ordinario. Deinde depoſita mitra oremus, miniſtri, flectamus genua leuate, & rurſum. Exaudi nos quæſumus domine. Et in fine expanſis manibus dicit præfationem per omnia ſecula ſeculorum. Et uſq; in finem, deinde deponitur pluuiale electi, & ordinator acedens cum mitra reflectit orarium electo ante pectus in modum crucis dicens. Accipe Iugum domini &c. & mox imponit illi caſulam ad ſcapulas a parte anteriori pendentem dicens. Accipe ueſtem ſacerdotalem &c. poſt hæc depoſita mitra ordinator ſuper electum dicit. Deus ſantificationum omnium auctor, & finita oratione genuflexus ad altare incipit hymnum. Veni creator ſpiritus, & ſimiliter electus genuflexus et dicto primo uerſu ſurgit et alii proſequuntur, ipſe uero ordinatur accedit cum mitra ad electum ſedentem etiam cum mitra, & inungit ei ambas manus de oleo ſacto cathecuminum producens cum pollice ſuo intincto duas lineas a pollice dextræ manus electi ad indicem ſiniſtrum, & a pollice ſiniſtro ad indicem dextrum, & mox palmas, & reliqua intus perungit dicens. Conſecrare, & ſanctificare &c. manus electi ita perunctæ una ſuper alteram ponuntur, & in mappala a collo pendente ut fit in epiſcopis reponuntur Tunc ordinator deterſo aliquantulum digito cum mica panis tradit in manus electi calicem cum uino, & acqua, & patenam

cum

cum hoſtia, quæ omnia electus tangit ordinatore dicente. Accipe poteſtatem offerre ſa. &c. Quibus per actis electus a ſua ſede, & ordinator in ſuo faldiſtorio lauabunt manus cum mica panis & aqua. Deinde legatur Euangelium more ſolito, & liber offeretur oſculandus electo, tum ordinator dicit. Dominus uobiſcum & offertorium, & mox accedet ad electum ſedentem cum mitra, & ipſe ſine mitra accipiat de eius manibus offertorium intorticia accenſa, panem & uinum, ut eſt moris. & per ſingula oſculatur manum electi offerentis, poſt hæc reuertitur ordinatus ad faldiſtorium, & iterum tam ipſe quàm electus lauant manus; & ſtatim intrant ad altare. Electus accedit ad cornu altaris, ubi dicetur Epiſtola & presbytero Cardinale miniſtrante, & ſeruiente de libro, ſtans ſine mitra, uoce ſubmiſſa omnia dicit cum ordinatore, & cum ipſo concelebrat ſignando & etiam uerba conſecrationis cum ipſo proferendo, non tamen mouet ſe loco ſuo uſque ad communionem, & proceditur in miſſa in omnibus, ut conſuetum eſt, & poſt ſecreta de die dicitur ſecreta pro ordinato ſub eodem per dominum, poſtquàm ordinator ſumpſerit ſacram Euchariſtiam & partē ſanguinis Chriſti cum particula corporis, quæ erat intus, communicet electum ſtantem in ipſo cornu de corpore & ſanguine Criſti, & poſtea ambo purificentur cum uino, ut eis placuerit, his peractis electus reuertitur ad ſedem ſuam cum mitra, & ordinator cum mitra lauat manus, deinde accedens ad electum, ſtans ſine mitra dicit ſuper electum ſtantem ſine mitra. Reſpon. Iam non dicam uos ſeruos &c. Quo finito ordinator imponit ambas manus ſuper eius caput dicens. Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis &c. & mox explicat caſulam, quæ in ſcapulis erat electi dicens. Stola innocentiæ induat te Dominus. Quibus finitis imponitur mitra electo. Et tam ordinator quàm alii Cardinales, & prælati aſſiſtentes recipiuntur ad oſculum manus, pedis, & oris electi, poſt hæc ordinator redibit ad altare & perficiet miſſam cum oratione pro ordinato, & dicto Ite miſſa eſt, uel benedicamus Domino, Electus crucem ante ſe habens ſtans ſine mitra in medio altaris benedicet omnibus dicendo. Sit nomen domini benedictum &c. & mox ordinator ſine mitra accedens uerſus electum tertio genuflectens cum diſtantia conuenienti ter dicet. Ad multos annos, & ſolus recipietur ad oſculum oris, & ſic expleta ordinatione exuet ſe ueſtibus ſacris cum orationibus conſuetis. Et hic modus de benedictione, & ad multos annos ſeruatur etiam ſi ordines acciperet in pluribus diebus ſigilatim.

Si electus nullum haberet ordinem.

HAEC ordinatio condecenter fieri poterit die ſabbati precedente diem dominicum conſecrationis epiſcopalis. Quod ſi forte electus in Papam eſſet merus laicus (nam & laicus eligi poteſt dummodo ſit Chriſtianus, & catholicus) accipi, & primam tonſuram et minores ordines, ut aliis inferiores, niſi quod erit indutus cum rochetto et manto poſt collum et mitra. Et in ſuo faldiſtorio recipiet inſtrumenta ordinum,

& habitum, & non dicuntur moniſtiones, ſiue exhortationes, ſed a ſubſtantialibus incipitur.

Conſecratio electi in Epiſcopum ſine benedictione & Coronatione.

EPiſcopalis conſecratio electi in Romanum Pontificem, ſi prius non erat Epiſcopus, fieri debet ſecundum maiorum noſtrorum conſtitutiones eadem die, qua benedicitur, & coronatur. Sed quoniam noſtris temporibus breuitatis ſtudio alio die facta eſt, ut in perſona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cum fuit electus, præsbyter tantum erat, primo ponemus ordinem ipſius conſecrationis Epiſcopalis ſine benedictione, & coronatione. Deinde conſecrationē cum bendictione & coronatione.

Quomodo conſecretur in Epiſcopum.

SI igitur electo placet conſecrari ante ſolemnia coronationis & priuatim hoc poterit fieri, quando ei placebit, ſed conuenientius die dominico, uel feſtiuo, & fiet hoc modo Die preſtituto & in loco ipſi electo commodo tam conſecrator, quàm electus parabuntur omnibus paramentis Pontificalibus cum pſalmis, quàm dilecta, & aliis orationibus conſuetis. Electus chirothecas & anullum tantum non accipiet, alia autem omnia. Aſſiſtunt ad minus duo uel tres Diaconi, & unus presbyter Cardinalis, & cum ipſo conſecratore, ſi eſt Epiſcopus Cardinalis, ut decet duo alii Epiſcopi Cardinales, reliqui Subdiaconi, & acolithi Apoſtolici, & prælati domeſtici omnes cum paramentis ſibi conuenientibus. De prælatis tamen paratis præter Cardinales non eſt neceſſarium, ſed fiet pro libito Pontificis; parentur duæ credentiæ, una pro electo & altera pro conſecrante, & unum altare tantum. Pro electo paretur ſedes ornata in loco competenti, & faldiſtorium ante altare, pro conſecrante faldiſtorium conſuetum in cornu epiſtolæ, pro aliis ſcabella conſueta. In credentiis parentur opportuna ad conſecrationem, & ad celebrationem miſſæ pro utriſq; cum luminaribus opportunis in altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & depoſita mitra procumbat ſuper faldiſtorium. Orabit, & ſurget, & remoto faldiſtorio faciet confeſſionem cum conſecratore a ſiniſtra ſibi aſſiſtente. Finita confeſſione electus cum mitra reuertetur ad ſedem ſuam. Conſecrator accedet ad altare, oſculabitur, incenſabit ſi placuerit more ſolito, & reuerſus ad ſuum faldiſtorium leget Introitum, & Kyrieeleiſon, & alia uſq; ad Alleluia, ſiue ad ultimum uerſum tractus excluſiue, & cum oratione diei dicitur Oratio pro electo ut ſupra. Idem faciet electus in ſua ſede cum ſuis aſſiſtentibus uerſus ad altare.

His dictis electus procumbet cum mitra in faldiſtorio ante altare, conſecrator ab eius ſiniſtris ſuper aliquo ſcabello, alii aūt in ſuis ſcabellis, & per unum ex ſubdiaconis fit litania, nam examinatio antiqua ſanctorum patrum, & alia præcedentia omittuntur. Cum uentum erit ad locum, ubi dicitur. Vt hunc electum, ſurgit cōſecrator non tamen cum baculo, & uerſus ad electū tertio dicit ſignans,

ut

ut hunc electum &c. Et alii omnes Epiſcopi Cardinales cum ſuis libris procumbentes tamen erecta aliquantulum facie idem faciant. finita litania ſurgunt omnes, & electus reuertitur ad ſedem ſuam, & ſedet cum mitra. Conſecrator uenit ante eum, & aliis prætermiſſis ſtans cum mitra ſimul cum adiuuantibus Epiſcopis Aſſiſtentibus Cardinalibus imponit librum Euangeliorum ſupra ceruicem electi ſine mitra ſedentis, nam tunc mitra ei abſtrahitur, quam duo Diaconi retinent uſq; in finem, & conſecrator atq; aſſiſtentes Epiſcopi ponunt ambas manus ſuper caput electi dicentes. Accipe Spiritum Sanctum, quod tamen conſecrator alte dicit, alii ſubmiſſe, ut alia omnia, ſi aderunt alii Epiſcopi parati poterunt & ipſi manus imponere, & omnia, legere, ut Cardinales aſſiſtentes, deinde ſurgit electus, & Diaconi aſſiſtentes retinent librum ſuper illius ſpatulis, conſecrator autem ſine mitra dicit ſuper eum orationem Propiciare Domine ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu gratiæ ſacerdotalis bene ✠ dictionis tuæ in eum infunde uirtutem per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate ſpiritus ſancti deus. Deinde uoce mediocri extenſis manibus ante pectus dicat hanc præfationem. Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſpon. Amen. Dominus uobiſcum. Reſpon. & cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſpon. habemus ad dominum. Gratias agamus domino deo noſtro. Reſpon. Dignum & iuſtum eſt. Vere dignum, & iuſtum eſt, æquum, & ſalutare Nos tibi ſemper, & ubiq; gratias agere. Domine ſancte pater omnipotens, æterne deus, honor omnium dignitatum quæ gloriæ tuæ ſacris famulantur ordinibus. Deus qui per Moyſen famulum tuum ſecreti familiaris affatu inter cætera cæleſtis documenta culturæ, de habitu quoq; indumenti ſacerdotalis inſtituens, electum Aaron myſtico amictu ueſtiri inter ſacra iuſſiſti, ut intelligentiæ ſenſum de exemplis priorum caperet ſecutura poſteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ ulli deeſſet ætati. Cum & apud ueteres reuerentiam ipſam ſanctificationum ſpecies obtineret, & apud nos certiora eſſent experimenta rerum, quàm ænigmata figurarum, illius nanq; Sacerdotii anterioris habitus noſtræ mentis ornatus eſt, & Pontificalem gloriam, iam non nobis honor commẽdat ueſtium, ſed ſplendor animarum. Quia & illa, quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipſis erant intelligenda, poſcebant, & idcirco huic famulo tuo. N. quem Apoſtolicæ ſedis præſulem, & primatem omnium, qui in orbe terrarum ſunt ſacerdotum, & uniuerſalis Eccleſiæ doctorem dediſti, atq; ad ſummum ſacerdotii miniſterium elegiſti, hanc quæſumus Domine gratiam largiaris, ut quicquid illa uelamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis uarietate ſignabant, hoc in eius moribus, actibuſq; clareſcat, cõple in ſacerdote tuo miniſterii tui ſummam, et ornamentis totius glorificationis inſtructum cæleſtis unguenti rore ſanctifica. Tunc conſecrator genuflexus & ſine mitra uerſus ad altare incipit hymnum. Veni creator ſpiritus, & tam electus

quam alii genufleƈtunt eodem modo, finito primo uerſu ſurgunt omnes, & chorus proſequitur hymnum. Interim caput electi ſedentis in ſua ſede circunligatur panniculo lineo ſubtili per Diaconum, ne oleum fluat ſuper capillos, ita ut panniculi extremitates retro ſuper ceruicem pendeant. Deinde conſecrator accedens ad electum cum mitra & intincto pollice Dextræ manus in Sacro Chriſmate ſtans ungit caput electi ſedentis formans primum ſignum Crucis, quo coronam totam amplectatur. Deinde ungat reliquum coronæ dicendo. Vngatur & conſecretur caput tuum cæleſti bene✠dictione in ordine pontificali. In nomine patris ✠ & filii ✠ & ſpiritus ſancti ✠ Amen. Pax tibi, & cum ſpiritu tuo, & abſterſo aliquantulum pollice cum mica panis depoſita mitra proſequat̃ præfationem incipiens. Hoc Domine copioſe in caput eius influat, hoc in oris ſubiecta Decurrat, hoc in totius corporis extrema deſcendat, ut tui ſpiritus uirtus & interiora eius repleta, & exteriora eius circum tegat, abundet in eo conſtantia fidei, puritas dilectionis ſinceritas pacis. ſint ſpecioſi munere tuo pedes eius ad euangelizandũ pacẽ, ad euangelizandũ bona tua. Da ei Domine miniſterium reconciliationis in uerbo, & in factis in uirtute ſignorum & prodigiorum, ſit ſermo eius ut prædicatio non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & uirtutis. Da ei domine claues regni cælorum, ut utatur, non ut glorietur poteſtate, quam tribuis in ædificationem, non in deſtructionem. quodcumq; ligauerit ſuper terram, ſit ligatum & in cælis & quodcumq; ſoluerit in terris, ſit ſolutum & in cælis, quorum detinuerit peccata, detenta ſint, & quorum dimiſerit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, ſit ille maledictus, & qui benedixerit ei in benedictionibus repleatur. ſit fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituas tu domine ſuper familiam tuam, ut det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum. ſit ſolicitudine non piger, ſit ſpiritu feruens, oderit ſuperbiam, humilitatem ac ueritatem diligat, neq; eam unquam deſerat, aut laudibus, aut timore ſuperatus, non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem, non dicat malum bonum, neq; bonum malum. ſit ſapientibus & inſipientibus debitor, ut fructum de profectu omnium conſequatur, tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam eccleſiam tuam, & plebem tuæ ſortis intra mundi limites uniuerſi, ſis ei auctoritas, ſis ei poteſtas, ſis ei firmitas. multiplica ſuper eum bene ✠ dictionem & gratiam tuam, ut ad exorandam ſemper miſericordiam tuam, tuo munere idoneus, & tua gratia poſſit eſſe deuotus, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Reſ. Amen. Poſt hæc conſecrator inchoat ſchola proſequente Antiphonam. Vnguentum in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram ueſtimenti eius mandauit Dominus benedictionem in ſæculum. Ecce quam bonum, & quam iocundum habitare fratres in unum. Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. Quod deſcendit in oram ueſtimenti eius, ſicut

cut

cut ros hermon, qui deſcẽdit in mon tem ſyon. Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & uitam uſq; in ſeculum. Gloria patri & filio. Sicut erat &c. Deinde repetatur Antiphona. Vnguentum in capite. Interim imponitur mappula ad collum electi ſedentis, ſupra quam imponit poſtea manus, & conſecrator inungit illi manus cum ſacro chriſmate, ut fit aliis Epiſcopis dicens. Vnguantur manus iſtæ de loco ſanctificato, & chriſmate ſanctificationis, ſicut unxit Samuel Dauid Regem & Prophetam, ita unguantur & confirmentur In nomine Dei Patris ✠ & Filii ✠ Spiritus Sancti ✠ facientes imaginem Sanctæ Crucis Saluatoris noſtri, qui nos a morte redemit, & ad regna cælorum perduxit. Exaudi nos pie pater omnipotens æterne deus, ut quod te rogamus, exoremus per Chriſtum Dominum noſtrum amen. Oremus. Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te ad Pontificatus ſublimari uoluit dignitatem, ipſe, qui per Samuelem Dauid in Regem, & Prophetam inunxit, te noſtro miniſterio chriſmate & myſticæ delibutionis liquore perfundat, & ſpiritualis bene ✠ dictionis ubertate fæcundet, ut quicquid benedixeris, benedicatur, & quicquid ſanctificaueris, ſanctificetur, & conſecratæ manus iſtæ uel pollicis Impoſitio cunctis proficiat ad ſalutem per eundem Chriſtum Dominum noſtrum.

De Benedictione Annuli.

Electus manus inunctas ſimul iunctas in mappula pendenti a collo reponit, baculus non datur, ſed mox conſecrator depoſita mitra benedicit annulum præcioſum imponendo electo dicens. Creator & conſeruator humani generis Dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis tu Domine emitte tuam bene ✠ dictionem ſuper hunc annulum, ut quicunq; hoc ſacro ſancto fidei ſigno inſignitus inceſſerit in uirtute cæleſtis defenſionis ad æternam ſibi proficiat ſalutem, per Chriſtum Dominum noſtrum Amen. Electus etiam ſurgit dum dicitur oratio. annulum ipſum interea tenet manu dextra aliquis acolithus ante conſecratorem genuflexus, conſecrator dicta oratione aſpergit annulum acqua benedicta, & illum imponit in digito annullari dextræ manus electi ſedentis dicẽs. Accipe annulũ fidei ſcilicet ſignaculum quatenus ſponſam Dei, Sanctam uidelicet eccleſiam intemerata fide ornatus illibate cuſtodias. Amen. Et dum imponit, oſculatur manum electi, deinde adiuuantibus Epiſcopis aſſiſtentibus librum Euangeliorum ab eius ſpatulis remouens dat ad manus electi ſedentis dicens. Accipe euangelium, & uade prædica populo tibi commiſſo, potens eſt enim deus augere tibi gratiam ſuam Qui uiuit, & regnat cum Deo patre in unitate Spiritus Sancti deus per omnia ſecula ſeculorum Amen. His peractis conſecrator redit ad ſuum faldiſtorium, & lauat manus, electo autem ſedenti in ſua ſede Diaconus Cardinalis tergit caput cum medulla panis diligenter, & cum panno mundo Deinde cum pectine eburneo mũdat, et componit capillos, & imponit illi mitrã, et tunc electus lauat ma

nus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis tam conſecrator, quā alii omnes Cardinales præſentes oſculantur pedem, manum, & os domini electi, alii autem prælati parati pedem, & manum, alii inferiores pedem tantum. Et mox conſecrator proſequitur miſſam uſq; ad lectum offertorium. Et idem facit electus Pontifex in ſua ſede ſtans, dicto offertorio conſecrator accedit ad electum ſine mitra, & de eius manu accipit offertorium, Intorticia, panes, & uini uaſa duo, & ad unumquodq; iſtorum oſculatur manum electi, tunc reuertitur ad ſuum faldiſtorium, & lauat manus tam ipſe quàm electus, & intrat ad altare & ſimiliter. D. electus accedit ad altare, & ponit ſe ad cornu epiſtolæ, præsbytero Cardinale miniſtrante librum, & ibi ſine mitra ſimul cum conſecratore celebrabit ſignando, & omnia dicendo ſubmiſſa uoce ut conſecrator, non tamen ſe loco mouebit uſq; ad communionē, quam ſumet ſub utraq; ſpecie ſtans in ipſo cornu aliquantulum procedens. Finita miſſa non imponuntur chirothecæ, neq; mitra, quam habet cum illis benedictionibus conſuetis, neq; intronizatur electus, ſed ſtans in medio altaris ſine mitra habens ante ſe crucem Papalem benedicit dicens. Sit nomen Domini benedictum. Et reſumpta mitra uadit ad ſedem ſuam & ſedet & tunc conſecrator accedit uerſus dominum electum, & tertio genuflectens dicet. Ad multos annos ut dictum eſt in præsbytero. Et omnes deinde exuunt ſe ſacris ueſtibus cum orationibus conſuetis.

Conſecratio, benedictio, & coronatio ſimul Romani Pontificis.

QVod ſi electus in Romanū Pontificem uoluerit eadem die conſecrari Epiſcopus, benedici, & coronari, ut a ſuperioribus Pontificibus plerunq; ſeruatum eſt, ita procedendum erit. Sed eadem ſeruantur etiam in electo, qui prius erat Epiſcopus benedicendo, & coronando uſq; ad ſequens capitulum, ubi incipit. Cantores.

Quæ ſeruantur in coronatione etiam ſine conſecratione Epiſcopali.

PRimo ordinabuntur omnia ad huiuſmodi ſolemnitatem opportuna conuenienti tempore, quæ ex lectione huius ordinationis facile colligi poterunt, & tandem conſtituto die Dominico Pontifex ſi eſt in cubiculo, ſummo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, ingreditur. ibi a Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis Acolythis & aliis officialibus conſuetis paratur amictu, alba longa, cingulo, ſtola, pluuiali rubeo, & Mitra precioſa. Cardinales alii circunſiſtunt, & omnes Prælati, & Officiales cum ſuis Cappis laneis. Sic electus Pontifex paratus cruce præcedente, progreditur ad Sanctum Petrum ordine alias conſueto, Diaconis Cardinalibus hinc, & inde, fimbrias pluuialis ſuſtinentibus. Caudam autem pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiam ſi eſſet Imperator, uel Rex, ſupra eum octo nobiles ſiue

oratores

oratores portant umbraculum haſtilibus octo ſuſtentatum, quod hodie baldachinum appellant, ante eum duo ſeruientes armorum portant faldiſtorium cum magno cuſſino. Ferrerius tapetum, & paruum ſcabellum & cuſſinum

Vbi Pontifex electus recipit ad oſculum pedis canonicos & capitulum baſilicæ Sancti Petri.

CVm Papa electus peruenerit ad portam ultimam palatii, quæ eſt in capite porticus Eccleſiæ Sancti Petri in plano apud portam, extenditur tapetum, ponitur faldiſtorium, & ſuper illud cuſſinum magnum, & ad pedes paruum ſcabellum, & ſedens ibi electus recipit ad oſculum pedis canonicos, & capitulum baſilicæ Sancti Petri. deinde ſurgens intrat Eccleſiam per portam, quæ eſt in medio, & progerſſus uſq; ad ſecundum circulum porphyreticum detracta mitra orat uerſus ad altare ſupra faldiſtorium a ſupradictis ibi paratum, & tunc ſupra ſcabellum paruum ponitur paruus cuſſinus, facta oratione ſurgit, reaſſumit mitram, & pergit ad cappellam Sancti Gregorii quæ dicitur Cappella Sancti Andreæ & ſedens in ſede ſibi parata, recipit omnes Cardinales, & alios prælatos cum ſuis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus ſub auriphrygio, prælatos ad pedis oſculum, tunc ſurgens ſine mitra aſtante cruce papali benedicit populo dicens. Sit nomen domini &c. Subdiaconus dicturus Epiſtolam depoſita cruce poſt benedictionem capit omnia ſua paramenta, & ſimul cum eo acolythi exuunt cappas, & induunt ſuperpelicia ſuper rochetum ad partem ſe retrahentes, ſedet deinde electus aliquantulum cum mitra, & iterum ſurgens ſine mitra uerſus ad altare ſub ſilentio dicit. Pater noſter &c. Tum alte incipit pro tertia. Deus in adiutorium &c. & ſic ſtat quouſq; incipiatur pſalmus Legem pone, inde ſedet cum mitra, & aſſiſtentibus Epiſcopis cum libro adiuuantibus hinc inde diaconis, ut moris eſt incipit pſalmum. Quam dilecta, interim ſubdiaconus Apoſtolicus lecturus Epiſtolam, ut diximus paratus omnibus ſuis paramentis ex altari ſubminiſtrãte ſacriſta accipit ſandalia, quæ reuerenter portat ad electum ſequentibus illum acolythis cum ſuperpeliciis, & ea ſimul cum cubiculario cameræ imponit pedibus ſuæ ſanctitatis acolythis circumcirca ſimbrias pluuialis eleuantibus ſupra illorum capita. Impoſitis ſandaliis, Diaconus lecturus Euangelium cum duobus aliis diaconis qui aſſiſtent Papæ, capiunt paramenta ſua, ille amictum, albam, cingulum, ſtolam, dalmaticam, manipulum uero poſtea capiet in altari, Alii uero duo capient amictum, & dalmaticas tantum, Induti reuerenter ſimul ad electum accedent, qui finitis pſalmis, cum dicitur capitulum pro tertia ſurgit cum mitra, & finitis uerſiculis depoſita mitra, & aſtantibus duobus ceroferariis dicit. Dominus uobiſcum, & orationem pro tertia, librum prior Epiſcoporum Cardinalium, qui ei aſſiſtere debet ſuſtinet ſupra caput, Epiſcopi uero aſſiſtentes iuuãt, & tenent candelã accenſam, dicto Dominus uobiſcum poſt

orationem liber remouetur, cerofe-rarii diſcendunt, & dicto a cantori-bus Benedicamus domino Papa ſe-det cum mitra, & lauat manus Epi-ſcopo Cardinali adiuuante, & reli-qua, ut alias lotis manibus Epiſco-pus Cardinalis redit ad locum ſu-um, & Papa deponit mitram, pluuia-le, & ſtolam, & diacono lecturo Euan-gelium ante ſe ſtante induitur con-ſuetis paramentis, quæ per acolithos hoc ordine portantur ex altari, & ipſi Diacono porriguntur, duo Dia-coni aſſiſtentes, & poſt eos duo ſub-diaconi adiuuant ueſtientem. Pri-mum portatur manipulus cum ſuc-cinctorio. Crux pectoralis, phanon, ſtola tunicella, dalmatica, chirothe-cæ, planeta, mitra auri phyrigiata, annulus autem non datur ſi non eſt conſecratus Epiſcopus, quem, ſi eſ-ſet conſecratus, Epiſcopus Cardina-lis Epiſcopus aſſiſtens imponeret.

Quando & qui accipiunt paramenta & de colore.

IN conſecrationibus utuntur ho-diernis temporibus albis paramen-tis, quam uis antiqui ſecundum tem-poris exigentiam colore ueterentur. Sed conueniens eſt, ut utamur ſecun-dum quod exigit miſſa, quæ celebra-tur. In proceſſione autem erunt om-nino albi coloris. Cum electus Papa incipit parari, Cardinales, & omnes prælati, atq; officiales parantur. Epi-ſcopi Cardinales, Patriarchæ, Archie-piſcopi, Epiſcopi, Abbates pluuia-libus, & albis mitris, presbyteri Car-dinales planetis, & mitris ſimilibus. Diaconi Cardinales dalmaticis & mi-tris albis, ſubdiaconi omnes tunicel-lis. Auditores & clerici cameræ ſu-perpelliciis ſupra rochetis Secreta-rii & aduocati ſuper ueſtes commu-nes habeant pluuiale cum apertura ſuper humerum dextrum, & Almucia ſuper ſiniſtrum, alii, ut alias.

Ad quos ſpectat conſecratio Romani Pontificis.

COnſecratio Romani Pontificis ſecundum antiquas patrum con-ſtitutiones ſpectare ſolebat ad Epi-ſcopum Hoſtienſem qui etiam pal-lio in ea conſecratione utebatur, aſ-ſiſtebant ei Portuenſis, & Albanen-ſis Epiſcopi, & hi tres in benedictio-ne Pontificis quando alias eſſet con-ſecratus, tres ſpeciales orationes ſu-per eum dicebant. Idem agebant in coronatione Romanorum Impera-toris. Sed (ut arbitror) ad tollendas contentiones iam pridem introdu-ctum eſt, ut prior Epiſcoporum Car-dinalium, cum duobus ex ſenioribus Epiſcopis idmunus obire debeant, & in Pontifice, & in Cæſare. Sicq; noſtris temporibus ſeruari uidemus, ut non babeatur ratio Eccleſiarum, ſed prioritatis Epiſcopalis. Conſe-cratio noſtris temporibus non ac-cidit niſi in Sixto quorto, quæ tunc fuit facta ſecrete, & per dominum Rothomagenſis qui erat Epiſcopus Hoſtiẽſis, et non prior, ſed non publi-cum. Prior igitur Epiſcoporum Car-dinaliũ, ſiue alius, quiſquis ille ſit, qui electum Pontificem eſt conſecraturus procedat ad altare maius Sancti Pe-tri, ibiq; ad partem capiat ſandalia, et paramenta omnia Pontificalia ac ſi celebraturus eſſet cum pſalmis, & ora

tionibus conſuetis,ibiq; expectet Pōtificem.Interim Pontifici aſſiſtet ſub prior Epiſcoporum Cardinalium.

Ordo procedendi ex Cappella Sancti Gregorii ad altare, & quæ fiunt antequam intret ad altare.

PAratis omnibus ordinibus Pontifex incenſum mittet in turibulo, & prior Diaconorum cum ferulā proceſſionem ad altare maius ordinabit hoc modo,familiares Papæ, minores nobiles, cubicularii. Nobiles maiores & barones, Conſeruatores,& oratores laici, & non prælati.Secretarii & aduocati mixtim, ita ut duo antiquiores ex utroq; ordine ſint in digniori loco, Acolithi, clerici cameræ,Auditores, acolithus turiferarius,acolithi ceroferarii, qui ſeptem numero eſſe deberent, Subdiaconus cum cruce Papali, & aliis ſubdiaconis.Subdiaconi duo latinus, & græcus,cum libris Euangeliorum Diaconus Græcus, Et nota quod pro Epiſtola & Euangelio in Lingua græca ſolebant uocari in hac celebritate monachi ex monaſterio, Cryptæ ferratæ.Deinde Abbates foreñſes,Epiſcopi,Archiepiſcopi,oratores,prælati,Abbates urbis, qui in hoc die ſunt priuilegiati Epiſcopi aſſiſtentes Papæ,Patriarchæ, Diaconi, præsbyteri, & Epiſcopi Cardinales.Diaconi duo aſſiſtentes, & inter eos medius Diaconus lecturus Euangelium, demum ipſe Pontifex qui ſi pedibus ſuis incedet, Ipſi Diaconi aſſiſtentes fimbrias pluuialis portabunt, & maior Princeps caudam, octo nobiles,ſeu oratores baldachinum,ſupra eius caput ferent. Deinde ſequetur auditor,qui mitram miniſtrat medius inter duos cubiculares ſecretos,& inter eos eſt ſecretarius Papæ ſi non eſt prælatus, Deinde protonotarii & curiales clerici non parati, ante Pontificem immediate miniſter cerimoniarum præcedit cum duabus arundinibus ſuper alteram ſtuppam, ſuper alteram uero candelam ardentem portans. Et cum Pontifex cappellam Sancti Gregorii exierit, Cerimoniarius ad eum conuerſus ignem ſtuppæ immittit, & genuflexus alta uoce dicit. Pater Sancte ſic tranſit gloria mundi, quod tertio facit diſtincto æquali ſpacio, antequam perueniant ad portam cappellæ, procedunt deinde omnes per nauim ipſius cappellæ Sancti Gregorii,ubi ſepulchra ſunt Romanorum Pontificum, & cum illam exierint, flectunt ad dextram, & per portam, quæ eſt ante altare ingrediuntur cappellam, & aſcendunt etiam ad dextram antequam Papa cancellos cappellæ intret. tres ultimi præsbyteri Cardinales ueniunt ei obuiam, & oſculantur os & pectus Pontificis a ſeniori incipientes,deinde ante Diaconos aſſiſtentes procedunt. Cum autem peruentum fuerit ad altare, Pontifex depoſita mitra facit orationem ſuper faldiſtorium, deinde ſurgens remoto faldiſtorio, facit confeſſionem more ſolito, ſtans hoc ordine, a Pontificis dextra ſtat Epiſcopus Cardinalis Conſecrato, vel aſſiſtens, ſi non eſt Conſecrator, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens, a ſiniſtris ſtat Diaconus Cardinalis lecturus Euangelium, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens,poſt quem genuflexus manet ſubdiaconus latinus cum libro Euangeliorum,& manipulo Pontificis,quem illi imponit d cto

Indulgentiam &c. Interim cantores cantant Introitum miſſæ, & Kyrieeleiſon. Et hæc quidem ſupradicta circa deſcenſum ex palatio ad Eccleſiam, & quæ in cappella Sancti Gregorii & uſq; ad ſactam confeſſionem ſuperius dicta ſunt, præterquam de parando conſecrante, ſeruantur etiam quando electus Epiſcopus non eſt conſecrandus, ſed benedicendus, & coronandus tantum. Nunc de ipſa conſecratione ſubiungemus.

Hoc totum Caput prætermittitur, ſi Papa erat prius Epiſcopus conſecratus in eo namq; Conſecratio Epiſcopalis continetur.

CAntores, ut finierint Kyrieeleiſon, quieſcent. Electus procumbet ſuper faldiſtorium ante altare, ad eius dextram coſecrator, & ad ſiniſtram Diaconns Euangelii ſuper ſcabella, Diaconi aſſiſtentes poſt Pontificem duo Epiſcopi Cardinales ſeniores hinc inde ſuper ſcabella, alii omnes ubi commodum erit genuflexi procumbent omnes cum mitris in capite, & Diaconus Euangelii incipiet ſine mitra litaniam; & omnes reſpondent replicando. Cnm peruentum fuerit ad locum ubi dicitur. Vt hunc electum, & etiam tertio dicitur ab eodem Diacono, & tam conſecrator quam omnes alii in Epiſcopali dignitate conſtituti præſentes, & parati erecto capite, & extenſa dextra, non tamen mouentes ſe de locis ſuis bene dicunt conſecrandum tertio, ut in ordinario. Finita litania omnes ſurgũt, & conſecrator ſtat ad infimum gradum ſedis Papalis uertens faciẽ ad altare, medius inter duos ſeniores Epiſcopos Cardinales, qui etiam ſtolam habere debent, & librũ, Electus Pontifex ante eum ſtabit medius inter aſſiſtentes Diaconos uertens faciem ſuam ad faciem conſecrantis. Epiſcopi, Archiepiſcopi, Patriarchæ, qui aderunt parati cum ſuis libris, omnes accedent, & circulum facient, & omnia cum conſecratore dicent uoce tamen ſubmiſſa depoſitis mitris, & omnibus ſtantibus. Epiſcopus Cardinalis a ſiniſtris ſuper Pontificem dicit hanc orationem. Oremus adeſto ſupplicationibus noſtris omnipotens Deus, ut quod humilitatis noſtræ gerendum eſt miniſterio, tuæ uirtutis compleatur effectu. Deinde Epiſcopus conſecrator dicit orationem cũ nota oremus. Propiciare quæſumus domine ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu ſacerdotalisgratiæ benedictionis tuæ infunde in cnm uirtutem, per dominum noſtrum etc. qua finita uſq; in unitate Spiritus Sancti deus, ponit librum Euangeliorum apertum inter cernicem, & ſpatulas electi, quem Diaconi Cardinales retinent uſq; ad finem, et tam conſecrator, quàm alii duo Epiſcopi Cardinales ponunt primo manus ſuper eius caput nihil dicentes, et ſimiliter faciunt omnes præſentes parati in Epiſcopatus ordine conſtituti. Conſecrator autem extenſis manibus dicit præfationem conſuetam. Per omnia ſæcula ſæculorum etc. Honor omniũ dignitatũ, ut ſupra notauimus qunm electns Papa cõſecratur alio die quã iſto. Et ungit electi caput, deinde manus. Tum imponit ei annulum, & demum dat ei librum Euangeliorum et tandẽ ambo lauãtur, et mundantur, nt diximus plene in eodẽ loco. Pontifex

ſedet in faldiſtorio ſibi parato in plano inter ſedem eminentem, & altare dum lauat conſecrator in alio loco ſibi commodo, & lotus deponit paramenta Pontificalia, & cum pluuiali ac mitra aſſiſtit Pontifici, ut prius His finitis non dicuntur illæ tres orationes, quæ dici ſolent, quando electus non conſecratur, quia erat Epiſcopus. Sed mox mundatis manibus, & capite ducitur ante altare, & de manu prioris diaconorum accipit pallium de corpore, & altari Beati Petri ſumptum, ut inferius dicemus. Et hæc quidem omnia ab eo loco ubi incipit. Cantores, ut finierint Kyrieeleiſon, quieſcant dimittuntur ſi electus erat prius conſecratus Epiſcopus. Si electus Pontifex iam Epiſcopus eſt tantum benedicendus, & coronandus hac die, hoc modo proceditur.

De benedictione electi pontificis iam conſecrati Epiſcopi.

SEruatis omnibus, quæ ſupra diximus, uſq; ad cantatum introitum, & Kyrieeleiſon. Papa facta confeſſione accipit immediate mitram, & ſedet in ſede, ſiue faldiſtorio ſibi parato inter ſedem eminentem & altare uertẽs faciem ad ipſum altare & tres primi Epiſcopi accedunt ad Põtificẽ, & faciem ante illius faciẽ tenentes ſine mitra, illorũ iunior ſuper Põtificem ſtantẽ ſine mitra ipſe ĩ medio duorum ſtans primã dicit orationem uidelicet. Oremus Deus qui adeſſe non dedignaris, ubicunq; deuota mente inuocaris, adeſto quæſumus inuocationibus noſtris, & huic famulo tuo. N. quem ad culmen apoſtolicum iuditium tuæ plebis elegiſti, ubertatem ſupernæ benedictionis infunde, ut ſentiat ſe tuo munere ad hunc apicem perueniſſe. Secundam dicit immediate ſecundus Epiſcopus Cardinalis ſtans & ipſe in medio, uidelicet. Supplicationibus noſtris omnipotens Deus effectum conſuetæ pietatis impende, & gratia Spiritus Sancti famulum tuum. N. perfunde, ut qui in capite Eccleſiarum noſtræ ſeruitutis miniſterio conſtituitur, tuæ uirtutis ſoliditate roboretur. Et tertiam antiquior. Id eſt prior Epiſcoporum Cardinalium in eodem loco ſtans, uidelicet. Deus qui Apoſtolum tuum Petrum inter cæteros apoſtolos primatum tenere uoluiſti eiq; uniuerſæ Chriſtianitatis molem ſuper humeros impoſuiſti, reſpice quæſumus propicius hunc famulum tuum. N. quem de humili Cathedra uiolenter ſublatum in thronum eiuſdem Apoſtolorum principis ſublimamus ut ſicut profectibus tantæ dignitatis augetur, ita uirtutum meritis cumuletur, quatenus Eccleſiaſticæ uniuerſitatis onus te adiuuante digne ferat. Et a te qui es beatitudo tuorum uicem meritam recipiat, per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.

Dictis orationibus Papa etiam ſine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum ſecundo adiuuante uidelicet partem Pallii pendentem eleuante capit pallium de altari, & imponit Pontifici, & ſolus dicit. Accipe pallium ſcilicet plenitudinem Pontificalis officii ad honorem omnipotentis Dei, glorioſiſſimæ Virginis Mariæ eius Matris, beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. Et firmat cum ſpinulis.

Accepto pallio Pontifex accedit

ad altare ſine mitra, illud oſculatur primum, et deinde librum Euangeliorum, quem ſubdiaconus a ſiniſtra parte offert, imponit incēſum in turibulo Diacono Euangelii offerente nauiculā, incēſat altare more ſolito, & accepta mitra in cornu altaris ſtans, a Diacono incēſatur et nō recipit Diaconus tunc ad oſculum, ut alias, ſed aſcendit ad Cathedram eminentem, et ſedens recipit ad reuerentiam Cardinales & prælatos omnes paratos. Cardinales ad oſculum pedis, manus, et oris alios paratos, ad oſculum pedis et manus, finita reuerentia ſurgit Papa ſine mitra, et legit introitum et Kyrieeleiſon ſuſtinente librum Cardinali Epiſcopo, cum aliis aſſiſtentibus. Deinde in uoce dicit. Gloria in excelſis deo. Pax uobis, et orationes opportunas, uidelicet de die, et de Spiritu Sancto, et ultimo dicit ſecrete orationem pro ſe, quæ habetur in cōſecratione Epiſcoporum.

De laudibus faciendis Pontificis ante Epiſtolam.

Dictis orationibus ſedet Pontifex, et prior Diaconorum cum ferula deſcendit ad confeſſionem beati Petri cum ſubdiaconis, auditoribus ſcriniariis (id eſt) ſecretariis, et aduocatis, quibus in duas acies diſtributis, ita ut in qualibet acie ſint ex omnium ordine faciunt laudes Pontifici ſtantes capitibus detectis, Papa et omnibus aliis ſedentibus in locis ſuis Prior Diaconorum incipit ſolus alta uoce quaſi legendo. Exaudi Chriſte, ſubdiaconi, auditores, ſcriniarii, et aduocati reſpondent: Domino noſtro Innocentio a Deo decreto ſummo Pontifici, et uniuerſali Papæ uita. Et ſic tertio dicitur per priorem, et totiens per illos reſpondetur. Subſequenter idem prior Diaconorum dicet. Saluator mundi. Et illi reſpondebunt. Tu illum adiuua, et ſic ter dicetur, et ter reſpondebitur. Deinde idem prior dicit. Sancta Maria, et illi reſpondebunt. Tu illum adiuua, et bis dicetur et bis reſpondebitur. Inde prior idem ſubiunget. Sancte Michael, et illi reſpondebunt: Tu illum adiuua Et nunc deinceps ſemel dicetur, et ſemel reſpondebitur. ſequitur prior.

Sancte Michael.
Sancte Gabriel.
Sancte Raphael. Tu illum adiuua.
Sancte Ioannes Baptiſta.
Sancte Petre.
Sancte Paule.
Sancte Andrea
Sancte Stephane.
Sancte Leo.
Sancte Gregori.
Sancte Benedicte.
Sancte Baſili. Tu illum adiuua.
Sancte Sabba.
Sancta Agnes.
Sancta Cecilia.
Sancta Lucia.

Finitis Laudibus dicitur Epiſtola latine, et deinde Græce, et proceditur in miſſa, ut alias, uſq; ad finem Da tur benedictio. Sed non publicantur tunc indulgentiæ.

De coronatione Papæ ſupra Gradus Eccleſiæ.

Sacris miſſarū ſolemniis rite peractis procedit ad coronationē, Pontifex reaſſumptis chirothecis, et anulis cū omnibus paramētis ſuis, ī quibus celebrauerat, et cū Cardinalibus,

prælatis,& officialibus omnibus, ut in miſſa paratis,procedit ad ſugeſtum ſupra gradus baſilicæ Apoſtolorum principis ex materia conſtructum, & ornatum; ibiq; in ſede eminenti ſibi parata ſedet,& cum omnes prælati conuenerint, & populus ex baſilica in plateam exierit: Diaconus a ſiniſtris deponit mitram conſuetam e capite Pontificis, & Diaconus a deſtris Tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum Pontificis capiti imponit populo acclamante Kyrieeleiſon. Et Diaconus a dextris latine, a ſiniſtris uero uulgariter publicant plenarias indulgentias, tum paratur proceſſio ad Lateranum.

Sed quoniam plerunq; antequàm hæc completa ſint,hora eſt ſatis tarda & longa ad Lateranum reſtat uia, multaq; ibi adhuc ſunt peragenda, conſueuerunt aliquando Pontifices, & patres ſuſtentationis gratia aliquantulum cibi ſumere, paratur refectio in atrio domus Archipresbyteri baſilicæ pro Pontifice, & Cardinalibus, pro aliis prælatis in uicinis domibus canonicorum. Coronato Pontifice ueniunt ad refectionem, & interim parantur, quæ ad proceſſionem ſunt opportuna.

Ordo proceſſionis ad lateranum.

SVmpta refectione Pontifex & omnes deſcendunt ad equitandum & hoc ordine proceditur ad Lateranum. Primi incedent ualiſarii Cardinalium ſuo ordine, & deinde eorum familiæ & omnes laici mixtim,ut eis placuerit. Tum per ordinem iſti ſequentur barbitonſor, & ſartor Papæ cum ualiſiis rubeis,in quibus ſunt ueſtes,quæ pertinent ad ſantiſſimum dominum noſtrum, familiares, & ſcutiferi Papæ,nobiles curiæ minores,& nepotes affineſq; dominorum Cardinalium, ſcala Papæ panno rubeo cooperta, quam portat equus albus ductus per unum ex parafrenariis purpurea ueſte indutum. Qui, poſtquàm Papa aſcendit equum cum iſta ſcala, uadit in ordine ſuo, Dextra equi habenas, ſiniſtra rubrum ferens baculum,hunc ſequuntur Duodecim curſores Papæ etiam rubris ueſtibus induti equeſtres portantes duodecim uexilla rubra, bini, & bini,Inde tredecim uexilliferi capitum regionum urbis cum ſuis uexillis deinde duo curſores cum uexillis cherubin aliquantulum maioribus aliis uexillis,etiam ueſtibus rubeis,& equeſtres omnes uexilliferi. Tum uexillifer populi Romani cum uexillo,& inſigniis populi Romani. Deinde uexillum album cum cruce nigra quod portat procurator ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum, uexillum cum armis Papæ quod aliquis magnus nobilis portat, Vexillum Eccleſiæ etiam magnus alius nobilis portat, & demum uexillum ordinis Hieroſolimitani rubeum cum alba cruce, quod procurator eius ordinis portat. Iſti quinq; uexilliferi habebunt equos cataphractos,ſiue bardatos, & coopertos tela ſericea uſq; ad talos equorum cum inſignibus ſuis, ipſi autem erunt armati,ac ſi prælium eſſent ingreſſuri dempta galea cum lacernis ex tela etiam ſericea cum diuiſa, & quinq; Vexillifer habebit quatuor pedites cum lacernis bocaſinis cũ inſignibus dominorũ,hunc ordinẽ uexillorũ inueni ſeruatũ.Sed mihi nõ placet, neq; uideť debitus ordo, nã non

honoramus ſignum, nec ſigni figuram ſed ſignati dignitatem, unde ponimus uexillum ciuitatis, in qua eſt Pontifex, in priocipio, ut minus dignum, deinde uexillum ordinis militaris beatæ Mariæ Theutonicorum in quo eſt Crux nigra in albo campo Tum uexillum Papæ, inde uexillum Eccleſiæ, & bene hactenus. demum in loco honorabiliori uexillum ordinis militaris Hieroſolimitani cum alba cruce in rubeo campo, quod mihi uidetur præter omnem conuenientiam, nam ſignum crucis albæ in campo rubeo non eſt ſignum uniuerſitatis Chriſtianorum, ſed illius tantum ordinis militaris, ſicut & nigra Cruce in albo alterius ordinis eſt ſignum. Vniuerſitatis autem chriſtianæ ſignum eſt crux rubea in albo, ergo uexillum ordinis Hieroſolimitani non eſt præferendum ſigno Papæ, aut ſigno Eccleſiæ, locus igitur ſuus eſſet poſt uexillum ordinis Theutonicorum, & non poſt omnes. Si autem adeſſet uexillum cruciatæ crux rubea in albo campo, quia eſt uniuerſale omnium chriſtianorum, illud iure optimo ponendum eſſet in loco digniori. Poſt uexilla procedunt duodecim equi albi ſine ſeſſoribus phaleris aureis copertiſq; de Cremoſino ornati, quos duodecim parafrenarii ducunt rubea ueſte induti, & baculum rubeum in ſiniſtra portantes, hos ſub ſequuntur quatuor nobiles, pilea quatuor De cremoſino ſupra baculos quoſdam deferentes, qui ſcutiferi honor ris uocantur Cubicularii deninde ſequuntur equitantes in ſuo habitu, oratores laici, & non prelati ſimul cum barronibus & maioribus nobilibus. Tum ſubdiaconus apoſtolicus cum cruce Papali, & ſuis collegis parati, ut in miſſa & apud crucem duo magiſtri oſtiarii cum ſuis uirgis, poſt hos duodecim familiares Papæ rubea ueſte induti portantes duodecim intorticia accenſa ante ſacramentum corporis Chriſti pedites, inde duo familiares ſacriſtæ equeſtres etiam rubeo induti portantes laternas argenteas cum lumine ante ſacramentum. Et poſt eos ducitur per familiarem ſacriſtæ rubeo etiam indutum, & baculum in ſiniſtra habentem equus albus manſuetus, ornatus, ut illi duodecim, portans ſacramentum habens ad collum tintinabulum bene ſonantem. Et ſupra portatur baldachinum cum Armis Papæ & ſacramento, per ciues Romanos qui inter ſe mutantur terdecies, ut una quæq; regio habeat ſuam partem, poſt ſacramentum equitat immediate ſacriſta, qui ut cæteri prælati, habet equum totum coopertum de bocaſino, & ipſe, & omnes alii parati ſunt, ut in miſſa cum paramentis, et mitris. Sacriſta in manu geſtat album baculum. Sequuntur deinde duo præfecti nauales, et in eorum abſentia duo nobiles induti, ut aduocati et ſecretarii præter Almuciam. Et poſt eos ipſi ſecretarii, et aduocati cum Almuciis. Cantores deinde equitant cum ſuperpeliciis. Tum acolithi, clerici cameræ, et auditores cum ſuperpeliciis ſupra rochetum. Subdiaconus Græcus, et latinus, et Diaconus Græcus: ut in miſſa.

Sequuntur de hinc prælati cum æquis coopertis et ipſi cum mitra, et pluuiali. Abbates forẽſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Abbates urbis, Epiſcopi aſſiſtentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi cũ dalmaticis, presbyteri cũ

planetis, Epiſcopi Cardinales cum pluuialibus. Procedunt Deinde duo Diaconi aſſiſtentes Papæ, & inter eos medius Prior Diaconorum, ſi ipſe dixit Euangelium, Prior Diaconorum ferulam in manu portare debet, & totam proceſſionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco ſuo. Procedit tandem Summus Pontifex ſuper equum Album faleratum coopertum a parte poſteriori ſtragula purpurei coloris, qui uulgo dicitur Cremuſino, ſub Baldachino, quod octo Magni Nobiles, ſiue Oratores Principum portant. Cum Papa per ſcalam, quam ſuperius diximus, aſcendit equum Maior Princeps, qui præſens adeſt, etiam ſi Rex eſſet, aut Imperator, ſtapham equi Papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum aliquantulum. Si Imperator, aut Rex ſoli eſſent, id eſt quod non adeſſet alius Rex, ſoli equum ducerent cum dextra manu. Sin uero eſſet alius Rex, dignior a dextra, alius a ſiniſtra frenum tenerent. Si vero ſint Reges duo, Digniores plures ducant equum. Et poſtquam Imperator, Rex, ſiue alius Magnus Princeps aliquantulum equum duxerit, ſubſtituantur alii duo Magni Nobiles eorum loco, & mutentur. Si uero Pontifex non equo, ſed ſella ueheretur, quatuor maiores Principes, etiam ſi inter eos Imperator; Rex, aut quiuis Maximus Princeps adeſſet in honorem Saluatoris Dñi noſtri Ieſu Chriſti, ſellam ipſam cum Pontifice humeris ſuis portare aliquantulum debent. Sed aderunt etiã quatuor ualidi Pontificis familiares, qui pondus ſuſtinent, Ita ut Principes in ſignum piæ Religionis, ac reuerentiæ magis, quam ad onus ſubeundum manus appoſuiſſe uideantur, qui etiam mutabuntur pro hominum, & itineris diſpoſitione. Similiter & octo Nobiles, qui Baldachinum ſuper caput Pontificis ferunt, mutabuntur poſt aliquod ſpacium, & equos ſuos aſcendentes in ordine ſuo equitabunt, eorum loco nobiles Ciues Romani uſq; ad Lateranum Baldachinum portabunt, mutabunturq; per uices, ſicut de Baldachino Sacramenti diximus. Ante Pontificem Conſeruatores, Capita Regionum, & alii Magiſtratus, ac Nobiles Vrbis pedites præibunt, & prætoriani Milites cum eis accincti enſibus circiter centum, & Baculum in manibus portantes ad cuſtodiam & defenſionem corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando poſt, equitabit Mareſcallus, ſiue Soldanus Curiæ, cum duobus ſaculis pecuniarum ante ſellam, & ipſas pecunias proiiciet ſuper populum ad præſſuram dimouendam, ut infra dicemus.

Vbi & quando mareſcallus ſiue ſoldanus curiæ proiiciat pecunias ſuper populum.

PRimum iactum pecuniarum faciet, cum Summus Pontifex incipiet ſe mouere, alium apud Pontem Hadriani, tum in Platea apud Montem Iordanum. Inde in Platea parionis, deinde alium apud ſanctum Marcum, poſtea apud Sanctum Hadrianum, & demum ubicunq; magnam præſſuram apud Pontificem uiderit, & ut facilius poſſit

pertranſire, ad partem tranſuerſam iaciat pecunias. Poſt pontificem, immediate ſequuntur duo cubicularii ſecreti, medium tenentes Auditorem rotæ decanum qui ſeruit de mitra. Et deinde duo medici cum Secretario principali in medio, ſi ille non eſt prælatus. Subſequitur deinde umbella rubei croceiꝗ coloris, quam unus ſeruiens armorum, præter galeam totus armatus eques portat. Poſtremo equitant Vicecamerarius, ſi non eſt paratus, & omnes prælati non parati, protonotarii, auditor contradictarum, ſi non ſit paratus, & ſimiliter corrector literarum, qui ſi ſint parati, equitant in loco ſuæ promotionis, & omnes togati, Vicecamurarius baculum in mane portat, & pertinet ad eum curare, ut ordo a priore Diaconorum datus ſeruetur in proceſſione. Et ſecundum antiquas conſuetudines, Camerarius Papæ non portat ferulam, ſi eſt Cardinalis, ſed eius vicarius ideſt Vicecamerarius. Quia non ad Cardinalem, ſed ad Camerarium id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum procedũt.

De Iudæis & lege.

CVm Pontifex peruenerit ad mõtem Iordanum, Iudæi illi obuiam ueniũt, & genuflexi legem Pontifici offerunt, lingua hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificem, ut illam ueneretur, Pontifex uero illis auditis, in hanc ſententiam reſpondet. Sanctam legem uiri Hebræi, & laudamus, & ueneramur, utpote quæ ab omnipotenti Deo per manus Moyſis patribus ueſtris tradita eſt, ob ſeruantiam uero ueſtram, & uanam legis interpretationem damnamus, atꝗ improbamus, quia Saluatorem quem adhuc fruſtra expectatis Apoſtolica fides iam pridem aduenisse docet, & prædicat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui cum patre, & Spiritu Sancto uiuit, & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Sed quoniam nonnunquam accidit, ut Iudæi, populi multitudine opprimantur, ſolent aliquando impetrare pro eorum ſecuritate, ut hoc faciant ſuperante murali arcis ſancti Angeli in angulo ad uiam, qua itur ad palatium reſpicienti.

Quæ ſunt apud Eccleſiam Lateranẽſem & primo de Sede ſtercoraria ante Portam Eccleſiæ.

CVm pontifex ad Eccleſiam Lateranenſem peruenerit, deſcendit in porticu Eccleſiæ, & a Canonicis illius Eccleſiæ honorifice paratis, excipitur cum cruce. Deſcendit Pontifex ex equo, & prior canonicorum Lateranenſium offert crucem oſculandam Pontifici, quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontificis, cui primo Tiaram extraxit, ponit, oſculata Cruce Pontifici ponitur mitra, & regnum datur in manibus auditoris, ipſe uero Pontifex a priore, & canonicis prædictis ducitur ad marmoream ſedem, ante portam principalem a ſiniſtra ſtantem, quæ Stercoraria appellatur, & ibi eum ſedere faciunt, qui ita tamen ſedet, ut iacere potius uideatur, ad quem mox accedẽtes Cardinales eleuant eum honorifice dicentes. Suſcitat de puluere egenũ, & de ſtercore erigit pauperem, ut ſedeat cũ principibus, & ſolium gloriæ teneat. Surgens Pontifex accipit de gremio Camerarii ſibi aſſiſtentis, quantum pugno poteſt complecti

pecuniarum. Vbi tamen nihil prorſus ſit argenti, aut auri, & ſpargit inter populum dicens. Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo hoc tibi do, pons ligneus recta linea a porta Eccleſiæ principali ad altare maius excitatur cum pluteis hincinde pectoribus tenus altitudo circiter quinq́; pedum, latitudo ſex, aut ſeptem, qui altero ponti coniungitur ſimili modo conſtructo a porta, qua aſcenditur per Eccleſiam ad Sancta Sanctorum uenienti, quod fit ut Pōtifex a populi multitudine non opprimatur, circa altare a gradibus, & ſupra omnia circumcirca tabulis clauſa eſſe debent, ut per pontem tantum ad cappellam intretur. Praecedentibus igitur canonicis & cantātibus. Te Deum laudamus. Pontifex cum Cardinalibus intrat Eccleſiam, & ante altare maius ſupra faldiſtorium procumbens ſine mitra aliquantulum orat. Deinde ſurgens benedicit populo dicens, ſit nomen Domini benedictum &c. Inde cum mitra aſcendens ad ſedem eminentem ſedens recipit ad oſculum pedis Canonicos Lateranenſes.

De laudibus quæ fiunt Pontifici in Aula Concilii.

DEinde Pontifex, per ipſum pontem aſcendit ad palatium Lateranum per portam, quæ eſt in Eccleſia. Et cum peruentum fuerit in prima Aula, quæ aula concilii appellatur, ſedet Pontifex in ſede ſibi parata apud tabulam lapideam in capite Aulæ, quæ dicitur menſura Chriſti. Et hinc inde apud eum ſtant Domini Cardinales Prior uero præsbyterorū Cardinaliū ſtans ante Papam, conuenienti interuallo cum Subdiaconis, auditoribus, Aduocatis, & Scriniariis facit laudes Domino noſtro, ut fecerat prior Diaconorum in Sancto Petro, Incipiens Exaudi Chriſte &c. Prior præsbyterorum prædictus, & alii qui faciunt laudes, ſtant detecto capite. Pōtifex uero ſedet cum mitra, & alii Cardinales ſtant cum mitra. Hoc tamen fieri ſolebat introitu ipſius portæ in primo plano antequam ad Aulam prædictam ueniatur, commode tamen in hunc locum tranſlatus eſt hic actus propter illius loci anguſtiā.

De duabus ſedibus perforatis apud cappellam ſacti Silueſtri.

FInitis laudibus, Papa procedit ad cappellam Sancti Silueſtri, ibi ante portam cappellæ ſunt duæ ſedes porphyreæ perforatæ, & nude ſedet Pontifex ſuper primam, ad quem prior Eccleſiæ Lateranenſis accedit, & genuflexus dat Pontifici ferulam in manu in ſignum correctionis, & regiminis, & claues ipſius baſilicæ, ac palatii Lateranenſis, in ſignum poteſtatis claudendi, et apperiēdi, ligandi atq́; ſoluendi. Surgit deinde Papa cū ferula & clauibus, & ſedet in altera ſede porphyrea ad aliam partem & ibi reſtituit eidem priori ferulam, & claues, & ab eodem præcingitur ſuper planetam ſedens cum cingulo quodam ſericeo rubeo, cum burſa etiam ſericea & rubea, in qua ſunt duodecim lapides precioſi cum muſco. Tū Pontifex præcinctus, & ſedens e gremio Camerarii capit denarios argenteos omnifariam quotquot poteſt manu continere, & ſuper populum ſpargens dicit. Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi. Et hoc tertio facit. In iſtis duabus ſedibus Pontifex ſedet, ut

in prima ſtercoraria.

Ducitur deinde Pontifex ad ſancta ſanctorum,ubi ſuper faldiſtorium ſine mitra genuflexus orat. Inde ſurgens cum mitra reuertitur ad cappellam Sancti Silueſtri,in quam intrans ſedet ſuper ſedem ibi paratam, tum deponit mitram, chirothecas, Pallium.planetam,& aſſumit pluuiale, & mitram ſimplicem,& ſedẽs dat præsbyterium hoc modo, Cardinalibus duos aureos,& duos groſſos argenteos. Veniunt Cardinales, & profunde caput inclinant ante Pontificem, porriguntq́ & mitram apertam, in qua Pontifex immittit pecuniam,illi accepta pecunia manum Pontificis oſculantur,pecunias capit Pontifex e gremio Camerarii. Alii prælati genuflectunt ante Pontificem & accipiunt in mitra unum aureum, & unũ groſſum, & oſculantur dextrum genu Papæ,alii uero prælati & officiales non parati accipiunt in manu tantundem,& oſculantur pedem. Dato præsbyterio Põtifex cum Cardinalibus aſcendit ad palatium Lateranenſe,& ſi non facit ſolemne conuiuium deponit paramenta ſua, intrat cameram,quieſcit, & prandet,ſeu cœnat.Cardinales ducuntur ad cameras ſibi ordinatas, quieſcunt,recreantur, & expectant Pontificem,ſi uult redire ad Sanctum Petrum eodẽ die. Sin autem reuertuntur domum.

De conuiuio ſolemni Pontificis cum Cardinalibus, & prælatis.

TITVLVS III.

SEd quoniam maiores noſtri conſueuerunt in die coronationis, & feria quinta in cæna Domini ſolemne conuiuium celebrare iiſdem ferme cerimoniis, aliquid etiam de ſolemni papali conuiuio hoc loco dicemus. Maxime cum etiam noſtra, ætate factum ſit à Pio ſecundo, & Paulo item ſecundo ſummis pontificibus.

De præparatione Aulæ, ſedium, & menſarum.

PArabitur igitur Aula cõuiuii, aulæis, & pannis ſericeis, aureiſq́ pro temporis,& loci conditione. In capite Aulæ erit ſuggeſtum ad quod triplici gradu aſcendetur longum pro latitudine Aulæ,in medio ſurget quadratus thalamus palmi altitudine, ſuper quo menſa paratur Pontificis, apud parietem erit ſedes Papalis, ad quam paruo,& deinde magno ſcabello aſcẽdetur, ornabiturq́ ſedes cum panno aureo pendente ſupra caput, menſa erit alta ad iuxtam proportionem ſedentis a ſiniſtra ſuper ſuggeſtum, parabitur alia menſa pro credentia Pãpæ cum uaſis aureis, & argenteis,uino,& aqua,& aliis conſuetis. Credentiam appellant menſam, ſupra quam uaſa argentea, ſiue aurea & inſtrumenta ad conuiuium opportuna præparantur. Et ſimiliter in diuinis,ſupra quam ad ſacrificandum neceſſaria continentur. Dicitur & credentia, actus ipſe prægustationis cibariorum, & aliarum rerum. Hæc exponere uoluimus,quoniam crebro in hoc opere de credentia mentionem facturi ſumus. Antiqui cerimoniarum codices dreſſatorium dixerunt. A dextra parte aulæ,infra ſuggeſtum parabuntur menſæ pro Epiſcopis, & præsbyteris Cardinalibus,& paulo inferius, pro aliis prælatis.

latis ſed pro Cardinalibus erunt aliquanto altiores, & ſedilia habebunt gradum unum, ſuper quem tenebunt pedes Cardinales, a ſiniſtra e regione menſæ Cardinalium parabitur menſa pro Diaconis Cardinalibus eiuſdem altitudinis & cum gradn. Et inferius aliæ menſæ pro oratoribns, nobilibus, & officialibus, in fine aulæ, uel in aula præcedente, ſi erit commoda, parabitur magna credentia cum pluribns gradibus ad magnificentiam, & alia ſuper longam menſam cum uaſis, quibus in conuiuio utentur.

De Imperatore & Rege ſi ſunt in conuiuio

SI huic conuiuio intereſſet Imperator, paratur pro eo ſedes ad dextram Pontificis & menſa ſuper plano ſuggeſtis ſuper quam ſolus commedet Imperator. Sedes habebit ſcabellum parnum uiride & erit ornata panno aureo, non tamen habebit pendentem ſupra caput, ſimiliter parabitur pro eo credentia iuxta credentiam Papæ a ſiniſtris, & ibi erunt familiares Imperatoris pro ſuo ſeruitio. Si uero adeſſet Rex aliquis paratur etiam credentia pro eo paulo remotior ab ea. Sedes uero nulla paratur, quia ſedet in menſa poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Imperator ſiue Rex habebunt tot ſeruitores, quot eis opportunum uidebitur Cardinalibus nero quatuor cuilibet ſufficiunt, quorum vnus ſeruiat de Viuo, alius de cultello, alius portet fercnla, alius ſtet ad credentiam qui Vinum & aquam & alia ſubminiſtret Pontifici ſeruire ſolent nobiliores, qui ſunt in curia laici, etiam ſi ſint fratres, aut filii Regum præſertim in illorum præſentia.

De habitu Pontificis & prælatorum

POntifex igitur cum paramentis Pontificalibus ſi celebrauit illa die uſq; ad Dalmaticam incluſiue, & cum ſandaliis indutus, ſupra Dalmaticam manto rubro aperto a parte anteriori, & mitram habens in capite ſupra fanonem medius inter Diaconos ducitur ad menſam. Cardinales & prælati omnes habent ſuperpelliceum ſuper rochetum, ſiue ſupra ueſtes ſui ordinis, ſi ſint religioſi, & mitram albam in capite, ſupra ſuperpelliceum, Cardinales & prælati ſeculares habent mautellum ſine cauda apertum a parte ante, & coloris uiolacei ſiue obſcuri. Religioſi uero coloris ſui ordinis ſed eodem modo apertos. Cæteri omnes in ſuo habitu quotidiano. Aderunt familiares Pontificis & alii ſeruitores in copia. Aderunt etiam ſeruientes armorum bene ornati cum ſuis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem a uia.

Magiſter ſacri hoſpitii, & Magiſter domns prouideant in tempore de modo & ordine ferculorum, De ſeruitoribns, qui prius, & qui poſterius, & qnod quælibet menſa habeat præfectos ſuos. Quæ vina primo, quæ deinceps, & per quos ferenda, & ſic de aliis rebus opportunis.

De prima lotione manuum Pontificis & ordine ſedendi in menſa.

POntifex remota prius menſa, ſua ad partem, ſedeat in ſede cum mitra, & mantum poſt collum aptetnr, ut nihil ante pectus dependeat, Cardinales, Principes, & Præ-

lati & alii conuiuæ ſtent ante menſas paratas. Nobilior laicus etiam Imperator, aut Rex aquam ad lauandas Pōtificis manus, primo ferat hoc ordine. Magiſter ſacri hoſpitii cū clerico cerimoniarū, quē ad ēe oportet inordinandis his rebus omnibus cum ſeruiētibus armorū. Et ſi Imperator, aut Rex aquā fere debet cū aliquibus etiā principibus ſociatus. Imperatorē aut Regem ad credentiam ducit. Si eſt nobilis inferior, ſolus erit, & in credentia aquam prius a miniſtris probatam accipit in peluibus fertq; conſuetis cerimoniis ad Pontificem, præeunte uno ex auditoribus cum mantile ad tergendum manus. Prior Epiſcoporum Cardinaliū, & duo Diaconi aſſiſtētes, depoſitis in manibus ſeruitorum mantellis, & mitris ſic in rochetto ſeruiunt Papæ dum lauat, Epiſcopus aquam cum portante infundēdo, & Diaconi mantile, quod ab auditore acceperant hinc inde tenendo Dum Papa lauat manus non prælati ſed laici omnes genuflectunt, Cardinales & prælati ſtant capite detecto. Cum Papa lauerit reaptetur menſa ante eum, & tres Cardinales qui illi ſeruierant, capiunt ſuos mātellos, & mitras, & uadunt ad loca ſua, & Imperator apud ſedem ſuam primo ſtans lauetur ſuis cerimoniis, deinde Domini Cardinales lauentur ſtantes ante menſas cum mitris in capite, poſt eos lauentur prælati ſtantes ſine mitris, & ſæculares (ſiqui ſunt) detectis capitibus ſtabunt ante menſas lauantes eo ordine, quo ſedere debent in menſa, Prior Epiſcoporum in capite ad Dextram, ſi aderit Rex aliquis erit in ſecundo loco, ſi plures Reges, mixti erūt cum primis Cardinalibus primo Cardinalis, deinde rex ſucceſſiue. Si erunt Maximi Principes, aut Filii, uel fratres regum. Si non ſeruiunt Papæ, debent ſedere inter Diaconos Cardinales, uel poſt eos pro eorum dignitate, & conditione, primogenitus autem regis, quia Rex futurus putatur, poſt primum præsbyterum Cardinalē erit. Sed nullo modo inter Epiſcopos. Et hoc tam in conuiuiis, quam aliis publicis actibus, quamuis noſtro tempore aliquorum ſiue ambitione, ſiue ignorantia aliquando ſit ſeruatum contrarium.

De quatuor Patriarchis.

Conſueuerunt antiqui ponere Patriarchas quatuor Eccleſiarū principalium inter Epiſcopos Cardinales mixtim, noſtro tempore (credo propter declinationem, ſiue potius extinctionem illarum, cū ſint quodammodo titulares) pōnuntur immediate poſt Cardinales, Deinde aſſiſtētes Papæ, tum oratores prælati, inde Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarii Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici Cameræ, & acolithi. Ad ſiniſtram uero erunt Diaconi Cardinales, & cum eis Principes, quos prius diximus (ſi aderunt) poſt eos autē ſi præſentes erunt alii principes inferiores illi tamen, qui ſolent præcedere oratores Regum. Deinde erunt oratores laici, & nō prælati, & cum eis ſenator, & tres cōſeruatores urbis. De aliis autem laicis quia ſunt extraordinarii, nihil ponimus, nam admitti ſolent ad uoluntatem Pontificis, & non ordinarie.

Aduertat tamen Magiſter domus, ut prius ſimul cum clerico cerimoniarum ponat in ſcriptis nomina, & ordinem inuitatorum ad conuiuium, & maxime laicorū, & ſi quæ ſunt contentiones

tentiones

tentiones de præſidentia, componan-tur prius quod ſi ibi orirentur, ſi no-lunt componi, ambo contendentes honeſte iubeantur exire. Si tamen eſ-ſet colorata contentionis cauſa, & non temeraria, quia tunc ſolus teme-rarius eiiciendus eſt.

Quod autem de Imperatore dici-mus, intelligimus de Imperatore Ro manorum non autem Græcorũ, nam ille ut Rex tractatur. Poterunt lana-ri poſt primos plures eodem tẽpore.

De benedictione menſæ.

POſtquam omnes lauerint, Ponti-fex benedicit menſam ſtans ſine mitra, & tunc Diaconi aſſiſtunt. fini-ta benedictione ſedet, Imponitur mi-tra, & Diaconi uadunt ad loca ſua, & ſedentibus omnibus ordine, quo ſte-terant portantur fercula.

De ordine & modo portandi fercula.

PRimum ferculum portabit nobi-lior princeps, ſiue Imperator, ſiue Rex ſit. Secundum alius dignior poſt eum, & ſic ſucceſſiue, & ſi erunt ex il lis qui debeant ſedere in menſa, por-tato ferculo ſedeant in loco ſuo. Et notandum quod Imperator, Rex, ſeu Maximus Princeps capit ferculum quod portare debet ad Pontificem ex tra portam aulæ conuiuii ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatum alii inferiores pro ferculo ad coqui-nam uadunt, magiſter ſacri hoſpitii, & magiſter domus baculos in mani-bus tenentes, & in habitu ſibi conde-centi deducunt portãtes fercula, quæ quidem fercula ad Pontificem, & Im peratorem tantum cooperta portari debent, aliis autem, etiam regibus de-tecta, & ſimiliter uinum, poſſunt ta-men portari cooperta fercula & ma xime principibus uſq; ad aulam con-uiuii, & deinde antequam appareant in conſpectu Papæ detegi.

De proba cui, & quomodo.

ITem in præſentia Pontificis nulli omnino fit publice prægustatio niſi ipſi Pontifici, & Imperatori tantum, pro Rege autem, aut maximo princi pe poterit fieri a ſuis, ſi uoluerint in credentia, uel ubi capiũt fercula. Pro Pontifice & Imperatore fiet ibi unde capiuntur a dantibus, & in menſa a portante, & de omnibus rebus. Cum primum conuiuium incipietur in lo-co conuenienti ponatur pulpitum, & Subdiaconus, ſiue capellanus Papæ aliquid de ſacra ſcriptura legat uſq; in finem conuiuii. Interim cum ſilen-tio, & ſine ſtrepitu omnia admini-ſtrentur quam diligentiſſime. Cum Pontifex bibit conſueuerunt omnes aſtantes præter Epiſcopos, & ſupe-rioris dignitatis uiros genuflectere, quod ſeruari noſtris temporibus ui-dimus, quamuis in nullo cerimonia-rum libro id legerimus.

De ſecunda lotione, & gratiarum actione,

EPulis abunde ſubminiſtratis fit ſe cunda lotio manuum, & tunc ſe-cundus nobilis laicus portat aquam conſuetis cerimoniis. prior Epiſco-porum Cardinalium, & duo Diaconi dimiſſis mantellis, & mitris, ut ſupra ſeruiunt, deinde reuertuntur ad loca ſua, lauantur & alii ordine ſuo, quo ſupra, ſedẽtes tamẽ, & dum Cardina-les lauant unus ſeruit alteri de mantili illud explicando, & tenendo, dum ali-us lauat & ſic ſucceſſiue. Ponuntur deinde uinum & cõfectiones, ſiue ſpe cies, ut habent antiqui codices, & de-mum finito conuiuio lector dicit. Tu

autem Domine miſerere nobis, niſi ſit in cæna Domini, quia tunc non profertur. Tu autem. Surgit Pontifex ſine mitra aſſiſtunt ei Diaconi & redduntur gratiæ, ut in ordinario. Omnibus completis reducitur Pontifex ad cameram ſuam, & alii ad propria diuertuntur.

Quando fit conuiuium ſine paramentis.

SI autem ſolemne conuiuium huiuſmodi fiet in die, quo Pontifex ſacra publice non celebrauerit. Omnia, ut prædicta ſunt, ſeruabuntur niſi de ſacris ueſtibus. Papa indutus amictu, alba longa, cingulo, ſtola precioſa, & manto rubro cum paruo caputio ſubtus, ſiue ſi calores erunt, ſine manto cum caputio tantum ducetur ad menſam. Cardinales & prælati erunt cum mantellis conſuetis ſine ſuperpelliciis, & ſine mitris. alia omnia nt ſupra. Aduertendum tamẽ quod nunquam in conuiuio Pontificis admittuntur mulieres, etiam ſi Imperatrix, Regina, uel Pontificis conſanguinea eſſet.

Quæ mutantur, ſi coronatio Pontificis fiat extra urbem.

TITVLVS IIII.

QVæ ſupradiximus de conſecratione, benedictione, & coronatione Romani Pontificis omnia ſeruabuntur, etiam ſi extra urbem Romanam fient præter infraſcripta. Cum papa ad eccleſiam uenerit, ubi ea fieri debent, canonici & cappellani illius Eccleſiæ illi obuiam exibunt proceſſionaliter. Sed non recipientur ad oſculũ pedis, ut Canonici Sancti Petri. Intrabit Pontifex in eccleſiam, & in medio genuflexus orabit uerſus altare maius, Deinde ibit ad cappellam ubi paramenta capere debet conuenienti ſpacio ab altari maiore diſtante, ut commode proceſſio poſſit inde explicari, alia omnia uſq; ad actum coronationis fient, ut dictum eſt, ſed ipſa coronatio fiet uel ſupra gradus, uel loco commodiori, & magis in cõſpectu populi, nam ibi parandum erit ſuggeſtum, ubi maius erit ſpacium ad capiendam multitudinem. Pontifex coronatus poterit equitare cum ſolemni proceſſione, ut ad Lateranum conſueuit, ad aliquam aliam Eccleſiam, & in uia fient iactus pecuniarum, & iudei obuiabunt cum lege, & reſpondebitur, & fiet ut in uia ad Lateranum, Et cum peruenerit ad dictum locum deſcendet, & ſuper ſedem in loco honeſto ſibi in introitu Eccleſiæ præparatam ſedebit, & tunc extrahetur ſibi regnũ, & imponetur ſibi mitra, & aſtantibus ſibi hinc inde Diaconis, & deinde in ordine aliis Cardinalibus a priore presbyterorum Cardinalium cum ſubdiaconis & aliis officialibus conſuetis fient laudes. Exaudi Chriſte, ut dictum eſt ſuperius, tum Pontifex aſcendit ad altare maius præcedente clero illius Eccleſiæ & cantante. Te deum laudamus, procũbet ſuper faldiſtorio ante altare maius ad orationem ſine mitra, & finito Te deum, factaq; oratione, aſcendet ad altare, & benedicet populo, deinde aſſumpta mitra aſcendet ad ſedem eminẽtem, & dat præsbyterum Cardinalibus, & prælatis, & finitis omnibus uadit ad locum, ubi ordinatũ eſt conuiuium, uel ad Cameram ſuam, ſi priuatim prandet, Et omnia ſeruantur, ut in Vrbe, quæ ſeruari poſſunt.

De

De aduentu, & coronatione electi in Imperatorem Romanorum, & primo de approbatione electionis & perſonæ

TITVLVS V.

ELectus Rex futurus Romanorũ Imperator primum conſueuit electionem ſuam per ſuos ſolemnes oratores Summo Pontifici intimare, et decretum electionis oſtendere, deuotionem ac filialem reuerentiam exhibere, fauorem & gratiam Apoſtolicæ ſedis implorare, offerre ſe ad quæcunq; fidelitatis iuramenta Romanæ Eccleſiæ præſtanda, & demum unctionem, conſecrationem, & Imperii Diadema humiliter poſtulare. Pontifices uero conſueuerunt uiſo decreto, & examinata electione in ſacro Senatu, habitaq; ſufficienti informatione tam ſuper forma electionis, quam ſuper idoneitate, & habilitate perſonæ electi per commiſſarios a ſe conſtitutos ad inſtantiam dicti electi ipſum electũ in ſpiritualem filium ſuũ, & Eccleſiæ Romanæ ſuſcipere ſibi ſuos fauorem & gratiã concedere, & ipſius regis electi perſona idonea reputata, eum nominare, denunciare, aſſumere, & declarare Regem Romanorum, ac etiam habilem, & ſufficientem declarare ad ſuſcipiendam Imperialis celſitudinis dignitatem, decernere conſecrationem, & coronationem per manus ſuas eſſe impendendas, & ſuplere omnes defectus &c. hoc ſeruatũ legimus in perſonam Karoli quarti a Clemente ſexto, & antea in perſonam Henrici ſeptimi a Clemente quinto, & in eius perſonã Alberti eius prædeceſſoris, & Rodulphi eius patris a Bonifacio octauo, & a pluribus aliis & demum in Venciſlao Karoli quarti filio, quẽ pater adhuc uiuens in Romanorum regem ab electoribus deſignari procurauerat, cuius rei approbationem cum Gregorius undecimus, ad quem delata erat, morte præuentus decernere non poſſet. Vrbanus ſextus eius ſucceſſor legitime confecit.

Quod ueniente Imperatore mittantur legati Apoſtolici.

ELectus igitur Romanorum Imperator cum ſtatuerit urbem petere, ad Imperiale Diadema de manu ſummi Pontificis ſuſcipiendum, primum conuenit per nuncios ſuos cum Romano antiſtite de modo et tempore intrandi, ut Pontifex rebus opportunis cõſulere poſſit, deinde cum Pontifex nouerit Cæſarem iam Italiam intraſſe mittit illi obuiam duos legatos de latere, qui illum conueniant antequam terras Romanæ Eccleſiæ ingrediatur. Et poſt gratulationes, ſalutationem, et benedictionem nomine Põtificis, honeſto modo exigunt a ſua Maieſtate Iuramentum ſolitum præſtari ab electis Imperatoribus antequam intrent agrum Romanæ Eccleſiæ in forma, qua in decretis cauetur uidelicet.

De iuramento præſtando per Imperatorem.

SAnctiſſimo Domino noſtro. Domino. N. diuina prouidentia Papæ Ego. B. Rex Romanorum promitto et iuro per Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, et per lignum uiuificæ Crucis, et per has reliquias ſanctorum, quod ſi permittente Domino Romam uenero, Sanctam Romanam

Eccleſiam & ſanctitatem ſuam, rectorem ipſius exaltabo ſecundum meum poſſe, & uitam, aut membrum nunquam, neque ipſum honorem, quem habet, mea uoluntate, aut meo conſilio, aut meo conſenſu, aut mea exhortatione perdet, & in Roma nullum placitum, aut ordinationem faciã de omnibus, quæ ad ſanctitatem ſuã, aut ad Romanos pertinent ſine ſanctitatis ſuæ cõſilio. Et quicquid de terra ſancti Petri ad noſtram poteſtatem peruenerit ſuæ ſanctitati reddam, & cuicunque Italicum regimen commiſſero, iurare faciam illum, ut adiutor ſuæ ſanctitatis ſit ad defendendam terram ſancti Petri ſecundum ſuum poſſe. Sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia. Aliquando oratores electi quandou eniunt ad intimandam electionem, & ad petendum approbationem nomine electi Regis ſolent præſtare ſupra dictum iuramentum ſi habent ad hoc ſpeciale mandatũ. Hoc iuramentum Federicus tertius Imperator, qui adhuc regnat, dum Senis eſſet in manibus legatorum Apoſtolicorum Anno ſalutis quinquageſimo primo ſupra mille, & quadringentos præſtitit, & ante eũ plures alii præſtiterunt. Dehinc, ut primum Eccleſiæ territorium ingreſſus eſt Cæſar, conſueuit cum ſua familia expenſis Pontificis ali, quamdiu & Romæ, & in agro Romano fuerit, Nicolaus quintus quamuis Federico prædicto cum familiaribus quingentis tantum expenſas promiſerit, longe tamen plures ære ſuo aluit. Vt Sutrium uenit Cæſar uel locum urbis uicinum, ita ut poſtridie applicare ad urbem poſſit, legati Apoſtolici illum cum aliquibus prælatis a Pontifice miſſis, qui neceſſaria curent, dimittunt, ut Romam perueniant.

Ingreſſus Cæſaris in Vrbem, & ordo obuiandi, & de ſtatione extra Vrbem.

Sequẽti die electus Imperator Romam uerſus capit iter, cui honoris gratia obuiam mittuntur a Pontifice prælati, barones, & curiales hoc ordine, ut in Federici aduentu ſeruatum eſt. Primi ad ſextum lapidem Columnenſes proceres cum ſuis amicis, & clientulis, & mox Vrſini atque alii barones urbis, tum Pontificis copiæ, quæ adunt cum illarum præfecto, Inde Vicecamerarius cum præfecto urbis, Senatore, conſeruatoribus, officialibus, & aliis nobilibus ciuibus Romanis, deinde ordines curiæ cum regẽte Cancellariæ ſine aliquo alio prælato, Demum alii prælati domeſtici Pontificis cum omni eius familia, & tandem Sacrum Cardinalium collegium ad radices mõtis iuxta domum leproſorum Cæſarem expectabunt. Hi omnes diſtinctis interuallis Imperatori electo obuiabunt. Oratores uero principum ſi qui in urbe erũt pro ſuo libito obuiam procedent. Cardinales, ut Cæſarem conuenient, congratulationibus, & oblationibus factis nomine Pontificis, & collegii, illum habentes medium inter duos primos Epiſcopos Cardinales deducent uſque ad tentorium, ſiue alium locum ſibi deputatum extra urbem, nam Cæſar non conſueuit ea die, qua appulit, urbem intrare, ſed pernoctare ſaltem una nocte extra mænia in cãpis. Cardinales et alii omnes poſtquam Cæſar ad locum deputatum peruenerit, in Vrbem reuertuntur.

Iuramentum quod Cæſar præſtat Romanis.

COnſueuerunt etiam electi Imperatores hac die antequam ponticulum, qui primus ante ingreſſum urbis poſt deſcenſum montem occurrit, pertrāſeant, præſtare iuramētum Romanis in hanc formam. Ego Karolus Rex Romanorum futurus Imperator iuro me ſeruaturum Romanis bonas conſuetudines ſuas, Sic Deus me adiuuet.

Ordo intrandi in Vrbem.

POſtera die ſummo mane Cæſar per portam, quæ eſt ſub arce Sancti Angeli hoc ordine quaſi triūphās ingreditur, primi duo equites uexilla duo Cæſaris portant, alterum Sancti Georgii, quod ad Sueuorum pertinet cuſtodiam, Aquilæ alterum, hos ſequuntur Cæſaris cohortes armatæ tum nobiles proceres, & togati eius. Inde oratores regum, & Principum qui adſunt. Tū ſi quis adeſt Rex, aut maximus princeps, ut fuit cum Federico Rex Vngariæ, & Bohemiæ Ladiſlaus. Et tunc ſequitur præfectus urbis, & Senator. Et ad præfectum quidem pertinebat nudum enſem ante Cæſarem ferre. Federico tamen mareſcallus ſuus non præfectus gladium pertulit. Inter iſtos autem, & Cæſarem nemo equitare debet, niſi mareſcallus, ſi præfectus non præfert enſem, incedit deinde Cæſar ſolus equitans, & poſt eum prælati conſiliarii proceres inermes, & alii togati ſui. Deinde modico interuallo Imperatricis familia, ſi uxor uirum ſequitur ſuccedere debet, ante illam nobiles & prælati, & poſt Matronæ, Virgines, & pediſequæ, circa illam uero ſolam equitantem pedites multi, ultimo incedūt Eccleſiaſticæ copiæ pōpam claudentes. Portam ipſam qua ſub arce ingrediuntur noſtri codices falſo Collinam appellant. Collina autem porta non eſt in nouis Leonis Papæ ſuburbiis, ſed in antiqua Roma, Quirinalis primum dicta, deinde Collina (ut ſcripſit Varro) a pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur, hodie Salaria nūcupatur, quia inde uia ſalaria itur. In porta igitur, quæ ſub arce eſt (non Collina) clerus urbis ſacris ueſtibus ornatus cum crucibus, & ſanctorum reliquiis, præſidente Vicario urbis, & aliis Eccleſiarum prælatis infulatis Cæſarem expectant, aduenieti cruces deoſculandas offerunt, & eum incenſant, ac cātātes. Ecce mitto Angelum meum &c. procedunt uſq; ad gradus baſilicæ principis Apoſtolorū. Ciues autem digniores baldachinum ſupra Cæſaris caput portant, Conſeruatores freno equum ducunt. Cum uero eſt in magna platea ante gradus, præfectus & Senator id muneris gerunt. Et deſcendente ex equo Cæſare præfectus ſtapham tenet, deinde ante eum præcedit. Inter equitandum autē Cæſaris Camerarius pecuniam ſpargere conſueuit, ut diximus in coronatione Pontificis de ſoldano.

Quomodo Papa excipit Imperatorem ad oſculum pedes ſupra Gradus.

IN plano ſupra gradus baſilicæ ante primum porticum ad dextram aſcendentibus erigitur ſuggeſtus ornatus cum throno Pontificali, & ſedilibus Cardinalium prælatorum, & aliorum officialium, ut ſupra deſcripſimus in coronatione Pontificis, ſupra quem ſuggeſtum Pontifex pluuiali, & mitra precioſis indutus aſcendit cū ordinibus curiæ paulo antea, quā Cæſar appareat. Electus Imperator

cum ſuis omnibus ſeruato ordine, ut equum deſcendit per gradus ſcandit ſuggeſtum. Et ut primum Pontificem uidet, detecto capite illum genu terram tangens ueneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus ſedis genuflectit, demum, cum ad Pontificis pedes peruenit, illos in reuerētia Saluatoris deuote oſculatur, Pontifex hilari uultu Cæſarem aſpiciens ad oſculū manus, & oris recipit. Tum Cæſar iterum genuflexus auri maſſam ad pedes Pontificis offert, dicitq; aliqua uerba rengratiatoria pro honore ſuſcepto ac reuerentialia, prout ei uidebitur, Pontifex benigne illi reſpondens illum ſubleuat, & ſummæ caritatis ſuæ declaratione amplectitur. Et ſtante ibi ad dextram Pontificis Cæſare, Pontifex recipit Imperatricem ad oſculum pedis, & manus. Regem uero ſiquis adeſt ad oſculum pedis, manus, & oris, alios autem prælatos, proceres & nobiles Cæſaris ad oſculum pedis tantum. His finitis ſurgit Pontifex & manu ſiniſtra Cæſarem capiens e ſuggeſtu deſcendit, & pariter ad ſecūdum uſq; Eccleſiæ porticum cum eo progreditur. Deinde Pontifex palatium aſcendit ad cameram ſuam reuerſurus, & Cæſar duobus aut quatuor Cardinalibus ſociatus templum ingreditur Apoſtolorum ſacras reliquias ueneraturus cū ſuis omnibus. Inde ad loca cuiq; conſignata diuertuntur. Cæſar ipſe in palatio Apoſtolico recipi cōſueuit. Augusta uero in aliquo loco uicino.

Quæ ante coronationem curari debeant.

CAEſar poſtera die, opportuno tempore ad Pontificem accedet. Et cum ſua Sanctitate de incunbentibus ad ſolemnitatē pertractabit. Statuent de die coronationis. Et ſiqua erunt prius peragenda deliberabunt, ut Federici tempore factum eſt, qui ante diē Imperialis coronationis inter miſſarum ſolemnia benedictionē Nuptialem cum ſponſa ſua Heleonora Regis portugalliæ filia ſuſcepit. Et Corona regni Langobardici, ſiue Italici, quam ſuperiores Imperatores Modætiæ ſuſcipere conſueuerūt. Cū Federicus peſtis timore illuc accedere non potuiſſet, Pontificis Nicolai manibus coronatus eſt in baſilica Petri apud altare maius, quæ corona ferrea (quamuis aurea ſit) nuncupatur.

Cerimonias in coronandis Regibus ſeruādas in libro Pontificali, quē nuper emendauimus plene conſcripſimus Proinde de his in hoc loco aliquid ponere ſuperſedebimus.

Et notādum quod Cæſar antequā coronetur Imperiali Diademate ſedet poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Et ſiquis Rex adeſt, ſedet tūc poſt primum præsbyterum Cardinalem. Cum uero Cæſar erit coronatus tunc ſedebit in ſede ſibi parata inter Papam, & primum Epiſcopum Cardinalem, et tunc Rex erit poſt primum Epiſcopum Cardinalem.

De cerimonijs in die coronationis ſeruandis.

ADueniente die ſtatuta Imperialis coronationis, quæ conuenientiſſima eſt in Dominica Lætare in medio quadrageſimæ (ut Durantes in rationali diuinorum ſcripſit) Et ita a Nicolao Quinto in coronatione Federici ſeruatum eſt. Eccleſia Sancti Petri, & cappella maior erunt decenter ornatæ, ut in maximis ſolemnitatibus, cum Pontifex eſt celebraturus diuina ſolent ornari, & præter cōſueta erigantur duo ſuggeſta hinc

& inde extra cancellos cappellæ, alterum pro Imperatore electo ad ſiniſtram uenientibus, alterum a dextra pro Imperatrice, & ornetur tapetis, aulæis, ſedibus, ſcabellis, & aliis opportunis Eccleſia tota, & maxime cappella S. Gregorii S. Mauritii, & quæ S. Mariæ in turribus appellata extra Eccleſiā in prima porticu ſub turri campanaria eſt, bene mundentur, ornenturq́. Imperatrix uero, antequam Pontifex deſcendat ad Eccleſiam, cum ſuis ornata præueniēs ſuggeſtum ſibi paratum conſcendit. Summo igitur mane Pontifex cum Cardinalibus prælatis, & aliis officialibus paramentis colore tēpori & miſſæ congruis paratis proceſſionaliter, & ſub baldachino deſcendat ad Eccleſiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum ſuis cappis laneis ad Cæſarem, qui eum congruo tempore ad eccleſiam deducant. Pontifex facta reuerētia ante altare accedet ad ſedē, ubi cōſueuit accipere paramenta, & ibi recipiet ad reuerentiam omnes prælatos paratos. Incipiet tertiam, & accipiet ſandalia, ut alias, & dicta oratione induitur omnibus paramentis Pontificalibus. Interim Cardinales qui ſunt cum Cæſare, ut primum cognouerint Pontificem intraſſe Eccleſiam, & ipſi cum Cæſare, & omni ſua committiua ad Eccleſiam deſcendunt, & egreſſi primam palatii portam, per primas Eccleſiæ portas, quæ ſuper gradus baſilicæ patent, ingrediuntur porticum ad cappellam, quæ uocatur beatæ Mariæ inter turres, ibi a canonicis, & capitulo eccleſiæ proceſſionaliter recipietur Cæſar, & ductus ad altare dictæ cappellæ in manibus primi Cardinalis præſentis, & nomine Pontificis recipientis beato Petro, ſummo Pōtifici, & ſuis ſucceſſoribus ſolitum iuramentū præſtabit in forma ſubſcripta uidelicet.

Iuramentum quod Cæſar præſtat in die coronationis.

EGo. N. Rex Romanorum, adiuuante Domino futurus Imperator promitto, ſpondeo, & polliceor, atq́ iuro Deo, & beato Petro me de cætero protectorem, procuratorem atq́ defenſorem fore ſummi Pontificis, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ in omnibus neceſſitatibus, & utilitatibus ſuis cuſtodiendo, & conſeruando poſſeſſiones, honores, & iura, ac ius, quantum diuino fultus adiutorio fuero ſecundum ſcire, & poſſe meum recta, & pura fide, Sic me Deus adiuuet & hæc Sancta Dei Euangelia. Tum indutus ſuperpellicio & almuccia recipitur a canonicis Sancti Petri in canonicum, & in fratrem, quos omnes ſtans ante altare dictæ capellæ recipit ad oſculum pacis. Inde præcedente clero, et cantante reſponſum, Petre amas me, tu ſcis Domine quia amo te. Paſce oues meas. Verſus. Simon Ioannis amas me plus his, tu ſcis domine, quia amo te. Paſce etc. Alii Cæſaris proceres ſuo ordine deueniunt ad portam Principalem ipſius baſilicæ, quæ argentea nominatur, et ex quinq́ media eſt. Interim duo Epiſcopi Cardinales poſt priorē ātiquiores facta reuerētia Pōtifici cū ſuis mitris et pluuialibus ueniūt ad prædictā portam, dum Cæſar adhuc eſt in dicta cappella inter turres. Et ante eum iunior Epiſcopus Cardinalis ſtans ſine mitra ſupra Cæſarem genuflexum orantem dicit hanc orationem. Oremus. Deus in cuius manu corda ſunt regum, inclina ad preces humilitatis

noſtræ aures miſericordiæ tuæ, & huic famulo tuo regi ueram appone ſapientiam, ut hauſtis de tuo fonte conſiliis, & tibi placeat, & ſuper omnia præcellat, per Chriſtum Dominum noſtrum amen. finita prima oratione intrant Eccleſiam Cœſare inceſdente ſemper inter duos Diaconos Cardinales prædictos, Et immediate præcedētibus duobus Epiſcopis Cardinalibus præfatis, & flectentes ad ſiniſtram perueniunt ad cappellā Sancti Gregorii, ubi Imperator ſedēs depoſita Almucia primo induit ſandalia deinde ſtans tunicellam, & demū Imperiale paludamentum, & mox inde procedens ad medium Eccleſiæ, ubi rota eſt porphyrea, uenit, & ibi ab alio Epiſcopo Cardinali ſibi aſſiſtente dicitur ſuper eum alia oratio uidelicet. Oremus Deus inenarrabilis auctor mundi, conditor generis humani, gubernator Imperii, confirmator regni, qui ex utero fidelis amici tui Patriarchæ noſtri Abrahæ prælegiſti regem ſæculis præfuturū, tu præſentem regem hūc cum exercitu ſuo per interceſſionem Sanctorum uberi bene✠dictione æternitatis circunda, ut ſemper maneant tripudiantes in pace uictores, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. Procedunt deinde ad confeſſionem beati Petri ſub altare, ubi procumbit ſuper faldiſtoriū Imperator, & duo Epiſcopi Cardinales aſcendūt cappellam, & uadūt ad ſedes ſuas, prior autem Diaconorum, ac prior præsbyterorum paraſti deſcendunt ad eum, atq; hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipſe facit litaniam procumbens ad ſiniſtrā, omnibus alta uoce replicantibus, & flexis genibus permanentibus. finita litania ſurgit prior præsbyterorum, & ſuper Cœſarem adhuc procumbētem dicit. Pater noſter, &c. & ne nos. etc. Saluū fac ſeruū tuū. ℟. Deus meus ſperantem in te. Ver. Eſto ſibi Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. Ver. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Ver. Domine exaudi orationem meam. ℟. et clamor meus ad te ueniat. Ver. Dominus Vobiſcū ℟. et cum ſpiritu tuo. Oremus. Prætēde quæſumus Domine famulo tuo dextram cœleſtis auxilii, ut te toto corde pquirat, et quæ digne poſtulat aſſequatur. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, et adiuuando proſequere, ut cuncta noſtra oratio, et operatio a te ſemper incipiat, et per te cæpta finiatur. per Chriſtum Dominum noſtrum Amē. Et cum Diacono his finitis reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales. Dum ultimæ orationes dicuntur per præsbyterū Cardinalē, prior Epiſcoporum Cardinalium, cum ſuo pluuiali, ſtola, et mitra deſcendit ad Imperatorem, et ſimul cum duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illum ad altare Sācti Mauricii, ubi ſtās cum mitra inungit brachium dextrū Cœſaris, et ſcapulas cum oleo exorcizato in modum crucis, et depoſita mitra dicit. Oremus. Domine Deus omnipotēs, cuius eſt omnis poteſtas, et dignitas, te ſupplici deuotione atq; humilima prece depoſcimus, ut huic famulo tuo. N. proſperum Imperatoriæ maieſtatis cōcedas effectū ut in tua protectione conſtituto, ad regendum Eccleſiam tuam ſanctam, nihil ei præſentia officiant, futura nihil obſiſtant, ſed inſpirante Sancti Spiritus dono, populum ſibi ſubditū æquo iuſtitiæ libramine regere uale-

at, et in omnibus operibns ſuis te ſemper timeat, tibiq́ iugiter placere contendat.

Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Domi nns noſter, qui a Patre oleo partici patiouis unctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per præſentē ſacri Vnguēti infuſionē Spiritus Parcliti ſuper ca put tuū infundat benedictionem, eau demq́ uſq́ ad interiora cordis tni pe netrare faciat, quatenns hoc uiſibili, & tractabili dono inuiſibilia percipe re, & temporali regno iuſtis modera tionibns executo æternaliter conre gnare ei merearis, qni ſine peccato Rex regum uiuit cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus per om nia ſæcula ſæculorum Amen. Interea adducitur Imperatrix ſi adeſt, & ſimi liter perungitur iu eiſdem locis, deiu de dicitur per eundem Cardiualem Epiſcopum oratio ſuper eam ſed cū mitra, quia ad eā nō ad Deū ſermo dirigitur. Spiritus Santi gratia nō ſtræ humilitatis officio copioſa in te deſcendat, ut ſicut manibus noſtris li cet iudignis oleo materiali oblinita pingueſcis exterius, ita eius inuiſibili unguimine delibuta impinguari me rearis interius, eiuſq́ Spirituali un ctione perfectiſſime ſemper imbuta; & illicita declinare tota mente, atq́ ſpernere diſcas, & ualeas, & utilia aui mæ tuæ iugiter optare, atq́ operari queas, & opereris auxiliante domiuo noſtro Ieſu Chriſto, qni cum Patre, & Spiritu Sancto uiuit & regnat De us &c. Et hæc quidem fiunt ad altare beati Mauricii, nā ad altare beati Pe tri nemo iniūgitur, nemo ordinatur, niſi Romanus Pontifex ſolns. His completis Imperatrix ad ſuum ſug geſtum reuertitur. Et Cœſar cū Epi ſcopo Cardinali, & Diaconis ad Pon tificem. Diaconi acceptis ſuis Dalma ticis, & mitris in manibus uadunt ad renerentiam Papæ, qui deſcendens de ſede ſua procedit ad altare proceſſio naliter more ſolito et recipit ad oſcu lum oris, & pectoris tres præsbyte ros Cardinales. Deinde facit confeſ ſionem Cœſar ad dexteram Epiſcopi Cardinalis aſſiſtentis genuflexo ſu per ſuum faldiſtorium permanente. Facta cōfeſſione Pontifex accedit ad altare, oſculatur, & incēſat, ut alias, deinde recipit ad oſculum oris, & pe ctoris primo Cœſarem, deinde tres ſnos Diaconos Cardinales, & mox ad emineutem ſedem aſcendit, & Cœſar ad ſuum ſuggeſtum cum ſuis princi palibus, & miniſtris deducitur. Cum Pontifex deceſſit ab altari, miniſtri Cœſaris afferunt gladium cum ſua uagiua, & cingulo, coronam, ſceptrū & pomum danda ſuo tempore Impe ratori, & Imperatrici, quæ per ſacri ſtam, & clericum cerimoniarum lo cautur ſuper altare. Iuterim uero, dū Poutifex facit confeſſiouem, incipit Chorus Introitnm & Kyriel. Ponti fex uero iu ſede eminenti ſtans ſine mitra legit Introitum, & procedit in miſſa ut alias uſq́ ad dictam Epiſto lam, & graduale. Sed poſt orationem diei dicit pro ipſo Imperatore hanc orationem. Oremus. Deus regnorum omninm, & chriſtiani maxime prote ctor Imperii, da ſeruo tuo. N, Impera tori noſtro triumphum uirtutis tuæ ſcienter excolere, ut qui tua conſtitu tione eſt princeps, tuo ſemper mune re ſit poteus. Pro ſecreta. Suſcipe Do mine hoſtias Eccleſiæ tuæ pro ſalute famnli tui. N. ſupplicantis, & prote ctione fidelium popnlorum antiqna brachii tui operare miracula, ut ſupe ratis pacis inimicis ſecura tibi ſerui

at chriſtiana libertas per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum &c. Poſt communionem. Deus qui ad prædicandum æterni regni Euangelium Romanum Imperium præparaſti prætende famulo tuo Imperatori noſtro.N.arma cæleſtia, ut pax Eccleſiæ nulla turbetur tempeſtate bellorum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum &c.

Dum cantatur graduale Cœſar deſcendēs e ſuggeſtu uenit ad pedes Sanctiſſimi Domini noſtri deducentibus eum duobus Diaconi Cardinalibus paratis & unus ex Clericis Cameræ ex altari accipit gladium cum ſua uagina,& illum ad priorem Diaconorum ſtantem ante Pontificem ad dextram portat, quem Pontifex uagina extractum de manu ipſius Diaconi accipiens, Imperatori ante ſe genuflexo in dextra manu tradit, ipſe cum mitra ſedēs,ac dicēs. Accipe gladium de ſuper beati Petri Apoſtoli corpore ſumptum per manus noſtras licet indignas,uice tamen. & auctoritate Dei omnipotentis,& beatorum Apoſtolorum conſecratas Imperialiter tibi conceſſum,noſtræq; benedictionis officio in defenſionē Sanctæ Matris Eccleſiæ diuinitus ordinatū ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorū. Et memor eſto de quo Pſalmiſta prophetauit dicens. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime,ut in hoc uim æquitatis exerceas,per eundem molem iniquitatis potenter deſtruas, & Sanctam Dei Eccleſiam, eiuſq; fideles propugnes,atq; protegas, neq; munire ſub fide falſos, quam chriſtianam nominis hoſtes execres ac diſpergas, uiduas, atq; pupillos clementer adiuues, atq; defendas, Deſolata reſtaures, reſtaurata conſerues, ulciſcaris iniuſta, conſerues bene diſpoſita, quatenus hoc agendo uirtutum triumphator glorioſus, Iuſtitiæ cultor egregius, cum mundi Saluatore, cuius typum geris in nomine eius ſine fine regnare merearis. Qui cum Patre,& Spiritu Sancto uiuit &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladium, & reponit illum in uagina, quam habebat in manu, & ſimul cum Pontifice accingit illo Cœſarem dicente Pōtifice. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Et attende,quia Sancti non in gladio,ſed per fidem uicerunt regna. Accinctus gladio Imperator,& Miles beati Petri mirabiliter effectus,ſurgens euaginat gladium,ter illum uibrat, deinde reponit in uagina,& iterum genuflectit,cui Pontifex pomum de altari, & ſceptrum,ut de gladio diximus, ad eum portata in manu dextra pomum & in ſiniſtra ſceptrum ponit dicens. Accipe uirgam uirtutis,atq; ueritatis qua intelligas te obnoxium mulcere pios,terrere reprobos,errantes uiam docere,lapſis manum porrigere, diſperdere ſuperbos,& releuare humiles, Et aperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus dominus noſter,qui de ſemetipſo ait,Ego ſum oſtium,per me ſi quis introierit,ſaluabitur. Qui eſt clauis Dauid,& ſceptrū domus Iſrael,qui aperit,& nemo claudit,claudit, & nemo aperit. Sitq; tibi auctor qui eduxit uinctum de domo carceris ſedentem in tenebris,et umbra mortis,et in omnibus ſequi merearis eum,de quo Dauid Propheta cecinit. Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, uirga æquitatis,uirga regni tui. Et immitando ipſum diligaſ iuſtitiam, & odio habeas iniquitatem,quia propterea unxit te

Deus

Deus Deus tuus ad èxemplum illius, quem ante ſæcula unxerat oleo exultationis præ participibus ſuis Ieſum Chriſtum dominũ noſtrũ,qui cũ eo viuit,& regnat Deus &c.Demũ Imperialẽ Coronã cũ ſua Tiara allatam ſibi ex altari(ut de aliis diximus) imponit ſuper eius caput dicens.Accipe ſignũ gloriæ,& Diadema regni,Coronam Imperii.In nomine✠Patris,&✠Filii,&✠Spiritus Sancti, ut ſpreto antiquo hoſte,ſpretiſq; contagiis uitiorũ omniũ,ſic iuſtitiã,miſericordiam,& iudiciũ diligas,& ita iuſte, pie, & miſericorditer uiuas,ut ab ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto ĩ cõſortio ſanctorũ æterni regni coronã percipias,qui cũ Patre,&c.Et mox Imperator oſculatur pedes Põtificis,& ſurgẽs diſcingit̃ gladio,qui eius armigero tradit̃.Et ipſe cũ corona,ſceptro,& põmo ꝓcedẽs,ab illis duobus Diaconis ducit̃ ad ſedem Imperialẽ, paratã ſibi a dextra Pontificis inter Põtificem,& priorẽ Epiſcoporũ Cardinaliũ,quæ ſedes altior erit ſedibus Cardinaliũ,& humilior Papali ſede,habebitq; aureum pannum poſt tergum,& paruũ ſcabellũ ad pedes,& ibi ſedebit, quouſq; Imperatrix coronetur.Imperatrix vero ducetur ab eiſdẽ ad Põtificẽ,qui ſurgens ſine mitra ſuper eam genuflexam dicit hanc orationẽ. Deus,qui ſolus habes immortalitatẽ,lucẽq; habitas inacceſſibilem,cuius prouidentia in ſua diſpõne non fallitur: qui feciſti ea,quæ futura ſunt, & uocas ea, quæ nõ ſunt,ſicut ea,quæ ſunt: qui ſuperbos æquo moderamine de principatu deiicis,atq; humiles dignãter in ſublime prouehis:ineffabilẽ miſericordiã tuã ſupplices exoramus, ut ſicut Heſter reginam iſrahéliticæ cã ſalutis de captiuitatis ſuæ compede ſolutã, ad regis Aſſueri thalamũ, regniq; ſui cõſortiũ trãſire feciſti: ita hãc famulã tuã.N.humilitatis noſtræ bene✠dictione chriſtianæ plebis ſalutis gratia ad dignam,ſublimẽq; Imperatoris noſtri copulam,& Imperii ſui participium tranſire concedas, & ut in Imperialis fœdere coniugii ſemper permanens pudica, proximam uirginitati palmam continere queat,tibiq; Deo vero,& viuo in omnibus,& ſuper omnia iugiter placere deſideret, & te inſpirãte,quæ tibi placita ſunt, toto corde perficiat per Chriſtũ Dominum noſtrum Amen.Deinde ſedẽs cũ mitra,accipit coronã Imperialẽ de manu prioris Diaconorũ Cardinaliũ ex altari allatam,& imponit ſuper illius caput dicens.Officio noſtræ indignitatis in Imperatricem ſolemniter benedicta,Accipe coronam Imperialis excellẽtiæ, quæ licet ab indignis, Epiſcopalibus tamen manibus,capiti tuo imponitur:vnde ſicut auro,& gẽmis redimita enites,ita & interius auro ſapientiæ, virtutumq; gemmis te omnipotens decorari concedat: quatenus poſt occaſum huius ſæculi cum prudentibus virginibus ſponſo perẽni Domino noſtro Ieſu Chriſto, digne,& laudabiliter occurrẽs, regni cœleſtis aulæ ingredi merearis ianuã, Eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto auxiliante,qui cum patre &c. Et coronata ſtatim oſculatur pedes Pontificis,& ſurgẽs reducitur tam ipſa, quã Cœſar ſimul ad ſua ſuggeſta,ubi in ſedibus ſibi paratis locantur,& ſedentibus Imperatore,& Auguſta in ſedibus cũ Imperialibus ornamẽtis,prior Subdiaconorum apoſtolicorum,cum aliis ſubdiaconis,& cum cappellanis Aulæ imperialis, deſcẽdit ad cõfeſſionem beati Petri, alta voce ſimul cum

ipſius facit laudes Imperatori dicens. Exaudi Chriſte. Scriniarii uero vrbis cum cappis ſericeis ſtantes ſuperius apud Chorũ rñdent. Domino. N. inuictiſſimo Romanorum Imperatori, & ſemper Auguſto ſalus, & victoria. Qua laude tertio repetita, prior Diaconorum cum ſuis tribus uicibus dicat: Saluator mundi, & Scriniarii uiciſſim reſpondeãt. Tu illũ adiuua. Et deinde iſte cum ſuis duabus uicibus dicat. Sancta Maria, Et illi viceſſim reſpondeant, Tu illum adiuua, & ſic deinceps.

Sancte Michael. Sancte Gabriel.
Sancte Raphael.
Sancte Ioannes Baptiſta.
Sancte Petre. Sancte Paule.
Sancte Andrea.
Sancte Stephane. ℟ Tu illũ adiuua.
Sancte Laurenti.
Sancte Vincenti.
Sancte Siluester. Sancte Leo.
Sancte Gregori.
Sancte Benedicte.
Sancte Baſili. Sancte Saba.
Sancta Maria Magdalena.
Sancta Agnes.
Sancta Cæcilia. Sancta Lucia.

Poſt hæc omnibus ad locũ ſuũ reuertẽtibus, cãtatur All'a, vel tractus, & deinde, Euangeliũ, Credo, & Offertoriũ. Deinde Imperator & corona, & manto depoſitis, ſine ſceptro, aut pomo deſcendit, et ad Pontificis pedes aurum offert, quantũ ſibi placet. Et ſimiliter poſt eũ facit Imperatrix, quæ deinde non reuertitur ad ſuggeſtum, ſed procũbit ſuper faldiſtorium a dextra parte altaris ſibi paratum in loco, ubi non impediat credentiam, & ibi expectat uſq; ad cõionẽ. Imperator uero Pontificem ad altare deſcendentem ſequitur, & illi in locum ſubdiaconi calicem, & patenam cum hoſtiis offert, deinde aquã infundendam in vino: Et retrahens ſe ad partem dextrã, ſtat uſquequo Pontifex ad ſedem eminẽtem cõicaturus reuertatur, quẽ Imperator ſequitur, et ab eius manibus, ipſe primo, deinde Auguſta ſacrã Corporis Chriſti Cõionẽ ſumant, Poſtquã Pontifex cum Diacono, & ſubdiacono cõicauerint. Nã Subdiaconus poſtq̃ cum Diacono cõmunicauit de corpore, & ſanguine Chriſti, accipit de manu Diaconi apud altare cum circulis, & cerimoniis conſuetis duas hoſtias conſecratas pro Imperatore, & Auguſta, & eas ad Pontificẽ portat. Et precepto Sacramento, Imperator quidẽ. Põtificis faciem oſculatur, Auguſta uero manũ, & deſcendentes ad altare de manu Diaconi vinũ purificationis ſumit, & diſcedunt ambo ad ſuos ſuggeſtus, ibiq; reſumũt Imperialia ſigna. Poterit tamẽ Pontifex, ſi ei uidebitur, ſup Imperatorẽ ante ſe genuflexũ, imediate poſtq̃ illũ cum Auguſta cõicauerit, infraſcriptas orationes dicere, videlicet. Oratio. Reſpice q̃s omnipotens Deus ſerenis obtutibus hunc glorioſum famulũ tuũ. N. ut ſicut bñdixiſti Abrahã, Iſaac, & Iacob, ſic illi largiaris bñdictionẽ ſpũalis gratiæ, eũq; plenitudine tuæ potẽtiæ irrigare, atq; ꝑfundere digneris, ut tribuas ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundãtiã frumẽti, vini, & olei, & omniũ frugũ opulentiam. Et ex largitate diuini muneris longæua tempora, ut illo regnante ſit ſanitas corporis, Imperii pax inuiolata ſit in regno, & dignitas glorioſa regalis palatii maximo ſplẽdore regiæ poteſtatis, oculis omniũ fulgeat, luceq; clariſſima coruſcare, atq; ſplendeſcere, quaſi ſplendidiſſimi

fulgoris

fulgoris maximo perfuſa lumine uideatur, Tribue ei omnipotens Deus, ut ſit fortiſſimus protector, & conſolator eccleſiarum, atq; cœnobiorũ ſanctorũ, maxima pietas regalis munificẽtiæ, atq; ut ſit fortiſſimus triũpha tor hoſtium ad opprimẽdas rebelles, & paganas nationes, ſitq; ſuis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, Regalis potẽtiæ, optimatibus quoq; ac præcelſis proceribus, & fidelibus ſui regni ſit munificus, amabilis, & pius, & ab omnibus timeatur, & diligatur, Et poſt glorioſa tempora, atq; felicia uitæ præſentis gaudia, in perpetua beatitudine habitare mereatur. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum &c.

Benedic q̃s. Domine hunc Principem noſtrum. N. quẽ ad ſalutem populi, nobis a te credimus eſſe cõceſſũ: fac annis eſſe multiplicẽ, ſalubri corporis robore vigentem, ad ſenectutẽ optatam peruenire felicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiã populo, quam Aaron in tabernaculo, Hæliſeus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulus impetrauit in tẽplo. Sit illi regendi auctoritas, qualem Ioſue ſuſcepit ĩ caſtris, & Gedeõ ſumpſit in prælijs, Petrus accepit in claue, Paulus eſt uſus in dogmate. Et ita paſtoris officiũ perficiat in Chriſti ouile, ſicut Iſaac ꝑfecit in fruge, & Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare digneť, qui cum patre &c.

Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus, & protector, & omnipotẽs benedi✠cat tibi, preces tuas in cũctis exaudiat, & uitam tuã in longitudinem dierum adimpleat: thronum regni tui iugiter firmet, & gentem, populumq; tuũ in æternum conſeruet, & inimicos tuos cõfuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat, ut qui tibi tribuit in terris Imperiũ, ipſe in cœlis cõferat præmiũ, qui uiuit & regnat ĩ ſæcula ſæculorũ. Amẽ.

Poſt cõronem, Pontifex deſcendit ad altare, & proſequiť miſſam more conſueto, & in fine dat benedictionẽ ſolemnem, dicẽs. Sit nomẽ Domini &c. Et publicantur immediate indulgentiæ per unũ ex Diaconis aſſiſtẽtibus, ſiue plenariæ, ſiue ut Pontifici placuerit. Tum Cardinales, & prælati deponunt paramenta, & accipiunt laneas cappas, Pontifex uero dimiſſis miſſalibus indumentis, aſſumit pluuiale, & mitrã precioſam, Et cũ Imperatore deſcendit ad gradus baſilicæ ſub eodẽ baldachino. Si eſt Dñica lætare Hieruſalem, Pontifex ſiniſtra portat roſam aureã, dextra benedicit aſſiſtentibus, atq; hincinde eleuãtibus fimbrias Diaconibus. Hanc autẽ aureã roſam Pontifex antequam ad eccleſiam deſcẽdat, in camera papagalli benedicit cum balſamo, & muſco, quod in ſingulis annis fit in tali die, prout inferius in ſuo loco plene ſcribemus. Si uero eſſet alius dies: cum dextera ſignat, & cum ſiniſtra tenebit Dextrã Imperatoris. Diaconus a ſiniſtris retro erit inter Papam, & Imperatorẽ, & cum dexteritate eleuabit fimbriam Pluuialis, alius uero Diaconus pariter, ut conſueuit, a ſuo latere fimbriã eleuabit a dextris. Caudam vero portabit maior Princeps, & ſi erit Rex. Principes uero, rex, & prælati, qui uenerũt cum Cœſare, dum miſſarum, & coronationis ſolemnia fiunt, ſemper Cœſarem ſequuntur, & cum ipſo in ſuo ſuggeſtu cõſiſtunt ſemper. Et ſimiliter, qui cũ Auguſta, eam ſemper comitantur, aſſiſtuntq; ſemper. Quæ, finita miſſa, dimiſſis Pontifice, & Im-

peratore in Ecclesia ad domum ſuam
cum ſuis reuertitur.

Proceſſio Pontificis, & Cæſaris per Vrbem.

COEſar uero cum Corona in capi
te, Sceptro, & pomo in manibus
ad latus Pontificis incedens, niſi illius
manu ducatur, quia tunc pomum, uel
ſceptrum tamen in ſiniſtra retineret,
cum ad finem graduũ peruenerit tra-
ditis ſcepro, & pomo uni ex ſuis, præ
uenit ad equum Pontificis, & in ho-
norem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti,
cuius uices Pontifex in terris gerit,
tenet ſtapham, quoad Pontifex equũ
aſcẽderit. Et deinde accepto equi fre
no per aliquos paſſus ducit equum
Pontificis. Pontifex, dum Imperator
hæc humilitatis officia uult exhibe-
re, debet aliquantulum modeſte recu-
ſare, & tandem cum aliquibus bonis
nerbis honorem nõ in perſonam ſuã,
ſed illius cuius locum tenet recipien
do, permittit illum aliquantulum pro
gredi, tũ firmat ſe, & nullo pacto per-
mittit Cœſarem ulterius ire, qui mox
conſcẽſo equo ſuo accedit ad ſiniſtrũ
latus Pontificis, & ſub eodem balda-
chino equitat, & hoc ordine proce-
dunt. Primum præcedãt familiæ Car
dinalium cum ſuis valiſiis, & ſimul
mixtæ familiæ Prælatorum, Princi-
pum, & omnium Curialium tam Cœ-
ſaris, quam Pontificis. Deinde duo
cum ualiſiis Pontificis. Inde familia-
res domeſtici Imperatoris, & poſt
eos familiares Papæ, tum nobiles, ba
rones, & comites minores utriuſq;,
equus cum ſcala Papæ, Poſtquã Pa-
pa equitauit poſt illum duodecim
Vexilla rubea, quæ duodecim curſo-
res portant. Deinde uexillum Popu-
li Romani, uexilla Imperii, uexillum
Papæ, uexillum Eccleſiæ, uexillum
crucis, cum uexilliferis armatis, & or
natis, ut in coronatione Papæ, hos ſe
quũtur duodecim equi albi phalerati,
ſine ſeſſoribus. Deinde quatuor no-
biles portantes pilea ex Cremuſino
quatuor Papæ cum baculis, Quibus
ſuccedunt aduocati, & ſecretarii mix
tim ſecundum prioritatẽ officii præ-
cedentes cum ſuis cappuciis circa col-
lum, quos tamen præcedunt ſecreta-
rii Imperatoris. Tum ſequuntur cubi
cularii etiam cum ſuis cappuciis, inde
acolythi, Clerici Cameræ Apoſtoli-
cæ, & poſt eos ſtatim auditores cum
rochetis, & cappis. Deinde ſubdiaco
nus cum Cruce papali, cum capello
indici coloris, & cum aliis ſubdiaco-
nis cum cappis ut alii, tum duo portã
tes laternas cum lumine ante ſacramẽ
tum equitantes, deinde equus albus
phaleratus cum tintinabulo portans
ſacramentum, & ſupra ſacramentum
baldachinũ per ciues Romanos por-
tatur, & circa duodecim intorticia,
quæ portãtur per duodecim familia-
res Papæ, ſiue per duodecim benefi-
ciatos Sancti Petri cum ſuperpelli-
ciis. Et melius, ut uidi ſeruari per Do
minum Paulum Papam ſecundum.
Poſt ſacramentũ equitat ſacriſta cum
ferula alba. Inde Si qui ſunt maximi
Domini, principes, aut Duces, princi
pes electores immediate ante Cardi-
nales procedunt. Et ſi quis adeſſet
frater, aut filius Imperatoris, iret me
dius inter iuniores Diaconos Cardi-
nales, Rex erit a ſiniſtris ſenioris Epi
ſcopi Cardinalis: Et ſi plures adeſſent
Reges, locarentur cum aliis Epĩs Car
dinalibus. Poſt hos ſequuntur duo
Diaconi Cardinales aſſiſtẽtes Põtifici.
Et ſi cũ Cœſare eſſent duo principes
electores, qui præferrẽt gladiũ & po
mũ Cœſaris, iſti deberent ire imme-

diate

diate ante Cæſarem,ſicut Diaconi ante Pontificem,& quando uia eſſet arcta,iret ante ipſos Diaconos aſſiſtentes.Si uero non ſunt principes electores,qui portāt illa, uidelicet gladium pomum,ſeu ſceptrum, nam alterum iſtorum duorū portabit Imperator, illi duo uadant ſimul cum ſubdiacono portante Crucem,Et illum in medio habeāt.Sequitur Pōtifex ſub Baldachino,Et Imperator cum ſua corona, & Imperiali habitu a ſiniſtris, poſt Pontificem ſequntur duo cubicularii ſecreti cum ſeruiente de mitra, et duo medici cum ſecretario, ſi non ſit prælatus. Et poſt Imperatorem duo camerarii ſui cum uno ſecretario.Inde equitabit ſeruiens armorum cum uno ſecretario cum umbella,deinde prælati aſſiſtētes Papæ.Et ſi quis Archiepiſcopus princeps elector Imperatoris adeſſet, iret ante aſſiſtentes Papæ,poſt hos ibunt prælati aſſiſtentes,ſiue conſiliarii Imperatoris cum cappis, & capellis, ut alii prælati,alioquin non irent inter cappatos. Sequntur deinde prælati, oratores, Archiepiſcopi,Epiſcopi,prothonotarii,& abbates cappati, & pileati,& demum alii curiales togati,tā Papæ,quam Cæſaris.

Profectio Imperatoris ad lateranum & quæ ibi fiant.

HOc ordine recta uia per cāpum floræ,& iudæorum plateam deuenient ad Eccleſiam Sanctæ Mariæ in coſmedim Et ibi Pontifex, ſi roſam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat.Et ad dextram conuerſus per tranſtyberim cum ſuis omnibus ad palatium reuertitur. Cæſar autem uia,qua ſibi melius placet,roſam manu geſtans ad pontem Hadrianum redit,ubi uiros complures,& de ſe optime meritos equeſtri dignitate inſignire ſolet.

Quo facto,ad Lateranū cum ſuis progreditur.Canonici, & capitulum Eccleſiæ proceſſionaliter Cæſari in porta principali occurrentes, illum honorifice ſuſcipiunt, & poſtquam crucem,& reliquias oſculatus fuerit, Incenſant, & præcedentes, atq; cantantes. Te Deum laudamus,ad altare maius deducunt,ubi procumbens ſuper faldiſtorium orat detecto capite, deinde ſurgens oſculatur altare, Tū reſumpta corona recipitur in canonicum,& in fratrem Eccleſiæ Lateranenſis, & Canonicos omnes recipit ad oſculum pacis,quibus finitis aſcendit ad palatium Lateranenſe, & cum ſuis celebrat ſolemne cōuiuium ſuis moribus,& cerimoniis. Deinde,ſi placet,reuertitur ad Palatium Apoſtolicum ad Cameras ſuas.

De coronatione Imperatoris abſente Papa.

SIquando autem accideret, quod propter abſentiam ſummi Pontificis ab,vrbe Cæſar non poſſet ab ipſo Pontifice coronari,conſueuit Pōtifex mittere ad vrbem aliquem Epiſcopum Cardinalem, qui ſimul cum legato Apoſtolico, qui urbi præeſt Imperatorem electum coronet. Si autem legatus eſſet iſte Epiſcopus Cardinalis,non eſſet neceſſarium mittere alium Epiſcopum,ſed quemcunq; uel let alium præsbyterum Cardinalem. Et tunc procederur hoc modo.

Electus Imperator ad vrbem ueniens pro corona Imperiali,habebit obuiam barones, nobiles, officiales, ciueſq; urbis,& officiales curiæ Romanæ,& remanebit extra mœnia illa nocte,ut ſupra dictum eſt. Sequen-

ti die intrabit per portam ſub arce ſancti Angeli, quæ, ut diximus, non eſt Collina, cum ſuis Principibus ordine prædicto. Et in porta recipietur a Vicario Pontificis cum prælatis, & clero urbis proceſſionaliter paratis. Et deducetur, ut ſupra, ad gradus baſilicæ ſancti Petri, ibiq; non ſuper ſuggeſtum, ſed ante primas portas recipietur ad oſculũ oris tantũ, per Epiſcopum Cardinalem coronatorem, & legatum, qui ibi aderũt cum aliis prælatis curiæ parati cum pluuialibus & mitris: aderunt etiam cum Cardinalibus officiales curiæ, Subdiaconi, Auditores, Acolythi, & ſi qui ſunt alii, & etiam barones, aliiq; nobiles Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. Et electus ſtatim poſt oſculum offerat aurum duobus Cardinalibus, quod offerre debet Põtifici, & dicat hæc uerba. Si ſanctiſſimus pater Dominus noſter. N. ſummus Pontifex præſens hic eſſet, offerrem illi aurũ iſtud præſentialiter, ſed per eius abſentiam offero ipſum aurum uobis dominis Epiſcopo, & Legato Cardinalibus recipientibus illud uice, & nomine dicti Domini noſtri Papæ.

Quo facto, intrabunt porticum, & ſi tunc erit procedendum ad ſolemnitatem coronationis, quod commode, & decenter fieri poteſt, ibi ſupra altare Sanctæ Mariæ in turribus præſtabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinaliũ. Et ſimiliter ſi aliud iuramentum eſſet innouandum, ſeu confirmandum, tunc immediate innouabit, Deinde recipietur in canonicum Eccleſiæ Sancti Petri, ut ſuperius dictum eſt: intrabit deinde Eccleſiam, & ibi ante portam argenteam Epiſcopus Cardinalis dicet ſuper eum primam orationem. Deinde ducitur ad cappellam Sancti Gregorii ad capienda ſua paramenta, & Epiſcopus Cardinalis uadit ad altare maius, & ibi ſuper faldiſtorium capit ſandalia, & paramenta omnia Pontificalia. Et nota quod debet habere ex præſſe facultatem a Pontifice ſuper altare Beati Petri celebrandi, ut moris eſt. Cæſar indutus Imperialibus indumentis uenit ad medium Eccleſiæ. Et ibi ſuper eum legatus apoſtolicus dicet ſecũdam orationẽ. Veniet deinde ad confeſſionem Beati Petri & procumbet in faldiſtorio. Et Diaconus qui ſeruit in miſſa facit ſuper eum litaniam, orationem autem cum verſiculis, & Pater noſter dicet Legatus Apoſtolicus. Deinde ducetur ad altare Sancti Mauricii, & ibi inungetur a Cardinali celebrante tam ipſe, quàm Auguſta (ſi adeſt) cum orationibus opportunis. Reuertentur deinde ad altare. Et facta confeſſione Imperator ad ſuggeſtum ſine oſculo pacis, celebrans ad faldiſtorium ſuum reuertitur. Et proceditur in miſſa uſq; ad Graduale. Dum cantatur Graduale, Imperator deſcendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare ſtans cum mitra Gladium ſumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit dicens. Accipe gladium &c. Et idem dicit legatus, ſubmiſſa tamen uoce, det eidem mox pomum, & ſceptrũ cum ſua oratione eodem modo. Mitras autem, & coronas Imperiales ambo imponent Cæſari, & Auguſtæ, Sed legatus alta uoce profert uerba. Accipe ſignum &c. Et celebrans dicet eadẽ uoce ſubmiſſa. Coronati Auguſtus, & Auguſta reuertũtur ad ſuos ſuggeſtus ſine oſculo pacis, Et ad offertoriũ ueniũt cum coronis, & habitu Imperiali. Et oblato auro reuertũ

tur

tur ad ſuggeſtus, neque miniſtrabit Imperator calicem, & ampullam, ſed tẽpore congruo ueniet ad communionem ſine manto, & coronis. Poſt cõmunionem Imperatori non dabitur oſculum pacis a celebrante, ſed reuertetur ad ſuum ſuggeſtum. Imperator. Finietur miſſa & ipſe cũ ſuis, & cum legato, ſi placebit, ibit Lateranum, & ibi perficiet ſuas ſolemnitates. Cerimoniæ omnes, quæ pertinẽt ad perſonam Pontificis, dimittantur, ut oſcula pedum, manuum, & oris, ſeruitium in miſſa, ſeruitium in equitando, ducendo equum & ſimilia.

Hæc fere omnia ſeruata fuerunt cum Carolus quartus Imperator coronatus fuit Romæ per Dominum Petrũ Epiſcopum Hoſtienſem, quẽ ex Auinione Innocentius ſextus nuncium Apoſtolicum ad hoc miſerat, & per Dominum Egidium de Albornozio tituli Sancti Clementis præsbyterum Cardinalem, ac Legatum Apoſtolicũ in Italia Anno ſalutis. Milleſimo tre cẽteſimo quinquageſimo quinto. Nonis Aprilis, ut ex literis ipſius Karoli, quæ adhuc extant, & Regiſtratæ ſunt in archiuiis Eccleſiæ, publicepatet.

Proteſtatio quæ fieri debet Imperatori.

VOluit tamen idem Põtifex, quod Cardinales prædicti publice proteſtarentur Domino Imperatori, quod propter omiſſionem reuerentiarum, obſequiorum, & multarum cerimoniarum, quæ pertinent ad perſonam Romani Pontificis, non eſſet aliquo modo derogatum priuilegiis, & honorificentiis Romanæ ſedis, & ſuorum ſucceſſorum. Et de hac proteſtatione, & conſenſu Imperatoris exigerent quadruplices literas Regalibus, & Imperialibus ſigillis munitas ſicut & factum eſt.

De coronatione Imperatricis ſine Imperatore.

IMperatrix ſi uenerit Romam pro corona Imperiali ſuſcipienda ſine Imperatore, uel quod non potuit uenire cum Imperatore, vel poſt eius coronationem ei eſt coniuncta, hoc ordine coronabitur. Die qua vrbem intrabit, procedent ei obuiam nobiles, & officiales vrbis, & ordines curiæ, ut de Cæſare dictum eſt. Sacer Senatus ante portam urbis eam expectabit, & media inter duos primos Cardinales Diaconos introducetur. In fine autem, & ſub Baldachino clerus cum proceſſione in porta obuiabit, ducetur ad Pontificem, qui eam in publico conſiſtorio in prima aula ad pedis, & manus oſculum recipiet, ut alii Reges recipi conſueuerunt, non tamen ſedebit inter Cardinales, ſed poſt oſculum pedis, & manus diſcedet, & ſociabitur ad ſuum hoſpitium. Deinde parabitur in Eccleſia Sancti Petri ſuggeſtus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procẽdet ad Eccleſiam proceſſionaliter ſub Baldachino. cũ paramentis tempori congruis. Aſcendit ad altare, orat, ſedet, ubi ſolet capere paramemta, fit reuerentia a prælatis. Incipitur Tertia, & accipiet ſandalia, & procedet uſque ad finem Tertiæ, & capit omnia Pontificalia indumenta. Interim duo Iuniores Diaconi Cardinales cum ſuis cappis laneis ducunt Auguſtam ad Eccleſiam. Et prior Epiſcopus Cardinalis cum Pluuiali, Stola, & Mitra accedens in tempore expectat eam in porta Eccleſiæ principali, & ibi ſuper eam genuflectentem depoſita

mitra dicit hanc orationem.

Omnipotens ſempiterne Deus. Fons, & origo totius bonitatis, qui fœminei ſexus fragilitatẽ nequaquã reprobando auertis, ſed dignanter comprobando potius eligis, & quod infirma mundi quæcunq;, ut fortia confunderes eligenda decreuiſti. Quiq; etiam gloriæ, uirtutiſq; tuæ triumphum in manu fœminæ Iudaicæ olim plebis de hoſte ſæuiſſimo reſeruare uoluiſti, Reſpice quæſumus ad preces humilitatis noſtræ, ut ſupra hanc famulam tuam N. quam ſupplici deuotione Imperatricem eligimus benedictionum tuarum dona multiplices, eamq; dextera tuæ potentiæ ſemper, & ubiq; circunda, & ut dono tui numinis undiq; firmiter adiuta, ut uiſibilis, ſeu inuiſibilis hoſtis nequitias triumphaliter expugnare ualeat, & una cum ſacra Rebeca, Lia, atq; Rachele, beatis, reuerendiſq; Fœminis, fructu uteri ſui fecundari, ſeu gratulari mereatur ad decorem totius Imperii, ſtatumq; Sanctæ Eccleſiæ regendum, necnon protegendum per Chriſtum Dominum noſtrum, qui ex intemeratæ Beatæ Mariæ Semper Virginis aluo naſci, uiſitare, & renouare hunc dignatus eſt mundum. Qui tecum uiuit, & gloriatur Deus in unitate Spiritus Sancti, per immortalia ſæcula ſæculorum. Amen,

Ducitur deinde ad confeſſionem beati Petri, & procumbit ſupra faldiſtorium ſibi in eo loco paratum. Et a ſubdiacono Apoſtolico fit litania, & ea finita prior præsbyterorum cum ſuis paramentis ad confeſſionem deſcendens ſtans ſine mitra dicit ſuper eam. Pater noſter. Et deinde. Et ne nos inducas in tentationem. Reſpon. Sed libera nos a malo. verſ. Saluam fac ancillã tua Domine. ℟. Deus meus ſperantem in te. verſ Eſto ei quæſumus Domine turris fortitudinis. ℟. a facie inimici. verſ. nihil proficiat inimicus in ea. ℟. & Filius iniquitatis nõ apponat nocere ei. verſ. Domine exaudi orationem meã. ℟. & clamor meus ad te ueniat. Dominus uobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo. Oremus.

Prætẽde quæſumus Domine famulæ tuæ dextram cœleſtis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quæ digne poſtulat, conſequi mereatur. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, ut cuncta noſtra operatio, & oratio a te ſemper incipiat, & p te cæpta finiatur, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Finitis orationibus reuertitur præſbyter ad locum ſuum, & prior Epiſcoporum Cardinalium procedit ad altare Sancti Mauricii, quem Auguſta media inter Diaconos ſequitur. Et ibi apud altare Epiſcopus ipſe inungit illam ſtantem de oleo exorcizato, brachium dextrum, & ſcapulas ſtans cum mitra & dicens.

Spiritus Sancti gratia noſtræ humilitatis officio copioſa in te deſcendat, ut ſicut manibus noſtris, licet indignis, oleo materiali oblinita pingueſcis exterius, ita eius inuiſibili unguimine delibuta impinguari merearis interius, eiuſq; Spirituali unctione perfectiſſime ſemper imbuta, & illicita declinare tota mente, & ſpernere diſcas, & ualeas, & utilia animæ tuæ iugiter optare, atq; operari queas & opereris auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto. Qui tecum uiuit, & regnat in unitate &c. Reducitur deinde ad ſuggeſtum ſuum Imperatrix, & Cardinales reuertuntur ad

Pontificem

Pontificem, & Diaconi quidem depoſitis cappis capiunt paramenta ſibi conuenientia, & faciunt reuerentiam Pontifici. Deinde Pontifex accedit ad altare proceſſionaliter, obuiant tres præsbyteri, cantatur Introitus a cãtoribus, & proceditur in miſſa uſq; ad Graduale more conſueto. Dum cantatur Graduale, Imperatrix a Diaconis illis quamuis paratis ducitur ante Pontificem, qui ſurgens depoſita mitra ſuper eã ante ſe genuflexam dicit hanc orationem.. Oremus. Deus qui ſolus habes immortalitatẽ, lucemq; habitas inacceſſibilem, cuius prudentia in ſua diſpoſitione nõ fallitur, qui feciſti ea, quæ futura ſunt, & uocas ea, quæ non ſunt, qui ſuperbos æquo moderamine de principatu eiicis, atq; humiles dignanter in ſublime prouehis: ineffabilem miſericordiam tuam ſupplices exoramus, ut ſicut Heſter Reginã Iſraheliticæ cauſa ſalutis de captiuitatis ſuæ compede ſolutam ad Regis Aſſueri thalamum, regniq; conſortium tranſire feciſti: ita hanc famulam tuam N. humilitatis noſtræ benedictione plebis ſalutis gratia, ad dignam, ſublimemq; Imperatoris noſtri copulam, & Imperii ſui participatum tranſire concedas, & ut Imperialis fœdere coniugii ſemper permanens, pudicitiæ proximam Virginitati palmam continere queat. Tibiq; Deo uiuo, ac uero in omnibus, & ſuper omnia iugiter placere deſideret, & te inſpirante, quæ tibi placita ſunt, toto corde perficiat. per Chriſtum Dominum noſtrũ. Amen. Deinde ſedens cum mitra imponit illi Tiaram cum Corona Imperiali allatam ſibi ex altari, ut diximus de Imperatore, & dicit. Officio noſtræ indignitatis in Imperatricem ſolemniter benedictam accipe Coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Epiſcopalibus tamen manibus capite tuo imponitur, unde ſicut auro, & gemmis redimita enites, ita & interius auro ſapientiæ, uirtutumq; gemmis decorari concedat, quatenus poſt occaſum huius ſæculi cum prudẽtibus Virginibus ſponſo perenni Domino Ieſu Chriſto digne, & laudabiliter occurrens regni cæleſtis aulæ ingredi merearis Ianuam, eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto auxiliante, qui cũ Patre, & Spiritu Sancto uiuit &c. Coronata Imperatrix mox oſculatur pedẽ Pontificis cũ Corona, & ſurgẽs reducita Diaconis ad ſuggeſtũ, & cũ cãtatur deinde offertoriũ, reuertatur ad Pontificem, & illi offerat aurũ quantum placet, deinde ſi vult cõmunicare de ſacramento altaris (ut congruum eſt) procumbat ſuper faldiſtorium ad partem conuenientem ſitum, ut ſuperius diximus, & oret quouſq; ſit tempus, ſine Corona tantum & cum Pontifex in ſede ſua eminenti Communicauerit, ducatur Imperatrix ſine Corona ad eius pedes, & cõmunicet, oſculeturq; manum Pontificis, & deſcendens ad altare, purificet cum uino, communicabitur Imperatrix poſt Diaconum, & ſubdiaconum, & a Diacono accipiet uinum purificationis. Deinde aſſumpta Corona reducetur ad ſuum ſuggeſtum,

Et nota quod Imperatrix deducetur ſemper eundo, & redeundo ab illis duobus Diaconis, ſiue paratis, ſiue nõ paratis, & illam ſociabunt ſui prælati & proceres, atq; matronæ, & aliæ mulieres. Finita miſſa Imperatrix deducitur ad ſuum Hoſpitium. Pontifex cum ſuis prælatis non paratis reuertitur ad Cameram ſuam, nam Car-

dinales,& prælati dimittant in Eccleſia paramēta, & capiāt cappas laneas.

De pluritate Coronarum.

ET quoniam uulgari opinione fertur, Romanorum Imperatorem tribus coronis ornari oportere uariorum metallorum, Argentea Aquis grani in Germania, Ferrea Modætiæ in Lombardia, & Aurea Romæ, ſuper qua præclariſſimus Iuriſconſultorū ſui temporis Baldus opuſculum edidit, myſticas metallorum ſignificationes ſolertiſſime interpretando, non uidebitur forte abſurdum aliquid de ea re pro ueritate oſtendenda differere. Et ut omittamus priſcos illos Romanorum Imperatores, qui toti fere orbi Imperabant ante Aurelianum, ut Eutropio placet, nulla corona niſi Laurea, aut ex alia aliqua felici arbore uſos fuiſſe, nihilq; peius odiſſe populū Romanum, quam Regium nomen, hoc uero affirmamus ante Carolum Magnū, in cuius perſonam Imperiū tranſlatum eſt a Græcis in latinos, neminem Imperii Romani coronam ex manu Romani Pontificis Romæ ſuſcepiſſe. Et ut ſæpe ab Apio ſecundo audiuimus rerum Germanicarum peritiſſimo cui a manu ſeruiuimus, & in hiſtoria eius Auſtriali legimus, Cæſar nullam omnino Coronam accipit niſi auream, & alias quidem Coronas pro uariis regnis. Romæ uero, & a Romano Antiſtite Romani Imperii Coronam ſuſcipit. Otho friſingeñ Epiſcopus, & Federici primi Patruus uir doctus, & eloquens hiſtoriam ſcripſit ſuorum temporum, in ea tradit Federicum ipſum coronis quinq; aureis decoratum fuiſſe, prima de Regno Francorum apud Aquiſgranum, ſecūdā Ratiſpone de regno Germaniæ, tertia Papiæ de Regno Longobardico. Quartā Romæ ſuſcepit pro Romano Imperio ab Hadriano quarto ſummo Pontifice. Quintam uero Modætiæ pro regno Italico illam ſuſcepiſſe teſtatur. Quæ quidem Corona ideo appellatur ferrea, quod laminam quandam habeat ferream in ſummitate, alioquin aurea, & precioſiſſima. Sed differt forma Coronæ Imperialis ab aliis, nam ea ſub ſe Tiaram quandam habet in modum fere Epiſcopalis mitræ humiliorem tantū magis apertam, & minus acutā, eſtq; eius apertura a fronte non ab aure, & ſemicirculum habet per ipſam aperturam aureū, in cuius ſummitate Crux paruula eminet, eam Tiaram aliæ Coronæ non habeant, et quoniam hanc Imperialem coronam bis, aut ter in Germania uidimus, dum Cæſar regalia quibuſdam principibus concederet, ideo illam exprimere conati ſumus. Legimus, et in aliis hiſtoriis, quoſdam Imperatores Arelate etiam Coronā ſuſcepiſſe de regno Arelatenſi, et alibi alias pro aliis regis. Nam et Carolus quartus Anno ſalutis 1361. Auinionem uenit ad Vrbanum. V. iam pridem iuſſu Innocentii ſexti Romæ Imperator coronatus, qui rebus quarum gratia ad pontificem uenerat abſolutis, A relatu profectus eſt, ubi per Epiſcopū eius Vrbis Regni Arelatenſis corona decoratus eſt. Sciant ergo qui de tribus Coronis fabulantur, et Romanorum Imperatorē unā tantum pro Romano Imperio Coronam ſuſcipere, et eam quidem Romæ et a Romano Pontifice, alias autem alibi pro aliis, et diuerſis regnis.

De Canonizatione unius Sancti, Et primo de inquiſitione, & commiſſione cauſæ.

TITVLVS SEXTVS.

POſtquam increbreſcente fama de excellētia uitæ, opinione ſanctitatis, & miraculorum corruſcatione ſummus Pontifex ſæpe fuerit per Reges, Principes, ſeu populos interpellatus, rogatuſq; ut aliquem uita iam pridem functum aſcribendum in Sanctorum catalogo, & uenerandum ut Sanctum decernat. Re cum fratribus mature tractata, ſi procedendum ad inquiſitionem cenſuerit, committat aliquib9 prælatis in illis partibus ubi uitam duxit, & mortuus iacet ille de quo agitur, ut ſe diligenter informent, & ſolerter inquirant de fama, opinione, & deuotione populorum circa illum talem, quam inquiſitionē in genere, & ſine teſtium iuridica examinatione facere debent, & quæ inuenerunt ſuis literis ad ſummum Pontificem fideliter referre. Pontifex intellecta commiſſariorum relatione, proponit omnia ſacro colleggio & cum eis deliberat, an ſatis digna uideātur, quæ relata ſunt ad ulterius inquirendum, quod ſi placuerit, committatur iiſdem, uel aliis prælatis, ut diligentiſſime inquirant de ueritate rei, teſtes examinent, & omnia perſcrutētur, quæ ad ueritatē eliciendam ſunt opportuna. Et debent his commiſſariis articuli, & interrogatoria mitti ſub bulla Apoſtolica, cō quibus examinare debent teſtes de excellentia, & ſanctimonia uitæ, de puritate fidei, de patratione miraculorum, & illis mandare, ut depoſitiones teſtium, & omnia fideliter per literas ſuis ſigillis ſignatas, ad curiam tranſmittant. Quibus receptis Pontifex committat illa examinanda aliquib9 Auditoribus ſacri palatii, qui uideant, & ordinent proceſſum, & uideant an inquiſitio, & probatio eſt legitima, & ſuffi cienter facta.

De commiſſione Tribus Cardinalibus & prima diffinitione.

DEinde ſi retullerunt rē bene eſſe paratam, iterum de conſilio fratrum committat tribus Cardinalibus Epiſcopo, Præsbytero, & Diacono, qui diligenti examinent inquiſitione probationes, & depoſitiones teſtium, & conſiderent ſolertiſſime omnia conſideranda. Et cum placuerit ſanctiſſimo Domino noſtro, referant in ſecreto conſiſtorio. Et primo de excellentia uitæ, & fidei puritate, quæ ſi iudicabūtur à collegio bene ꝓbata, & digna ſanctificatione, tūc procedent ad narrationem, & probationem miraculorum, & de cōſenſu Cardinalium difiniet Summus Pontifex uitam, & miracula, quæ ita erunt, ſufficienter eſſe probata. Deinde deliberabunt, an quæ probata ſunt, uideantur talia, propter quæ merito ſit decernenda canonizatio. Tunc ex conſilio fratrum diffinit Pontifex canonizationem eſſe faciendam.

De publico Conciſtorio, propoſitione aduocati, & Pontificis reſponſo.

FIt poſt hæc publicum conſiſtoriū, in quo Pontifex cum pluuiali rubeo, et mitra precioſis reſidet, et aduocatus cauſæ longa oratione proponit uitā, geſta, et miracula canonizandi, et demum ſupplicat nomine Principum, et populoꝝ, qui de ea re ſcripſerunt bonæ memoriæ talem aſcribendum eſſe a ſua ſanctitate in Cata

logum Sanctornm Chriſti,utq́ a cun ctis fidelibus pro Sancto ueneretur decernendũ. Põtifex audito aduocato, laudat eius facundiam, dicit libenter ſe audiuiſſe tam miranda illius uiri præconia,uelle tantum ſuper hac re maturius cum fratribus ſuis delibera re,hortari,atq́ monere omnes,ut diuinam clementiam implorent,quatenus dignetur inſpirare in mente ſua, & fratrum ſuorum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium,atq́ omnium prælatorum,quorum conſilio in tanto negotio ſit uſurus,ea,quæ ſuæ pla citura ſunt diuinitati,neq́ permittat errare Eccleſiam ſuam Sanctam,prælatos uero monet,ut ſuper his cogita re debeant, ut, cum requiſiti fuerint, mature poſſint reſpondere, et his dictis finitur conſiſtorium.

Antiqua conſuetudo prælatorum petentum Canonizationem.

IN huiuſmodi conſiſtorio,ut apud antiquos codices legimus, ſolebãt ſex,aut octo prælati ſucceſſiue orare narrantes merita canonizandi,& ſupplicantes pro canonizatione.Aduocatus autem in principio tantummodo petebat a Pontifice,ut prælati audirentur,& ſupplicabat,ut canoniza tio decerneretur.

Conſiſtorium ſecretum cum prælatis curiæ.

POſt hæc cum placuerit Sanctiſſimo Domino noſtro ,uocetur omnes prælati curiæ in ſecreto conſiſtorio cum Pontifice,& ſacro collegio, & ibi proponat breuiter Sanctitas ſua ad quid uocati ſint , deinde ſi placet,per aduocatum faciat ſummatim repeti uitam,& miracula canonizandi,& quæ ſunt probationes in genere tãtum.Poſt hæc narret quãta cum diligentia,& fide inquiſitio,& proceſſus ſuper hac re factus ſit,de multiplici,& canonica atteſtatione:de inſtanti Principum,& populorum poſtula tione . Et demum conſcientiam illorum onerando,exquirat ſigillatim a quolibet ſuam in ea re ſententiam, & cum omnes finierint , agit gratias de bono cõſilio,& hortatur,eos orare Deũ,ne ſinat ſe errare in tanto negotio,& ſic omnes recedunt. In hoc conſiſtorio debent intereſſe Patriarchæ,Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates,ad quos tantum pertinet dicere ſententiam ſuam, poterunt intereſſe aliqui protonotarii ordinarii,ut ſint rogati de his,quæ gerantur. Aderunt etiam auditores rotæ,& maxime cõmiſſarii cauſæ,ut ſi quid eſſet declarãdum,poſſint,ut bene informati,mentes aliorum declarare. Summus Pontifex erit cum mitra,& pluuiali, procnrator fiſcalis aderit,& faciet rogatos protonotarios de conſilio,& cõſenſu prælatorum.

De præparatione ſuggeſti,& aliarum rerum pro Canonizatione.

DEliberatur deinde dies canoniza tionis,& interim in Eccleſia cõſtruitur ſuggeſtus ligneus tantæ amplitudinis,ut ſuper illum inſtitnatur, aptetnrq́ cappella cum altari, creden tiis,throno Pontificali, ſedibus Cardinalium aſſiſtentium Papæ, oratorum,prælatorum,choro pro cantoribus,& locis omninm ordinum Romanæ curiæ ad inſtar cappellæ palatii Apoſtolici a cancellis , & ſupra quo ad formam ſedilium, & capacitatem.In eo ſnggeſtu erunt duæ ſedes Papales,una eminens ad ſiniſtram par tem,& alia erit amouibilis.Aſcendetur ad ſuggeſtum per pontem cum

duplici oſtiolo a capite,& in imo,ornabitur ſuggeſtus in extremitatibus circumcirca cum herbis,& floribus, & intus cum pannis, & tappetis opportunis ornabitur Eccleſia,& ſuſpẽdentur per totum Arma Pontificis, Eccleſiæ,& imago canonizandi, atq; etiam Arma procurantium canonizationem, fiet baldachinum nouum cum inſignibus Pontificis, procuratorum canonizationis, & imagine ſancti, quod debet ſuſpendi ſupra altare,ubi Pontifex celebrat, fiet etiam nexillum magnũ cum imagine ſancti,quod portabitur ante religioſos, ſiue illos, qui procurant canonizationẽ,& ponitur apud oſtium ſuperius ſuggeſti. Cum Pontifex uenit ad Eccleſiã ponantur circumcirca ſuper deambulatorium intorticia numero octuaginta,uel circa ſex librarũ pro qualibet, quæ ardeant dum ſit officium.

De præparatione Ceræ

PAratur cera diſtribuenda, inprimis pro Pontifice duo cerei albi duodecim librarũ pro quolibet, pro Cardinalibus quatuor librarum.Item pro eleuatione Sacramenti duodecim intorticia librarum.vi.pro quolibet, pro altari ſeptẽ cerei,& duo pro credentia duarum librarũ.Item pro offertorio duo magni cerei duodecim librarum pro quolibet,quos offert primus Cardinalis.Item tres cerei ſex librarũ,quos offerent tres oratores,ſeu deputati cũ tribus Cardinalibus. Et omnes cerei ſupradicti erunt albi præter octuaginta intorticia Eccleſiæ. Item ordinentur cerei de cera communi pro prælatis,oratoribus,& magnis nobilibus duarũ librarũ,pro officialibus, & cantoribus unius libræ, pro clero,& aliis,ut placuerit. Intimetur etiam clero vrbis, ut ſummo mane conueniant omnes proceſſionaliter in porticu Eccleſiæ ſancti Petri

De his,quæ fiunt in die canonizationis.

STatuta igitur die canonizationis Pontifex paratus pluuiali rubeo, & mitra precioſis cum Cardinalibus prælatis,& officialib9 paratis proceſſionaliter deſcendit ad Eccleſiã ſub baldachino.In camera paramenti, diſtribuuntur cerei,& ab omnibus portantur accenſi. Cum uero Pontifex peruenerit ad porticum ſancti Petri excipitur ibi a clero urbis proceſſionaliter parato,intrat Eccleſiam Pontifex,& aſcendit ſuggeſtum cum prælatis & aliis officialibus, clerus uero ſuggeſtum circunſtat. Pontifex oratione facta ante altare,aſcendit eminentem ſedem,& accipit Cardinales, & prælatos paratos ad reuerentiam, qua facta deſcendit,& ſuper aliam ſedem ſibi ante altare paratã ſedet uerſus renes ad altare, ubi facit Sermonẽ referens,quæ geſta ſunt,& vitam,ac miracula Sancti ſummarie,& in genere. Demum hortatur omnes, ut ſecũ pariter Domino pias preces fundant orantes,ne permittat errare Eccleſiã ſuam in hoc negotio: ſurgit deinde Pontifex,remouetur ſedes, & proſcumbit ſuper faldiſtorium cum mitra Cantatur litania a cantoribus, & nulla ſit mentio de canonizando, omnibus in terram genuflexis orantibus, finita litania Diaconus a dextris ſurgit,& uerſus ad populum alta vocẽ dicit. Orate. itẽ genuflectit, & omnes prolixius orant. tum Diaconus a ſiniſtris ſurgens eodem modo dicit. Leuate,& omnes ſurgunt. Tunc Põtifex ſtans ſine mitra incipit in voce. Veni creator Spiritus.& tã ipſe quã

alii omnes genufle&#1;ctunt ad primum uerſum:cantores proſequuntur hymnum,& Pontifex cum mitra aſcendit ad ſedem eminentem,& mitra depoſita,expectat finem hymni, quo completo duo cantores dicunt uerſum. Emitte Spiritum tuum & creabuntur,&alii reſpondẽt.Et renouabis faciem terræ,& Põtifex.Oremus.Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtratione docuiſti,da nobis in eodẽ Spiritu recta ſapere,& de eius ſemper conſolatione gaudere, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Filiũ tuum,Qui tecum, &c.Tunc procurator cauſæ inſtanter petit a Pontifice nomine procuratorio, & noie Principum,&c. pronunciari, & declarari beatum.N.in Sanctorum catalogum aſcribendum,& ut ſanctum uenerandum a Chriſti fidelibus.

De proteſtatione, & pronunciatione Põtificis.

PONtifex antequam pronunciet, conſueuit proteſtari in hanc formam,quod inuenimus ſeruatũ a multis Pontificibus. Sunt tamen aliqui clariſſimi uiri,qui dicunt, hoc introductum ex quadam cauſa, quæ nunc ceſſat,quia Papa tunc quodammodo cogebatur ad canonizandum quendã contra ſuam opinionem, & propterea fuit proteſtatus: nunc autem non uideri cõgruã illam proteſtationem. Sed de hoc ſtatuat ſummus Pontifex, & ſacer Senatus.

Forma proteſtationis.

ANtequam ad pronunciationem ueniamus, proteſtamur publice apud uos omnes hic præſentes,quod per hunc actum canonizationis non intendimus aliquid facere,quod ſit cõtra fidem, aut Eccleſiam catholicam, ſiue honorem Dei

Pronunciatio Pontificis.

DEinde alta uoce, ſedens tamen cum mitra, pronunciat in hunc modum. Ad honorem Sanctæ, et Indiuiduæ Trinitatis, et exaltationem fidei catholicæ, ac chriſtianæ religionis augumentum, auctoritate eiuſdem Dei omnipotentis Patris et Filii,et Spiritus Sancti,et beatorum Apoſtolorum Petri, et Pauli, et noſtra, de fratrum noſtrorum conſilio, decernimus,et diffinimus, bonæ memoriæ.N.ſanctum eſſe, et Sanctorũ catalogo aſcribendum, ipſumq; catalogo huiuſmodi aſcribimus.Statuentes,ut ab uniuerſali Eccleſia ãno quolibet in die tali,Feſtum ipſius,et officium,ſicut pro uno confeſſore(ſi ſit cõfeſſor)uel Martyre(ſi ſit Martyr) deuote,et ſolemniter celebretur. Et ſi Domino Papæ placuerit, poterit addere iſta uerba.Inſuper eadem auctoritate omnibus uere pœnitentibus,et confeſſis,qui annis ſingulis ad ſepulturã eiuſdem in die tali, deuoti acceſſerint,unum annum, et quadraginta dies,accedẽtibus uero annis ſingulis in octauas dicti Feſti ad ſepulturam,quadraginta de iniunctis ſibi pœnitentiis miſericorditer relaxamus. Quibus finitis procurator fiſcalis rogat protonotarios, etc. de ꝓteſtatione facta per Papam,et procurator cauſæ ſimiliter rogat de ſolemni pronunciatione canonizationis, et petit inſtrumẽtũ, et a Papa decerni bullas ſuper his opportunas,et mox ſurget Põtifex ſine mitra,et incipit. Te Deũ laudamus,et chorus proſequitur. Diaconus a Dexteris ĩ ſine dicit. Ora pro nobis beate.N. Reſpondit chorus:ut digni efficiamur promiſſionibus Chri

ſti Et Pontifex deinde dicit orationem de communi, Sancto canonizato conuenientem (ſi non habetur propria) & concludit, per Chriſtum Dominum noſtrū. Finita oratione, Diaconus a dextris ſtās ante Pontificem dicit alte. Confiteor Deo omnipotēti &c. & poſt Apl'os nominat ſanctū N. & Papa ſine mitra crnce ſua præſente dicit. Precibus, & meritis &c. & in fine dat indulgentias, ut ſibi placet. Legimus Bonifacium nonū Pontificem cum canonizauit beatam Brigidam, dediſſe plenariam indulgentiā uiſitantibus Eccleſias beati Petri, & Sācti Laurentii in paliſperna, ubi iacebat corpus illius ſanctæ.

His finitis, Pontifex incipit tertiā, & accipit ſandalia, vel ſi magis placet, dimiſſa tertia accipit paramenta omnia pontificalia, & cantat miſſam ſolitis ſuis cerimoniis, uel de ſancto, vel ſi aliqua ſolemnitas eſſet, cantat de die cum commemoratione de ſancto, & ſi non poſſet, aliquis Cardinalis celebret pro eo. Dum cantatur Credo, tres Cardinales commiſſarii deſcendunt ad portam inferiorem ſuggeſtus & ordināt offertorium, & debito tēpore antequam Papa lauet manns in ſede eminenti, veniunt ordinate. Et primus, ideſt Epiſcopus Cardinalis, offert duos magnos cereos & cum eo primus orator offert cereū ſuū, & caniſtellnm deauratnm cū duabus, tnrturibꝰ Tū præsbyter Cardinalis offert dnos magnos panes cum mappulis, & ſecundus orator cereum ſuum, & caniſtellum argentatum cum dnabus columbis albis, ultimo Diaconns Cardinalis offert duo uaſa uini, & tertius orator ſuum cereum, & caniſtellum dinerſorum colorum cum uariis auiculis. Cardinales oſculantur genu, alii pedem ſummi Pontificis: proceditur deinde in miſſa, ut alias.

De pluribus Benedictionibus. Ordo ſeruandus in creatione noui Ducis a Paulo ſecundo inſtitutus.

TITVLVS SEPTIMVS

CREANDVS in Ducē, per ſummum Pontificē, veniet ad cameram Pontificis indutus manto aureo, panno contexto, aperto a dextro humero ad terram uſq;, & ſequitur Pontificem ad Eccleſiam deſcendentem, portabitq; caudā plnuialis. Facta oratione ante altare, Pontifex ſtatim faciet confeſſionem cnm celebrante, deinde aſcendet ad ſedem eminētem, & recipit Cardinales ad reuerentiam, non tamen imponit incenſum, nec cantores incipient Introitum, & interim creādus Dux ſedet ad pedes Pontificis ſuper primum gradum, & celebrās oſculato altari accedet ad ſuum faldiſtorinm, & ibi expectabit. Finita renerentia, creandus Dux accedit ad pedes genuflexus ſanctiſſimi Domini noſtri, & fit miles Sancti Petri, etiam ſi prius erat miles.

Ordo benedicendi nouum militem.

PONTIFEX primo ſtans ſine mitra, benedicit enſem, quem unus ex acolythis nudū tenet in manu, dicēs. verſ. Adiutorinm noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cælum et terrā. vers. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Exaudi quæſumus Domine preces noſtras, et hunc enſem, quo hic famulus tuus circumcingi deſiderat, maieſtatis tnæ dextra

dignare bene✠dicere, quatenus eſſe poſſit defenſio Eccleſiarum, Viduarum, Orphanorum, omniumq; Deo ſeruientium: contra ſæuitiam paganorum, aliiſq; ſibi inſidiãtibus ſit terror, & formido, præſtans ei, quæ perſecutionis, & iuſtæ defenſionis ſint effectum. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Benedic Domine ſancte Pater omnipotens æterne Deus, per Inuocationem ſancti tui Nominis, & per aduentum Chriſti filii tui Domini noſtri, & per donum Spiritus Sancti paracleti, hunc enſem: ut hic famulus tuus, qui hodierna die eo, tua concedente pietate, præcingitur, inuiſibiles inimicos ſub pedibus conculcet, victoriaq; per omnia potitus, maneat ſemper illæſus. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amẽ. Deinde aſpergit aquã benedictam. Tum ſtans ſine mitra dicit. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum, miſericordia mea, & refugium meũ, ſuſceptor meus, & liberator meus, protector meus, & in ipſo ſperaui, qui ſubdit populũ ſub me. Gloria patri, & filio &c. ℟. Sicut erat in principio &c. ver. Saluum fac ſeruũ tuũ domine. ℟. Deus meus ſperantem in te. verſ. Eſto ei Domine turris fortitudinis. ℟. a facie inimici. verſ. Domine exaudi orationẽ meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Domine ſancte Pater omnipotens æterne Deus, qui cuncta ſolus ordinas, & recte diſponis: qui ad coercendam malitiam reproborum, & tuendam iuſtitiam, uſum gladii in terris hominibus tua ſalubri diſpoſitione permiſiſti, et militarem ordinem ad populi protectionem inſtitui uoluiſti: quiq; per beatum Ioannem Baptiſtam militibus ad ſe in deſerto ueniẽtibus, ut neminem concuterent, ſed propriis ſtipẽdiis contenti eſſent, dici feciſti: clementiam tuam Domine ſuppliciter exoramus, ut ſicut Dauid puero tuo Goliam ſuperandi largitus es facultatem, et Iudam Machabæum de feritate gentium nomen tuum non inuocantium triumphare feciſti: ita et huic famulo tuo, qui nouiter iugo militiæ colla ſupponit, pietate cœleſti vires, et audaciam ad fidei, et iuſtitiæ defenſionem tribuas, et præſtes ei fidei, ſpei, et charitatis augmẽtum, et tui timorem, pariter & amorẽ, humilitatem, perſeuerantiam obedientiã, & pacientiã bonã, et cuncta in eo recte diſponas: ut neminẽ cum gladio iſto, vel alio iniuſte lædat, et omnia cũ eo iuſta, et recta defendat, et ſicut ipſe de minori ſtatu ad nouum militiæ promouetur honorem, ita ueterem hominem deponens, cum actibus ſuis nouum induat hominem, ut recte retineat, et recte colat. Perfidorum conſortia uitet, et ſuam in proximũ charitatem extendat. Præpoſito ſuo in omnibus recte obediat, et ſuum in cũctis iuſte officiũ exequatur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Deinde ſedens cum mitra Pontifex, imponit nudum gladium in eius manu dicens. Accipe gladium iſtum in nomine patris ✠ et filii ✠ et ſpiritus ſancti ✠ et utaris eo ad defenſionem tuam, et Sanctæ Eccleſiæ Dei, et ad cõfuſionem inimicorum Crucis Chriſti et fidei Chriſtianæ, et quantum humana fragilitas tibi permiſerit, cum eo neminem iniuſte lædas.

Quod ipſe præſtare dignetur, qui cum Patre, & ſpiritu Sancto uiuit, &

regnat in ſæcula ſæculorum. Amen. Et repoſito gladio in vagina per eundem militem: accingitur eodem gladio per duos nobiliores milites præſentes, Pontifice dicente. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime, in nomine Patris Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et attende quod ſancti, non in gladio: ſed per fidem vicerunt regna. Nouus igitur Miles enſe accinctus, illum de vagina ter vibrat nudum uiriliter, & eo ſuper ſiniſtrum brachium terſo: mox in vaginam recondit. Deinde Pontifex inſigniens illum charactere militari, dat ſibi oſculum pacis dicens: Pax tibi. Tum accipiens illius enſem nudum, ter militem percutit plane ſuper ſpatulas dicens. Eſto miles pacificus, ſtrenuus, fidelis, & Deo deuotus. Et mox dat ſibi leniter alapam dicens. Exciteris a ſomno malitiæ, & vigila in fide Chriſti, & fama laudabili. Tunc nobiles aſſiſtentes imponunt ſibi calcaria, & cantores, ſiue Pontifex (ſi magis placet) dicit Antiphonam. Specioſus forma præ filiis hominum, accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Deinde dicit Pontifex. ver. Dominus vobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus ſuper hunc famulum tuum. N. qui hoc eminenti mucrone circumcingi deſiderat, gratiam tuæ benedi✠ctionis infunde, & eum dextræ tuæ uirtute fretum, fac contra cuncta aduerſantia cœleſtibus armari præſidiis: quo nullis in hoc ſæculo tempeſtatibus bellorum turbetur. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Finita oratione nouus Miles oſculatur pedem Papæ, tum ſurgit, deponit enſem, & calcaria, & redit ad ſedendum vbi prius. Cantores incipiunt Introitum, Incenſatur altare, & procedit in miſſa uſq; ad cantatum Graduale: quod dum cantatur, futurus Dux ducitur ante Pontificem: vbi genuflexus præſtabit iuramentũ.

De Iuramento & alijs in Creatione Ducis.

EGo. N. annuente Domino, futurus Dux promitto, ſpondeo, polliceor, atq; iuro coram Deo, & Beato Petro Apoſtolorum principe: me de cætero reuerentiam, & obedientiam ſeruaturum (etiam ſi alias obligatus ſum) Sacroſanctæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, & vobis domino meo domino. N. Diuina prouidentia ſummo Pontifici, & ſucceſſoribus veſtris canonice intrantibus: nec deficiam in omnibus neceſſitatibus veſtris, & utilitatibus iuxta poſſe meum, & quantum potero diuino auxilio fultus pura, & bona fide cuſtodiendo etiam, & conſeruando omnes poſſeſſiones, terras, loca, honores, iuriſdictiones, & iura veſtra, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ in omnibus, & per omnia: & propter honorem, & reuerentiã Ducalem: quam hodie a vobis recepturus ſum, etiam promitto in recognitione tantæ ſuſceptæ gratiæ pro me, & ſucceſſoribus meis perpetuo dare vobis, & ſucceſſoribus veſtris ſingulis annis in die feſtiuitatis beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, unum palafrenum album bene, & decenter ornatum. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta dei Euangelia. Præſtito iuramento Pontifex deſcẽdit ad faldiſtorium, & procũbit ſuper illud ante altare cum mitra. Dux futurus proſternit ſe ad ſiniſtrã Papæ aliquantulũ retro ſupra ſcabellũ viride. Subdiaconus vero apoſtolicus facit Li-

taniam cæteris cum choro reſpondẽtibus Kyrieeleiſon &c. ubi autem dixerit, ut obſequium ſeruitutis: & replicatum fuerit: ſurgit Pontifex, & ſignans ſuper ducem alte dicit. Vt hũc famulum tuum in Ducem eligere digneris te rogamus audi nos. Et iterũ ut hunc famulum tuũ benedicere digneris, te rogamus audi nos. Et tertio, ut hunc famulum tuum ad Ducale faſtigium perducere digneris: te rogamus audi nos, & ſemper chorus reſpondet replicando. Recumbit deinde iterum Pontifex & Subdiaconus; atq; alii finiunt Litaniam. Qua finita Papa reuertitur ad ſedem eminentẽ, & futuro Duce permanente proſtrato, Papa depoſita mitra ſtans dicit ſup eum Pater noſter. Deinde & ne nos inducas &c. uer. Saluum fac ſeruum tuum. ℟. Deus meus ſperantes in te. ver. Eſto ei Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. ver. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ver. Domine exaudi orationem meã. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. ver. Dominus vobiſcũ. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Prætende quæſumus famulo tuo. N. Duci dextrã cœleſtis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quæ digne poſtulat, conſequi mereatur. Actiones noſtras quæſumus domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere: ut cuncta noſtra oratio, & operatio a tẽ ſemper incipiat: & per te cæpta finiatur. Per Chriſtum Dominum noſtrum Amen. Sedebit deinde Pontifex cum mitra, & Dux futurus ducetur ad eius pedes: & tunc Pontifex accipiens Ducale Biretum imponit eius capiti ante ſe genuflexi dicens. Accipe inſigne Ducalis præeminentiæ, quod p nos capiti tuo imponitur. In nomine Patris ✠ et Filii ✠ et Spiritus ✠ Sãcti, Amẽ Et intelligas te ammodo ad defenſionem Fidei, Sacro Sanctæ Eccleſiæ, uiduarum, pupillorum, et quarũcumq; aliarum miſerabilium perſonarum fore debitorem, uelisq; deinceps utilis eſſe executor: perſpicuusq; dominator coram Domino, et inter glorioſos athletas nirtutum merito ornatus appareas: quam gratiam tibi concedere dignetur Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Qui cum patre, et ſpiritu Sancto uiuit, et regnat in ſæcula ſæculorum. Amen. Poſt hæc immediate dat ſibi ſceptrum in manu dextra dicens. Accipe uirgam directionis: et iuſtitiæ, In nomine patris ✠ et Filii ✠ et Spiritus ✠ Sancti Amen. Per quam valeas vnicuiq; ſecundum merita ſua tribuere, ſiue boni fuerint ſiue mali, ſemper Deum ante oculos habens, non declinans a dextris, uel a ſiniſtris, ſed cum omni bonitate, et charitate bonos foueas, malos coerceas: ut omnes intelligant, et ſciant, te iuſtitiam dilexiſſe, et iniquitatem odio habuiſſe: quam gratiam tibi concedere dignetur, qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen.

Et mox cũ bireto, et ſceptro oſculat pedem Põtificis: qui deinde ſurgẽs ſine mitra, dicet ſup nouũ Ducẽ adhuc genuflectentẽ cũ ſuo habitu hãc orationẽ. Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus, et ꝓtector tuus, et omnipotẽs benedicat tibi, preces tuas in cũctis exaudiat, et vitã tuã lõgitudine dierum adimpleat, ſtatum dominii tui iugiter firmet, et gentem, populumq; tuũ in æternũ conſeruet, et inimicos tuos cõfuſione induat, et ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat, ut qui tibi tribuit in terris dñium, ipſe in Cœlis conferat præmiũ. Qui uiuit, et regnat

per

per omnia ſæcula ſæculorum. Amen Surgit deinde nouus Dux,& ſociatus per duos iuniores Diaconos Cardinales,ducitur in locum ſuũ ad ſedendũ id eſt, inter duos vltimos Diaconos Cardinales. Quod recipiatur ad oſculum a Cardinalibus non videtur conuenire,cum non ſit ex ordine illorũ, neq; par.His finitis proceditur in miſſa uſq; ad offertorium. Et tunc nouus Dux depoſito bireto accedet ad pedes Pontificis,& offeret aurum quantum uoluerit,& recipietur ad oſculũ pedis,manus,& oris,& mox reuertet ad locum ſuum,& finita miſſa procedet inter ipſos iuniores Diaconos Cardinales.

Quæ ſeruantur in Duce minoris potentiæ.

ET hæc quidem ſeruantur, ut ſupra dictum eſt, ſi Dux eſt magnæ nobilitatis,& potentiæ,ut fuit tempore Domini Pauli Papæ ſecũdi Borſus Ferrariæ. Si vero eſſet mediocris potentiæ,ut fuit tẽpore Domini Sixti Papæ quarti Federicus Dux Vrbini:omnia ſeruarentur,niſi quod non duceretur a Cardinalibus: ſed a duobus aſſiſtẽtibus Papæ principalibus, & ſederet vltimus poſt omnes Cardinales in banco Diaconorum,& eundo incederet ſolus poſt crucem ante omnes Cardinales. Quod ſi adhuc eſſet inferioris potentiæ, tunc omnia alia ſeruarentur,niſi quod non daretur ei ſceptrum,neq; ſederet in banco Cardinalium: ſed ad pedes Papæ in ſupremo gradu, & eundo incederet ante Crucem poſt oratores, & alios principes.

Ordo ſeruandus in benedictione, & inueſtitura noui Almæ Vrbis Præfecti a Sixto quarto inſtitutus.

IN primis præparentur hora cõpetenti veſtes præfecturæ, videlicet tunicella ſerica ornata fimbriis auratis,& mantum etiam aureo limbo circuntextũ,apertũ a parte dextra,& infula ad ſimilitudinem bireti ducalis,& omnia portẽtur ad eccleſiã,vbi eſt celebrandũ. Põtifex aũt ꝓcedit ad eccleſiã,ut conſueuit cum pluuiali, & mitra precioſis,orat ante altare,facit cõfeſſionẽ cum celebrãte, aſcendit ſedẽ eminentem, & Cardinales exhibent conſuetam reuerentiam: deinde duo ex proceribus Romanis præſentant nouum Præfectum in ſuis veſtibus ſummo Pontifici:qui genuflectit ſuper infimum gradum ſolii Pontificalis,& Pontifex ſurgens ſine mitra dicit ſuper eum orationes,quæ in nouo milite creando dicũtur,& alia omnia facit,quæ ad creationem noui militis pertinẽt. Si autem antea eſſet miles: illis dimiſſis procedit ad benedictionem in hunc modum: Surgit ſine mitra & dicit. ver. Adiutorium noſtrũ in nomine Domini.℟.qui fecit cœlum & terrã. ver. Dominus vobiſcũ. ℟.Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus,qui in nomine tuo congregatis famulis tuis te mediũ eſſe Chriſti corona ualente,da gratiam huic famulo tuo Præfecto noſtro. quã Abrahã in holocauſto,Moyſes ĩ exercitu, Helias in heremo, Samuel meruit crinitus in templo:concede Domine cõcordiam,quam inſpiraſti Patriarchis, prædicaſti populis,tradidiſti Apoſtolis,mandaſti uictoribus: bene✠dic q̃s Domine hunc Præfectum noſtrum, quem ad ſalutem populi nobis a te credimus eſſe conceſſum:fac eum eſſe annis multiplicem: ingenti, atq; ſalubri corporis robore vigentem, & ad ſenectutem optatam, atque demum

ad finem peruenire felicem. Sit nobis fiducia eam obtinere gratiam pro populo, quam Aarō in tabernaculo, Eliſeus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias uetulus impetrauit in templo. Sit illi regendi uirtus, atque auctoritas: qualem Ioſue ſuſcepit in caſtris, Gedeō ſumpſit in prælijs, Petrus accepit in claue, Paulus eſt uſus in dogmate, & ita paſtoris cura proficiat in ouile, ſicut Iſaac profecit in fruge, & Iacob eſt dilatatus in grege. Quod ipſe præſtare dignetur, qui cum patre, & ſpiritu ſancto uiuit, & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Benedicat deinde veſtes, quæ per aliquem accolythum ad dextram Pōtificis tenentur. Pontifex vero ſtans ſine mitra, dicat verſ. Adiutoriū noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum, & terram. verſ. Dominus vobiſcū. ℟. Et cum ſpū tuo. Oremus. Deus omniū bonorum virtutum dator, omniū bonorum largus infuſor, ſupplices te rogamus, ut manibus noſtris opem tuæ benedictionis infundas, tunicellam, mantum, & regnum preparatum virtute ſancti ſpiritus bñdicere ✠ & ſanctificare ✠ digneris ✠ & omnibus eis utentibus gratiam. His dictis ſedet Pontifex cum mitra, & ſine alia veſtiū benedictione, quoniā ſæcularium principū veſtes non benedicūtur: exuitur Præfectus veſte comuni ab illis proceribus, & adducitur ad pedes Pontificis cum ſtricta veſte. Qui illi primo imponit tunicellā, & deinde mantū cum apertura ſuper humerum dextrum, dicens. Induat te Dominus veſtimēto ſalutis, & indumēto læticiæ circundet te in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Amen. Imponit deinde ei genuflexo infulā, ſiue biretum præfecturæ dicens. Accipe inſigne præfecturæ præminentiæ, quod per nos capiti tuo imponit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Et intelligas te ammodo ad defenſionē fidei, & Sacro ſanctæ Eccleſiæ fore debitorē, quod ut opere pficere valeas, ille tibi concedere dignetur, qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen.

Surgit demū Pontifex, & ſinē mitra dicit ſuper Præfectū genuflexū hanc orationē. Oremus. Deus pater æternæ gloriæ ſit adiutor tuus, & protector, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam longitudine dierum adimpleat, inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te ſanctificatio Chriſti floreat, & qui tibi in terris contulit præfecturam, ipſe tibi in cœlis conferat æternam gloriam. Qui viuit, & regnat in unitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

His finitis cantores incipiunt Introitum, Imponitur incenſum a Pontifice, & incenſatur altare, & reliqua ut alias. Nonus præfectus cum ſuo habitu ſedet ad pedes Pontificis in ſupremo gradu.

De benedictione roſæ, quæ fit dominica Lætare Hieruſalem, & eius traditione.

Conſuēnerūt Romani Pontifices in Dominica quarta quadrageſimæ, in qua cantatur in Eccleſia Lætare Hieruſalem: Roſam auream benedicere, & illam poſt miſſarum ſolemnia alicui magno principi, ſi præſens eſt in curia dono dare. Si autem non eſſet in curia princeps tāto mūere dignus, mittit extra ad aliquē Regē, vel principē, ut placuerit ſanctiſſimo Do

mino

mino noſtro, cum conſilio ſacri Collegii, nam conſueuit ſummus Pontifex ante, vel poſt miſſam conuocare Cardinales ad circulũ in camera ſua, vel vbi ſibi placet, & cum eis deliberare, cui dãda, vel mittenda ſit roſa. Pro eius igitur benedictione iuxta lectũm paramenti, ubi ſanctiſſimus Dominus noſter accipit ſua paramenta, paratur paruũ altare, & ſuper illud duo candelabra: & Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali, & mitra, accedit ad ipſum altare, & depoſita mitra dicit. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum, & terrã. ver. Dñs vobiſcum. ℟. Et cũ ſpiritu tuo. Oremus. Deus, cuius verbo, & potentia facta ſunt omnia, & cuius nutu vniuerſa diriguntur: qui es lætitia, & gaudium omniũ fideliũ, maieſtatem tuam ſupplicitér exoramus, ut hanc roſam odore, viſuq́ gratiſſimã, quã hodierna die in ſignum ſpiritualis lætitiæ in manibus geſtamus, bene✠dicere, & ſancti✠ficare tua pietate digneris: ut plebs tibi dicata ex iugo babylonicæ captiuitatis educta, per vnigeniti filii tui gratiã, qui eſt gloria, & exultatio plebis Iſrael illius Hieruſalẽ, quæ ſurſum eſt mater noſtra, ſinceris cordibus gaudium repñtet. Et quia ad honorem nominis tui Eccleſia tua hoc ſigno hodie exultat, & gaudet: tu ei Dñe uerum, & perfectum gaudiũ largiaris, & deuotionẽ eius accipiens, peccata dimittas, fide repleas, indulgẽtia foueas, miſericordia protegas, aduerſa deſtruas, proſpera cũcta concedas: quatenus per fructũ boni operis in odorem unguentorũ illius floris tranſeat, qui de radice Ieſſe productus, flos campi, & lilium cõualliũ myſtice prædicatur: cum quo in ſuperna gloria cũ ſanctis omnibus ſine fine lætetur, qui tecũ viuit, & regnat in unitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Finita oratione inungit cũ balſamo roſam aureã, quæ eſt i ipſo ramuſculo, & ſup imponit muſcum tritũ, quæ per ſacriſtam ei miniſtrãtur, & imponit incenſum in turibulo more cõſueto, & demũ aſpergit roſam aqua bñdicta, & adolet incẽſo. Interim Clericus Cameræ Apoſtolicæ ſuſtinet roſam, quam deinde dat ad manus Diaconi Cardinalis a dextris, & ille ad manus Põtificis: qui manu ſiniſtra roſam geſtans, & dextera bñdicens, progreditur ad cappellam, & diaconi Cardinales hinc inde eleuant fimbrias pluuialis: Cum peruenit ad faldiſtorium, dat roſam Diacono prædicto, qui eam Clerico Cameræ tradit, & ille eam ſuper altare ponit. Finita miſſa Pontifex facta oratione ante altare, recipit roſam, ut ſupra, & eam defert ad cameram ſuam: Et ſi ille, cui eam dare velit, eſt præſens, vocatur ad eius pedes, & genuflexo dat ei roſam dicens. Accipe roſam de manibus noſtris, qui licet immeriti, locum Dei in terris tenemus: per quam deſignatur gaudium vtriuſq́ Hieruſalem triumphantis, ſcilicet, & militantis Eccleſiæ, per quã omnibus Chriſti fidelibus manifeſtatur flos ipſe ſpecioſiſſimus, qui eſt gaudium, & corona Sanctorum omnium: Suſcipe hanc tu dilectiſſime fili, qui ſecundum ſæculum nobilis, potens, ac multa uirtute præditus es: ut amplius omni virtute in Chriſto Domino nobiliteris, tanq̃ roſa plãtata ſuper riuos aquarum multarum. Quam gratiam ex ſua vberanti clementia tibi concedere dignetur, qui eſt trinus, & vnus in ſæcula ſæculorum. Amẽ. In nomine patris, & filii, & ſpiritus ſan-

ƈi Amen. Hoc aliquando in cappella factum fuit finita miſſa, anteq̃ Papa deſcenderet de ſede ſua: ſed conuenientius eſt, ut Papa reuertatur ad cameram cum roſa, & ita apud maiores factitatum reperio Ille, cui roſa data eſt, poſtquam manum, & pedem Pontificis oſculatus eſt, eiq; pro tempore gratias egit, cum Papa in camera ueſtes ſacras depoſuerit, ipſe roſam manu geſtans aſſociatur uſq; ad domũ ſuæ habitationis a Collegio Cardinalium, medius inter duos antiquiores Diaconos, poſt omnes alios Cardinales, equitantes. Circa illum ſunt pedites curſores Romanæ curiæ cum ſuis baculis, qui ſolent illa die ſtrenas ab eo qui roſam habuit, accipere.

De enſe in nocte natiuitatis Domini dando, & benedicendo.

IN nocte natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti conſueuerunt Romani Pontifices enſem benedictum cum quodam cappello Ducali ornatum candidis margaritis in formã columbæ, alicui magno principi, ſi præſens eſt, dare, vel ſi nõ ſit præſens, ad aliquem regem, vel alium principem per aliquem ex ſuis tranſmittere. Sed quamuis enſis benedictus vocatur, non tamen reperi eius benedictionem. Sixtus Papa quartus aliqua verba ordinauit, cum enſis datur, dicenda, quæ ſubiiciam. Benedictio autem poterit fieri hoc modo, ſi placebit. Pontifex indutus alba, cingulo, amictu, & ſtola, antequam ſumat cappam purpureã, qua in hac nocte uti ſolet, benedicit enſem, quem Clericus Cameræ in manu tenet, dicens. verſ. Adiutorium noſtrum in nomine domini. ℟. Qui fecit cœlum, & terram. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Benedicere digneris quæſumus domine Ieſu Chriſte hunc enſem in defenſionem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & chriſtianæ Reipublicæ ordinatum noſtræ bene✠dictionis officio ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, ut per eum, qui, te inſpirante, illo accingetur, uim æquitatis exerceas, molemq; iniquitatis potenter euertas, & ſanctam Eccleſiam, eiuſq; fideles, quos, ut precioſo ſanguine tuo redimeres, hodie in terris deſcendere, & carnem noſtram ſumere dignatus es: ab omni periculo protegas, atq; defendas: & famulum tuum, qui hodie gladio in tuo nomine armatus erit, pietatis tuæ firma cuſtodia munias, illæſumq; cuſtodias. Qui viuis, & regnas cum Deo patre in vnitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen. Aſpergit deinde gladium, & cappellũ aqua benedicta, & incenſo adolet: deinde ſumit cappam, & præcedente Clerico Cameræ cum enſe benedicto immediate ante crucem, Pontifex deſcẽdit ad cappellam, & cætera ſeruantur, ut in officio noctis Natiuitatis Domini dicetur. Cum uero Pontifex dat enſem prædictum alicui præſenti, dicit hæc verba, quæ ut diximus, Sixtus quartus inſtituit. Solent Romani Pontifices in præclara natalis Domini celebritate Chriſtianiſſimo, clariſſimoq; alicui principi ornatũ enſem dare, aut deſtinare, quæ res profecto non caret myſterio: Vnigenitus nãq; Dei Filius, ut humanã naturam ſuo reconciliaret auctori, eam aſſumere dignatus eſt: ut inuẽtor mortis Diabolus, per ipſam, qua uicerat, uinceretur, quæ quidem victoria per enſem cõgrue deſignat. Fuerũt inſuper infideles Arriani, qui non ueriti ſunt Dei

filium

filium puram creaturam affirmare, cũ tamen hodierni Euangelii ſcriptura teſtetur, Deũ omnia feciſſe per Verbum. Largitur igitur præſenti die maximus Pontifex enſem, Dei infinitam potentiam ſignantem in Chriſto Deo vero, patriq; æquali, & vero homini reſidentem, per quem facta ſunt omnia, iuxta Dauiticũ illud. Tui ſunt cæli, & tua eſt terra, orbem terræ, et plenitudinẽ eius tu fũdaſti, aquilonẽ, & mare tu creaſti. Sedes deniq; Dei, apoſtolica videlicet ſedes, a Chriſto ſuum ſumpſit ſtabilimentum, extititq; præparata Dei iuſto iudicio, præmio, atq; iuſtitia, quibus Saluator noſter verus Ieſus Deus, & homo profligauit ſedis ipſius aduerſarios, hæreticos, videlicet & tyrannos, iuxta id quoq; propheticum. Iuſtitia, & iudicium præparatio ſedis tuæ. Figurat deniq; Pontificalis hic gladius poteſtatem ſummam temporalem a Chriſto Pontifici eius in terris Vicario collatam, iuxta illud, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra, & alibi. Dominabitur a mari, uſq; ad mare, & a flumine, uſq; ad terminos orbis terrarum, quam & declarat cappa illa ſericea, quam Pontifices geſtare ſolent in nocte natiuitatis Domini. Nos ergo volentes, ut æquum eſt, approbatas Sanctorum Patrum conſuetudines obſeruare, ſtatuimus, & Principem Catholicũ Sanctæq; ſedis a Deo utrumq; gladium habentis filium deuotiſſimum, hoc noſtro præclaro munere inſignire, necnon & hoc pileo in ſignum muniminis, & defenſionis aduerſus inimicos fidei, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ protegere. Firmetur igitur manus tua contra hoſtes ſanctæ ſedis, ac Chriſti nominis, & exaltetur dextra tua, eos veluti ipſius aſſiduus, intrepiduſq; propugnator de terra delendo, & armetur caput tuum ſpiritus ſancti per columbam perleam figurati protectione aduerſus eos in quos, Dei iuſtitia, atq; iudicium pro Romana Sancta Eccleſia, & apoſtolica ſede præparatur. Quod tibi præſtare dignetur idem Dei filius, qui cum patre, & ſpiritu ſancto uiuit, & regnat Deus per infinita ſæcula ſæculorum. Amen. Princeps, qui enſe donatus eſt, ut primum illum de manu Pontificis accepit, pedem, & manum eius oſculatur, & pro tempore gratias agit, deinde diſcedens aſſociatur ad domum habitationis ſuæ a familiaribus, & domeſticis prælatis Papæ, & ab amicis, oratoribus, & nobilibus, qui voluerint illũ honorare. Seruientes armorum præcedunt illum, qui enſem cum pileo ante principem præfert, & in hoc actu ipſi debent habere præcipuam ſtrenam, ſicut curſores in roſa.

De benedictione, & traditione Vexilli bellici.

Pontifex cõſueuit Vexilla Eccleſiæ, & armorũ ſuorũ benedicere, & Capitaneo, ſeu Vexillifero Sãctæ Romanæ Eccleſiæ dare in fine miſſæ ſedẽs in ſede ſua: vexillũ unũ, ſiue plura tenẽt brachiis plicata ſine haſtis aliqui clerici Cameræ ante Sanctiſſimũ Dominum noſtrũ, qui depoſita mitra ſurgit, & dicit verſ. Adiutorium noſtrũ in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlũ, & terram. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. & cum Spiritu tuo. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui es cunctorum benedictio, & triumphantium fortitudo, reſpice propitius ad preces humilitatis noſtræ, & hoc vexillum quod bellico uſui præparatum eſt, cœleſti benedictio-

ne Sanctifica, ut cōtra aduerſarias,& rebelles nationes ſit ualidum, tuoq; munimine circumſeptum,ſitq; inimicis chriſtiani populi terribile, ac intercedentibus Sanctis tuis ſolidamen tū,& uictoriæ certa fiducia. Tu enim es Deus,qui cōterris bella,& cœleſtis præſidii ſperantibus in te præſtat au xilium,per Chriſtum Dominum noſtrum. Finita benedictione aſpergit vexilla cū aqua benedicta, & adolet incenſo,quæ mox haſtis infiguntur,& erecta ſimul cum haſtis dantur per ſummum Pontificem ſedentem cum mitra Capitaneo genuflexo ad eius pedes,cum his verbis dicens.

Accipe Vexillum cœleſti benedictione Sanctificatum,ſitq; inimicis populi chriſtiani terribile, & det tibi Dominus gratiam,ut ad ipſius nomen,& honorem cum illo hoſtiū cuneos potēter penetres incolumis, & ſecurus. Capitaneus accepto Vexillo oſculatur pedes Sanctiſſimi Domini noſtri, & ſurgens recedit cum ſuis.

De Conſecratione Agnus Dei.

Agnus Dei ſoliti ſunt benedici a ſummo Pontifice primo Anno ſui Pontificatus, & deinde ſeptimo quoq; Anno,dum uiuit. Sed antiquitus cera alba munda pro illis forman dis per magiſtrum ceræ palatii Apoſtolici,& per illos,qui volebant pro ſe fieri Agnus Dei, ponebatur ſuper altare beati Petri, quam ſubdiaconus Apoſtolicus de altari accipiebat,& in aliqua camera capaci, & idonea in palatio ipſe cum aliis ſubdiaconis,& accolythis Papæ manibus pro priis formabant Agnus Dei cum magna deuotione, reuerentia,& munditia: habebant aliquos ſeruitores, qui neceſſaria miniſtrabant. Et omnia fiebant impenſis Cameræ, ceram albam mollificabant cum oleo Sancto, & oleo chriſmatis,quod ſuperfuerat de Anno præterito. Deinde cum facta erat tota quantitas, præſentabantur capſæ plenæ Agnus Dei,& benedicebantur per Papam. Hodie autem ſacriſta cum ſuis cappellanis,& clericis cappellæ format ipſos Agnus Dei. Ceram ipſam ſumit vel ex cereo benedicto in Sabbato Sancto Anni præteriti,vel aliunde expenſis Papæ. Non miſcentur oleo Sācto,aut ſacro chriſmate,ſed puri,& mundi præſen tantur in capſis Sanctiſſimo Domino noſtro in camera ſua. Pontifex aliquo die poſt paſcha ante ſabbatum in albis dicta,ſiue audita miſſa in ſua priuata cappella, indutus amictu, alba, cingulo,ſtola,& mitra ſimplici, bene dicit aquam benedictione communi, ſicut fit in Dominicis diebus a ſacerdotibus, in aliquo magno uaſe ibi præparato. Et ſi magis placet, poteſt illa aqua prius benedici ab aliquo Epiſcopo domeſtico Papæ. Deinde Pōtifex accedens ad vas prædictum, depoſita mitra ſtans dicit uerſum. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟.Qui fecit cœlum,& terrā. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. & cum Spiritu tuo. Oremus Domine Deus pater omnipotens ſtatutor elementorum omnium,& conſeruator humani generis,datorq; gratiæ ſpiritualis,& largitor ſalutis æternæ, qui aquas ex paradiſi fonte manātes totā terrā irrigare iuſſiſti,ſuper quas unigenitus tu us ſiccis pedib⁹ ābulauit,& in eis baptizari dignatus eſt,quæ una cū ſuo ſanguine de latere ſacratiſſimo perfluxerunt, & baptizare in ipſis præcepit diſcipulis omnes gentes: adeſto benignus, & clemens, & nobis tua hæc

magnalia recolentibus gratia tuæ benedictionis adueniat, ut ea, quæ in hoc aquarum uaſculo ad gloriam tui nominis præparato infundere decreuimus,& immergere,bene✠dicas, & benedicta Sancti✠fices, quatenus ipſorum veneratione,& honore nobis famulis tuis crimina diluantur,abſtergantur maculæ peccatorum,impetrẽtur ueniæ,gratiæ conferantur,& tandem una cum Sanctis, & electis tuis vitam percipere mereamur æternam Per eundem Christum Dominum noſtrum. Amen.

Reſumit deinde mitram Pontifex, & infundit balſamum ex ampulla in aquam in modum Crucis dicens. Cõſecrare,& ſanctificare digneris Domine aquas iſtas per iſtam unctionẽ balſami, & noſtram benedictionem. In nomine Patris✠& Filii✠& Spiritus Sancti✠Amen. Et ter ſignat. Deinde ex alia ampulla Infundit in eandem aquam Sanctum chriſma, & in modũ Crucis dicens. Conſecrare,& Sanctificare digneris Domine aquas iſtas per iſtam unctionem Sancti chriſmatis,et noſtram benedictionem. In nomine Patris✠& Filii ✠ & Spiritus Sancti ✠Amen. Benedicta aqua vertit ſe ad capſas, vbi ſunt Agnus Dei, & ſine mitra ſtans dicit. Dominus vobiſcum ℟.& cum Spiritu tuo. Oremus. Deus omnium ſanctificationum Dominator Dominus,cuius pietas ſine fine ſentit, qui Abraam Patrem fidei noſtræ præcepto tuo filium Iſaac imolare diſponentẽ in figuram redemptionis noſtræ per arietem vepribus inhærentẽ eius ſacrificium conſumare voluiſti, quiq; Moiſi famulo tuo legifero iuge holocauſtum præcepiſti in agnis immaculatis offerri,te ſuppliciter deprecamur,ut noſtræ vocis exoratus, officio,has cereas formas innocẽtiſſimi agni imagine figuratas bene✠dicere,& per inuocationem tui Sancti nominis Sãctificare digneris,ut per eius tactum,& viſum fideles inuitentur ad laudes, fragor grandinum, procella turbinum,impetus tempeſtatum,ventorum rabies,infeſta tonitrua temperentur,fugiant,atq; tremiſcant maligni Spiritus ante Sãctæ Crucis vexillũ,quod i illis exſculptũ eſt,cui flectitur omne genu,et omnis lingua confitetur,quia abſorta morte per Crucis patibulum Ieſus Chriſtus regnat in gloria Dei Patris,ipſe enim tamq̃ ouis ad occiſionem ductus in morte tibi Patri Sanctum ſui corporis obtulit ſacrificium,ut ouem perditam diabolica fraude ſeductam reduceret, et reductam ſuis humeris ad cœleſtis Patriæ gregem reportaret: Qui tecum viuit,et regnat in vnitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſæcula ſæculorum Amen. Deinde dicit aliam orationem. Omnipotens ſempiterne Deus,qui legalium hoſtiarum,et cerimoniarum es inſtitutor,et quæ pro reſtauratione humani generis fieri inſtituiſti,ut plaſmatio tua,quæ ſuggeſtione diabolica decepta tuæ maieſtatis imperium contemnendo indignationem tuam incurrit,et his hoſtiis, atq; ſacrificiis obediendo placari uoluiſti, ſicut in ſacrificio agni primitiarum inſtituiſti Abel,et in oblatione Melchiſedech ſacerdotis tui,atq; in imolatione hoſtiarum,agnorum,arietum,et taurorum pinguium,Abrahæ,Moiſi, et Aaron famulis tuis,quæ omnia illis in figuram contingebant, quia cũ tua ſancta benedictione Sancta erant, atq; ſalutera humiliter offerentibus. Et ſicut ille Agnus,de cuius ſanguine poſtes, et ſuperlimina domus

immolatus.populum tuum a perſecutione Aegyptiaca media nocte liberauit,& quẽadmodum ille Agnus Innocens tua voluntate immolatus in ara Crucis Ieſus tuꝰ Chriſtus Filius ꝓtoplaſtum noſtrũ de diabolica poteſtate eripuit,ſic iſti agni immaculati virtutem illam accipiant,quos conſecrandos offerimus in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ. Tu eos bene✠dicere, Sanctifi✠care,& Conſe✠crare digneris,ut tua larga benedictione ſanctificati, eandem virtutem accipiant contra omnes diabolicas verſutias, & fraudes maligni Spiritus,ut illos deuote ſuper ſe ferentibus nulla tempeſtas eiſdem præualeat, nulla aduerſitas dominetur, nulla aura peſtilens, neq; aeris corruptio, nullusq; morbus caducus,nulla maris procella, & tempeſtas, nullum incendium,neq; ulla iniquitas dominetur eis,neq; præualeat,homo partus cum matre incolumis conſeruetur per interceſſionẽ unigeniti Filii tui Domini noſtri Ieſu Chriſti,qui tecum viuit, & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, &c.

Oremus tuam clementiam omnipotens Deus,qui cũcta ex nihilo creaſti,& poſt Adæ lapſum Noe,& Filiis eius benedixiſti,qui iuſti coram maieſtate tua comparuerunt, atq; tua miſeratione ab aquis diluuii ſalui facti ſunt,ſic ita iſtos Agnos Benedi✠cere: Sanctifi✠care,& conſe✠crare digneris, quatenus eos deuote deferentes ob reuerentiam,& honorem nominis tui liberentur ab omni inundatione aquarum,& ab omni fluctuatione diabolicæ tempeſtatis,& a morte ſubitanea per virtutem paſſionis Ieſu Chriſti Filii tui benedicti,qui tecum viuit &regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per oĩa ſæcula ſæculoꝝ. Amen.

His finitis accingitur linteo Pontifex,& ſumpta mitra ſedet apud uas aquæ,et cubicularii ad eum portant Agnos Dei in peluibus argẽteis,quos Pontifex immergit in aquam,et prælati aſtantes eos extrahunt, et in peluibꝰ portant ſuper menſas cum mappis mundis præparatas, ut ſiccentur. Et omnibus baptizatis per Pontificẽ,vel per eius prælatos:ſurgens Põtifex,et ſtans ſine mitra dicit ſup eos has orationes. Oremus. O alme Spiritus,qui aquas fæcũdas,et cuncta viuificas,et in aquarum ſubſtantia maxima quæq; ſacramenta conſtituiſti, quæ a te Sanctificante amaritudine dimiſſa in dulcedinem ſont conuerſæ,et tuo flatu Sanctificatæ, atq; Imperante lauacri ſuſceptione Sanctæ Trinitatis nomine inuocato omnia peccata diluunt:quæſumus Domine hi agni ſacra,et perẽni vnda,balſamoq; ſacri chriſmatis ꝑfuſi tu illa benedi✠cere, Sãctifi✠care,et cõſe✠crare digneris, quatenus a te benedicti uirtutem accipiant contra omnia diabolica tentamenta, et omnes portantes tuti eſſe poſſint inter aduerſa,et proſpera, ut tua conſolatione accepta nullum periculum timeant, nullamq; formident umbram:nulla ſæuitia diabolica, aut verſutia humana eis noceat,ſed fortitudine tuæ virtutis roborati tua conſolatione glorientur,qui vere Paracletus diceris,et in Trinitate perfecta viuis,et regnas per omnia ſæcula ſæculorũ Amen. Domine Ieſu Chriſte Filii Dei viui,qui vere es Agnus Innocens,ſacerdos,et hoſtia, qui propheticа voce vitis, et lapis angularis prædicaris:qui mundi peccata abſtuliſti:qui occiſus nos redemiſti Domine Deus in ſanguine tuo, atq; poſtes pectoris, et frontis noſtræ tuo

cruorē liniuiſti,ne diabolica nocturna verſutia,& meridiani incurſus,& populus ſæuiens, & ſuper domos noſtras trāſiens, uires in nos exercerēt. Tu vere es Agnus immolatus pro noſtra reconciliatione,& iugis voluiſti a tuis fidelib⁹ in tui memoriam immolari,& in Agnum paſchalem ſummi ſub ſpeciebus panis,& vini in ſacramento in ſalutem,& remediū animarum noſtrarum,ut mari,& præſenti ſæculo trāſacto, ad reſurrectionis, & æternitatis gloriam venire poſſimus. Rogamus ergo clemētiam tuā, ut hos agnos immaculatos benedi✠cere: Sanctifi✠care : & Conſe✠crare digneris, quos de cera virginea in tuum honorem formauimus per opera Crucis,& ſacra vnda,balſamoq;,& ſacri chriſmatis liquore confectos in ſanctificationem tuæ concæptionis, quæ abſq; contagione, ac propagine humana,ſola diuina virtute,ſuſcepiſti,ſic eos deferentes tuearis, protegas,& defendas ab omni periculo incendii,fulguris,procellæ,&tēpeſtatis, & ab omni aduerſitate cuſtodias, per myſterium paſſionis tuæ,& ſic eos liberare digneris ab omnib⁹ periculis, & in puerperio laborantes,ſicut matrem tuam ab omni periculo liberaſti,& Suſannam de falſo crimine, & beatam Teclam Virginem,& Martyrem tuam ab incendiis: & Petrum a vinculis abſolutum illæſum abire feciſti:ita nos ab hoc ſæculo illæſos abire facias,ut tecum ſine fine viuere valeamus. Qui viuis,& regnas in vnitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſæcula ſæculorum Amen.

His finitis reponūtur Agni Dei in ſuis capſis,& deinde Sabbato in albis poſt Agnus Dei i miſſa danť,ut in cerimonia illius diei plenı⁹ dicemus.

Legimus, Vrbanum quintum Pontificem maximum miſiſſe ad Imperatorē Græcorum tres Agnos Dei cū verſibus infraſcriptis.

Balſamus,& munda cera cum chriſmatis unda
Conficiunt Agnum,quod munus do tibi magnum
Fonte uelut natum per myſtica ſanctificatum.
Fulgura de ſurſum depellit, omne malignum
Peccatum frangit,ut Chriſti ſanguis, & angit
Prægnans ſeruatur, ſimul & partus liberatur
Munera fert dignis, virtutem deſtruet ignis
Portatus munde de fluctibus eripit vndæ

De Creatione Nouorum Cardinalium

TITVLVS VIII

QVamuis Romanus Pontifex de plenitudine poteſtatis, quando uoluerit,& quos vtiles Reipublicæ chriſtianæ putauerit, poſſit in Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales aſſumere: tamen conſueuit Cardinalium creationem celebrare in quatuor temporibus ad immitationem Sanctorum Patrum,qui illis diebus ordinationes faciebant clericorū Romanæ Eccleſiæ,ſicut & hodie faciunt aliarum ciuitatum Epiſcopi:ali quando tamen etiam noſtris temporibus extra tempora creati ſunt Cardinales. Sixtus enim Papa quartus Anno ſalutis Milleſimo quadringētesimo ſeptuageſimo tertio,& ſui Pontificatus ſecundo, ſeptima die Maii creauit octo Cardinales. Seruatum

tamen eſt, ut uſq; ad tẽpora Põtifex nõ creet nouos Cardinales,niſi de cõ ſenſu maioris partis ſacri collegii.

De primo Conſiſtorio an ſint creandi Cardinales, & quot.

CVm igitur Pontifex voluerit nouos Cardinales creare,quarta feria quatuor temporum in cõſiſtorio ſecreto proponit fratribus ſuis Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus cauſas, quæ mentem ſuæ ſanctitatis monent ad nouos Cardinales faciendum:deinde exquirit ſigillatim eorũ ſententiam,an videatur eis expedire noua Cardinalium creatio. Exponũt uota ſua omnes per ordinem libere, & ut ab omnibus intelligantur,ſeruato ordine Dignitatis, & prioritatis videlicet, primum Epiſcopi, deinde præsbyteri,ultimo Diaconi.Et quamuis antiquis temporibus in conſiliis, & votis dandis,præterquã in electione Pontificis ordine præpoſtero, inter Diaconos Prior Diaconorũ eſſet vltimus,& iunior prim⁹:tñ hodie res ad debitũ ordinẽ redacta ẽ,& Prior ẽ primus, & Iunior ultimus. Si maior pars collegii in ſententiã Pontificis uenit,tunc agitur de numero promouẽdorum,in quo ſi eadem die conueniunt,dimittitur ſenatus, & indicitur ad ſextam feriam aliud conſiſtorium, & Pontifex monet Cardinales,ut cogitent de perſonis promouendoꝝ.

De ſecundo conſiſtorio,& forma pronunciandi Cardinales.

Sexta feria iterum conueniunt Patres ad ſecretum cõſiſtoriũ, & proponit Pontifex nomina illorum, qui ſibi videntur idonei ad talem dignitatem,& cauſas,cur ad id moneatur exponit,ſiue ſint merita perſonarum, ſiue principum iuſtæ preces: rogat Patres ſententiam, & in quibus maior pars collegii conſentit, illi tantum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales a Pontifice pronunciantur in hanc formam. Anctoritate Dei Patris omnipotentis,Sanctorũ Apoſtolorũ Petri & Pauli,& noſtra. N. Epiſcopum firmanum abſoluimus a vinculo,quo tenebatur,Eccleſiæ ſuæ firmaneñ. & ipſum aſſummimus in Sanctæ Romanæ Eccleſiæ præsbyterum Cardinalem.&.B. protonotariũ Seneñ.aſſummimus in Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconum Cardinalẽ, & ſic de ſingulis.Si vero aliquis non erat prius Epiſcopus non dicit abſoluimus a vinculo,quo tenebatur Eccleſiæ &c.Sed ſimpliciter dicit aſſummimus.

Infirmorũ uota exquirenda per duos Cardinales.

ET aduertẽdum,quod ſiqui antiqui Cardinales ſunt in curia,qui infirmitate detenti,non poſſint venire ad conſiſtorium:cõſueuit Põtifex duos alios Cardinales ad domum infirmi mittere,qui ab illo exquirant votum ſuum,primo die & ſecũdo, an ſint noui creandi,& de numero, & poſtea de perſonis,qui omnia fideliter referãt Sanctiſſimo Domino noſtro in ſecreto cõſiſtorio coram aliis Cardinalib⁹. Creatis nouis Cardinalibus ipſa ſexta feria Pontifex,ſiue Cardinales antiqui ſolent per ſuos nuncios id ſignificare noniter creatis.

Quod nouiter creati non ſunt publice uiſitandi antequam cappellum acceperint,& uiſitauerint.

SEd non debent prius uiſitari publice noui ab antiquis,quam cappellũ acceperint a Pontifice,et alios ipſi uiſitauerint

ſitauerint, poſſunt tamen ab aliqui bus amicis uiſitari clã, & noctu, & nõ cum oſtentatione. Vidimus tamẽ Sixti præfati tempore ſolitam Cardinalium grauitatem nõ fuiſſe ſeruatam, qui non modo publice viſitarunt aliquos nouos creatos, ut primum e conſiſtorio ſunt egreſſi, ſed nonnullos, qui erant in palatio, omnes ſimul collegialiter deduxerunt ad domum ſuã cum cappa Cardinalari, & cappello nigro, quod tamen fuit a multis damnatum.

De conſiſtorio publico, in quo publicantur Cardinales noui, & datur galerus præſentibus.

SAbbato ſequenti fit publicum cõſiſtorium: noui Cardinales veniunt ſummo mane ad palatium in habitu, quo antea utebantur, & expectant in aliqua camera ſibi præparata, & hoc ante quã Cardinales antiqui veniant. Deinde congregatis omnibus Pontifex cum pluuiali, & mitra precioſis præcedẽte cruce, & Cardinalibus exit ad publicum conſiſtorium, aſcendit cathedram ſuam, & recipit Cardinales antiquos ad reuerentiam more ſolito: deinde conſedentibus omnibus, Pontifex verbis conuenientibus exponit cauſas, quæ mouerunt ſuã Sanctitatem, & ſacrum collegium ad nouos Cardinales creandos, deinde deſcendens ad particularia nominat perſonas ad cardinalatum aſſumptas: vnunquemq; laudans pro meritis, & qualitate ſua. Verbi gratia. Aſſumpſimus dilectos filios Egregium ſacræ Theologiæ profeſſorem. N. tũc Epiſcopum Vlyxponenſem &c. virum vtiq; probum, modeſtum, & multa doctrina prudentem, &. B. tunc Epiſcopum Vrbinatem Iuris vtriuſq; periti ſſimum, virum integerrimum, & vitæ laudabilis in Sanctæ Romanæ Eccleſiæ præsbyteros Cardinales: ſimili modo aſſumpſimus dilectos filios. N. de Fuxo tunc Apoſtolicæ ſedis protonotarium uirum, et maiorum ſuorum gloria, et ſua virtute clariſſimũ, et demum Ioannem noſtrum ſecundum carnem nepotem, cuius merito dies aſcendet, in ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconos Cardinales.

His dictis, prout res, et tempus exigere videbitur: Iubebit ſummus Pontifex nouos Cardinales vocari, Diaconi Cardinales antiqui tot numero, ſi adſunt, ut duo antiqui unum nouũ ducant, ad eos proficiſcuntur, et illos ad conſpectum Pontificis adducunt, duo antiquiores Diaconi medium habent primo nominatũ ex nouis, quod ſi antiqui Diaconi non ſufficerent, erit unus tantum antiquus cum uno nouo, ita tamen quod antiquus ſit a ſiniſtris, et ſi etiam non ſufficiant antiqui, unus ducat duos, aut tres nouos. Si autem nullus adeſſet Diaconus antiquus, aut unus tãtum: Iuniores præsbyteri Cardinales, antiqui unus uel duo debent ſupplere, ita ut non minus duobus ſint antiqui Cardinales qui nouos ducant, primum tamen locum obtinebit Diaconus Cardinalis, ut prior illius ordinis. Cum peruenerint in conſpectum Pontificis detecto capite ſe profunde inclinant, prout ductor eis oſtendet, cum venerint ad introitum conſiſtorii, firmẽt ſe poſt ſcamnum, ubi ſedent vltimi præsbyteri Cardinales ante Põtificis faciẽ, et capite detecto perſiſtent per ordinem ſuæ pronunciationis, ita ut primo nominatus ſtet primus verſus parietẽ, et alii ſucceſſiue ſequãtur. Põtifex i hãc ferme ſentẽtiã eos alloquit.

De monitione Pontificis ad nouos Cardinales

MAxima dilectiſſimi Filii,& excellentiſſima dignitate donati eſtis,ad collegium Apoſtolicum vocati conſiliarii noſtri,& coniudices orbis terrarum eritis inter cauſam, & cauſam,inter ſanguinē, & ſanguinē, inter lepram,& leprā diſcernere vos oportebit,ſucceſſores Apoſtolorum circa thronum noſtrū ſedebitis, uos Senatores vrbis,& regum ſimiles eritis veri mundi Cardinales:ſuper quos militantis Hoſtium Eccleſiæ voluendum:ac regendum eſt: cogitate animo quos viros,quæ ingenia,quam integritatem hæc dignitas requirat,humilitatem,non ſuperbiam,liberalitatem,non auariciam,abſtinentiam,non ebrietatem, continentiam, non libidinem, ſcientiam non ignorantiam, virtutes omnes,nullum vitiū hic honor expoſcit:ſi fuiſtis hactenus vigilantes,nunc vigiletis oportet aduerſus malignum hoſtem: qui nunquam dormit cogitans,quem deuoret. Si liberales fuiſtis,nunc opes in rebus honeſtis profundite,& maxime in alendis pauperibus Chriſti,ſi cibi,potuſq; abſtinentes,nunc præcipue luxuriam fugite,abſit auaricia,faceſſat crudelitas,exulet arrogantia,ſint libri ſacri ſemper in manibus ueſtris,dies nocteſq; aut diſcite aliquid,aut alios docete, opera pficite per,quæ lux veſtra corā hominibus luceat,& deniq; tales eſtote,quales eſſe debere Cardinales diiu dicaſtis ante quam ipſi hoc culmē aſcēderetis.His uerbis uſus eſt Pius ſecūdus Pontifex maximus cum primos ſuos Cardinales creauit:poterit Pontifex pro ſua eloquentia, & doctrina mutare,& addere prout ſibi expediēs videbitur:nos pro introductione, & formula quadam hæc poſuimus, facile erit deinde inuentis addere, & prò qualitate tēporis,& pſonarū variare.

De receptione nouorum Cardinalium ad oſculum pacis,Et traditione Galeri.

DVm Pontifex nouos Cardinales alloquitur:Diaconi,qui illos deduxerunt in ſcamno ſuo ſedent,& ut Pontifex dicendi finem fecit, ſurgūt, & rurſus nouos ordine,quo uenerāt ad Pontificem ducunt,procedit antiquus,& nouo geſtus,reuerētiaſq; oſtēdit.Cum peruenerint ad Pontificem, noui pedem,deinde manum illius oſculantur,& Pontifex eos alleuans ad oſculum oris recipit:deinde a Diaconis ad alios antiquos Cardinales deducuntur,& a primo uſq; ad ultimū ſtantibus recipiuntur ad oſculum pacis, Diaconi deductores ſuo loco, & ipſi ſtantes in ſuis ſcamnis nouos ad oſculum ſuſcipiunt,qui demum ex oſculatis omnibus antiquis, a miniſtro cerimoniarum deducuntur ad ſedilia præsbyterorum,ſeu Diaconorum, & ſedent ſecundum ordinem factæ pronunciationis, & gradus. Vbi conſederint,poteſt proponi aliqua breuis cā per aduocatos,ſi placuerit Sanctiſſimo noſtro,& ea finita ſurgent omnes Cardinales,& cantoribus cantantibus.Te Deum laudamus,procēdēt ad cappellam minorem palatii Apoſtolici,ſi fiet apud Sanctum Petrum, ſi alibi aliquam cappellam comodam,ſiue altare in proximo præparatum. Præcedent Epiſcopi, deinde præsbyteri & Diaconi, & noui erunt medii inter ultimos: duo Diaconi ex ſenioribus remanebunt apud Papam Cum peruenerint ad altare, proſternunt ſe noui omnes ſuper tapetis ante altare in terra tenētes caput ſuper brachia ſua,Et finito hymno prior

Epiſcoporum

Epiſcopōrū ſtans in cornu altaris vbi Epiſtola legitur, & ex libro ſuper altare parato dicit uerſiculos: & orationes infraſcriptas capite detecto verſus ad proſtratos. Pater noſter. ſecrete proſequitur: & deinde alte. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. ſed libera nos a malo. verſ. Saluos fac ſeruos tuos, ℟. Deus meus ſperantes in te. uerſ. Mitte eis Dñe auxilium de Sancto. ℟. Et de ſyon tuere eos, verſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. verſ. Dominus uobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus miſerere famulis tuis, & dirige eos ſecundum clementiam tuam in viam ſalutis æternæ, ut te donante tibi placita cupiant, & tota uirtute quæ tibi placita ſunt tota mente perficiant. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere, ut cuncta noſtra oratio & operatio a te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen,

Reuertũtur Cardinales omnes ad ſanctiſſimum Dominum noſtrum ordine, quo venerant: ſtantibus antiquis Cardinalibus in circulo ante Pontificem: prior nominatus ex nouis genuflectit ante Pontificem, cui Pontifex imponit galerũ rubrum ſuper caput eius dicens. Ad laudem omnipotentis Dei, & ſanctæ ſedis Apoſtolicæ ornamentum accipe galerum rubrum in ſigne ſingulare dignitatis Cardinalatus: p quod deſignatur ꝙ uſq; ad mortem, & ſanguinis effuſionem incluſiue pro exaltatione ſanctæ fidei, pace, & quiete populi Chriſtiani, augumento, & ſtatu Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ te intrepidum exhibere debeas: In nomine Patris ✠ & Filii &c. Et ſic unicuiq; ſigillatim galerum imponit ſecundum ordinationem, ſiue pronunciationem, & quiſq; ex deputatis a Pōtifice, qui primo tenebāt galerum, cũ Pontifex ipſum impoſuit capiti Cardinalis, finita oratione, reſumit dictũ galerũ, & ipſum portat quouſq; Cardinalis nouus equitat.

De noui Cardinalis deductione.

Cardinales acceptis galeris deducuntur ab antiquis equitantes ordine, quo ad altare ducti ſunt. Prior ex nouis erit medius inter duos antiquiores Diaconos, qui equitant ultimi, Secundus erit medius inter duos alios Diaconos illis prioribus ſuccedentes, & ſic de aliis. Ita ꝙ caput Diaconorum incipiatur ab ultimis: & ita deducuntur noui ab antiquis Cardinalibus uſq; ad domos ſuarum habitationum. Et primo uadunt non per ordinem promotionis, ſed ut magis commodum erit, incipiendo a iuniori: & quemlibet dimittunt domi ſuæ. Quādo perueniunt ad domum noui Cardinalis: antiqui firmāt ſe ante oſtium, antiquiores prope ipſum oſtium, & alii Epiſcopi, & Præsbiteri ſucceſſiue Diaconi autem ab alia parte, & nouus ſolus deducente clerico cerimoniarũ equitat ad primum Cardinalem, & detecto capite agit ei gratias pro impenſo honore, & ſocietate breuiſſimis uerbis, & deinde ſigillatim cuiq; ex antiquis, reuertitur poſt hæc ante oſtium ſuum, & uerſus ad Cardinales ſemper detecto capite, cuiq; diſcedenti inclinat caput: & cum omnes Cardinales, & prælati deceſſerint, intrat domum ſuam. Idem fit cum omnibus aliis, tā Præsbyteris, quam Diaconis.

De modo uiſitandi.

POſtq̃ noui Cardinales acceperũt galerum a Sanctiſſimo Domino noſtro: ſequenti die, ſi poſſunt, viſitãt ſummũ Pontificem, deinde alios Dominos antiquos, non per ordinem, ſed ut eis commodum erit: & finita viſitatione omnium, ipſi debent ab antiquis viſitari in domibus ſuis. Quando ipſi viſitant alios, debent honorari a viſitatis, & poni ad manum dextram eundo: & cum intrant oſtia, primo intrare debent, & tamẽ facere modeſtam reuerentiam, & renitentiam de non accipiendo dextram, & nõ intrando prius: ſed tamen tandẽ debent obedire, Et ſimiliter quando alii veniunt ad viſitandũ eos in domo ſua, etiã ſi ſint poſt eum pronunciati, aut inferioris ordinis: debent eos ponere ad dextrã, & præmittere intrando: & cũ veniunt, exire eis obuiam uſq; ad fines ſcalarum, ſi poteſt: & cũ recedũt, ſociare eos, quouſq; aſcendant equũ, ſeu mulam: & hoc non debent dimittere, etiam ſi ſæpius a viſitante rogentur, ut remaneant. Quod ſeruatur & in nouis, & in antiquis cum ſe mutuo viſitant: ſemper viſitatus honorat viſitantem.

De modo, & forma claudendi, & aperiendi os nouis Cardinalibus.

IN primo conſiſtorio Pontifex nouis Cardinalibus claudit os, inhibet q; , ne quid loqui præſumant in conſiſtoriis, aut conſiliis, quouſq; de conſilio fratrum duxerit eis os aperire.

In ſecundo cõſiſtorio, aut tertio, conſueuit eiſdem Pontifex aperire os in hunc modum. Poſtquam omnes tam antiqui, quam noui cõſederint, Pontifex iubet exire nouos Cardinales, qui exeuntes expectant extra conſiſtorium in loco condecenti: & ſummus Pontifex proponit antiquis Cardinalibus, an illis uideatur, quod nouis ſit aperiendum os, & illis ſigillatim conſentientibus, vocantur intus noui Cardinales, & ſedẽt ĩ locis ſuis. Tunc Pontifex nouos Cardinales ſtãtes verbis paterna charitate plenis inſtruit, quomodo ſe in omnibus cum grauitate, modeſtia, humanitate, & prudentia gerere debeant: quòd in cõſiſtoriis cum reuerentia, & modeſtia loquãtur, & cum ipſo Pontifice, et cũ omnibus aliis Cardinalibus, et in conſultatione, aut collocutione reſpondeant, et mentem ſuam exponant, nõ per modum contradicendi, ſeu impugnandi aliorum dicta: ſed cum omniũ reuerentia, et modeſtia ſententiam ſuam explicent ea prudentia, quam Dominus eis ſubminiſtrare dignabitur. Alios Cardinales et domi, et foris honorent, venerentur, et colant, prælatos omnes pro eorum dignitate reneantur, et benigne tractent, et deniq; humanos, beneuolos, et affabiles, quãtumcumq; dignitati liceat, in omnes ſe præbeant. In conſiliis, ſeu uotis explicandis, ſolum Deum præ oculis habeant, honorem ſanctæ ſedis apoſtolicæ, et iuſtitiam tantummodo in animo ſuo gerentes, et ſemota omnium priuata affectione amoris, odii, aut alterius cuiuſcumq; perturbationis pura, et ſincera mente ſententiam ſuam dicant: domum, atq; familiam ſuam cum omni honeſtate et modeſtiã gubernent: nõ ſint in ea luſores, rixatores, ganeones, et viri infames, ſed ſtudioſi, modeſti, docti, et honeſti: familiæ namq; vitia plerumq; dominis impingi ſolent, vnde illud. Qualis Rex, talis et populus. Incumbant, cum vacãt a publicis negociis, bonarum artium ſtudiis: dicant officium diuinũ, et miſſam

& miſſam quotidie audiant: & ita ne non lateat domeſticos, ut diuinum illud adimpleant. Luceat lumen ueſtrū corā hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrē ueſtrū, qui i Cœlis eſt. Nam in his, quæ pertinent ad religionem, oportet habere teſtimoniū etiā ab eis, qui foris ſunt: niſi enim alii uiderint Cardinalem diuinum officium frequentantē, & miſſam quotidie audientē: & re, & exemplo plurimū offendunt. In mēſa ſemper aliquid audiant de ſacra ſcriptura: uenationibus, choreis, ludis inhoneſtis minime indulgeant: non exeant in publicum crebrius, nō curſitēt per vrbem, neq; ad palatium ſine cauſa ueniant: & ſuper omnia caueant, ne turpis lucri cupidi eſſe cenſeantur. Hæc, & alia pleraq; in hunc modum poterit Sanctiſſimus Dominus noſter nouis Cardinalib⁹ dicere, prout ſuæ ſanctitati uidebitur expedire.

Forma aperiendi os.

DEinde aperit eis os dicens. Aperimus vobis os tam in collationibus, quā in conſiliis, atq; in electione ſummi Pontificis, & in omnibus actibus, tam in conſiſtorio, quā extra, qui ad Cardinales ſpectant, & quos ſoliti ſunt exercere. In nomine patris ✠ & filii ✠ & ſpiritus ſancti ✠ Amen.

De dandis titulis, & annulis nouis Cardinalibus.

DEinde accedentes noui Cardinales unus poſt alium ad Pontificē, primus genuflectit ante Pontificem, qui ſigillatim accipiens annulum pretioſum ad hoc præparatum, immittet in digito annulari dextræ manus Cardinalis, dans ei annulum, & titulum dicens. Ad honorē Dei omnipotentis, ſanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & ſancti. N. committimus tibi Eccleſiam Sancti. N. cum clero, & populo, & cappellis ſuis ſecundum formam, qua committi conſueuit Cardinalibus, qui eandem Eccleſiam in titulum habuerunt. In Diaconis autē idem ſeruatur, niſi quod non dicit͛ tituli, nec adduntur cappellæ.

Quod noui Cardinales non utuntur Annulis, ante quam habeant titulum.

ET notādū quod noui Cardinales, etiam ſi antea erant prælati, nō debēt portare annulos, ante q̄ habeāt annulū a ſummo Pontifice. Cum autem acceperint annulum, & titulum: oſculentur pedem, & Pontificis manum, & ſanctitas ſua eos eleuet ad oſculum oris, & reuertantur ad ſedes ſuas.

Datis annulis, & titulis Cardinalibus præſentibus, conſueuit etiā Pontifex ad contentiones tollendas, etiā dare titulos Cardinalib⁹ abſentibus, ſi qui ſint nouiter creati. Et hæc omnia de ore aperiendo, annulis, & titulis dādis poſſunt etiā fieri extra conſiſtoriū ordinariū, uidelicet in circulis, & cōgregationibus, quādo Cardinales uocantur pro aliqua cauſa. Et tamen ſupradicta ſeruantur ſicut in cōſiſtorio.

Diſpenſatio quòd retineant beneficia.

ET quoniā in aſſumptione ad Cardinalatum, cenſentur omnia beneficia promoti uacare: conſueuit Pontifex per literas apoſtolicas ad partē diſpenſare cum promoto, ut omnia beneficia, quæ obtinebat, retineat: & decernere illa non uacare.

Galerus regulariter non mittitur abſentibus.

ET notandū quod ſicut apud omnes cerimoniap libros inuenimus,

regulariter Pontifices non conſueuerunt, mittere galerum rubeum nouis Cardinalibus extra curiam, niſi eſſent in aliqua legatione pro aliqua re magni momenti nomine ſedis apoſtolicæ, quia tunc mittetur, ut ſint maioris auctoritatis, & reuerentiæ: & tunc ſeruantur infraſcriptæ cerimoniæ.

Quæ ſeruantur, cum mittitur galerus extra curiã.

SVmmus Pontifex cum galerũ rubrum alicui extra curiam deſtinat: committit alicui prælato in illis partibus primario, & nouo Cardinali grato per ſuas literas: ut publice galerum rubrum apoſtolicæ ſedis nomine nouo Cardinali imponat, recepto ab eo prius fidelitatis iuramento. Nam ab abſentibus exigitur iuramentum: de præſentibus autẽ aliquãdo fuit factũ, aliquãdo nõ. Formã uero iuramẽti, & literas apoſtolicas dabit illi, per quem mittet galerum. Qui igitur illum nomine Pontificis ad nouum Cardinalẽ deferet: cum ingreditur urbẽ: ſiue oppidum, ubi nouus Cardinalis inhabitat, deducetur a nobilibus, & amicis Cardinalis, & ipſum galerum portabit palam, ut uideri poſſit, ſiue ſuper unum baculum, ſicut portantur ante Papam, ſiue alias quomodo ſibi placuerit. Die dominico, vel feſto conueniẽt ad domũ noui Cardinalis Epiſcopus, cui cõmittitur aſſignatio, cappelli, & Pontificis Nuncius, qui galerũ portauit; & ſimul, omnes cum nouo Cardinali ibũt ad eccleſiã, Nũcio apoſtolico ante Cardinalem galerum portante, & tunc Cardinalis habebit cappam Cardinalarem, & galerum nigrũ ſtatui ſuo priſtino congruentẽ. In eccleſia poſtquam fecerint orationem ante altare, audiẽt miſſam ſolemnem, ſiue ſimplicem, prout domino Cardinali placebit. Finita miſſa Epiſcopus commiſſarius induet ſuperrochetũ, ſiue ſuperpellicium, ſtolam, pluuiale, & mitram precioſam, & ſedebit ſupra cathedram ſibi paratã ante altare, vertens faciem ad populum. Nuncius autem, qui galerum portauit, deponet illũ ſuper altare: & ſi ad hoc erit idoneus, & paratus ſtans in loco conuenienti, ut ab omnibus audiatur, faciet breuem ſermonem de dignitate Cardinalari, de meritis, & uirtutibus noui Cardinalis, & de meritis principis qui pro eo ſupplicauit. Finito ſermone: uel dimiſſo, accedet ad Epiſcopum commiſſarium, & illi præſentabit literas apoſtolicas, quas Epiſcopus reuerenter ſuſcipiet, & per unum ex ſuis publice legi faciet. Deinde conuertens ſe ad circunſtantes, narrabit qualiter ſummus Põtifex uolens Sanctæ Romanæ, & uniuerſali Eccleſiæ de nouis Cardinalib9 prouidere: in quatuor tẽporib9 proxime ꝑteritis aſſũpſit ad Cardinalatus dignitatẽ octo Reuerẽdiſſimos patres omniũ uirtutum genere excellẽtes: inter quos noluit annumerari Reuerẽdiſſimũ in Chriſto patrẽ, tunc Epiſcopum Tornacẽſem, cum ſuis præclaris meritis, tum maximis precibus, & interceſſione ſereniſſimi Regis, ſeu principis &c. & hic, præſerti ſi Nuncius Apoſtolicus id non fecerit, laudet perſonam Cardinalis, perſonam intercedentis, & ipſam dignitatem. Demum exponat cõmiſſionem ſibi factam, & concludat, ſe eſſe paratiſſimum ad exequenda Apoſtolica mandata.

Nouus Cardinalis his dictis accedat ad altare, & genuflexus ante Epiſcopum iuret, ut in forma ad Epm tranſmiſſa continetur. Quo facto ſurgit

Epiſcopus,

Epiſcopus,& retrahens ſe ad cornu Epiſtolæ depoſita mitra, & libro ſuper altare ſibi parato, dicit uerſiculos,& orationes infraſcriptas ſuper Cardinalē genuflexū in eodē loco,ubi iurauit,permanentem. Pater noſter: deinde proſequitur ſecrete, tum alte dicit. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo. uerſ. Saluum fac ſeruum tuum Domine. ℟. Deus meus ſperantem in te. verſ. Mitte ei Domine auxilium de ſancto. ℟. Et de ſyon tuere eum. verſ. Domine exaudi orationē meam ℟. Et clamor meus ad te ueniat. verſ. Dñs vobiſcū. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Oratio. Omnipotēs ſempiterne Deus miſerere famulo tuo. N. & dirige eū ſecundum clementiam tuam in uiam ſalutis æternæ: ut te donante tibi placita cupiat,& tota uirtute perficiat. Oratio. Actiones noſtras q̄s Domine aſpirando præueni,& adiuuando proſequere: ut cuncta noſtra oratio,& operatio a te ſemper incipiat,& ꝑ te cœpta finiatur, Per Chriſtum Dominū noſtrum. Amen. Sedet deinde Ep̄s commiſſarius cum mitra,& accipiens galerum rubrum de manu Nuncii Apoſtolici, ipſum ſuper caput noui Cardinalis ante ſe genuflexi biretū, & cappā in capite tenentis imponit dicens. Ad laudē,& gloriā omnipotētis Dei accipe rubrū galerū magnæ Cardinalatus dignitatis inſigne, quod per manus noſtras apoſtolicæ ſedis nominē capiti tuo imponitur in noīe patris ✠ & Filii ✠ & ſpiritus ſancti ✠ Amē. Et ſicut idem Paracletus ſuper capita Diſcipulorum Chriſti in figura ignis deſcēdit, eorū corda dei timore inflammans: ita & tu, qui illorum typum cū aliis Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus in terris geſturus es: charitate feruens, zelo domus Dei ardeas, & ſcias te pro exaltatione, & tuitione, catholicæ fidei, pro pace, & quiete Chriſtiani populi, ꝓ defenſione eccleſiaſticæ libertatis: pro honore, ſtatu, cōmodoq; Sanctæ Romanæ Eccleſiæ uſq; ad effuſionem ſanguinis,& ipſius corporis mortē ꝑpetuo fore obligatū: quod, ut præſtare ualeas, ipſe cōcedere dignetur: qui cū patre, & ſpiritu ſancto viuit,& regnat in ſæcula ſæculoꝶ Amē. Et mox dat illi oſculū pacis dicēs. Pax tibi,& ille rn̄det,& cū ſpiritu tuo. Extrahit̄ deinde galerus, & tradit̄ Nūcio apoſtolico. Epiſcopus uero cōmiſſarius ſurgens, detracta mitra, genuflectit,& incipit. Te deū laudamus,& chorus proſequit̄, & Epiſcopus poſt primū verſū ſurgit, ſtans ſine mitra uſq; in finē: nouus Cardinalis perſeuerat ſemper genuflexus uſq; in finem. Finito hymno Epiſcopus dicit. Dominus uobiſcū. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus Omnipotens ſempiterne Deus dirige actus noſtros in beneplacito tuo, ut in nomine dilecti filii tui mereamur bonis operibus abūdare. Et in fine. Dominus uobiſcū: & cātores dicūt. Benedicamus domino, alii reſpondent: Deo gratias. His finitis, Epiſcopus reaſſumpta mitra ſtāns in medio altaris, benedicat ſolemniter dicens Sit nomen domini &c. deinde exuit ſe ſacris ueſtibus,& aſſūpta clamide deducit nouum Cardinalem domum ſuā: qui ſi locus eſt idoneus, aſcēdit equum, & cum galero rubro reuertitur ad ſuam habitationem.

De creatione Epiſcopi Cardinalis, & quod Cardinalis, de quo aliquid tractatur, exit conſiſtorio.

VAcante titulo Epiſcopi cardinalis, cōſueuerūt romani Pōtifices

regulariter ad epiſcopatum promouere antiquiorem præsbyterum Cardinalem (ſi tamen ante ſuam promotionem ad cardinalatū erat conſecratus Epiſcopus) unde ſi prior præsbyterorum non erat ante ſuam promotionem Epiſcopus, præmittitur ſecūdus, vel tertius, ſi prius erant conſecrati: quod ſeruatum legimus a Ioanne vigeſimo ſecundo, & Clemēte ſexto, & aliis. Sed non nunquā præponuntur iuniores præsbyteri propter legationē, ut fecit Ioannes uigeſimus ſecundus prædictus: qui promouit ad epiſcopatum Hoſtienſem Dominum Bertrandum de Pogeto: qui erat in legatione, & nouiſſimus cardinalis. Legimus etiam apud antiquos, nonnullos ex diaconatu ad epiſcopatū promotos fuiſſe: ut Gregorius undecimus, qui cardinalem Lemonicenſem promouit ad epiſcopatū Præneſtinū. diaconum exiſtentem, & etiam ipſi noſtris temporibus idem uidimus. Pius ſecundus Ioannem Carauayal cardinalem ſancti Angeli ex diacono epiſcopum Portuēſem creauit propter eius præclara erga ſedem Apoſtolicā merita: fuerat enim bis in legatione contra turcas cum maximo labore, & uitæ ſuæ diſcrimine. Et Sixtus quartus Rodericum Boriam ſancti Nicolai in carcere diaconum Cardinalem, ac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Vicecancellarium ad epiſcopatum primū Albanenſem, deinde Portuēſem promouit. Licet igitur uidere, quod Pontifex pro ſuo arbitrio cū cōſilio fratrū de perſonis præsbyteroꝝ, ſiue diaconoꝝ conſueuit titulis epiſcopalibꝰ cardinalium prouidere. Igitur uacante eccleſia epiſcopali cardinalari, Pontifex in ſecreto conſiſtorio proponit perſonas, vt ſibi uidetur benemeritas: quamuis ordinarie antiquiores præsbyteros ꝓponere debeat. Si præſens eſt ille, de quo agitur, debet exire cōſiſtorio: et cū Pontifex habebit uota fratrū, promouet illū talem ad epiſcopatū per uerbum prouidemus: ut fit in aliis epiſcopis: non per aſſumimus: ut in cardinalibus. Deinde reuocatus ad conſiſtoriū prouiſus per Pōtificē, intimatur ſibi, qualiter de conſenſu fratrū prouiderit eccleſiæ Epiſcopali &c. de ſua perſona: tūc nouus Epiſcopus agit gratias genuflexus Sāctiſſimo Domino noſtro, & oſculatur pedem, & manum eius, & datur ſibi ānulus precioſus, ut nouis cardinalibus, & eleuatus recipitur ad faciem Pontificis. Inde per ordinē recipitur ad oſculum ab omnibus aliis cardinalibus, & ſedet poſt vltimū ep̄m Cardinalē. Tum finito conſiſtorio deducitur a toto collegio domū ꝓpriā ſuæ habitationis, medius inter duos antiquiores diaconos in ultimo loco equitātes. Cū ꝑuenerit ad domū ſuā, agit gratias dn̄is Cardinalibꝰ ſingulariter ſingulis, ut de nouis Cardinalibꝰ diximus: uiſitat, & uiſitat᷑. Et aduerte, qđ ex laudabili, & debita obſeruātia quotieſcunqꝫ in ſecreto cōſiſtorio agitur de aliqua re ſpāliter tangēte perſonā alicuius Cardinalis præſentis: ille talis debet exire conſiſtorio, & expectare in camera ad partem, quoad finito ſuo negocio reuocetur.

De Creatione Legati Apoſtolici de Latere.

POntifex in ſecreto cōſiſtorio primū proponit cauſas, propter quas ſibi uideatur neceſſaria Legatoꝝ creatio: & exquirit uota, an ſint creādi legati, & quot: & poſtquā cōuenerint, nominat perſonas, quæ nominatæ ex

eunt

eunt conſiſtorio:et cum Patres concordauerint de perſonis, reuocantur intro. Pontifex omnibus conſedentibus exponit qualiter confiſus de prudentia uirtute &c.illius:de cōſilio fratrum deſignauerit illum Legatū Apoſtolicum ad tales partes,iniungitq́ ei onus legationis.Ille,ut primum Pontifex ad eum cōuertit orationē,aſſurgit:& ut Pontifex finiuit,detecto capite agit gratias ſanctiſſimo Domino noſtro,& ſacro Senatui de bona eorum opinione erga ſuam inſufficientiam,& uerbis modeſtiſſimis excuſat ſe:& rogat,ut id onus melioribus, & peritioribus cōmittat,& tandē inſtāte Pontifice offert ſe paratū ad obedientiā,agitq́ iterū gratias: & accedens ad eius pedes,& genuflexus oſculatur pedē,& manū, & recipitur ad oſculū oris: Et ſimiliter deinde ab omnibus Cardinalibus,& deducitur domū: ut de Epiſcopo Cardinali ſupra diximus.Deinde parat ſe ad iter: & interi omnes Cardinales uiſitat,anteq̄ diſcedat.Adueniēte die profectionis fit ſecretum conſiſtorium:& in fine exiens a latere Pontificis,deducitur ab omnibus Cardinalibus ordine prædicto uſq̄ extra portam Ciuitatis:Et ibi poſt quā egit gratias,& oſculatus eſt oēs Cardinales,proficiſcitur in pace: alii autem reuertuntur domū ſuam.Cardinalis legatus poſtquā exiuit territorium ciuitatis,ubi Pōtifex reſidet,incipit benedicere,capit mantū rubrū, & præfert ante eū Crux,& dum eſt in legatione nō participat de emolumentis Cameræ apoſtolicæ, ſiue ānatarū.

De habitu Pontificis in pronunciatione.

COnſueuerunt ſummi Pontifices ſemp quādo pronūciabāt nouos Cardinales,ſiue Epōs Cardinales,ſiue Legatos apoſtolicos, ſiue nouos electos ad eccleſias cathedrales,ſiue tranſlatos,habere pluuiale,& mitrā cōſiſtorialē:et tūc Cardinales oēs faciebāt reuerentiā,ut in eccleſia.Et nota, qđ Papæ nunquam fit reuerentia a Cardinalibus,quando nō habet pluuiale; & mitram.Hodie,ut audio,raro Pontifex iſta facit cū pluuiali,& mitra:Et reuerētia nūq̄ fit ī cōſiſtorio ſecreto.

De ordinatione Cardinalium ad ſacros ordines.

ASSumpti ad dignitatē Cardinalatus minores ordines,& ſubdiaconatū accipiunt ab aliquo Epō Cardinali de commiſſione Pōtificis. Diaconatū uero, & præsbyteratū de manu ſummi Pōtificis,in loco,ubi ſuæ ſanctitati placuerit. Aderunt præſentes duo Diaconi Pontifici aſſiſtentes, & unus Diaconus miniſtrans in Miſſa,ſi erit ſolemnis,& unus præsbyter Cardinalis parati,qui Pontifici miniſtrabunt:Et ſeruabunrur omnia, quæ in ordinatione alioꝝ ſeruāt.Senior Diaconoꝝ dicet.Poſtulat ſctā Mater Eccleſia &c.& reſpondet &c. Ordinati poſt ordinationē oſculant pedē Sanctiſſimi Domini noſtri,& manum genuflexi,& recipiūtur ad oſculū oris. Ad offertoriū offerent cereos,panes, & uinū,ut faciūt Epiſcopi.Et in fine cum mitra ſimplici in capite dicēt.Ad multos annos:ut in Epiſcopis.

Quod apud altare ſancti Petri ſolus Papa conſecratur.

ET nota, qđ ſecundū inſtitutionē Gregorii primi,huiuſmodi conſecrationes nō debent fieri apud altare ſancti Petri:quia ibi ſolus Romanus Pontifex conſecratur.Quando Papa aliquos vult ordinare publice in ſancto Petro,conſueuit actus ordinationis,& cōſecrationis facere in cappel-

la ſancti Andreæ, vel alia, & reliquum miſſæ finire ad altare ſancti Petri. Et aduerte, quòd Cardinales, ſi Papa celebraret publice, anteq̃ illi eſſent ordinati, in ſuo ordine non eſſent cũ paramentis, ſed cum ſuis cappis laneis: & ſederent ultimi poſt paratos in ſuo ordine.

De nouo Cardinali ueniẽte ad curiam ſine galero.

Nouus Cardinalis die, quo perueniet ad vrbẽ, in qua eſt Pontifex: quieſcit in aliquo loco circa portam vrbis intra, vel extra ſecundum cõmoditatẽ locoꝝ: vt Romæ apud ſanctam Mariã de populo venientes per Tuſciã, ſiue ꝑ viã flaminiã: uel apud lateranum uenientes per Appiã, ſiue latinã: & illo die non vadunt ei obuiã aliqui Cardinales, ne ꝗ eorũ familiæ: & cũ eſt per unum militare prope ciuitatẽ, dimiſſo pallio itinerario induit cappã cardinalarẽ, & galerum nigrũ ſecundum ſuam priſtinã dignitatẽ: & illa nocte, vbi quieſcit, ſummo mane ornetur ibi aliquis locus honeſtus, & capax, in quo Cardinales cõgregentur expectantes aduentum aliorũ. Et nouus ponat aliquos ex ſuis, qui ſpeculẽtur, quãdo Cardinales aduenĩũt, & ſibi renuncient, ut in tempore poſſit eis occurrere: cũ vero Cardinales venerint unus, vel plures, nouus cum ſua cappa obuiet eis in introitu loci: & reuerenter, atq; benigne eos excipiat: & ponat omnes ad dexterã ſuã, & eos honoret, tamq̃ ſi eſſet in domo ſua: ducatq; illos in locũ ꝑparatũ, ubi debent alios expectare: & ipſe ſedeat ſemper ultimus. Et ſic unicuiq; ueniẽti obuiam ibit, & deducet ad alios. Cũ vero oẽs cõuenerint, deſcẽdãt ad equitandum: & ipſe cum ſuo galero nigro equitabit medius inter duos antiquiores Diaconos in ultimis. Qui anteq̃ ꝑueniãt ad palatium, illi duo antiquiores Diaconi dimiſſo nouo Cardinali in medio aliorũ duorũ poſt eos ſeniores, perueniũt ad Pontificẽ: & illum induunt amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubeo, & mitra precioſis. Cum uero alii Cardinales perueniũt ad palatiũ, deſcẽdũt ex equis, & omnes per ordinẽ aſcendunt Palatium, & nouum Cardinalem dimittũt in aliqua cappella, ſiue camera ad hoc parata cum duobus iunioribus Diaconis Cardinalibus: & ipſi vadũt ad ſummũ Pontificem, qui paratus, ut diximus, præcedente cruce exit ad publicum conſiſtoriũ. Sedent omnes in locis ſuis, & fit reuerẽtia a Cardinalibꝰ ꝑſentibꝰ: deinde aduocatus conſiſtorialis ꝓponit aliquã cãm. Interim tẽpore cõgruo duo antiquiores Diaconi uadũt ad locũ, ubi expectat nouus Cardinalis: & illi duo, qui erãt, ueniunt ad conſiſtoriũ: & facta ex more reuerẽtia Põtifici, ſedent in locis ſuis. Poſt paululũ uenit nouus Cardinalis medius inter duos Diaconos, & cũ uenerit in cõſpectu Põtificis ꝓfunde caput inclinet ante Põtificẽ ſimul cũ ſuis ductoribus: quoꝝ geſtus animaduertit, & imitat̃. Deinde ꝑcedẽte priorẽ Diaconũ ſequat̃, & iterum ante gradum primũ ſedis Põtificalis ſimul cũ deductoribus Pontificẽ ueneretur, & aſcendens gradus genufleƈtat̃ ad pedes Pontificis, oſculetur pedẽ, & manum, & a Pontifice ſubleuetur, & ad oſculum oris recipiatur: tum a ſupradictis diaconis ducitur ad oſculũ omnium Cardinalium præſentiũ per ordinem, & in fine ipſos Diaconos ſtantes in locis ſuis oſculetur. Et mox a miniſtro cerimoniarum ducitur ad locum, qui ei cõpetit ſecundũ ordinẽ ꝓnũciationis ſuæ, cũ fuit aſſumptus in

Cardinalem:

Cardinalem,& reliquis ſedentibus ſedet & ipſe: Aduocatus aũt proſequit̃ ſuam cãm. Finita cã ſurgunt oẽs Cardinales,& ordinate uadũt ad paruam cappellã,ſeu ad altare ad hoc paratũ, pcedẽtibus cãtoribus cantãtibus. Te Deũ laudamus. Duo vero antiquiores Diaconi vadũt ad aſſiſtẽtiã ſummi Põtificis, & ducitur nouus Cardinalis ad altare,vbi pſtratus orat. Dicunt̃ uerſiculi,& orationes: p primũ Cardinalẽ reducitur ad pedes ſanctiſſimi Dñi noſtri: accipit galerũ de manu Põtificis; & deducit̃ ab aliis Cardinalib⁹ domũ ſuã. Et omnia fiunt,ſicut diximus, qñ datur galerus præſentibus: uiſitat, & viſitatur: Demũ in primo conſiſtorio imponitur ei ſilentium,& in ſecundo, aut tertio aperitur ſibi os,& fit mentio,vt de aliis ſupradictum eſt.

De reditu noui Cardinalis cum galero, ſiue legati.

SI aũt nouus Cardinalis habuit galerũ,ſiue eſt legatus Ap'licus aliquis, ille,qui venit,recipitur apud portã, deducitur ad palatiũ:& deinde ad cõſiſtoriũ ad pedes Papæ,ut de nouo Cardinali ſine galero diximus: recipitur ad oſculũ pedis,manus,& oris a Pontifice,& ab omnibus Cardinalibus ad oſculũ pacis,& tandẽ ponit̃ ad ſedendũ in ordine ſuo, ſecũdum pnũciationẽ de ipſo factã,ſi eſt nouus: ſiue in loco antiquo,ſi eſt legatus.& non ducitur ad altare neq; aliquid cãtatur, ſed finito conſiſtorio deducitur domum ſuam ab omnibus: viſitat, & viſitatur, ut de aliis dictum eſt ſuperius.

De nouo Cardinali,uel Legato redeunte uacante ſede.

SI vero nouus Cardinalis, vel Legatus redierit ad curiam ſede uacante,nullus Cardinalis vadit ſibi obuiã: quia tunc Collegium tenet quodammodo locum Pontificis,ſed cum ſuis priuatis amicis ſe recipit domum habitationis ſuæ ſine aliis cerimoniis.

De conſiſtorio publico,ac loco, & ordine conſiſtorij.

TITVLVS. VIIII.

QVia publicum conſiſtorium frequenter nominauimus: & in poſterũ nominaturi ſumus: operæprecium uidetur,ordinem,& modum ipſius conſiſtorii explicare. In palatio Apoſtolico apud Sanctum Petrum tres Aulæ ſunt pontificales: quas in conclaui cõtineri ſuperius diximus: prima omnium maxima pro conſiſtorio publico ornari ſolet, quando Reges,aut Regii Legati ſunt excipiẽdi: canonizationũ etiam cauſæ in ea perorantur: in tertia aula excipiuntur legationes aliorum principum,& rerum publicarum: cum ad venerandum ſummum Pontificem ueniunt: publicantur noui Cardinales: excipiuntur Legati Apoſtolici, quando reuertuntur ex ſuis legationibus: excipiuntur Cardinales noui uenientes ad Romanam curiam, & agitantur cauſæ, quæ publicum conſiſtorium requirunt. In capite aulæ erigitur ſolium pontificale,ad quod tribus amplis gradibus aſcenditur: forma ſolii erit ferme quadrata,latitudinis i ſummo plano palmorũ duodecim, vel circa: in medio ſedes erit parieti hærẽs cum magno,& paruo ſcabello: planũ totũ cũ magno ſcabello coopertũ erit panno coccineo,ſedes vero aureo erit ornata panno,& a pariete,& ſupra caput pẽdebit aureus pannus,a dextra infra ſoliũ per uiginti palmos,

vel circa: ſedilia Epiſcoporum Cardinalium, & præsbyterorum ernnt remota a pariete per duos palmos: habebunt reclinatorium, ſiue poſtergale altum vſq; ad ſpatulas, & gradum altitudinis ſex, aut octo digitorum, ſuper quem pedes teneant: primum ſedile erit longitudinis trium cannarũ, vel circa ſecundum menſuram Romanæ curiæ: huic coniunctũ erit ſecundnm ſedile duarnm cannarum longitudinis in tranſuerſum aulæ, ita ut ibi ſedentes in faciem Pontificis reſpiciant: a ſiniſtra Pontificis erit ſtandum ſedile Diaconorum Cardinalium, e regione Epiſcoporum Cardinalium, inter quod, & ſedile, quod in trãſuerſum porrigitur, erit ſpacium decem palmorum, aut duodecim, ut ſit quodammodo oſtiũ ad ingreſſum conſiſtorii: longitudo ſedilis Diaconorum erit duarum cannarum cum dimidia, vel circa: hæc ſedilia erunt pariformiter ornata auleis; & tapetis, & eiuſdem altitudinis, & latitudinis, ita vt in nullo differant. gradus ſolii Pontificalis; & totum ſpacium, quod ſedilibus circumplectitur, pannis viridibus ſternitur.

De habitu, & locis in publico conſiſtorio.

Pontifex ad publicum conſiſtorium, ut ad cappellam, procedit paratus amictu, alba, cingnlo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis, cruce cum Cardinalibus præcedente. Sedet in ſua ſede Pontifex, Cardinales facta ex more reuerentia, omnes in ſuis ſedibus ſedent: Diaconi nõ aſſiſtunt, poſtquam fecerint reuerentiam: Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarii, & omnes prelati ſedẽt ſuper tres gradus ſolii pontificalis, & cum eis in ultimo ſubdiaconi, auditores, Clerici Cameræ, & accolythi omnes cũ ſuis cappis laneis. Curiales togati ſedent ſuper terram inter ſedilia Cardinalium: cubicularii, & ſecretarii cũ capuciis ad collũ in terra inter prælatos, & curiales togatos. Si nepotes Pontificis, aut aliqui magni principes adſunt: Vnus, vel duo, non tamen tales, quos ſedere deceat in ſedili Cardinalium, hi ſtant iuxta Pontificem hinc inde: oratores Regum, & principum, & magni nobiles ſtant ad dexteram Pontificis inter gradus ſolii, & parietis: familiares Papæ, & nobiles ſtant a ſiniſtra inter gradus, & parietes: Aduocati conſiſtoriales ſtant retro, vel poſt ſedilia præsbyterorum, & Diaconorum Cardinalium: Procuratores Regum, Principum, & Religionũ ſimul cum procuratore fiſcali ſtant poſt ſedile Epiſcopornm Cardinalium inter mnrum, & ſedile: fiſcalis tamen tenet primum locum. Spacium autem inter ſedilia præsbyterorum, & Diaconorum Cardinalium ſeruientes armorum obſeruant, tanquã oſtium, & aditum conſiſtorii, & illac qui ingreſſuri ſunt ad Pontificem, ingrediuntur. Magiſter ſacri hoſpitii, quæ dignitas hoc tempore eſt in nobili Comitum domo, illic ſtat ante ſeruientes armorum in fine ſedilis præsbyterorum, & in capite ſedilis Diaconorum ſtare debent clerici cerimoniarnm: ut præſto ſint ad exequendnm, quæ Põtifex mandauerit, & ordinandũ quæ ſunt agenda. Cum autem conſiſtoriũ tenebitur pro cauſis iudicialibus tantum, quod fieri conſueuit a Pontificibus interdnm cum ob alias cauſas nõ tenetur: aduocatus proponens ſtat poſt ſedile præsbyterorum Cardinalium contra Pontificis faciem, & cauſam ſuam exponit: & in fine cedulam

ſuæ

ſuæ ſupplicationis inter ſedentes in terram curiales proiicit: qui illam ad manus Vicecancellarii tranſmittunt. Siquis eſt ex aliis aduocatis, qui contradicere velit, & pro aduerſario reſpõdere, licet. Finita altercatione Põtifex reſpondet per verbum, placet, ſimpliciter: vel cum limitatione, ut ſibi videtur. Et Vicecancellarius manu propria ſignat ſupplicationem, ſecundum Pontificis reſponſum, & idẽ in libro, quem penes ſe habet, ſcribit: nam quidam ex ſuis apud pedes ſuos ſedens, librum, & pugillare ſeruat. Expeditis autem cauſis, ſurgunt omnes, & duo ſeniores Diaconi accedũt ad aſſiſtentiam Pontificis, qui reuertũt ad camerã eo ordine, quo venerat.

De conſiſtorio ſecreto.

SEcretum conſiſtorium celebratur in aula aliqua palatii Apoſtolici remotiori, hodie cameram Papagalli appellant. Sedes Pontificalis parieti hæret in medio: ſurgit a ſolo ſine thalamo, aut gradibus: ſcabellum habet magnum, ſuper quod Pontifex tenet pedes, & aliud paruum, per quod ad maius aſcenditur. Scabella pro ſedibus Cardinalium ante Pontificem locantur in forma quadrata: a dextra, & a fronte ſedent Epiſcopi, & præſbyteri ſuo ordine unus poſt alium: prior Epiſcoporum primus propè Pontificem, deinde alii: a ſiniſtra vero prior Diaconorum primum iuxta Papam obtinet locũ, alii deinde ſequuntur: ultimus præſbyterorum proximus eſt vltimo Diaconorum, inter quos nemo Cardinalium ſedet. Pontificis ſedes aureo panno eſt ornata, ſcabella Cardinalium nuda ſunt, ſed picta rubeo colore cum armis Papæ: locus inter ſedem Papæ, & ſcabella Cardinalium tapetis ſterni conſueuit: vltimus Diaconorum tintinabulum, ſeu campanellam retinet, vt ſignum faciat cuſtodibus conſiſtorii, ſi Pontifex, aut patres ab eis aliquid velint. In angulis ante faciem Pontificis ſcabella duo hinc & inde remouẽtur, quoad omnes conuenerint: ut inde tanquam per oſtia intrent Cardinales ad ſedendum: & cum omnes congregati ſunt, illa duo ſcabella reſtituuntur in locum ſuum. Pontifex ſi eſt pronunciaturus Cardinales, ſiue prælatos: conſueuit exire paludatus, & mitratus: in aliis negociis cum ſuo rocheto, & paruo capucio, quãuis hodie raro niſi in principio Põtificatus, exeat cum pluuiali, & mitra: alii omnes præter Cardinales excluduntur cum tractare incipiunt conſiſtorialia: duo ſecreti cubicularii pro foribus conſiſtorii excubãt cum ſuis capuciis ſuper collum inuerſis: vt preſto ſint, ſi ſignum fiat. Pontifex negocia incumbentia in ſenatu proponit, deinde per ordinem ſententias rogat (votum ſuum ita enim ſententias appellant) quiſq; ſurgens ſententiam ſuam dicit, deinde Pontifex ſecundum maioris partis ſententiã decernit.

De Prouiſione Eccleſiarum.

TITVLVS X.

CVM autem prouiſiones Eccleſiarum Pontificalium, ſiue monaſteriorũ occurrunt: Pontifex cõmittit viuæ vocis oraculo alicui ex Cardinalibus, ut de opportunis legitime ſe informet, & deinde in ſecreto conſiſtorio referat. Cardinalis commiſſarius primo diligenter inquirit de eſſentia, qualitate, et regione Ec-

cleſiæ vacãtis:tum de veritate, & modo vacationis:demum de qualitate,& ſufficientia prouidendi,ſeu confirmãdi. Nam quædam prouinciæ habent priuilegiũ a ſede Apoſtolica eligendi ſibi prælatos, cum illorum Eccleſiæ, ſiue monaſteria uacant, & tunc ultra prædicta diligenter inquiretur,an electio fuerit canonica, & concorditer facta. Prouidendus autem ab ipſo Põtifice nominatur ſiue motu proprio, ſiue ad petitionẽ principum,aut aliorum, & aliquando plures nominantur,& de pluribus exquiritur:examinantur ſuper præmiſſis teſtes medio iuramento: recognoſcuntur publica documenta,& aliæ ſcripturæ,& conficitur proceſſus ordinarius:cum placuerit ſummo Pontifici, Cardinalis commiſſarius in ſecreto cõſiſtorio refert publice omnia,quæ in proceſſu continentur ſummarie,& ſimpliciter,ac dilucide: proceſſum ipſum in ſcriptis per ſcribam ſuum redactum ſecum habens. Pontifex relatione audita, exquirit primo notum comiſſarii proponentis ,deinde patrum ſententias: Deinde ſi ſuæ Sanctitati videtur expedire,pronunciat in hanc formam remoto e capite Bireto dicens videlicet.

Auctoritate omnipotentis Dei,& beatorum Apoſtolorũ Petri,& Pauli,ac noſtra prouidemus Eccleſiæ Pientiñ.de perſona dilecti filii Auguſtini Patricii clerici Senenſis, præficientes eum illi Eccleſiæ in Epiſcopum, & paſtorem, curam,& adminiſtrationem illius Eccleſiæ in ſpiritualibus, & temporalibus eidem plenarie committendo. In nomine Patris:& Filii: & Spiritus Sancti. Amen. Et ſic dicens facit manu ſignum Sanctæ Crucis. Si vero electio erit confirmanda:non dicit prouidemus:ſed electionem de perſona dilecti filii Alberti electi Argentiñ ad Eccleſiam Argentinam canonice factam cõfirmamus, & approbamus,præficientes eum illi Eccleſiæ in Epiſcopum &c.

Pronunciandi Abbatis forma.

AVctoritate &c. prouidemus Monaſterio Sãcti Galgani ordinis Ciſtercienſis Senenſis diœceſ. de perſona dilecti filii. A. eiuſdem monaſterii monachi profeſſi in ſacerdotio,& legitima ætate conſtituti: præficientes eum illi Monaſterio in Abbatem, curam, regimẽ,& adminiſtrationem ipſius monaſterii in Spiritualibus;& tẽporalibus eidem plenarie committendo. In nomine Patris:& Filii:& Spiritus Sancti. Amen.

Interdum autem cum Eccleſia vacat in curia Romana:& perſona prouidenda eſt familiaris,ſiue valde nota Pontifici: Pontifex ſine aliquo proceſſu,ſiue commiſſione proponit perſonam,et de conſenſu fratrum pronunciat,et prouidet: vt ſuperius eſt dictum.

De habitu,& prima uiſitatione Prælatorum,& iuramento.

PRonunciatus in Epiſcopũ mox accipit rochetum, & tondet caput,faciens ſibi magnam coronam, et ut primum poterit, indutus magna cappa,et ſociatus ab amicis, equitat cum Galero nigro Epiſcopali, primum ad palatium Apoſtolicũ,et agit gratias ſummo Pontifici de ſua promotione:deinde ad omnes Cardinales, quibus etiam agit gratias, quod promotionem ſuã benigne iuuerint, et in ea gratioſe conſenſerint. Et qñ promotus intrat ad Pontificem, ſeu

Cardinales

Cardinales, ſolent etiam admitti prælati, & nobiles curiales, qui eum deducunt: ut poſſint audire proponētem, & reſpōdentem. Solent promoti agere gratias pro dignitate ſibi cōmiſſa, merita ſua extenuando, & dignitatis auctoritatem amplificādo, Eccleſiam ſibi commiſſam commendando, & ſe offerēdo. Pontifex pro qualitate perſonæ reſpondet, allegādo merita promoti, uel interceſſorum eius, & monet: ut Eccleſiæ, ad quā promotus eſt: honori, & utilitati totis uiribus incūbat. Cardinales pleruncp ſolent reſpōdere: quod ipſis non ſunt agendæ gratiæ, ſed ſummo Pontifici, qui perſonam ſuam ad illam dignitatem promouere uoluit Ad alia uero reſpōdēt ſecundum merita, & ſecundum propoſita, laudando, monendo, & hortando: ut expedire iudicauerint. Promoti clerici ſæculares ſtatim, ut diximus, utuntur rocheto, & cappello ab extra panno nigro, ab intus ſerico viridi coperto cum cordulis, & mappulis uiridibus. Promoti uero ex religione utuntur priori habitu ſine rocheto (niſi ſint canonici regulares, qui illo utuntur in ſua religione) & utuntur galero ab extra, & ab intus nigri coloris, ſicut protonotarii, et Abbates: præſentes ante expeditionem literarum Apoſtolicarum præſtant iuramentum fidelitatis ſummo Pontifici in manibus prioris Diaconorū Cardinalium genuflexi in forma, quā clericus cerimoniarum exhibet, qui de iuramento eſt rogatus, & facit inde inſtrumentum, et refert in Cancellaria, qualiter talis prælatus iurauit, necp in Cancellaria expediuntur literæ ſine tali relatione: et licet per camerā aliquando expediantur ſine huiuſmodi relatione, et male, et cū graui præiudicio apoſtolicæ ſedis: et ideo prouidendum. Ad abſentes mittitur forma iuramenti cum aliis literis.

Qui appellantur electi.

PRomoti ad Eccleſias, ſiue monaſteria ante ſuam conſecrationem, ſiue benedictionem, quam infra tres menſes ſumere debent: non appellantur Epiſcopi, ſiue Abbates, ſed electi: et quamuis utantur Epiſcopali, ſiue abbatiali habitu, non tamen poſſunt uti paramentis, et mitris ſine ſpeciali indulto Pontificis. Conſueuerunt tamen Pontifices in curia committere miniſtris cerimoniarum: ut prælatis huiuſmodi concedant, quod poſſint in cappella Sanctiſſimi Domini noſtri cum aliis pluuiali, et mitra uti in publicis actibus.

De pallio, & quomodo traditur.

PRomoti ad metropoliticas, ſeu parochiales Eccleſias, etiam ſi ſint conſecrati Epiſcopi: appellantur Archiepiſcopi. Necp Patriarchæ niſi primum acceperint pallium de corpore beati Petri ſumptum: ſed electi ad illas Eccleſias, et tranſlati de una Eccleſia metropolitana ad aliam, non poſſunt uti pallio, quod acceperāt in prima ſua Eccleſia; et minus pallio prædeceſſoris defuncti, ſeu tranſlati: ſed oportet, quod de nouo petatur pallium, et obtineatur, et interim non poſſunt ordinare, necp conſecrare, ſynodum celebrare, nec alia pleracp Pōtificalia exercere. Debent autem petere pallium per ſe, uel procuratorem intra tempus ſex menſium. Sunt et quidam Epiſcopi, qui ex indulto Apoſtolico pallio vtuntur: ut Luceñ. in Thuſcia, Papieñ. in Lombardia. Bambergeñ. in Germania. Et ſi qui alii, quo

uti debet infra ſuas Eccleſias diebus, & modo in priuilegiis a ſede Apoſtolica illis conceſſis. Cura conficiendorum, & conſeruandorum palliorũ ad ſubdiaconos Apoſtolicos pertinet: qui ex lana munda, & alba illa hoc pacto conficiunt. Sancti moniales monaſterii Sanctę Agnetis: vel religioſi, qui ſunt in illa Eccleſia: offerunt quotannis Agnos duos albos ſuper altare illius Eccleſiæ in die feſtiuitatis Sãctæ Agnetis, dum in miſſa ſolemni cantatur Agnus Dei: qui agni recipiuntur a duobus canonicis Eccleſiæ Lateranẽſis, & ab eis poſtea conſignãtur ſubdiaconis Apoſtolicis: qui Agnos ipſos in paſcua mittũt, quoad ueniat tẽpus tondendi ipſos agnos opportunum: ex his agnis lana tondetur, quæ mixta cũ alia lana alba, & pariter mũda reducitur in filũ, ex quo pallia huiuſmodi contexuntur latitudine digitorum trium redacta in orbem ita, ut humeros præſulum ambiant a pectore, & renibus particulam pendentem habet pallium longitudinis palmi, & ſemis: & in eius extremitatibns laminas plumbeas tennes ad parem latitudinem in fine orbiculatas, nigro ſerico tectas: In ipſo orbe cruces quatuor inſutas ſupra pendentes particulas ante, & poſt, & ſuper hnmeros ntroſq;. Sic confecta pallia ex eodem nigro ſericeo per ſubdiaconos portantur ad baſilicam Principis Apoſtolorum, & per canonicos baſilicæ ponuntur ſuper corpora Petri, & Pauli Apoſtolorum ſub altari maiore: ubi factis ex more vigiliis, illa per noctem dimittũt, deinde reſtituũt ſubdiaconis, qui in loco honeſto ea cõſeruãt. Vſus antem pallii hniuſmodi, in quãtũ potuimus explorare, antiquiſſimus eſt, & a Lino Pontifice Petri Apoſtoli immediato ſucceſſore habuit originem, ita enim ſcriptũ legimus a Maximo Epiſcopo i Homilia de veſte ſacerdotali. In lege gratiæ ãtiquũ eſt illud noſtrũ Ephoth (id eſt palliũ) quod noſtri Patriarchæ arbitrãt a Lino poſt Petrũ ſecundo Romano Pontifice inſtitutum: & in ſingulare poteſtatis priuilegium noſtris Deo plenis præſulibus datum. Et Euſebius cæſarienſis in ſermone de Epiphania ſcribit: Nihil antiquius veſte illa ſacerdotali Archipræſulis noſtri, quæ illi veſti de veteri teſtamẽto ſucceſſit Ephoth byſſo, auro ꝗ contextæ: qua in ſignũ pleniſſimæ poteſtatis primus Linus amictus eſt: cui & typum dedit, et nomen: ut a ueteribus accepimus ſcriptoribus, quã appellauit et pallium. Cum autem aliquis prælatns indiget pallio: illud primo per quempiam ex aduocatis conſiſtorialibus procuratorem ab eo ad hoc ſpecialiter conſtitutum a ſummo Pontifice in conſiſtorio inſtãter, inſtantius, et inſtantiſſime petitur. Põtifex excluſo aduocato exquirit patrum ſententias, an dandum ſit pallium: deinde committit Priori Diaconorum: nt pallium prælato, vel eius procuratori aſſignet: expediuntnr ſuper ea re literæ Apoſtolicæ in forma conſneta, et prior Diaconorum Cardinalium imponit locum, et diem, ubi, et in qno pallinm conſignare debeat. Id plerumq; fieri ſolet in domo ipſius Cardinalis in ſna cappella: interdum autem in Eccleſia Sancti Petri, et ſuper maius altare, et ualde condecenter, maxime pro maximis Eccleſiis: et ultramõtanis, et ita uidi ſeruari a Reuerendiſſimo Domino Cardinali Senẽſ. priore Diaconorum. Statuta die prælatus, ſi eſt præſens, uel eius procurator in abſentia cum ſpirituali mandato

dato

dato venit ad locum ordinatum: adſunt Dominus Prior Diaconorũ Cardinalium, & ſubdiaconus Apoſtolicus cum ipſo pallio, qui pallium explicat ſuper medium altaris: prælatus, ſi eſt præſens, indutus ſuper rochetum, ſiue ſuper pellicium planeta, genuflexus in gradu altaris ante priorẽ Diaconorum ſtantem in cornu dextro altaris, ubi legitur Euangelium: petit ſibi dari, & cõſignari pallium his verbis. Ego. N. electus Eccleſiæ. N. inſtãter, inſtantius, & inſtãtiſſime peto mihi tradi, & aſſignari pallium de corpore beati Petri ſumptum: in quo eſt plenitudo Põtificalis officii. Tũc dñs prior Diaconorum accipiens pallium de altari, imponit illud ſup humeros prælati genuflexi dicẽs. Ad honorem omnipotentis Dei, & beatæ Mariæ ſemper virginis, atq; beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli: nec non Eccleſiæ. N. tibi commiſſæ: tradimus tibi palliũ de corpore beati Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo Pontificalis officii cum Patriarchalis, vel Archiepiſcopalis nominis appellatione: ut utaris eo infra Eccleſiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in priuilegiis ab Apoſtolica ſede conceſſis. In nomine Patris: & Filii: & Spiritus Sancti. Amen. Et illud cum ſubdiacono aptat: non tamen infigit ſpinulas, & recipit illum ad oſculum pacis. Demum clericus cerimoniarum extrahit illi pallium, & aduocatis teſtibus rogat ſe de illo actu: plicat pallium, & illud portat ad dictum prælatum, vel illud reſeruat in loco ſacto, quoad prælatus recedat, & tunc dat illi pallium cum publico inſtrumẽto. Vidi etiã cum eſſem Miniſter cerimoniarum: Sixtum Papam quartũ manibus propriis dediſſe pallium Patriarchæ Conſtantinopolitano Domino Hieronymo Lando Veneto, tũc Archiepiſcopo Cretenſi: quod tamẽ (ut arbitror) non puto multum condecens eſſe, cũ traditio pallii proprie ad Diaconum ſpectet: & ipſi Romano Pontifici in ſua coronatione, & conſecratione nemo imponat pallium, niſi prior Diaconorum. Si autem pallium tradendũ ſit procuratori in abſentia prælati: procurator indutus ſuperpellicio genuflectit, ut de prælato diximus: & petit pallium, & iurat in hanc formã. Ego. N. procurator, & procuratorio nomine, & ꝓ parte Reuerẽdi in Chriſto Patris, & Dñi dñi. N. electi Eccleſiæ. N. inſtanter, inſtantius, & inſtãtiſſime peto mihi tradi, & aſſignari pallium de corpore beati Petri ſumptũ, in quo eſt plenitudo Pontificalis officii: & promitto illud reuerẽter portare eidem Reuerendo Patri Domino. N. nec pernoctabo in aliquo loco, niſi una nocte tantum, niſi præpeditus fuero legitime, & tunc in cathedrali ipſius, & ſi non fuerit cathedralis, in collegiata: & ſi non fuerit collegiata, in parochiali Eccleſia remittã, & honorifice reponam: ſic me Deus adiuuet, et hæc Sancta Dei Euãgelia. Diaconus autem Cardinalis accipiẽs pallium de altari imponit illud ſuper humeros procuratoris dicens. Ad honorem omnipotentis Dei, et beatorum Apoſtolorum Petri, et Pauli, et Domini noſtri Papæ, ac Sanctæ Romanæ Eccleſiæ aſſigno tibi pallium de corpore beati Petri ſumptũ: ĩ quo eſt plenitudo officii cum Archiepiſcopalis nominis appellatione, nomine, et pro parte Reuerẽdi in Chriſto patris domini. N. et Eccleſiæ. N. ad quam electus eſt, ut eo utatur infra eccleſiam ſuam certis diebus, qui

exprimuntur in priuilegiis ab Ap'lica ſede conceſſis.Et in fine procurator oſculatur illi manum,& rogat clericum cerimoniarum,& petit inſtrumentum.Clericus extrahit illi palliū: plicat,& reportat,& conſeruat in loco ſacro, quouſq; procurator ſit diſceſſurus,& tunc dat illi palliū, & inſtrumentum in publica forma.

Qui pallium ſunt accepturi, poſtq̄ fuit petitum in conſiſtorio,& conceſſum:componūt primum cum ſubdiaconis,nam illi,ut diximns,tenent pallia:Qui accipiunt ſecundum nalorē, & taxam Eccleſiæ aliquando plus,aliquando minus pro cētenario.Et quia uidi uarios uſus,& nihil firmi ſtatutū legi, de quota nihil dicam: clerici cerimoniarum & ipſi ratione officii ſui, & inſtrumenti mercedē ſuam exigūt, etiam ad proportionem taxæ, & ualoris Eccleſiarum: non tamen tantum, quantum ſubdiaconi.Solent etiā, qui pallinm accipiunt,Diacono Cardinali duo bireta,& totidem ſuis camerariis dono dare:antiquitus dabant,ut legi, uinum albū,& ſpecies:portabunt etiā duas faculas cereas, quæ ardeant ſuper altare, dum pallium traditur: & ſericum ad induendum pallinm , cum quo illud ad Eccleſiam ſuā deferūt.

De publicationibus ſolemnibus: & primo de publicatione Pacis.

TITVLVS. XI.

IN publicatione pacis lectis capitulis, Pontifex ſurgit ſine mitra: incipit. Te Deū laudamus: & cantores proſequuntur, & in fine chorus cantat Antiphonam. Da pacē Domine in diebus noſtris,quia nō eſt alius,qui pugnet pro nobis,niſi tu Deus noſter:& Pōtifex dicit hos uerſiculos choro rūdēte.Fiat pax in nirtu te tua.℟.Et abūdantia in turribus tuis verſ.Non nobis Domine non nobis. ℟,Sed nomini tuo da gloriā.verſ.Domine exaudi orationem meam.℟. Et clamor meus ad te ueniat.verſ.Dominus vobiſcum.℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus,a quo ſancta deſideria,recta cōſilia,& iuſta ſunt opera,da ſeruis tuis illam, quam mundus dare non poteſt pacem,ut et corda noſtra mandatis tuis dedita,et hoſtiū ſublata formidine,tēpora ſint tua ꝓtectione trāquilla per Chriſtū Dn̄m noſtrū.Amē.

In publicatione fœderis initi contra hoſtes Eccleſiæ,aut infideles.

LEctis capitulis Pōtifex ſurgat, et incipiat ſine mitra.Te Deum laudamus,chorus proſequitur hymnum uſq; ad finem. Pontifex pronunciat Pater noſter.Et deide. Et ne nos inducas in tētatione.℟.Sed libera nos a malo amē.verſ.Chriſtus vincit Chriſtus regnat.Chriſtus imperat.℟. In æternū:et in ſæculum ſæculi.verſ.Reſpice Domine in faciē Chriſti tui.℟.Exaudi preces Eccleſiæ ſanctæ tuæ.verſ. Miſerere noſtri domine miſerere noſtri. Reſpon.Reſpice nos,et oſtende nobis lucem miſerationum tuarū .uerſ. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter.℟. Et propter gloriam nominis tui domine libera nos. verſ. Propicius eſto peccatis noſtris propter nomen tuū. ℟.Ne forte dicant in gentibus ubi eſt Deus eorum.verſ.Saluos fac nos domine Deus noſter.℟. Vt liberati de tribulatione cōfiteamur nomini ſancto tuo.verſ.Concede Domine populo tuo ut ſit ei cor unū:et Anima una. ℟. In obſeruatione mandatorum tuorum

rum. verſ. Allena manus tuas ſuper gentes alienas.℟. Vt uideant potentiam tuam,& agnoſcant te.verſ. Innoua ſigna & immuta miracula.℟.Glorifica manum et brachium ſanctum tuū. verſ.Hoſtium noſtrorum elide ſuperbiam.℟.Et eorum cōtumaciam dexteræ tuæ uirtute proſterne.verſ.Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum,qui effuſus eſt.℟.Intret in coſpectu tuo & gemitus compeditorum.verſ. Effunde iram tuam in gentes: quæ te non nouerunt.℟.Et in regna:quæ nomen tuum non inuocauerunt. verſ. Ecce inimici tui Domine ſonuerunt .℟.Et qui oderunt te extulerūt caput.verſ. Auerte a nobis Domine indignationem tuam.℟.Et procul ſit a nobis furor tuus verſ.Da mercedem Domine ſuſtinentibus te.℟. Vt prophetæ tui fideles inueniantur. verſ. Sanctus deus Sanctus fortis, Sanctus immortalis.℟. Miſerere noſtri. verſ. Mitte nobis auxilium de ſancto.℟. Et de ſyon tuere nos. verſ. Domine exaudi orationem meam.℟.Et clamor meus ad te ueniat.verſ.Dominus vobiſcū. ℟.Et cum ſpiritu tuo:Oremus Omnipotens ſempiterne Deus qui precioſiſſimo ſanguine dilectiſſimi filii tui humanum genus redimere:ac per beatos Apoſtolos eius iacentem in tenebris mundum ad Euangelii lucem erigere,dignatus es quæſumus:vt aduerſus impias Turcorum gentes cunctas ꝗ barbaras natiōes uiuificæ Crucis inimicas,fideles chriſtianorum principes,ac populi ita potenter arma ſuſcipiant,ut prō tui nominis gloria militātes,virtutis tuæ brachio ſubleuati, ad eccleſiā tuā victricia virtutis ſigna reportēt. Omnipotēs ſempiterne Deus,in cuius manu ſunt omnes poteſtates,& omnium iura regnorum:reſpice in auxilium Chriſtianorum catholicorum:ut gentes paganorum,& hæreticorum,quæ in ſua feritate confidunt dexteræ tuæ potentia conterantur. Per.C.D.N.Amen.

Si uero hoſtes ſunt chriſtiani dicātur iſtæ orationes. Oremus. Protector noſter aſpice Deus: et ab inimicorum nos defende periculis:ut omni perturbatione ſemota liberis tibi mentibus ſeruiamus.Deus refugiū noſtrum,& uirtus adeſto præſens eccleſiæ tuæ precibus Auctor ipſe pietatis,& præſta,ut ab omni exuamur bellorum nequitia,& in tuæ protectionis ſecuritate lætemur.Per Chriſtum Dominum noſtrum.Amen.

In publicatione fœderis initi pro defenſione Eccleſiæ, & conſeruatione pacis.

LEctis de more capitulis ſurgit Pōtifex ſine mitra,& dicit. Te Deū laudamus.Chorus proſequitur:quo finito pronunciat Pontifex.Pater noſter.&c.Et ne nos inducas in tētationē,℟.Sed libera nos a malo.verſ. Saluos fac ſeruos tuos Domine.℟. Deus meus ſperantes in te.verſ.Diſſipa gētes:quæ bella uolunt.℟. Vt liberētur dilecti tui,& cōfiteātur nōi tuo.uerſ. Cōcede Domine populo tuo:ut ſit ei cor unum,& anima una.℟. in obſeruatione mandatorum tuorum. verſ. Mitte nobis Domine auxilium de ſancto.℟.Et de ſyon tuere nos verſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat.verſ. Dominus vobiſcum.℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.Eccleſiæ tuæ quæſumus Domine preces placatus admitte, & deſtructis aduerſitatibus & erroribus vniuerſis ſecura tibi ſeruiat libertate.Per Chriſtum Dominum noſtrum amen. Deus auctor pacis & amator

charitatis,quem noſſe:viuere, cui ſeruire,regnare eſt,protege ab omnibus impugnationibus: ſupplices tuos,ut qui in defenſione tua confidimus nullius hoſtilitatis arma timeamus Per Chriſtũ Dominũ noſtrum Amen.

Ordo quomodo Papa equitat in Pontificalibus.

TITVLVS. XII.

SI Romanus Põtifex Romæ:vel alibi moram trahens uelit de loco ad locum in ſolemni pompa (id eſt Pontificalibus)equitare,hic ordo ſeruetur. Primi equitabunt Valiſarii dominorum Cardinalium cum familiis ipſorum dominorũ Cardinalium,& aliorũ prælatorũ, mixtim incedẽtibus,ut eis placuerit. Qui tamẽ longis ueſtibus utuntur,clerici Pontificem non præcedũt cum iſtis,ſed ſequuntur. Tum per ordinem iſti ſequuntur,Tõſor, & Sartor Papæ cum ualiſiis rubris:in quibꝰ ſunt ueſtes Põtificis, familiares & Scutiferi Papæ, Nobiles & Barones minores cum attinentibus Cardinalium, Scala Papæ panno rubro cooperta,quã Equus albus phaleratus portat,equum aliquis ex parafrenariis Papæ fræno ducit: ſcala ipſa lignea,quæ gradus tres continet,equo Pontificis apponitur per quam equum ſuum aſcẽdit, ſi equitat: deinde reponitur ſuper equum & ad locum ſuũ reducitur, poſt ſcalã equitant;Duodecim curſores Papæ, cum duodecim Vexillis rubris, inde vexilliferi uiri Nobiles cum vexillis ciuitatis,Papæ,Eccleſiæ, & ſanctæ Crucis,ornati ut in coronatione Pontificis diximus,& ordine ibi declarato. Si plura erunt uexilla pro dignitate illorum diſponetur,digniora erunt ultima. Deinde equi duodecim albi phalerati fræno ducẽtur ſine ſeſſoribus:cũ quatuor nobiles portantes quatuor pileos ex cremuſino ſupra baculos quoſdam ad menſuram trium uel quatuor palmorum: hi ſcutiferi honoris vocantur. Incedunt poſt hos procuratores Regum,& Principum, Procurator fiſcalis, aduocati, & ſecretarii mixti,ut alias dictum eſt,& poſt cubicularii cum capuciis ſupra collum & circa pectus inuerſis, ſecretarii & aduocati,cubicularii autem circa pectus tantum:hos ſequũtur accolythi, clerici Cameræ,& auditores Rotæ cũ rochetis, & cappis,inde proceres, & barones maiores,& oratores regum, & principum ſimul cum ſenatore, & conſeruatoribus urbis: inter omnes Senator præcipuum locum habebit, cedetq; tantum Oratori Cæſaris, deinde ſi quis aderit magnus Princeps aut p̃fectus vrbis,ſiue aliquis inſignis: qui tamen non ſedeat in ſcamno Cardinalium,ſubdiaconi Apoſtolici poſtea equitabunt cum rochetis & cappis,& ille qui fert Crucem Papalem pileum capite geſtabit ab extra nigro pãno,ab intus ſerico cum cordulis,& mappulis cæleſtis coloris. ante crucẽ duo magiſtri oſtiarii cum ſuis uirgis ſericeis. Immediate incedent poſt Crucem duodecim pedites clerici:vel laici accenſa funalia deferẽtes,& iuxta eos equitabunt duo clerici cappellæ, laternas duas argenteas præferẽtes, in quibus candelæ perpetuo lucẽt, ducitur poſt hos equus albus phaleratus,manſuetus,& pulcher cum tintinabulo ad collum beneſonante:qui capſulam uehit cum ſacratiſſimo Chriſti corpore, ſupra quod ciues nobiles portabunt baldachinum,funalia concedenter deferentur per clericos cum ſuperpelliciis.

ciis. Sic tempore Pauli ſecundi aliquã
do fieri vidimus: nam tunc beneficiati
ſancti Petri ea portarunt. Poſt ſacra-
mentum ſacriſta apl'ici palatii, cũ ſuo
habitu & baculo in manu equitabit,
& poſt eũ ſiquis aderit princeps, qui
in ſcãno Cardinalium ſedeat. Nã in-
ter Sacramentum & Papam: & quan
do ſacramentum non adeſt inter Cru
cem, & Papam nemo omnino incede
re debet niſi Cardinales: & qui cũ eis
ſedent: ꝓcedunt deinde Domini Car-
dinales, diaconi, pſbyteri, Epi, duo tã
tum aſſiſtẽtes antiquiores Diaconi Põ
tifici ſemper aſſiſtunt, & ante eũ im-
mediate incedũt: ſenior ferulã manu
geſtat ex officio: vt prior diaconorũ,
& ad quẽ ſpectat ordinare ꝓceſſiones,
& ita oẽs libri antiqui cerimoniarum
cõtinent, & ſeruatũ vidi tẽpore Pii ſe
cũdi: cũ Proſper columneñ erat prior
diaconorũ, & tẽpore Pauli, cũ Rode
ricus Boria, qui nunc eſt Epſ portuẽ-
ſis erat prior: camerarius autẽ ſi ẽ Car
dinalis, nõ debet portare ferulam, ſed
eius vicecamerarius, quia nõ vt Car-
dinalis, ſed vt Camerarius portat ille:
qui poteſt eſſe non Cardinalis ſecun-
dũ obſeruatiões ſupioꝝ tpum. Noſtro
tũ tpe & Latinus vrſinus, & qui nunc
Camerariatũ tenet Raphael. S. Geor
gii Cardinales ferulã portare; & pro-
ceſſionẽ ordinare cõſueuerũt, Cardi-
nale Seneñ priore diaconorũ id non
mõ æquo aio ferẽte, ſed libentiſſime
permittente. Procedet deinde Põtifex
cũ pluuiali, & mitra precioſa: ſine cũ
regno, ideſt tiara triplici corona or-
nata vectus equo albo, ſiue ſella ſub
baldachino; equũ fræno ducẽt primũ
maiores principes: deinde alii inferio
res: ſellã humeris etiã a pricipio prin
cipes & alii vt i ꝓceſſione coronatio
nis diximus, portabũt: poſt põtificem
cubicularii duo ſecreti, & iter eos De
canus rotæ, qui ſeruit de mitra, cũ ha
bitibus ſuis ſequunt; inde duo medici
cũ ſecretario Papæ, ſi nõ eſt prælatus,
cõſueuit inter hos equitare Elemoſi-
narius Papæ, & aliquãdo cũ videt ꝑs
ſurã circa Pontificẽ ſpargere pecuni
as, deinde ſeruiẽs armorum armatus
omnibus armis præter galea, equi-
tat portans umbellam crocei, rubeiq;
coloris: aliorum autẽ ſeruiẽtiũ armo
rum cũ ſuis argẽteis baculis pars equi
tat ante Crucẽ: alii vero diſcurrũt per
pompã ſurſum & deorſum, inſtãtes,
& curantes, vt põpa ſuo ordine ꝓce-
dat, parafrenarii cũ ſuis mantellis, cur
ſores cũ virgis, & baculis argẽteis &
etiã coreaceis vẽto, ſiue ſtuppa plenis
turbã ſemouẽtes: & cuſtodes corporis
cũ baculis ligneis Põtificẽ pedites cir
cũſtant poſt vmbellã ſequũtur præla
ti cũ ſuis cappis ampliis, & pileis, pri-
mum Patriarchæ ſiqui adſunt, tũc aſſi
ſtentes Papæ, Oratores: prælati: Ar-
chiepiſcopi: Epi, ꝓtonotarii, Abba-
tes: poſtremo curiales togati mixtim,
vt placet, pompam claudunt.

Ordo cum Papa equitat ad aliquam eccleſiam religionis gratia, ſiue ad alium locum: & non in pontificalibus.

VAliſarii, & familiares Cardinaliũ
& prælatorũ: in brenibus præce
dũt, valiſarii Papæ Scutiferi Papæ, cũ
minoribns nobilibus: & attinentibns
Cardinalinm: aliqui equi albi phalera
ti ſine ſeſſoribus cũ magiſtro ſtabuli
poſt eos procuratores Regũ: & prin-
cipum, & fiſcalis, duo fererii cnm pul
uinaribus aureis: & tapeto, vt ſuper
his genuflectat Põtifex in oratione. et
hoc ſi vadit ad aliquam eccleſiã ad orã
dum: aliter fererii non vadũt in ordi-
ne. Secretarii: & aduocati mixti, cubi-
cularii, & oẽs cum ſuis capuciis ſuper

humerum ſiniſtrum: acolythi: clerici cameræ, Auditores Rotæ cum habitu quotidiano, nobiles maiores cum oratoribus non prælatis:& ſenatore, ſubdiaconi cum Cruce, & magiſtris oſtiariis:poſt crucem ſecundum antiquum,& debitum morem ipſe Pontifex debet procedere equo vel ſella vectus,ſi non habet Pluuiale:& mitram, & tunc habebit ſtolam ſupra rochetũ longum ſuccinctum,& deſuper capucium paruum rubei coloris ſecũdum debitum ordinem:qa ſupra rochetum ſemper Papa vtit̃ colore rubeo:præterquam a ſabbato ſcõ ad octauã paschæ,hodie tñ quia ſic factitauit Sixtus quartus:vtitur plerũq; albo capucio cõtra maiorꝝ normam:& deinde ſi eſt frigus,vel tempus pluuioſum mãtum rubeũ apertũ a parte anteriori:& pileum in capite purpureũ cũ aureo lymbo in extremitatibus. Deinde ſequi debent Cardinales Epi, præsbyteri,diaconi. Sed tempore Sixti & poſt crucem,quãuis incongrue Cardinales præcedebant diaconi:pſbyteri, Epi, et duo antiquiores diaconi aſſiſtunt: cuſtodes corporis armati ante crucẽ inſtructa acie incedunt: poſt Põtificẽ mox ſequũtur duo ſecreti cubicularii cum ſecretario,ſi non eſt prælatus, & duo medici. Diaconus rotæ nõ adeſt: quia Pontifex nõ habet mitrã. Cardinales cum ſequũtur:primo erũt Epi, tum pſbyteri:demũ diaconi oẽs,quia nõ aſſiſtunt põtifici,cũ non habet mitrã. ſequunt̃ deinde aſſiſteñ. ꝓlati:oratores ꝓlati. Archiepiſcopi,Epi: ꝓtonotarii,abbates,& allii curiales togati mixti.

Quando Cardinales debent præcedere Pontificem,& quando ſequi.

SEd conſiderandum eſt verũ in hac profectione condecentius Domini Cardinales præcedãt, an ſequãtur Põtificẽ. Bonæ memoriæ Dñs Frãciscus Cardinalis mãtuanus meo iudicio huius nouæ cõſuetudinis auctor dicere ſolebat:Cardinales ſemper debere præcedere Põtificẽ:qñ Põtifex habet ſtolam,ſed cũ venia dictum ſit,hæc nõ eſt bona rõ,quia Põtifex nunquã debet exire in publicum ſine ſtola,& ita ſemper vidi ſeruari a Pio ſecũdo, cui ꝑ quatuor annos ad minus in ſuo Põtificatu deſeruiui:quem etiã per agros & nemora peragrantem cũ ſtola ſemper conſpeximus. Et Paulus cum per vrbem vehebatur etiam lectica clauſus,nunquã erat ſine ſtola,& in matutinis certe maioris hebdomadæ Pontifex exit ad cappellam cum ſtola & manto,& quia ſine mitra Cardinales ſequuntur,non autem præcedũt. Ego autem arbitror Cardinalem Mantuanum,quia vt ſecundus Diaconus aſſiſtebat Pontifici,fauiſſe huic opinioni,ne unquã abeſſet a latere Põtificis. Cæterum vt in proceſſionibus qñ ꝑlatus eſt indutus ſacris veſtibus, canonici ſui præcedũt,qñ autẽ profanis,& quotidianis ſubſequũtur,ita & Cardinales Pontificẽ mitratũ præcedũt: ſine mitra ſequũtur. Neq; unq̃ Pontifici ſine mitra exiſtenti fit a Cardinalibus reuerentia publica,& aſſiſtẽtia a Diaconis. De his tamen ſtatuet ſummus Pontifex,prout ſibi placebit. Nos ne antiquæ,& congruæ cerimoniæ omnino pereant,hæc pauca diximus.

De itineratione Papæ quando ad alias urbes ſiue alia loca uult ſe transferre.

POntifex cum ad alia loca vult trãſmigrare primũ re cum ſacro collegio cõicata,deleget aliquos ex Dñis Cardinalibus,qui itineris ſui ſint comites

mites & ad minus tres:ex quibus duo ſint Diaconi:alius Eps ſiue presbyter,& ſi non adeſſent tot Diaconi poterit vnus eſſe præsbyter pro illo Diacono. Alii cardinales præire vel ſequi poterunt,vel remanere ſi breui Papa eſt rediturus,prout eis videtur. Sed honeſtum eſt quod aliqui præcedāt: ſi Papa eſt ingreſſurus aliquam ciuitatē inſignem ne videatur ita ſolus, & ut honorēt ingreſſum,pmittētur cōmiſſarii qui prouideant in dies de hoſpitiis pro pōtifice & ſua familia, pro cardinalibus & aliis pōtificē deducētibus & iſti habebūt noīa omniū in uolumine ſiue in rotulo:vt ſciāt pro quibus debeāt puidere. Pōtifex cū ſuo capucio & ſtola ad collum mātello rubro, & galero ex cremuſino equitabit,ſiue portabitur in ſella. Et antequā diſcedat camera ſua dicet has orationes. In viā pacis ſalutis & pſperitatis dirigat Dn̄s greſſus noſtros & angelus ſuus bonus cōmitte nobiſcū ad dirigēdos pedes noſtros in viā pacis:vt cū ſalute & gaudio eamus, & reuertamur ad propria:poſtea dicitur totus pſalmus Benedictus Dn̄s Deus iſrahel,cū gloria patri. Et ſicut erat,poſtea repetitur tota antiphona. In viam pacis &c. Deinde ſequitur Kyrie eleiſon, Xp̄e eleiſon Kyrieleiſon, pater noſter. Et ne nos inducas in tentationem, Sed libera nos a malo. verſ. Eſto nobis Domine turris fortitudinis.℟. A facie inimici.verſ. Nihil proficiat inimicus in nobis.℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis.verſ. Vtinam dirigantur viæ noſtræ.℟. Ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas in uiam pacis.verſ. Domine exaudi orationē meā.℟. Et clamor meus ad te veniat. verſ. Dominus vobiſcum.℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, & adiuuando proſequere:vt cuncta noſtra oratio, & operatio a te ſemper incipiat: & per te cœpta finiatur. Omnipotēs ſempiterne Deus dirige actus noſtros in beneplacito tuo:vt in nomine dilecti filii tui mereamur bonis operibus abūdare, Deus qui filios iſrahel per maris medium ſicco veſtigio ire feciſti,qui ꝗ tribus Magis iter ad te ſtella duce pandiſti,tribue nobis q̄s iter proſperum,tempuſq; tranquillum,vt Angelo ſancto tuo comite ad eum,quo pergimus locum:ac demum ad æternæ felicitatis portum feliciter peruenire Valeamus per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Deinde capiet iter ſuum. Ante Pōtificem ſemper præferetur Crux per ſubdiaconum Apoſtolicum, & poſt Crucem portabitur corpus Chriſti ſuper equum album cum campanella, ante equum præibit clericus cappellæ cum laterna cum lumine,& poſt ſacriſta cum ferula, Et iſti ſemper erunt inter Papam,& Crucem.

Ordo intrandi aliquam urbem in pontificalibus.

CVm autem Pontifex uoluerit intrare aliquam inſignem vrbem:firmabit ſe in aliqua Eccleſia,vel domo extra portam ciuitatis, & ibi capiet pluuiale,& mitram,& interim omnia parabuntur:quæ portantur in pompa:quando Pontifex equitat in Pontificalibus ſcilicet uexilla parua & magna,& cū illis uexilla ciuitatis,in quā intrat,equi phalerati. pilei quatuor, equus cum ſcala,umbella, & reliqua, baldachinum pro Sacramento, & pro Papa ciues inuenient. Erit etiam paratus clerus vrbis illius cum cru

cibus. & reliquiis ſanctorum extra portã ciuitatis, & pueri etiam obuiabunt pedites cum ramis oliuarum, vel aliarum arborum, & cum armis Papæ Clamantes. Viuat Papa. Põtifex cum ſua curia equitabit eo ordine: quo ſuperius diximus cum equitat in Pontificalibus, hoc addito quod ſarcinæ Pontificis præcedent omnes equos, Et clerus paratus cum ſua proceſſione ibit immediate ante Crucẽ Papæ. Si autem aliqui Cardinales exeuntes de ciuitate obuiabũt Pontifici: poſtq̃ habuerit mitram & pluuiale, aduertat ille: qui ducit equũ cum ſcala Papæ: & ſtatim præcedat, & deponat ſcalam ad dextram ptẽ Papæ. Cardinales autem deſcendant ex equis ſuis remote, & accedant reuerenter ad papam: Et primo oſculentur ei pedem, & manum, deinde per ſcalam aſcendant, & oſculentur faciem, poſtea aſcendant ſuos equos: & vadant in ſuo ordine. Hoc ſeruatum legimus apud maiores noſtros. Et quia videtur in ſe habere grauitatem & maieſtatem, quam quam in vſu non viderimus, placuit his addere. Cum Pontifex erit prope portam ciuitatis: prælatus illius cum Cruce accedet ad Pontificem debitis reuerentiis, & offert illi Crucẽ oſculandam, quã Pontifex reuerẽter cum mitra tamen oſculabitur, non enim commode poterit ei abſtrahi & imponi mitra equeſtri ab equeſtribus. Si tamen placuerit & mitram deponere, non erit inconueniens. Deinde prælatus incipiet Antiphonam. Ecce ſacerdos magnus &c. Et aliam, Dum eſſet ſummus Pontifex. Et ibit cum clero ad locum ſuum ante Crucẽ in porta. Princeps ciuitatis etiam ſi eſſet Rex: ducet equum Pontificis fræno, vel ſi Pontifex vehitur ſella ſubit ſellam cum ſuis proceribus dignioribus per aliquot paſſus, deinde iubente Pontifice alii ſuccedunt ei, & ille aſcendit equum & equitat in ſuo ordine. Si vero ciuitas non ſit ſub principe ſed libera: tunc ſummi magiſtratus ducunt equum fræno: vel ſubeũt ſellã a principio, & mox mutantur: & alii nobiles ciues ſuccedunt, ſed poſt magiſtratus vadunt circa Pontificem pedites, alii autem portant baldachinum ſupra Pontificem, alii ſupra ſacramentum. Cum Pontifex peruenerit ad portam Eccleſiæ principalis prælatus offert ei aſperſorium cum aqua benedicta, & Pontifex aſpergit ſeipſum & circũ ſtantes, Deinde imponit incenſum in thuribulo: & per prælatum incenſatur. Si autem pontifex deſcenderit ex equo antequam intret Eccleſiam, & ſi Diaconi Cardinales erunt prope ipſum: antiquior de manu prælati accipiet aſperſorium, & porriget Pontifici, & miniſtrabit nauicellam cum Põtifex ponet incenſum: & clerus cantabit. Te Deum laudamus. Cum peruentum fuerit ad altare gennflectet Pontifex ad orandum ante altare ſuper faldiſtorium quouſq; fuerit finitum. Te Deum laudamus. Et prælatus Eccleſiæ dicet ſuper eum verſiculos & orationes, prout diximus in noſtro pontificali in receptione Pontificis. Quibus dictis pontifex ſurgit, aſcẽdit ad altare: & ſolẽniter benedicit populo dicens: ſit nomen Domini benedictum &c. & mox vnus de Diaconis pronunciat indulgentias prout pontifici placebit. Inde eodem ordine Põtifex deducitur ad ſuum hoſpitium & alii diuertunt ad ſua. In exitu autẽ ciuitatis: ſi Papa voluerit proficiſci in habitu Pontificali cum pluuiali & mitra, ſeruabitur idem ordo, vt in

introitu

introitu præterquam de proceſſione cleri,de vexillis,de umbella,de baldachinis,quæ non aderunt.Et pontifex extra portam intrabit aliquam Eccleſiam , & deponet mitram & pluuiale, & induet mantum rubrum & cappellum ex cremuſino,& procedet ut ſuperius dictum eſt itinerando cum ſuis tribus Cardinalibus.Quod ſi Pōtifex in eundo noluerit vti pōtificalibꝰ.tūc poterit equitare per ciuitatē ordine: quo diximus ſuperius cū equitat non in pontificalibus ad aliquam eccleſiā religionis gratia:niſi quod ſacramentum corporis Chriſti ſemper aderit, & fererii cum puluinaribus non aderunt,extra ciuitatem, cum ſibi videbitur, dimittet Cardinales:& alios : qui honoris cauſa ſuam Sanctitatem deduxerint,& retinebit eos : qui ſecum ſunt profecturi.

Quid agendum,ſi cum Papa adeſſet unus Diaconus tantum cum uno Epiſcopo,uel præsbytero Cardinali.

ET quia in huiuſmodi itinerationibus ſæpe accidit:quod apud Pontificem ſunt pauci Cardinales , ſi hoc vel aliquo tēpore accideret , quod in aliqua ſolennitate dum Pōtifex exit ad Eccleſiam in pontificalibus nō eſſet præſens niſi vnus Diaconus , & unus Epiſcopus tantum , Cardinalis Epiſcopus iret a dextris : & Diaconus a ſiniſtris Papæ,& ſic ſederent in aſſiſtentia Papæ, Diaconus tamen ſemper imponeret:& extraheret mitram adiuuante Epiſcopo.Si vero adeſſet aliquis præsbyter Cardinalis cū vno Diacono,tunc Diaconus iret, & ſederet a dextris ſemper: & ſimiliter imponeret, & extraheret mitrā Pōtifici.In incenſatione autem , & pace præsbyter Cardinalis(ſi adeſt)id faciet,quamuis ſit aſſiſtens:ſi non ſit alius præsbyter,ſi non aderit , faciet vnus Epiſcopus Cardinalis,& ſi nō aderit Epiſcopus:faciet Diaconus tā in miſſis quam in veſperis,tam parato Pontifice in Pontificalibus,quam non parato.Et ſi nullus aderit Cardinalis:dignior prælatus incenſabit:& dabit pacem Pontifici.

De receptione Principum & primo de receptione Imperatoris uenientis ad Vrbem Peregrinationis gratia.

TITVLVS XIII.

FRidericus Tertius Anno ſalutis ſexageſimo octauo ſupra Milleſimū quadringenteſimum Romam venit religioſæ peregrinationis gratia:eum Paulus ſecundus Pontifex maximus ſummis honoribus excepit. Quæ igitur in ſuo aduentu mature,& prudenter ordinata ſūt, atꝙ ſeruata quoniam omnibus interfui: ex officio hic annotabo,& vt poſteri his vti(ſi voluerint) facile poſſint adnectam.

Vt primū igitur Pōtifici nūciatū eſt,Cæſarē in Italiā aduētaſſe: Romā via Flaminia petiturum,iuſſit prouinciarum Eccleſiæ Romanæ præfectos per quas iter facturus erat Cæſar: vt venienti honoris cauſa obuiam irent Pontificis nomine ad fines prouinciæ illumq; cum omni ſuo comitatu publicis ſumptibus magnifice exciperent , & honores ei omnes impenderent , iuberentque per ciuitates omnes, qua eſſet tranſiturus ; cle-

rum in porta obuiam exire cum crucibus,& deducere ad Eccleſiam cum Antiphonis,verſiculis, & orationibus:vt in pontificali habetur. Deinde vt Eccleſiæ agrum Cœſarem intraſſe cognouit:Nobiles quoſdam ex ordine equeſtri præmiſit, qui Cœſari obuiam irent,congratulantes Pontificis nomine proſperum eius aduentum.eiq; omnia Pōtificis officia pollicentes,poſt hos ſunt miſſi duo ſacri palatii cauſarum auditores:qui Spoleti, & duo deinde Archiepiſcopi cū duobus Epiſcopis ex aſſiſtentibus Papæ: qui Narniæ Cœſari ſe exhibuerunt, deſignauit præterea Pontifex duos Apoſtolicæ ſedis legatos. Guilelmum Epiſcopum Hoſtienſem Rothomageñ.& Franciſcum Sancti Euſtachii Diaconum Senenſem: Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, cum mandatis:vt duorum dierum itinere Cœſari obuiam irent.Sed legati cum primum obuiam fiunt Imperatori,deſcendūt ex equis cum ex propinquo eum manifeſte videant,& ſuæ maieſtati reuerentiam faciunt:ſiue deſcenderit:ſiue in equo remanſerit:conſueuit tamen & ipſe deſcendentibus legatis deſcēdere.Die autem quo vrbem intrauit:hoc ordine exceptus eſt.Primi obuiam iuere ad tertiū lapidem Vicecemerarius,præfectus,Senator, conſeruatores,& cācellarii vrbis: omnes cum habitu ſuæ dignitatis,& cum his capita Regionum, & alii magiſtratus vrbani cum ciuibus nobilioribus, quos non multo interuallo ordines curiæ, & cancellariæ officiales duce Epiſcopo Vrbinate correctore,& ab breuiatore literarum Apoſtolicarum ſecuti ſunt,Tertio loco prælati domeſtici Pontificis cum aulicis proceribus,& nobilibus multis ad ſecūdum lapidem proceſſere: ſacer deinde Cardinalium ſenatus extra portam ad quingentos paſſus Cœſarem expectabat:cui aduenienti ſuo, & Pontificis nomine felicem aduentum gratulatus eſt:verba faciente priore Epiſcoporum Cardinalium. Clerus vrbis in ipſa porta cum crucibus, & reliquiis: vt Cœſarem exciperet: iuſſus erat. Hoc igitur ordine quamuis propter ſerum introitum omnino ſeruari nō potuerit:vrbem ingreſſus eſt. Primo procedebant mixtæ Cardinalium familiæ cum militibus Cœſaris,tum familiares Pontificis laici cum familiaribus Imperatoris,Inde nobiles:& barones tum conſeruatores cum officialibus vrbis.Deinde oratores Principū,& regū non ꝑlati,poſtremo Senator,& præfectus vrbis cum ſuis ornamētis,armiger Cœſaris cū enſe nudo inter illos,& Cœſarem ſolus equitabat.Sequebatur Cœſar ſub baldachino medius inter duos ſeniores Ep̄os Cardinales:cui in porta Vicarius Papæ:qui clero vrbis præeſt:paratus in Pontificalibus: crucem exoſculādam porrigere debet:Et clerus cantat.Ecce mitto Angelum meum. Et clerus cum proceſſione præcedit immediate ante præfectum,& Senatorem. Imperatorē ſequūtur Cardinales per ordinē Ep̄i p̄sbyteri & Diacōi,officiales, & nobiliores ciues ducūt equū Cœſaris fræno:& baldachinū portant,poſt Cardinales ſequebātur ꝑlati Cœſaris cū ꝑlatis oratorib⁹,& demū alii Archiep̄i,Ep̄i,protonotarii,Abbates,& alii curiales togati.Ex itinere duo p̄sbyteri:& duo diacōi cardinales diuertētes ad Pontificē ꝑuenerūt:qui cū illis:& nōnullis aliis prælatis,atq; aulicis ſuis cum pluuiali,& mitra deſcendit ad Eccleſiā Sancti Petri:vbi in cap

pella

pella maiori in ſede ſua eminenti ſedens Cæſarem expectabat. Cæſar ordine, quo diximus ad gradus Baſilicæ peruenit, vbi equo deſcẽdens a Cardinalibus, & aliis ad confeſſionem beati Petri deductus eſt, vbi paratũ erat faldiſtorium, ſuper quod procumbens aliquantulum orauit. Interim Cardinales omnes ad Pontificem aſcendentes in locis ſuis ſederunt, & illi duo præsbyteri, & Diaconi: qui præuenerant: Cæſarem apud faldiſtoriũ orantem expectãtes, illum finita oratione ad Põtificẽ deduxerũt, qui vt Pontificem vidit genu terram tãgens illum veneratus eſt, & accedens propius idem fecit, aſcendens deinde ad ſoliũ: in terram pronus Pontificis pedes oſculatus eſt, deinde manum. Pontifex benigne illum ſuſcipiens, atq; a terra eleuans ad oſculum oris recepit, & aſſurgẽs eum modeſte amplexatus eſt, moxq; iuſſit eum ſedere in ſede pro eo honorifice præparata inter ſoliũ Pontificis, & ſedilia Epiſcoporũ Cardinalium, tum excepit p̃latos, & proceres Cæſaris ad pedis oſculum, deinde a duobus Diaconis Cardinalibꝰ deductus Cæſar ad altare maius: ibi ſuper paratum ſibi faldiſtorium diutius genuflexus orauit. Interim chorus cãtauit Antiphonam. Elegit eum dñs: & excelſum fecit illum præ Regibus terræ. verſ. Glorificauit illũ in cõſpectu regum. ℟. & non confundetur, ſurgens deinde Põtifex ſine mitra dixit. Pater noſter. Et ne nos inducas in tẽtationem. ℟. ſed libera nos a malo. verſ. Deus iudicium tuum Regi da. ℟. & iuſtitiam tuã filio regis. verſ. Saluũ fac Domine ſeruum tuum N. Imperatorem noſtrum. ℟. Deus meus ſperantem in te. verſ. mitte ei Domine auxilium de Sãcto. ℟. & de ſyon tuere eũ. verſ. nihil proficiat inimicus in eo. ℟. & Filius iniquitatis non apponat nocere ei. verſ. fiat pax in virtute tua. ℟. & abũdantia in turribus tuis. verſ. Domine exaudi orationem meã. ℟. & clamor meus ad te veniat. verſ. Dominus Vobiſcum. ℟. & cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus qui beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cœleſtis, animas ligandi, atq; ſoluendi Põtificium tradidiſti: concede, vt Interceſſionis eius auxilio famulus hic tuus. N. Imperator noſter a nexibus peccatorũ ſuorum liberetur.

Prætende Domine quæſumus famulo tuo. N. Imperatori noſtrõ dexteram cœleſtis auxilii: vt te toto corde perquirat, & quæ digne & humiliter poſtulat, aſſequi mereatur. Omnipotens ſempiterne Deus chriſtiani Imperii protector, & cõſeruator da ſeruo tuo N. Imperatori noſtro virtutis inuictæ triumphum: vt ad noſtram, & Eccleſiæ tuæ Sanctæ, atq; fideliũ omniũ vnitatem, & pacem ſubditas illi facias vniuerſas barbaras nationes, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. Poſt hæc Põtifex de ſolio deſcẽdit, & Cæſarẽ iterũ amplexatus manu ſiniſtra illũ tenẽs pariter palatium Apoſtolicũ aſcenderunt, & in ſacellũ Sancti Nicolai q̃d nũc dicit̃ cappella Paulina ingreſſi aliquãtulũ conſederũt, & familiariter confabulati ſunt. Deinde Pontifex Cæſarem ad cubiculũ illi paratum dimiſit: iuſſitq; Cardinales cõplures illum deducere, ipſe vero cũ ſuis per aliam ſacelli portam ad cameram ſuam profectus eſt.

Dum Cæſar Romæ fuit, ſæpe noctu vno, vel altero famulo ſociatus clã & indicto tpe ad Põtificis cubiculum acceſſit, cui Pontifex obuiam exi

uit:cum primum id potuit, & diſcedentem ipſe deduxit uſq; ad ſecũdam, & tertiam aulam: & aliquãdo ipſe Põtifex inexpectatus ad Cæſaris cubiculum cum paucis uenit:illumq; ſemper quantum potuit honorauit cum ſumma tamen grauitate, & maieſtate & in Eccleſia, & in via. In eccleſia orante Pontifice ſuper faldiſtorio ſibi parato ante altare:ut fit: Imperator ſuper aliud faldiſtoriũ orabat a ſiniſtris poſitum coopertum purpnreo ornamento cum puluinari etiam purpnreo, & paruo ſcabello uiridi ẽt & paruo puluinari purpureo, ſedes Cæſaris cum ſuo reclinatorio, ſiue poſtergali ſita erat inter ſedem Pontificis, & ſedilia cardinalium in formam ſedis Põtificalis, ſed non tãtæ altitudinis neq; latitudinis:cooperta erat panno ſericeo uiridis coloris: & ſcabellum paruum habebat uiride, ſup quod pedes tenebat Imperator. altitudo ipſius ſedis ita erat inſtituta in cappella Apoſtolica:ut non altior eſſet locus:ubi ſederet Imperator:quam ubi Pontifex teneret pedes, & item ſcabellũ Cæſaris æquale erat ſedibus Cardinalium. Cum incenſabatur Pontifex per Cardinalem aſſiſtentem:mox incenſabatur Imperator per primum ex plãtis aſſiſtentibus pontificis, cum Pontifex pacem accipiebat ab aſſiſtẽte Cardinali, primo dabat pacem Imperatori, poſtea Diaconis aſſiſtentibns, Inter eundnm ſemper manu ſiniſtra illius dextram tenebat aliquando & ad dextram enm ponebat nolebatq; ne æquali ſemper gradu incederet qnamuis modeſte ſemper Cæſar reluctaretur. In diſceſſn mãdauit Pontifex qđ itidẽ ut in introitu honoraretnr. ſed ille ſummo mane cũ paucis e ſuis cõſenſo eqno ante receſſit, quam Cardinales conueniſſent, pauci admodum eius feſtinationem ſunt aſſecuti. Donanit Pontifex Cæſarem pluribus muneribꝰ, primũ ueſte aurea, & equo albo phalerato cum aliquibns iocalibus cum Reliquiis ſanctorum admodum precioſis:quorum precium ſupra duorũ milliũ aureorũ ferebatur.

De receptione Regis uenientis ad urbem.

CVm pontifici:nunciatum erit regem quẽpiã Romã uentuꝶ, mandet rectori prouiciæ:qua ille erit primum tranſitnrus:ut uenienti Regi ad fines agri eccleſiæ obuiã uadat: illum pontificis noĩe benigne ſuſcipiat, honoret, & per totam ſuam pronînciam deducat, alatq; cum oĩ ſna familia publicis ſumptibus:cum ciuitates & inſignia oppida intrabit, occnrrat ei clerus cum proceſſione, & baldachino cantantes hymnos: añas: nerſicnlos: & orationes ut in libro pontificali habetur:& mittat qnamprimnm numerum equitum:qui ſunt cũ rege:& qualitatem comitum eius ad pontificem: mittantur deinde ad tres dietas duo prælati, qni occnrrant Regi pontificis noĩe:& deinde quatuor alii ad duas:demum per qnindecim aut viginti quinq; milliaria mittanť duo ex præsbyteris ſiue Diaconis Cardinalibus legati obuiam:qui regem ad vrbẽ deducant. Ordinentur qui in toto itinere:dum erit in terris eccleſiæ: faciant expẽſas Regi. In die introitus Vicecamerarius, ſiue gubernator nrbis cũ præfecto, ſenatore, conſeruatoribus, cancellariis, capitibns regionũ & aliis officialibus & nobilibus ciuibns primi exibunt obuiam ad ſecundum aut tertium lapidem. Ad primum lapidẽ occurret Regi familia Pontificis cum oibus ordinibꝰ & officialibus curiæ.

Sacer

Sacer ſenatus Cardinaliũ in porta ob uiabit Regi, Et per priorẽ Epiſcoporum Cardinalium fient verba congratulatoria nomine Pontificis & collegii, & omnes Cardinales tangent manum. Regi, & oſculabuntur genam, deinde hoc ordine intrabunt vrbem, primo præcedunt familiæ Dominorum Cardinalium, & curialium mixtim, familia deinde Pontificis cũ officialibus curiæ ſecularis, uidelicet ſcriptoribus Apoſtolicis abbreuiatoribꝰ & huiuſmodi. Et cum familia Regis: barones, nobiles, conſeruatores, oratores, principum, & Regum non prælati. p̃fectus vrbis, & ſenator. Siquis princeps aut magnus nobilis erit cũ Rege locetur inter oratores laicos, vel cũ ſenatore aut præfecto pro dignitate ſua. Nota tamen quod orator Imperatoris ſemper præcedit ſenatorẽ. Sequentur deinde ſeruientes armorum cum ſuis baculis argẽteis quorum aliqui ſemper diſcurrent curantes: vt alii præcedant ſecũdum datum ordinem. Deinde ſacrum collegium Cardinalium Epiſcopi, præsbyteri, Diaconi. Rex vero erit medius inter duos ſeniores Diaconos in ultimo loco, poſt Regem erũt immediate duo aut tres cubicularii ſiue ſecretarii ſui. Deinde oratores; prælati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, protonotarii, abbates. Et ſiquis prælatus erit cũ Rege ponetur inter p̃latos oratores, prælati ex familia Papæ in hmõi actibus: quando collegium eſt præſens non præponuntur aliis: quia collegium eſt ibi tunc nomine ſuo & Pontificis, ſed ſtabũt in loco ſuæ promotionis. Clerus vrbis cum vicario occurret Regi ad gradus baſilicæ Sancti Petri: & ibi Regi ex equo deſcẽdenti uicarius offeret Crucem oſculandam: Et tunc præcedent cantantes Antiphonam. Ecce ego mitto angelum meum &c. Et alios hymnos, & ſic deducetur ad altare maius ordine quo venerat, vbi ſuper faldiſtorium ſibi paratum orabit genuflexus. Interim chorus cantabit reſponſorium. Poſui adiutorium ſuper potentem, & exaltaui electum de plebe mea. verſ. Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto meo unxi eũ. ℟. Et exaltaui &c. Item aliud. Tua eſt potẽtia, tuum regnum Domine, tu es ſuper omnes gentes: da pacem Domine in diebus noſtris. verſ. Creator omnium Deus terribilis & fortis: iuſtus, & miſericors. ℟. Da pacem &c. Finito reſponſorio. Rege adhuc proſtrato permanente prior Cardinalium dicit verſus & orationes infraſcriptas ſupra Regem ſtans in cornu dextro altaris: vbi dicitur Euangelium. Pater noſter. verſ. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo. verſ. Deus iudicium tuum Regi da. ℟. Et iuſtitiam tuã filio Regis. verſ. Saluũ fac Domine. N. Regem. ℟. Deus meus ſperantem in te. verſ. Mitte ei auxiliũ de ſancto. ℟. Et de Syon tuere eum. verſ. nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. verſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Deus: cui omnis poteſtas famulatur: da huic famulo tuo. N. Regi proſperum ſuæ dignitatis effectum, in quo te ſemper timeat tibiq́ iugiter placere contendat. Deus qui beato Petro Apoſtolo tuo collatis clauibus regni cœleſtis animas ligandi: atq́ ſoluendi Pontificium tradidiſti concede, vt interceſſionis eius auxilio famulus hic tuus. N. Rex. a nexibus peccatorũ liberetur.

Prætende Domine. N. Regi famulo tuo dexteram cœleſtis auxilii: vt te toto corde perquirat, & quæ digne & humiliter poſtulat, aſſequi mereatur. Per Chriſtũ Dominũ Noſtrũ. Amẽ.

Surgat Rex ab oratione, & deducatur a Cardinalibus ad aliquem locũ ſibi præparatum ad hoc, & ibi eum dimittant cum duobus vltimis præsbyteris & totidẽ vltimis Diaconis Cardinalibus, alii omnes aſcendant ad Põtificẽ. qui paratus cum pluuiali, & mitra precioſis exit ad publicum conſiſtorium in prima aula Regali ornatũ. Cum omnes ſederint: facta a Cardinalibus conſueta reuerẽtia duo antiquiores Diaconi ibũt ad Regem cum ſex, aut octo prælatis acceptis a ſolio Põtificis: & illi duo iuniores ibunt ad cõſiſtorium, & facta reuerentia Sanctiſſimo Domino noſtro ſedebunt in loco ſuo, & mox deducetur Rex ad Põtificẽ a quatuor Cardinalibus in hũc modum. Primo præcedent familiares Regis, tum quatuor ſeruientes armorum, & poſt eos miniſter cerimoniarum. Inde duo præsbyteri Cardinales Deinde Rex medius inter duos antiquiores Diaconos, & poſt eũ ſex aut octo prælati prædicti. Rex tertio genuflectet in conſpectu Pontificis, duo præsbyteri Cardinales præcedentes facient reuerentiam Pontifici, & expectabunt ibi, ſtantes ante Põtificem, deinde aſcendet primus Diaconus, & poſt eum Rex: qui genuflexus oſculatur pedem Sanctiſſimi Domini noſtri. Pontifex porrigit ei manũ: quã poſtquam fuerit oſculatus: leuet eum, & recipiat ad oſculum oris, Interim aſcendet & alius Diaconus his peractis, & aliquibus verbis gratulatoriis & grates agentibus per Pontificem & Regẽ dictis, deducitur Rex a Diaconis ad ſedendum poſt primum Epiſcopum Cardinalem. Et ipſi reuertuntur ad ſedendum ad locum ſuum. Et tunc ſi Pontifici placet proponuntur ab aduocatis aliquæ cauſæ: quibus finitis ſurgunt omnes; & Rex accedit ad Põtificem cũ Cardinalibus, & eius familia oſculatur pedes Pontificis. Deinde Pontifex cum omnibus reuertitur ad camerã, & mittit aliquos Cardinales qui deducant Regem ad Cameram ſuam.

Et nota quod ſecundum quod legi in pluribus libris cerimoniarum, Rex in prima die aduentus ſui non debet ſeruire Pontifici in aliquo actu, neq; in ferenda cauda, neq; in menſa ſi ſecũ prãderet: neq; in aliqua re. In aliis aũt diebus portabit caudam pluuialis, dabit aquam manibus, ſiue in miſſa, ſiue in menſa, & in conuiuio portabit primum ferculum, & in collatione primum potũ & huiuſmodi, ſedebit aũt vbicumq; erit in publico aut in ſecreto cum Cardinalibus poſt primũ Cardinalem ſuper cuſſinum aureum, ſiue purpureum, & in loco ſuo incenſabitur, & capiet pacem per eundem: vt alii Cardinales.

Pontifex donabit Regem aliquibus muneribus deuotis & precioſis, veſte aurea, et equo phalerato, ſicut fecit Sixtus quartus Chriſtigeruo Regi Daciæ, et Ferdinãdo Regi Siciliæ: qui Romam venerunt tempore Iubilei anno Milleſimo quadringẽteſimo ſeptuageſimo quinto

In diſceſſu ſociabitur Rex a Cardinalibus vſq; ad portã ciuitatis. Si Rex veniet ad vrbem ob aliam cãm: quam peregrinationis: poſſunt ommitti omnia, quæ fiunt in Eccleſia Sãcti Petri. Et ſine proceſſione cleri deduceretur a Cardinalibus ad locum deſtinatum,

& inde

& inde ad conſiſtorium publicum,vt dictum eſt.Si vero Pontifex non eſſet Romæ,neq; in terris ſuis:quando Rex aliquis ad eum veniet:tunc neq; per tot dietas mitteret ante eum,neq; faceret ei expenſas,in ingreſſu autem honoraretur,& reciperet in conſiſtorio publico,vt ſuperius dictum eſt.

De receptione Reginæ.

SI aliqua Regina veniret Romam honoraretur:& in eius aduẽtu omnia ſeruarẽtur:quæ dicta ſunt de Rege in omnibus & per omnia,& in Ecclesia dicũtur quæ inferius ponemus, ſed non recipietur a Pontifice ad oſculum oris:ſed ad pedis,& manus, neq; poneretur ad ſedendum inter Cardinales,verum ſalutato Põtifice poſt oſculum pedis,& manus Papa ſurgeret,& rediret ad cameram ſuam, & illa dimitteretur cum aliquibus Cardinalibus ad locum ſibi paratum. Quod tamen ſeruatum non fuit in Regina Daciæ tpe Sixti quarti, & Innocentii octaui,nõ enim recepta fuit in cõſiſtorio:ſed a collegio ſeducta ad domum ſuæ habitationis.In Eccleſia fieret ei ſuggeſtus ornatus extra & prope cappellam,vbi cũ ſuis ancillis poſſet ſtare,& audire miſſam,et cum Diaconus incenſat Cardinales: Reginam acolythus vnus eodem mõ incenſat, ſimiliter,cũ datur pax Cardinalibus: Subdiaconus qui ſeruit in miſſa portet pacem argenteam,ſiue auream oſculandam Reginæ,Neq; illa ſeruit in aliquo Pontifici,nec debet eſſe aliquo modo in conuiuio cum Pontifice. In porta igitur Eccleſiæ ſancti Petri ſuper gradus occurrit ei clerus cũ proceſſione indicta, et prælatus offert ei crucem oſculandam.Et chorus cantat reſponſorium.Iſta eſt ſpecioſa inter filias Hieruſalem: Sicut vidiſti eam plenam charitate,et dilectione in cubilibus,et in hortis aromatũ. verſ. Iſta eſt ſpecioſa, quæ aſcendit de deſerto deliciis affluẽs. Sicut vidiſtis.etc. Gloria patri.etc.Sicut vidiſtis etc.Deinde cantando.Te Deum laudamus perueniunt ad altare maius, vbi Regina ſuper faldiſtorium orat.Interim prælatus ſtans apud altare dicit ſuper eam verſiculos,et orationẽ videlicet.verſ. Saluam fac ancillam tuam Domine. ℟.Deus meus ſperãtem in te. ver. Mitte ei auxilium de ſancto ℟.Et de ſyon tuere eam. Verſ. Nihil proficiat inimicus in ea.Reſpon.Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Verſ. Fiat pax in virtute tua. Reſpon.Et abundantia in turribus tuis.verſ.Domine exaudi orationem meã.℟.Et clamor meus ad te veniat.verſ.Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus. Deus,cuius prouidẽtia in ſua diſpoſitione non fallitur,ineffabilem clementiam tuam ſupplices exoramus,vt ſicut Heſterreginã Iſraeliticæ plebis cauſa ſalutis ad Regis Aſſueri thalamum,regniq; ſui conſortium tranſire feciſti.Ita hãc famulam tuam chriſtianæ plebis ſalutis gratia: ad gratiam tuam tranſire facias:vt tibi ſuper omnia iugiter placere deſideret,et te inſpirante: quæ tibi placita ſunt,toto corde perficiat, et dextera tuæ potentiæ illam ſemper hic et vbiq; circundet.Per Chriſtum Dominũ noſtrum. Amen.

De receptione primogeniti Regis.

PRimogenitus Regis, quia eſt hæres Regni,et futurus Rex, ſi ſuperſtes erit:honoratur eiſdem fere cerimoniis in ſuo aduentu:ſicut de Rege diximus:pauca mutabuntur. Non

mittentur obuiam per tot dies p̄lati; neq̧ mittentur Legati Cardinales, ſed per vnum, aut duos dies mittētur etiā aliqui Prælati, & collegium obuiabit in porta vrbis, deſcendet ad palatium Apoſtolicum, & ducetur ſuo tempore a duobus Diaconis ad Pontificem ad publicum conſiſtorium, & poſt receptionem ad oſculum, ſedebit poſt primum præsbyterum Cardinalem: & non poſt primum Epiſcopum: vt ſit aliqua differētia inter patrem, & filiū. Si veniret Romam cauſa deuotionis poſſet recipi in eccleſia ſancti Petri ſicut de Rege diximus, ſed in orationibus non diceretur. ſ. Rex. ſed ſimpliciter famulus tuus. N. omnia alia ſeruentur, vt ſuperius dictum eſt de Rege. In cappella ſedebit vt diximus. Thure excipietur, & accipiet Pacē vt Rex. In receſſu deducetur a collegio Cardinalium uſq̧ ad portam ciuitatis, & ſemper erit medius inter duos Seniores Diaconos Cardinales: in vltimo loco tam in veniendo: quam in redeundo.

De receptione alicuius Principis electoris Imperii, ſiue alterius maximi Principis.

PRincipes electores Romani imperii digniores habentur aliis principibus præter Reges, ſicut Cardinales aliis prælatis ratione electionis, hii ſeptem numero ſunt: tres Archiepiſcopi, Coloniēſis, Maguntinus, & Treueren̄. Tres Principes, Comes Palatinus Rheni: Dux Saxoniæ: Marchio Brandeburgenſis: Septimus additus fuit Rex Bohemiæ: Colonienſis cancellariæ Imperiali præeſt per italiam. Maguntinus qui & decanus eſt electorum, per Germaniam: Treuerēſis per Gallias, & quilibet illorū in ſua prouincia & diœceſi procedit ſecundum Caroli quarti ſanctionem. Palatinus: qui inter laicos primum locum obtinet: Archidapifer eſt Imperii, & ad eū pertinet deferre aureum pomum ante Cæſarem, Dux Saxoniæ Archimareſcallus eſt, & enſem nudū ante Cæſarem præfert. Brandeburgenſis camerarius Imperii cenſetur: & ante Cæſarem ſceptrum Imperiale portat. Et quāuis ille Comes, hic Marchio dicat ſunt tamen & Ducatus titulo omnes inſigniti. Nam palatinus ex ducibus Bauariæ primus habetur. Et Brandeburgen̄. Pomaramiæ, & Stetinenſem ducatus obtinet. Sed comitatui, & marchionatui fuit attributa eligendi poteſtas. Hæc voluimus delibaſſe, quæ non facile alibi legas: vt omnes ſciant. Quid importet nomen Electoris Imperii: quos tā prælatos, quā principes pari modo honorandos eſſe in eorum aduentu ad curiam cenſeo, niſi in ſedendo, vt poſtea dicemus.

Princeps igitur maximus excipietur, vt agrum Eccleſiæ Romanæ intrauerit, omni humanitate, & honore; vt diximus de Rege: ſed non tanto apparatu, neq̧ clerus ibit obuiam cum proceſſione: mittentur aliqui a Pontifice obuiam per unum, aut duos dies. In introitu eorum familiæ Cardinalium ſigillatim vnaquæq̧ per ſe extra portam per quingentos paſſus, vel circa exibunt obuiam principi: congratulabuntur felicem eius aduētum nomine heri ſui: & offerent domum, & eius bona. Oratores principum, & ſenatus ulterius progredientur: familia Papæ poſt alias familias ibit obuiam Principi: & demum duo Cardinales nomine Pontificis, & Collegii paulo extra portam principi occurrent, & poſt cōgratulationem capient eū medium, & ducent ad Pontificem in publicum

blicum conſiſtorium hoc modo. Præcedent familiæ Cardinalium, & curialium, & primum qui in breuibꝰ ſunt: deinde familia principis cum ſuis ſarcinis: demũ familiares Papæ laici cũ nobilibus: poſtremo oratores nõ prælati: Princeps deinde medius inter dictos duos Cardinales, & ãte eos ſeruientes armorum: poſt vero prælati oratores cũ prælatis Papæ, deinde ſiquis prælatus erit cum principe, honorabitur pro ſua dignitate: poſtea ſequentur alii prælati ordine ſuo conſueto. Deducetur princeps ad palatium, & expectabit in parua cappella cum ſua familia: illi duo Cardinales ibunt ad Pontificem, qui paratus ex more exibit ad publicum conſiſtorium paratũ in aula vltima, non in prima regia: & facta reuerẽtia a Cardinalibus, proponetur aliqua cauſa ab aduocatis: & cũ prima erit finita vel ante, ſi placebit Sanctiſſimo Domino noſtro, quatuor, aut ſex prælati ex primis aſſiſtentibus diſcedent a pedibus Pontificis, & ibunt ad deducendum principẽ ad conſiſtorium: qui veniet medius inter duos primos digniores, & facta trina reuerentia recipietur a Pontifice ad oſculum pedis, manus, & oris: deinde poſt aliqua verba, quibus & gratias aget, & gratulabitur, ſurget, perq; clericum cerimoniarum deducetur ad ſedendum inter duos vltimos Diaconos Cardinales, & proponetur aliqua cauſa, vel finietur propoſita. Finito conſiſtorio ſurgent omnes, & princeps cum aliquibus Cardinalibus ibit ad Pontificem, et illo ſtante, et cum Pontifice confabulante poterunt eius familiares oſculari pedes Papæ. Poſtea Papa reuertetur ad cameram ſuã, et princeps ibit immediate poſt crucem inter duos iuniores Cardinales, et ſic ſedebit in Eccleſia: et ibi quandocunq; erit cũ Reuerẽdiſſimis Cardinalibus. Et cum hac die diſcedet a Papa, et ibit ad locum ſibi aſſignatum: debet deduci ab illis duobus Cardinalibus, qui eum deduxerunt ad palatiũ.

De receptione Principis non ita clari.

PRinceps autem non elector Imperii, ſiue Dux non ita clarus, magnus tamen, iiſdem fere cerimoniis honorabitur, ſed non ibunt obuiam ei Cardinales aliq̃, neq; ſedebit inter Cardinales: verum poſt omnes Cardinales, et erit medius intrans inter duos primos prælatos Pontificis: cætera vt ſupra. Et ſi eſſet Dux, aut princeps minoris qualitatis, qui non deberet ſedere in ſedibus Cardinalium, non recipietur in cõſiſtorio publico, ſed modo ſupra dicto deducetur ad ſuum hoſpitium.

De principe electore prælato.

PRinceps elector Archiepiſcopus videlicet Maguntinus, Coloniẽſis, ſiue Treuerenſis, quãuis præcedãt laycos electores, cum vltra ſacram dignitatem etiã ducatus titulo decorẽtur, tamen familiarius conſueuerũt a Põtifice tractari in ſedẽdo: vt audiui. Nã ex eis nemo meis temporibus ad Curiam venit. Credo tamen quod debeant recipi, vt alii principes electores. Et in ſedendo erit ille Archiepiſcopus elector poſt omnes Cardinales in ſede Diaconorum Cardinalium. Si tamen erit præſens alius ſimilis princeps: quia tũc ipſe nõ cederet illi, poterunt, ſi erunt plures ſedere in eodem ſedili, ſecundum ordinem ipſorum.

De receptione oratorum, ſiue Legatorum Regum, & principum, ſeu rerum publicarum.

PRidie quam oratores ſunt ingreſſuri vrbem, debent id ſignificare honeſto modo. Et ſi ipſi oratores ueniunt ad præſtandam obedientiã ſummo Pontifici, ſiue ob aliquam rem magni momenti, & ſpectantem ad bonũ publicum, tunc Pontificis nomine debet intimari per curſores Cardinalibus, & prælatis curiæ dies, & hora introitus illorum oratorũ, & per quam portam, & ut mittant familiã ad honorandum. Et nota quod intimatio huiuſmodi non conſueuit fieri niſi in caſibus prædictis. Cum autem oratores ob res priuatas ſuorum dominorum ueniunt, non mittuntur familiæ, ſed priuati amici mittunt. Tempore Sixti cerimoniæ huiuſmodi fuerunt multum relaxatæ adulationis, & cõplacentiæ gratia: bonum eſſet quod res ad debitam grauitatem reducerentur. Die igitur & hora prædicta familiæ Dominorum Cardinalium ſeparatim exibunt obuiam oratoribus per medium miliare, uel circa extra urbẽ. Si ueniunt per portam Sancti Petri, familiæ non tranſeunt domum leproſorum; neq; ullo modo aſcendunt montem, & ſimiliter ſi per portã Sanctæ Mariæ de populo, non tranſeunt pontem AEmilium. Aduenientibus oratoribus, ille cui commiſſum eſt a Cardinali accedit, & nomine Domini ſui gratulatur felicem aduentum oratorum, & dicit Dominũ ſuum miſiſſe familiam ſuam ad honorandum illorum introitum propter reuerẽtiam, deuotionẽ, affectionem, ſiue beneuolentiam, ex domini illius conditione cuius titulos diligẽter ſeruare debet, quem habet erga dominum illorum, & pollicetur, atq; offert omnem operam Domini ſui, domum, familiam, & omnia, quæ poteſt: ad beneplacita illorum, & habito ab illis reſponſo, recedunt ad partem, dant locum aliis, et vadunt ad loca ſua, & ſemper honorabiliores remanent cũ oratoribus. Familia Papæ debet eis occurrere paulo extra portam, & facta ſalutatione aptantur per clericum cerimoniarum in hunc modum. Primo procedunt familiæ curialium, tam cardinaliũ, quam aliorum, qui in breuibus ſunt, deinde ſarcinæ, & familia oratorum nouorum bini & bini, poſt familiares Papæ layci, & nobiles, ac barones, ſiqui ſunt: tum ſeruientes armorum cũ ſuis baculis argenteis, inde oratores, quorum primus erit medius inter duos primos prælatos Pontificis. Deinde ſi erunt plures oratores, ponẽtur unus poſt alium medius inter unum prælatum Pontificis, & vnum ex oratoribus principum, qui ſunt in curia, ſiue ſint prælati ſiue laici, & prælatus Põtificis erit a dextris noui oratoris, & orator antiquus a ſiniſtris. Quando non erunt plures oratores, noui ſequentur, vnus ꝑlatus palatii, et vnus orator, et qui ſuperabundabunt ſiue prælati palatii, ſiue oratores: ibunt bini et bini. Quod ſi noui oratores eſſent tot numero; ut et prælati Papæ, et oratores antiqui non ſufficerent ad retinendos eos medios: ibunt poſt primum, qui erit inter duos, vt diximus, ex palatio, alii bini et bini: vnus orator nouus, et vnus prælatus palatii, ſiue vnus orator antiquus, et hoc alternatim videlicet: poſt primũ erit vnus orator antiquus, deinde vnus prælatus palatii, et ſic deinceps vſq; ad vltimum. Sequentur deinde alii prælati ſuo ordine, et poſt eos Subdiaconi, auditores, Clerici Cameræ, acolythi; cubicularii, alii familiares Papæ togati, ac demũ alii curiales. Cum

peruenerint

peruenerint ad portam hoſpitii no-
uorum oratorum, ipſi noui oratores
firmabunt ſe ante portam in equis, &
agent gratias prælatis,& oratoribus,
qui eos deduxerunt:& ſic remanebũt
in porta reſpondentes facientibus re
uerentiã cum capite detecto,quouſq;
prælati omnes tranſeant,& diſcedãt:
tũc intrabunt domum, & deſcendent
ad quieſcendum: neq; prius ibunt in
publicum,quam viſitauerint ſummũ
Pontificem. Die deinde ſtatuta para-
bitur conſiſtorium publicum in aula
conuenienti oratoribus,vt alias dixi-
mus:& in ſero præcedenti intimetur
Cardinalibus,prælatis,& officialibus
curiæ.Hora conſueta Domini Cardi
nales veniunt ad palatiũ , & ſummus
Pontifex paratus pluuiali , & mitra
precioſis exit ad publicum conſiſtori
um.Interim oratores ipſi veniunt ad
palatium comitati ab amicis,& aliqui
Cardinales amici ſolent mittere fami-
lias ſuas ad deducendũ eos ad palatiũ:
nam tales Cardinales præueniunt ali-
quantulum alios,& ſtatim mittũt fa-
milias.Et eſt aduertendum,quod Papa
non prius exeat ad conſiſtorium ,quã
oratores intrauerint palatium,ne in-
decenter oporteat eum expectare.Il-
li autem,vt deſcenderint, expectabũt
in cappella minori, vel ſi conſiſtoriũ
erit in aula regali,expectabunt in ali-
quo loco inferius ad hoc eis parato.
Cum Pontifex,& alii ſederint,fit re-
uerẽtia a Cardinalibus more ſolito:de
inde proponitur aliqua cauſa ab ad-
uocatis.Tunc clericus cerimoniarum
perquirat a referẽdario,qui habet cu-
ram ſignaturæ,quot cauſæ ſint pro-
ponendæ:& cum tempus videbitur,
aſſumat prælatos e numero aſſiſtenti-
um Papæ tot,quot ſufficiant pro nu-
mero oratorum,videlicet:ſi erit vnus
vel duo oratores,non aſſumantur mi
nus quam quatuor,& deducantur me-
dii.Et ſi fuerit inter oratores aliquis
prælatus,debet deferre cappam. Ora
tores ſi eſſent ſex,octo,vel plures ora
tores:tot aſſumãtur prælati,& vnus
vltra,vt primus orator ſit medius:alii
vnus orator , & vnus prælatus , qui
prælati ibunt ſimul ad locum,vbi ora
tores expectant,& eos deducẽt ad cõ
ſiſtorium.Cum apparuerint in cõſpe-
ctum Pontificis,tertio cum diſtantia
genuflectunt,prout clericus cerimo-
niarũ,qui eos p̄cedet oſtẽdet:& tũc ad
uocatus tacebit,etiã ſi ſua propoſitio
non eſſet finita. Oratores præeunte
primo prælato ad Pontificem aſcen-
dent,& recipiẽtur ad oſculum pedis,
manus,& oris:genuflexi dicent ſecre-
te aliqua verba, & præſentabunt Pa-
pæ literas credentiales,vel publica do
cumenta cõmiſſionis eorum,quas pri
us oſculabuntur,quã in manibus Pon
tificis tradant.Pontifex literas,& in-
ſtrumenta dat ſecretario,& oratores
per clericum cerimoniarum ducũtur
retro ſcamnum præsbyterorum Car-
dinalium,quod eſt in conſpectu Pon-
tificis;& ibi ſtant, quouſq; ſit tempus
exponendi. Aduocatus autem ſi non
finierat,proſequitur cauſam ſuam : &
ea finita,Secretarius Põtificis ſurgit,
et legit literas,et inſtrumenta ſtãs an
te Pontificem,clare,et diſtincte pro-
nunciando , ita vt bene ab omnibus
intelligatur. Quibus finitis orator,
cui incumbit,ſtans detecto capite,ac-
cepto ſigno incipit orationem ſuam,
et alii eius collegæ ſimul ſtantes capi
te detecto permanent:et illo ſe incli-
nante,vel genua flectente pariter ſe in
clinãt,et genuflectunt.Finita oratio-
ne Pontifex reſpondet,vt ſibi videbi
tur,procurator autem fiſcalis rogat

omnes protonotarios, Clericos Cameræ, & alios notarios publicos de obedientia præſtita, vel actu facto, & reſponſo Pontificis, & petit inſtrumētum, & inſtrumenta. Poſt reſponſum ſurgunt omnes, & oratores interim veniunt ad Dominū noſtrum ad circulum cū aliquibus Cardinalibus, & eorum familiares oſculantur pedes Pōtificis, qui mox reuertitur ad camerā ſuam, vt venerat. Oratores deducuntur ad hoſpitium ſuum a ſuis amicis particularibus, & non a familiis Cardinalium: quia illæ debent comitari Dominos ſuos.

De Concilio Generali.

TITVLVS XIIII.

SCRIPTVRI Cerimonias in ſacro generali Concilio ſeruandas: Primum de loco concilii, & ſedium diſpoſitione differendum putamus: Deinde de perſonis, & carū habitu: Tertio de ordine rerum gerendarum, & vltimo de ſacris precibus, & orationibus ad Deum.

Generale concilium tunc canoniſcum, & legitimum reputatur, cum a Romano canonico Pontifice indicitur, vel quod ſchiſmatis ſæuiētis procella catholica Eccleſia ſibi ipſi indicit. Neq; concilium aliquod ſuſceptū aliquando legimus, quod Apoſtolica beati Petri ſedes non probauerit, illiq; vel per ſuum Antiſtitem Romanū Pontificem, vel per eius legatos non præfuerit.

De loco, & ſedibus Concilii.

INdicto igitur concilio generali, ornetur locus concilii, ideſt vbi publicæ ſeſſiones habendæ ſunt, in Eccleſia cathedrali, ſiue alio capaci loco in hunc ferme modum.

Primum caueatur, vt nullus omnino aditus relinquatur ad ipſum locū præter vnum tantum, qui valuis, & firmis clauſuris obſerari poſſit. Si erit Eccleſia cathedralis, relinquenda erit quæ ſit capax pars ſuperior apud altare maius pro miſſis ſolennibus celebrandis: & aſſeribus, aut alia materia ſeparanda a parte inferiori, in qua ſedes aptabūtur pro concilio. Igitur in capite loci, vbi ſeſſiones celebrandæ erunt, conſtruetur thalamus pro ſede Papæ cum tribus gradibus debitæ proportionis: latitudo vltimi plani erit decem palmorum, longitudo vero duodecim: in medio erit ſedes ampla cum ſuo poſtergali, et cum ſcabellis magno, et paruo: et omnia erūt ornata, vt ſit in publico conſiſtorio: erunt etiam duo ſcabella hinc inde pro Diaconis aſſiſtentibus Papæ. In iſta linea mille aliæ erunt ſedes: niſi forte Imperatoris, aut Regum: ſiquis iſtorum eſſet interfuturus concilio. Sedes Imperatoris parabitur iuxta ſedem Papæ, quæ habebit duos gradus coniunctos gradibus Papæ, ſed non tantæ latitudinis, aut lōgitudinis: erit ornata cum pāno aureo poſt tergum, ſed non ſupra caput: habebit ſcabellū paruum ad pedes viridi colore pictū. Et aduertendum, quod locus, vbi ſedet Imperator, non ſit altior loco, vbi tenet pedes Pontifex. Si vero reges adeſſent vnus, vel duo: parētur ſedes pro eis cum poſtergali vſq; ad ſpatulas, et ornentur vt ſcamna Cardinalium: habebunt tamen puluinaria ex cremuſino, et ſcabellum viride ſine gradibus, et ſituabuntur hinc inde, nō ad lineam omnino ſedis Papæ, ſed aliquantulum

quantulum tranſuerſæ, vt poſſint reſpicere ad faciem Põtificis a dextris, deinde & a ſiniſtris intra gradus ſedis Papalis. Per longitudinẽ loci erũt ſcamna pro Cardinalibus, & prælatis cum poſtergali, & vnico gradu, longitudinis octo cannarum, vel circa: ſed media pars a dextris pro Epiſcopis, & præſbyteris, & quarta pars a ſiniſtris pro Diaconis Cardinalibus erit aliquantulũ eminẽtior, videlicet quatuor, aut quinq; digitorum altitudine, pulchrioribus pannis ornata. Poſt ſcamna prædicta in tranſuerſum ante faciem Pontificis ad lineam erigantur quatuor ſedes patriarchales diſtinctæ, & ſeparatæ ſuis poſtergalibus, & gradibus ad ſimilitudinẽ ſcamnorum prædictorum, & ſituentur paribus interuallis: ita vt quadraturam facientes, lineam tranſuerſalem impleant: & inter duas medias erit quaſi ianua, & aditus ad ſedes primæ quadraturæ. Intra hanc primam quadraturam fient ſedilia humiliora ſine gradibus, & ſine poſtergali per longitudinem cum tranſuerſa vſque ad aditum, qui debet relinqui latitudine vnius cannæ vel circa: poſt primam quadraturam fient & alia ſcamna poſt priora eiuſdem fere altitudinis ſine poſtergali tamen; quæ complectantur poſt etiam patriarcharum ſedes: relicto ſpacio pro aditu, & item, ſi locus erit capax, fiat alius ordo ſediliũ poſt ſecundum, & tot quot loci amplitudo, & prælatorum numerus exigit. Erigatur etiam in dicto conuentu altare aliquod cum Cruce, & ſacra Euchariſtia, ſiue reliquiis ſanctorum in loco congruo, ubi poſſit Pontifex orare, cum venit ad concilium, & cũ dicit preces pro ſynodo, illuc faciem conuertere.

Si autem Papa non erit futurus præſens in Concilio: poterunt ſcamna prædicta fieri apud altare maius ſine ſede Papali. Et præſidens concilii finita miſſa paratus ſacris veſtibus, ac ſi eſſet celebraturus, ſedebit in faldiſtorio poſito ante altare, vertẽs renes ipſi altari.

Qui habent uocem deliberatiuam in conciliis.

IN conciliis autem illis venerandis, ac ſacroſanctis, quibus fides noſtra, & recta viuendi norma purgata, atq; firmata eſt: non legimus interueniſſe ſtatuendi cauſa, niſi Epiſcopos, & abbates, & ii tantum decretis ſe ſubſcribebant. Epiſcopos appellamus etiam Epiſcoporum principes: quoniam hæc eſt ſuprema in Eccleſia Dei poteſtas. Inferioris autem gradus eccleſiaſticos viros, & principes ſæculares conſulendi, ac inſtruendi gratia, non autem decernendi, intererant: qui (ut periti aiũt) conſultiuam vocem habent in conciliis, non definitiuam ſeu deliberatiuam. Aderunt igitur in conciliis ad ſtatuendũ, Romanus Pontifex tanquam rector, & moderator totius Eccleſiæ, paſtor gregis dominici, & omnium Epiſcoporum Epiſcopus. Sacer Cardinaliũ ſenatus, patriarchæ, primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, quibus non immerito & ordinum religioſorum generales magiſtri additi ſunt: deniq; omnes prælati, qui ſecundum formam iuramenti, quod præſtant cum ad dignitates promouentur, ad ſynodum venire tenẽtur. Alii autem, vt diximus, differendi, inſtruendi, cõſulendiue gratia poterunt intereſſe: non tamen in ſeſſionibus publicis induti ſacris veſtibus ſedebunt, neq; ſententiam dicent.

De diuerſis officialibus concilii.

ADerunt etiã diuerſi magiſtratus, & miniſtri concilii:quos tamen Põtifex ſummus(ſi pſens erit) cõſtituet:Alios,qui negotia pponẽda ſuggerant:Alios qui veniẽtes ad cõciliũ in volumine deſcribãt:miſſorũ, ac legatorũ facultates examinẽt,& publica documẽta rimẽtur:Alios qui locũ cõcilii cuſtodiant.Geſta aũt cõcilii excipere,& in publicã formã redigere, ſpectat pprie ad ptonotarios Apl'icos,Clericos Cameræ,& ſecretarios Papæ:qui tñ antequã ſcripta ſua publicẽt,corrigenda illa exhibeant his, qui a Põtifice,ſiue a cõcilio erũt deputati. Sedes aũt omnibus conſignabunt clerici cerimoniarum. Si papa erit in cõciliis,& cum difficultas aliqua orietur,conſulent ſuper ea re ſummũ Põtificem. Sin vero ſũmus Põtifex abeſſet,conſtituerentur a cõcilio,qui ſedibus conſignandis præſint,

Ordo ſedendi in conciliis.

ORdo aũt ſedẽdi in publicis ſeſſionibus hic erit. Summus Põtifex in ſolio Põtificali ſedebit,cui a lateribus ſuper ſcabellis ſedebunt Diaconi duo aſſiſtẽtes,& prior pſbyterorum in ſcabello ẽt in loco magis cõuenięti,ſiue a dextris,ſiue a ſiniſtris: put in cappella cũ papa celebrat:ſed nũc,& quoties in diuinis miniſtrat, vt cappellanus aſſiſtẽs erit indutus pluuiali, non planeta. Imperator, ſi aderit, ſedebit in ſede ſua ad dexterã Põtificis,et tũc Diaconi nõ ſedebũt apud ſedẽ Papæ; ſed ante ipſam ſedem hincinde ſuper paruis ſcabellis,vt erat mos antiquis: & hoc ne Diaconus a dextris videatur ſedere medius inter Papã,& Imperatorẽ. Reges ſedebũt ĩ nominatis ſedibus ſuis. Epĩ,& pſbyteri Cardinales in prima parte eminẽtiori ſcamnorũ a dextris: Diaconi Cardinales pter illos duos in prima parte a ſiniſtris, Patriarchæ quatuor Eccleſiarũ Cõſtãtinopolitanus, Anthiochenus, Alexandrinus,& Hieroſolimitanus ſedębũt in quatuor illis ſedibus ſingularibus contra faciem Pontificis. Et nota,quod pdicti Patriarchæ in miſſis,& aliis actibus ſiue ſint parati,ſiue non, ſedent ante aſſiſtentes Papæ. Alii Patriarchæ,primates, Archiepĩ,Epĩ,Abbates parati ſedebunt in ſcamnis poſt Cardinales hincinde:primum tamẽ locum habebit Vicecamerarius, ſi erit prælatus paratus. Et ita ſeruatum legimus in cõcilio Piſano præſidẽte Alexandro quinto,& in Cõſtantięñ præſidente Ioanne vigeſimotertio. Deinde oratores regum,& principũ,ſi erũt parati,inde reliqui prælati parati. Et impleta prima quadratura ſcamnorũ, implebuntur reliquæ poſt illã:poſtremi erunt Generales ordinum. Et aduerte,quod prælati omnes cuiuſcũque ſint gradus,ſecundũ Gregorii Papæ decretũ,ſedebũt ĩter collegas ſuos ſecundum ordinem,ſiue promotionem ſuã. Aſſiſtentes Papæ parati ſedebũt ſuper gradus thalami Põtificalis ad ſiniſtram partem: protonotarii Apoſtolici,& clerici Cameræ ad dextram: ſubdiaconi vero,auditores rotæ, & acolythi in parte ãteriori ad pedes Papæ. Sup planũ ſedebũt duo cubicularii ſecreti Papæ,decanus auditorũ,qui ſeruit de mitra, & ſecretarius Papæ ſi non eſt prælatus. Oratores autem laici,ſiue non prælati,ſedẽt intra primã quadraturã in ſedibus illis humilioribus pro dominorũ ſuorũ dignitate:ita vt digniores,ſint propinquiores primis ſcamnis Papæ: & ſi aderit aliquis

rit aliquis magnus princeps, ſedebit in ſcãno Diaconorũ poſt oẽs Diaconos, ſi alias cõſueuit ſedere in ſuo ſcãno: alii īferiores Dñi laici inter; vel poſt oratores nõ p̃latos, ſecundũ eorum qualitatẽ. Cæteri vero ſacerdotes, & clerici, qui aderũt, ſtabunt poſt ſcamna prælatorum, vt poterunt.

Ordo rerum gerendarum in conciliis.

ORdinem autem rerum agendarũ ex antiquis cõciliis propter eorũ vetuſtatẽ colligere nõ potuimus, niſi q̃tum ad ſeſſiones pertinet: in quibus diſcuſſa cõmuniter proponebantur, & per verbũ placet a patribus firmabantur. Sed quoniã nouiſſimorũ conciliorũ Cõſtãtienſis, & Baſileenſis, res geſtæ diligẽtiſſime annotatæ fuerũt, & in ordine ſatis inter ſe congruunt: modũ in illis ſeruatũ perſtringemus. Sed defuit in Baſileeñ. congregatione multitudinis in ſanctos Epiſcopos reuerentia, & ſuperabũdauit temeritas, atq; arrogantia: quando non pluris fieret ſentẽtia optimi cuiuſq; antiſtitis, q̃ minimi canonici, & id quod ad Epõs ſpectat, diffinire, et ſancire, multitudo ſibi arrogaret: vnde Eccleſiam Dei, quam vnitã eſſe cõuenit, in diuturnã, & pernicioſam ſciſſuram adduxit. Ordinem igitur profecto illius concilii, & procedendi modum laudarẽ, ſi prælatis tantum, vt priſci voluerunt, decernendi, & diffiniendi poteſtatem permiſiſſent. Sed abſtinebunt (vt arbitror) poſtea horum exẽplo ab huiuſmodi nouitate, & bene ordinata idoneis miniſtris committent. Modũ igitur hunc ſeruabant, qui abſente Pontifice non incompetenter fortaſſe ſeruari poterit, ſi prælatis tantum, vt diximus, relinquetur ſtatuẽdi facultas.

De Conſtantienſi, & Baſileenſi conciliis.

PRimum omnes ad concilium venientes, ſiue ſuo, ſiue alieno nomine per curſores præordinatos deſcribebãtur: tum patres omnes per quatuor nationes diuidebant, Italicam, Germanicam, Gallicanam, & Hiſpanienſem. In Conſtantienſi tamen ſynodo, quia Hiſpani cum ſuo Benedicto decimo tertio diu in contumacia perſiſtentes, non affuerunt niſi in fine. Anglicana quartum locum obtinuit, quæ Baſileæ cum Galicana eſt connumerata. Ex nationibus pari ex vnaquaq; numero quatuor conuentus creabant, quas ſacras deputationes vocitabant: locis, vocabulis, & poteſtate diſcretas. Nam in prima fidei catholicæ: ſecũda de pace populi Chriſtiani: tertia de reformatione Eccleſiæ: & in poſtrema de aliis emergẽtibus negociis agitabat. Erãt cuiq; cõuetui ſeparata tribũalia, & loca, in quibus cõuenirẽt ꝓprii magiſtratus, Præſidẽs, qui cõcionẽ aduocaret, negotia ꝓponeret, & ſecũdũ maioris ꝑtis ſnĩas concluderet. Promotor, qui tãq̃ curator publicus ingereret negotia, inſtaretq;, vt abſoluerent. Scriba, qui geſta, decretaq; publicis documẽtis annotaret. Nuncius deinde, ſiue apparitor: qui patres conuocaret, citaret, edicta ꝓponeret, & ſimilia. Cõueniebãt hæc collegia ter in hebdomada iiſdẽ horis in ꝓpriis prætoriis: vbi re diuina peracta, rebus gerendis operam dabant. Et quatuor deinde ſacris deputationibus duodecim virorum collegium eligebatur, terni ex vnoquoq; conuentu, & natione, viri doctrina, & experientia clari: ad hos negotia omnia primum deferebantur: qui rebus mature digeſtis, vel ea reſpuebant, vel ſi admitten

da videbantur, ad collegium, cui com peterent, remittebant: eratq; his poteſtas, cum aliquid graue inſtaret, con uocare quatuor conuentus etiam ex tra ordinem. Cæterum quæ a duodecim virorum collegio ad quempiam ex quatuor conuentibus remittebãtur: proponebantur per præſidentem illius conuentus, neq; licebat illa die de propoſitis quicquam decernere, niſi res manifeſte celeritatem neceſſariam exigeret. Quod maior deinde pars ſtatuiſſet, ad alios tres conuentus deferebatur, & ſi ita minori parti videre etiã differebatur eorũ opinio cum rationib⁹, & argumẽtationibus vtriuſq; partis. Quod per tres conuentus approbatum erat, ad præſidentem concilii publicis documẽtis deferebatur: qui ſtatuto die, in generali congregatione de ea re referebat: neq; licebat, præſidentem de aliqua re agere cum patribus in generali conuẽtu, niſi prius de ea deliberatum (ſiue vt aiebant) concluſum fuiſſet per quatuor, aut ſaltem per tres deputationes. Demũ vbi quippiam a patribus approbatum erat in generali congregatione, quæ octauo quoq; die frequentabat, in formam decreti redactũ in publica ſeſſione ritu ſolenni ſtatuebatur.

De generali congregatione in concilis.

GEneralis cõgregatio differt a publica ſeſſione, quod in illa res ſtatuendæ per quatuor deputationes diſcuſſæ approbabantur hoc modo. Vbi in ſacris deputationib⁹ aliquid decernendum cenſebatur, præſidẽs illarum quiſq; in ſuo conuentu id firmabat his verbis. In nomine Sanctæ Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sãcti. Ego concludo in talem ſententiam. Idem fiebat deinde in generali cõgregatione. Vbi vero præſidens concilii præſidentium deputationum vota cognouerat, concludebat nomine totius cõcilii. Oportebat tamen illum concludere ſecũdum præſidẽtium vota. His peractis, cum res ita exigebat, publica ſeſſio indicebatur. In omnibus tamen ſupradictis, ſi Papa erit præſens, ipſe erit rector, moderator, ac diſpenſator, & deputationes, collegia, magiſtratus, & rerum omnium ordinem pro ſuo arbitrio cõſtituet. Quæ ideo recenſuimus, vt poſteri hinc capere poſſint, quæ res publicæ magis expedire videbuntur.

De publica ſeſſione, & ſacris precibus.

PVblicæ ſeſſiones his cerimoniis celebrari conſueuerunt. Antequã prima ſeſſio celebretur, indicitur omnibus cõſiliariis triduanũ ieiuniũ. Deinde ſtatuta die Põtifex cũ omnibus prælatis, & aliis, qui intereſſe debent, ac clero cũ ſacra põpa, ſi placet, venit ad locũ cõcilii: vbi ꝑ ipſum Pontificẽ, vel aliũ prælatũ cãtatur miſſa de Sancto Spiritu, & fit Põtifici reuerẽtia ꝑ Cardinales, & omnes prælatos paratos. In aliis ſeſſionibus nõ ſolet ſemꝑ cãtari miſſa ſolẽnis ante: ſed Papa audita miſſa priuata venit ad concilium cum pluuiali rubro, & mitra precioſa, & facta oratione ante altare, aſcendit ad ſedem ſuam, & ſimiliter omnes alii ſedent in ſedibus prænominatis, & fit ei reuerentia a Cardinalibus cum ſuis cappis laneis, ſi prius non eſt facta: deinde duo ſeniores Diaconi accipiunt dalmaticas, & vnus eorum ſtolam, & manipulum, quia eſt cantaturus Euangelium, ſubdiaconus etiam paratur: deinde accedunt ad Pontificem, & imponunt ei ſandalia. & dicitur pſalmus. Quam dilecta. Interim

terim Cardinales,& alii prælati accipiunt paramenta ſibi conuenictia omnes rubri coloris:& omnibus indutis aliquantulum quieſcunt. Tunc ſilentio facto Diaconus a dextris ſurgens alta voce præfatur. Orate. Et mox tam Pontifex ſuper faldiſtorium ſibi paratũ, quã alii ſine mitra in terra genuflexi diutius orant verſi ad altare. Surgens deinde Pontifex ſolus, aliis proſtratis permanentibus, abſolute dicit hanc orationem in tono competenti videlicet. Adſumus Domine Sancte Spiritus,adſumus quidem peccati immanitate detenti,ſed in nomine tuo ſpecialiter aggregati: veni ad nos,& eſto nobiſcum,& dignare illabi cordibus noſtris.Doce nos, quid agamus, quo gradiamur & oſtende, quid efficere debeamus:vt te auxiliãte tibi complacere in omnibus valeamus. Eſto ſalus, & effector indiciorum noſtrorum,qui ſolus cũ Deo patre,& eius Filio nomen poſſides glorioſum: non patiaris perturbatores eſſe iuſtitiæ,qui ſummam diligis æquitatem:non in ſiniſtrum nos ignorantia trahat:non fauor inflectat:non acceptio munerum, vel perſonæ corrumpat:ſed iũge nos efficaciter tibi ſolius tuæ gratiæ dono: vt ſimus in tẽ vnũ,& ĩ nullo aberremus a vero:quatenus in nomine tuo collecti ſic in cũctis teneamus cum moderamine pietatis iuſtitiam:vt hic a te in nullo diſſentiat ſententia noſtra: & in futuro pro bene geſtis conſequamur præmia ſempiterna. Qua finita omnes reſpondeant.Amen. Finita oratione,Diaconus a ſiniſtris ſurgẽs verſus ad patres dicit:Erigite vos:& omnes ſurgunt. Et cantores cantant Añas.

Exaudi nos Domine: quoniam benigna eſt miſericordia tua ſecundũ multitudinem miſerationum tuarum reſpice nos Domine.Iterum Diaconus a dextris conuerſus ad patres dicit.Orate:& ſimiliter omnes procũbũt, & aliquãtulũ orãt ſecrete.Surgẽs deinde Diaconus a ſiniſtris dicit: Erigite vos:& omnes ſurgũt.Et Põtifex omnibus ſtãtibꝰ,detecto capite dicit orationẽ abſolute.Mentes noſtras quæſumus Dñe Paracletus,qui a te ꝓcedit, illuminet,& in oẽm,ſicut tuus promiſit Filius,ĩducat veritatẽ. Qui tecũ viuit,& regnat in vnitate eiuſdem.Qua finita iterum omnes genuflectunt, & fit litania,quæ per duos ex cãtoribus pronũciatur,& omnes reſpõdent,& poſt verſum illum:vt donũ Apoſtolicum &c.ſurgens Pontifex cum mitra,benedicit ſynodo dicens: Vt hanc Sanctam ſynodum, & omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere digneris.Et omnes reſpondent.Te rogamus audi nos. Iterum dicit: Vt hanc Sanctam ſynodum,& omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere,& regere digneris. ℟.Te rogamus audi nos.Et tertio:Vt hanc Sanctam ſynodum, & omnes gradus Eccleſiaſticos benedicere, regere,& conſeruare digneris.℟.Te rogamus audi nos. Et procumbente iterum Pontifice litania perficitur.Deinde ſurgunt omnes, & Pontifex verſus ad altare ſine mitra dicit.Oremus: Diaconus a dextris.Flectamus genua, & Diaconus a ſiniſtris. Leuate.Et Põtifex.Da quæſumus Eccleſiæ tuæ miſericors Deus,vt Spiritu Sancto congregata hoſtili nullatenus incurſione perturbetur. Per &c. in vnitate eiuſdem &c.Tum Diaconus petit benedictionem pro Euangelio,& imponitur a Pontifice incenſum more ſolito,& cantatur Euangelium competens rei, de qua agitur cum luminari-

bus,& cerimoniis conſuetis, & in fine Pontifex oſculatur librum, & incenſatur more conſueto. Præſbyter Cardinalis paratus cũ pluuiali, ſeruit Pontifici & de libro,& de nauicula incenſi,ac ſi Pontifex celebraret. Finito Euãgelio omnes ſedẽt,& Põtifex patres hortat̃ verbis cõuenietibus ad faciẽda decreta,aſſignãs rationes cur ita ſit faciẽdũ:deinde ſurgens ſine mitra,incipit hymnũ. Veni Creator Spiritus. Omnes genuflectũt, & ipſe etiã poſtquã inceperit,genuflectit, procũbẽs ſuper faldiſtoriũ,quouſq; primus verſus perficiat̃. Deinde oẽs ſurgũt, & ſtãt capitibus detectis:cantores,& patres, ſi volũt,proſequũtur hymnũ. In fine Pontifex dicit verſ. Emitte Spiritũ tuũ,& creabuntur.℟.& renouabis faciem terræ. Et Pontifex. Oremus. Deus,qui corda fidelium Sancti Spiritus illuſtratione docuiſti,da nobis in eodem ſpiritu recta ſapere, & de eius ſemper conſolatione gaudere. per.D.&c.in vnitate eiuſdẽ &c. Demum duo cantores dicunt: Benedicamus domino.℟.Deo gratias. Quibus finitis Diaconus legit decreta facienda,& rogat patres, an iſta placeãt:qui incipiendo a ſummo Pontifice, reſpõdent placet,vel non placet: & protonotarii Apoſtolici, Clerici Cameræ, & alii Tabularii rogati decreta notãt,& in publicã formã redigunt:quæ deinde bulla,ac ſigillo Apoſtolico muniuntur. Euangelia mutãtur in ſeſſionibus ſecũdũ materias,de quibus tractatur. Si Romanus Põtifex nõ adesſet,ꝑſidẽs cõcilii paratus cũ ſandaliis, Diacono,& ſubdiacono omnia faceret,vt prædictũ eſt:niſi ea,quæ ad ſummum Pontificẽ tantũ ſpectant. Decreta legeret aliquis prælatus, & literæ ſignentur bulla concilii. Decretis firmatis omnes deponunt Sacras veſtes, & tunc reuertuntur domum, quẽadmodum venere. Si Papa eſt præſens, decreta intitulantur hoc modo. Martinus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei Sacro approbante concilio &c. vt in Conſtãtieñ. Si autẽ abeſt Pontifex, ſic ſcribit̃:vt in Baſileeñ. Sacroſancta generalis ſynodus Baſileẽſis in Spiritu Sancto legitime congregata, generale conciliũ faciens,& vniuerſalẽ Eccleſiam repræſentans. &c.

De morte, & exequiis Reuerendiſſimorum Cardinalium.

TITVLVS XV.

QVONIAM Sacra Philoſophia eſt aſſidua meditatio mortis,quia nihil omnino certius, quãuis hora prorſus incerta ſit:decet ſũmos viros ſemper paratos eſſe quo ad interiorem, & exteriorẽ hominẽ. ne improuiſi ab vltimo die opprimãtur. Dum igitur mẽte:& corpore valebunt domini Cardinales,& alii prælati,& magni viri Eccleſiaſtici(ſi ſapiant)rebus ſuis cõſulãt,& vltimã volũtatem,indulgẽte Põtifice, legitimo firmabũt teſtamẽto. Quod ſi dũ ſanus erat quiſpiã,neglexit:ſaltẽ dũ corpore lãguet,& mortẽ aduẽtare timet,id agere nõ ꝑtermittat:ſed cũ recte animæ ſuæ,familiæ,& ſuis hæredib⁹ prõſpexerit:id ꝓcipue curet,vt ex numero Cardinaliũ executores eos deligat ſui teſtamẽti,qui integritate,& auctoritate clari habeantur,qui familiã tueri,& legata,atq; relicta teſtatoris implere velint,& poſſint. Cæterum qui ægrotanti aſſiſtent,ſi ille morbo oppreſſus eius rei non meminiſſet:curẽt diligenter,vt in tempore Eccleſiaſtica ſacramenta

ca ſacramenta non clam, ſed publice adminiſtrentur: & dum in extremis laborare incipit, aduocent Executores, qui decedentem ſolitis officiis cōſolentur, & bonorum omnium deſcriptionem faciant, eaq; fidis miniſtris, & in locis tutis cuſtodienda cōmittant. Executores in domo decedētis conuenientes, quæ ad ſalutem, ſeu conſolationem animæ illius pertinent, in primis procurabunt, ordinabuntq;, vt viri religioſi pſallentes, & orantes morientem circunſtent: adminiſtrationi, & curæ domus præficiāt aliquem ex ſuis, qui cum officialibus domus, familiam gubernet pacifice, & quiete, & neceſſaria prouideat. Indeq; ad deducendum funus, quæ opportuna ſunt, ſtatuant, & committant alicui docto viro, vt orationē funebrē meditetur. Cum autem languens Spiritum Creatori reddiderit: miniſtri depoſito ex lecto poſt morulam cadauere, illud calida aqua lauent, barbam radant, mundetur, & ita curent opportunis remediis, vt corpus ſine fætore vſq; ad præſtitutum tempus reſeruari poſſit. Significent executoribus horam tranſitus, vt illi de hora funeris deliberare valeant: quam deinde per curſores aliis Cardinalibus, prælatis, & curialibus, atq; etiam collegiis, & conuentibus Clericorum, ac religioſorum, quos funeri intereſſe voluerint, intimabunt. Sed nota, quod ante Sixti quarti tempora Cardinales non conſueuerunt ire ad domum Cardinalis defuncti, niſi executores tantum, mittebant autem familias ſuas, poſt ea vero tempora fere omnes interſunt, quando vigiliæ dicuntur: non tamen ſequuntur funus. Quid magis deceat: alii viderint. Miniſtri Cardinalis defuncti, vt corpus mundauerint, illud veſtiant omnibus quotidianis indumentis vſq; ad rochetū incluſiue: deinde ornent eum ſacris veſtibus, ac ſi miſſam eſſet celebraturus: Si eſt præsbyter, aut Epiſcopus Cardinalis, imponant ſandalia, amictum, albam, cingulum, ſtolam, manipulum, tunicellam, dalmaticam, chirothecas, planetam, mitram ſimplicem, & annulos. Si vero eſſet Diaconus, ſupra ſtolam tranſuerſam dalmaticam tantum imponerent, & mitram ſimplicem in capite, ea ſcilicet ornamenta, quibus vteretur, ſi euangelium eſſet dicturus. Et ita indutum deponant in terra ſuper aliquem pannum, ſiue tapetū cū cereis ardentibus a capite, & a pedibus: ponent ſuper eius pectus Crucem aliquam, quam manibus teneat. Interea tota domus nudetur ornamentis omnibus. In maiori aula domus quaſi in medio paretur lectica ex tabulis, quæ a terra diſtet circa ſex palmis; latitudine decem, longitudine duodecim palmorum, aut circa: & ſuper eam ponatur lectus ex lana, ſiue pluma cum ceruicali longo, & magno pāno aliquo cooperiatur lectus, & lectica circa a lateribus, hinc inde parentur ſcamna cum foraminibus, vt ibi ponantur ſexdecim, aut viginti intorticia. Ad pedes lecti erit menſula cū mappa munda, & ſuper eam duo candelabra cum luminaribus, ſuperpellicium vnum, vna ſtola cum pluuiali nigri coloris. Item vas cum aqua benedicta, & aſperſorio, & thuribulū cum nauicella incenſi, & libellus pro dicendis orationibus. Circum circa per totam aulam ponantur ſedilia pro Cardinalibus, prælatis, & aliis curialibus, qui veniunt ad honorandum defunctum. Familiares in iſtis vigiliis, & in deducendo funere non in

terſunt,quia non ſunt adhuc induti veſte lugubri:habebunt tamen ſinguli nigrum biretum expenſis defuncti. Cum aderit hora præſtituta, corpus defuncti ita ornatum,vt diximus,ponetur ſuper lectum in aula, & accendetur intorticia.Cardinales, prælati, & alii,qui venerunt ſedebunt circum circa. Religioſi per ſingula collegia, ſiue per ſingulos conuentus incipient vigilias:& primi dicent inuitatorium cum primo nocturno,& poſt reſponſorium tertiæ lectionis dignior ex eis indutus ſuperpellicio,ſtola,& pluuiali ſtans apud menſam ad pedes lecti dicit.Pater noſter:aſperget & incenſabit per circulum, & deinde ſequitur. Et ne nos inducas: cum verſ. & oratione conſuetis.Cum incipient cantare, diſtribuentur cantantibus aliquæ candelæ:cum primum finierint,aliqui ſequentur ſecundum,& deinde tertiũ nocturnũ,& deinde laudes:& digniores,qui aderunt,incipient.Et ſi eſſent plura collegia,ſiue plures conuentus, poterunt duo ſimul cantare vnum nocturnum. Paretur interim feretrum ad portandum corpus,& quinquaginta,aut ſexaginta intorticia,quæ ante corpus per ſtabularios deferãtur.Finitis vigiliis ponitur corpus ſuper feretrum,& religioſi ſuo ordine præcedũt,deinde luminaria,poſtea corpus, quod per religioſos defertur:poſtremo ſequuntur prælati,& curiales: & cum peruenerint ad eccleſiam, vbi ſepelitur,finito officio, omnes deſcendunt quiſq; ad ſuam habitationẽ.Hæc funeris deductio ſæpe intermittitur propter varias cauſas, & tunc factis vigiliis in domo defuncti, diſcedunt omnes: & in nocte portatur corpus ad Eccleſiam per familiã cum aliquibus religioſis. Poſt hæc executores ſtatuunt diem,in quo exequiæ inchoentur, & interim diſtribuunt pannum nigrum familiæ: prælatis quinq; cannas,cappellanis quatuor, ſcutiferis tres,ſtabulariis duas cum dimidia. Ordinant,vt fiat pallium aureum pro lecto ſub campana, ſiue caſtro doloris,quod fiet ipſum caſtrum doloris cum lectica, ſcamnis pro intorticiis, & banchis, in quibus ſedeat familia. Item pingantur arma,ſuſpendanturq; circa Eccleſiam, Altare, & caſtrum: fiet cera ad ſufficientiam. Conſueuerunt eſſe ad ſex,vel octo milia librarũ ceræ. Suſpẽdantur intorticia circum circa in Eccleſia, vnius lanceæ ſpacio inter ſe diſtantia:a lateribus lecti hinc inde ſuper ſcamnis ponantur duodecim,aut ſexdecim intorticia in quolibet latere:præficiantur aliqui, qui teneant computum ceræ,& qui illam ſubminiſtrẽt diſtributoribus: alii qui curent,vt miſſæ vere, & ſuo ordine legãtur,& dent eleemoſynã celebrantibus. Ordinent, qui Cardinalis primam,& qui vltimam miſſam ſit celebraturus:qui prælati intra nouenam celebrent,& aliæ miſſæ legãtur: quod cantores cum cappella,cum paramentis, & libris opportunis ex palatio Apoſtolico adſint: quod ibidem ſint quinq; pluuialia nigra cum ſuis ſtolis: quod committatur quatuor Cardinalibus,vt cum celebrante in fine miſſæ apud caſtrum doloris abſoluant,vt inferius dicemus:quod parentur quatuor ſcabella apud primas,& poſtremas columnas caſtri, & alia neceſſaria. Omnibus opportune diſpoſitis, veſperi ante ſtatutam diem per curſores faciũt intimari Cardinalibus, prælatis, oratoribus, & officialibus curiæ:quod in tali loco cras incipiẽtur exequiæ bonæ memoriæ Reuerendiſſimi

ſimi Domini Cardinalis.N.& Reuerendiſſimus Dominus. A. celebrabit, & Dominus, vel Magiſter. B. faciet orationem. Mane deinde hora competenti Reuerendiſſimi Domini Cardinales conueniunt ad Eccleſiam: ſedebunt prope altare maius in ſedilibus pro eis præparatis, nudis tamen, & ſine aliquo panno: prælati, & alii curiales ſedebunt in locis ſuis, familiares defuncti Cardinalis ſummo mane omnes nigris veſtimentis induti, ſimul bini & bini ex domo defuncti venient ad Eccleſiã: duo curſores eos præcedent, & ſedebunt in banchis circa caſtrum doloris pro eis locatis: ſupra lectum, qui erit ſub caſtro doloris, erit pannus aureus cum inſignibus defuncti, & duo ceruicalia nigra: ad caput lecti, & ad pedes duo pilei rubri ipſius defuncti. Hincinde aſtabunt duo parafrenarii mortui Cardinalis, qui cum duobus flabellis factis cum inſignibus Cardinalis ex ſerico nigro, videantur abigere muſcas, etiam ſi ſit tẽpus hyemale: qui ſedulo flabella placide mouent. Omnibus paratis incipitur miſſa pro defunctis. Et cum fuerit dicta prima collecta, clerici cerimoniarum incipiunt diſtribuere ceram, Dominis Cardinalibus primum, tum oratoribus, & prælatis, inde familiæ defuncti, deinde officialibus curiæ, demum cæteris præſentibus, tam mulieribus, quam viris. Quæ profecto diſpenſatio ceræ, ſiue potius diſſipatio, eſt valde importuna, & tumultuoſa, & meo iudicio ſatis inconueniens. Nam ob ſtrepitum, & clamorem petentium, & rapientium candelas, diuinum officium, & funebris oratio admodum conturbatur. Antequam incipiatur Euangelium, accenduntur dictæ candelæ, & per miniſtros tenentur accenſæ vſq; ad finem miſſæ. Finita miſſa poſt Requieſcant in pace, fit ſermo in laudem defuncti: & Cardinalis, qui celebrauit, dimiſſa planeta accipit pluuiale, et ſedet cum mitra alba, dum fit ſermo. Illo finito iterum accenduntur candelæ, et quatuor alii Cardinales, ſi mortuus erat Epiſcopus Cardinalis, Epiſcopi Cardinales, ſi tot numero fuerint præſentes, et ſi deficiat numerus, præsbyteri ſupplẽt, Si vero mortuus erat præsbyter, ſiue Diaconus: quatuor præsbyteri Cardinales capiunt ſuperpellicium, amictũ, ſtolam, pluuiale nigrum, et mitram albam in capite, et ſimul cum celebrante vadunt ad caſtrum doloris hoc ordine. Primo procedũt duo ex cappellanis celebrantis cum ſuperpelliciis: vnus defert thuribulum, et nauicellã, alius vas aquæ benedictæ cũ aſperſorio: deinde duo alii cum candelabris, et luminaribus. Inde Subdiaconus paratus cum cruce: deinde duo Cardinales iuniores parati: tum duo ſeniores parati: vltimo Cardinalis, qui celebrauit, et poſt eum Diaconus paratus, et alii ſui cappellani cum ſuperpelliciis. Vnuſquiſq; Cardinalis habet ſecum vnum cappellanum cũ ſuperpellicio, qui ſeruit ei de mitra, et aliquos ſcutiferos, qui ei aſſiſtũt, quorum vnus defert cereum accenſum. Cum peruenerint ad caſtrum doloris, Subdiaconus cum cruce, et ceroferariis ponit ſe ad pedes lecti in medio, extra caſtrum tamen: poſt eum ſunt cantores: ad caput lecti ponitur in medio contra crucem faldiſtorium celebrantis, ſuper quod ille ſedet, & apud eum ſtat Diaconus Euangelii, qui defert incẽſũ, & aquã benedictam, & alii cappellani: ſenior Cardinalis ponit ſe iuxta columnam ad humerum dextrum: ſecundus in di-

gnitate iuxta columnam ad pedem ſiniſtrum. Tertius Cardinalis ad humerum ſiniſtrum: vltimus ad pedem dextrum: & ibi aliquantulum quieſcunt. Caput lecti figitur proximior pars altari, & pedes pars propinquior portæ Eccleſiæ. Poſt morulã ſurgũt omnes depoſita mitra, & tenente librũ vno ex cappellanis celebrans cum Diacono incipit abſolutionem.

De officio abſolutionis circa caſtrum doloris.

Non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo Domine, quia nullus apud te iuſtificabitur homo, niſi per te omnium peccatorũ ei tribuatur remiſſio: non eum ergo quæſumus Domine tua iudicialis ſententia præmat, quem tibi vera ſupplicatio fidei Chriſtianæ commendet: ſed gratia tua illi ſuccurrente, mereatur iudicium euadere vltionis æternæ: qui dum viueret inſignitus eſt ſignaculo ſanctæ trinitatis per Chriſtum Dñm noſtrum Amẽ.

Finita oratione Cardinales omnes ſedent cum mitra, & cantores cantant primum reſponſoriũ, Subuenite &c. Antequam finiatur reſponſoriũ, Diaconus cum deferentibus incenſum, & aquam benedictam accedit ad ſeniorẽ Cardinalem ad humerum dexterum ſedentem: & cum cantatur Requiẽ æternam, clericus cerimoniarum accipit thuribulum, & nauicellam, & accedit ad ipſum ſeniorem Cardinalem, & offert thuribulum. Diacono vero nauicellam: Cardinalis imponit incenſum in thuribulo dicens. Ab illo bñdicaris &c. Deinde cum cantores cantant Kyrieeleiſon, ſurgunt omnes ſine mitra, & ipſe primus Cardinalis dicit voce competenti. Pater noſter. Et mox capit aſperſorium de manu Diaconi, & circuit lectum aſpergens illum aqua benedicta. Diaconus interim eleuat a manu dextra fimbriam pluuialis. Cum vero Cardinalis trãſit ante alios Cardinales ibi aſtantes, facit vnicuiq; reuerentiam, inclinando caput, & idem etiam facit Cruci. Diaconus vero, qui ſimul pergit, genuflectit. Facto circuitu, reddit aſperſorium Diacono, & de eius manu capit thuribulum, & ſimili modo incenſat circum circa inclinando ſe Cardinalibus, & Cruci. Vt autẽ compleuit gyrum, reddit thuribulum Diacono, & reuertitur ad locum ſuũ. Diaconus qñ dat aliquid Cardinali, vel recipit ab eo, oſculatur eius manum: Cardinalis ſtans in loco ſuo voce competenti, tenente librum ante ipſum Diacono, dicit. Et ne nos inducas &c. ℞. ſed libera &c. verſ. A porta inferi. ℞. Erue Domine animam eius. verſ. Requieſcat in pace. ℞. Amen. verſ. Domine exaudi orationem meam. ℞. Et clamor meus ad te veniat. verſ. Dominus vobiſcum. ℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Deus, cui omnia viuunt, & cui non pereunt moriendo corpora noſtra, ſed mutantur in melius: te ſupplices deprecamur, vt ſuſcipi iubeas animam famuli tui. N. per manus ſanctorum Angelorum deducendam in ſinum amici tui Abraæ patriarchæ, reſuſcitandam in nouiſſimo iudicii magni die: et quicquid vitiorũ fallente Diabolo contraxit: tu pius et miſericors abluas indulgendo. Per Chriſtũ Dominũ noſtrũ. ℞. Amen.

Finita oratione, Cardinales ſedẽt, et chorus cantat reſponſoriũ. Qui Lazarum reſuſcitaſti à monumento fœtidum, tu ei Domine dona requiẽ, et locum indulgentiæ. verſ. Qui venturus es iudicare viuos, et mortuos, et ſæculum per ignem. Tu ei etc. Requiem æternam etc. Tu ei etc. Kyrieeleiſon,

eleiſon Diaconus interim cum portantibus incenſum,& aquam benedictam accedit ad ſecundum Cardinalē apud ſiniſtrum pedem. Et cum dicitur Requiem, imponitur incenſum. Ad Kyrieeleiſon ſurgunt omnes, & deinde ipſe ſecundus Cardinalis dicit Pater noſter. Aſpergit,& incēſat, vt primus,& reuerſus ad locum ſuum dicit. Et ne nos &c. ℟. Sed libera nos &c. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. verſ. Requieſcat in pace. ℟. Amē. verſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor &c. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Fac quæſumus Domine hanc cum famulo tuo. N. defuncto miſericordiam, vt factorum ſuorum in pœnis non recipiat vicem, qui tuam in votis tenuit voluntatem: vt ſicut hic eum vera fides iunxit fidelium turmis: ita eum illic aſſociet Angelicis choris per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen. Finita oratione ſedent Cardinales cum mitra,& chorus cantat reſponſorium. Domine quando veneris iudicare terram: vbi me abſcōdam a vultu iræ tuæ? quia peccaui nimis in vita mea. verſ. Cōmiſſa mea paueſco,& ante te erubeſco, dum veneris iudicare, noli me condemnare. Quia peccaui &c. Requiem &c. Quia peccaui &c. Kyrieeleiſon, ter: Interim Diaconus cum ſociis accedit ad tertium Cardinalem apud ſiniſtrum humerum ſedentem,& in tempore ponitur incenſum. Et ad Kyrieeleiſon omnes ſurgunt, vt ſupra. Et ipſe tertius Cardinalis dicit Pater noſter: aſpergit,& incenſat; vt alii: & reuerſus ad locum ſuum dicit. Et ne nos inducas. ℟. Sed libera etc. verſ. A porta inferi. ℟. Erue Domine animā eius. verſ. Requieſcat in pace. ℟. Amē. verſ. Domine exaudi etc. ℟. Et clamor etc. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras, quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur: vt animā famuli tui. N. quam de hoc ſæculo migrare iuſſiſti, in pacis, ac lucis regione conſtituas, et ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Oratione completa ſedēt Cardinales: chorus cātat. ℟. Ne recorderis Domine peccata mea, dum veneris iudicare ſæculum per ignem. verſ. Dirige Domine Deus meus in conſpectu tuo viam meam. Dum veneris. etc. Requiē etc. Dum veneris etc. Kyrieeleiſon. Chriſte. Kyrie. Interim Diaconus cum ſociis accedit ad vltimum Cardinalē apud dextrum pedem, et in tempore imponitur incenſum: ſurgūt ad Kyrie eleiſon. Et ipſe Cardinalis quartus dicit. Et ne nos etc. ℟. Sed libera etc. ver A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. verſ. Requieſcat in pace. ℟. Amen. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. ab omni vinculo delictorum: vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, et electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

His finitis ſedent, et chorus cantat. Libera me Domine de morte æterna in die illa tremenda, quando cœli mouendi ſunt, et terra: dum veneris iudicare ſæculum per ignem. verſ. tremens factus ſum ego, et timeo, dum diſcuſſio venerit, atq; ventura ira. Quando cœli etc. verſ. Dies illa dies iræ, calamitatis, et miſeriæ, dies magna, et amara valde. Dum veneris etc.

Requiem æternam &c. Libera &c. Kyrieeleiſon. Chriſteeleiſō. Kyrieeleiſon. Interim Diaconus cum ſociis accedit ad Cardinalem, qui celebrauit, ſedentem ad caput, & in tempore imponitur incēſum: ad Kyrieeleiſon ſurgunt Cardinales ſine mitra, & qui celebrauit dicit Pater noſter: aſpergit, & incenſat, vt fecerunt alii quatuor: & reuerſus ad locum ſuum ſtās dicit. Et ne nos. &c. ℟. Sed libera &c. verſ. A porta īferi. ℟. Erue Domine animā eius. verſ. Requieſcat in pace. ℟. Amē. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo Oremus.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. vt defunctus ſæculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit; tu venia miſericordiſſime pietatis tuæ abſterge. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen. Deinde dicit idem Cardinalis. Requiem æternā dona ei Domine. ℟. Et lux perpetua luceat ei. Et in fine duo cātores dicūt. Requieſcat in pace. ℟. Amen.

His cōpletis, omnes ordine, quo venerant, reuertantur ad loca, vbi acceperunt paramenta, & exuant ſacras veſtes. Alii autem Cardinales, & prælati, dum hæc fiunt circa caſtrum doloris, remanent ſedentes in locis ſuis expectantes finem. Demum omnes diſcedunt ad ſuas habitationes.

In prima, & nona die, quæ eſt vltima, in quibus fiunt eædē cerimoniæ: niſi quod in vltima non fit ſermo: Cōſueuerunt legi in Eccleſia, vbi fiunt exequiæ, cētum quinquaginta miſſæ, & datur pro eleemoſyna cuiq; celebranti vnus groſſus Papalis, et duæ paruæ candelæ. Aliis ſeptem diebus intra nonenam dicuntur centum miſſæ quolibet die: & hora competēti cantatur miſſa pro defunctis per aliquem Epiſcopum: et familia defuncti adeſt ſedens in loco ſuo. Intorticia nō accenduntur circa Eccleſiam, ſed ſuper ſcamnis a lateribus lecti, et nouē ſupra caſtrum doloris ſine aliis candelis. Cardinales non veniunt: diſtribuitur cera celebranti, et miniſtris, clericis, ſiue religioſis illius Eccleſiæ, familiæ defuncti; et aliis, qui adſunt. Apud ſepulchrum vero, vbi iacet corpus, quotidie ponuntur duo intorticia, quæ ardent, dum diuina celebrantur. Finita miſſa intra nouenam prælatus, qui celebrabit, deponit planetam, et accipit pluuiale, et mitram, et præcedente Subdiacono cum cruce; ceroferariis, incenſo, et aqua benedicta, vadit ad caſtrum doloris. Eum ſequuntur Diaconus, et alii miniſtri altaris. Religioſi autem, ſiue clerici Eccleſiæ diſponunt ſe circa caſtrum: Subdiaconus cum Cruce, et ceroferariis ad pedes. Prælatus vero ſtans ad caput in medio ſine mitra abſolute incipit. Nō intres in iudicium: vt ſupra. Et in fine chorus cantat primum Reſponſoriū. Et poſt Kyrieeleiſon: prælatus ſine mitra dicit. Pater noſter. Aſpergit, et incenſat per circuitum, vt ſupra diximus de Cardinalib9. Et deinde ſtās in loco ſuo dicit, et ne nos inducas etc. cum aliis verſiculis, et prima oratione, in fine cuius dicit. Requiē æternam dona ei Domine. Reſpon. Et lux perpetua luceat ei. Et chorus dicit. Requieſcat in pace. Et ſic reuertitur ad ſe exuendum. In ſecunda die dicitur ſecundum Reſponſorium. Et ſecunda oratio, et ſic deinceps. Et cum finierint, reincipitur a primo.

In nona die fit omnino, vt in prima, niſi quod non fit ſermo. Cantatur miſſa per Cardinalem, et per Cardinales

nales ſit abſolutio apud caſtrum dolo
ris. A die vero, quo eſt ſepultum cor-
pus, vſquequo incipiantur exequiæ,
conſueuerunt in ea Eccleſia celebra-
ri aliquot miſſæ pro defunctis, non
tamen per prælatos: & ſiunt ad partē
ibi aliquot eleemoſynæ propter hoc.
Familia vero defuncti ſolet per qua-
draginta dies ſuſtentari in eius domo,
& tandem vnicuiq; redditur aliquod
præmium: vel ſecundum taxationem
a domino factam: vel vt executores
cenſuerint, habita ratione ſeruitii, tē-
poris, & qualitatis.

De ægrotatione, morte, & exequiis Romani Pontificis.

ROmanus Pontifex, etſi morta-
les omnes dignitate, & auctorita
te præcellit: omniaq; in terris ligare,
& ſoluere queat: fati tamen extremā
neceſſitatē ſoluere nequaquā poteſt.
Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum,
nec ſeruus maior Domino ſuo. Filio
ſuo non pepercit Deus, quem mori
voluit, vt hominem a perpetua mor-
te liberaret: vtq; omnes agnoſcerent,
neminem a corporali morte omnino
eſſe immunem. Cogitet ſummus Pon-
tifex (etſi omnium ſit maximus) ſe ta
men eſſe mortalem: & elogium illud
quod inter ſolēnia coronationis ſuæ
decantari ſolet, ſedulo memoria re-
petat. Pater Sancte Sic tranſit gloria
mundi: omnis caro fœnum, & omnis
gloria eius tanquam flos agri. Sit igi-
tur ſemper Pontifex paratus, vt bo-
nus paſtor, ſolertiſſimus Vicarius, &
diligentiſſimus villicus rationem red
dere Domino ſuæ adminiſtrationis, &
cupiens diſſolui, & eſſe cum Chriſto.
Cum Martino Turonenſi clamet, &
dicat. Domine ſi adhuc populo tuo
ſum neceſſarius, non recuſo laborē:
fiat voluntas tua. Curetq; eo maiori
ſtudio, quo cæteris omnibus præeſt,
vt vltimum actum, quo ſolo corona-
ri electi ſolent, cū laude perficiat. Qđ
ſi forte nō agnoſceret, dum ægrotat,
morbi periculum: medici, qui illius cu
ram gerunt, cum de eius ſalute dubita
re cœperint, prudentibus verbis eum
admoueant ſemotis arbitris, horten-
turq; ad ea peragenda, quæ ad animæ
ſuæ ſalutem pertinent: polliceantur
ſe omni ſtudio curaturos, quæ ſpectāt
ad corporis ſanitatem: aperiant idem
confeſſori Pontificis, qui verbis aper
tioribus, ſecrete tamen, & cum ſum-
ma reuerētia, & charitate, moneat Pō
tificē, in quo ſit diſcrimine: hortetur,
vt voluntati diuinæ nō inuitus adhæ
reat: cogitet quem locū teneat, opor-
tereq;, vt alios principes verbo, &
exemplo ad viam ſalutis deducat.
Pontifex ſua ſponte, quod melius
erit, vel ſaltem his monitionibus ex-
citatus: cum vltimum diem appro-
pinquare cognouerit, primum pecca-
ta ſua confeſſori diligentiſſime confi
teatur, petatq; ab eo plenariam indul
gentiam: deinde tempore congruo iu
beat ad ſe vocari prælatos domeſti-
cos, & pricipales familiæ ſuæ, & præ
ſente ſacratiſſimo Chriſti corpore
primum confiteatur, & catholicam fi-
dem, quam affirmet ſe ſemper incon-
cuſſe, & firmiter tenuiſſe & in ea
velle viuere, & mori, cum Deo pla-
cuerit. Tum petat veniam ab om-
nibus, ſiquem forte iniuſte offen-
derit: largiatur eis aliquas gratias ſpi-
rituales: roget, vt orent Deum pro
anima ſua, & petat a ſacriſta, vel ab ali
is prælatis, vt tunc ſacratiſſimum via
ticū recipiat: vt cum tempus eis vide-
bitur, alia Eccleſiæ ſacramenta ſibi ad
miniſtrent. Conuocet poſt hæc, dum

adhuc ſenſus integri ſunt, Sacrū Cardinalium ſenatum: profiteatur iterum catholicam fidem: petat veniam, ſi in ſua adminiſtratione quempiam iniuſte offenderit. Roget, vt orent pro anima ſua: commendet eis Eccleſiam Dei, & hortetur, vt in electione ſuc ceſſoris diligentes ſint, & vnanimes, & talem eligant, qui Chriſtianos vberius, quam ipſe pauerit, paſci nouerit: & ſi ei videbitur, nominet vnum, vel plures, quos ſuo iudicio magis idoneos arbitretur. Aperiat etiam eis debita, & credita, ſiqua ſunt, & ſimiliter ſcripturas, pecunias, & gemmas, ac precioſa quæq; manifeſtet: condat teſtamentum ſuum, ſi vult, & eligat ſepulturam. Demum commendet Senatui familiam, & attinentes ſuos, & gratias ſpirituales, quas voluerint, eis largiatur, eoſq; cum ſua benedictione dimittat. Huiuſmodi vltimum cum fratribus ſuis ſermonem (vt audiuimus) Nicolaus quintus noſtro tempore habuit, &, quod ipſi vidimus, Pius ſecūdus. Hic enim in vigilia Aſſumptionis beatæ Virginis cum pridie de ſacramento altaris communicatus fuiſſet, & cum domeſticis, inter quos minimus eram, quæ ſuperius conuenire diximus, peregiſſet: Sacrum collegiū ad ſe poſt veſperas conuocari iuſſit, patreſq; longo, & dulci ſermone, quā quā morti proximus (nam ſecūda noctis hora expirauit) allocutus eſt. Vidimus Cardinales omnes abunde lachrymantes, cubiculo languentis exire. Et vltra ſupradicta omni ſtudio hortatus eſt Senatum, vt expeditionem cōtra Turcas, ob quam rem ipſe Anconam ſe contulerat, proſequerentur. Poſt hæc Cardinales vt cognouerint, Pontificem in extremis laborare, tres delegabunt ex collegio, vnum videlicet de quolibet ordine: qui ſimul cum Camerario inuentarium faciant de omnibus bonis, quæ ſunt in Palatio Apoſtolico, & illa reponant in loco tuto ſub bona cuſtodia. Quæ vero ad Sacriſtam pertinent, reuideāt, & dimittant apud Sacriſtam, quoniā eſt officium perpetuum. Deinde prouideant Cardinales, ſi in vrbe moritur Pontifex, ne tumultus aliquis cōcitetur. Aduocent, & intromittāt prudenter, & in tempore Eccleſiaſticam militiam, & eam diſponant per ciuitatem in locis opportunis. Prouideant etiam prouinciis Eccleſiæ, mittendo commiſſarios viros graues, & prudentes. Pōtifice vero pro Anima agonizante, aliquis ex prælatis domeſticis ei adſtet, & crucem inſpiciendam, oſculandamq; illi crebro offerat, rediגatq; ei ad memoriam paſſionem Chriſti. Cubicularii adſtent cum diligentia miniſtrantes neceſſaria. Sacriſta in tēpore extremam vnctionem, & commendationem animæ faciat, prout in ordinario. Pœnitentiarii vero circunſtent, legant pſalmos pœnitentiales, paſſionē Chriſti, & alias deuotas orationes, dum adhuc expirat. Poſtquam vero ſpiritum Creatori reddiderit, legant officium mortuorum. Cardinales vero debent mox intrare, & ſinguli abſoluere defunctum Pontificem, dicentes vnum reſponſorium cum ſuis verſiculis, & orationem pro defunctis videlicet. Deus, qui inter Apl'i eos, &c. Et vt quiſq; abſoluit, diſcedit. Cubicularii autem parent aquam calidam cum herbis odoriferis, & fratres plumbatores lauent eius corpus, tonſor vero radat barbam. Interim lauetur corpus cum optimo vino albo aromatizato, & calido, & loca ſpumantia impleantur aromatibus, mirrha,

rha,thure,& aloes:nares,& aures im-pleantur muſco,& demum bene fricẽtur manus,& totum corpus balſamo, quod cubicularii, & ſacriſta ſubminiſtrabunt.Poſt hæc pœnitentiarii induant eum communes veſtes vſq; ad rochetum,deinde ſacras, ac ſi eſſet celebraturus, incipiendo a ſandaliis uſq; ad mitram ſimplicem : tum & annulo cum fanone,pallio,ſpinulis,& omnibus ornamentis.Paramenta erunt rubei coloris:& ponent inde corpus ita ornatum ſuper feretrum, ſiue lecticã coopertam aureo panno cum Pontificis,&Eccleſiæ armis:& ſubtus caput ceruical ex panno aureo, & ad pedes duo alii ſimiles, ſuper quibus erunt duo pilei Pontificales.Corpus lauabitur,&ornabitur in camera ſecreta:& ornatum ponetur in lectica,ſiue feretro in camera papagalli. Et ibi vſq; ad Diem,ſi Pontifex in nocte morietur, pœnitentiarii vigilantes,& pſallentes cuſtodient corpus,& habebunt expẽſas,& omnia neceſſaria a palatio. Deinde hora competenti præcedẽte ſubdiacono Apoſtolico cum cruce,& cũ cappa ſua obſcuri coloris, videlicet violacea:Cãtores cappellæ cantabũt. Subuenite:& pœnitentiarii portabũt corpus ad cappellam maiorem. Portabuntur ante corpus viginti ſex, aut viginti octo intorticia accẽſa per ſcutiferos defuncti. Reliquum familiæ ſequetur; cantores, & pœnitentiarii cantabunt Veſperas, & vigilias pro defunctis,quouſq; veniẽt alii religioſi.Et nota, quod Camerarius, ſi non eſt Cardinalis,debet omnibus, dum ſi unt,perſonaliter intereſſe.Si vero eſt Cardinalis,non ipſe,ſed Vicecamerarius intererit.Collegia clericorum,& conuentus religioſorum,vt venerint cantant vigilias,aſpergunt, & incenſant corpus,& abſoluunt, vt in exequiis Cardinalium diximus. Poſtquã omnes abſoluerint, deducũt funus ad Eccleſiam Sancti Petri, & ibi ponitur corpus in medio Eccleſiæ: præferuntur multa intorticia,& familia ſequitur.Finito officio remanet ibi corpus per biduum, aut triduum, vt populus poſſit illum viſitare, & oſculari manum.In nocte reponitur in cappella maiori,& tandem noctu ſepelitur:interdum vigiliæ per collegia, et conuentus non cantantur,ſed per Canonicos beati Petri defertur corpus ad Eccleſiam cum Capitulo, et familia.Interim parantur exequiæ : erigitur caſtrum doloris cum lecto,et alia fiunt,quæ in exequiis Cardinalium ſupra notauimus.Sed largius,et abundãtius familiares Papæ,officiales curiæ et vrbis officiales,ſi Romæ ſit, veſtiuntur panno nigro:vt in libris Cameræ Apoſtolicæ plenius apparet, ad quos vos remittimus.Fiunt largæ Elemoſynæ pro anima Pontificis religioſis viris,et mulieribus per Camerarium,et Theſaurarium, et maxime ſi Camera eſt diues. In prima die exequiarum legantur ducentæ miſſæ cũ eleemoſyna.Miſſam ſolennẽ cantabit prior Epiſcoporum Cardinalium: fit ſermo de laudibus Pontificis,et in fine fiunt abſolutiones a ſenioribus,vt in exequiis Cardinalium ſcriptũ eſt. Accendũtur hac die intorticia multa circumcirca in Eccleſia,et candelæ ſupra caſtrum doloris,et idem fit in die nono : miſſam tunc cantat ſubprior Epiſcoporum Cardinalium.Intra nouenam quotidie aliquis Cardinalium celebrat,incipiendo a ſenioribus poſt ſubpriorem Epiſcoporum, et legutur Centũ miſſæ.Intorticia circa Eccleſiam,et candelæ ſupra caſtrum do-

loris non accenduntur. Reliqua fiunt, ut in primo, & nono die. Diſtributio ceræ fit quotidie Cardinalibus, prælatis, familiæ, curialibus, & aliis, qui aderunt, & quotidie fiunt abſolutiones a Cardinalibus in fine miſſæ circa caſtrum doloris. Quotidie poſt miſſam conueniunt Cardinales in loco congruo conſulentes de rebus Eccleſiæ, & ordinantes Conclaue. Nona die poſt miſſam de defunctis, cantatur miſſa de Spiritu Sancto, & fit ſermo exhortatorius ad electionē Pōtificis.

De ſignificatione mortis eius per Collegium, & de ſtilo ſcribendi.

MOrtuo Pontifice, Collegium id literis ſuis principibus, & maximis prælatis ſignificat: vtitur in ſcribendo ſtilo Apoſtolico, filios, & fratres illos appellans, quos Pōtifex ita vocat, & ſingulares ſingulariter ſalutat, & alloquitur.

De bullis plumbatorum per Vicecancellarium frangendis.

VIcecancellarius, vt primum Pontifex expirauit, bullas, quibus literæ Apoſtolicæ ſignari conſueuerūt, a plumbatoribus accipit, & partem illam, in qua literæ cum nomine Pontificis inſcriptæ ſunt, publice, & coram pluribus per ipſos plumbatores frangit, & ad ſignandum omnino ineptas reddit. Aliam vero partē, in qua Apoſtolorum capita ſunt ſculpta, lineo pāniculo inuolutam, alligatam, & ſigillo ſuo ſignatam; Camerario tradit, & diligentiſſime curat, ne aliquæ literæ ſignari poſſint poſt Pōtificis obitū.

Officium miſſæ Apoſtolica ſede uacante. Introitus.

SVſcitabo mihi ſacerdotem fidelē, qui iuxta cor meū, & animā meam fuerit: & ædificabo ei domū fidelem, & ambulabit coram Chriſto meo cūctis diebus. verſ. vt ſedeat cum principibus, & gloriæ ſolium teneat. Domini enim ſunt Cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbē. Gloria patri etc. Sicut erat &c.

Oratio.

SVpplici Domine humilitate depoſcimus, vt Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ concedat Pontificem illum tua immenſa pietas, qui & pio in nos ſtudio ſemper tibi placitus, et tuo populo pro ſalubri regimine ſit aſſidue ad gloriam tui nominis venerādus. Per Dominum noſtrum etc.

Lectio Epiſtolæ beati Pauli Apoſtoli ad Hebræos.

FRatres adeamus ad thronum gratiæ eius, vt miſericordiam conſequamur, et cum fiducia gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Omnis namq; Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus cōſtituit in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, et ſacrificia pro peccatis: qui condolere poſſit his, qui ignorant, et errant, quoniam & ipſe circundatus eſt infirmitate. Et propterea debet, et quemadmodum pro populo, ita et pro ſemetipſo offerre pro peccatis. Nec quiſquā ſumit ſibi honorem, niſi qui uocatur a Deo, tanquam Aaron. Sicutq; Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, ut Pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum. Filius meus es tu, Ego hodie genui te, quemadmodum et in alio loco dicit. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationeſq; ad eum, qui poſſit eum ſaluū

facere

facere a morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens exauditus eſt pro ſui reuerentia. G. R. Pontifex ſacerdos magnus inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum vnctionis oleum,& cuius manus in ſacerdotio conſecratæ ſunt, veſtituſque eſt ſanctis veſtibus debuit per omnia fratribus ſimilari, verſus, vt miſericors fieret,& fidelis Pontifex ad deum, vt repropiciaret debita populi. Alleluia, verſus, Sacerdos ſit Sanctus, ſicut ego ſum Dominus, qui ſanctifico vos. Alleluia.

Tractus in ſeptuageſima.

ERunt Filii Iacob ſicut a principio,& cetus eius coram me permanebit, verſus. Et erit dux eius ex eo,& princeps de medio eius producetur, verſus. Et applicabo eum, & accedet ad me. verſus. Quis enim iſte eſt, qui applicet cor ſuum, & appropinquet mihi ait dominus, verſus. Et eritis mihi in populum, & ego vobis in Deum;

Euangelium Secundum Ioannem

IN illo tempore dixit Ieſus diſcipulis ſuis. Si diligitis me, mandata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos, adhuc modicum,& mundus iam me non videt. Vos autem videbitis me, quia ego viuo;& vos viuitis.

Offertorium.

NOn participentur ſancta, donec exurgat Pontifex in oſtenſione,& veritate.

Secreta.

TVæ nobis Domine abundantia pietatis indulgeat, vt ſacra munera, quæ tibi reuerenter offerimus gratum maieſtati tuæ Pontificem ſanctæ Matris Eccleſiæ regimini præeſſe gaudeamus. Per Dominum Noſtrum Ieſum Chriſtum.

Communio.

VEſte Sancta vtetur Pontifex, qui fuerit conſtitutus, & qui ingredietur tabernaculum teſtimonii: vt miniſtret in ſanctuario.

Oratio poſt communionem.

PReciosi corporis, & ſanguinis cui nos Domine ſacramento refectos mirifica tuæ gratia maieſtatis de illius ſummi Pontificis aſſumptione lætificet, qui & plebem tuam virtutibus inſtruat, & fidelium mentes ſpiritualium aromatum odore perfundat. Per Chriſtum Dominum Noſtrum. Amen.

Finis Libri Primi.

SACRARVM.
CERIMONIARVM SAN-
CTAE ROMANAE ECCLESIAE
LIBER SECVNDVS

De prima Dominica Aduentus Domini.

PRIMA Dominica
de Aduentu Conſue-
uit celebrare Camera
rius Sanctiſſimi Do-
mini noſtri Papæ, ſi
non eſt Cardinalis. Si vero eſt Cardi-
nalis, celebrat Vicecamerarius, ſi eſt
Epiſcopus. Quod ſi non eſt Epiſco-
pus, aliquis ex primis aſſiſtentibus
Papæ celebrat, qui hora competenti
præueniẽs ad cappellam accipit Pon
tificalia paramenta, coloris violacei,
& mitram ſimplicem: Diacono, & Sub
diacono planetas plicatas ãte pectus
habentibus, ſermonem facit Procura
tor ordinis prædicatorum.

*Ordo ſeruandus quando cantatur miſſa ordi-
naria coram Papa per Prælatum.*

HAc die ſummus Pontifex in ca-
mera paramenti, quæ Papagal-
li dicitur, induitur amictu, alba, cingu
lo, ſtola, pluuiali rubro ſimplici, & mi
tra nõ auriphrygiata ꝑ ſeniores dia-
conos Cardinales duos ſibi aſſiſtẽtes,
& duos Subdiaconos, qui debẽt ſtare
quaſi retro Pontificẽ acoluthis mini-
ſtrantibus paramenta: & oram ſiue ex
tremitatem albæ ad terram aptanti-
bus. Diaconi Cardinales, poſtquam
mitrã impoſuerunt Põtifici, faciũt ei
reuerentiam, oſculantes eius manum
dextrã ſub auriphrygio pluuialis il-
lis protẽſam, & mox fimbriæ pluuia
lis anteriores dantur per clericum ce
rimoniarum

rimoniarum deferendæ alicui proto notario, qui procedit ad ſiniſtram Pō tificis aliquantulum ante: cauda vero pluuialis datur ferenda alicui magno nobili, vel oratori laico. Tum Pontifex hoc ordine ad cappellam, ſiue ad eccleſiam procedit. Primo familiares Cardinaliū, & deinde ſcutiferi Papæ præcedūt: tum procuratores principū, & ordinum religioſorū: inde aduocati, & ſecretarii mixtim: deinde cubicularii, acolythi, Clerici Cameræ, auditores cum magiſtro ſacri palatii. Poſt hos ſequuntur nobiles maiores, barones, conſeruatores vrbis, oratores nō prælati, Senator vrbis, & ſiqui alii principes ſunt, qui non ſedeant inter Cardinales. Tū ſubdiaconi apoſtolici, quorū vnus portat Crucē Papalē, & duo magiſtri oſtiarii iunctim cum eis procedunt. Inde ſiquis adeſt princeps, qui ſtet in ſede Cardinaliū: Deinde Diaconi, præsbyteri, Epiſcopi Cardinales: Demū duo antiquiores Cardinales Diaconi aſſiſtētes pcedentes, ſiue mediū hn̄tes Pontificem: poſt que ſequūtur duo cubicularii ſecreti cum auditore, qui ſeruit de mitra inter eos: Deinde ſecretarius, ſi non eſt platus, cū medico: demū Epi aſſiſtētes Papæ, Oratores, plati, Archiepi, Epi, ptonotarii, abbates, generales ordinū, & reliqui togati. Et hic ordo ſemp ſeruat, qn̄ Papa exit ad cappellā nō pceſſionaliter, ſiue ad veſperas, ſiue ad miſſam cū pluuiali & mitra. Papa igitur cū Cruce, & Cardinalibus venit ad cappellam, & ante altare procūbit ſuper faldiſtoriū: vbi detracta mitra per Diaconū ſibi a ſiniſtris aſſiſtētē, orat: prælatus aūt celebraturus, vt primū videt Pontificem venientem, depoſita mitra ſurgit, & Pōtifici procūbenti apud faldiſtorium facit profundam reuerentiam caput inclinando: deinde dum Pontifex orat, vadit detecto capite retro ad ſiniſtrā Pontificis, ſequētibus Diacono, & Subdiacono. Quo ſurgente ab oratione, remouetur faldiſtorium, & ſcabellum p clericos cappellæ, vel ſi abſunt, p cerimoniarios. Prælatus aūt accedens facit cū eo confeſſionem, Pontifice inchoāte. Dicto per Pontificē. Indulgentiam &c. prælatus retrahit ſe, & a Subdiacono manipulum illi imponitur: cum quo & Diacono dicit. Deus tu cōuerſus &c. vſq; ad finem, & ibi remanet quouſq; Pontifex deſcendat: tunc aſcendit ad altare dicens. Aufer &c. Et apud altare dicit. Oramus te Dn̄e &c. Et cum dicit. Quorum reliquiæ hic ſunt: oſculatur altare in medio: deinde librū miſſalem in cornu Euangelii p Subdiaconum ſibi porrectum, & ibidem in medio altaris expectat, quouſq; thuribulum p Diaconum ſibi miniſtretur. Pōtifex vero cum duobus Cardinalibus ſibi aſſiſtentibus confeſſionem perficit: Deinde accepta mitra aſcendit ad ſoliū: ſedet, & fit ei reuerētia per oēs Cardinales: primo per Epiſcopos, deinde p præsbyteros, & Diaconos. Cū aūt prior præsbyterorū Cardinaliū venit ad reuerentiā, accedit ad Pontificē clericus cerimoniarum cum thuribulo, & nauicella: qui facta per præsbyterum Cardinalem reuerentia, porrigit illi nauiculam, & ille Pontifici dicens: Bn̄dicite Pater ſancte: manum Pontificis deoſculatus: & Papa imponit incenſum more ſolito dicens: Ab illo bn̄dicaris, in cuius honore cremaberis. In nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. amē. Cerimoniarius recepta nauicula, reportat thuribulum ad altare; quod Diaconus miniſtrat celebranti, qui incēſat altare more cōſue

to:Deinde incẽſatur ipſe a Diacono in cornu Epiſtolæ. Tum Papa cum mitra ſedens,poſtquã Dñi Cardinales fecerũt reuerentiam,a priore præsbyterorum Cardinalium in infimo gradu ſolii ante ipſum genuflexo incenſatur.Interim veniunt ad circulũ omnes Cardinales,& incenſato Pontifice,duo priores prælati aſſiſtentes videlicet primus cum libro miſſali,alius cum candela accenſa,accedunt ad Põtificem,qui depoſita mitra ſurgit, & dicit Introitum,& Kyrieeleiſon. cum Cardinalibus,qui mox diſcedunt, & vadunt ad loca ſua:& Pontifex ſedet ſi tempus dabitur, quouſq; incipiuntur orationes. Celebrans vero cum primum incenſatus fuerit, accedit ad faldiſtorium cum mitra:qua depoſita ſtans altare verſus, dicit Introitum, & Kyrieeleiſon. vno ex cappellanis ſuis librum coram eo tenente.Finito a cantoribus Kyrieeleiſon, celebrans verſus populum,omnibus conſurgentibus,dicit.Dominus vobiſcum.Tum verſus ad dexteram altaris dicit.Oremus.Et oratiões conſuetas quatuor: primã dicit ſub ſua cõcluſiõe: ſecũdã. Deus,qui de beatæ virginis vtero:Tertiã.Omps ſempiterne Deus,ĩ cuius manu ſunt oẽs poteſtates:Quartã. Deus oĩum fideliũ paſtor,& rector.Sub ſua concluſione.Ad quas Pontifex depoſita mitra,cũ Dñs vobiſcum dicit, ſurgit,celebrante dicente vltimam orationem:Subdiaconus depoſita planeta,accipit librum epiſtolarũ, & facta reuerentia primo ſacerdoti,deinde altari, & Papæ, comitãte cerimoniario ipſe ſibi librum tenens dicit Epiſtolam oĩbus ſedentibus:ea dicta ꝓcedẽte cerimoniario accedit cum libro ad oſculandum pedem Pontificis, & reuerſus ad celebrantem reaſſumit planetam,& accipiẽs miſſale tenet illud ante celebrantem: qui ſedens in eo legit epiſtolam,graduale &c. & Euangelium.Deinde ſedet Subdiaconus in loco ſuo:ſimiliter aſſiſtentes Papæ offerunt ei librum, & legit, vt fecit celebrãs.Cũ Incipit Alleluia, ſurgit Diaconus,& illi planeta extrahit, & plicat,ſi nõ ẽ alia plicata,& ſic plicata imponitur ei in humero ſiniſtro ſuper ſtolam,& fortiter cũ cingulo ad hoc dato ligatur.Et tenens librum euangeliorũ ambabus manibꝰ ante pectus, facit reuerentiam primo celebranti, deinde altari,demũ Papæ,& ſolus accedens ad altare ipſum librum ponit ſupra illud in medio, & genuflectit. Tum ſurgens ꝓcedẽte cerimoniario vadit ad Papam, & oſculatur pedem eius,cerimoniario pedem Papæ diſcooperiẽte:deinde reuertitur ad altare, & genuflexus dicit: Munda cor meum &c. quo finito accipit librum ex altari,ambabus manibus ante pectus tenens,vadit ad celebrantem,ſi ſupereſt ei tempus. Interim vero alius cerimoniarum clericus cum thuribulo, & nauicula accedit ad Pontificem, & aſſiſtẽs præsbyter Cardinalis ſimul:& imponitur incenſum per Pontificem, vt ſupra in principio miſſæ dictũ eſt. Deinde cerimoniarius cum thuribulo,& nauicula redit ad celebrãtẽ,datq; vni ex miniſtris thuribulũ ad dextrã,nauiculã ad ſiniſtram:tum accipit duo candelabra cum candelis ardentibus de altari,vel credentia,& conſignat duobus ex minoribus miniſtris celebrãtis.Deinde,cum tẽpus fuerit, itur ad euangelium hoc ordine:primo ꝓcedit cerimoniarius alios dirigens, & inſtruens:tum thuriferarius cũ thuribulo,& nauicula:inde duo cũ candelabris, deinde Subdiaconus, demum

Diaconus

Diaconus cum libro ante pectus, vt ſupra. Et factis reuerentiis celebranti, altari, & Papæ, vadunt ad gradus ante Papam: vbi Diaconus genuflexus petit a Pōtifice bñdictionē: deide ſub diaconus ſtās medius inter duos cero ferarios, tenet librū euangeliorum, & Diaconus incipit. Dñs vobiſcum.

Et nota, quod non eſt neceſſariū, neq̧ ex antiquis cerimoniis: quod; cū Diaconus petit benedictionē, aſſiſtant ei ceroferarii. Diaconus vero cum dicit Euangelium, non debet vertere faciē ad altare, ſed ad altaris cornu dextrū: quod in cappela Papæ Romæ nō ſeruatur, quia verteret faciē ad ipſum pōtificem. In ſancto Petro autē; & alibi ſemper ſeruatur. Cū añt dicit. Sequētia Sancti Euangelii &c. ſignat cum pollice dextro librum, deinde frontem, os, & pectus. Cum rñdetur. Gloria tibi Dñe, incenſat ter librum, videlicet in medio, a dextris, & ſiniſtris. Finito Euangelio fit reuerētia altari, & Papæ. Diaconus, & ceroferarii reuertuntur ad celebrantem. Subdiaconus portat librum apertum oſculandum Papæ, & deinde reuertitur ad celebrātem. Cerimoniarius facit ſignum præsbytero Cardinali aſſiſtenti, & accipiens thuribulum de manu thuriferarii, offert illud ipſi aſſiſtēti: qui ſtās ante gradus incenſat Pontificem ſine mitra ſtantem, & reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales. Papa vero ſedet, & capit mitram: deinde ducitur per cerimoniarium ad pedes Pōtificis, qui ſermonem eſt habiturus: qui illis genuflexus exoſculatis, petit benedictionem dicendo. Iube Domine benedicere: tūc Papa benedicit dicens. Dñs ſit in corde tuo, & in labiis tuis, vt digne, & fructuoſe annuncies verba ſua ſancta. In nomine patris &c. Et benedictione accepta ille dicit indulgentias. Pater Sancte Papa concedit quinq̧ annos, & totidem quadragenas. Et ille recedens factis reuerentiis, vadit ad pulpitum, vbi facit ſuū ſermonem: quo finito expectat in pulpito, & Diaconus per cerimoniariū ante gradus ſedis Papæ ducitur, & ſtās alta voce dicit. Confiteor &c. Ante cuius incohationem ſurgunt oēs: ſed Papa, & celebrans ſunt cū mitra. Cū vero Diaconus dicit, Et tibi pater: ſimiliter. Et te pater: debet genuflectere. Et cū dicit. Mea culpa: ſingulis vicibus manu dextra pectus percutiat. Finito Confiteor. Orator pronūciat indulgentias per Pontificem cōceſſas, & deſcendit quo vult. Interim ſubdiaconus Apoſtolicus portat Crucem ante papam, & papa ſurgens ſine mitra ex libro cantat. Precibus, & meritis &c. Miſereatur. Indulgentiam &c. & dat benedictionem, vt in libro. Et cum deponitur mitra pontifici, deponitur mitra celebrāti. Et vnus protonotarius accedit ad Papam cum dicit. Et benedictio Dei &c. Qui deſcedentibus aſſiſtentibus capit fimbriam pluuialis, & tenet ante corpus Papæ. Et nota quod quotienſcunq̧ Papa cantat, vel legit aliquid ex libro ſi tunc non celebrat, primus Epiſcopus aſſiſtens tenet ante eum librum ſupra caput, & ſecūdus Epiſcopus tenet candelam accenſam: Diaconi vero ſi aſſiſtunt, hinc inde tenēt manus. Si vero Papa celebrat miſſam, ſine ueſperas ſolennes, aſſiſtens Cardinalis, ſiue Epiſcopus ſit, ſiue præsbyter, tenet librum ſupra caput, & primus Epiſcopus non Cardinalis adiuuat eum: alii vt ſupra. Facta benedictione, vel ſi ſermo non fit, oſculato libro, & incenſato Pontifice, vt ſupra diximus:

celebrans incipit Credo, & Cardinales venientes ad circulum circunſtant Pontificem, & cum eo credo perficiunt. Cum dicitur. Et incarnatus eſt. omnes genuflectunt, Papa autem, & celebrans cum mitra ſedendo profunde ſe inclinant:non tamē omnino genuflectere conſueuerunt. Dicto Credo per Pontificē, & Cardinales, praesbyter aſſiſtens reuertitur ad ſcabellū: & cantato, & Homo factus eſt, Cerimoniarius capit ex credentia burſam cum corporalibus, & eam dat Diacono, qui ambabus manibus eam accipiens uſq; ad oculos eleuat, & portat ad altare cum reuerentiis ſolitis: vbi extractis hinc inde corporalibus, explicat ſuper altare, burſam vero ad locum minus impeditum ponit: deinde reuertitur ad locum ſuum. Finito credo ſurgit celebrans ſine mitra, & verſus ad populum dicit. Dominus vobiſcum. Deinde verſus altare. Oremus: & legit Offertorium: tum ſedet: imponitur ei mitra: extrahunturq; chirothecae a miniſtris, & unus ex ſcutiferis portat aquam: qui primo facit reuerentiam Papae, deinde altari, tum celebranti, cui dat aquam manibus: miniſtri tenent mappam. Interim aſſiſtens celebrantis ducitur per Clericum cerimoniarum cum miſſali, & cuſſino ante pectus ad altare cum reuerentiis ſolitis, vbi ponit librum in loco Euangelii ſuper cuſſinum, & inuenit, quae ſunt dicenda: deinde ad partem in cornu dextero expectat celebrantem: Interim vero paratus Subdiaconus ante credentiam cum velo circa collum, inde accipit Calicem cum patena, hoſtia, & palla, & cooperitur cum velo, & accedit ad cornu ſiniſtrum altaris, videlicet Epiſtolae. Et poſt eum vnus ex cappellanis celebrantis ampullas vini, & aquae manibus portans. Celebrans autem lotis, & exterſis manibus aſcendit ad altare deducente Diacono: & cum vertit ſe, vel tranſit ante Papam, extrahitur ei mitra, & facit reuerentiam Pontifici. Deinde vadit ad medium altaris, & Diaconus ſtans a dextris eius accipit Calicem de manu Subdiaconi, & ponit ipſum ſuper altare. Deinde accipit patenam cum Hoſtia, & illam dat celebranti, qui eam offert cum orationibus conſuetis aſſiſtente cappellano ſuo in libro omnia demonſtrante. Interim Diaconus erigit calicem, & accipit ampullam vini de manu Subdiaconi, & ponit vinum in Calice. Nam Subdiaconus, poſtquam depoſuit Calicem, vertit ſe ad illum, qui portauit poſt eum ampullas, & ex eius manibus primo accipit ampullam vini, & eam, vt dixi, dat Diacono; Deinde accipit ampullam aquae, & verſus ad Pontificem, genuflexus, porrigit aquam benedicendā: quae poſtquam fuerit per Pontificem benedicta, ipſe Subdiaconus infundit in calicem, deinde reddit illi, a quo eam acceperat, & Diaconus dat calicem celebranti: offerunt ſimul cū orationibus &c. Subdiacono vero imponitur in dextra manu patena, quam velo cooperit, & vadit āte mediū altaris in loco cōuenieti. Interim vero cerimoniarius cū thuribulo, & nauicula vadit ad Pontificem: & aſſiſtente praesbytero Cardinali miniſtrante imponitur incēſum, vt ſupra. Deinde reuertitur ad altare, & dat thuribulum Diacono, & ille celebrāti: qui ſuo tēpore incēſat oblata primū, deinde altare: poſtea accepta mitra in cornu epiſtolae incenſatur ipſe a Diacono: Tum lauat manus, & depoſita mitra reuerſus

ad medium altaris, proſequitur miſſā, prout in ordinario. Diaconus vero celebrante incenſato, cum thuribulo accedit ante Pōtificem, quem incēſet Cardinalis aſſiſtens: tum per Diaconū incenſatur ipſe Cardinalis: deinde alii duo Cardinales aſſiſtentes, poſtea alii more conſueto. Interim celebrās procedit in miſſa ſuo ordine. Cū perſuentū eſt ad p̄fatione, & incipit. Per omnia ſæcula &c. ponit manus ſuper altare, & Papa ſurgit cum mitra, & alii omnes ſurgunt, & præsbyter Cardinalis aſſiſtēs Papæ recedit a ſcabello, & vadit ad locum ſuum, & amouet ſcabellum: quia amplius illuc ad ſedēdum non reuertitur. Celebrans cum dicit Surſum corda, eleuat manus aliquantulum de altari: tum dicit. Gratias agamus, ſuper verbo, Dño, eleuat altius manus, & iungit ante oculos, deinde extenſas eas tenet uſq; in finē. Cum eſt circa mediū p̄fationis, Cardinales incipiūt venire ad circulū ante Pontificem, & finita præfatione dicunt. Sanctus, cū Papa ſtante ſine mitra: deinde diſcedunt ſuo ordine ad loca ſua, & Papa reaſſumit mitram. Dū dicitur. Sanctus, clerici cappellæ incēdunt quatuor intorticia, & per cerimoniarium dantur quatuor cappellanis celebrantis, & ducūtur inferius ante altare, ita vt medium inter ſe habeant Subdiaconū patenam tenentē: ſit q; inter eos, & altare, cōpetēs diſtātia, vt ibi poſſit ſtare Papa cum ſuis aſſiſtentibus, & miniſtris. Papa aūt cum celebrans dicit. Hanc igitur oblationem, cū mitra deſcēdit ad faldiſtoriū ante altare, vbi deponitur illi mitra. Cerimoniarius vero incenſat ſacramētum, dum eleuatur, genuflexus ad celebrantis dextram. Et facta eleuatione reponitur Papæ mitra, qui ad ſedem ſuā reuertitur: vbi iterū ſibi mitra deponitur, & ſine ea ſtat vſq; poſt factā cōionem corporis, & ſanguinis Dñi: tunc ei reponitur. Cum autem dicitur. Pater noſter, circa finem Subdiaconus reuertitur ad altare, & dat patenā Diacono, qui eam dat celebrāti. Eodem tempore veniunt Cardinales ad circulum, ad dicendum. Agnus Dei, cum Papa: quo dicto diſcedunt, & præsbyter Cardinalis aſſiſtens, de circulo accedit ad altare, & pacem a celebrante accipit. Aſſiſtens vero celebrantis dicto Agnus cum celebrante dimittit librum in manu Diaconi miniſtrantis, & factis reuerentiis altari, & Papæ venit ad cornu ſiniſtrum altaris, & ibi expectat. Subdiaconus vero miniſtrans vadit ad dextrum latus celebrantis: præsbyter vero Cardinalis aſſiſtens uadit ad Pontificem, & ei dat oſculum pacis dicens. Pax tecum: deinde reuertitur ad locum ſuum. Et Diaconi Cardinales aſſiſtentes primo a dextris, deinde alter a ſiniſtris Papæ cum debitis reuerentiis accipiunt pacē a Papa: qui dicit. Pax tecum: & illi reſpondent. Et cū ſpiritu tuo. Interim aſſiſtēs celebrātis ductus ad priorem præsbyterorū aſſiſtentium ab eo accipit pacem, quā primo dat aliis Cardinalibus. Et deinde datur pax omnibus in cappella more conſueto. Celebrans autem vt ſumpſit ſacramētum, purificatur Subdiacono ampullas vini, & aquæ miniſtrante. Diaconus librum reportat ad cornu Epiſtolæ, Subdiaconus vero accipit calicem, mundat, & aptat cum patena, & purificatorio: plicat corporalia, ponit in burſa, imponit ſupra calicem, & omnia ſimul portat ad credentiam: poſtmodum reuertitur ad celebrantem. Celebrans facta pu-

rificatione accipit mitram, lauat manus, & extergit: deponitur mitra, & ea amplius, ſi Papa præſens eſt, non vtitur. Legit communionem: tum in medio altaris vertit ſe ad populum, & dicit. Dominus vobiſcum. Deinde ad altare in cornu Epiſtolæ. Oremus. & orationes. Quibus finitis in medio altaris vertit ſe ad populum, & replicat. Dominus vobiſcum. Et ad altare rurſum reuertitur. Quo dicto Diaconus verſus ad altare dicit. Benedicamus Domino. Cantores reſpondent. Deo gratias. Celebrans inclinato capite ante Crucem. Placeat tibi &c. Quo finito retrahit ſe ad cornu Epiſtolæ, & faciem vertit ad Pontificem. Interim Subdiaconus Apoſtolicus portat Crucem ante Papam, qui ſtans ſine mitra, dat benedictionem, dicens. Sit nomen Domini &c. more conſueto vno ex protonotariis auriphrigium ad ſiniſtram tenente. Data benedictione per Pontificem, celebrãs vertit ſe ad altare dicens. Dominus vobiſcum. Initium ſancti euangelii ſecundum Ioannem. In principio erat verbum &c. Reuertitur ad faldiſtorium, deponit omnia paramẽta, dicit Orationes triũ puerorũ &c. & redit in pace.

De prima Dominica Aduentus Papa abſente.

CVm autem in abſentia Pontificis Cardinales huius diei officio interſerunt: celebraturus prælatus, de quo ſupra diximus, accipit omnia paramenta, & ſic paratus Cardinales expectat: poſt quorum aduentum cerimoniarius accedit ad ipſos Cardinales, petens ab eis licentiam pro officio incohando nomine celebrantis. Qua habita, celebraturus cum mitra accedit ante ſuperioris gradus altaris facta prius Cardinalibus reuerentia caput profunde inclinando, & tunc Cardinales ei aſſurgere debent: ille uero depoſita mitra facit Altari similiter reuerentiam, & cum Diacono, ac Subdiacono genuflexus dicit confeſſionem more conſueto. Cantores interim dicunt Introitum, & Kyrieeleiſon. Finita confeſſione celebrãs aſcẽdit ad medium altaris: oſculatur illud, deinde librum euangeliorũ. Tum miniſtrante Diacono nauiculam, & cerimoniario thuribulum. Imponit incẽſum, incenſat altare: deinde incenſatur ipſe cum mitra: tum reuertitur ad faldiſtorium, vbi depoſita mitra dicit Introitum, & Kyrieeleiſon: Tum ſedet, imponitur ſibi mitra, ſicq; expectat finem Kyrieeleiſon: quo finito depoſita mitra ſurgit, & conuerſus ad populum dicit. Dominus vobiſcum. Deinde ad altare. Oremus: & orationes, & alia, vt ſupra, per totum vſq; ad finem Epiſtolæ. Qua finita Subdiaconus librum clauſum ante pectus tenens, vadit ad celebrantem, corã quo genuflexus, ponit librum in eius genua, & manum illius oſculatur: quem librum cerimoniarius ab eo recipiẽs, ponit ad locum ſuum: deinde ſurgit Subdiaconus, & tenet miſſale celebrãti, vt ſupra. Cum dicitur Alleluia, & Diaconus librum euãgeliorum ſuper altari poſuerit: Cerimoniarius cum thuribulo, & nauicula vadit ad celebrantem in faldiſtorio ſedentem: vbi miniſtrante Diacono, celebrans imponit incenſum, ac ſignat, vt ſupra. Cerimoniarius tunc dat vni ex miniſtris thuribulum in dextra, & nauiculã in ſiniſtra manu præferat, & duo candelabra cum luminaribus aliis duobus: Diaconus vero interim ad altare accedens genuflexus dicit. Munda cor meum. Tum capiens ex altari Librum

Euangeliorum,

Euangeliorum, & ante pectus illum tenens, ad celebrantem in faldiſtorio ſedentem reuertitur, & genuflexus coram eo dicit. Iube Domine benedicere & benedictione recepta procedit ad lectionem Euangelii ordine ſupradicto. Finito Euangelio factis reuerentiis, reuertūtur omnes ad celebrantē, & Subdiaconus portat ad oſculandū librum Euangeliorum apertum celebranti, qui mox per Diaconum incenſatnr: quo facto oraturus adducitur ad celebrantem. Et ſi Epiſcopus, vel abbas ſit, capite tantum inclinatus, Si vero inferior, gennflexus coram celebrante dicit. Iube Domine benedicere Et benedictione accepta petit indulgentias populo publicandas, & celebrans committit ei publicationem indulgentiarum a Papa conceſſarum: uadit deinde oraturus ad locum conſuetum, & facit ſermonem, vt ſupra, Finito ſermone ſtatim pronunciat indulgentias nomine conſueto. Tunc celebrans depoſita mitra verſa facie ad altare dicit. Credo, & alia; vt ſupra dictum eſt. Finito Offertorio ſedet celebrans, deponūtnr ei annnli, & chirothecæ, lanat manus, ſurgit deinde; & cum mitra aſcendit gradns altaris: vnde facta reuerentia Cardinalibus, procedit ad medium altaris, vbi deponitur ei mitra, & alia facit, vt ſupra. Ceremoniarius thuribulum, & nauicellā ſuo tempore affert, & miniſtrāte Diacono celebranti imponit incēſum benedicens, & incenſans, vt ſupra: deinde incenſatnr ipſe celebrans, & ſucceſſiue Cardinales, & alii ordine ſuo: continuatur miſſa, vt ſupra. Dicto agnus dei, aſſiſtens celebrantis cum ſuo libro in manibns Diaconi venit ad mannm dextram celebrantis, & ibi ante altare genuflectit, ſurgit, oſculatur altare, & pacem a celebrante accipit, quam dat poſtmodum primo Epiſcopo, primo præsbytero, & primo Diacono Cardinalibus, & ſucceſſiue aliis: et cnm uiderit celebrantem purificationem ſumpſiſſe, dat pacem Ceremoniario, qui perficit curſum ſuum, et alia fiunt, vt ſupra. Dicto Benedicamus etc. celebrans complet Placeat etc. Et imponitur ei mitra. Stans in medio altaris, et verſa facie ad ipſum altare, et manus ante pectus iunctas tenens dicit. Sit nomen Domini Benedictum. Et cum dicit. Sit nomen Domini: cum pollice, et indice ſimnl iunctis dextræ manus facit ſibi ſignum Crucis in pectore: ſiniſtram vero tenet ſupra ſtomachum ſuum. cnm dicit. Benedictum, inngit manus ante pectus. Deinde cum dicit. Adiutorium noſtrum in nomine domini: cum manu aperta ſignat ſe ſigno Crucis incipiens a capite, deinde ſub nmbilico, tum a ſiniſtro, deinde a dextro humero ſe tangens: manum ſiniſtram, vt ſupra, tenens. Poſtea dicit. Benedicat vos omnipotens Deus: et cum dicit. Deus, iungit manus: et cum dicit Pater: vertit ſe ad manum dextram, ſignum Sanctæ Crucis faciens. Deinde verſus ad medium dicit. Et filius. Et iternm ſignat. Tandem in fine ſic nihilominus ſignans tertio dicit. Et Spiritus Sanctus, Et circulū perficiens ad altare ſe uertens dicit. Dominus vobiſcum. Initium Sancti Euangelii: etc. Et facta reuerētia Cruci, deinde Cardinalibus, cnm mitra ad faldiſtorinm reuertitnr dicendo Euangelium Sācti Ioānis, et alia, quæ ſunt dicēda. Ibiq; exuitur etc. ut ſupra.

De Miſſa Papali in Dominicis Aduentus.

SI autem ſummus Pontifex hac,vel aliis Dominicis diebus in aduentu, voluerit ſolenniter celebrare:parabitur in camera paramenti, vt ſupra diximus,& deſcendet ad Eccleſiam,ſiue cappellam. Cardinales autem, & alii prælati erunt cum ſuis cappis laneis: & facta oratione more ſolito ante altare,accedet ad ſedem; vbi conſueuit accipere paramenta,ſedet,& fit reuerentia a Cardinalibus tantum cum ſuis cappis laneis.Interim Subdiaconus Epiſtolam dicturus capit paramenta ſibi conuenientia præter manipulum,& planetam,quæ capit poſtea, cũ Papa intrat ad altare,& acolythi,atq; alii officiales,qui vtuntur ſuperpelliciis ſupra rochetũ,dimittũt cappas,et capiũt ſuperpellicia:deinde Põtifex incipit. Deus in adiutorium meum intẽde,pro tertia ſtans ſine mitra:& ſedet cum incipitur pſalmus,& accipit ſandalia,& legit pſalmos, & orationes conſuetas:& in fine cantat orationem pro tertia,præsbytero Cardinali, qui ei aſſiſtere debet,librum ſupra caput cũ ſua cappa lanea tenẽte. Paulo ante duo Diaconi aſſiſtentes, & Diaconus cantaturus Euangelium vadunt ad capiendum ornamenta, videlicet planetas ãte pectus plicatas violacei coloris,& alia conſueta. Diaconus tamen cantaturus Euangelium accipit amictum,albam,cingulum, & ſtolam, & ita vadit ad parandum Pontificẽ, quo ſacris veſtibus induto,ipſe,& ſubdiaconus Epiſtolæ capiunt planetas plicatas,& manipulos, et interim duo alii diaconi,vel in defectu eorum, duo vltimi præsbyteri aſſiſtunt Pontifici cum ſuis cappis.Finita tertia tres diaconi parati reuertuntur ad Pontificem,qui lauat manus miniſtrante præsbytero Cardinali adhuc cum cappa lanea:deponit mitram,pluuiale,et ſtolam,et accipit paramenta more conſueto:et tunc omnes Cardinales, prælati;et officiales capiunt paramenta ſibi competentia:et in omnibus; ac per omnia ſeruantur conſuetæ cerimoniæ,ut plenius dicemus infra in Natiuitate Domini noſtri:excepto quod illi aſſiſtit pro cappellano prior præsbyterorum Cardinalium,et nõ prior Epiſcoporum:qui prior præsbyterorum,et nunc, et quotiens ſeruit pro aſſiſtente tã in veſperis,quam in miſſa,induitur pluuiali, et non planeta, et ſedet in loco aſſiſtentis,et in veſperis cantat tertiam antiphonam,vt aſſiſtens, ſubprior vero præsbyterorũ miniſtrat vinum ad purificationem manus poſt communionem,et cantat quartam antiphonam in veſperis:alia omnia,vt in Natiuitate ſeruantur.

De ſecunda Dominica Aduentus.

SEcunda Dominica Aduentus conſueuit celebrare vnus ex Epiſcopis aſſiſtentibus Papæ eo ordine, prout ſupra in propria Dominica dictum eſt:et ſimiliter dicuntur quatuor orationes,vt ſupra. Sermonem facit procurator Ordinis minorum.

De tertia Dominica Aduentus.

TErtia Dominica Aduentus Domini,quia cãtatur Introitus. Gaudete in domino ſemper:celebrare cõſueuit præsbyter Cardinalis cum paramentis violaceis,et mitra auriphrygiata. Diaconus,et ſubdiaconus vtuntur dalmatica, et tunicella: dicuntur quatuor orationes, prout in prima Dominica,et Dominus vobiſcum,non Pax Vobis,ante primam orationem: omnia alia dicuntur, & fiunt, prout ſupra in prima Dominica dictum eſt.

Sermonem

Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum ſancti Auguſtini. In hac die conſueuerunt antiqui Pontifices celebrare: erãt Veſperæ Papales præcedentes, & potus in aula.

De quarta Dominica Aduentus.

QVarta Dominica aduentus celebrare conſueuit vnus ex Epiſcopis aſſiſtentibus Papæ cum paramentis violaceis: dicuntur quatuor orationes, miniſtri vtuntur planetis plicatis ante pectus, & omnia alia fiunt, prout ſupra in prima Dominica dictum eſt. Sermonem facit procurator ordinis beatæ Mariæ de monte Carmello.

De Vigilia Natiuitatis Chriſti.

SI vero Vigilia Natiuitatis Chriſti in Dominica venerit: celebrat vnus ex aſſiſtentibus Papæ, vt ſupra, in paramentis violaceis: miniſtri vtuntur tunicella, & dalmatica. Cardinales nõ debent facere reuerentiam Pontifici, quia in Veſperis illam ſunt facturi. Dicuntur quatuor orationes prima de Vigilia ſub ſua concluſione, Secunda de Dominica, Tertia contra paganos, Quarta pro Pontifice: præfatio dicitur de aduentu, & non fit ſermo.

De Veſperis Vigiliæ Natiuitatis Chriſti, Pontifice in craſtinum celebraturo.

IN Vigilia Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, Si Sanctiſſimus Dominus noſter in craſtinum eſt celebraturus, veſperæ fiunt ſolennes hoc ordine. Pontifex indutus in camera paramenti, quæ papagalli dicitur, amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albo, & mitra precioſa procedit ad Eccleſiam ordine conſueto, ſubdiaconis, auditoribus, Clericis Cameræ, & acolythis in ſuperpelliciis eũtibus: quod tamen fit pro eorum commodo, & euitando ſeruitorum nimio ſtrepitu, ne habeant in cappella ſe exuere cappis, & ſuperpelliciis induere: nõ quod ordo ſic iubeat, quia cum aliis prælatis ſe ueſtire deberent, Cardinales autem, & prælati alii in cappis præcedunt: cum peruenerint ad altare, Pontifex detracta mitra in faldiſtorio ante altare ſibi præparato accumbit, & orat: ſurgit deide, et accepta mitra uadit ad ſolium. Interim prælati omnes, exceptis Cardinalibus, ſe induunt pluuialibus, et alba mitra, videlicet Archiepi, Epiſcopi, et Abbates: protonotarii autem cum cappis ſuis permanent. Cum ſedit Pontifex, Cardinales accedunt ad reuerentiam: vltimi duo Cardinales ſiue ſint præsbyteri, ſiue Cardinales Diaconi, cum exhibuerint reuerentiam, aſſiſtunt Pontifici a dextris, et a ſiniſtris: et Diaconi qui aſſiſtebant, diſcedunt, et induũt ſe paramentis, et tunc etiam omnes alii Cardinales, exceptis illis duobus, qui Papæ aſſiſtunt, paramentis ſe induunt: videlicet Epiſcopi pluuialibus, præsbyteri planetis, Diaconi dalmaticis: et prius amictu omnes induuntur, et etiã ſuperpelliciis, quibus placet. Diaconi vero duo præfati, cum primum induti ſunt, reuertuntur ad Pontificem: et illi, qui remanſerant, vadunt ad loca ſua, et conuenientibus ſibi indumentis induuntur. Poſtquam Cardinales omnes induti fuerint, ſurgit Pontifex, et detracta mitra verſus ad altare dicit ſecrete. Pater noſter. Deinde ſeipſum ſignans alte dicit. Deus in adiutorium meum intende. Finito Gloria patri a cantoribus. Subdiaconus cantaturus poſtero die Epiſtolã, ſtans ante Pontificem ante gradus inferiores ſedis Pontificalis, facta prius

ei reuerentia, præintonat ſubmiſſa voce Papæ antiphonam primi pſalmi: & ea præintonata expectat, ſtans quouſq; Papa antiphonam ipſam intonauerit. Tunc accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro, & lumine, & prior Epiſcoporum Cardinalium etiam aſſiſtens accipit librum: & capite ſuo ipſum tenens, Pontifici apponit, iuuante eum ſeniore ex dictis duobus Epiſcopis aſſiſtentibus, & iuniore candelam ardentem tenente. Pontifex incipit antiphonam, quam cantores proſequuntur vſq; ad finem. Qua per Pontificem intonata, ſubdiaconus cũ cerimoniario facit reuerentiam Papæ, & ad ſua loca reuertuntur. Idem ſeruatur in intonatione aliarum antiphonarũ, & etiam in intonatione hymni. Incœpto pſalmo Pontifex ſedet, & accipit mitram, ſimiliter alii omnes. Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ſedet in cathedra nuda inter Diaconum a dextris Papæ, & ſedem Cardinalium ſibi parata, verſa facie ad altare, ſi loci diſpoſitio patiatur: ſin vero locus nõ eſſet capax, ad ſiniſtrã locatur, vt fit in cappella palatii: & ſi locus eſſet nimis anguſtus, vt aliquando euenit in quibuſdam Eccleſiis, ſedet in ſuo ordine cum aliis Cardinalibus, ſiue Epiſcopus ſit, ſiue præsbyter Cardinalis. Cantato pſalmo, & iterata antiphona, ſubdiaconus ſurgit, & diacono aſſiſtenti a dextris Papæ præintonat ſecundam antiphonam plane, quã Diaconus ipſe ſurgens depoſita mitra, intonat alte, & cantores proſequuntur, vt prius dictum eſt: & dũ vnus ex Cardinalibus aſſiſtentibus Papæ ſurgit, ſemper etiam alii Cardinales aſſiſtentes, & Epiſcopi aſſiſtẽtes, ſimiliter faciunt: alii Cardinales, dũ vnus eorum ſurgit, ſurgunt & alii omnes, et etiam omnes prælati, qui ſunt in cappella ſurgunt ſemper, ſurgentibus Cardinalibus aliis, non autem ſurgentibus Cardinalibus aſſiſtentibus tantum. Tertiam antiphonam ſimiliter ſubdiaconus præintonat priori Epiſcoporum Cardinalium ibidem aſſiſtenti. Quartam priori præsbyterorum Cardinalium: et quintam Diacono Cardinali aſſiſtenti a ſiniſtris Põtificis, reiterata a cantoribus poſt finem quinti pſalmi, quinta antiphona: ſubdiaconus exhibita prius reuerentia altari, et Papæ, ſtans in loco, vbi legitur Epiſtola, verſa facie ad altare ita tamen quod non vertat renes ad Papam, cantat capitulum. Interim ſurgit Pontifex, et ſtat cũ mitra: alii vero omnes ſtant ſine mitra. Cantato capitulo vnus auditorum rotæ modo prædicto Papæ præintonat hymnũ: tunc Pontifex mitra depoſita ex libro ſibi oblato, vt ſupra, alte incipit hymnum, quem cantores proſequuntur: et Pontifex ſic vſq; ad finem hymni ſtat ſine mitra. Cantatur deinde a cantoribus verſiculus: et inde ſubdiaconus ſtans coram Pontifice præintonat ei antiphonã ad Magnificat: quam Pontifex ſtans ſine mitra, ex libro alte intonat, et cantores proſequũtur. Interim ſedet Pontifex, et accipit mitram, et accedit acolythus cum thuribulo, & nauicella, quam dat Epiſcopo Cardinali aſſiſtẽti, qui eam offert Pontifici dicens. Benedicite Pater ſancte: & ſuppoſito per acolythum thuribulo, Pontifex imponit incenſum: reaſſamit deinde nauiculã acolythus, & accedit ad cornu ſiniſtrum altaris, & ibidem expectat Pontificem. Interim duo auditores accedunt ad altare, & hincinde eleuant interiorẽ partem ſuperioris tobaleæ altaris, & pliſ

cant vſq;

cant uſq; ad medium, vel circa. Cum incipitur. Magnificat; ſurgit Pōtifex, & cum mitra deſcendit ad altare: quē ſequuntur Cardinales ipſi aſſiſtentes, auditor de mitra ſeruiens, & cubicularii ſecreti: alii vero duo auditores eleuant fimbriam Pōtifici ante pedes, cum aſcendit gradus altaris, & idem faciunt quando ad ſolium reuertitur. Si autem duo tantum auditores inteſſent, eleuata tobalea altaris veniūt ad Pontificem, & ei fimbrias eleuant. Cum Pontifex peruenit ad altare, extrahitur ei mitra: oſculatur altare in medio, & acolythus thuribulum Epiſcopo Cardinali aſſiſtenti offert: Epiſcopus vero Cardinalis Pontifici, tū Pontifex incenſat altare more ſolito. Poſt incenſationem altaris Pontifex recepta mitra, facit reuerentiam altari, & reuertitur ad ſolium duobus auditoribus fimbrias, vt prius tenentibus: alii duo auditores tobaleam altaris, vt prius erat, explicant: vel ſi tantum duo ſint auditores, explicent tobaleam, antequam fimbrias Pontificis teneant. Pontificem deinde cum mitra in ſolio ſtantem, Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ſtans ante infimum gradum ſolii, recepto ex manibus acolythi thuribulo, incenſat, ter thuribulū ducendo: qui incenſatus depōit mitram, & detecto capite ſtat vſq; ad finem Magnificat. Inde ſubdiaconus accepto thuribulo incenſat ipſum Epiſcopum aſſiſtentem ſtantem ante cathedrā ſuam, & ſucceſſiue alios duos aſſiſtentes: deinde reliquos Cardinales, poſtea prælatos omnes paratos, poſtmodum omnes ordine ſuo, vt in miſſa. Cantato Magnificat ſedet Papa, imponitur ei mitra, et cantatur Antiphona. Accedūt deinde duo acolythi cum duobus candelabris, et luminaribus ad gradus ſolii, inter quos ſtat medius cerimoniarius: et Pontifex ſtans detracta mitra dicit. Dominus vobiſcum. Et cantoribus reſpondentibus. Et cum ſpiritu tuo: offertur ei liber, vt ſupra. Pontifex dicit orationem, et eo demum replicante. Dominus vobiſcum: duo acolythi cādelabris, et cerimoniario factis reuerentiis redeunt ad altare. Inde dicto Benedicamus a cantoribus, ipſe Pontifex dat benedictionem, vno protonotario auriphrygium tenente more ſolito: qua data deſcendit de ſolio, genuflectit in faldiſtorio ante altare cū mitra, orat, deinde ſurgens redit ad cameram.

De publica compotatione, ſiue collatione potus in aula a priſcis uocitatus.

SI Solēnis collatio, prout aliquando Pontifices conſueuerunt facere, fieri debet: in prima aula palatii parabuntur omnia ad inſtar publici conſiſtorii. Paretur credentia magna, eminēs, duodecim, vel circiter gradus habens pro vaſis aureis, chryſtallinis, & argēteis deſuper ponendis ad magnificentiam tantum. Credentia huiuſmodi erit altitudinis a terra vſq; ad eius planum, ſiue menſam, palmorum ſeptem, vel circa: menſa eius erit longitudinis palmorum. xxii. et latitudinis ſeptē, vel circa: et deſuper gradus, vt diximus, qui ſatis ſint pro vaſis ſupradictis, quæ ſuo ordine locentur. In ſecunda vero aula parentur duæ credentiæ: vna parua pro Sanctiſſimo Domino noſtro, et alia longior pro Reuerendiſſimis Dominis Cardinalibus: vbi conſtituantur vina, confectiones, aqua, confecteriæ, mantilia; mappæ, Scyphi, phialæ, et alia pocula, vaſaq; aurea, ſiue argētea opportuna; in cō-

petenti numero,& quantitate. Magiſter domus Apoſtolici palatii prouidebit in tempore de vino diuerſi generis,de cõfectionum diuerſarum ſpecierum vexillulis longitudinis vnius palmi cum inſignibus Papæ,& Cardinalium in confecteriis ponendis, & de centum intorticiis pro collatione,& matutinis. In vigilia igitur Natiuitatis Chriſti: Si veſperæ in cappella palatii celebratæ ſunt: Pontifex finitis veſperis in ſede ſolii ſui deponit mitram, & pluuiale,& imponitur ei cappa de cremuſino. Interim etiã omnes Cardinales intus: prælati vero, & alii omnes extra cancellos cappellæ paramenta,& ſuperpellicia deponunt, & cappas accipiunt. Pontifex venit ad aulam, vbi collationẽ eſt facturus,Cruce præcedẽte. Si vero veſperæ huiuſmodi in baſilica Sancti Petri ſunt celebratæ: illis finitis, Pontifex reuertetur ordine conſueto ad cameram papagalli, vbi depoſitis pluuiali, & mitra accipit cappam, ut ſupra. Cardinales vero, prælati, & alii omnes, qui ſua paramenta, & ornamenta in baſilica prædicta poſt veſperas depoſuiſſe debent,& cappas accepiſſe, ponuntur in dicta camera Papagalli, & expectant: qui, cum Papa venit ad aulam prædictam Cardinalibus ſubſequentibus, ſine Cruce tamẽ cum Sanctiſſimus. D. N. erit in ſolio Cardinales duo aſſiſten. penes eum manebunt vſquequo collationem perfecerit. Pontifice igitur ſedente nobiliſſimus totius curiæ etiam ſi Rex, aut Imperator ſit, ducetur ad credentiã Papæ ad dãdã aquã ad manus hoc ordine. Duo ſeruientes armorum præcedẽt, magiſter cerimoniarũ in ſuo habitu, magiſter domus baculum ferens mantello indutus, auditor ſine mantili, Auditor mantile portans cum ſua cappa lanea, deinde aquam ferens medius inter magiſtrũ ſacri hoſpitii, & ſcalcum ſecretum: Papa manus lauante Diaconi aſſiſtentes adiuuãt, & omnes Cardinales ſurgũt. Prælati, qui in gradibus ſolii circumſedent, cum ſurgere cõmode non poſſint, caput detegunt, alii omnes genuflectunt. Dum Papa lauat, Cerimoniarius acceptis aliis duobus ſeruientibus armorum, vocat alium poſt prædictum nobiliorem, qui portabit primum ferculum: quem ducit ad credentiam Papæ, deinde cũ ferculo ad Pontificem hoc ordine: duo ſeruientes armorum, cerimoniarius, magiſter domus, qui expectat ad gradus ſolii, auditor ſine mantili, auditor cum mantile, ſcalcus ſecretus, deinde ferens ferculum ſolus, ſimiliter ibit ſolus poſtea qui potũ portat. Omnes hi, excepto magiſtro domus, aſcendunt ad Põtificem, & Cardinales aſſiſtentes extẽdunt ante Põtificem tobaleam, quam auditores hinc, et inde genuflexi tenent: deinde aſſiſtens a dextris dat ad prægustandum ex ferculo latori, & ambo aſſiſtentes detectis capitibus ſtantes, apponunt manum ad confecteriam, ex qua Pontifex cibum ſumit: & exinde deſcendunt omnes, qui venerant, & aſcendunt alii cũ primo potu, quem deducit magiſter hoſpitii: & Cardinales aſſiſtentes ſimiliter aliam tobaleam de manibus auditoris ſecundo venientis accipientes, illam extendunt ante Pontificem: quã auditores tenent, vt ſupra. Deinde facta per portantem vinum credentia in vaſe, quod ad partem portat, & per alium ſcutiferum Papæ aquam portantem, ſimpliciter de aqua: Cardinales aſſiſtentes iuuant miſcentem aquã vino Papæ. Recepto potu per Pontificem,

ſicem deſcendunt iſti,& aſcendũt alii & hic ordo vſq; ad finem collationis ſeruatur, ſcalcus ſecretus, & magiſter hoſpitii viciſſim comitantur cibos,& pocula, quæ portantur per nobiliores proceres, ſiue oratores præſentes,clerico cerimoniarum ordinante,& ſecrete deducente,& incipiente a nobiliori,etiam ſi eſſet Rex, aut Imperator. Solent quatuor ſpẽs confectionũ haberi, & quater vinũ ad potum miniſtrari. Deſcendente a Pontifice illo,qui vltimum potũ dedit,deſcendunt etiam Cardinales aſſiſtentes,& ad ſua loca vadunt. Tunc vnus ex cubiculariis Papæ præcedente alio cubiculario,& cerimoniario portat mappam longam mundam ante priorem Cardinalem,cuius vnum caput ipſe ibidem tenet,aliud capit ſecundus cubicularius,& illud extẽdit vſq; ad vltimum Cardinalẽ, vbi illud tenet. Quod ſi forte vna mappa tam longa non ſit,portent aliæ,quæ ſufficiant:ita tamen quod pro qualibet ſint duo cubicularii,qui eam per capita,vt ſupra,teneant,tum præcedente ſcalco Papæ cubicularii in ſuo habitu ſinguli habentes mappulas breues in humeris ipſum ſequuntur portantes vnuſquiſq; vnam confecteriam diſcopertam confectionibus plenam,& in qualibet confecteria ſit vnum vexillulum ab vna parte habẽs inſignia Põtificis,& ab alia illius Cardinalis, cui deferẽ:primus cubicularius portet confecteriam priori Cardinalium Secundus alteri ſeniori Cardinaliũ, & ſic de aliis. Primum cubicularium ſequuntur duo ſcutiferi prioris Cardinalium,primus mappulam habens in humeris,& poculũ vini in dextra manu,ſecundus vas cũ aqua ſine mappula, Secundum cubiculariũ ſequãtur duo ſcutiferi ſecundi Cardinalis ſimiliter vinum,& aquam portantes, vt primi,& ſic de ſingulis, quatuor etiam vicibus quatuor ſpecies confectionum,& vinum prout Põtifici, & Cardinalibus portant. Finita collatione Cardinalium ſcutiferi cum mappulis ad collum aliis ſeruiũt videlicet oratoribus,prælatis,& aliis omnibus ad ſcabellum Papæ ſedentibus. Erunt de quolibet ferculo octo bacilia,& multo plura cum vino, & vaſa aqua plena,reſiduum,quod in bacilibus remanet, inter ſcamna Cardinalium ſedentibus,& aliis circunſtantibus ſpargi ſolet. Finita collatione reducitur Papa ad cameram ſuam, & omnes diſcedunt.

De matutinis noctis natiuitatis Chriſti Papa præſente.

IN matutinis noctis natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti Pontifex indutus amictu,alba,cingulo,& ſtola ſi placet,benedicet enſem, vt in prima parte ſupra poſuimus. Deinde aſſumpta cappa de carmiſino præcedente Cruce,& ſubſequentib9 Papã Cardinalibus, quia non habet mitram, vadit ad cappellam: vnus ex Clericis Cameræ ẽſem cũ Galero de beuaro, cum perlis præfert ante Crucem. Et facta oratione in faldiſtorio ante altare Pontifex vadit ad ſedem ſuam a duobus Cardinalibus Diaconis aſſiſtentibus deductus,& cum ſederit, ipſi Cardinales recedunt, ſedentq; in locis ſuis inter alios Cardinales. Cum vero Papa fuerit in eccleſia,Clericus Cameræ enſem cum Galero prædicto ſuper altare ad cornu Epiſtolæ repo nit;& non fit reuerentia per Cardinales.Pontifex autem accepto a cerimoniario ãte ipſum genuflexo ſigno ſurgit,& detecto, vel ſemidetecto capite ſtans

teſtans verſus ad altare ſecrete dicit. Pater noſter. deinde cantãdo, & ſibi os cum pollice ſignando dicit. Domi ne labia mea aperies ℟. & os meum Deinde ſignãs ſe a frõte ante pectus dicit. Deus in adiutorium meũ inten de &c. Et ſtat quouſq; cõpleanť inuitatoriũ, hymnus, & antiphona primi pſalmi, primo pſalmo incepto ſedet, ſimiliter primus Epiſcoporum aſſiſtẽtium aptat Papæ cappã, & ante ip ſum extẽdit fimbrias. Et nota quod ſemper ĩ omnib⁹ officiis, qñ Papa ſur git, oẽs ſurgũt, qñ autẽ ſedet, omnes ſedent, niſi in quibuſdã reuerẽtiis, vt ſuo loco dicemus. Cum dicit tertius pſalmus primi nocturni cerimoniarius capit librum lectionum, & clericus cappellæ pulpitum nudũ; & præcedente cerimoniario ad medium cap pellæ inter cornua amborum ſcamno rum Cardinalium verſus ad altare ponit dictum pulpitum; & cerimonia rius librum deſuper, & redeunt ad lo cum ſuum. Cum dicitur verſiculus primi nocturni, cerimoniarius accep ta parua candela cerea accenſa factis reuerentiis altari, & Papæ vadit ante pulpitum, & finito verſiculo Papæ fa cit ſignum, vt ſurgat; qui ſurgit, & capite ſemidetecto dicit. Pater noſter quod ſecrete proſequitur, deinde dicit alte. Et ne nos. Et aſſiſtentes Epi ſcopi apportant librum; & candelam ex quo Papa dicit abſolutionẽ. Exau di &c Interim cerimoniarius illum, qui dicturus eſt lectionem, ad pulpitũ ducens ibidem expectat finem abſolutionis, qua finita lectionem dicturus genuflexus verſa facie ad Pontificem cantat. Iube Domne benedicere. Et Papa ſtans, vt ſupra ei benedicit dicens. Benedictione perpetua benedicat nos Pater æternus. ℟. Amen non tamen ſignum Crucis ſuper eum faciens, ſed tantum verba benedictionis proferens. Finita lectione cũ dicit. Tu autem Domine miſerere noſtri, genuflectit verſa facie ad altare, deinde ſurgit, & factis reuerentiis altari, & Papæ vadit ad oſculum pedis Pontificis cerimoniario præcedẽte, & pedem Pontificis diſcoperiente, & demũ coperiente, quod ſemper obſeruatur niſi Cardinalibus, deinde ad locum ſuum, quiſq; reuertitur. Si autem dicturus lectionem Cardinalis ſit, cum peruenerit ad pulpitum facit reuerentiam altari, & Papæ more conſueto, & dicendo. Iube Domine caput inclinat verſus Pontificem, & cum dicit. Tu autem Domine caput inclinat verſus altare, quo dicto factis reuerentiis ad locum ſuũ reuertitur, & cerimoniarius redit ad altare ad locum ſuum ibi expectans, quouſq; incipiatur verſus; aut citius, vel tardius, ſecundum quod longum erit reſponſorium, & verſus, deinde factis reuerentiis, vt ſupra, redit ad pulpitũ; & aliam lectionem ſecundam dicturum ducit, & facit, vt ſupra, Põtifex ad ſecundam lectionẽ ſedens benedicit dicens. Vnigenitus Dei filius &c. & ſimiliter ad tertiam cum dicit. Spiritus Sancti gratia &c. Deinde cantãtur tres pſalmi ſecũdi nocturni, & poſt verſiculum ſurgit Põtifex, & cõ uerſus ad altare detecto capite alte di cit. Pater noſter, ſecrete proſequiť, & alte pronũciat. Et ne nos. Deinde ex libro dicit abſolutionẽ. Ipſius pie tas &c. & benedictionẽ ad quartam lectionem Deus pater omnipotens &c. & ſedet, quintam legit nobilis cui dať enſis, ſi eſt præſens; & ſtat ac velit illam legere hoc ordine, incepta quarta lectione Cerimoniarius nobilem

bilem miſſum ad angulum poſt ſedem Diaconorum Cardinalium, ducit illum, vbi cappellus ſit, vel ad alium locum conuenientem: & illic Clericus Cameræ enſem cum cappello de altari capiens portat. Idem nobilis induitur ſuperpellicio, & deſup enſe præcingitur ad latus ſiniſtrum, & pluuiali albo induitur, cuius apertura ſup brachio eius dextro ſit: & cappellus prædictus ei in capite ponitur: quo ſic inducto, Clericus Cameræ ad locum ſuum reuertitur, & nobilis finita quarta lectione, dum cantatur reſponſorium, ante Pontificem per cerimoniarium ducetur: & ibi ante gradus ſolii, depoſito ad manus cerimoniarii galero, facit reuerentiam altari, deinde Papæ, ad quem conuerſus ſtans, euaginat gladium: & tertio cum eius mucrone terram tangit, vibratq; deinde ter, & tãdem tergit eũ ſuper brachium ſiniſtrum, & reponit in vaginam, & accedit ad pulpitum: vbi finito reſponſorio verſus ad Pontificem genuflexus dicit. Iube &c. Et Pontifex ſedens benedicit ei dicens. Chriſtus perpetuæ &c. Tum ille ſtans cantat lectionem, & cerimoniarius tradit galerum prædictum vni ex familiaribus dicti nobilis, qui ſedeat ad pedes loci, in quo dictus nobilis ſedere ſolebat: finita lectione idem nobilis ducitur ad oſculum pedis Papæ, indutus vt cantauit: & deinde reducitur ad locum, vbi indutus fuit: vbi exuitur pluuiali, & ſuperpellicio, & enſe diſcingitur, quem cerimoniarius tradat dicto familiari galerum tenenti: quem ſuper enſem reponit, vt prius erat: qui enſem erectum cum galero deſuper teneat ſedẽs, vt ſupra, vſq; ad finem officii: & nobilis ille per cerimoniarium ad ſuum locum reducitur. Quando vero non eſt præſens, cui enſis datur, Clericus Cameræ indutus ſuperpellicio, cãtat quintam lectionem. Et quando Papa vadit ad cappellam, & inde reuertit, tã in matutinis, quã in miſſa maiori, ſemper Clericus ipſe portat enſem cum galero. Si vero nobilis, cui enſis datur, præſens ſit, & neſciat legere: ipſe nobilis nihilominus in tempore induitur ſuperpellicio, & pluuiali: accingitur gladio, & galerus ei imponitur, vt ſupra: deinde ducitur ad Pontificem, & omnia facit præciſe, quæ ſupradicta ſunt: niſi quod non petit benedictionem, nec legit lectionem. quæ loco ſuo Clericus Cameræ indutus ſuperpellicio facit: & in fine oſculantur ambo Pontificis pedes. nobilis primum, deinde Clericus Cameræ. Et nota quod ſatis competenter Pontifex daret enſem nobili, ſi eſſet præſens, in loco iſto, anteq̃ ille accingeretur enſe: & tũc dum cantatur reſponſorium quartæ lectionis nobilis induitur ſuperpellicio, & pluuiali, vt diximus: Et ductus ante Pontificem, finito reſpõſorio genuflexus accipit a Pontifice enſem, qui dicit illam orationem. Solent Romani Pontifices. &c. Et tunc deſcendens cum habitu, extrahit enſem, quo prius a miniſtris accinctus fuerat, & facit, vt ſupradictum eſt. Sextam lectionem legenti Pontifex benedicit dicens. Ignem ſui amoris. Deinde cantantur tres pſalmi tertii nocturni, & verſiculi. Tum Pontifex ſurgens capite detecto conuerſus ad altare dicit. Pater noſter, ut ſupra, & ex libro abſolutionem. A uinculis. &c. Diaconus Cardinalis aſſiſtens a ſiniſtris cantat ſeptimam lectionem cum euangelio, et homilia: qui apud pulpitum inclinatus ante Pontificem dicit. Iu-

be, & Pontifex ſtans benedicit dicens. Euangelica lectio, & perſeuerat, ſtans quouſq; incipiatur homilia: tum omnes ſedent. Octauã lectionem cum euangelio cantat Diaconus aſſiſtens a dextris iiſdem cerimoniis: cui inclinato capite benedictionem petenti, Pontifex ſedens benedicit dicens. Per euangelica dicta: tum ſurgit Pontifex ad euangelium. Vltimam lectionem cantat ipſe Pontifex, qui ſtans verſus ad altare capite detecto dicit: Iube domine benedicere: ſed nullus benedicit: cantores reſpondent. Amen. Aſſiſtentes præsbyter Cardinalis, & duo Epiſcopi accedunt cum libro, & lumine: duo acolythi cum ſuis cappis, cum candelabris, & luminaribus, ſtant ad gradus more ſolito, vſq; in finem. Et Pontifex perficit lectionem, & in fine verſus ad altare dicit. Tu autem domine, &c. Interim cum Papa lectionem cantat, ponuntur pluuiale album precioſum ſuper altare pro Pontifice, & paramenta ſuper credentia pro Cardinali miſſam celebraturo, ſi ante illic poſita non fuerunt. Et diaconus, ac ſubdiaconus cappellæ in ſacriſtia, aut alio conuenienti loco, ſe induunt more ſolito: cappellani etiam Cardinalis celebraturi ad credentiam ſuis coctis induuntur. Finita lectione ſubdiaconus apoſtolicus in ſua cappa ſubmiſſa voce præintonat Pontifici. Te Deum laudamus: qui ex libro, ſi placet, illud intonat, & cantores proſequuntur: quo incœpto Cardinalis miſſam dicturus accedit ad altare, & in faldiſtorio conſueto accipit ſandalia, & dicit pſalmos. Quam dilecta &c. Deinde induitur omnibus paramentis conſuetis per ſubdiaconum, & diaconum cappellæ, vt moris eſt. Cum dicitur verſus: Te ergo quæſumus: ad verba: Quos precioſo ſanguine redemiſti: Papa in ſede ſua, & omnes alii genuflectunt, & in fine Põtifex ſine mitra dicit. Dominus vobiſcum: & orationem, Concede quæſumus: ex libro cum aſſiſtentibus, & ceroferariis more ſolito, & in fine Pontifex replicat. Dominus vobiſcum: & cantores dicunt. Benedicamus. &c. Et Pontifex ante ſedem ſolii ſui exuitur cappa, & pluuiali albo, & mitra induitur, & accedit ante altare, vbi cum celebraturo &c. illuc veniente dicit confeſſionem more ſolito, & incipitur introitus, & miſſa, & non fit reuerentia Papæ per Cardinales, quia fiet in miſſa maiori: ſed finita confeſſione aſcendit ad ſolium: & præsbytero Cardinali aſſiſtente miniſtrante, Papa imponit incenſum, celebraturus incenſat altare, incenſatur & ipſe, & deinde Papa, qui ſurgit ſine mitra, & dicit introitum. Interim Cardinales veniunt ad circulum, cum quibus dicit. Kyrieeleiſon: deinde: & in terra, &c. Quo dicto præsbyter Cardinalis venit ad ſcabellum ſuum, ad aſſiſtentiam Pontifici. Pax vobis dicitur, & vna tantum oratio: poſt offertorium omnes incenſantur, & pax datur more conſueto. Finita miſſa Papa dat benedictionem, & non indulgentias: deinde recedit Papa cum omnibus Cardinalibus, prælatis, & officialibus: enſis etiam cum galero, ſi ille, cui datus eſt, præſens ſit, per ipſius familiarem ante eum in ſuo loco procedentem portatur. Alioquin ſi abſens ſit; per Clericum Cameræ ante Crucem ad cameram Pontificis reportatur, vbi manet vſque ad miſſam maiorem.

De ordine cantantium lectiones.

LEctiones in hac nocte triplici ordine cantari conſueuerunt noſtris diebus. Omnes explicabimus. Pōtifex pro tempore, vt magis ſibi placebit, ſeruari mandabit. Ante tempora Pauli Secundi ſeruatum vidimus, & legimus hunc modum. Primam lectionem clericus cerimoniarum; Secundam acolythus; Tertiam auditor; Quartam iunior præsbyter Cardinalis; Quintam nobilis, cui datur enſis, vel eius loco Clericus Cameræ, Sextam ſubdiaconus apoſtolicus, Septimam diaconus aſſiſtēs a ſiniſtris, Octauā diaconus a dextris, Nonā vero Pontifex. Cardinale dicunt cum ſuis cappis laneis, alii homines cum ſuperpelliciis. Hunc modū hactenus ſeruauit Innocētius Octauus. Alius modus ſub Paulo Secundo. Primam acolythus, Secūdam auditor, Tertiam ſubdiaconus cātabat, Quartā iunior præsbyter Cardinalis, Quintam nobilis ab enſe, & ſi neſciret literas, eius loco Clericus Cameræ. In abſentia vero illius, ſecundus iunior præsbyter Cardinalis. Sextam alius iunior præsbyter Cardinalis: ita vt duo, vel tres iuniores præsbyteri dicerent in ſecūdo nocturno: duo in præſentia nobilis, tres in eius abſentia: a iuniori tamen incipiendo. Vltimæ tres lectiones, vt prius, cantabantur. Sixtus autem quartus voluit, vt omnes lectiones cantarentur per Cardinales & ſex primæ incipiendo a iuniori diacono, ſiue præsbytero in abſentia diaconi, per ordinem cantarentur, & per Epiſcopos Cardinales; ſi deficerēt: aliæ tres vltimæ, vt prius, per diaconos aſſiſtentes, & Papam. Si vero in his matutinis inteſſet Imperator, ipſe cantaret ſeptimam lectionem ſub euangelio. Exiit edictum a Cæſare Auguſto. His cerimoniis, cum cantatur vltimus pſalmus in tertio nocturno, clerico cerimoniarum ordinante, diaconi aſſiſtentes Papæ accedunt ad Imperatorem: quem a ſua ſede ad planum deſcēdere monet, & illic eum induunt ſuperpellicio: deinde accingūt enſe benedicto: demum induitur pluuiali albo, nō cū apertura ſuper humerum dextrū, ſed ante pectus, vt Epiſcopi: vt in ſigillis imperialibus ſculptus apparet. Galerus eius armigero traditur: nam Cæſar illud in capite non portat, quia eſt inſigne ducalis dignitatis, quæ longe eſt inferior Imperiali. Imperator ſic ornatus ducitur medius a Cardinalibus diaconis ante Pontificem, qui facta reuerentia nudat enſem, inclinat, vibrat, tergit, & recondit, vt de nobili diximus. Tum accedit in tempore ad pulpitum, & profunde inclinatus ad Pontificem, verſus dicit. Iube Domine Benedicere. Et Pōtifex. Euangelica lectio. &c. Tum Imperator legit euangelii partem, vſq; ad homiliam tātum, ſi placet: & homiliam proſequitur diacōus, qui aſſiſtit a ſiniſtris. Quod ſi Imperator vult totam lectionem legere, laudabile erit, & diaconus ipſe nihil dicit. In fine lectionis Imperator cum ſuo habitu, ſiue totam, ſiue partem lectionis dixerit, aſcendit ad oſculum pedis Pontificis, deducentibus, & miniſtrātibus ipſis diaconis Cardinalibꝰ: poſtremo reducitur ante ſuam ſedem, vbi exuitur ſacris veſtibus, & enſis cum galero detur armigero Cæſaris, qui illos deinde tenet, & portat ante Cæſarem: qui reuertitur ad ſedem ſuam, & Diaconi ad aſſiſtentiam Papæ. Hunc modum ſeruari vidimus, cum Frideri-

cus tertius Imperator ſub Paulo ſecundo, Romæ his celebritatib⁹ interfuit, Anno Salutis Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo octauo.

De laudibus, & miſſa in aurora.

CAntores poſt receſſum Papæ dicunt laudes, cantãdo, vel legendo prout eis magis placebit. Interim Sacriſta induitur pro ſecũda miſſa dicenda omnibus paramentis põtificalib⁹, vt in aliis miſſis fieri ſolet. Accedit ad altare dicens. Introibo, & Confiteor. & vt alias: cantores incipiunt Introitũ, & proſequuntur, vt alias Papa abſente, in cappella fieri ſolet. Finita miſſa ſtans cum mitra ante medium altaris, dat benedictionem, vt moris eſt, & non pronuntiantur indulgentiæ.

De miſſa maiori, Papa perſonaliter celebrante.

IN miſſa maiori Natiuitatis Domini noſtri, ſummus Pontifex celebraturus capit i camera papagalli, aut alia conuenienti, paramenta conſueta, videlicet amictum, albam, cingulũ, ſtolam, pluuiale album, & mitram precioſam: & omnes Diaconi Cardinales in camera paramenti, non tamen vbi Papa parari debet: antequam Papa exeat, capiant paramenta ſua, videlicet amictum, dalmaticam, & mitram. Ille, qui dicturus eſt euangelium, vltra præmiſſa accipit albam, cingulum, & ſtolam: manipulum vero capiet in eccleſia, cum Papa fecerit confeſſionem apud altare. Et ſic induti intrantes ad Pontificem ipſum paramentis ſupra nominatis induunt. Omnes alii præsbyteri, & Epiſcopi Cardinales in camera, vbi Diaconi induti ſunt, paramenta accipiunt, videlicet amictum, & planetas, Epiſcopi Cardinales pluuialia, amictum, & ſuperpellicium, & albas mitras, & induti intrant ad Pontificem. Patriarchæ vero, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & abbates pluuiale capiunt: ex Cardinalibus autem, qui ſunt religioſi, loco rocheti capiunt ſuperpellicium, & omnes cum albis mitris: pœnitentiarii planetas tantum. Subdiaconus, qui epiſtolam latinam eſt dicturus, amictum, albam, cingulum, tunicellam, & manipulum: alii vero Subdiaconi apoſtolici, auditores, Clerici Cameræ, & acolythi ſupra rochetũ cottas. Omnes, præter Cardinales, in aula ante cameram paramenti accipiant ſacras veſtes, tali tempore, quod omnes ſuis paramentis ſint induti, antequam Papa cameram ſuam exeat. Induto Pontifice, Thuriferarius accedit ad Pontificem: & miniſtrante priore præsbyterorum Cardinalium, Pontifex incenſum imponit in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris. &c. Deinde ſeptem Acolythi capiunt ſeptem cãdelabra cum luminaribus, & vadũt ante Crucem, Thuriferario præcedẽte, quem antecedat vnus Clericus Cameræ, enſem cum galero deſuper poſito portans. Et hoc, ſi Papa illõs adhuc non dedit. Si vero Papa alicui præſenti dedit, vnus de eiuſdem familia dictum enſem cum ſuo cappello in prædicto loco portabit. Et cum in eccleſia fuerit ad pedes illius, cui datus eſt, ſedebit, & ſic per totum officium tenebit: proceſſionaliter igit procedet ad eccleſiam hoc ordine. Scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, procuratores ordinum, & principum, Secretarii, & aduocati mixtim, Cubicularii extra cameram, oratores laici, & non prælati Imperatoris,

toris, Regum, Principum, et cum eis Senator vrbis, et cõſeruatores, et Barones, ac maiores nobiles, Acolythi Papæ, Clerici Cameræ, Auditores Rotæ cũ Auditore cauſarũ Cameræ apl'icæ, & Subdiaconi apl'ici omnes in ſuperpelliciis ſupra rochetum. Magiſter ſacri palatii in habitu, & loco ſuo acolythus, Thuriferarius, & ad minus duo ceroferarii cum luminibus accenſis. Deberent tamen in huiuſmodi, & omnibus aliis ſimilibus proceſſionibus ſeptem candelabra cum totidem luminaribus deferri per acolythos: ſed quia aliquando acolythi non adſunt tot numero, hoc omittitur. Ceroferarios autẽ immediate ſequitur Subdiaconus epiſtolam lecturus, indutus, vt ſupra dictum eſt, Crucem baiulans, ad latera habens duos magiſtros oſtiarios cum virgis: quem ſequuntur prælati omnes parati hoc ordine. Pœnitentiarii ſiue mitris, Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, prælati, oratores, aſſiſtentes Papæ, omnes cum paramentis, & mitris, vt ſupra dictum eſt: ſucceſſiue Diaconi, præſbyteri, & Epiſcopi Cardinales, aſſiſtentes hinc, & inde. Deinde Papa, cuius pluuialis auriphrygium duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes hinc, & inde, iuxta eum incedentes deferent: fimbrias vero poſteriores, id eſt caudam pluuialis, nobilior laicus in vrbe exiſtens, etiam ſi ſit Imperator, vel Rex, & hoc ſi Papa pedibus incedat. Si vero portatur in ſede, duo Cardinales prædicti aſſiſtentes ipſum immediate præcedant, & qui lecturus eſt euangelium inter eos medius, qui alioquin iret ante Papam ſolus: ſuper Papam portatur baldachinum per octo principes, & oratores laicos principaliores, & magnos barones, conſeruatores vrbis, et talib9, aut omnibus deficientibus, per ſcutiferos Papæ. Nobilioribus portantibus detur ſemper primus locus, hoc eſt anterior, ita qđ illi continuo præcedant Papam. Si vero huiuſmodi proceſſionibus intererunt Imperator, Reges, Duces, aut maximi principes: incedent in loco, in quo ſolent ſedere: Imperator ad ſiniſtram Papæ, Rex cum primo Epiſcopo Cardinali, primogenitus Regis cum præsbytero, maximus Dux, ſiue princeps, ſeu Dux, inter ipſos diaconos iuniores, & Epiſcopos aſſiſtentes Pontifici: ſequuntur cubicularii de camera, qui ſecreti appellantur: auditor ſeruiens de mitra, Medici ſecreti, & primus ſecretarius, ſi nõ eſt prælatus. Demum protonotarii, & prælati non parati in ſuis cappis, hoc ordine perueniunt ad eccleſiam. Pontifex poſtquam ad eccleſiam peruenerit ſuper faldiſtorio ante altare ſibi præparato genuflectit, Diaconus a ſiniſtris mitram Papæ tollit de capite, quam dat Auditori ad mitram ſeruienti, & alius aſſiſtens Cardinalis Birretum amoueat. Facta oratione, & ſurgente Papa, Diaconus a dextris birretum primo, deinde mitram, alio Cardinale a ſiniſtris vitas tenente imponit: qui deinde vadit ad ſedem paratam, vbi ſacris veſtibus indui debet. Quo ſedente Cardinales primo, deinde omnes alii prælati ordine ſuo accedant ad reuerentiam. Cardinales omnes factis conſuetis reuerentiis, oſculãtur auriphrygium per manum dexteram Papæ protenſum, prælati vero euntes ter genuflectunt, & eius genu dextrum oſculantur: electi vero, qui non ſunt conſecrati, pedem tantum oſculantur. Diaconus, & ſubdiaconus epiſtolam, & euange-

lium in græco lecturi, parati eſſe debent apud altare. Subdiaconus, & Diaconus, qui ad cornua altaris in inferiori gradu ſtare, vel ſedere poſſunt, put tēpus poſtulat, ſicq; manere vſq; poſt miſſam. Finita reuerentia extrahitur mitra Papæ, & birretum, vt ſupra: qui deinde ſurgit, & ſtās verſus altare, ſecrete dicit. Pater noſter. Deinde alta voce cantando, & ſe ſignando. Deus in adiutorium meum, &c. manens ita quouſq; incipiatur per cantores pſalmus. Legem pone: quo incœpto ſedet, & imponitur ei birretum, & mitra, vt ſupra. Tum Subdiacōus latinus accedit ad altare, cui mappulam quamdam Sacriſta ſupra brachia ponit, & ſuper eam caligas, & ſandalia, quæ ambabus manibus ad oculos eleuatis, ad Pontificem defert: hunc ſequantur omnes acolythi: quibus accipientibus, & extendentibus fimbrias pluuialis Papæ, Subdiaconus cum vno ex ſecretis cubiculariis Papæ ſubtus intrant, & communia calciamenta Papæ extrahentes, & caligas, & ſandalia ei imponunt. Interim Epiſcopi aſſiſtentes Papæ librum ante ipſum, & candelam ex more tenent: Diaconi aſſiſtentes cum Pontifice dicunt Antiphonam: Ne reminiſcaris. &c. & pſalmum, Quam dilecta. &c. vt in libro. Interim cantatur Tertia per cantores, qui cum ad capitulum peruenerint, quod vnus ipſorum cantabit, Papa ſurgit cū mitra, & eo finito breui reſponſorio verſiculus dicatur: accedunt ante Pontificem Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens, vt librum teneat pro oratione, & cerimoniarius cum duobus ceroferariis. Finito verſiculo deponitur mitra Pontifici, qui dicit ſtans verſus ad altare: Dominus vobiſcum, & orationem Epiſcopo Cardinali librum ſuper caput tenente, & vno Epiſcoporum aſſiſtentium cum manu adiuuante, alio candelam tenente. Qua finita Pontifex repetit. Dominus vobiſcum: & Cerimoniarius cum ceroferariis reuertitur ad altare: cantores vero dicunt. Benedicamus Domino. His finitis ſedet Papa, cui reponitur mitra, & lauat manus ordine conſueto, epiſcopo Cardinali aſſiſtente adiuuante: & quia Pontifex lauat manus quater, in miſſa: aduertat cerimoniarius, vt incipiat a minus digno de quatuor nobilibus laicis, qui debēt aquam deferre, ita qđ nobilior ſit vltimus. Et ſemp debēt eligi ad hoc opus nobiliores, etiā ſi Reges, aut Imperator adeſſēt. Pōtifex manus lauat, omnes laici in cappella exiſtentes genuflectūt, prælati vero ſurgūt, & ſtāt ſine mitra capite detecto: Cardinales depoſitis tantū mitris ſurgunt. Lotis manibus extrahit̃ mitra Pontifici, qui ſurgit, & āte eū ponit̃ ſcabellū, ſuper qđ ſtat Diaconus Cardinalis Euāgeliū lecturus, qui iuuātibus duob9 aliis diaconis a dextris, & a ſiniſtris Papæ, ac Subdiacono latino retro ipſum Papam ſtantibus, Papæ mitram primo, deinde pluuiale, et ſtolā extrahit: et ſacris paramētis, quæ ex altari p acolythos deferunt̃, ipſum induit hoc ordine: primū cingulo cum ſuccintorio in pte ſiniſtra pēdente, qui cingulo pdicto cingit̃ ſubtus alio cingulo, quod prius tenebat, et iſto ſecūdo ligato ſoluit, et deponit̃ cingulū primū. Tū cruce pectorali, poſtea fauone, quem diaconus ſup caput Papæ ipōit replicatū vt ante oculos pēdeat, et partem, quā dextra manu tenet, collocat ſup humerū dextrū, et aliam ſuper ſiniſtrum, et oras ambas fauonis depēdere facit circa pectus iuxta menſuram vnius palmi. Deinde

mi. Deinde ſtola, quæ ab humeris pẽdeat: tũ tunicella, & dalmatica: albã miniſtri circa fimbrias aptẽt, vt terram tãgat. His omnib9 p Diaconũ, adiunãtibus diaconi aſſiſtentibus, & ſubdiacono, qui eſt a ſiniſtris, Papa induit: de qbus p diaconũ oſculanda porrigũt Crux pectoralis, fauõ, ſtola, & in fine palliũ, ãtequã ſibi i ponat, & ſil'iter cũ exuitur Papa: cũ accipit dalmaticã reſidet, extrahitur, ac aptatur ei p Diaconũ fauõ circa caput: quo aptato amouetur ſcabellũ, ſup quo ſtabat Diaconus induẽs, & iponũtur Papæ p Diaconũ, & ſubdiaconũ chirothecæ, qui ãte, & poſtquã illas ſibi impoſuerint, oſculantur eius manus, & chirothecas. Deinde reponitur ſcabellũ, & Papa induitur caſula, & extrahitur fauõ circa collũ, & aptat, vt æqualiter pendeat circum circa. Interim vnus ſubdiaconorũ apoſtolicorum palliũ de altari velo coopertũ apportat: qđ diaconus ab ipſo accipiẽs Crucem poſteriorem pallii Papæ oſculãdam porrigit: deinde illud, adiuuãte ſubdiacono latino, Papæ imponit eo modo, vt pars duplex ſup ſiniſtro humero maneat: inde portantur tres ſpinulæ, quarum vnã pulchriorẽ diaconus Cruci anteriori palii infigit, aliã cruci ſup humerũ ſiniſtrũ, & tertiam infigit ſubdiaconus Cruci poſteriori. Sunt autẽ hmõi ſpinulæ taliter infigẽdæ, vt tertio crucem pertrãſeãt, pallium autẽ nõ pſorent, neq; planetam tãgãt, quodq; gẽmæ ſpinulaꝝ maneãt ad extra infigentis. Tũ rurſus aptatur fanon circa pectus, vt pẽdeat ſub ãteriori pallii Cruce, & planeta ſupra brachia Põtificis. Deinde ipſe diaconus Papæ mitrã imponit. Accedit interim primus Epiſcoporũ Cardinalium aſſiſtẽs, & imponit Papæ iã mitrã tenẽti, annulũ põtificalẽ, & alios quos Papa voluerit: cu ius manũ oſculatur. Hæc oĩa Pontificis ornamẽta prius per ſacriſtã ſuper altare præparantur, & ordine p̃dicto inſtruẽte cerimoniario, per acolythos ad Põtificẽ deferuntur, aſſignanturq; ad manus diaconi Cardinalis prædicti poſt hæc Epiſcopo Cardinali aſſiſtẽte, & miniſtrante, Pontifex ponit incenſum inthuribulo dicẽs. Ab illo benedicaris. &c. Tũ Papa proceſſionaliter vadit ad confeſſionẽ ante gradus altaris, duobus auditoribus fimbrias eleuãtibus a pedibus. Ordo procedendi, thuriferarius, duo ceroferarii, in quorum medio Crucem ferẽs, ſubdiaconus latinus librũ euãgeliorũ, & in eo manipulũ Papæ incluſum ante pectus geſtãs: inde diaconus euãgelii cũ Epo Cardinali aſſiſtẽte, quẽ ſequitur auditor ad mitram ſeruiens medius inter duos cubicularios ſecretos, deide Epiſcopi aſſiſtẽtes. Inter altare, & ſedẽ, in qua Papa paramẽta accipit, occurrunt Papæ tres vltimi præsbyteri Cardinales: quorũ ſenior primo, dein de alii duo per ordinem. Põtificem in ore primo, deinde in pectore oſculantur: ſubdiaconus interim librũ Euãgeliorũ cerimoniario tenẽdũ tradẽs, Papã ambabus manib9 retro ad eius ſpatulas appoſitis, ſuſtẽtat. Inde Cardinales illi tres, cũ Papa ante altare ſe firmauerit, redeunt ad loca ſua: Idem facit ſubdiaconus cum Cruce, & ceroferarii: thuriferarius vero ad cornu epiſtolæ altaris genuflexus, expectat finẽ cõfeſſionis. Cũ Papa fuerit ante gradus altaris, Diacõus Euãgelii depo nit ei mitrã, & eam auditori tradit ad hoc ſeruiẽti. Papa medius inter Epm Cardinalẽ a dextris, & Diacõum Euãgelii a ſiniſtris ſtãs, facit cõfeſſionẽ more ſolito: duo Diaconi Cardinales aſſ

ſtentes ſtant poſt Papam, & aliquãtu lum ſe retrahũt, Epõ, & diacono cedẽtes: poſt Diaconũ ſubdiaconus genuflexus perſiſtit cũ libro euãgeliorum, & manipulo intus, quẽ imponit Papæ dicto Indulgẽtiã. prius tñ eius manũ oſculat. Facta confeſſione, Papa aſcẽdit ad altare, & illud in medio oſculatur: Subdiaconus librum Euãgeliorũ aperiens, illum oſculãdũ Papæ offert in cornu euãgelii. Epõ Cardinali aſſiſtẽte ipſum adiuuãte. Quo facto, Diaconus euangelii ad dextram Pontificis in medio altaris ſtãtis accedẽs, & vna cum eo thuriferarius incẽſum, & thuribulum Papæ offerunt: qui impoſito incenſo, vt ſupra, altare incenſat more conſueto.

Et aduerte, quod dũ Papa eſt apud altare, Diaconus euangelii ſemper miniſtrat incenſum, & incẽſat Pontificẽ: cum autem Papa eſt in ſede, tunc Cardinalis Eps, ſiue pſbyter aſſiſtens hoc facit. Incenſato altari, Pontifex tradit thuribulum Diacono euangelii, & in cornu epiſtolæ ſtans, per Diaconum a dextris aſſiſtentẽ aſſumpta mitra, a diacono euangelii, ibidẽ incẽſat, & ad mediũ altaris ſe retrahẽs, adhuc verſus, vt incenſatus eſt, ſtans cum mitra, Diaconi Cardinales primo euangelii, deinde aſſiſtentes duos tantũ ad oſculum oris primo, deinde pectoris recipit. Inde Papa cum mitra, facta altari reuerentia, vadit ad ſedem ſuã eminentem, in qua ſtans detracta mitra dicit Introitum, & Kyrieeleiſon cum Cardinalibus aſſiſtentibus, Epõ cardinali aſſiſtente librũ ſuper caput tenẽte, iuuãtibus ipſum duobus Epĩs aſſiſtentibus, vt alias dictum eſt. Diaconus, & ſubdiaconus latini manent in cornu epiſtolæ altaris, & ſimul dicunt Introitum, & reliquum miſſæ tẽpore ſuo, cum quibus Diaconus, & ſubdiaconus græci dicunt. Et in terra, & Patrẽ. Deinde Papa reſidet cũ mitra, & per auditorem, qui ſeruit de gremiali imponit ei gremiale ſuꝑ genua: quod gremiale dictus auditor ſemper ſeruat captũ ex credentia, & cũ Papa ſedet, illud imponit ſuper genua, & cũ ſurgit, illud accipit, & ſeruat quouſqꝫ Papa lauat manus poſt offertorium: tunc portat gremiale ad credentiam, & Diaconi aſſiſtentes ſedent in ſcabellis hinc inde iuxta Papam more ſolito. Epiſcopus vero Cardinalis aſſiſtens ſedet ſuper cathedram nudã; ſeu in faldiſtorium inter Diaconũ a dextris Papæ, & ſedem Cardinalium iuxta murum ſibi paratam. Diaconus vero euangelii cum Papa ſederit, & alii Cardinales aſſiſtentes, ſedet & ipſe in ſiniſtro cornu altaris, videlicet epiſtolæ ſuper ſcabellum ibidem poſitum, vertens faciem ad cornu euangelii, Diaconus autem græcus ſuper gradũ altaris ſedet in cornu euangelii, & ſubdiaconus latinus, & græcus in cornu epiſtolæ ſuper inferiorem gradum, vultu ad Pontificẽ verſo. Finito Kyrieeleiſon, detracta Papæ mitra, & tenente Epiſcopo librum, vt ſupra, eleuatis manibus iuxta altitudinẽ humerorũ, & eorum diſtantiam extenſis digitis, ſed non diſiunctis, ſtans verſus altare dicit. Gloria in excelſis. Et cũ dicit, Deo, iungit manus ante pectus: deinde ea cũ Cardinalibus aſſiſtẽtibus tantum plane plecta, reſidet: & finito Gloria, depoſita mitra ſurgit, & dicit manibus eleuatis verſus ad populũ. Pax vobis. Deinde orationem Epiſcopo Cardinali aſſiſtente, vt ſupra, librum tenente. Interim ſubdiaconus portans librum epiſtolarum ante pectus, vadit ad legendum epiſtolam, altero ex cle-

ricis

ricis cerimoniarum ipſum aſſociante. Finitis orationibus ſubdiaconus ſtãs in loco conſueto, videlicet inter cornu epiſtolæ, & ſedem eminentem Papæ per tranſuerſum, ita quod a dextris altare, & a ſiniſtris Papam habeat, ſibi ipſi librum tenens, cantat epiſtolam, & Papa cum mitra ſedet: ſubdiaconus vero finita epiſtola, retrahit ſe aliquantulum, & immediate ſubdiaconus græcus per cerimoniarium cũ debitis reuerentiis ad eundem locum, in quo latinus cantauit, ducitur: vbi & ipſe ſtans verſus, & librum tenens, vt alter, cantat epiſtolam græcam: qua finita ambo ſubdiaconi ſimul, cerimoniario præcedente, accedunt ad oſculum pedis Papæ, latinus primum, deinde græcus. Inde ambo redeunt ad altare, & ibi latinus cum Cardinale diacono legit epiſtolam, & alia vſq; ad euangelium excluſiue: aſſiſtentes vero Epiſcopi portant librum Papæ, & vno ipſorum illum ſupra caput tenente, Papa legit epiſtolam, graduale, & euangelium. Cum cantatur graduale, vel ſequentia, ſi cantat, Diaconus Cardinalis euangelii accipit librum euangeliorum, & portans illum ante pectus ſuum, vadit ad altare, & ſupra illud librum ponit. quo ibidem dimiſſo, cum debitis reuerentiis vadit ad Papam, coram quo ſtans capite inclinato, manum eius reuerenter oſculatur, cerimoniario eum aſſociante: deinde reuertitur ad altare, coram quo genuflexus dicit. Munda cor meum. &c. tunc accipit librum euangeliorum de altari, & illum tenet ante pectus: interim paratur pulpitum cũ velo aureo per clericos cappellæ in loco conſueto, id eſt apud gradum altaris in cornu dextro, ita, vt vertat ſuam faciem ad ſiniſtram, non ad corpus altaris: & ſeptem acolythi cum ſeptem intorticiis & alius acolythus cum thuribulo, & nauicella vadit ad Papã cum Epiſcopo Cardinale aſſiſtente: quo miniſtrãte, vt ſupra, Papa imponit incenſum, & acolythus reuertitur ad ſeptẽ acolythos ceroferarios, qui parati ſunt cum ſeptem candelabris, ſiue ſeptẽ intorticiis accenſis: Cardinalis vero Epiſcopus ad cathedram ſuam nudã. Hora cõpetẽti procedit ad locũ euãgelii hoc ordine. Cerimoniarius, thuriferarius, ceroferarii, Subdiacõus, diacõus, qui cũ ante Papã fuerit, ſtãs capite inclinato, verſus ad Pontificẽ dicit. Iube Dñe benedicere, & accepta benedictione vadit ad pulpitum: ponit librũ ſuper illud, & ſeptem ceroferarii faciunt circulum ante eum. Subdiaconus vero ſtans poſt pulpitum, inter illud, & Ceroferarios pulpitum amplectitur, & ambabus mãibus ex vtraq; parte tangit librum euangeliorum. Diaconus iunctis manibus dicit. Dñs vobiſcum, & cum dicit. Sequentia ſancti euangelii: ſignat pollice dextro librũ, deinde frontem, os, & pectus. Cum reſpondetur. Gloria tibi Domine: incenſat ter librum, primo medio, deinde a dextris, & a ſiniſtris. Finito euangelio factis reuerentiis conſuetis, Diaconus cum quinq; ceroferariis reuertitur ad altare, ſtans ibidem iuxta ſcabellum ſuum: Subdiaconus vero capit librum euangeliorum ante pectus & ibidem iuxta pulpitum a latere expectans finem euangelii græci: duo ceroferarii cum thuriferario etiam manent iuxta pulpitum euangelii hinc & inde. Diaconus vero græcus accipit librum ſuum, & ponens illum ante pectus vadit ad altare, & dimiſſo ſuper altare libro, Cerimoniario præcedente, & pedem Papæ diſcooperiẽte,

& cooperiente, vadit ad oſculū pedis Papæ, niſi forte eſſet Epiſcopus: tunc nō pedē ſed genu dextrum Papæ oſculari debet: tū ad altare reuertitur, corā quo genuflexus dicat. Mūda cor meum & c. Deinde ſurgit, accipit librum euāgeliorū ante pectus, & præcedente eū Subdiacono ſuo poſt Cerimoniariū vadit ad gradus ſedis Papæ, vbi genuflexus petit benedictionē: qua habita. vadit ad pulpitum, ponit deſuper librum. Subdiaconus vero græcus ſtans retro ad pulpitum, tenet, vt latinus fecerat: Diaconus deinde dicit, ſignat, & incenſat, vt de latino diximus Subdiacono ſibi reſpondente. Finito Euangelio Subdiaconus capit librum, & Diaconus cum duobus ceroferariis redit ad altare ad ſua loca: lectis euangeliis Subdiaconi portant libros apertos ad oſculandū Papæ, primo latinus, deinde græcus. Tū Papa ſtās ſine mitra, per Epiſcopum Cardinalem ad gradus ſolii ſtantem incenſatur more cōſueto: deinde Papa dicit. Credo in vnum deum: & plane cum aſſiſtentibus tātum Cardinalibus perficit ſymbolum: & cum cantatur. Et incarnatus eſt: cum mitra caput verſus ad altare humiliter inclinat: Cardinales autem, & alii omnes genuflectunt, quouſq; dictum ſit. & Homo factus eſt: quo dicto omnes ſurgunt, & ſedent. Diaconus vero cum Subdiacono latino vadunt ad credentiā Papæ, vbi paratus erit vnus ſcutifer Diaconi cum vaſis, et duobus mantilibus pro lauandis, et extergendis manibus quibus lotis ad altare redeūt: vbi per ſacriſtam Papæ porrigitur eis q̄dam tobalia ſericea, quam ſuper altare explicant: deinde Subdiaconus vadit ad credentiā ſacriſtæ, vbi imponitur ei ꝑ cerimoniariū quidā pāniculus propter hoc confectus: qui retro ad collū ligatur, et ſtringitur, vt ante a collo dependeat, et ipſum ad longitudinem brachiorū cooperiat: et accipiēs burſam cum corporalibus, et ſuper eam hoſtiariā cum hoſtiis, et deſuper purificatoriū, omnia diſcooperta cum debitis reuerentiis ad mediū altaris portat, et Diacono latino apud altare expectanti conſignat: qui ea accipiens, ponit ſuper altare verſus cornu epiſtolæ, ſimul et purificatoriū, et hoſtiariam de corporalibus, et ibidem prope ponit. Extrahit corporalia de burſa, et explicat in loco ſuo: burſam vero ponit inter crucem, et corporalia, vel alio conuenienti loco, vbi non impediat. Interim ſacriſta de ſua credentia dat vni acolythorum ampullas vini, et aquæ vacuas, duobus velis aureis coopertas, et ſub axilla ſiniſtra pateram vnam argenteam: ipſe vero ſacriſta aureum velum circa collum habens, accipit de dicta ſua credentia calicem cum patena: cum quibus Pontifex eſt celebraturus: & paruum quoddam coclear aureum ſuper patenam ponit: quæ omnia parte dicti veli cooperta, præcedentibus duobus ſeruientibus armorum, & ſequente dicto acolytho, ad credentiam Papæ defert vbi cum aqua, de qua credentiarius primum probam faciat, mūdat, ac tergit calicem, patenam, coclear, ampullas, & pateram: deinde implet ampullas vino, & aqua, & ex āpullis dat credētiariis in vnam eorum pateram, vt faciant credentiam, ſiue probam, & reſtituit ampullas, & pateram acolytho, qui eas portauit, quas vt prius cooperit, & pateram ſub axilla ponit Sacriſta vero cum calice, patena, & cocleari copertis, vt venit, præcedentibus dictis duobus ſeruientibus armorum,

morum,& acolytho, vadit ad cornu epiſtolæ altaris,& ponit omnia in dicto cornu ſuper altare. Et Diaconus latinus accipiẽs tres hoſtias ex hoſtiaria,ponit eas ordinatim ſuper patenam,ſicq; Papam expectant. Finito Credo,Papa depoſita mitra ſurgit, & dicit. Dominus vobiſcum, & Oremus:& lecto Offertorio ſedet. Reponitur ſibi mitra,& per Diaconos aſſiſtentes extrahuntur ei annuli, & chirothecæ,& Papa abluit manus ordine conſueto:quibus lotis reponũtur ei annuli per Diaconos aſſiſtentes,ubi prius erant,& Papa deſcendit ad altare,duobus auditoribus ſemper fimbrias eleuantibus,vbi Diaconus euangelii latinus extrahit ei mitram.Interim duo Epiſcopi aſſiſtẽtes præuenientes Pontificẽ, ponũt miſſale ſuper altare in cornu euangelii ſuper puluinũ, & Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens dicit quæ ſunt dicẽda,& ea digito ſuo Papæ ſemp oſtẽdit,Diaconus vero euãgelii latinus accipit hoſtiã vnã de tribus, quæ ſunt ſuper patenam,& cum ea alias duas hoſtias tangit,& eam dat ſacriſtæ comedendã: deinde accipit aliam hoſtiam de duabus,quæ remanſerant,& cũ ea tangit patenã,& calicẽ per totum intus,& extra,& ſimiliter dat eã ſacriſtæ comedendã: poſt hæc de ampullis vinũ,& aquã i patera dat Sacriſtæ ad prægustandum, & deinde accipiens patenam cum hoſtia,eam dat in manibus Papæ,qui illam Deo offerens dicit. Suſcipe ſancte pater &c. Tunc idem Diaconus ponit vinũ in calice ad ſufficientiam pro tribus: Subdiaconus vero latinus accipit coclear ꝑdictũ,ſup quod ſacriſta imponit aquã ex ãpulla,& ſubdiaconus inclinatus verſus ad Pontificem dicit. Benedicite, et benedictione accepta, ſimul cum Diacono latino infundit in calicem,quem Diaconus dat in manus Papæ,& ſimul cum Papa calicem tangens,illum offerunt dicentes.

Offerimus tibi Domine etc. Et Papa ponit eum ſuper corporalia, cum eo ſignum crucis faciens:quem mox Diaconus palla cooperit. Subdiacono vero latinorum per cerimoniarium imponitur quodam velum circa collũ retento etiam panniculo, quem prius habebat,et patena in manu dextra, et dicto velo cooperitur:cum qua poſt Papam vadit, et ibi ſtans permanet vſq; circa finem Pater noſter.Interim vnus acolythorum cum thuribulo, et nauicella accedit ad cornu epiſtolæ altaris,et cum Papa dixerit. Veni ſanctificator etc. offert nauiculam Diacono latino,et thuribulũ Papæ,qui imponit incẽſum dicens.Per interceſſiõ nẽ etc. Deinde Pontifex accepto thuribulo de manu Diaconi,incenſat primo oblata,Diacono pedem calicis tenente,deinde altare more conſueto, & demũ in cornu epiſtolæ reddit thuribulũ Diacono:& accepta mitra ſtãs ibidem a Diacono prædicto incenſatur,& mox accedentibus miniſtris,et nobili cũ aqua,tertio lauat manus ordine conſueto.Interim vero Diaconus euangelii,vt Pontificem incenſauit,primum incenſat Epiſcopum, & Diaconos Cardinales aſſiſtentes iuxta altare,& Pontificem in ſuis locis ſtantes:poſtea omnes Cardinales, omnes Reges,& magnos principes,ſiqui adeſſent:deinde Epiſcopos aſſiſtentes, incipiens ab illis,qui de libro & candela ſeruiunt,alii namq; poſt Pontificem inter altare, & ſolium circulum faciunt:deinde dat thuribulum vni ex ſubdiaconis cum ſuperpellicio aſtanti,qui incenſat primo Diaconũ euan

gelii ſtantem mediũ inter alios duos Diaconos aſſiſtentes, poſtea prælatos omnes paratos, deinde alios more cõ ſueto. Finitis orationibus ſecretis, Põtifex poſitis ambab⁹ manib⁹ hincinde ſup altare, incipit cãtando. Per omnia ſæcula ſæculorum. &c. Et cum dicit. Surſum corda, eleuet aliquantulum manus, & diſiunctas teneat: cum dicit, Gratias agamus: altius eleuat, & cum dicit Deo Noſtro. iungit ambas manus ante faciem, & caput deuote inclinat: deinde iterum diſiungit manus & diſiunctas tenet vſq; ad finem præfationis: qua finita iungens iterum manus ante pectus dicit. Sanctus &c. Clerici vero cappellæ in tempore accendunt octo intorticia, quæ per Cerimoniarium dantur acolythis Apoſtolicis, & ipſis deficientibus, auditoribus: quæ ipſi poſt Epiſcopos aſſiſtentes per ordinem ſtantes accenſa tenẽt vſq; poſt communionem Pontificis, & omnium aliorum a Pontifice ſe cõmunicantium. Cum eleuatur ſacramẽtum, poſito per aliquem incenſo, acolythus incenſat more conſueto: poſt eleuationem autem ſacramenti mox ſacriſta cum velo circa collum, vt ſupra: accipit calamum quendam aureũ cum ſuo ſtilo pãno ſericeo inuolutũ manu dextra, & ſiniſtra quendam calicem, quem parte dicti veli a collo pẽdente cooperit, & præcedente acolytho, cui ampullas vini, & aquæ coopertas, vt prius, dederat, & ſub vna axilla pateram conſuetam, ſub alia vero axilla pateram auream paruam cũ anſa, præeũtibus duobus ſeruiẽtibus armorum, ad credentiam Pontificis vadunt: vbi ſacriſta accepto in vna magna patera vino a credentiariis ſibi porrecto, quod ante prægustauerat, lauat diligenter, & abluit calicem, calamum etiam, pateram paruam auream, ampullas vero vino, et aqua euacuat, et recenti vino, et aqua implet: De quibus credentiarii iterum probam faciunt. Et mox ordine quo venerant, reuertuntur. Sacriſta autem omnia ſuper altare ponit in cornu epiſtolæ. Cum Põtifex dicit Benedicis, et præſtas nobis. Diaconus euangelii latini detegit calicem, et Pontifice dicente Per ipſum etc. ſignante calicem digitis dexteræ manus pedem calicis tenet et Hoſtia ſuper corporalia repoſita tegit calicem, et ad ſuum locum poſt Pontificem reuertitur. Tũ Pontifex poſitis ſuper altare manibus diſiunctis incipit cantando. Per omnia etc. Et cum dicit. Pater noſter: eleuat manus ante pectus, et eas ſic vſq; ad finem tenet, cũ dicit. Et dimitte nobis, Subdiaconus patenam tenens facta altari reuerentia vadit ad cornu Epiſtolæ et patenam dat Diacono euangelii: velum vero cerimoniarius ſuper credentiam ſacriſtæ reponit. Cum Papa dicit orationem. Libera nos etc. Diaconus euangelii patenam ipſam tradit Pontifici: qui ſe cum ea oratione finita ſignet more conſueto, & eam ſupponat Hoſtiæ. Diaconus vero calicẽ detegat, ſupra quem Pontifex Hoſtiam frangat, & particulam illam quæ in dextra manu reſtat ſuper calicem paululũ eleuatam tenens dicit cantando. Per omnia &c. Pax Domini &c. Et ſignat ter cum particula ſuper calicem, deinde eam in calice deponit, tum dicit ſubmiſſa voce Agnus Dei. Et cum Pontifex altare deoſculatus dicit. Pax tecum. Epiſcopus cardinalis aſſiſtens oſculato prius altari a Põtifice pacem accipit oſculando ipſum in ore, deinde in pectore: ſimili modo duo Diaconi Cardinales aſſiſtentes a

Pontifice

Pontifice pacem accipiunt ipſum primo in ore, Deinde in pectore oſculando, altare autem non oſculantur: Diaconus autem euangelii a Pontifice nunc pacem non accipit, ſed poſtquam ipſum Papa cõmunicauerit accepta pace a Pontifice. Epiſcopus cardinalis aſſiſtens præcedente cerimoniario defert pacem aliis cardinalib9, Regi &, nobiliſſimo cuiq̃, ſi adſunt ordine ſuo, deinde primo Epiſcopo aſſiſtenti videlicet ei: qui de libro ſeruit: qui aliis pacem ſubminiſtrat, poſt hæc vni ex Subdiaconis in ſuperpelicio. qui pacem proſequitur prælatis paratis cum vicecamerario, ſi ſit protonotarius, & aliis more conſueto, poſtquam Pontifex pacem dederit Epiſcopo, & Diaconis cardinalibus aſſiſtentibus capite diſcooperto aſcẽdit ad ſedem eminentem, quem ſequũtur Epiſcopus & Diaconi cardinales præfati, & alii Epiſcopi aſſiſtẽtes cum libro & candela accenſa, & ibi ſtans capite detecto & inclinato pontifex verſus ad altare aliis Cardinalibus & Epiſcopis aſſiſtentibus in locis, & officiis ſuis miniſtrantibus Diaconus euangelii apud altare detecto capite patenam cum ſacramento reuerenter accipiens & ambabus manibus tenens eam in altum vſq̃ ad oculos eleuat. Et primo vertit ſe a latere ſuo dextro videlicet epiſtolæ vſq̃ ad medium circulum Id eſt vt eius renes ſint ad altare, & per eandem viam reuertitur vt prius erat, ſecundo a ſiniſtra parte vſq̃ ad medium deinde procedens verſus cornu dextrum videlicet Euangelii: vbi Subdiaconus expectat genuflexus patenã cum ſacramento ſumma reuerentia ei tradit, & mox Subdiaconus ſurgit, & Diaconus genuflectit quouſq̃ Subdiaconus diſcedat, & portet ſacramentum ad ſiniſtram manum Papæ altero Cerimoniariorum eius fimbrias attollente, & Pontifex aduenienti ſacramento profunde ſe inclinat & illud reuerenter adorat, Cum Subdiaconus peruenit ad Pontificem, ſtet ad eius ſiniſtrã erectus, & non genuflexus, Diaconus vero accipiens Calicem diſcoopertum ex altari eo modo ſe vertit, vt de patena fecerat, inde accedit cum calice ad Pontificem ad dextrum eius latus. Cerimoniarius ſimiliter ei fimbrias leuat. tunc Papa dictis orationibus opportunis ſumit vnam partem corporis Domini Subdiacono cõtinuo patenam tenente, aliam vero partem in duas partes diuidit pro Diacono & Subdiacono. Interim ſacriſta velum circa collo tenens, vt ſupra accipit calamum aureum in ſiniſtra, & Calicem de quibus ſupra diximus velo coopertos in dextra, & antecedẽte acolytho ampullas vini, & aquæ coopertas portante, & ſub eius axillis duas pateras ſupradictas tenente accedunt ad Pontificem, cui Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens capiens calamum prædictum illum diſcooperit, et vino ex ampulla cum ſtilo intus mundat ſuper calicẽ: quem adhuc tenet ſacriſta deinde vinum infundit in pateram argenteam imponens modicum de aqua, ex alia ampulla, et dat ſacriſtæ pro credẽtia. Et cũ Põtifex corpus Chriſti ſumpſerit. Epiſcopus Cardinalis porrigit ei calamum: quem Papa ponit in Calice in manibus Diaconi exiſtẽte, et ſanguinis partem ſugit: reſiduum cum particula hoſtiæ dimittit pro Diacono et Subdiacono, Tunc Diaconus Calicem dextra tenens, et calamum ſiniſtra, quem tamen de Calice non extrahit ſtams inclinato capite Pon-

tificis manum dextram exoſculatus reuerenter ex eius manibus de corpore Chriſti communicat. Item oſculata Pontificis facie cum calice, calamo, & diuiniſſimo ſacramēto ad altare reuertitur, & cū calamo in ſiniſtro cornu ſtans ſanguinis partem ſugit. Interim Subdiaconum coram ſe genuflexum, & eius dextram prius deoſculatum Pontifex de reſiduo corporis Chriſti communicat, & ſimiliter ei oſculum pacis donat: quiad Diaconū cum patena eleuata ad cornu altaris accedens, & ipſe de ſanguine cum calamo ſugit: cum primo diligenter patenam ſuper calicem excuſſerit, curaueritq́, ne aliqua particula in ea remaneat ſacramenti: ac ſubdiaconus vnus eorum particulam in Calice exiſtentē ad labia calicis retrahit, & eam ſumit. Impoſito deinde in calicē vino albo, ſe purificant, & calicem ad credentiā ſacriſtæ reſtituunt. Cum primum vero Pontifex Subdiaconum communicauerit, Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens imponens ex ampulla vinum in calicem: quem ſacriſta portauit, dat Papæ ad purificandum: Quo purificato ſacriſta cum calice illo, & patera argētea ad credentiam ſuam redit, & prior præsbyterorum Cardinalium ampullam vini manu dextra, & pateram auream manu ſiniſtra ab acolytho accipiens, Pontificis digitos ſuper dictam pateram vinū effundēdo abluit, & reddita acolytho ampulla paterā cum vino ad altare reportat: cōſignat q́ miniſtris, & ad locum ſuum redit. Epiſcopus vero Cardinalis album pāniculum, quod purificatorium appellant, ſibi ad hoc a ſacriſta aſſignatum Pontifici tradit, cum quo digitos tergit, deinde acolytho illud reſtituit cū ampullis ad credentiam ſacriſtæ reportandum. Pontifex autem facta purificatione mitram accipit, & ſedens quarto lauat manus ordine ſupradicto, nobiliori aquam miniſtrante. Interim duo primi epiſcopi aſſiſtentes præcedunt ad ſiniſtrum cornu altaris cum libro, puluino, & cādela, & Pontifex lotis, terſiſq́ manibus ſurgens deſcēdit a ſede eminēte ad altare: vbi ante gradum inferiorem depoſita mitra per Diaconum Euangelii accedit ad altare, oſculatur illud in medio: vadit ad cornu epiſtolæ: vbi liber paratus eſt, & dicit poſtcōmunionem, tum redit ad medium altaris: & illo oſculato verſus ad populum ſtans dicit. Dominus vobiſcum, & interea dum reſpondetur, Et cum ſpiritu tuo, vadit ad librum: vbi dicit. Oremus, & orationem: qua in totum finita cū reſpondetur. Amen: reuertitur ad medium altaris, illud oſculatur: & iterum ad populum dicit. Dominus vobiſcum, & reſpōſo dato. Et cum ſpiritu tuo: Diaconus Euangelii ſtans poſt Papā medius inter duos Cardinales aſſiſtētes cantat. Ite miſſa eſt: verſus ad populum, vt Pontifex. Interim Subdiaconus non Epiſtolæ, ſed alius accipit Crucem, & eam portat ante Pontificem inter ipſum & populum. Reſpōſo Deo gratias: Pontifex ſtans inclinato capite in medio altaris dicit. Placeat tibi &c. Quo dicto benedicit populo ſolenniter dicens. Sit nomen Domini benedictum &c. Data benedictione per Pontificē Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ad ſiniſtram Pontificis verſus ad populum pronunciat indulgentias ſub his verbis. Sāctiſſimus in Chriſto pater, & D. N. Dn̄s. N. diuina prouidentia papa octauus dat, & cōcedit omnibus hic præſentibus plenariam indulgentiam: vel tot annos, & totidem

& totidem quadragenas de uera indulgētia in forma Eccleſiæ cōſueta. Orate Deum pro felici ſtatu ſuæ ſanctitatis, & ſanctæ matris Eccleſiæ. Interim dum indulgentia huiuſmodi pronunciatur, Diaconus Euāgelii extrahit papæ pallium, & illud ſupra altare reponit. Cardinales etiam, & prælati omnes paramenta ſua deponunt & conſuetum habitum accipiunt. Pontifex vero ſic paratus ad palatium reuertitur cum baldachino aſſociatus a Cardinalibus in cappis: Diaconi tamen parati ex decenti more deberent comitari pontificem miſſalibus indumentis adhuc paratum vſq; ad cameram ſuam. Et nota quod hac die Domini Diaconi Cardinales, & omnes, alii officiales papæ nō ſacerdotes, debēt cōmunicare de ſacramēto altaris.

De traditione enſis, & pilei: Cuius benedictionem require ſupra in prima parte.

SI Pōtifex hac die traditurus eſt enſem cum pileo alicui Principi, vel nobili in Romana curia præſenti ſi illum in matutinis non dedit: finita miſſa Pontifex aſcendit ſedem ſuam eminentem: coram quo genuflectit Princeps, vel nobilis circunſtantibus dominis Cardinalib9: & tenēte ante Pōtificem vno ex clericis cameræ enſem cū pileo pdīcto. Pontifex eum alloquitur hoc modo (Conſueuit hoc aliquādo fieri in camera Papæ Poſtqnā ipſe fuit paratus in corona Cardinaliū) Solent Romani Pontifices i præclara natalis Domini celebritate &c. vt ſupra in benedictione enſis. His dictis Pontifex tradit enſem cum pileo Principi: vel nobili prædicto, qui illis acceptis Pontificis pedem oſculatur deuote: & gratias agit: cum enſem cū cappello huiuſmodi tradit vni ex familiaribus ſuis: ipſe autem in ordine, & loco ſuo vadit ante Pontificem: & ipſum vſq; ad cameram Papagalli comitatur præcedente ſemper immediate ante eum illo: qui enſem cum pileo portat. Deinde deduci debet nobilis ipſe ab omnibus prælatis palatii: & familia Papæ, & ab oratoribus, & baronibus vrbis, ac aliis nobilibus amicis ſuis vſq; ad domum habitationis ſuæ hoc ordine. Primo equitabunt familiares: & curiales omnes in breuibus, deinde ſcutiferi Papæ, quos ſequuntur barones Romani, & oratores: deinde Comites: & Duces ſi qui ſint, poſt hos ſeruientes armorum, & poſt eos enſem cum pileo geſtans: quem immediate ſequitur ille: cui datus eſt enſis medius inter duos ſeniores prælatos palatii, deinde ſequentur alii prælati palatii: & prælati oratores: & alii ſucceſſiue, cubicularii: & alii cappellani: & togati. Cum deductus ipſe domum peruenerit, ibidem in loco conuenienti ſe firmet deducentes verſus, & capite detecto agat gratias ſingulis prælatis illis, cum ante ipſum equitant recedentes caput inclinando, & poſt receſſum omnium prælatorum caput tegat: & domum ſuam intret: et recedāt omnes. Ordo prædictus obſeruatus fuit in die Natiuitatis Chriſti Anni Milleſimi quadringenteſimi octuageſimi quinti Pontificatus Dñi Innocētii Papæ octaui Anno primo, qua ꝑ pſatum Pontificē enſis cum pileo datus fuit Illuſtriſſimo Domino Franciſco de Aragonia filio quarto nato Ferdinandi Siciliæ Regis, ad præſtandum obedientiam nomine Regis genitoris ſui ſummo Pontifici cum quibuſdam aliis prælatis: et Dominis Romam miſſo, qui in matutinis cum cerimoniis prædictis cantauit quintam le

ctionem,et finita miſſa deductus fuit de palatio per prælatos palatii:et alios curiæ, cubicularios, et ſcutiferos Papæ,ac Ducem Amalfitañ. Comites Morcouii:et montis Agani, oratoresq; quamplures vſq; ad palatium Vrſinorum in campo floræ,quod Reuerendiſſimus Dominus Ioães de Aragonia Sanctæ Sabinæ præsbyter Cardinalis eius germanus ſecundo natus, ad cuius dexteram ipſe Dominus Franciſcus continuo equitauit, inhabitabat. Si vero enſis prædictus daretur alicui Regi in curia præſenti, deduci debet ab omnibus Cardinalibus, & tota Romana curia. Si vero,cui enſis dandus eſt, in curia non eſt, Clericus Cameræ,qui eum ad miſſam ante Crucem portauit,eodẽ modo, & ordine eum finita miſſa, reportat ad palatiũ Papæ vſq; ad cameram papagalli.

De ueſperis In uigilia Natiuitatis Chriſti, Papa in craſtinum non celebraturo.

SI ſanctiſſimus Dominus noſter in die Natiuitatis Chriſti nõ celebraret, Veſperis tamen,& miſſæ intereſſe vellet, Veſperæ hoc modo dicuntur. Hora competenti Papa indutus in camera papagalli amictu,alba,cingulo,ſtola,pluuiali albo, & mitra precioſa,venit ad cappellam more conſueto:orat ante altare mitra depoſita. Finita oratione ſurgit,& reaſſumpta mitra aſcendit ad ſolium; vbi ſedens recipit Cardinales ad reuerentiam:deinde depoſita mitra ſurgit,& ſtãs verſus ad altare ſecrete dicit. Pater noſter. Quo finito alte incipit. Deus in adiutorium: & cum incipitur Pſalmus ſedet,& accipit mitram, & omnes alii ſedent. Prior præsbyterorum Cardinalium incœpto pſalmo, vadit ad ſcabellum, & aſſiſtit Põtifici, & ſic omnes ſedẽt vſq; ad capl'm. Cum incipitur capitulum, Papa ſurgit cum mitra,& omnes alii ſurgunt. Cum incipitur hymnus,extrahitur mitra Põtifici, qui ſtat vſq; ad inchoationem antiphonæ ad Magnificat. Interim dũ hymnus dicitur, vnus acolythorum extra cãcellum cappellæ dimittit cappam,& capit ſuperpellicium, & redit ad cappellam,& locat ſe cum clericis cerimoniarum. Incœpta antiphona ad magnificat, Papa ſedet,accipit mitrã: acolythus ſuperpellicio indutus accedit ad Pontificem cum thuribulo, & nauicella,& præsbytero Cardinali aſſiſtente miniſtrante, Pontifex ponit incenſum more conſueto. Interim duo ex auditoribus præueniunt ad altare,& hinc inde ſtantes eleuant anteriorem partem ſuperioris mappæ altaris,& illam plicant vſq; ad medium,vel circa. Cum incipitur Magnificat,Papa cum mitra aſcendit ad altare, duobus auditoribus fimbrias eleuantibus,& Cardinalibus,atq; Epiſcopis aſſiſtentibus,auditore ad mitram ſeruiente, & ſecretis cubiculariis ipſum comitantibus. Cum Papa peruenerit ad altare,extrahitur ei mitra:oſculatur altare in medio, & aſſiſtens præsbyter Cardinalis miniſtrat Papæ thuribulum. Papa incenſat more ſolito altare:Incenſato altari Papa reddit thuribulum præsbytero Cardinali, qui dat acolytho:accipit mitram, & redit ad ſolium,in quo ſtans cum mitra incenſatur per præsbyterum Cardinalem ſtantem ante gradus ſolii:deinde acolythus incẽſat præsbyterum Cardinalem,& alios duos aſſiſtentes, & ſucceſſiue omnes Cardinales,alios & alios in cappella exiſtentes more ſolito. Cum primum vero Papa receſſit de altari,illi duo auditores mappam

pam altaris, vt prius erat, explicant, alii duo fimbrias Papæ eleuant vſq; ad ſolium. Interim cum dicitur Magnificat, duo alii acolythi extra cācellum cappellæ dimiſſis cappis, ſuperpelliciis induuntur: redeunt ad cappellam, & cum cerimoniario ſe locāt. Finita antiphona ad Magnificat, præcedente cerimoniario, duo acolythi præfati cum candelabris, & candelis accedunt ante gradus ſolii Papæ, medium inter ſe habentes Clericum cerimoniarum. Papa ſurgit, & depoſita mitra dicit. Dominus vobiſcum, deinde quaſi verſus ad altare. Oremus. Interim accedunt ante Pontificem duo primi Epiſcopi aſſiſtentes, primus cū libro, alius cum candela, & Papa dicit oratione: & cum dicit in fine orationis. Per omnia ſæcula ſæculorum, illi duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro, & candela ad ſuum locum reuertūtur. Cum Papa dicit. Dominus vobiſcum, ſecundo acolythi factis ſolitis reuerentiis reuertuntur ad altare, vbi candelabra ad ſuum locum reponuntur. Interim vnus ſubdiaconorū accipit Crucem, quam portat ante Pōtificem. Finito Benedicamus Domino, Deo gratias, Papa ſtans dat benedictionem, dicens. Sit nomen Domini. &c. & non indulgentias. Papa benedicente, vnus protonotariorum genuflexus ſupra ſcabellum ante Pōtificem, tenet auriphrygium ſiniſtri lateris pluuialis Papæ in tranſuerſum ante vmbilicum Pontificis. Pontifex data benedictione ſedet, accipit mitram, & vadit ad faldiſtorium: vbi genuflexus orat cum mitra, ſurgit, & redit ad cameram: auriphrygium pluuialis hinc inde Diaconi aſſiſtentes portant, nunc, & in omnibus magnis ſolennitatibus: aliis vero diebus aliquis ex protonotariis apoſtolicis auriphrygii fimbrias ſimul ſunctas a latere Pontificis defert: fimbrias vero poſteriores aliquis princeps, vel nobilis ex laicis.

De miſſa in die Natiuitatis Chriſti, Papa præſente non celebrante.

IN die Natiuitatis Chriſti, Pontifice non celebrante, vnus Epiſcoporum Cardinalium rem diuinam peragit hoc ordine. Hora competenti perueniet & ad eccleſiam, ſeu cappellam Cardinalis celebraturus, & paramenta accipiat eo ordine, vt ſupra in prima Dominica aduentus eſt expræſſum: ſic paratus Pontificis aduentum expectans. Pontifex autem paratus in camera papagalli amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali, & precioſa mitra venit ad eccleſiam, ſeu cappellam. More conſueto orat, facit confeſſionem, fit ei reuerentia, & alia obſeruantur, prout ſupra in prima Dominica aduentus eſt expræſſum. Finito a cantoribus vltimo Kyrieeleiſon, celebrans depoſita mitra ſtans verſus altare dicit. Gloria in excelſis Deo & Cardinales cum Pontifice, perficiunt. Et in terra pax. &c. Et nota, q̄d quando dicitur Gloria in miſſa, Cardinales cum dixerint introitum, & Kyrieeleiſon cum Papa, non recedūt de circulo, ſed expectant quouſq; per celebrantem incipiatur Gloria, & cum Pontifice hymnum angelicum perficiunt: deinde factis reuerentiis reuertuntur ad ſedes ſuas, & Pontifex ſedet cum mitra. Idē facit celebrās, poſt q̄ & ipſe cōpleuerit cū ſuis miniſtris hymnum: & cum Pontifex ſederit, finito a cantoribus Gloria, ſurgūt omnes, & celebrans depoſita mitra ſtans

verſus ad populum, dicit. Pax vobis. Deinde ad dextram verſus ad altare. Oremus, & orationem, quæ vnica eſt. Cum in euãgelio dicitur, & Verbum caro factum eſt: Papa, celebrans, & omnes alii genuflectunt. Finito euangelio celebrans ſtans ſine mitra verſus ad altare, dicit. Credo. Interim Papa oſculatur librum euãgeliorum: incenſatur, & Cardinales veniunt ad circulum: non fit ſermo. Alia omnia fiunt, vt in prima dominica aduẽtus eſt expræſſum, excepto Benedicamus domino, Diaconus verſus ad populũ dicit. Ite miſſa eſt, quo dicto celebrãs cum eo vertitur ad altare, & dicit in medio altaris, capite inclinato. Placeat &c. Interim cerimoniarius petit a Pontifice indulgentiam, quã celebranti notificat. Papa dat benedictionem more conſueto. Interim celebrans ſtans in cornu epiſtolæ detecto capite verſus ad Pontificem data benedictione celebrans ſtans detecto capite in medio altaris, verſus ad populum pronunciat indulgentias dicens. Sanctiſſimus in Chriſto pater, & dominus noſter dominus. N. diuina prouidẽtia Papa. x. dat, & cõcedit omnibus hic præſentibus ſeptem annos, & totidẽ quadragenas de vera indulgentia in forma eccleſiæ conſueta: orate deum pro felici ſtatu ſuæ ſanctitatis, & ſanctæ matris eccleſiæ. Tunc verſus ad altare, illud in medio oſculatur, dicẽs. Dominus vobiſcum. Sequentia ſancti euãgelii. Vadit ad faldiſtorium ſine mitra, vbi exuitur a miniſtris omnibus ſacris veſtibus: accipit cappam, & vadit in pace. Interim etiam Põtifex ad cameram ſuam reuertitur. Quod ſi Pontifex ab eccleſia, vel cappella recederet, antequam celebrans ſacras veſtes depoſuerit, debent duo ſui ordinis Cardinales ipſum expectare, & extra eccleſiam deducere.

De veſperis vigiliæ Natiuitatis Chriſti, Papa abſente.

SI vero Põtifex maximus infirmus, ſiue alias impeditus veſpis huius vigiliæ, & miſſæ diei intereſſe nõ poſſet hoc ordine peragit officiũ. Pro veſpis Eps Cardinalis craſtinæ diei celebraturus, ꝑuenit ad eccleſiã, & facta oratione ãte altare ſedet in faldiſtorio in cõueniẽti loco ꝑparato: diaconus cappellæ, aut alius aſſiſtẽs, & miniſtri, ſeu cappellani ipſius Cardinalis vſq ad numerũ nouẽ, oẽs ſunt induti cottis. Põtifici ſacra facturo ſtãti ante faldiſtoriũ p ſcutiferos exuitur cappa, & per aſſiſtentem cappellæ, & alios cappellanos, ſiue miniſtros induitur amictu, alba, cingulo, cruce, pectorali ſtola, quæ pẽdeat a ſpatulis, pluuiali, & mitra ꝑcioſis, ac annulo põtificali, paramẽta omnia per miniſtros ex altari ordinate portãtur: ſic indutus Põtifex expectat aduentum Cardinaliũ: deinde obtẽta p cerimoniariũ a Reuerẽdiſſimis dñis Cardinalibꝰ de inchoãdis veſperis licẽtia, detrahiť p cappellanũ de mitra ſeruiẽtem illi mitra, qui ſurgit, & verſus ad altare dicit ſecrete. Pater noſter: quo finito alte incipit. Deus in adiutoriũ. ℞. a cãtoribꝰ, Dñe ad adiuuãdũ &c. Incœpto pſalmo ſedet ĩ faldiſtorio, & mitra ei ĩponiť: cũ incipiť capitulũ, ſurgit, ſtat cũ mitra verſus ad altare, Finito capitulo extrahitur ei mitra, & ſtat ſine ea vſq ad finẽ hymni verſus, vt erat: cũ incipiť ãtiphona ad Magnificat; ſedet celebrãs, imponitur ei mitra, & cerimoniarius accepto thuribulo cum nauicella, accedit ad celebrantem, qui miniſtrante aſſiſtente imponit incenſum in thuribulum more conſueto: & cum incipitur Magnificat,

gnificat,cum mitra ſurgit,& factis re uerentiis Cardinalibus vadit ad altare,ante cuius infimum gradum deponitur ei mitra,& facta reuerentia altari,aſcendit,& illud in medio oſculatur:accipit deinde thuribulũ de manu aſſiſtentis, & incenſat altare more conſueto:quo incenſato imponitur ei mitra,& redit ad faldiſtoriũ, factis prius altari,& Cardinalibus conſuetis reuerentiis.In faldiſtorio ſtans cũ mitra incenſatur ab aſſiſtente,deinde deponitur ei mitra,& aſſiſtens præcedente cerimoniario, celebranti facta reuerentia,& altari,incenſat Cardinales per ordinem Epiſcopos,præsbyteros,deinde Diaconos,poſtmodũ alios more conſueto.Finito Magnificat celebrans ſedet, & imponitur ei mitra:finita Antiphona poſt Magnificat deponitur ei mitra,qui ſurgit, & ſtans ante faldiſtorium verſus ad altare dicit.Dominus vobiſcum, & orationem diei conuenientem. Interim duo cappellani medium inter ſe habẽtes cappellanum librum tenentẽ, ſtantes verſis faciebus ad celebrãtem,duo candelabra tenent cum faculis ardentibus vſq; ad finem orationis,& cũ replicatur poſt orationem. Dominus vobiſcum,inde diſcedunt, & cerimoniarius candelabra ad ſua loca reponit. Dicto Benedicamus. &c. Imponitur celebranti mitra,cum qua factas reuerentia Cardinalibus,& altari vadit ad medium altaris,ſtans verſus ad altare dicit. Sit nomen Domini. &c. & benedicit more ſolito,& non dantur indulgentiæ. Data Benedictione factis reuerentiis,vt ſupra, cum mitra reuertitur ad faldiſtorium, exuitur ornamentis,quæ ſuper altare reponuntur, induitur cappa, & domum redit.

De matutinis Natiuitatis Chriſti, Papa abſente.

CVm vero Sanctiſſimus Dominus noſter in hac nocte ad matutina non venit:hora competenti Cardinalis primam miſſam celebraturus, in ſua cappa lanea conſueta accedit ad faldiſtorium iuxta altare in loco,modo ſuo conſueto præparatum,habens penes ſe nouem cappellanos cottis indutos:vbi cum aliquantulum quieuerit, per cerimoniarium impetrata a Reuerẽ.Dominis Cardinalibus licentia incipiendi,Cardinalis officium faciens ſurgit, & detecto capite ſtans verſus ad altare dicit ſecrete. Pater noſter,Deinde alte.Domine labia mea aperies.&c.℞.Et os meum.&c.Deus in adiutorium.℞.Domine ad adiuuandum.&c. & ſtat capitẽ deſcooperto; quouſq; perficiatur inuitatoriũ,pſalmus, & hymnus.Incœpto primo pſalmo ſedet,ſimiliter faciunt omnes alii Cardinales,prælati,ac officiales. Cũ dicitur pſalmus tertius primi nocturni, cerimoniarius capit librum lectionum,& Clericus cappellæ pulpitum, & præcedente cerimoniario vadunt ad medium chori inter ſedes Cardinalium præsbyterorum,& diaconorum,vbi pulpitum locant, & librum deſup:deinde redeũt ad locũ ſuum.Finito verſu primi nocturni,celebraturus Cardinalis ſurgit,& detecto capite ſtãs verſo vultu ad altare dicit alte.Pater noſter,quod ſecrete pficit: deĩde dicit alte.Et ne nos.℞. Sed libera.Exaudi. &c.Interim cerimõiarius cãdelã cereã accẽdit,q̃ & pulpito affigit,&vnũ ex cãtoribus cũ reuerẽtiis cõſuetis ad pulpitum ducit:vbi finita abſolutione cantor ipſe verſus ad celebraturum,inclinato capite dicit alte.Iube Domine benedicere,& benedictione accepta cãtat lectionem: qua

finita cum dicit. Tu autem dñe: geuuflectit verſa facie ad altare, deinde ad locum ſuum reuertitur. Eodem modo fit in omnibus lectionibus, & nocturnis: celebrans primam, quartam, & ſeptimam Benedictionem dat ſtans nudato capite, alias omnes ſedendo: data benedictione ad octauam lectionem ſurgit propter euangelium, ſtans diſcooperto capite quouſq; dicitur. Et reliqua, tunc ſedet. Nonam lectionem cantat ipſe celebraturus ſtans ante faldiſtorium, & verſa facie ad altare: cappellanus autem ſuus aſſiſtens in ſuperpellicio tenet ei librum: cum dicit. Iube domine benedicere, ſtat iuclinato capite verſus ad primum Cardinalem in choro præſentem, & ſtãtem capite detecto: qui dat benedictionẽ. Finita lectione ſtatim celebraturus ipſe incipit cantando. Te Deum laudamus, cantoribus proſequentibus vſq; ad finem. &c. Interim paratur ipſe omnibus ornamentis pro miſſa, vt moris eſt. Nota tamen, quod commodius eſt quando incipitur Tertius nocturnus, vt celebraturus capiat ſandalia, & dicat pſalmos. Quam dilecta. &c. & ita ſæpius obſeruatum eſt. Finito Te Deum, celebraturus indutus omnibus paramentis, vel ſi omnibus adhuc indutus non eſt, in illis, quibus tunc indutus eſt planeta dempta, induitur pluuiali, & aſtantibus duobus miniſtris cum cãdelabris hinc inde dicit verſus ad altare, ſtans ante faldiſtorium ſine mitra. Dominus vobiſcum: Oremus, & Orationem: iterum Dominus vobiſcũ, & cãtores dicũt. Benedicamus.

De prima miſſa Natiuitatis Chriſti, Papa abſente.

DIcto a cantoribus Benedicamus Domino, Deo gratias: celebraturus exuitur pluuiali, & indutus omnibus paramentis accedit ante ſuperiores gradus altaris cum mitra, vbi facit reuerentiam Cardinalibus, deinde detrahitur ſibi mitra, facit confeſſionẽ, cantores dicunt Introitum, celebraturus accedit ad altare, oſculatur illud, & librum, inceuſat altare, & alia facit vt moris eſt: poſt finẽ miſſæ dat benedictionẽ, & nõ denũciat indulgẽtias.

Si Papa in nocte Natiuitatis perſonaliter celebrat.

SI autem in hac nocte Summus Pontifex vellet celebrare, omnia ſeruãtur, quæ in miſſa Papali ſupra deſcripſimus, niſi quod communicaret in altari ipſe ſolus, & non in ſede eminenti, & non ſugeret ſanguinem cum calamo, ſed more communi, & non ſe purificaret, quia eſt celebraturus tertiam miſſam, in qua communicat in ſede eminenti ſe, & miniſtros. Item ſi vellet, ſecundam miſſam celebrare immediate, non deponeret ſacras veſtes, ſed dictis laudibus ea ſolennitate, qua veſperæ cãtari ſolent, inciperet ſecũdam miſſam. Tres præsbyteri venirent obuiam, & alia omnia conſueta ſeruarentur: ſed communicaret in altari ſolus, vt de prima diximus.

De laudibus, & ſecunda miſſa, Papa abſente.

FInita miſſa recedunt omnes, & dicuntur laudes per cantores, & ſecunda miſſa per Sacriſtam, & alia, prout ſupra dictum eſt.

De tertia miſſa in die Natiuitatis Chriſti, Papa abſente.

CArdinalis Epiſcopus in die Natiuitatis Domini, Papa abſente, tertiã miſſam celebraturus præuenit ad eccleſiã, orat. &c, prout ſupra de miſ

ſa in præſentia Papæ celebranda dictū eſt. Debent autem eſſe parata in credentia duo bacilia pro lotione manuū apta, argentea tamen non inaurata, quibus manus abluantur. Et ſcutifer aquam dans factis reuerentiis Cardinalibus, & altari genuflexus coram celebraturo, facit credentiam, deinde dat aquam, vt ſupra. Induitur celebraturus omnibus paramentis Pontificalibus, & alia fiunt, prout ſupradictum eſt. Induto celebraturo poſtquam Cardinales congregati fuerint, petita ab eis licentia, ſurgit de faldiſtorio cum mitra, & eundo verſus medium altaris, facit reuerentiam Cardinalibus: Deinde proſequitur ad gradum proximum ante altare, & poſt eum Diaconus, & ſubdiaconus. Cum fuerit ante medium altaris extrahitur ei mitra per cappellanum de ea ſeruiētem, qui ſe ad partem retrahit: celebrans vero facta reuerentia altari dicit confeſſionem. &c. & imponitur ei manipulus, vt ſupra in alia miſſa dictum eſt: aſcendit ad medium altaris, & oſculatur illud, deinde librum miſſalem vt ſupra ante ponit, deinde diacono miniſtrante incenſum, poſtmodum deſuper ſignum Crucis faciens incenſat altare, vt ſupra, quo incenſato imponitur ei mitra, incenſatur in cornu epiſtolæ a Diacono: deinde cum mitra facta reuerentia Cruci vadit ad faldiſtorium, deponiturq; ei mitra, & ſtans verſa facie ad altare, dicit Introitum, & Kyrieeleiſon, vno ex ſuis cappellanis librum tenente: deinde ſedet, & imponitur ei mitra, vt ſupra dictum eſt in alia miſſa per totum vſq; ad finē Epiſtolæ: qua finita ſubdiaconus librum clauſum ante pectus ſuum tenens, vadit ad celebrantem, & genuflexus ponit librum ſuper eius genua, & manū illius ſupra librū poſitam oſculatur, & ſurgens libro epiſtolarum depoſito, tenet miſſale celebranti, vt ſupra: interim dum dicitur alleluia, & Diaconus dum librum euangeliorum ſupra altare poſuerit, cerimoniarius cū thuribulo, & nauicella vadit ad celebrantem, qui miniſtrante Diacono, imponit incēſum, & ſignat, vt ſupra: Cerimoniarius autem tunc dat vni ex cappellanis celebrantis thuribulum in dextram, & nauicellam in ſiniſtrā, & duo candelabra cum luminaribus de credētia, vel altari duob⁹ aliis cappellanis eiuſdem. Diaconus vero interea ad altare vadit, de quo librum accipiens, & ipſum ante pectus tenens, ante altare genuflexus dicit. Munda cor meum: deinde ad celebrantem reuertitur, & genuflexus corā eo dicit. Iube dn̄e bn̄dicere: & bn̄dictiōe accepta ꝓcedit ad lectionē euāgelii ordine ſupradicto, finito euāgelio, factiſq; reuerētiis, reuertit ad celebrātē. Subdiaconus portat deoſculādū librū euāgelio ꝑ apertū celebrāti, & diacōus illū incēſat, & mox celebrās verſa facie ad altare, dicit. Credo. &c, quo finito depoſita mitra ſurgit, & verſus ad populū dicit. Dn̄s vobiſcū. Tunc vertēs ſe ad dextrā ad altare dicit. Oremus, & offertoriū: ſedetq;, & deponitur ei annulus, & chirothecæ: lauat manus, & cætera vt ſupra: ſurgit deinde, & cū mitra vadit vſq; ſupra gradus altaris, & facta reuerentia Cardinalibus procedit ad medium altaris, vbi deponitur ei mitra, & alia facit, vt ſupra, & miniſtrātib⁹ Diacono, & cerimōiario, imponit incēſum bn̄dicēs, & incēſans vt ſupra: qui deinde incenſatur a Diacono, & ſucceſſiue Cardinales incenſantur ordine ſuo, & alii vt ſupra. Dicto Agnus Dei, aſſiſtens celebrantis

dimiſſo libro in manibus Diaconi, venit ad manum dextram celebrantis, & ibi ante altare genufleƈit, ſurgit; oſculatur altare, & Pacem a celebrante accipit, quam dat poſtmodum primo Epiſcopo, primo præsbytero, & primo Diacono Cardinalibus, ſucceſſiue aliis, vt ſupra. Et cum viderit celebrantem ſumpſiſſe purificationem, dat Pacem cerimoniario, qui perficit curſum ſuum, & alia fiunt, vt ſupra. Diƈto poſt Orationes Dominus vobiſcum per celebrantem, & Ite miſſa eſt per Diaconum, celebrās dicit. Placeat tibi. &c. quo diƈto imponitur ei mitra, & benedicit ſolenniter, dicens more cōſueto. Sit nomē Domini. &c. Et demum conuerſus ad populnm pronunciat indulgentias per Papam conceſſas. Deinde ad ſiniſtram manū ſe uertens ad altare, oſculatur illud in medio, & faƈta reuerentia Cruci, dein de Cardinalibus cum mitra ad faldiſtorium reuertitur, dicendo Euāgelium ſanƈti Ioannis, & alia quæ ſunt dicenda. Interim ſacris veſtibus exuitur, vt ſupra.

De die Sanƈti Stephani.

IN die ſanƈti Stephani protomartyris officium peragit præsbyter Cardinalis in paramentis rubeis more ſolito: dicitur Oratio diei ſub ſua concluſione, deinde etiam dicitur oratio pro commemoratione de Natiuitate Domini etiam ſub ſua concluſione, & fit ſermo.

De feſto ſanƈti Ioannis Euangeliſtæ.

IN die ſanƈti Ioannis Euangeliſtæ celebrat præsbyter Cardinalis in paramentis albis more conſueto: oratio diei dicitur ſnb ſua concluſione, deinde fit commemoratio de Natiuitate Domini, & Sanƈto Stephano ſub alia concluſione, & fit ſermo his duobus diebns: ſi Papa celebrat, ſeruit ei pro aſſiſtente prior Præsbyterorum Cardinalium, & non fit ſermo niſi per ipſum Papam, aut aliquem ex Cardinalibus.

De uigilia Circunciſionis, & eius feſto.

IN vigilia Circunciſionis Domini fiunt veſperæ more conſueto, ad qnas Papa venit albis paramentis paratus. In die celebrat Epiſcopus Cardinalis in paramentis albis, dicitur tā tum vna oratio, & fit ſermo.

De uigilia Epiphaniæ Domini.

IN Vigilia Epiphaniæ Domini fiūt Veſperæ Papales, quibus Papa ornamētis albis paratus intereſſe ſolet. In Die miſſa more ſolito dicitur, quā celebrare ſolet Epiſcopus Cardinalis in paramentis albis, dicitur vna Oratio tantum. Et cum Diaconus cātans Euangelium dicit. Et procidentes adorauerunt eum, Cantando genufleƈit: quibus diƈtis, ſurgit, & perficit. Simili modo genufleƈit Papa, & omnes alii, & fit ſermo.

De feſto purificationis Beatæ Mariæ Virginis.

FEſtum purificationis beatæ Mariæ virginis non habet veſperas ſolēnes præcedentes: in die autem officium peragitur hoc ordine. Et primo ordinantur candelæ in loco conuenienti benedicendæ, & diſtribuēdæ per illos, ad quos ſpeƈtat, videlicet duo cerei magni, ponderis viginti librarū, vel circa, deaurati, depiƈti, & alius minor etiam pulchre ornatus, ponderis

duarum

duarum librarum,vel circa,quem Pō tifex in proceſſione in manu portat: Item faculæ ceræ albæ pro Cardinalibus,Regibus,& maximis principibus, ponderis trium librarum quælibet,vel circa:Item faculæ in numero ſufficienti pro oratoribus, & prælatis ceræ communis,ponderis duarum librarum quælibet:Item faculæ vnius libræ in numero ſufficiēti pro ſub diaconis,auditoribus,Clericis Cameræ,acolythis,cubiculariis, cerimoniariis,ſcutiferis Papæ,& aliis officialibus:Item faculæ mediæ libræ in numero copioſo pro populo. Aduertātur etiam credentiarii Papæ,quod in mane ordinent in loco,vbi candelarum diſtributio fiet,in angulo ſuper altare vel in alio loco condecenti, vaſa, & aquam pro lauādis manibus Papæ cū mantili,& gremiali,ac medulla panis: præparent etiā clerici cappellæ in loco conuenienti duo candelabra,& cū luminaribus vas aquæ benedictæ cum aſperſorio,& thuribulum cum nauicella.Item fererii parent baldachinū pro proceſſione habenda pro Pontifice. Deinde hora congruenti Papa indutus amictu,alba,cingulo,ſtola, pluuiali rubro,& mitra ſimplicib⁹ venit ad cappellam,vel eccleſiam,vbi candelæ ſunt benedicendæ:& facta oratione ante altare,cum ſederit.Cardinales faciunt reuerentiam in cappis conſuetis:duo vltimi remanent in aſſiſtentia Papæ,& Diaconi duo aſſiſtentes vadunt ad capiendum paramenta,& illis reuertentibus,illi duo vltimi vadunt ad ſedes ſuas,& ibi capiunt paramenta.Cardinales alii interim in locis ſuis,& prælati extra cappellam capiūt paramēta violacei coloris,ſtatui ſuo, & ordini conuenientia: Diaconi cardinales portant planetas plicatas ante pectus:quibus omnibus paratis,Pō tifex benedicit candelas more ſolito. Solent tamen quādo Papa benedicit; & diſtribuit candelas in parua cappella,ad euitandā præſſionē,Cardinales, & p̄lati & alii officiales omnes accipere paramenta,& coctas in camera paramenti, & venire cum Papa parati ſacris veſtibus,non tamen ſupplicantiū more.Et tūc Cardinales cū paramentis ſupradictis faciunt reuerentiā p̄dictā Pontifici:Papa vero, miniſtrātib⁹ Epis librum,& candelam,& aſſiſtentibus duobus diaconis Cardinalibus,more ſolito,ſtās detracta mitra, benedicit candelas verſus ad illas ſubmiſſa voce legendo,dicens.Dominus vobiſcū.℣.Et cū ſpiritu tuo.Oremus Domine ſancte Pater. &c.cū quatuor ſequētibus,prout in ordinario. In cœpta quinta oratione p̄ Pōtificē,vocatur prior p̄sbyterorū Cardinaliū,ac cedūt ad Pōtificē cū eo duo acolythi ſuperpelliciis induti,vnus cū thuribulo,& nauicella,alius cū vaſe aquæ bñdictæ,& aſpſorio.Finita benedictiōe imponit incenſum in thuribulū more conſueto,deinde accepto aſperſorio de manu p̄sbyteri Cardinalis ſtans ſine mitra,aſpgit tertio cādelas,& deinde incenſat,ducēs ter thuribulū:ſedet poſt hæc,& imponit ei mitra.Tū prior Epōrum Cardinaliū accedit ad Papā,& accipit duos magnos cereos de manu Camerarii,vel eius locūtenētis,cui Clerici Cameræ eos ſubminiſtrant,& illos dat Dño Papæ cum debitis reuerentiis,oſculando primo cereum,deinde manum Pontificis,cū Pō tifex eos tangit.Qui cerei deinde dātur ad mandatum Papæ duobus nobilibus, quorū alter, dignior videlicet, vadit ad dextram,alter ad ſiniſtram Papæ,& ibidem ſtantes eos tenent vs

q̃ ad finem miſſæ. Poſt magnos cereos datur Pontifici alius cereus minor ornatus, quem deinde ſeruat vnus ex cubiculariis cameræ: & iſto vtitur Papa in toto officio. Cum Papæ cerei dantur, cantores incipiunt. Lumen ad reuellationē. Cereos omnes diſtribuendos debent miniſtrare Clerici Cameræ, ſtantes a loco vbi ſunt cādelæ, vſq; ad Papam, & illos dare ad manū Diaconi Cardinalis Papæ aſſiſtentis a parte candelarum, qui illas Papæ miniſtrat: vt vero Papa accepit ſuas candelas, duo auditores a credētiariis Papæ mappulam ſumentes, eam per Cardinales aſſiſtentes gremio Pontificis imponunt, & hinc inde genuflexi illā tenent. Et Pontifex incipit diſtribuere aliis, primo Dominis Cardinalibus ſecundum ordinem, incipiendo a ſeniore, id eſt ab eo, qui ſibi cereos dedit, & Cardinalibus officialibus videlicet. Vicecancellario, Camerario, & Pœnitentiario dat duas candelas pro quolibet. Celebraturus autē cum primum candelam ſuam acceperit, vadit ad faldiſtorium ſuum apud altare, & accipit paramenta omnia pro miſſa conſueta, ſicq; paratus expectat Pontificem more ſolito. Cardinales cum candelas accipiunt, manum Papæ oſculantur, deinde genu, alii vero prælati parati ter ante Pontificem genua flectentes, accepta candela oſculantur genu tantum. Nota quod pœnitentiarii oſculantur pedem tantum, & ſimiliter in Dominica palmarum. Omnes vero alii, quicunq; ſint, genuflexi coram Pontifice accepta candela oſculantur eius pedem. Diſtributio autem fit ſecundum ordinem conſuetū curiæ: ita tamen, quod prælati præferantur parati oratoribus laicis, & clericis non paratis quorumcunq; oratores ſint, & quibuſcūq; etiam aliis principibus, exceptis illis, q inter bancum Cardinalium, ſeu in plano ſupremo ſolii Papæ locum habent. Illi autē ſtatim ſequuntur Cardinales ante aſſiſtentes Papæ, et alios quoſcunq; prælatos. Finita diſtributione portatur aqua ad abluēdas manus Papæ per nobiliorem curiæ, comitantibus ipſum ſeruientibus armorum, & magiſtro ſacri palatii, ſeu hoſpitii: quem etiā duo auditores præcedunt; quorum vnus mappulam ad tergendum manus portat more conſueto. Et portatur cum aqua ſupra vas ipſum medulla panis pro mundandis manibus Papæ per credentiarios, vt ſupra, parata, & prior Epiſcoporum Cardinalium adiuuat infundentem aquam manibus Papæ, vt conſueuit. Lotis manibus, accedunt ante Pontificem duo acolythi cum candelabris, & luminaribus, & deponitur mitra Papæ: qui ſurgit, & Epiſcopis aſſiſtentibus ex more librū miniſtrantibus, dicit cantando: Oremus, & diaconus a dextris dicit. Flectamus genua, & omnibus verſus altare genua flectentibus, alius diaconus a ſiniſtris ſtatim continuat. Leuate, Surgunt omnes, & Papa cantat orationem. Exaudi Domine. &c. provt in ordinario ſub cōcluſione per Chriſtum Dominum noſtrum: qua finita, Papa ſedet, & accipit mitram, & prio re præsbyterorum Cardinaliū, & acolytho miniſtrantibus, imponit incenſum pro proceſſione more conſueto, & cantores incipiunt antiphonam. Cum appropinquaret Dominus. Accendūtur candelæ & fit proceſſio more ſolito vſq; ad locum paratum, vnde Papa proiicere debet candelas populo. Deinde ad eccleſiam, ſiue cappellā, vbi miſſa dicenda erit, hoc modo proceditur.

ceditur. Scutiferi Papæ,quos ſequuntur alii more conſueto ,prout ſupra in die Natiuitatis Chriſti dictum eſt. Papa,Cardinales,prælati, & alii omnes debent propriis manibus ſuas candelas portare ardentes a loco, vbi inceperit proceſſio,vſq; ad locum,vbi miſſa erit dicenda. Cum autem peruentum fuerit ad locum,vbi candelæ per Papam populo ſunt proiiciendæ: manent omnes extra locum ſuo ordine,& cum Pontifice intrant ſubdiaconus cum Cruce,& ceroferarii,Clerici Cameræ miniſtrantes cādelas,Epiſcopi aſſiſtentes Papæ , Diaconi aſſiſtentes Papæ,& Cardinales,qui voluerint intrare pro loci capacitate : cantores apud oſtium extra cantant , alii Epiſcopi omnes parati ſtant hinc inde ordinate extra dictum locum,quo uſq; Papa cādelas populo proiecerit. Papa venit ſub baldachino,quod per nobiliores curiæ more conſueto portatur:proiectis candelis proceſſio reuertitur eo ordine,quo venit:vel ſi alibi celebrandum eſt,quam vbi candelæ benedictæ ſunt,proceditur vſq; ad cappellam,vbi miſſa erit dicenda, & officiales,& prælati omnes extra cancellum ſuperpellicia,& paramenta deponunt,& cappas accipiunt,cum quibus intrant cappellam. Cardinales autem intrant cum paramentis , quæ deponunt intus in ſuis locis,& extinguntur candelæ omnes, exceptis duobus cereis Papæ,quos illi duo nobiles deputati continuo tenent ardentes.Papa cum fuerit ante inferiores gradus altaris,vbi miſſa dicenda erit ,ſi in illa cappella candelas non benedixit , genuflectit in faldiſtorio,& depoſita mitra orat more conſueto: cum ſurgit, extrahitur ſibi pluuiale rubrū,& ſtola violacea,& accipit ſtolam , & pluuiale alba pcioſa.Si vero ibidem cādelas benedicit,quia prius ibi orauit , cū primum ante altare fuerit,deponit paramenta ſimplicia prædicta,recipit alba,et precioſa, et ibidem ante altare cum celebraturo Cardinale facit confeſſionem,'et incipitur miſſa. Finita confeſſione,accepta mitra precioſa, aſcendit ad ſedem eminentem:non fit ei amplius reuerentia,et præsbytero Cardinali aſſiſtente miniſtrante imponitur incēſum:Cardinales interim ueniunt ad circulum, incenſatur altare, deinde Papæ,qui poſt dicit introitum et alia more ſolito. Finito Gloria in excelſis etc.præsbyter Cardinalis aſſiſtit,vt moris eſt. Antequam incipiatur euangelium, accenduntur omnes cerei,et per Papā,Cardinales,et prælatos, et alios omnes accenſi tenētur in manibus vſq; ad finem euangelii. Deinde redduntur ſeruitoribus, qui eos ardentes tenent vſq; poſt communionem:dicitur tantum vna oratio,et ordinarie non fit ſermo:Miniſtri vtūtur dalmatica,et tunicella.

Si feſtum purificationis caderet in dominica ſeptuageſimæ,vel ſexageſimæ,benedictio,et diſtributio candelarum cum proceſſione fiunt,vt prædictum eſt,miſſa autem fit de Dominica,et feſtum purificationis transfertur in ſecundā feriam ſeqnentem.

Sequitur de feſto purificationis Beatæ Mariæ uirginis, Pontifice abſente.

SI vero Pontifex nollet,vel nō poſſet officio hodierno intereſſe, nec cādelas benedicere,ac diſtribuere, pſbyter Cardinalis celebraturus præuenit ad eccleſiam hora conuenienti , et poſtquam dno ad minus Cardinales aduenerint,celebraturus vadit ad faldiſtorium, accipit omnia paramenta

violacei coloris vſq; ad dalmaticam incluſiue, omiſſis tantum chirothecis, pluuiale violaceum, & mitram ſimplicem, & annulum pontificalem, & accedit ad medium altaris: vbi medius inter Diaconum, & ſubdiaconum ſtãs depoſita mitra, verſus ad candelas benedicendas dicit. Dominus vobiſcum. Oremus. Domine ſancte pater: cum quatuor ſequẽtibus orationibus, prout in ordinario: quib⁹ dictis miniſtrãte Diacono, imponit incenſum, aſpergit deinde candelas, tum incẽſat, prout ſupra dictum eſt: quo facto ponit faldiſtorium ad medium altaris, vbi ſedet celebrans, accepta mitra renibus ad altare verſis, & tunc Cardinales omnes, & prælati, & officiales omnes paramenta, & ſuperpellicia ſuo ordini congruentia acipiunt, videlicet Cardinales in locis ſuis ſtantes, alii vero omnes extra cappellæ cancellum. Omnibus ſic paratis accedunt ad celebrantem Cardinales, deinde prælati bini, & bini cum mitris in capite, & cum primi duo Cardinales coram celebrante fuerint, deponunt mitras: idem facit celebrans, & ſurgit. Miniſtrantibus igitur Vicecamerario, & Clericis Cameræ, vel in eorum abſentia magiſtro domus palatii, & aliquibus cubiculariis cãdelas, prior Cardinalium dat candelam celebranti ſine aliqua deoſculatione, deinde celebrãs ſine mitra ſtans, dat priori, & ſucceſſiue omnibus Cardinalibus ſingulas cãdelas. Interim diſtributione incipiente, cãtores cãtant Antiphonã. Lumẽ ad reuellationẽ: ſedet deinde celebrãs accepta mitra, & extenditur illi per miniſtros mappula, quam duo ex cappellanis ſuis ſuperpellicio induti hinc & inde genuflexi tenent, & celebrans diſtributionem proſequitur, dans primo prælatis detectis, & inclinatis aliquantulum capitibus coram eo ſtantibus, deinde aliis omnibus non paratis ſucceſſiue coram eo genuflexis ſingulas candelas. Cardinales, & prælati parati omnes, neq; candelam, neq; manũ dantis oſculantur, ſed cum reuerentia tantum candelas recipiunt, alii vero omnes genuflexi, recepta candela celebrantis manum oſculantur. Finita diſtributione celebrans ſic ſedens lauat manus, tum depoſita mitra ſurgit, & amouetur faldiſtorium. Tunc ſtans in medio altaris, verſus ad crucem in altari poſitam dicit cantando abſolute. Oremus. Diaconus. Flectamus genua. Subdiaconus. Leuate. tunc proſequitur celebrãs orationẽ. Exaudi quæſumus Domine &c. prout in ordinario. Qua completa miniſtrante Diacono, celebrans imponit incenſum, & omnes ſuas candelas accẽdunt deinde ordinatur proceſſio ad locũ, vbi candelæ populo proiici debent, hoc modo. Procedunt ſcutiferi Cardinalium, & alii laici, deinde ſcutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, poſt eos procuratores ordinum, ſecretarii, & aduocati mixtim, cubicularii, oratores principum, & magni nobiles cantores, acolythi Papæ, Clerici Cameræ, auditores, ſubdiaconi Apoſtolici, vnus cappellanus celebrantis cũ thuribulo, & nauicella, ſubdiaconus cappellæ crucem ferens, ita quod figura Crucifixi ante ſe reſpiciat, non retro: medius inter duos cappellanos celebrantis ſuperpelliciis indutos duo candelabra cum candelis ferẽtes. poſt eum pœnitẽtiarii Papæ, abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Diaconi, præsbyteri, Epiſcopi Cardinales, deinde celebrans medius inter cappellanum ſuum aſſiſtentem pluuiali indutum a

dextris, &

dextris,& Diaconum cappellæ a ſiniſtris,& fimbrias pluuialis ſui hinc inde eleuantes:poſt eum alii cappellani ſui ſuperpelliciis induti,deinde protonotarii,& alii togati.In aula iuxta locum prædictum fit ſtatio:Celebrans vero cum ſuis miniſtris Cardinalib⁹, qui voluerint,locum aſcendit,& candelæ populo proiiciut: deinde eo ordine,quo venerint de cappella,reuertuntur:deponunt paramenta omnes, & ſuas cappas accipiunt,celebrans autem apud faldiſtorium deponit pluuiale, ſedenſq; accipit chirothecas, & ſurgenti imponitur caſula, mitra, & annulus pontificalis:cum accedit ad altare facit confeſſionem, & incipitur miſſa more conſueto,& dicitur tantum una oratio. Ad euangelium celebrans ſuam candelam ardentem in manu tenet,idem faciunt Cardinales prælati,& alii omnes in cappella exiſtentes.Finito euangelio reſtituuntur cādelæ ſeruitoribus,& per eos tenētur ardentes vſq; poſt cōmunionem celebrantis, tunc extingūtur.Omnia alia fiunt more conſueto,& nō fit ſermo.

Ordo diſtribuendi candelas.

ORdo autem diſtributionis candelarū eſt iſte. Veniunt Cardinales primo digniores, deinde alii. Si Imperator adeſt,illi primo Pōtifex dat cādelam,poſtquam ipſe ſuas accepit, & deinde priori Epiſcoporum Cardinalium tunc Regi,ſi adeſt,inde ſecūdo Cardinali,tunc alteri Regi,ſi adeſſet,& demū aliis Cardinalibus,& principibus,qui inter illos ſedent ordine, quo ſedent,quod etiam ſeruatur in ramis palmarum:ſecus autem in cineribus, & in paraſceue in Adoratione crucis,quia poſt omnes Cardinales dātur cineres principibus laicis, etiam Imperatori, et Regi. Et aliquando (vt legi) poſt omnes prælatos paratos, ac Imperator, et Regeipſi poſt omnes Cardinales in paraſceue crucē venerantur,adorant,atq; oſculantur: tunc magni principes, qui inter bancum Cardinalium ſedent,locum habere ſolent,vel etiam illi, qui in plano ſolii Papæ ſedent. Epiſcopi aſſiſtentes,Vicecamerarius,ſi eſt paratus,prælati oratores parati, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, pœnitentiarii parati,oratores principum nōn parati, et cum eis Senator,et conſeruatores, ſi Romæ ſint,protonotarii, generales ord num,nobiles ad gradus ſolii Papæ ſtantes,Subdiaconi Apoſtolici, auditores,Clerici Cameræ, acolythi Papæ,cubicularii ſecreti,clerici ceri=moniarum, Diaconus, et Subdiaconus cappellæ,cubicularii extra cameram,aduocati, et ſecretarii mixtim, procuratores ordinum, cantores Papæ,cappellani celebrantis, caudatarii Cardinalium,ſcutiferi Papæ,magiſtri oſtiarii,officiales, et ciues Romani, deinde alii omnes, vltimo ſeruientes armorum,qui dum fit diſtributio, debent aſſiſtere circa ſolium Pontificis, et curare,ne fiat tumultus,aut impetus in Pontificem.

De die Cinerum.

PRima die Quadrageſimæ,quæ cinerum appellatur,in mane ſacriſta paret ſuper altare vas cum cineribus mundis factis ex ramis oliuarum anno præterito benedictis: item credentiam Papæ ordinare debent,ſuper angulo altaris duos lances pro lanandis manibus Papæ cum mappa,& vnū mantile pro gremiali. Deinde hora cōpetenti prænenit ad eccleſiam Cardinalis celebraturus,& in faldiſtorio in

loco conſueto ſibi parato omnia pa- rameta pontificalia accipiat, demptis chirothecis, & annulo pontificali. Pō tifex autem indutus amictu, alba, cin- gulo, ſtola violacea, pluuiali rubeo, et mitra ſimplici, venit ad cappellam, & more ſolito facit orationem ante al- tare in faldiſtorio: aſcendit ad ſolium, ſedet, & fit ei a Cardinalibus reueren tia more conſueto. Et poſtquam duo Diaconi Cardinales vltimi reueren- tiam fecerunt, aſſiſtunt Papæ, & duo Diaconi aſſiſtentes vadūt ante ſedem Diaconorum Cardinalium, vbi capi- unt paramenta ſua: idem faciunt Car- dinales oēs in locis ſuis ſtantes. Duo primi Diaconi, vbi acceperunt para- menta ſua, reuertuntnr ad aſſiſtēdum Papæ, & alii dno vadnnt ad loca ſua, & etiam capiunt paramenta. Interim etiam omnes prælati, & officiales ſua paramenta, & cottas accipiunt ex- tra cācellnm cappellæ: & vnus ſubdia conns in conneniēti loco induitur amictu, alba, cingulo, & tunicella vio- lacea. Omnibus Cardinalibus paratis, cantores incipiunt Antiphonā. Exau di nos Domine &c. Tnnc accedit an- te Pontificem Subdiaconus Apoſto licus, vt ſupra dictū eſt, paratus, por- tans lancem cineribus plenam dete- ctam, quam de altari ſacriſta, ſine ceri moniarius ſibi dedit: & ad dextram Pontificis genuflectit, ibidem dictam lancem cum cineribns tenēs, quouſq; Papa omnibus cineres imponat. Tūc accednnt duo Epiſcopi aſſiſtentes cū libro, & cādela, & Papa benedicens ci neres, ſedens cum mitra dicit Anti- phonam. Exaudi nos Domine. qua re- petita depoſita mitra ſurgit, dicēs. Do minus vobiſcū. ℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Omnipotēs ſempiterne De us: cum tribus orationibus ſequenti- bus, prout in libro. Incœpta quarta oratione vocatur ad Pontificis dex- tram prior præsbyterorum epiſco- porum Cardinalium, & duo acolythi ſuperpelliciis indnti, vnus cnm thurī bulo, et incenſo, alius cum vaſe aquæ benedictæ, et aſpſorio: qui ambo etiā ad dextram Pontificis locantur poſt præsbyterum Cardinalem aſſiſtētem: Finitis orationibus Papa miniſtrante præsbytero Cardinali aſſiſtēte, impo nit incenſnm, aſpergit cineres, deinde incenſat, tunc cantores incipiunt. Im- mutemur habitu. etc. Prior Epiſco- pornm iuxta antiquam conſnetndinē pluuiali indntus ſiue mitra, velut ali- quando ſeruatnm fuit, & Bonifacius nonus ſtatuit, nunc vero celebratn- rus Cardinalis iam omnibus ornamē tis ſacris pro miſſa dicenda indntus, demptis tamen chirothecis, et annulo pontificali, accedit ad Papam, et ſine mitra ſolus detecto capite, facta Pa- pæ reuerentia, ſtans coram eo ſupra ſcabellum nihil dicens, imponit Papæ ſedenti cineres ſupra caput in formā Crucis: deinde deſcendit de ſcabello, amouetur ſcabellum, ſedet Papa, im- ponitur ei mitra, accedunt duo audi- tores portātes mantile, quod a credē- tiariis Papæ acceperunt: illud hincin- de tenent ſuper gremia Papæ, qui illī Cardinali, a qno cineres accepit, incli- nato capite coram ſe ſtanti dat cine- res dicens. Memento homo. etc. Et nota qnod ſi Imperator, aut Rex ſit præſens, accipit cineres immediate poſt Cardinales omnes, et oſculatur pedem Papæ, et ſimiliter alii princi- pes, qui ſedent inter Cardinales, reci- piunt cineres poſt eos. Non idem ſer uatur in diſtributione candelarum, et palmarum, quia hi accipiunt, pront ſe dent: In iſto autem actu, qui hnmilita

tem

tem præfert, principes ſacerdoti ſe inclinant, & illis cedunt, Cardinalis autem, ſi eſt ille, qui eſt celebraturus, acceptis cineribus reuertitur ad faldiſtorium ſuum prope altare, vbi ſedet, & accipit chirothecas, & annulum pontificalem, & imponitur ei mitra, ſicq; manet vſq; ad perfectam diſtributionem. Accedunt poſt ſucceſſiue omnes alii Cardinales, & p̄lati, & alii, vnus poſt alium, & a Papa cineres accipiūt, vt in candelis. Si autem, qui dedit Papæ cineres, eſt prior Cardinaliū: poſt quam accepit cineres, reuertatur ad locum ſuum; & celebrans in loco ſuæ receptionis, & in habitu ſuæ dignitatis accipit cineres, & deinde reuertitur ad altare, & capit ad omnia paramenta, vel vt aliqui volunt, accipit cineres cum planeta ſtatim poſt priorē Cardinalium. Acceptis cineribus Cardinales inclinati oſculantur genu, alii etiam prælati parati genuflexi oſculantur genu, alii vero non parati genuflexi oſculantur pedem Papæ, poſt quam cineres ab eo acceperint. Datis cineribus Papa adhuc cum mitra ſedēs abluit manus more conſuetō, prout etiam ſupra in purificatione dictum eſt: Deinde detracta mitra ſurgit, & aſſiſtentibus ante eum duobus ceroferariis more ſolito cantat. Dominus vobiſcum. ℞. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine &c. ſub concluſione per Chriſtum Dominum noſtrum, vt in ordinario. His finitis prælati, & officiales omnes extra cancellum, Cardinales vero intus in locis ſuis dimittunt paramenta, & accipiūt cappas ſuas conſuetas. Et Pontifex facta oratione ante altare, facit cum celebrante confeſſionem, et more conſueto incipitur miſſa. Finita cōfeſſione Papa aſcendit ſedem eminentem, et præsbytero Cardinali miniſtrante imponit incenſum in thuribulo: præsbyter Cardinalis reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales, incēſatur altare, deinde celebrans, poſtea Papa: interim Cardinales veniunt ad circulum more conſueto. Incenſato Papa præsbyter Cardinalis vadit ad circulum inter alios Cardinales, et Papa dicit Introitum, et Kyrieeleiſon. Cum dicitur. Dominus vobiſcum, ante orationem, Papa deſcendit ad faldiſtorium, vbi abſtracta mitra genuflectit, et ſic manet vſq; ad finem omnium orationum. Idem facit antequam incipiatur verſus. Adiuua nos: ſic manens vſq; ad finem verſus, ſimiliter dicto per eum, Sanctus, vſq; Per omnia ſæcula, ante Agnus Dei, & ad omnes orationes poſt comunionem: & tunc omnes alii, qui ſunt in cappella, genuflectunt præter celebrantem, Diaconū, & ſubdiaconum, qui non genuflectunt niſi ad verſum. Adiuua nos. Ad Introitum, Sanctus, & Agnus Dei fit circulus per Cardinales, patena tenetur ꝑ ſubdiaconum, incēſantur omnes poſt Offertorium, pax datur, & alia fiunt, prout in aliis miſſis; & fit ſermo, dicuntur quinq; orationes: prima de die ſub ſua concluſione, ſecunda A cunctis, tertia Omnipotens ſempiterne Deus, qui viuorum &c. quarta contra paganos, quinta pro Papa. Et nota quod poſt vltimam orationem in finem miſſæ dicitur oratio ſupra populum ſub ſua concluſione, & Diaconus ſurgens, vertenſq; faciē ad populum dicit. Humiliate capita veſtra Deo, ad quam Papa, & omnes alii manent genuflexi quouſq; dicitur. Per omnia ſæcula &c. Tunc Pōtifex ſurgit, & accepta mitra aſcendit ad ſolium, vbi deponitur ei mitra. Interim

Subdiaconus venit cum Cruce ante Papam, qui dicto per Diaconum Benedicamus Domino, & reſponſo Deo gratias, dat benedictionem, deinde redit ad Cameram more conſueto.

De officio diei Cinerum, Papa abſente.

SI autem in die cinerum Papa non ſit præſens: ſuper credentia parantur duo vaſa argentea, duæ lances pro lauandis manibus Cardinalis celebrātis, & alia more cōſueto. Deinde Cardinalis celebraturus prænenit ad eccleſiam, in tempore induit ſe paramentis violaceis vſq; ad planetam excluſiue, dimiſſis chirothecis, & annulo pōtificali, accipit pluuiale ſuper dalmaticam, & mitram albam, & accedit ad altare, vbi depoſita mitra aſtās in cornu ſiniſtro altaris, videlicet epiſtolæ, benedicit cineres in lance ibidem ſuper altare poſitas per ſacriſtam, vt ſupra dictum eſt. Cum venerint Cardinales, impetrata licentia, celebrans cū mitra faciens reuerentiam Cardinalibus accedit ad medinm altaris, vbi depoſita mitra renibns ad altare verſis, a dextris habens Subdiaconnm cappellæ peluim cum cineribus reuerenter tenentem, priori Epiſcoporum Cardinalinm in ſua cappa lanea conſueta ad ſe venienti ſtans caput nudū inclinat, ſuper quod prior prædictus etiam capite detecto cineres imponit dicens. Memento homo &c. Cui mox ſimiliter capnt inclināti celebraturns imponit etiam cineres eodem modo. Cum veniūt ſucceſſiue Cardinales reliqui bini, & bini cum ſuis cappis ad cineres, & celebrans, cnm dat cineres Cardinalibns, ſtat ſine mitra: deīde per Clericos cappellæ apportatur faldiſtorium, in quo celebrans ſedet, & acceptа mitra, et mappula pro gremiali, quam diaconus cappellæ ſibi imponit, duobus cappellanis ſuperpelliciis indutis hinc, et inde genuflexis illam tenentibus, dat cineres prælatis, et aliis omnibns ad eum venientibus, qui omnes ſe profunde inclinant: tamen neq; Cardinales, neq; alii manum, vel aliud cineres imponentis debent oſculari. Datis cineribus celebrans Diacono, et Subdiacono mantile tenentib⁹, lauat manus, ſurgit depoſita mitra, a monetur faldiſtorium, et reponitur in loco cōſueto, et ſtans in cornu epiſtolæ verſus altare dicit. Dominns vobiſcum. ℟. Et cū ſpiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine: vt in ordinario. Deinde reaccepta mitra vadit ad faldiſtorium, deponit pluuiale, ſedens q; accipit chirothecas, Planetam, mitram, et annulnm pontificalem, et vadit ad confeſſionem, vt moris eſt. Incipitnr miſſa, in qua cnm dicit. Dominus vobiſcū, ante orationes, quæ epiſtolam præcedunt, Cardinales, et alii omnes in locis ſuis genuflectūt, et ſic permanent vſq; ad finitas omnes orationes. Idem faciunt quando in tractu dicitur verſus. Adiuna nos Dens etc. per totum verſum. Similiter dicto Sāctus, vſq; per omnia ſæcula ſæculorū ante Agnus Dei etc. Dicto Dominns vobiſcum ante orationes poſt communionem. Et hoc ſeruatur in omnibus miſſis ferialibus, et mortuorum in cappella Papæ, ſiue ſit præſens, ſiue ſit abſens Papa: omnes genuflectunt dīctis tēporibus, et ſit ſermo. Accedunt autem ſinguli pro cinerum perceptione eo ordine, pront ſupra in feſto purificationis Beatæ Mariæ virginis in diſtributione candelarū eſt ordinatū.

Si Papa in die cinerum celebrabit.

Si autem

SI autem in hac die cinerum Papa vellet ipſemet celebrare: finita oratione poſt dationem cinerum Papa ſedet aliquantulum, & mox ſurgens ſine mitra incipit. Deus in adiutorium meum. pro nona: & cum incipit pſalmus Mirabilia, ſedet. Cardinales, & prælati, & alii omnes retinent ſua paramenta: Diaconus euangelii, & Subdiaconus epiſtolæ parati vſq; ad planetam excluſiue induunt Papam more ſolito: Diaconi aſſiſtentes cum ſuis planetis ante plicatis adiuuant: dum ſandalia imponuntur, Papa dicit. Quã dilecta &c. Finita nona, vt alias in tertiis, Papa lauat manus cum cerimoniis conſuetis, & tunc incipit ſeruire pro aſſiſtente cappellano prior præsbyterorum cum pluuiali, non cum planeta: parato Pontifice Diaconus, & Subdiaconus capiunt planetas plicatas ante pectus, & manipulum: fit proceſſio ad altare more conſueto, oc currunt tres præsbyteri Cardinales, vt alias: Diaconus euangelii, & Subdiaconus epiſtolæ dimittunt, & reaſſumunt planetas, vt diximus in prima Dominica de aduentu: genuflexiones, adorationes, verſum, & poſt ſanctus ſeruantur, vt prædiximus, & omnia alia, quæ in miſſis papalibus ſeruari ſolent: niſi quod Papa communicat in altari, non autem in ſede eminenti. Et ſimiliter cõmunicat miniſtros, & cum calamo, & dicitur tantum vna oratio cum alia ſupra populum in fine: genuflectit tamen Papa, cum dicitur. Adiuua, non in faldiſtorio ante altare, ſed in ſede ſua. Si Papa celebrans vellet ipſemet ſermonem facere, poſt euangelium, deſcenderet ad faldiſtorium ante altare, & facta oratione ſederet ſuper cathedram ſibi poſitam ante altare in medio, ita vt reuerteret ad altare, & inde ſermonem haberet ad populũ, & hoc ſi altaris ſituatio requireret, videlicet quod inde videri poſſit populus, & tũc Diaconi aſſiſtentes ſederent hinc inde, & ante Diaconum a dexteris ſederet prior præsbyterorum aſſiſtens, & apud eum diaconus euangelii, a ſiniſtris vero Diaconus aſſiſtens tantum. Si autem ſedendo ante altare, non poſſet videri populus, vt Romæ in eccleſia ſancti Petri: tunc ex ſede eminenti Papa haberet ſermonem, & ſederẽt omnes, vt conſueuerunt. Si vero aliquis Cardinalis habiturus eſſet ſermonem: ipſe debet ſeruire pro aſſiſtente, cuiuſcunq; cõditionis ſit, & cum pluuiali.

De prima Dominica Quadrageſimæ.

PRima dominica quadrageſimæ celebrare ſolet Vicecamerarius Papæ, ſi eſt Epiſcopus, & ſi non eſt Epiſcopus, dignior Epiſcoporum aſſiſtentium Papæ cum paramentis violaceis: diaconus, & ſubdiaconus vtuntur planetis plicatis ante pectus: dicuntur quinq; orationes, prima de die ſub ſua concluſione, ſecunda: Acũctis, tertia: Omnipotens ſempiterne Deus, qui viuorum. &c. quarta contra paganos, quinta pro Pontifice: omnes hæ quatuor ſub ſua concluſione, et fit ſermo, quem facit procurator ordinis prædicatorum. Omnia alia fiunt more conſueto.

De ſecunda Dominica Quadrageſimæ.

SEcunda Dominica quadrageſimæ celebrare ſolet alius ex Epiſcopis aſſiſtentibus Papæ in paramentis uiolaceis. Miniſtri vtuntur planetis plicatis, prout in Dominica præcedente: dicuntur quinq; orationes, vt ſupra, Omnia alia fiunt more ſolito. Sermo

nẽ facit procurator ordinis minorũ.

De tertia Dominica Quadrageſimæ.

DOminica tertia Quadrageſimæ celebrare ſolet vnus ex Epiſcopis Papæ aſſiſtentibus in paramentis violaceis: miniſtri vtuntur planetis, vt ſupra: dicuntur quinque orationes, & omnia alia fiũt prout in prima Dominica Quadrageſimæ. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum diui Auguſtini.

De quarta Dominica Quadrageſimæ, quæ dicitur Lætare, ſiue de Roſa.

QVarta Dominica Quadrageſimæ, quæ Dominica Lætare, vel de Roſa vocatur, celebrare ſolet vnus ex Reuerendiſſimis dominis præsbyteris Cardinalibus. Hoc mane anteq̃ Pontifex ſecretam cameram exeat, in camera papagalli iuxta lectum paramenti, aut alio conuenienti loco paratur parua menſa mappulis mundis cooperta ſericeis, duo candelabra cũ luminaribus deſuper, thuribulum cũ incenſo, vas aquæ benedictæ cum aſperſorio, ampulla cũ balſamo, pixis cum muſco, & vnum paruum coclear, ac candelabrum pro roſa deſuper ponenda. Cum Põtifex exit de camera ſecreta, p̃fertur ei aurea roſa per vnum ex cubiculariis ſecretis, & ponitur ſuper menſam ſuper cãdelabrum prædictum. Et omnia ſeruantur circa benedictionem, & traditionem roſæ, quæ ſuperius diximus in prima parte. Pontifex igitur hora competẽti auream roſam præferẽs ſiniſtra manu, & dextra populum benedicens, ad eccleſiam cum pluuiali, & mitra precioſis procedit: duo Cardinales aſſiſtentes hinc, & inde fimbrias pluuialis Papæ eleuatas portant, caudam vero portat nobilior laicus. Cum Papa fuerit in cappella apud faldiſtorium, dat roſam Diacono a dextris aſſiſtẽti, & ille vni ex Clericis Cameræ, qui eam ad altare portat, & per ſacriſtã, vel eo abſente, per Clericum cerimoniarum locatur ſuper altare in medio: tunc fit confeſſio, & miſſa incipitur more conſueto. Finita confeſſione Pontifex aſcendit ad ſolium: celebrãs vtitur paramentis violaceis, & mitra precioſa: miniſtri vtuntur dalmatica, & tunicella, non planetis: hac die non dicitur. Pax vobis, ſed Dominus vobiſcum. Dicuntur quinque orationes, & alia fiunt, pront in Dominica prima Quadrageſimæ. Sermonem facit procurator ordinis Beatæ Mariæ de monte Carmello. Finita miſſa datur Roſa, & ſociatur ille, cui data eſt, vt ſupra diximus in prima parte.

De quinta Dominica Quadrageſimæ.

QVinta Dominica Quadrageſimæ, quæ de paſſione dicitur: antequam Papa de camera exeat, cooperiantur Cruces ſuper altare, & quæ ante Pontificem portari ſolet: ſi officium peragi debet in cappella maiori, conſueuit parari quoddam velum ſericeum ſuper altare, quo imagines in pariete altaris depictæ cooperiantur. Hodie celebrare cõſueuit aliquis prælatus Romanæ curiæ: Tres orationes dicuntur, prima de die ſub ſua concluſione, Secunda contra paganos, tertia pro Pontifice ſub ſua concluſione. Cum in fine Euangelii dicitur: Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo: Clerici cappellæ ſuper altare velum paratum cordulis in rotulis ſupra in altum confixis euntibus ſurſum trahunt, vt eo imagines omnes ibidem depictæ cooperiãtur,

& ſermo

& ſermo per aliquem prælatum, vel per fratrem ordinis ſeruorum fieri conſueuit.

De Sexta Dominica Quadrageſimæ in palmis, Papa præſente.

SExta Dominica quadrageſimæ quæ palmarum appellatur ordinentur palmæ in cappella benedicēdæ, & diſtribuendæ, videlicet duæ magnæ variis floribus, & perpulchre laboratæ, tertia parua ſimili modo ornata, & laborata pro Pontifice: aliæ palmæ primis duabus minores etiam pulchræ laboratæ, ſine floribus tamen; pro Cardinalibus, minores pro prælatis, & pro oratoribus, & magnis nobilibus, pro officialibus, ac aliis omnibus ad cappellam venientibus: deficientibus palmis parantur rami oliuarum in numero copioſo, crucibus ex foliis palmarum confectis ſingulis alligatis. Item credentiarii Papæ ordinent ſuper angulo altaris cappellæ, vbi benedictio palmarum fieri debet, duo vaſa cōuenietia pro lauandis manibus Papæ, cū mantili, & gremiali, ac medulla panis: clerici cappellæ præparent thuribulum cum nauicella, coclear, & incenſo, vas aquæ benedictæ cum aſperſorio, & duo candelabra cum luminaribus: paretur etiam per ſererios ad oſtium cappellæ baldachinum. Hora deinde conuenienti Pontifex paratus amictu, alba cingulo, ſtola violacea, pluuiali rubro, & mitra ſimplici, præcedentibus Cruce, ac Cardinalibus, & aliis more ſolito, venit ad cappellam, vbi palmæ ſunt benedicendæ. Facta oratione ante altare, aſcēdit ad ſolium, ſedetq; tunc Cardinales veniunt ad reuerentiam cum cappis, deinde capiunt paramenta ſua violacea, vt ſupra in candelis, & cineribus dixi mus: & ſimiliter omnes alii prælati, & officiales. Omnibus paratis Papa depoſita mitra ſurgit, & miniſtrantibus duobus Epiſcopis aſſiſtentibus librum, & candelam more ſolito, Papa ſtans benedicit palmas, incipiens. verſ. Dominus vobiſcum. Oremus. Auge fidem in te ſperantiū Deus. &c. cum præfatione, & quinq; orationibus ſequentibus: interim nihil cantatur. Cum quinta oratio dicitur, Prior præsbyterorum Cardinalium venit ad dextram Papæ, & duo acolythi, vnus cū thuribulo, & nauicella, & alius cum aſperſorio, & vaſe aquæ benedictæ. Finitis orationibus, miniſtrāte priore prædicto, Papa adhuc ſtās ſine mitra imponit incenſum, deinde aſpergit verſus palmas tertio, poſtea incenſat, ter ducens thuribulum, tum dicit. Dominus vobiſcum, & aliam orationem, quæ incipit, Deus, qui filium tuum &c. Tum ſedens accipit mitrā, & præsbyter Cardinalis, ac acolythi ad ſua loca reuertuntur: accedit deinde prior epiſcoporum Cardinalium ſtans detecto capite ante Pontificem, illi dat ſigillatim duas magnas palmas, quas Pontifex dat duobus nobilioribus curiæ tenendas, & deferendas, qui iuxta Pontificem hinc & inde collocantur deinde dat eidem tertiam minorem, qua Pōtifex in officio vtitur, & hanc vnus ex cubiculariis ſecretis ſeruat: Et ad vnamquamq; palmam ipſe prius oſculatur palmam, & manum Pontificis: incœpta diſtributione palmarum, cantores dicunt Antiphonā. Pueri hebreorū prout in ordinario. Palmas miniſtrant Clerici Cameræ Camerario, vel eius Vicecamerario, qui eas det Diacono Cardinali ad illā Papæ manum aſſiſtenti, ad quā poſitæ ſunt palmæ, & duo auditores

M

accedunt, quorum dignior mappulam pro gremio Pōtificis, quam a credentiariis Papæ accipit, Cardinalibus aſſiſtentibus porrigit, qui eam gremio Pontificis ſuperponant: auditores vero illam hinc & inde genuflexi tenent vſq; ad finem diſtributionis, Tunc Pontifex priori Epiſcoporum Cardinalium dat palmam, qui eam deuote ſuſcipiens eius manum, deinde genu dextrum oſculatur. Idem faciant ſucceſſiue omnes Cardinales. Poſtmodum prælati omnes parati, & omnes alii, pro palmis veniunt, prælati parati genuflexi, poſtquam palmis receperint, dextrum genu tātum, alii vero omnes pedem Papæ oſculantur: Vicecancellario, maiori Pœnitentiario, & Camerario Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus dantur duæ palmæ pro quolibet. Celebrans recepta palma ſua vadit ad faldiſtorium prope altare; vbi depoſito paramento accipit cappam, ſedenſq; dicit Pſalmum. Quam dilecta. &c. capit ſandalia, & paratur more conſueto. Si miſſa in illa cappella dicenda erit, in qua palmæ ſunt benedictæ, poterit etiam prius accipere ſandalia, & alia paramenta, & cum habitu ordini ſuo congruo ire pro palma, & deinde redire ad faldiſtorium. Si vero in alio loco benedicuntur palmæ, celebraturus accepta palma redit ad locum ſuum, vbi deponens paramenta accipit cappam, & vadit ad cappellam, vel eccleſiam, vbi rem diuinam eſt peracturus: ibidem paramenta recipit: miniſtri vtuntur planetis ante pectus plicatis. Finita diſtributione Pontifex lauat manus ordine conſueto, deferente aquam nobiliore laico, & miniſtrante Epiſcopo Cardinali primo: tum depoſita mitra ſurgit: accedunt ad Pontificem aſſiſtentes cum libro, & candela, ac duo acolythi cum candelabris, & Papa ſtans dicit. Dominus vobiſcum. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus: prout in ordinario. Interim ordinatur proceſſio, & octo nobiles, qui baldachinum ſuper Pontificem portent. Papa finita oratione ſedens accipit mitram, & miniſtrante præsbyterorum Cardinalium priore ponit incenſum. Et nota quod ad priorem diaconorum Cardinalium ſpectat ſemper ordinare proceſſiones: & antequā Papa ſurgat, & eius crux ſe moueat, Diaconus a ſiniſtris Papæ aſſiſtens verſus ad populum alta voce dicit in modum lectionis. Procedamus in pace: & cantores reſpondent: In nomine Chriſti amen. Proceſſio fit vſq; ad locum, vbi Pontifex populo palmas proiiciet, & deinde ad eccleſiam, ſiue cappellam, vbi officium peragendum erit, proceditur eo ordine, vt ſupra in die purificationis Beatæ Mariæ virginis eſt exp̄ſſum. Poſtquā Pōtifex palmas populo proiecerit, cum ad eccleſiam, ſiue cappellā reuertitur, anteq̄ Crux ingrediatur intrāt duo, vel tres ex cātoribus, & clauditur porta, & ibi duo, vel tres ex p̄dictis cantores cantant. Gloria, laus. &c. Et cantores, qui ſunt ab extra repetunt eundem verſum, prout in ordinario. Finitis verſibus, vel maiori parte, vt tempus poſtulabit, cantores ab extra cantant Antiphonam. Ingrediente Domino: & ſubdiaconus cum Cruce tangit portam, quæ aperitur, & intrant omnes: prælati, & officiales antequā cācellum cappellæ intrēt, deponunt paramenta, & ſuperpellicia, & accipiunt cappas. Cardinales vero in locis ſuis paramenta deponunt, & cappas accipiunt. Papa cū fuerit ante

erit ante altare, orat in faldiſtorio ſine mitra, ſi prius ibidem non orauit, tum ſurgit, & cum celebrante dicit confeſſionem, & incipitur Introitus. Finita confeſſione Papa aſcendit ad ſolium, ſedetq́, & miniſtrante priore præsbyterorum imponit incenſum, quia non fit ei reuerentia a Cardinalibus, cum prius facta ſit, vnaq́ tantum oratio dicitur. Dum cantatur tractus, clerici cappellæ portant paramenta ad locum, vbi ſtant cantores: ibi tres ex eis dicturi paſſionem parantur amictu, alba, cingulo, manipulo, & ſtola in modum Diaconi, coloris violacei: omnes conſueuerunt tamen plerunq́ vti variis coloribus importunitate aliquorum, & contra voluntatem clericorum cerimoniarum: videlicet qui euangeliſtæ perſonam ſuſtinet albo, Iudæus rubro, Chriſtus nigro. Sed honeſtius eſt, vt oẽs utantur violaceis. Et circa finem tractus mouent ſe a loco, vbi ſe induerint, & ille, qui euangeliſtã aget, portat librũ, & præcedit: Sequitur iudæus, deinde Chriſtus: Faciunt reuerentiam altari, & Papæ, deinde aſcendunt ad oſculũ pedis Papæ, vnus poſt alium, prout venerunt: deinde vadunt ad locum euangelii conſuetum, vbi paſſionem cantare debent ſine luminaribus, & incenſo. Adducuntur etiam illuc tres cappellani celebrantis, quorũ vnus ſtans in medio aliorum duorum, tenet librum ſuper caput ſuum, ſicut ad euangelium ſubdiaconus tenere conſueuit, & mutantur per vices. Dum incipitur paſſio, Papa ſurgit depoſita mitra, & omnes alii ſurgunt, & ſtant vſq́ in finem, palmas manu tenentes. Celebrans vero depoſita mitra vadit de faldiſtorio ſuo ad cornu epiſtolæ altaris, vbi ſtat diſcooperto capite, & palmam etiam manu tenet: ſuper altare habet miſſale, & plane legit paſſionem verſus aliquantulum ad illam cantantes: Et poſtquam paſſionem legerit, dicit pro euangelio: Altera autem die: prout in ordinario. Finita paſſione a cantoribus, redit ad faldiſtorium ſuum: cum cantor in paſſione dixerit. Ieſus autẽ iterum clamans voce magna emiſit ſpiritum: Papa in ſolio, celebrans ante altare, & omnes alii in locis ſuis detectis capitibus genuflectunt, orantes per ſpacium vnius Pater noſter. Tum ſurgentibus omnibus cantor perficit paſſionem, & Papa ſedet, & accipit mitram. Cantores vero factis reuerentiis altari, & Papæ recedunt. Diaconus autem planetam plicatam habens ſuper humerum ſiniſtrum, accipit librum euangeliorum, & illum ponit ſuper altare, deinde vadit ad oſculum pedis Papæ: tum reuertitur ad altare, & ibi genuflexus dicit. Munda cor meum, &c. Interim miniſtrante priore præsbyterorum Cardinalium, Papa imponit incenſum more conſueto. Diaconus dicto Munda cor meum, &c. accipit librum de altari tenens illum ante pectus ſuum, & accedit ante gradus Papæ, præcedentibus illum thuriferario, & duobus cappellanis celebrantis, ſine candelabris, & luminaribus, ac Subdiacono ſequente, vt alias: petitq́ benedictionem, incenſat librum, & cantat euangelium: quo finito Papa oſculatur librum, & incenſatur, ac omnia alia fiunt, vt in aliis miſſis. Ad eleuationem Sacramenti Papa etiam ſolet tenere palmam ſuam, non alii, & nõ fit ſermo: finita miſſa Papa dat benedictionem, & celebrãs pronũciat indulgentias. Illi duo nobiles cum palmis præcedere debent imme

diate Pontificem poſt diaconos aſſiſtentes vſq; ad cameram papagalli, & illas ibi camerariis ſecretis cōſignare.

De officio Dominicæ palmarum, Papa celebrante.

SI Papa hac die palmarum voluerit celebrare: omnia ſeruabuntur, quæ in aliis miſſis papalibus ſeruari ſolent. Diaconus, & Subdiaconus vtuntur planetis ante pectus plicatis, quas non accipiunt, niſi cum Papa habuerit omnia paramenta, & ipſi induti vſq; ad planetam excluſiue, induunt Papam. Sed paſſionem cantabūt tres cantores more conſueto, ſi Cardinalis diaconus eam noluerit cantare: ſi autem Cardinalis cantare uoluerit, vt antiqui factitarunt, ſeruabitur, vt latius dicemus infra in Paraſceue. Cum vero peruentum fuerit ad locum, vbi dicitur. Altera autem die: Diaconus Cardinalis depoſita planeta, & plicata ea, ac poſita ſuper humerum ſiniſtrum, petit benedictionem, & facit, vt alias, quando eſt dicturus euangelium. Noſtris temporibus non portantur luminaria ad hoc euangelium, ſed incenſum tantum. Legi tamen in libris cerimonialibus, quod luminaria portantur ad hanc partem. Quid conuenietius, maiores ſtatuant: alia ſeruantur, vt alias.

De officio Dominicæ palmarum, Papa abſente.

SI vero Papa non interſit huius diei officio: parantur palmæ in loco conuenienti, vt ex altari commode benedici poſſint. Et Cardinalis celebraturus præuenit ad eccleſiam, vbi capit paramenta omnia vſq; ad dalmaticam incluſiue: deinde imponitur ei pluuiale, mitra, ac annuli pontificales ſine chirothecis: quibus ſic indutus, poſtquam Cardinales venerint, impetrata incipiendi venia accedit ad altare cum mitra, & facta reuerentia Cardinalibus deponitur ei mitra, & facit reuerentiam Cruci in altari poſitæ, & ſtans in medio altaris ex libro ibidem ante ipſum poſito benedicit palmas, aſſiſtente ſibi a dextris Diacono, & a ſiniſtris ſubdiacono: paratur interim aqua benedicta cū aſperſorio, & thuribulum cum nauicella incenſi, quæ duo ex cappellanis celebrantis tenent. Finita benedictione celebrans imponit incēſum in thuribulum, deinde aſpergit, tum incenſat palmas miniſtrante diacono: ponitur poſt hæc ei faldiſtorium antē medium altaris, vbi ſedet, & accipit mitram, & mappulam ſuper gremium, & Clerici Cameræ, & Vicecamerarius, vel in eorum abſentia cubicularii Papæ, & alius prælatus miniſtrent palmas celebranti. Interim omnes Cardinales iuxta ordinem ſuum in locis ſuis depoſitis cappis capiunt paramenta ſua: ſimiliter omnes prælati, ac officiales conſueti extra cancellum cappellæ paramenta, ſeu ſuperpellicia accipiunt, in quibus ad cappellam reuertuntur, poſtquam omnes paramēta acceperint, accedūt Cardinales omnes, primi ſeniores, deinde alii per ordinem bini & bini, & cantores incipiunt. Pueri hebræorum. Cū fuerint primi ante celebrantē, coram eo mitras deponunt, ſurgit celebrās depoſita mitra, & e manibus primi Cardinalis accipiet palmam: deinde celebrans det eidem primo Cardinali, & ſucceſſiue omnibus aliis Cardinalibus per ordinem palmas, ſtans ſemper ſine mitra. Tum ſedēs cum mitra dat palmas omnibus prælatis, aliis

dum

dum ſufficiunt, deinde det ramos oliuarum. Et neq; Cardinales, neq; prælati palmas accipientes manum, aut aliquid celebrantis oſculari debent, ſed ſolum palmas accipiendo, aliquantulum caput inclinant. Alii vero omnes, videlicet protonotarii, officiales, & quicunq; alii non parati palmas accipiendo coram celebrante genuflexi, manum oſculari debent. Veniunt autem eo ordine ad palmas recipiendas, quo de candelis, & cineribus diximus. Finita diſtributione celebrans adhuc ſedens cum mitra ante altare lauat manus, deinde depoſita mitra ſurgit, amoueturq; faldiſtorium: & ſtans in medio altaris verſus ad altare dicit cantando. Dominus vobiſcum. &c. Oremus. Omnipotens ſempiterne Deus. &c. Deinde imponit incenſum in turibulo, & ordinatur proceſſio. Crucem defert Subdiaconus cappellæ omnibus paramentis indutus inter duos ceroferarios, quos præcedit thuriferarius: Crucem præcedunt ſcutiferi Papæ. &c. prout ſupra in miſſa Papæ. Poſt crucem prælati omnes parati, deinde Cardinales, & in fine celebrans ſolus medius inter Diaconum cappellæ a dextris, & cappellanum ſuum aſſiſtentem ſine pluuiali, ambos eius pluuialis fimbrias ſuſtinentes, & omnes deferunt in manibus ſuis palmas: Cantores vero iuxta portam, vbi Papa conſueuit palmas proiicere, ſe firment. Locentur itaq; per ordinem prælati omnes, deinde Cardinales taliter q̃d iunior ſit iuxta portam, extra quam ſolent proiici palmæ populo: & hoc ordine vadunt ad locum, vbi palmæ ad populum proiiciuntur: quem ingreditur celebrans cum ſuis miniſtris, & aliis Cardinalibus, qui intrare voluerint, & palmas populo proiicit: tum ordine, quo venerant, ad cappellam reuertuntur, ſiue ad eccleſiam, vbi miſſa celebranda eſt. Subdiaconus vero cum Cruce, & cantores cum fuerint apud portam cappellæ, ſiue eccleſiæ, ſe firmant ab extra, & duo vel tres cantores intrant, & clauditur porta omnibus aliis extra manentibus. Quibus hinc inde ſuo ordine ſtãtibus cantores, qui ſunt intus, incipiunt. Gloria, laus. &c. Reſpondent cantores ab extra vt in ordinario. Tum illi ab extra dicunt Antiphonam. Ingrediente Domino: Et ſubdiaconus cum Cruce portam tangit, aperitur, & intrant omnes. Cardinales in cappella deponunt paramenta in locis ſuis, prælati vero, & officiales extra cancellum cappellæ, & capiunt cappas laneas: celebrans vero vadit ad altare, vbi in faldiſtorio ſuo depoſito pluuiali ſedet, capit chirothecas, planetam, mitram, & annulum Pontificalem. Tum accedit ad confeſſionem, & dicit miſſam more conſueto, & dicitur tantum vna oratio, & non fit ſermo. Cũ tractus dicitur, cantores tres parant ſe pro paſſione dicenda, & circa finem tractus intrant cappellam, veniunt ad celebrantem, cuius manum genuflexi oſculantur, deinde cum tribus cappellanis celebrantis accedunt ad locum conſuetum, & dicunt paſſionem. Interim vero, dum paſſio dicitur, Celebrans ſtans in cornu epiſtolæ altaris, palmam in ſiniſtra tenens, ex miſſali ſuper altari poſito legit paſſionem, & euangelium, vt ſupra Papa præſente dictum eſt. Finita paſſione reuertuntur ad loca ſua cantores, diaconus cappellæ ponit librũ ſuper altare, & celebrans accedit ad faldiſtorium accepta mitra, vbi ſe-

dens, miniſtrante Diacono cappellæ, imponit incenſum: deinde dicto per Diaconum ante altare. Munda, &c. illi corã ſe genuflexo benedicit, & alia omnia fiunt, vt ſupra diximus.

De matutinis tenebrarum quartæ Feriæ maioris hebdomadæ, Papa præſente.

FEria quarta maioris hebdomadæ, quæ ſancta dicitur, Clerici cappellæ ponunt in tempore in præsbyterio, ſiue in plano altaris ad cornu epiſtolæ in oppoſito loci, vbi faldiſtorium pro celebrãte poni ſolet, in cappella ſacri palatii, & alibi pro loci diſpoſitione, candelabrum in ſuperiori parte triangulare, aptum pro quindecim candelis vnius libræ pro qualibet, vel circa: ſuper candelabrum ipſum aptant, & collocant candelas ipſas pro matutinis tenebrarum. Hora deinde conuenienti Papa indutus amictu, alba, cingulo; ſtola violacea, & manto cum capucio inuerſo ſupra caput, vel cappa rubra de ſcarlato ſine mitra, & non præcedente Cruce, vadit ad cappellam, & poſt eum Cardinales, & prælati: alii diacõi Cardinales, qui alias aſſiſtere ſolẽt, vadũt poſt præsbyteros Cardinales in loco ſuo, quia Papæ non fit aſſiſtentia: fimbrias portat dignior ex aſſiſtentibus Epiſcopis poſt Papam. Quando Papa habet mantum, aſſiſtẽtes Epiſcopi non debent habere cappas, ſed mantum, quod mantellum aſſiſtentis, ſiue croceam vocant cum capucio inuerſo in modum cubiculariorum. Cum Papa peruenerit ad cappellam, facit orationem modo ſolito, deinde vadit ad ſedem ſuam: Cardinales non aſſiſtunt, neq; fit ei reuerentia a Cardinalibus. Cum quieuerit aliquantulum, ſurgit, & detecto capite verſus ad altare dicit ſecrete. Pater noſter: quo completo caput ſibi ipſi cooperit, & cantores incipiunt pro matutinis. Zelus domus tuæ. &c. cum incipitur Pſalmus, Papa ſedet, & omnes alii aſſiſtẽtes Epiſcopi aptant mãtum Papæ, ſiue cappam. Ad finem cuiuſlibet pſalmi, tam in matutinis, q̃ in laudibus, cerimoniarius facta reuerentia Papæ accedit ad candelabrum quindecim candelarum, & extinguit vnam ex candelis. Finito primo nocturno Papa ſurgit, & detecto capite ſtans verſus ad altare dicit. Pater noſter, ſecrete, & illud proſequitur: quo finito ſine vlla pronunciatione, abſolutione, ſiue benedictione ſedet: ſimiliter & alii omnes cantores in loco eorum ſtantes, ex libro ſuper eorum pulpito poſito verſi ad altare abſolute incipiunt lectiones ex libro Threnorum, ſiue lamentationum Hieremiæ prophetæ, vt in breuiario, & in principio & in fine faciunt reuerentiam altari, & Papæ: idem fit in ſecundo, & tertio nocturno. Cum incipitur Benedictus, Papa ſurgit ſtans detecto capite verſus ad altare, & remanet vna candela ſuper candelabrum. Interim extingũtur per cerimoniarium ſex candelæ ſupra altare paulatim, qui ita diſpenſat tempus, vt in vltimo verſu extinguat vltimam candelam: clerici cappellæ extingunt etiam eodem ordine ſex intorticia poſita ſuper cancellũ cappellæ: dum replicatur Antiphona ad benedictus. Papa circa finem deſcendit ad faldiſtorium, & cerimoniarius accedit ad candelabrum, & vnicam candelam inde accipiens, eam ardentem ad cornu Epiſtolæ altaris portat, & eam ibi ſub altari abſcondit

ri abſcondit

ri abſcondit ardentem. Cum incipi⸗tur Chriſtus factus, Papa genuflectit in faldiſtorio, & ſuper illud procumbit: quo finito cantores dicunt. Miſe⸗rere, alte legendo ſine nota vſque ad fi⸗nem. Et Papa adhuc genuflexus dicit orationem. Reſpice &c. voce intelli⸗gibili, vſque, Qui tecum, excluſiue, quod ſecrete complet. Et finita ora⸗tione cerimoniarius incipit pulſare manibus ſuper gradum altaris, vel ali⸗quod ſcabellum, & omnes faciunt fragorem, & ſtrepitum aliquantu⸗lum: & mox cerimoniarius profert candelam accenſam, & omnes ſilent: ſurgunt, & diſcedunt: candelæ quin⸗decim ſpectant ad clericos cerimonia⸗rum. Supraſcripta omnia ſeruantur in quinta, & ſexta feria ſequentibus in matutinis, in quibus non portatur Crux ante Papam, neque ipſe venit cum mitra.

De matutinis tenebrarum quartæ feriæ maioris hebdomadæ, Papa abſente.

Papa vero abſente pro matutinis tenebrarum in quarta feria maio⸗ris hebdomadæ: poſtquam Cardina⸗les aliqui in cappella fuerint, & ali⸗quantulum quieuerint, & intorticia ſuper cancellum, ac candelæ ſuper al⸗tare, & candelabrum accenſa ſunt. Ce⸗rimoniarius, licentia impetrata, can⸗toribus ſignum facit, qui dicunt: Pa⸗ter noſter: & incipiunt Antiphonam primi pſalmi, qua incœpta ſurgunt Cardinales, & omnes alii. Incœpto pſalmo ſedēt omnes, cerimōiarius in fine cuiuſlibet pſalmi extinguit vnā candelam, vt ſupra: cum reddetur ad verſiculum cuiuſlibet nocturni, om⸗nes ſurgunt, & detectis capitibus ver⸗ſi ad altare ſtantes dicunt ſecrete. Pa⸗ter noſter: deinde ſedent, & cantores dicunt lamentationes, & lectiones, vt ſupra: cum incipitur Benedictus, ſur⸗gunt Cardinales, & alii omnes, & eo finito, cum repetitur antiphona, ſe⸗dent vſquequo incipiatur. Chriſtus factus: tunc genuflectunt: finito Miſe⸗rere, prior Cardinalium, vel, vt ali⸗quando ſeruatum eſt, Cardinalis in craſtinum celebraturus, genuflexus in ſuo loco inter alios Cardinales, di⸗cit Orationem: Reſpice. &c. Alia om⸗nia fiunt, vt ſupra.

De quinta Feria maioris hebdomadæ, quæ Cœna Domini dicitur, Papa præſente.

Feria quinta in cœna Domini Sa⸗criſta debet ſummo mane, ante per diem ante paraſceue locum, vbi ho⸗norifice reponatur ſacramētū, quod Romæ fieri ſolet in parua cappella palatii, & fereriī baldachinum album ante cancellos cappellæ magnæ ſu⸗per credentia præter conſueta. Pare⸗tur alius calix cum palla, & patena, & mappula ſericea, ſuper calicē pro miſ⸗ſa ordinatum ponantur duæ Hoſtiæ conſecrandæ: Item portentur can⸗delæ circa finem miſſæ diſtribuendæ pro deducendo Sacramento, & pro⸗ceſſibus, ad locum conuenientem, vi⸗delicet vna duarum librarum, vel cir⸗ca, pulchre laborata pro Papa, pro Cardinalibus ceræ albæ trium libra⸗rum, vel circa, quælibet, & duarum li⸗brarum ceræ cōmunis quælibet pro prælatis paratis tantum, quia nullis aliis candelæ diſtribuuntur. Item pa⸗rentur duodecim intorticia ad hono⸗randum Sacramentum, cum porta⸗tur: deinde hora competenti Papa in⸗dutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albis, & mitra precioſis, ve⸗nit ad cappellam, orat, & facit confeſ

ſionem more ſolito:non fit ei reue-
rentia a Cardinalibus,quia fiet poſtea
in loco benedictionis,antequam legã
tur proceſſus. Facta confeſſione Pa-
pa aſcendit ad ſolium, ſedetq;, mini-
ſtrante priore præsbyterorum Cardi
nalium,imponit incenſum: incẽſatur
altare,Papa, & celebrans more con-
ſueto.Interim Cardinales veniunt ad
circulum. Gloria in excelſis, & Pax
Domini ad collectam primam, & Cre
do in vnum Deum dicuntur, & vna
oratio tantum. Non fit ſermo, non
datur oſculũ Pacis poſt Agnus Dei,
ſed Pax Domini, & Agnus Dei, &
omnes orationes ſequentes dicũtur:
omnia alia fiunt vt alias. Paulo ante
communionem cerimoniarius portat
Calicem prædictum de credentia ad al
tare pro reponendo in eo Corpus
Domini reſeruandum:facta commu-
nione per celebrantem de vtraq; ſpe-
cie antequam ſe purificet,reponit re-
uerenter Corpus Domini reſeruan-
dum in calicem vltimo paratum, quẽ
Diaconus cum palla patena deſuper
poſita,ac velo ſericeo cooperit, & in
medio altaris collocat reuereuter,de-
inde celebrans ſe purificat in eodem
loco,& reuerentia facta Sacramento
ſine mitra, quaſi lateraliter in cornu
epiſtolæ,vbi ſtans verſa facie ad popu
lum,lauat manus ob reuerentiam Sa-
cramenti,& complet miſſam.Interim
prælati,& ſubdiaconi,auditores, Cle
rici Cameræ,& acolythi extra cancel
lum cappellæ capiunt paramẽta,& ſu
perpellicia,vt moris eſt.Subdiaconus
Crucem ante Pontificem portaturus
omnia paramenta accipiat,ac ſi epiſto
lam eſſet dicturus. Per cerimoniari-
um vero diſtribuuntur candelæ, quæ
portantur per Clericos cappellæ:pro
Sãctiſſimo Domino noſtro datur vni

ex cubiculariis ſuis ſecretis, & pro
Cardinalibus dantur ſuis familiaribus
ſeruiẽtibus,de cera alba:omnibus au-
tem aliis prælatis paratis,de cera com
muni: & in fine miſſæ dicitur. Ite
miſſa eſt.Finita miſſa Papa dat benedi
ctionem,& non indulgentias, & cele-
brans ſignãs altare dicit.Initium ſan
cti Euangelii &c.Accedit ad faldiſto-
rium: exuitur omnibus paramentis
miſſalibus, & deinde alia ordini ſuo
conuenientia accipit,ſicut alii Cardi-
nales, & vadit ad locum ſuum inter
alios Cardinales, qui omnes paramen
ta ordinibus ſuis conuenientia acci-
piunt.Sex cappellani celebrãtis cum
ſuperpelliciis intorticia ante ſacramẽ
tum portant: omnibus paratis duo
acolythi offerunt duo thuribula Pa-
pæ,& miniſtrante præsbytero Cardi
nali,Papa imponit incenſum, & accẽ-
duntur omnes candelæ Papæ,Cardina
lium,& prælatorum,ac duodecim in-
torticia,vel plura,ſi Papæ placet,quæ
portantur per cappellanos celebran-
tis duo per quemlibet:deinde Papa de
ſcendit ad altare,vbi genuflexus Cor
pus Domini in calice pro craſtina die
repoſitum reuereuter incenſat, ter
thuribulum ducens. Deinde calicem
ipſum cũ ſacramento facta reuerẽtia,
deuote accipit, illũq; detecto capite
portat ſub baldachino:quod extra cã
cellos cappellæ expectantes aſſiſten-
tes Papæ digniores Epiſcopi cum ſu
is pluuialibus portant,mitras ſuas in
manibus ferentes, hoc autem ordine
proceditur. Primo ſcutiferi Papæ,
procuratores ordinũ,Aduocati mix-
tim cum ſecretariis,cubicularii,nobi-
les,& oratores,cantores Papæ hym-
num.Pange lingua,cantantes, Clerici
Cameræ,auditores, duo acolythi cũ
candelabris, Subdiaconi, quorũ vnus
tunicella,

tunicella,& alius,vt ſupra, paratus, Crucem portat: poſt Crucem Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Oratores prælati, Vicecamerarius, ſi eſt Epiſcopus,alii aſſiſtentes Papæ,Diaconi, præsbyteri,Epiſcopi Cardinales omnes ſine mitris.Deinde omnia intorticia, quæ ſequuntur, duo acolythi cum candelabris,& duo acolythi cum thuribulis ſacramentum continuo incenſantes.Deinde Papa medius inter duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes ſub baldachino, vt diximus: qui hinc inde phrygium pluuialis Papæ eleuatum retinent.Caudam portet dignior laicus vrbis. Papam ſequantur auditor de mitra ſeruiens medius inter duos cubicularios ſecretos, protonotarii,& alii ſine paramentis. Cum Papa fuerit in loco,vbi ſacramentum reponi debet,Cardinalis,qui celebrauit,vel Diaconus a dextris Papæ aſſiſtens illud de manibus Papæ recipiat, & in locellum reponit,& Papa aliquantulum retrocedens facta reuerentia incenſum, miniſtrante præsbytero Cardinali, imponit, & ſacramentum denuo,vt prius, incenſat: Deinde ſacriſta locellum claudit,& clauem tradit Cardinali in craſtinū celebraturo.

De proceſſionibus,quæ fiunt per Papam.

HIs peractis extinguuntur cādelæ, & intorticia omnia præter faculas, quæ ſuper candelabris acolythorum ſunt crucem præcedentium: & itur proceſſionis more ad locum,vbi proceſſus legi debent,ordine,quo ex cappella maiori ad minorem cum ſacramento venerunt:baldachinum per oratores, vel nobiles ſupra Papam portatur.Cum ad locum benedictionis peruenerint,vel potius ſtatim repoſito ſacramento,Papa dimiſſo pluuiali,& ſtola albis accipit ſtolam, & pluuiale rubra precioſa, ſedetque ſuper ſedem ibidem ſibi paratam, vbi Cardinales omnes tantum ad reuerentiam recipit:deinde accedit ad pulpitum, vnde videat populum. Et Subdiaconus tunicella indutus ſtans a ſiniſtris Papæ,legit proceſſum latine, & Diaconus Cardinalis ſtans a dextris Italico ſermone. Dum incipiuntur proceſſus, accenduntur candelæ, & Papa, & alii tenent ſuam accenſam. Finitis proceſſibus Papa,& omnes alii proiiciunt eas ſuper populum. His peractis mouetur pannus niger, qui erat ante Papam pendens in cōſpectu populi,& datur benedictio ſolennis. Sancti Apoſtoli &c.vt in libro,& publicatur plenaria indulgentia per duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes,in latino per illum a dextris,& in ſermone Italico per illum a ſiniſtris. Deinde Papa reuertitur ad palatium ad mādatum faciēdum.Et Cardinales ſeniores, ſi volunt, Pontifice indulgente; diſcedunt.Iuniores,& Diaconi remanent:paramenta vero dimittunt in loco benedictionis.

De mandato faciendo.

CVm Papa peruenerit ad aulam ad hoc paratā, ſint ibi ordinati tresdecim pauperes in albis veſtibus nouis a Pontifice ſibi datis,ſedentes ſuper ſcamnis altis bene ornatis: credentia ordinata ſit cum floribus, & herbis odoriferis,& vaſis cū aqua calida, & frigida,ac rebus aliis opportunis, videlicet peluib9 tresdecim cum totidem vaſis aqua calida implendis. Item tresdecim mappulis in alio bacili. Itē aurei papales tresdecim duplices, ſiue viginti ſex ſimplices,& totidem nummi argentei pro eleemoſyns paupe-

rum. Nam Papa dat cuilibet pauperi vnum aureum duplicem, vel duos ſimplices, & totidem argenteos, & hi in aliquo vaſe, diſponuntnr: duo vaſa pro lauandis manibus Papæ cum ſuo mantili. Item paretur etiam pnlpitum cum ſuo pallio albo pro Euangelio, & liber euangeliorum, ac aliud pulpitum pro cantoribus: duo candelabra cum luminaribus, thuribnlum cum nauicella, & incenſo, quæ acolythi teneant: ſedes pontificalis in plano, pluuiale rubrū, & mitra ſimplex, & ſtola violacea pro Pontifice, & liber pro oratione. Cum pernentum fuerit ad locum, Papa exuit pluuiale precioſum, & induit ſimplex, & ſedet in ſede ſua cnm ſimplici mitra. Tunc acolythus cum thuribulo accedit, & miniſtrante primo præsbytero Cardinali, vel digniore alio poſt eū in eius abſentia, Papa imponit incenſum more conſueto: Deinde Diaconus Cardinalis paratus ſacris veſtibus librum tenens ante pectus, ſtans ante Pontificem detecto, & inclinato capite petit benedictionem dicens. Iube Domine benedicere. Deinde vadit ad pulpitū, poſt quod ſtet Subdiaconus Apoſtolicus tunicella, & aliis paramentis indutus, tenens librum more ſolito. Et Diaconus dicit. Dominus vobiſcum ſignat, incenſet, & cantet euāgelium: quo finito ceroferarii reuertuntur ad credentiam, & clerici cappellæ amouent pulpitum: Subdiaconns autem portet librum oſculandum Pontifici, & diaconus, qui euangelium dixit, illo finito Papam incenſat, cantores finito euangelio cantant. Mandatum nouum. Papa tunc ſurgit, extrahitur ei pluuiale, & portatur ex credentia linteum per auditorem ſeniorem, minore auditore ipſum præcedente, qno Papa per Cardinales aſſiſtentes præcingitur, & præcinctus deſcēdit, & genuflexus cum mitra ſimplici ante primum pauperem aſſiſtentibns ſibi duobus Diaconis Cardinalibns, lauat ei pedem dextrum, qnem Subdiaconus tunicella indutns a dextris Papæ genuflexus tenet: vnus ex cubiculariis (nam per ordinem veniūt vnus poſt alium cum pelui, & aqua) ad ſiniſtram Papæ genuflexus ſiniſtra ſua vas tenet, & dextra ex bncali aquā tepidam miſcet, lotum pedem Papa ſtatim mantili tergit, et oſculatnr. Theſaurarius, vel in eius abſentia vnns ex Clericis Cameræ tenet peluim cum pecnniis, et alius ex Clericis Cameræ vas cum mappulis, et cum Papa oſculatns eſt pedem, dat lauato mappnlā, cum qua eum exterſit, et anreum duplicem, nel dnos ſimplices cum tot argenteis, Idem facit ſucceſſiue ſingulis: et pro ſingnlis portentur per alios cubicularios ſingula vaſa. Lotis omnibus Papa reuertitur ad ſedem ſuā, ſedetq;, et lanat manus cum cerimoniis cōſuetis. Deinde ſurgit; dicit. Pater noſter, ſecrete: poſtea, et ne nos. etc. ℟. Sed libera. etc. verſ. Tu mandaſti mandata tua Domine. ℟. Cuſtodiri nimis. verſ. Tu lauaſti pedes diſcipulorum tuorum. ℟. Opera mannum tuarū ne deſpicias. verſ. Domine exandi orationem meam. ℟. Et clamor mens ad te veniat. verſ. Dominns vobiſcū. ℟. Et cum ſpiritn tuo. Oremns.

Adeſto Domine quæſnmus officio ſeruitutis noſtræ, et qnia diſcipulis tuis pedes lauare dignatns es ne deſpicias opera manunm tuarum, quæ nobis retinenda mandaſti: vt ſicut hic a nobis exteriora ablunntur inqninamenta, ſic a te omnium noſtrum interiora lauētur peccata, quod ipſe præſtare

ſtare digneris, Qui viuis, & regnas Deus Per omnia ſæcula ſæculorũ. Amẽ. Duo interim acolythi ãte ipſum duo candelabra cum luminaribus tenent. His finitis Papa omnibus præſentibus nihil dicens intrat cameram, & omnes diſcedunt: omnes prælati, qui mandato huiuſmodi, ſeu lotioni pedum intereſſe voluerint, debent habere cappas, prout in cappella habere cõſueuerunt, & non mantellos. Notandum quod ante Sixtum Papam quartum proceſſus ſolebant legi, & benedictio ſolennis dari plerunque ante miſſam, deinde dicebatur miſſa, & ſacramentum poſt communionem portabatur ad loculum pro die craſtina per Diaconum, ſecundum rubricam communem, & aliquando per celebrãtem, ſociantibus tantummodo miniſtris altaris cum luminaribus, & illis reuerſis finiebatur miſſa: & in fine ſi proceſſus non erant lecti, proceſſionaliter illuc proficiſcebatur Pontifex cum omnibus ordinibus curiæ, & legebantur, & in fine fiebat mãdatum, vt dictum eſt. Sixtus autem præfatus proinde conſiderans, Saluatorem noſtrum non poſſe a nobis ſatis dignis laudibus venerari, ordinauit modum ſupradictum. Finita miſſa, poſtquam Papa diſceſſerit, fererii debent nudare totam cappellam, altare, ſedem Papæ, & omnia.

De officio in cœna Domini, Papa celebrante.

SI hac die Pontifex vellet ipſemet celebrare, & ſicut antiqui conſueuerunt, primo proceſſus facere, tamẽ poterit ſeruari ordo a Sixto quarto datus, ſi placuerit: & tunc Pontifex cum pluuiali rubeo, & mitra ſimplicibus deſcendit ad Eccleſiam ordine cõſueto, & non proceſſione parata. Facta oratione ante altare aſcendit ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, nec vero fit reuerentia a Cardinalibus, quia fiet in loco, vbi proceſſus leguntur: tres Diaconi, Subdiaconi, acolythi, Clerici Cameræ, & auditores parantur paramentis ſibi conuenientibus: Diaconus euangelii, & Subdiaconus Epiſtolæ capiunt ſibi omnia opportuna, præter manipulum. Pontifex deinde ſurgens ſine mitra ſub ſilentio dicit. Pater noſter, & cantores dicunt Nonam ſine nota. Interim imponuntur Papæ ſandalia more conſueto, & legit pſalmos. Quam dilecta &c. In fine cum dicitur. Chriſtus factus eſt, &c. deſcendit ad faldiſtoriũ ante altare, & genuflectit vſque ad finem, & finito a cantoribus, Miſerere, etiam genuflexus dicit orationẽ. Reſpice quæſumus: deinde redit ad ſedem ſuam, vbi lauat manus, et depoſuit pluuiale, et mitram, et accipit paramenta albi coloris precioſa, et alia, vt moris eſt, et tũc Cardinales, et omnes prælati capiunt paramenta ſibi cõuenientia. Prior Epiſcoporum Cardinalium aſſiſtit: omnia fiunt, vt in aliis miſſis papalibus, niſi quod Papa cõmunicat ſolus in altari, et non in ſede eminenti, et ſanguinem ſumit ex calice, non cum calamo, et reponit Corpus Chriſti reſeruandum in craſtinum in calicem paratum, antequam digitos abluat, quod antiquitus portabatur mox ad ſacriſtiã, quæ eſt apud altare Diui Petri, per Diaconum, vel per Epiſcopum Cardinalem aſſiſtentem: poterit tamen portari per Papam in fine miſſæ ſecundum inſtitutionem Sixti, omnibus cum candelis proceſſionaliter euntibus, vt ſupra: et repoſito ſacramento extinctis candelis ibitur more conſueto ad legendos proceſſus. Conſueuerunt Romani Põtifi

ces hac die conficere ſanctũ chriſma, & oleum ſanctum, & catecuminum, & benedicere Agnus Dei in primo anno pontificatus.

De officio diei Iouis Sanctæ, Papa abſente.

SI Pontifex Officio diei Iouis non interſit, paratis omnibus pro miſſa celebranda, & reſeruando in craſtinum ſacramento, quæ ſuperius diximus: Cardinalis celebraturus tempore congruo capit paramenta, & ſolitis cerimoniis perficit miſſam vſq; ad ſactam cõmnnionem, deinde antequã ſe purificet, reponit ſacramentum reſeruandum in calice: incenſat, & proceſſionaliter illud portat ad locum præparatum hoc ordine. Præcedunt ſcutiferi Cardinalium, & Papæ, ſi adſunt, aduocati, ſecretarii, cubicularii, deinde acolythi, Clerici Cameræ, auditores, Subdiaconi Apoſtolici, nobiles, oratores, cantores dicentes Pange lingua: cappellani celebrantis cum intorticiis, cerimoniarius cum thuribulo, ſeu duo cerimoniarii cum duobus thuribulis continuo incenſantes ſacramentum, deinde celebrans ſine baldachino medius inter Diaconum, & Subdiaconum, quem ſequuntur ſine paramento Epiſcopi Cardinales præsbyteri, & Diaconi, & prælati in cappis ſuis, & alii officiales. Si tamen vellent parati cum ſolenni proceſſione procedere, ſeruaretur ordo deſcriptus ſupra, quando ſacramentum portatur per Pontificem: niſi quod crucẽ portaret Subdiaconus cappellæ, & Cardinali miniſtrarent ſui miniſtri, & non officiales Papæ. Repoſito ſacramento eodem modo reuertuntur ad altare, & perficitur miſſa, & datur benedictio, & publicantur indulgentiæ, ſi Papa non facit proceſſus.

De lotione pedum treſdecim pauperum, Papa abſente.

PAratur in aula cõſueta pro treſdecim pauperibus lauandis credentia, & alia, vt ſuperius diximus: deinde venit Cardinalis lauaturus. Sedet, faldiſtorio in loco conuenienti ſibi præparato, vbi accipit ſtolam, et pluuiale violacea, et mitram ſimplicem, et miniſtrante Diacono cappellæ, qui paratus cum Subdiacono, vt in miſſa fuerat, ei aſſiſtit. Cardinalis imponit incenſum: deinde Diaconus librũ Euãgeliorum ante pectus tenens genuflectit ante Cardinalem benedictionem petens, qua accepta aſtantibus duobus ceroferariis vadit ad pulpitum ſignans, incẽſans, & cãtãs, vt moris eſt, Subdiacono cappellæ ſtãte retro pulpitum, et librum tenente. Finito euãgelio ceroferarii reuertuntur ad credentiam, Subdiaconus portat librum oſculandum Cardinali, et Diaconus eum incenſat: deinde deponitur Cardinali pluuiale, et per vnum e ſuis cappellanis portatur linteum, quo per Diaconum, et Subdiaconũ cingitur: accedit deinde cum mitra ad pauperes et incipiens a primo ſingulis genuflexus pedem dextrum lauat, extergit, oſculatur, et dat mappulam cum aureis, et argenteis, Subdiacono pedem tenente, et cappellanis ſuis pelues, et aquam: Clericis Cameræ bacilia cum mappulis, et pecuniam miniſtrãtibus. Quibus lotis accedit ad faldiſtorium, vbi ſedẽs lauat ſibi manus, vno ex ſcutiferis aquam miniſtrante, tum ſurgit et detecto capite incipit alte. Pater noſter, quo ſecrete completo dicit. Et ne nos, et uerſ. et orationem. Adeſto Domine, prout in ordinario, qua finita depoſitis ſacris veſtibus, accipit

cappam,

cappam, & ad domum ſuã reuertitur.

Quando Papa proceſſibus tantum inter eſſe uolet, & publicam indulgentiam populo dare.

SI vero Papa hodierna die miſſæ, & mandato non intereſſet, ſed proceſſibus tantum, id hoc ordine agitur. Poſt benedictionẽ miſſæ per celebrantem datam non publicantur indulgentiæ, prælati etiam, & Cardinales, ac alii accipient paramenta in locis ſibi conuenientibus, & diſtribuantur candelæ, vt ſupra dictum eſt. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali rubro, & mitra precioſis in camera papagalli, miniſtrante priore præsbyterorum Cardinalium ex more imponit incenſum & proceſſionaliter procedit ad locum, vbi leguntur proceſſus. Crucem præcedũt thuriferarius, & ceroferarii, & alii, vt alias: & portatur baldachinum per nobiles, & oratores ſuper Papam vſq; ad locum benedictionis. Fit ibidem Papæ reuerentia per Cardinales more ſolito, accenduntur candelæ omnes, & legũtur proceſſus: Quibus finitis proiiciuntur candelæ, amouetur pannus niger, Papa benedicit more conſueto, & deinde ad cameram ſuam vadit: ſicut ſeruatum fuit anno primo Innocẽtii octaui propter eius infirmitatẽ.

De ſexta feria maioris hebdomadæ, Papa præſente.

DIe veneris in paraſceue ſolet officium facere, qui præcedenti die in cœna Domini celebrauit, quia videtur inde dependere, & vnum, atq; idẽ eſſe officium. Cardinalis celebraturus parat ſe cum paramentis nigris ſine ſandaliis, & ſine chirothecis, & nõ dicuntur antiphonæ. Ne reminiſcaris, nec pſalmus. Quam dilecta. &c. Miniſtri vtuntur planetis plicatis, altare debet eſſe totaliter diſcoopertũ: ſuper credentiã debet eſſe vas cũ bocali tantum pro lauandis manibus, & non alia vaſa ad ornatum, quæ in aliis miſſis habentur: & aliud vas pulchrũ pro offertorio iuxta Crucẽ pro tempore adorationis ponendum cum duabus mappulis ſericeis pulchris: mappa credentiam tantum cooperiat, & a nullo latere dependeat, & duo candelabra cum faculis: Item in altari ſex candelabra cum faculis, & ſex intorticia non accenſa ſuper cancellos: quæ omnia poſt adorationem accenduntur. Ante altare faldiſtorium pro Papa more conſueto, vno tantum puluino violaceo deſuper poſito, & ad ſiniſtrum aliquãtulum retro ponitur ſcabellum nudum pro celebrãte: tota cappella nuda eſt, & ſedes Papæ cuſſino violaceo tantum cooperta. Hora cõpetenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa purpurea, cuius capucium duabus ſpinulis hinc & inde ſuper ſpatulis aptetur, ne retro cadat, in capite habens mitram ſimplicem, Cruce velata, & Cardinalibus præcedentibus venit ad cappellam: procumbit in faldiſtorio, & diutius orat, videlicet per ſpacium vnius Miſerere mei Deus, vel circa, vt ſibi placet. Cardinalis celebraturus indutus, vt ſupra, ſine mitra accedit prope Papam cum ſuis diacono, & ſubdiacono, et ſuper ſcabellum nudum a ſiniſtris Papæ ſibi præparatũ ſimiliter oret. Interim clerici cappellæ vnam mappam, ſiue tobaliam tantum ſuper altare extendunt. Orationibus finitis Papa aſcendit ad ſedem ſuam nudam, aſſiſtentibus ſibi duobus Diaconis Cardinalibus more ſolito, & ce

lebrans ad ſuum faldiſtorium etiam nudum. Non fit reuerentia per Cardinales, neq; miniſtri prophetias, paſſionem, & euangelium dicturi, oſculantur pedem Papæ, ſed ſine oſculo omnia fiunt: poſtquam omnes conſederint, vnus ex cãtoribus ſuperpellicio tantum indutus, aſſociatus per cerimoniarium accedit ad locum, vbi epiſtola dici ſolet: & factis Papæ, & altari reuerentiis, ſibi ipſi librum tenens legit primam prophetiam ſine titulo: finita prophetia, factis reuerentiis, cantor ſolus redit ad ſuum locum. Cerimoniarius portat librum ad altare, & celebrans legit ex miſſali prophetiam, & tractum: poſt prophetiam dicitur tractus. Domine audiui. &c. quo finito celebrans ſtans ante faldiſtorium verſus ad altare ſine Dominus vobiſcum, abſolute dicat. Oremus, & diaconus retro eum ſtans: Flectamus genua, & ſubdiaconus: leuate. Celebrans dicit orationem, deinde ſedet, & aliam prophetiam cantat etiam ſine titulo ſubdiaconus ſine planeta in dicto loco: & ea cantata legitur per celebrantem cum tractu. Alius poſtea tractus dicitur, qui dum cantatur, portantur paramenta ad cãtores, & tres ex eis parantur pro paſſione cantanda, vt dictum eſt in Dominica palmarum: qui in fine tractus veniunt, & facta reuerentia locantur in loco conſueto, & aſſiſtentibus tribus cappellanis, vt librum teneant, cantant paſſionem, vt ſupra in die palmarum dictum eſt. Celebrans autẽ incœpta paſſione, nulla ad Papam facta cerimonia detecto capite accedit ad cornu epiſtolæ altaris, ſtans aliquantulum verſus ad paſſionem ſine mitra, & paſſionem cum miſſali ante eum poſito legit ſecrete. Et cum peruentum eſt per cantores ad locum, vbi dicitur. Et inclinato capite tradidit ſpiritum. Papa, & celebrans, ac omnes alii in ſuis locis genuflectunt, verſi ad altare aliquantulum orantes: cum Papa ſurgit, aut ſe erigit, ſurgunt omnes, & continuatur paſſio vſq; ad finem, qua finita Papa, et celebrans, ac Cardinales ſedent. Tum Diaconus cappellæ depoſita planeta capit illam, vel aliam pliscatam, quæ ſub brachio eius dextro ligatur: celebrans in altari perficiat paſſionem in toto: peruento deinde ad locum, qui legitur in tono euangelii, cantores factis reuerentiis reuertuntur, vnde venerunt. Diaconus cappellæ ponit librum ſupra altare, et genu flexus dicit. Munda cor meum: deinde ſine benedictione, et ſine luminaribus et abſq; incenſo præcedente cerimoniario, et ſequentibus ipſum ſubdiacono, et duobus cappellanis celebrantis accedit ad locum euangelii, & cantat ut in libro, quem ſubdiaconus tenet ſtans in medio inter duos cappellanos prædictos. Conſueuerunt tamen antiqui portare luminaria ad partem, in qua legitur in tono euangelii, & ea finita illa extinguere: & ita ſeruatum legi temporibus Gregorii. ix. Innocẽtii tertii, & aliorum. Hodie non ſeruatur. Lecto euangelio Papa non oſculatur librum, neq; incenſatur, ſed ille, qui eſt oraturus, accedit ad pedes Papæ, & illis non oſculatis, neq; petita benedictione, tantum petit indulgentias. Deinde vadit ad pulpitum, facit ſermonem, et in fine ſtatim pronũciat indulgentias, quia non dicitur confiteor, neq; datur benedictio. His peractis celebrans ſurgit, et dimiſſa mitra accedit ad cornu altaris epiſtolæ, et dicit Orationes ſolennes, prout in ordinario, in quibus diligenter

aduertēdum eſt in reſponſione.Amē: Et ad Flectamus genua, quando dici debeant,& quando omitti.Cum dicitur vltima oratio,vel parum ante,clerici cappellæ ponunt vnum magnum tapete a ſuperiori gradu altaris per longū cappellæ,& ſuper primos gradus ponunt cuſſinum magnum violaceum, & deſuper mappulam vnam ſericeam pulchram,ſuper qua poſtmodum Crux ponitur.Finitis orationibus celebrans accepta mitra vadit ad faldiſtorium,vbi deponit mitram, & caſulam,& procedit ad poſterius cornu epiſtolæ iuxta parietem, & diaconus accipit Crucem velatam de altari, & illam offert celebranti, qui eam reuerenter accipiens,eius ſummitatem ad Crucis tranſuerſum detegit manu dextra:deinde ambabus manibus eam eleuans ad oculorum altitudinem,ſtās voce dimiſſa ſolus cantat:Ecce lignū Crucis:cappellano ſuo aſſiſtente cum pluribus a ſiniſtris ſibi librum tenente.Omnes tunc ſurgunt,& capita detegūt,Cerimoniarius,miniſtri,& cappellani omnes celebrantis apud altare omnes proſequūtur:In quo ſalus Mūdi pependit. Cantores tunc perficiūt. Venite adoremus:ad quæ verba vide licet.Venite Adoremus: Papa,& omnes alii, excœpto celebrante, genufle ctant:deinde celebrans procedit ad ipſum cornu altaris in eodem latere manens, & diſcooperit brachium dextrum Crucis,& capnt figuræ Crucifixi,& eam eleuat,vt ſupra,& aliquantulum altius cantat, vt ſupra: cui reſpondetur,& genuflectitur,vt ſupra. Tertio celebrans procedit ad mediū altaris,& verſus ad populum diſcooperit totam Crucem, et eleuans, et altius cātans facit,vt ſupra, rñdetur,et genuflectitur.Finitis reſponſionibus celebrans cum reuerentia,et deuotione ſolus ſine miniſtris vadit ad locum paratum prædictum non faciendo reuerentiam neq; Papæ,neq; altari, vbi genuflexus reponit crucem reuerenter,ſurgit,et facta tantum Papæ reuerentia ad faldiſtorium ſuum reuertitur,vbi vnus ex ſcutiferis ſuis ei ſedēti calciamenta detrahit. Interim per cerimoniarium ponitur ad ſiniſtrum brachium Crucis pro offertorio vas vnum aureum,et cantores incipiunt cātare.Popule meus:et cōtinuāt vſq; ad finem adorationis. Tum per cerimoniarium nudatur Crux Papalis, et acolythi omnes accedūt ad eleuandas fimbrias Papæ:cubicularii ſecreti ſubtus genuflexi extrahunt eius calciamenta.Quod ſi forte Pontifex, propter eius inualetudinem, aut alia ratione non velit ſibi calciamenta detrahi,debent nihilominus acolythi fimbrias tenere, et cubiculariius ſubtus genuflectere, ac ſi calciamenta deponeret ad deuotionē,et exemplum circumſtantium. Auditores fimbrias nō eleuant,ſed Papa dimiſſa mitra vadit ad adorandum Crucem,medius inter duos Diaconos Cardinales aſſiſtentes,quem aliqui ex ſuis Epiſcopis aſſiſtentibus ſequuntur:& ter cum diſtātia genuflectit,& orat,antequam illā oſculetur.Et poſtquam illam oſculatus fuerit,proiicit in bacile ibi paratum vigintiquinq; ducatos in auro, vel plures, vt ſibi placet, & reuertitur ad ſedem ſuam,& acolythi,vt ſupra,fimbrias tenent,& cubicularii calceos reponunt. Quo facto accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro, & candela,& Papa legit verſ. Popule meus:prout in ordinario, vſque ad finē. Cum primum Papa ad ſedem ſuam reuerſus eſt,Cardinales vadunt bini, &

bini ad Crucem, ad adorandum: primus erit celebrans, qui ſolus de faldiſtorio ſine miniſtris vadit, & reuertitur, & in adoratione ad ſiniſtrã ſuam habebit priorem Epiſcoporum Cardinalium, quos ſequantur alii Cardinales bini, & bini: quod ſi numerus Epiſcoporum Cardinalium impar ſit vltimus Epiſcopus adorabit cum primo præsbytero. Idem fiat de præsbyteris, & diaconis Cardinalibus in vltimo tãtum loco, ſi Cardinalium impar ſit numerus, poterunt tres vltimi ſimul adorare: duo Diaconi aſſiſtentes adorent in loco ſuæ receptionis. Interim veniunt duo alii Diaconi ad aſſiſtendum Papæ, & celebrans cum aſſiſtẽte ſedendo legit. Popule meus. &c. Si autem Imperator, aut Rex interſint, adorant, & oſculantur in ordine, ſicut recipiunt cineres, id eſt poſt omnes Cardinales. Cæterum poſt Cardinales adorant Epiſcopi aſſiſtẽtes, quorum ſi impar ſit numerus, vltimus aſſiſtens venit ad dextram primi ex aliis prælatis, idem obſeruetur in ſingulis ordinibus infraſcriptis: & ſi inter aſſiſtentes ſit aliquis protonotarius, vel abbas, ille adorabit primus, poſt Epiſcopos omnes: poſt aſſiſtentes veniunt alii Epiſcopi, poſtea oratores laici ſucceſſiue, protonotarii, abbates, pœnitentiarii, ſubdiaconi apoſtolici, auditores, Clerici Cameræ, acolythi, cubicularii ſecreti, clerici cerimoniarũ, Diaconus, & ſubdiaconus cappellæ, cubicularii extra, ſecretarii cum aduocatis, procuratores ordinum, cantores, cappellani aſſiſtentes, ſcutiferi Papæ, caudatarii, & alii omnes: circa finem adorationis, accenduntur candelæ ſuper altare, & credentiam, ac intorticia ſuper cãcellum, et Diaconus accipit burſam corporalium ſupe credentia, et corporalia extendit ſuper altare more cõſueto, deinde finita adoratione accedit ad Crucem, quam reuerenter accipiens, nulli faciens reuerentiam reportat ad altare. Cerimoniarius bacile accipit, et pecunias ex bacili in panniculo ligatas reponit ſuper altare. Interim in loco vbi Corpus Domini poſitum eſt, parantur duo thuribula cum igne, duodecim intorticia, et baldachinum: et ſubdiaconus apoſtolicus capiens Crucem Papæ, præcedentibus ſcutiferis, et officialibus conſuetis procedit ad locũ prædictum medius inter duos ceroferarios: ipſum ſequuntur Cardinales in eorum cappis, deinde Papa. Fimbriãs cappæ Pontificæ portat primus Epiſcoporum aſſiſtentium: Papam ſequuntur prælati ordine conſueto: celebrans autem conſueuit etiam aliquãdo Papam aſſociare, aliquando vero remanere prope altare. Quando autem Papam aſſociat, quod eſt honeſtius, debet ire in paramentis miſſalibus ſolus immediate ante Papam, vel medius inter duos Cardinales ſeniores, miniſtris ſuis apud altare manentibus. Cũ Papa peruenerit ad locũ, vbi reponitur Sacramentum, deponitur ei mitra: Deinde cum venerit ad locum, vbi eſt ſacramentum, primum genufle ctit et facit orationẽ, deinde ſacriſta aperit capſulam, et Papa ſtans ſine mitra, miniſtrante priore præsbyterorum Cardinalium ponit incenſum in thuribulis per duos acolythos in cappis coram ſibi oblatis, et cum vno thuribulo genuflexus in ſuperiori gradu altaris incenſat Sacramentum, anteq̃ extrahatur ex caſpa. Quo incenſato, celebrans ſi adeſt, vel diaconus Cardinalis a dextris Papæ aſſiſtens extrahit calicem cum ſacramento de capſula, et dat

la; & dat ad manus Papæ, qui illum cum deuotione, & reuerentia capite detecto portat ad altare, vbi officiũm erat peragendum ordine, quo venerant: & portantur intorticia per cappellanos celebrantis immediate ante Papam, & duo thuribula per acolythos cum cappis, qui continuo incenſant: ſuper Papam autem portatur baldachinum per Epiſcopos aſſiſtentes digniores: cantores interim, cum portatur Corpus Domini, cantant. Vexilla Regis prodeunt. Cum venerint ad vltimum gradum altaris, celebrans capit calicẽ de manibus Papæ, & illum reuerenter ponit ſuper altare, & Papa rurſus incenſat ſacramẽtũ, & ad ſedẽ ſuã reuertitur, & ibi ſtat detecto capite cũ deuotione verſus ad ſacramentum: interim intorticia ſemper manent accenſa vſq; poſt communionem, & ea tenẽt dicti cappellani genuflexi per ordinem, videlicet vna pars eorum a cornu dextro, & alia a cornu ſiniſtro altaris. Cũ autem ſacramentum poſitum fuerit ſuper altare, celebrans extrahit Sacramentum de calice, & ponit ſupra patenam, quã diaconus tenet nihil dicẽs. Diaconus patenam cum Sacramento offert celebranti, qui hoſtiam ſacram ſuper corporalia ponit nihil dicendo, Diaconus imponit vinum, & aquam in calice nihil dicens, deinde offert calicem ſacerdoti, qui illum imponit ſuper altari ſimiliter nihil dicens. Interim Papa ponit incenſum more conſueto, miniſtrante præsbytero Cardinali qui mox ad ſuum locum inter alios Cardinales reuertitur, & cerimoniarius portat thuribulum celebranti, qui incenſat ſacramentum, & altare more ſolito, & non incenſatur celebrans, neq; Papa: ſed altari incenſato in cornu epiſtolæ ſtans ſine mitra verſus, vt pridie, celebrans lauat manus, deinde verſus ad medium altaris inclinans ſe dicit. In ſpiritu humilitatis, & in animo contrito ſuſcipiamur a te Domine, & ſic fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo hodie, vt placeat tibi Domine Deus. Deinde vertit ſe ad populum dicens. Orate fratres, vt meum, ac veſtrum ſacrificium acceptabile fiat apud Deum omnipotentem. Tum conuertens ſe ad altare omiſſis omnibus aliis, abſolute dicit. Oremus Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati audemus dicere. Pater noſter. &c. vſq; ad finem. Chorus reſpondet, Sed libera nos a malo: ad quod celebrans poſtquam ſecrete reſpondit. Amen, continuat in priſtino tono abſolute dicens. Libera nos Domine. &c. quo dicto celebrans facta prius vſq; ad terram reuerentia, Sacramentum in dextram accipit, & eleuat altius, quam alias fieri ſolet, vt ab omnibus videri poſſit: & ſtatim deponit, diuiditq; in tres partes, quarum vnam vltimam mittit in calicem more conſueto nihil dicendo, deinde dicit, Perceptio Corporis tui Domine Ieſu Chriſte. &c. Panem cœleſtem accipiam, & nomen Domini inuocabo, Domine non ſum dignus. &c. Tum continuat. Corpus Domini noſtri. &c. Et hoc dicto ſignat ſe cum ſacramento, & illud ſumit reuerẽter: tum nihil dicens ſumit vinum, & aquã, cũ particula in calice exiſtenti. Interim exportantur intorticia, & extinguntur more ſolito: deinde in cornu epiſtolæ accipit mitram, & lauat manus more cõſueto. Tum depoſita mitra, redit ad medium altaris, vbi dicat, Quod ore ſumpſimus Domine, pu

ra mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. Quo dicto redit ad faldiſtorium, reponit omnia paramenta, reas ſumit cappam, & vadit inter alios Cardinales ad locum ſuum. Facta communione cantores incipiant pro veſperis ſine nota Añam. Calicem ſalutaris accipiam, & alia prout in ordinario. Cum dicetur Magnificat, Papa ſurgit depoſita mitra, & dum replicatur antiphona, reſſumpta mitra deſcendit ad faldiſtorium: & cum dicetur Chriſtus factus. &c. genuflectit, ſic manens vſq; ad finem pſalmi Miſerere: & in fine dicit Orationem. Reſpice. &c. vt in matutinis dictum eſt: & finitis omnibus reuertitur ad cameram ſuam eo ordine, quo venit: dignior aſſiſtens portat fimbrias cappæ Pontifici ſimul collectas. Cum Papa fuerit in camera, cōueniunt Sacriſta, ſubdiaconi apoſtolici, & clerici cerimoniarum, & diuidunt pecunias in ordinatione Crucis oblatas in tres partes, vnam ſacriſta, aliam ſubdiaconi, tertiam clerici cerimoniarū accipiāt.

De matutinis tenebrarum quintæ, & ſextæ feriæ maioris hebdomadæ,

IN matutinis tenebroſis hoc ſero, & in quinta feria præterita idē ſeruatur per omnia, vt in matutinis quartæ feriæ ſuperioris diximus, hoc mutato, quod altare, ſedes Papæ, & tota cappella debent eſſe nuda.

De Indulgentia danda Populo.

ET notandum quod ſi populorum multitudo conuenerit ad vrbem hoc tempore deuotionis gratia, conſueuerunt Pontifices, antequam vadant ad miſſam de mane, & ſimiliter in die, antequam vadant ad matutinas tenebroſas, exire ad locum benedictionis publicæ cum pluuiali rubro & mitra ſimplicibus, & populo benedicere, Cardinalibus, prælatis, & aliis officialibus in habitu conſueto cappellæ euntibus. Et ſi hoc debet fieri, locus ille pararur per aliquot horas ante, vt populus intelligat, Pontificē daturum eſſe benedictionem. Poſt benedictionem Papa reuerſus ad camerā, & dimiſſis ſacris veſtibus cum cappa, & mitra plana ad miſſas, veſpere autem cum cappa, & ſine mitra cum tempus ſibi videbitur, vadit ad cappellam ad matutinas, vt ſupra.

De officio diei ueneris, Papa celebrante.

SI in paraſceue Papa voluerit ipſemet celebrare, quod antiquitus Romani Pontifices, & noſtris etiam diebus Nicolaus quintus facere conſueuerunt: hic ordo ſeruabitur. Parantur duæ credentiæ more ſolito, ſed non cum pompa: nam in credentia Papæ non erunt niſi vaſa neceſſaria ad ſacrificium, alia ad ornatum nō ponuntur. Et cappella tota nuda, ſedes nudæ, altare nudum, & ſine aliquo ornamento.

Hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, cappa rubra Cardinalari, & mitra alba ſimplici, more ſolito exit ad eccleſiam, orat ante altare, accedit ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, & nunquam hac die aſcendit ad ſedem eminentem, niſi in fine ad veſperas. Cum aliquantulum quieuerit ſedens, ſurgit ſine mitra, nulla enim fit hodie reuerentia, nullæ oſculationes, & verſus ad altare ſub ſilentio dicit. Pater noſter,

ter noſter, & mox cantores legunt Nonam. Pontifex, vt illi incipiunt, ſedet. Interim Diaconus Euangelium dicturus, & Subdiaconus capiunt paramenta omnia ſibi opportuna præter manipulum, & planetam, & in albis parant Pontificem, cum eſt tempus: ſimiliter Subdiaconi, auditores clerici cappellæ, & acolythi capiunt ſuperpellicia. Pontifex non dicit. Quam dilecta: & cætera, quia non vtitur ſandaliis, ſed in tempore vadit ad faldiſtorium ante altare, & dum dicitur in fine Nonæ. Chriſtus factus eſt &c. genuflectit ſine mitra vſq; in finem, & dicit orationē. Reſpice quæ ſumus, genuflexus. Deinde reuertitur ad ſedem prædictam, deponit mitram, & cappam, lauatq; manus cerimoniis conſuetis, & prior præsbyterorum Cardinalium ſeruit pro aſſiſtente. Deinde per Diaconum, & Subdiaconum paratur conſuetis paramētis exceptis ſaudaliis, ſubcinctorio, fanone, & chirothecis, quibus hodie non vtitur, & ad paramenta dicuntur orationes conſuetæ: Pontifex, & omnes alii vtuntur paramentis nigri coloris. Cum Papa incipit parari, Cardinales, & omnes alii prælati capiunt paramenta ſibi conuenientia, Epiſcopi pluuialia, præsbyteri, & Diaconi planetas ante pectus. Pontifex accepto pallio cum ſpinulis, & mitra ſimplici, & annulo Pontificali ſedet aliquantulum, & Diaconus, ac ſubdiaconus miniſtri accipiunt manipulum, & planetam. Et tunc præcedente alio Subdiacono cum Cruce inter duos ceroferarios cum candelis extinctis, & ſine incenſo, Papa ordine conſueto accedit ad altare: ſed tres præsbyteri non procedunt obuiam Papæ: apud altare abſtrahitur ei mitra a Diacono Euangelii, & Papa genuflexus, ac procumbens ſuper nudum faldiſtorium diutius orat, & ſimiliter omnes alii genuflexi orant. Interim extenditur ſuper nudum altare a ſacriſta, & cerimoniariis mappula munda alba. Finita oratione ſurgit Pontifex, oſculatur altare, deinde cum miſtra ſedet ſuper nudam cathedram poſitam in cornu ſiniſtro, ideſt Epiſtolæ, ita vt faciem vertat ad dextrum cornu Euangelii: præsbyter Cardinalis aſſiſtens ſedet ſuper gradum primum ad pedes Papæ, & poſt eum tres Diaconi, in quorū medio ſedet, qui Euangelium eſt lecturus. Subdiaconus ſedet in gradu inferiori ad pedes Diaconi Euangelii: Aſſiſtentes epiſcopi ſuper gradus, & in terra poſt Papam alii in loco conſueto. Omnibus conſedentibus vnus ex auditoribus factis reuerentiis altari, & Papæ accedit ad locum, vbi dicitur Epiſtola: & ibi librum ſibi tenens, dicit primam prophetiam ſine titulo, & in fine non oſculatur pedem Pontificis, ſed dato libro vni ex miniſtris, factiſq; ſolitis reuerentiis, reuertitur ad locum ſuum. Finita prima prophetia, dum cantatur tractus, Papa legit ipſam prophetiam, miniſtrantibus librum Epiſcopis aſſiſtentibus, ſed ſine candela accenſa: poſt tractum ſurgit Pontifex, & omnes alii: amouetur cathedra, & ſtans Pontifex ſine mitra in cornu epiſtolæ dicit. Oremus. Et Diaconus a dexteris dicit. Flectamus genua, & genuflectunt omnes, & mox Diaconus a ſiniſtris. Leuate, & omnes ſurgunt, & Pontifex dicit orationem. Subdiaconus interim dimittit planetam, & vadit cum libro ante pectus ad locum conſuetū, vbi finita oratione legit Epiſtolam more ſolito: il-

la finita non oſculatur pedem Pontificis, ſed reaſſumpta planeta redit ad locum ſuum, & Papa legit Epiſtolam, & Tractum miniſtrantibus librum aſſiſtentibus, vt ſupra. Conſueuit antiquis temporibus (vt legi) Diaconus Cardinalis Euangelii cantare paſſionem, & etiam partem, quæ dicitur in tono Euangelii: quod ſi facere voluerit Diaconus, ipſe circa finem tractus exuit planeta, & planetam accipiet ſuper humerum ſiniſtrum in modum ſtolæ, & aſſumpto libro euangeliorum ante pectus, factis reuerentiis, illum ponet ſuper altare, & genuflexus dicet orationem. Munda cor meum. Surgens deinde accipit librum, & factis reuerentiis, ſine benedictione, incenſo, aut luminaribus accedit ad pulpitum, vbi lecturus eſt paſſionem in loco conſueto. Subdiaconus Epiſtolæ ſtat poſt pulpitum, & duo acolythi iuxta eum: & ſic finito tractu Diaconus incipit. Paſſio &c. Et cum peruentum fuerit ad locum, qui legitur in tono Euangelii, non petit Benedictionem, abſolute proſequitur Euangelium. In antiquis tamen libris inuenio, quod ad hanc partē euangelii hodie, & aliis tribus diebus, quibus legitur paſſio, portantur luminaria, quæ lecto euangelio extinguntur: hodie non portantur, nec incenſum, & etiā rubrica cōmunis hoc innuit: In eo tamē tēpore ſeruatum eſt, vt ſupra diximus.

Si autem Diaconus non cantabit paſſionem, nunc tres cantores habitu, & ordine in miſſa ſuperiori prædicto cantabunt paſſionem, & circa finem Diaconus Euangelii exuet planetam, & plicatam ſuper humerum ſiniſtrum accipiet, ponet librum ſuper Altare, genuflexus dicet. Munda cor meum. &c. Et illo reaſſumpto ibit ad pulpitum cum Subdiacono, & acolythis, vt ſupra diximus. Pontifex dum incipitur paſſio, ſurgit, & depoſita mitra ſtans legit & ipſe paſſionem ſecrete ex libro ſuper altare poſito in cornu Epiſtolæ, verſus aliquantulum ad legentes paſſionem. Finita paſſione ſedebit, quouſque incipiatur Euangelium, tunc ſurget, & ſtabit, vt ſupra, vſq; in finem, tunc iterum ſedebit, nec oſculabitur librum, neq; incenſabitur. Diaconus finito euangelio, & alii qui ſecum erant, factis reuerentiis reuertuntur ad loca ſua: Qui autem eſt facturus ſermonem, ſi eſt prælatus, cum pluuiali nigro, & alba mitra, ſi alius, cum habitu alias conſueto accedit ad Pontificem, & genuflexus petit indulgentias populo publicandas, & non benedictionem. Deinde aſcendit pulpitum, & facit ſermonem ſuum, & Pontifex ſedet in cornu epiſtolæ verſus ad prædicantem, reliqui ſedebunt, vt ſupra diximus. Finito ſermone prædicator ſtatim pronunciabit indulgentias a ſummo Pontifice conceſſas, non fit confeſſio, neq; datur benedictio, ſed mox ſurgit Pontifex, amouetur cathedra, deponit mitram, & ſtans in dicto cornu ex libro ſupra altare ſtante cantat Orationes. Oremus dilectiſſimi. &c. vt in ordinario, & Diaconi cantant. Flectamus genua. Leuate, hoc ordine, ad primam orationem prior Diaconorum, ideſt qui dixit euangelium (nā ad eum ſpectat Pontifici miniſtrare) dicit. Flectamus genua: & ſecundus dicit. Leuate: ad ſecūdam orationem, ſecundus Diaconus, ideſt qui aſſiſtit a dextris dicit. Flectamus genua, & tertius qui a ſiniſtris dicit.

ſtris dicit. Leuate, ad tertiam orationem tertius dicit. Flectamus genua, & primus dicit. Leuate, ad quartam primus dicit. Flectamus, & ſecundus, Leuate: & ſic per circulum vſq; in finem: pro Iudæis non dicitur. Flectamus, quorum impietatem exhorreſcens eccleſia pro illis orans non genu flectit, quia hodie ipſi illudebant Saluatori noſtro, genua ante illũ flectentes. Finitis orationibus Pontifex depoſito pallio ſup altare, exuit planetam, & expectat in angulo poſterioris cornu epiſtolæ. Sacriſta capiens Crucem ex altari, illam reuerenter portat ad manus Diaconi, qui illã dat ad manus pontificis. Pontifex Crucem detegit, imponit, & adorat iiſdem cerimoniis, quas ſupra ſcripſimus. Papa facta oratione reuerſus ad cathedram ſuam, quæ ponitur ei ad cornu epiſtolæ, reaſſumit calciamenta ſua communia; & ſedens legit improperia, quæ a choro cantantur. Interim Cardinales prælati, & alii omnes ordine ſuperius dicto Crucem adorant. Diaconus autem euangelii, vt Crucem adorauit, ſimul cum ſubdiacono vadit ad credentiam Papæ, & ibi ambo lauant manus: deinde reuerſi ad altare explicant ſuper illud mappulam ſericeam. & ſubdiaconus cum ſuo paniculo circa collum ex credentia Sacriſtæ portat corporalia cũ ſuo cum purificatorio, quæ Diaconus explicat ſuper altare. Deinde reuertitur ad Pontificem, qui finita adoratione Crucis lauat manus conſuetis cerimoniis cum mitra, & mox illa depoſita reaſſumit planetam pallium, & mitra per manus Diaconi. Crux vero per Sacriſtam reponitur ſuper altare, & accenduntur luminaria: Pontifex impoſito incenſo in thuribulo miniſtrante primo præsbytero Cardinali aſſiſtente proceſſionaliter vadit ad locum, vbi reconditum eſt Sacramentum, quod reportat ad altare cerimoniis ſupradictis, niſi quod hic omnes habent paramenta: & omnia alia ſeruantur, quæ ſuperius, & in ordinario dicta ſunt. Papa communicat in altari ſolus, & non ſugit vinum cum calamo, ſed de calice bibit. Notandum tamen quod ante Ioannem. xxii. Diaconus portabat ad altare Sacramentum, quod etiam communis rubrica habet: poſt illa tempora Pontifex celebrans illud reportat, & melius. Aduertendum tamen, quod hodie nullus incenſatur, neq; Papa, neq; alius, niſi ſolum Sacramentum. Sacriſta in tempore cum acolytho calice, ampullis, patenis vadit ad credentiam Papæ, & more ſolito mundat omnia, & mandat fieri prægustationes per credentiarios. & portat vinum, & aquam primo, & poſt cum vaſis ſuis ſuperior præsbyterorum Cardinalium infundit vinum ſuper digitos Papæ cum purificat, quod alias facit prior. Communione facta Pontifex in cornu altaris cum mitra lauat manus ſolitis cerimoniis: deinde depoſito pallio ſuper altare aſcendit ſedem eminentem nudam, vbi depoſitis ſacris veſtibus, induit cappam purpureã, & cum mitra ſimplici ſedet. Interim omnes alii deponunt paramenta, & mox a cantoribus leguntur veſperæ, & in fine Pontifex deſcendit ad faldiſtorium, & genuflectit, cum dicitur. Chriſtus factus eſt. &c. Et poſt Miſerere, dicit Orationem. Reſpice quæſumus Domine. &c.

Quod Papa hac die non ſedet in ſede in camera.

ET nota quod hac die ſecundum antiquas cerimonias Papa in camera ſua non conſueuit ſedere ſuper ſedes, ſed ſuper ſcabella, & Cardinales finito officio, & deducto Pontifice ad cameram, diſcedunt ſine confabulatione aliqua.

De officio ueneris Sancti, Papa abſente.

SI Papa hac die abſens erit, Cardinalis officium peracturus tempore congruo ad cappellam veniens capit ſacras veſtes, vt ſuperius diximus, & cum alii Cardinales conuenerint, ad altare procedit cum miniſtris conſuetis, & mitra in capite: Et facta reuerentia Cardinalibus, conuerſus ad altare deponit mitram, & genuflectit procumbens ſuper ſcabellum nudum cum cuſſino ante altare poſitum, & ibi prolixius orat: tum ſurgens aſcendit ad altare, & illud tantum oſculatur. Deinde reaſſumpta mitra vadit ad faldiſtorium, & in officio proceditur, vt ſupra dictum eſt, vſq; ad finitam paſſionem, & euangeliũ. Tunc habiturus ſermonem accedit ante Cardinalem, petit indulgẽtias, & aſcendit pulpitum: Reliqua ſeruantur, vt prius, vſq; ad denudationem, & depoſitionem Crucis, qua in loco parato poſita, reuertitur ad faldiſtorium, vbi detractis ſibi calciamentis vadit ſine miniſtris ad adorandum Crucem, & cum eo ad ſiniſtram primus Cardinalis, qui ſecum adoret, deinde alii Cardinales, & alii ordine ſupradicto. Cruce adorata Cardinalis reuertitur ad faldiſtorium, vbi calciamenta ſibi reponuntur, ac planeta, & mitra, ſic ſedet vſq; ad finem adorationis. Papa ante tempus conſueuit mittere celebranti eandem pecuniam, quam præſens ſolet offerre, vt illam pro ſe offerat. Finita adoratione ſubdiaconus cappellæ indutus planeta plicata accipit Crucem, quam præcedentem ſcutiferi Papæ, officiales, & cantores, vt moris eſt, ſequuntur, diaconi, præsbyteri, Epiſcopi Cardinales, deinde celebrans cum mitra medius inter diaconum a ſiniſtris, & ſuum aſſiſtentem a dextris, ſequentibus ipſum omnibus cappellanis ſuis ſuperpellicis indutis, & aliis prælatis ſuo ordine. Cum celebrans peruenit ad locum, in quo corpus Domini repoſitum eſt, deponit mitram, & procedit ante locum, & genuflectit: tum diaconus aperit capſulam, & Cardinalis ſurgens incenſat, vt ſupra dictum eſt, Sacramentum, & illud in calice conditum a diacono deuote accipit, & ſericea mappula, quæ a collo ei dependet, honeſte coopertum ſine mitra defert ad cappellam ordine, quo venerunt, cantoribus cantantibus. Vexilla Regis prodeũt. &c. ante Cardinalem, qui facit officium, immediate procedunt cappellani præfati intorticia deferentes, & cerimoniarius, qui continuo incenſat Sacramentum. Cum peruenerit ad altare, celebrans imponit calicem ſuper corporalia, & iterum incenſat, vt prius, alia omnia fiunt, vt ſupra. Et dicto. Chriſtus factus, eſt. &c, & Miſerere, pro veſperis, ipſe, qui fecit officium, cum cappa ſua inter alios Cardinales in loco ſuo genuflexus dicit orationem. Reſpice. &c. Qua dicta omnes ad ſua loca reuertuntur.

De ſabbato ſancto, Papa præſente.

Sabbato

SAbbato Sancto paretur cappella more conſueto,& Altare,ac ſedes Papæ ornentur paliis duplicibus, intus albo, & violaceo exterius: paretur etiam cereus paſcalis, qui ponatur in loco conuenienti ante faciem Pontificis,& iuxta cereum ponatur vnum pulpitum albo panno aureo coopertum. Hora competenti Cardinalis celebraturus venit ad cappellam, & more ſolito induitur ſandaliis,& aliis paramentis vſq; ad dalmaticā incluſiue:deinde capit pluuiale violaceum,& ſtans in cornu epiſtolæ verſus ad altare,& libro ſuper altari poſito benedicit nouum ignem in aliquo vaſe ſibi oblatum,& incenſum ponendum in cereo; & imponat ex nauicula incenſum in thuribulo miniſtrante Diacono,& ſubdiacono albis tantum indutis,deinde aſpergit ignem nouum,& incenſum, & ea poſtea incenſat:tum reuertitur ad faldiſtorium ſuum,vbi depoſito pluuiali accipit chirothecas,planetam violaceam, mitram albam ſimplicem, annulum Pontificalem, & ſedet in faldiſtorio ſuo. Papa deinde venit ad cappellam indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea,cum pluuiali rubro, & mitra ſimplicibus: & facta oratione in faldiſtorio ante altare aſcendit ad ſedem,vbi fit ei reuerentia a Cardinalibus. Et cum accedit primus præsbyter Cardinalis,accedit etiam cerimoniarius cum thuribulo,& Papa imponit incenſum more ſolito: cū quo incenſo itur ad paruam cappellam, vel extra locum,vbi fit cappella hoc modo. Primo procedit cerimōiarius, quem ſequuntur cappellani duo celebrantis,quorum alter a ſiniſtris nihil tunc defert, alter vero a dextris in dextra thuribulum,& in ſiniſtra nauiculam portat cum incenſo, & illos ſubdiaconus cappellæ omnibus paramentis indutus,in quibus debet in altari miniſtrare portans crucem, cuius imaginem ante ſe vertit: ſequuntur ipſum Diaconus dalmatica alba indutus,& quatuor cappellani celebrantis:ſic vadunt ad cappellam paruam, vel ad locum deputatum, vbi Diaconus accipit arūdinem cum tribus candelis in ſummitate illius ibi paratam,& reuertuntur ad cappellam Papæ hoc ordine. Præcedit turiferarius cum ſocio portante in quodam bacili quinq; illa magna grana incenſi benedicti, quos ſequitur ſubdiaconus cum Cruce, & illum Diaconus cum arundine,ad cuius ſiniſtram ſtat cerimoniarius candelam paruam accenſam de nouo igne in manu portans, quem ſequuntur alii quatuor cappellani prædicti. Cum peruenerint intra portam cappellæ inclinat arundinem Diaconus, & cerimoniarius accendit vnam ex illis tribus candelis deſuper poſitis, & ille eleuans arundinem genuflectit, ſimiliter & omnes alii cum eo,& cantat ipſe ſolus. Lumen Chriſti, quod dum dicit, Papa, & celebrans cum mitris,ac omnes alii,qui ſedebant,ſurgunt, & manent ſic erecti, quouſque tertio id dictum fuerit, Cantores reſpondent. Deo gratias. Procedunt deinde intra portam cancelli,& ibi reuerſus accenditur alia candela, & intrant cancellum cum cruce,vbi altius dicitur per Diaconum. Lumen Chriſti,& rūdetur vt ſupra:tertio procedūt ante Papam,& altare,vbi accēditur tertia candela,& ibi genuflexus Diaconus verſus ad altare,iterum altius dicit. Lumen Chriſti: reſpondent cantores,vt ſupra. Deinde in eodē loco

diaconus dat arundinem vni ex illis quatuor cappellanis eum ſequētibus, qui ibidem cum ſubdiacono Crucem tenente, ac thuriferario, & aliis cappellanis expectant. Diaconus vero accipit librum euangeliorum, & ante infimū gradum ſedis Papæ genuflexus petit benedictionem a Papa, cerimoniario tantum ipſum comitante: qua habita accedit ad pulpitum, ponit librum ſuper illud: quem deinde incenſat, vt fit in euangelio. A dextris Diaconi ſtent ſubdiaconus cum Cruce, & thuriferarius, a ſiniſtris vero ille cappellanus cum arundine: & alius cappellanus tenens in vaſe quinq; grana incenſi benedicti figenda in cereū. Tunc diaconus verſa facie ad Papam cātat. Exultet iam. &c, Quo incœpto deponitur mitra Papæ, & celebrāti, & ſurgunt omnes, vt ad euangelium ſtātes vſq;, In huius igitur. &c. Tunc dimiſſo cētu per diaconum, cerimoniarius porrigit ei vnam candelam accenſam, cum qua Diaconus accendit illa quinq; grana incenſi, & infigit vnum poſt aliud in cereum in modum Crucis, ita vt Crux verſa ſit ad Pontificem: deinde quoſequitur cantum ſuum vſq; ad. Qui licet ſit diuiſus: tunc interim cantu dimiſſo Diaconus accipit arundinem, & accendit cereum, deinde cantum ſuum proſequitur vſq; ad finem. Quo finito reuertitur ad altare, quilibet ad locum ſuum, vbi Diaconus exuitur dalmatica, & capit planetā violaceam plicatam ante pectus. Interim clerici cappellæ ponant pulpitum nudum in medio cappellæ verſum ad medium altaris, prout in matutinis noctis Natalis Domini poni ſolet: & ſuper illud librum epiſtolarum, ex quo cantantur prophetiæ: faldiſtorium celebrantis ponatur ad cornu epiſtolæ altaris, ſuper quo ſedet celebrans verſus ad cornu euangelii. Tunc Cerimoniarius conducit cum debitis reuerentiis vnum ex cantoribus ſuperpellicio indutum ad pulpitū prædictum, qui facta reuerentia altari, & Papæ, dicit prophetiam ſine titulo. Deinde factis reuerentiis oſculatur pedem Pontificis, & redit ad locum ſuū: celebrās vero finita prophetia, ſurgit, & amoto faldiſtorio cantat orationem, prout in ordinario: eodem modo cantentur aliæ vndecim prophetiæ per cantores. Finita duodecima prophetia, et oratione, in qua non dicitur flectamus genua, bñ tamen dicitur oremus, Papa deſcendit ad faldiſtorium, ſupra quod procumbit cum mitra, retinens illam per totam litaniam. Celebrans vero depoſita mitra, & planeta aſſociatus a diacono, & ſubdiacono vadit ad ſcabellum ad ſiniſtrā paratū, ſuper quod ſimiliter procumbit, & duo ex cantoribus cantant litanias, prout in libro, genuflexi ante ſcabellum poſitū poſt Pontificem in medio cappellæ, ſuper quod librum tenent. Cum peruentum fuerit ad. Peccatores te rogamus &c. Papa ſurgit, deponit mitram, & pluuiale violaceum, & accipit album precioſum, & celebrans cum miniſtris reuertitur ad faldiſtorium vbi deponit violacea paramēta, & accipit alba: idē faciunt miniſtri. Fererii deponunt ab altari, & ſede Papæ palia violacea, & dimittunt alba: accenduntur tūc etiā luminaria ſuper altare, & credentia, & intorticia ſuper cancellum, & deponitur per clericos cappellæ velum ante imagines ſuper altare, & palium ante altare. Interim cantores proſequuntur litaniam: qua finita ſtatim cantant Kyrieeleiſon pro miſſa, & illud reiterant, quouſq; Papa dixerit conſeſſionem

feſſionem cum celebrante, & redierit ad ſedem, & fuerit incenſatum altare, & Papa cũ Cardinalibus dixerit: Kyrieeleiſon. Cum primum litania eſt finita, & Papa acceperit pluuiale, celebrans cum ſuis miniſtris accedit ad ſiniſtram Papæ, & ſimul faciunt confeſſionem, vt moris eſt: deinde Papa aſcẽdit ad ſedem ſuam, & miniſtrante priore præsbyterorum Cardinalium nauiculam, imponit incenſum in thuribulo: celebrans vero aſcendit ad altare, oſculatur illud, & librum, vt moris eſt, & accepto thuribulo incenſat altare more conſueto, deinde incenſatur ipſe, & Papa. Interim Cardinales faciunt circulum ante Papam, & dicunt cum eo. Kyrieeleiſon. Quibus cõpletis cantores finiunt Kyrieeleiſon, & celebrans ante faldiſtorium cantat. Gloria in excelſis Deo. Et ſtatim pulſantur campanæ palatii, & aliæ omnes per vrbem. Dicitur deinde. Pax vobis, & vna oratio tantum. Subdiaconus dicit epiſtolam, & Diaconus interim tenet librum ante celebrẽtem, vt legat epiſtolam, cum ea finita dicturus ſit Alleluia. Finita epiſtola poſtquam ſubdiaconus, qui dixit eam, oſculatus eſt pedem Papæ, ſubdiaconus apoſtolicus, qui opportuno tempore paramenta omnia, ac ſi epiſtolam lecturus eſſet, in camera Sacriſtæ, vel alio loco idoneo acceperat, procedẽs ante gradum vltimum ſolii, Papæ facta debita reuerentia, ſtans dicit alta voce verſus ad Papã. Pater ſancte annuncio vobis gaudium magnũ, quod eſt alleluia. Et nũc depoſita mitra ſurgit, & cantat Alleluia tertio, ſemper vocem eleuando, prout in ordinario, Pontifice vero interim cũ mitra ſtante. Conſueuit tamen Sixtus quartus ſtans ſine mitra, cantare primum Alleluia, poſtquam Subdiaconus apoſtolicus illud nunciauerat. Secundo, & tertio celebrans cantabat, quod quantum conueniat, alii iudicent: deinde dicitur tractus. Laudate dominum omnes gentes: quo incœpto diaconus accedit cum libro ad altare, & alia facit more conſueto. Ad euangelium portatur thuribulum ſine luminaribus, tamen duo cappellani celebrantis ſequẽtes thuriferarium loco ceroferariorũ ipſum aſſociant: poſt euangelium non dicitur Credo, neq; offertorium, ſed tantum. Dominus vobiſcum, & oremus, & alia dicuntur prout in ordinario: oblata incenſantur, ſimiliter celebrans, Papa, & alii omnes, ac proceditur in miſſa more conſueto vſq; ad communionem: Pax Domini dicitur, Agnus dei nõ dicitur, propterea Cardinales non veniunt ad circulum, & Pacis oſculum non datur, ſed omnes orationes dicuntur, prout in miſſali vſq; ad Communionem excluſiue. Facta communione per celebrantem, & eo purificato, cantatur a cantoribus alleluia ter: pſalmus Laudate. &c. prout in ordinario pro veſperis. Interim celebrans accedit ad cornu epiſtolæ, vbi accepta mitra lauat manus, deinde illa depoſita ſtans ibidem verſus ad altare, legit Veſperas. Cum cantatur antiphona ad Magnificat, cerimoniarius accedit ad Papam cum thuribulo qui miniſtrante præsbytero Cardinali imponit incenſum, & celebrans incenſat altare: incenſatur ipſe celebrãs Papa, & omnes alii per diaconum cappellæ ordine conſueto. Replicata poſt Magnificat Antiphona, celebrãs ſtans in medio altaris verſus ad populum dicit. Dominus vobiſcum: deinde ante librũ, oremus: & orationem, Qua finita diaconus dicit. Ite miſſa eſt

cum duplici alleluia, & Papa dat benedictionem, & indulgentias, quas denunciat celebrans, & non fit ſermo. Notandum quod fel. re. Sixtus Papa quartus ordinauit, quod Cardinales dicerent prophetias ſupradictas: primam iunior Cardinalis, ſiue diaconus eſſet, ſiue præsbyter: aliam ſequens: & ſic de aliis continue gradatim aſcendendo vſque ad nonam incluſiue: decimam Cardinalis aſſiſtens a ſiniſtris: vndecimam a dextris aſſiſtens: duodecimam dixit Sanctitas ſua: et hæc ordinatio fuit tempore ſuo obſeruata, poſtea dimiſſa, quia non videbatur dignitati apoſtolicæ conuenire, ac quadrare cerimoniis papalib9, et debitis.

De habitu Papæ.

HOc mane Sanctiſſimus Dominus noſter finita miſſa, et dimiſſis in camera papagalli paramētis prædictis accipit capucium, et birretum alba: quibus vtitur deinde vſque ad ſabbatū in albis incluſiue, et eiſdem diebus Pascalibus non vtitur aliquo habitu rubeo, ſed albo tantum. Et ſimiliter, ſi vti vellet mātello coloris albi, vteretur his dieb9, et nō alterius coloris.

De ſabbato ſancto Papa abſente.

SI autem Papa huius diei officio nō intereſſet, cantores legunt omnes duodecim prophetias ante pulpitum, vt ſupra poſitum. Quibus finitis celebrans depoſita planeta, reaſſumpta mitra, aſſociantibus ipſum diacono, et ſubdiacono vadit ad ſcabellum cum cuſſino ſibi paratum, vbi Papa confeſſionem facere ſolet, vbi genuflectit cum mitra quovſque dicatur. Peccatores: tunc ſurgit, et vadit ad faldiſtorium, deponit paramenta violacea, et capit alba, et mitram precioſam. Finita litania accedit ad confeſſionem, cantores incipiunt Kyrieeleiſon, ac alia fiunt, vt ſupra dictum eſt: ſubdiaconus apoſtolicus nō paratur, nec annunciat alleluia, ſed finita epiſtola, poſtquā ſubdiaconus eius manum oſculatus fuerit, ſurgit: celebrans depoſita mitra verſus ad altare ante faldiſtorium ſtans, cantet alleluia ter, vt ſupra dictum eſt, cantoribus totiens idē reſpondentibus: alia omnia fiant vt ſupra, et non fit ſermo.

De ſabbato ſancto Papa celebrante.

SI in hac die Sabbati ſancti Papa voluerit perſonaliter celebrare, hic ordo ſeruabitur: primo ignis nouus benedicetur apud altare, in quo Papa eſt celebraturus, a iuniori præsbytero Cardinali amictu, alba, cingulo, ſtola, et pluuiali violaceo induto, et ſimul incenſum in cereo affigendū ordine ſuperius denotato, & hoc antequam Pontifex veniat ad Eccleſiā. Hora competenti Papa indutus; vt ſuperius dictum eſt, venit ad cappellā præcedente Cruce more conſueto ſine proceſſione tamen, orat ante altare, aſcendit ſedem eminentem, & fit ei reuerentia a Cardinalibus cum cappis laneis: imponit incenſum per acolythum ſibi delatum, miniſtrāte præsbytero Cardinali: Et Diaconus Cardinalis Euangelium, & Subdiaconus Apoſtolicus epiſtolam dicturi parati cum dalmaticis, & tunicellis albis, & aliis ornamentis conſuetis accedunt; & Subdiaconus quidem capit crucem papalem: & præcedente thuriferario incipit iter extra cappellam. Diaconus vero inclinatus ante Pontificem dicit. Iube Domine benedicere. Et Papa Dominus ſit in corde tuo &c. Et mox Subdiaconus ſequitur, & poſt eū

quatuor

quatuor alii acolythi, quorum vnus portat bacile cum quinq; granis incẽſi figendis in cereo. Cum peruenerint extra cappellam in loco præparato, Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis, & intrans cappellam tertio genuflectit dicens. Lumen Chriſti: vt ſuperius dictum eſt, & tandem tradita arundine vni ex acolythis accedit ad pulpitum, ſupra quod poſitus eſt liber Euangeliorum, Incenſat & incipit. Exultet iam angelica &c. pro benedictione cerei, & facit prout in ordinario. Finita benedictione cerei Diaconus, & Subdiaconus deponunt Dalmaticam, & tunicellam albas, & Pontifex ſurgens ſine mitra ſecrete dicit. Pater noſter, pro nona, & cantores legunt nonam, & in fine Pontifex vadit ad faldiſtorium, & procumbit: dum dicitur Chriſtus factus eſt pro nobis obediens &c. Et dicit Orationem. Reſpice quæſumus Domine &c. Interim vero Subdiaconi, Auditores, Clerici Cameræ, ac acolithi omnes alii capiunt ſuperpelſicia, & Pontifex finita oratione ſurgit, & vadit ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta: ſedet, accipit ſandalia, dicit pſalmum. Quam dilecta, & alias orationes conſuetas, lauat manus, & paratur omnibus ornamentis pontificalibus violaceis, palio, & mitra ſimplici a Diacono, et Subdiacono in albis exiſtentibus: et dum Papa accipit planetam Cardinales, et alii prælati omnes capiunt paramenta ſibi conuenientia violacei coloris. Diaconus, et Subdiaconus induto Pontifice accipiunt planetas ante pectus plicatas, et manipulum: prior præsbyterorum Cardinalium aſſiſtit Pontifici cum pluuiali violaceo, Sandalia tamen Papæ erunt alba cum perlis, quia illa non mutat, et ſimiliter ſubcinctoriũ, et ſtola. Tunc Papa cum præsbytero Cardinali, et Diaconis aſſiſtentibus, et cum Diacono, et Subdiacono miniſtris, non tamen proceſſionaliter, accedit ad altare, et tres præsbyteri Cardinales non veniunt obuiam: aſcendit ad altare, et ſine mitra illud oſculatur deinde reaſſumpta mitra aſcẽdit ad ſedem eminentem, et ibi ſedens aliquantulum quieſcit, ſi autem non eſſet ibi ſedes ad partem, vbi accipiat paramenta poterit illa recipere in ſede conſueta, et inde deſcendere ad altare, et rurſus illuc redire. Si vero Diaconus Cardinalis Euangelium dicturus non ſit diſpoſitus cantare. Lumen Chriſti, et facere benedictionem cerei: poterit id fieri non incompetenter per Diaconum cappellæ, ſicut paſſio cantatur per alios, quam per Diaconum ordinarium, et maxime cum Papa tunc nõ ſit indutus miſſalibus indumentis. Põtifice igitur in ſua ſede, Diacono Euãgelii apud altare, et aliis omnibus in locis ſolitis conſedentibus vnus acolythorum cum ſuperpellicio ſurgens vadit ad pulpitum nondum poſitum contra cornu Epiſtolæ ſub præsbyterio, et ſine titulo cantat primam prophetiam. In principio creauit Deus &c. Et illa finita, ſi placet domino noſtro, eadem cantatur græce ſecundũ Iacobum Gaietanum, & ſecundum Petrum Ainelii Epiſcopum Senogallieñ, & alios, qui ſcripſerunt de cerimoniis. Legi etiam apud aliquos maiores noſtros, coram Pontifice omnes duodecim lectiones latine, & græce legi conſueuiſſe, ſed poſteriores de prima tantum fecerunt mentionem. Finita lectione accedit ad oſculum pedis Papæ, & Papa ſurgens ſine mitra dicit oremus, Diaconus a dextris.

Flectamus genua, & Diaconus a ſiniſtris. Leuate. Deinde Papa proſequitur orationem. Aliæ lectiones, ſiue prophetiæ ſimili modo dicuntur per acolythos, & per cappellanos Papæ, ideſt per auditores, & Diaconi aſſiſtẽtes alternatim dicunt. Flectamus genua, & a dextris. Leuate: & ſic deinceps. Finitis duodecim lectionibus Papa deſcendit ante altare, deponit pallium, & planetam, & cum mitra procumbit ſuper faldiſtorium, dum dicitur Litania. Alii autem Cardinales prælati procumbunt apud ſedes ſuas, & ſine mitra. Subdiaconus autem nõ epiſtolæ aliquantulum retro Papam a dextris contra cornu epiſtolæ genuflexus ante ſcabellum, ſupra quod librum tenet, cantat Litaniam, & chorus reſpondet replicando eadem, quæ ille dicit. Cum peruentum eſt ad. Peccatores: ſurgit Papa cum ſuis aſſiſtentibus, & miniſtris, & vadit ad ſedem, vbi accipere conſueuit paramenta. Diaconus, & Subdiaconus dimiſſis planetis accipiunt albas tunicas, & Papam exuunt violaceis, et induunt albis paramentis, et omnes Cardinales, et prælati accipiunt paramenta alba, et altare, et ſedes Papæ ornantur albis palliis, et accenduntur luminaria ſuper altare: interim Subdiaconus alius proſequitur Litaniam vſq; in finem, et cantores illa finita cantant Kyrieeleiſon, quouſq; Papa fuerit in ſede eminenti ad cantandum Gloria. Papa autem aſſumptis precioſis ornamentis, facit confeſſionem, et poſito incẽſo in thuribulo, Cruce præcedente, proceſſionaliter procedit ad altare: oſculatur altare, et librũ Euãgeliorũ incenſat incẽſatur, recipit tres Diaconos ad oſculum ex more, et aſcendit ad ſedem eminentem: vbi dicto Kyrieeleiſon nouies, cantat. Gloria in excelſis Deo, pulſantur campanæ, proſequitur, et in terra, deinde Pax vobis, et orationem, et Subdiaconus deinde dicit epiſtolam more conſueto. Finita epiſtola Subdiaconus dimiſſo libro in manibus cerimoniarii immediate accedens ante ſolium Pontificis, ſtans infra gradus voce ſubmiſſa dicit. Pater ſancte annuncio vobis gaudium magnum, quod eſt alleluia: et mox aſcendens oſculatur eius pedem, et accedens vnus ex auditoribus præintonat Papæ Alleluia, qui ſurgens ſine mitra tertio cãtat Alleluia, vt in ordinario: deinde ſedet, et cantatur Alleluia, et verſiculi, et euangelium, ad quod non portantur luminaria, ſed incenſum tantum, et petitur benedictio, et oſculatur liber. Papa nõ dicit Credo, nec offertorium: ſed dicto Dominus vobiſcum lauat manus, deſcendit ad altare, et pocedit in miſſa vt alias, vſq; ad finem communionis. Agnus Dei non dicitur, nec Pax datur: dicit tamen Papa illam Orationem. Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti apoſtolis tuis pacem. etc. et illa dicta mox aſcendit ad ſedem eminentem, et ibi communicat, et ſugit ſanguinem cum calamo more conſueto, ſed non recipit ad oſculum oris diaconum, aut alios poſt communionem. Facta purificatione ſedet, lauat manus, et chorus incipit Alleluia, pro veſperis. Pontifex in ſede permanet, et ad. Magnificat ſubdiaconus præintonat ei Antiphonam. veſpere autem ſabbati: Papa ſurgens ſine mitra intonat antiphonam, deinde ſedet cum mitra, imponit incenſum, & cum incipitur Magnificat, deſcendit, incenſat altare, reuertitur ad ſedem, incenſatur ipſe, & alii more conſueto: ipſe ſtans ſine mitra, expectat

tra, expectat finem, deinde cum repetitur Aña, ſedent, & circa finem deſcendit ad altare, dicit Dominus vobiſcum, & Orationem, & Diaconus Ite miſſa eſt, Alleluia, Alleluia: datur benedictio, publicantur indulgentiæ, & eſt finis, deponuntur paramenta in cappella, vt alias.

De feſto Reſurrectionis Domini, Papa celebrante.

TITVLVS. II.

IN feſto paſchatis reſurrectionis Saluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, in quo eſt mutatio capparum, Papa indutus pluuiali albo, & mitra precioſis, miniſtrante priore præsbyterorum etiam parato nauiculam & acolytho thuribulum, imponit incenſum: deinde proceſſionaliter venit ad eccleſiam ſub baldachino, quod oratores portant, vel nobiles. Cardinales, & prælati omnes ſunt parati paramentis albis conuenientibus, & officiales omnes in albis, vt moris eſt. Cardinales duo diaconi aſſiſtentes portant fimbrias pluuialis Papæ, & nobilior vrbis caudam. Cum peruenerit ad eccleſiam, Papa facta oratione ſuper faldiſtorio vadit ad ſedem, vbi parari debet, & fit ei reuerentia a Cardinalibus, & omnibus prælatis paratis more ſolito. Finita reuerentia Papa depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare dicit, ſecrete. Pater noſter: Tum in cantu. Deus in adiutorium. &c. & ſtat quouſq; pſalmus incipiatur: quo incœpto ſedens accipit mitram, & accedunt Epiſcopi aſſiſtentes cum libro dicendo. Quam dilecta. &c. & ſubdiaconus cum ſandaliis, quem ſequuntur acolythi pro tenendis fimbriis, & Papa dicit pſalmum, et induitur ſandaliis more conſueto. Dicta per cantores Antiphona. Hæc dies: etc. Papa depoſita mitra ſurgit, dicit. Dominus vobiſcum, et orationem conſuetam, deinde replicat Dominus vobiſcum, et cantores dicunt. Benedicamus Domino. Tum Papa ſedens lauat manus, et paratus omnibus paramentis venit ad confeſſionem proceſſionaliter, et omnia alia fiunt, prout ſupra in die Natiuitatis Domini notatum eſt, vſq; ad Credo in vnum Deum. in quo dicto. Et homo factus eſt: ſubdiaconus portat ad altare criſtallinum cum multis hoſtiis paruis conſecrandis pro communione populi patena coopertum, et deſuper burſam cum corporalibus, hoſtiariã cum hoſtiis, et purificatorium: quæ omnia Diaconus accipiens ponit ſuper altare in cornu epiſtolæ, deinde ſacriſta vadit ad aliam credentiam pro lauandis calice Papæ, et ampullis: et alia fiunt more conſueto. Diaconus Cardinalis ponit dictum calicem criſtallinũ cum hoſtiis paruis ſuper corporalia in medio ante Crucem, ita vt non impediat incenſationẽ calicis, et hoſtiæ, ſed quod inter ambos calices fit competens diſtantia. Cum dicetur per Papam. Suſcipe Sancte pater omnipotens æterne Deus, etc. calix hoſtiarũ diſcooperitur, et eleuatur aliquantulum per Diaconum, et eo dicto per eum recooperitur cum patena, et reponitur: cum Papa dicit. Per omnia ſæcula ſæculorum, ante præfationẽ, vel parum ante, duo Diaconi Cardinales iuniores præter illos, qui aſſiſtunt Papæ, vel ſi diaconi non fuerint duo iuniores præsbyteri Cardinales accedunt ad altare, vnus ad dextrum alter ad ſiniſtrum cornu altaris, et ſtã-

tes hinc inde alter alterius faciem inſpicit,vel,vt alii volunt,& melius,ad populum reſpiciunt, repræſentantes duos angelos,qui apparuerunt in albis cuſtodientes ſepulchrum Saluatoris: qui ibidem ſtare debent vſq; ad Agnus Dei.Cum Papa aſcendit ad ſedem ſuam,tunc deſcendũt ad loca ſua redeuntes.In hac die poſtquam Papa dicit.Per omnia ſæcula ſæculorum, ante pater noſter non reſpondetur Amen: ſed Papa continuat. Oremus præceptis. &c. Pax datur omnibus, etiam Diaconis Cardinalibus communicandis præter illum,qui euangeliũ, cantauit.Cum Papa communicauerit ſe,& diaconum, & ſubdiaconum de Sanguine more ſolito ; Papa ſe purificat,ſed digitos non abluit ; propterea ſacriſta taciam illam auream hic non portet;neq; adhuc prior præsbyterorum Cardinalium ad Papam vocetur,Cum primum autem diaconus, & ſubdiaconus per Papam communicati apud altare more ſolito Sanguinem ſumpſerint, diaconus euangelii accedit ad ſiniſtram Papæ in ſolio ſine mitra ſtantis pro honore ſacramẽti in altari poſiti,ſtanſq; dicit in tono conſueto.Confiteor Deo omnipotẽti,beatæ Mariæ ſemper virgini, beato Michaeli Archangelo,beato Ioanni Baptiſtæ.ſanctis apoſtolis Petro, et Paulo, ac omnibus ſanctis, et tibi pater:quia peccaui nimis, cogitatione,verbo,et opere, mea culpa, mea culpa,mea maxima culpa.Ideo precor beatam Mariã ſemper virginem,beatum Michaelem archangelum, beatũ Ioannem Baptiſtam,ſanctos Apoſtolos Petrum,et Paulum,et omnes ſanctos,et te pater orare pro me ad dominum Deum noſtrum. Quo dicto Diaconus reuertitur ad altare ad locum ſuũ,et Papa ſtat ſine mitra, Epiſcopo Cardinali aſſiſtente librum tenente,dicit in cantu more ſolito.Miſereatur veſtri omnipotens Deus, et dimiſſis peccatis veſtris perducat vos ad Vitam æternam. Reſpondetur. Amen.Deinde dicit:Indulgentiam,abſolutionem,et remiſſionem omnium peccatorum veſtrorum tribuat vobis omnipotens, et miſericors Dominus.Reſpondetur. Amen.Inde omiſſis verbis,et benedictione etc. populum tantum Cruce ſignat nihil dicẽs. Tum Diaconus ſtans in medio altaris accipit calicem cum hoſtiis pro populo conſecratis patena coopertum, et girat,et facit circuitiones bis,vt prius fecerat cum patena,et Sacramento pro Papa,et illum dat ſubdiacono ante ſe genuflexo, qui illum portat ad ſiniſtram Papæ ibidem ſtans vſq; ad finitam communionem. Subdiaconũ ad Pontificem euntem ſequuntur duo auditores cum mappula ſericea gremio Pontificis imponenda, antequam populum communicet,quam dicti auditores hinc,et inde apud Papam genuflexi tenent vſq; ad finem communionis:poſtquam Subdiaconus ad Papam peruenerit,Papa vt Sacramento reuerentiam fecit,ſemitecto capite,ſi frigus ei nocet,vel omnino detecto,ſi recte valet,depoſitã patena illi ſuperponit plures hoſtias,et eam dat Epiſcopo Cardinali a dextris ſibi aſſiſtenti tenenda.Eſſet tamen ſecurius, quod ſubdiaconus cum calice ſacramenti ſtaret ad dexteram Papæ,et Papa ſiniſtra manu teneret patenam inter ſe, et Calicem,et extraheret ſingulas hoſtias pro ſingulis communicandis. Papa ſingulis cum communicat dicit. Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam

tam æternam: ſinguli communicandi antequam communionem ſumant, oſculentur manum Papæ, pedem autem non oſculentur. Cum Papa communionem populi incipit, Sacriſta, vel Diaconus græcus ſtans in cornu epiſtolæ in manibus ſuis teneat calicem cum purovino, quo communicati ſe purificent, & in ſiniſtra habeat mappulam albam mundam, qua ipſi ora extergant, deinde ad loca ſua redeant: veniet autem hoc ordine, primo diaconi Cardinales, qui oſculantur ante communionem manum Papæ, deinde communicati os Papæ, & ſequuntur alii eo ordine, quo fit incenſatio. Cōmunione facta Papa ſurgit, ſi communicando ſedebit, & facit reuerentiam ſacramento, & ſubdiaconus reportat hoſtias, ſi quæ remanſerint ſuper altare, vbi manent ad finem miſſæ, tunc Papa ſedet, & accedit acolythus cum duabus taciis, vna aurea pro Papa, & alia pro credentia in manibus ampullas vini, & aquæ portans, & cum eo venit prior præsbyterorum Cardinalium, quo infundente vinum ſupra pateram auream, Papa ſine mitra ablu it digitos, tum accepta mitra lauat manus more conſueto. Deinde deſcendit ad altare, & finitur miſſa, qua finita, & dicto Placeat, Papa ſtans in altari ſine mitra dat benedictionem, & non indulgentias. Tum dicit Dominus vobiſcum, & Initium ſancti euangelii ſecundum Ioānem. &c. vſq; ad finem. Et Papa cum pallio (nam illo cum celebrauit in proceſſionibus vti debet, ſi alia indumenta miſſalia habet) proceſſionaliter ſub baldachino, quod ve ſupra nobiles portant, præcedentibus officialibus in albis, & omnibus prælatis paratis, eo ordine, quo venerunt ad eccleſiam, vadunt ad locum benedictionis publicæ per viam vltimæ nauis, in qua firmat ſe ad videndum Vultum ſanctum, deinde aſcendit ad locum benedictionis, vbi ſoleniter benedicit populo, dat indulgētias plenarias, quas Diaconus a dextris pronunciat in latino, & alius a ſiniſtris in vulgari Omnes Cardinales, & plati exuunt ſe, & aſſociant Papam vſq; ad principium ſcalarum, vbi Papa eos dimittit, & vadunt ad comedendum, & non fit ſermo.

De communione Imperatoris, aut Regis.

SI Autem Imperator, aut Rex aliſquis eſſet a Papa communicandus, tunc poſtqnam Papa communicauit ſe, & Diaconum, ac ſubdiaconū, diaconus dicto ante Pontificem Confiteor Deo. &c. vadit ad altare, & vnā tantum hoſtiam ponit ſuper patenam pro Imperatore, vel Rege: factisq; circulis conſuetis illam dat ſubdiacono ad Pontificem deferendam. Imperator, vel Rex deducitur a priore Epiſcoporum Cardinalium ad pedes Pontificis, quos primo oſculatur, deinde accipit ſacramentum de manu Pontificis, & recipitur ad oſculum oris: poſtremo ab eodem Cardinali ducitur ad altare, & per manus Diaconi purificat, & reducitur ad ſedem ſuam ab eodem Cardinali. Deinde portantur aliæ hoſtiæ, vt ſupra pro diaconis Cardinalib⁹, et aliis. Hoc ſeruatum fuit tempore Innocentii Sexti, cum Petrus Rex Aragonum venit ad Romanam curiam. Anno. Mccclxxxvi. Quod ſi plures eſſent Reges ſimul, portentur totidem hoſtiæ ſimul, et totidem Cardinales primi deducunt Reges.

De feſto paſchatis Papa non celebrante.

SI vero Papa non celebraret, cantatur miſſa per Epiſcopum Cardinalem more conſueto, qui communicat ſi voluerit, Diaconos Cardinales & alios curiales, ſi ad hoc erunt diſpoſiti. Sed incœpta præfatione nemo ad cornua altaris accedit, vt ſupra dictũ eſt. Sed omnia ſupradicta omittuntur, & fit miſſa eo ordine, prout alias fieri ſolitum eſt. Et non fit ſermo.

De ſecunda feria poſt Paſcha.

FEria ſecunda poſt feſtum Paſchatis vnus ex reuerendiſſimis dominis præsbyteris Cardinalibus celebrat miſſam in paramentis albis: dicitur tãtum vna Oratio, & non fit ſermo, alia omnia fiunt more ſolito.

De tertia feria poſt Paſcha.

FEria tertia poſt Paſchæ feſtum vnus ex reuerendiſſimis dominis præsbyteris Cardinalibus celebrat miſſam in paramentis albis. Dicitur tantum vna oratio, & non fit ſermo, alia omnia fiunt more ſolito.

De ſabbato in albis cum dantur Agnus Dei.

COnſueuerunt Summi Pontifices annis primo, ſeptimo, & deinceps ſingulis ſeptẽnis benedicere Agnus Dei poſt feſta paſchalia in camera ſua: quorum confectionem, & benedictionem ſatius expoſuimus in prima parte, & eos deinde in ſabbato in albis in cappella publice diſtribuunt hoc ordine. Conſueuerunt tamen antiquitus Romani Pontifices in primo anno ipſimet celebrare hac die, vt legimus de Vrbano Quinto. Gregorio vndecimo Auinioni, & Vrbano ſexto Romæ die ſabbati in albis quãdo Agnus Dei diſtribui debent: celebrat miſſam aliquis præsbyterorum Cardinalium in paramentis albis more conſueto: poſt orationem diei Dicitur oratio contra paganos, & alia pro Pontifice & non fit ſermo. Alia omnia fiunt more conſueto vſq; ad Agnus Dei, quo dicto Cardinalis aſſiſtens accedit ſolito more ad altare, accipit pacem, & eam defert ad Pontificem, et diſtribuitur vt alias, poſt acceptam pacem Cardinales, & prælati omnes capiunt paramenta alba ordinibus ſuis conuenientia. Cardinales in locis ſuis, prælati vero, et officiales extra cãcellum cappellæ, celebrans facta communione lauat manus, et dicit poſtcommunionem more ſolito: deinde vadit ad faldiſtorium, ſedenſq; accipit mitram: incœpta per cantores poſtcommunione, miniſtranteq; præsbytero Cardinali nauiculam Papa ponit incenſum more conſueto, tum præcedente ſubdiacono cappellæ cum Cruce inter duos cẽroferarios: ante quos thuriferarius incedit cum thuribulo fumigante, ſubdiaconus apoſtolicus indutus ſacris veſtibus, ac ſi epiſtolam ſolẽniter lecturus eſſet vna cum clerico cerimoniarum ſequentibus ipſum duobus aliis cappellanis celebrantis ſuperpellicis indutis vadit ad locum paratum: vbi ſacriſta bacile vnum magnum Agnus dei in bombice inuoltis plenum mappula pulchra ſericea coopertum ordinauit bocale cum Agnus Dei accipiens præcedente thuriferario ordine, quo iuerat, reuertitur ad Pontificem. cum fuerint intra oſtium cappellæ genuflectunt omnes, et ſubdiaconus cantat competenti voce, ita vt ab omnibus audiatur dicens Pater ſancte, iſti ſunt Agni nouelli, qui annunciauerunt vobis allelua, modo veniunt ad fontes, repleti ſunt claritate alleluia: cantores reſpondent ea voce Deo

ce Deo gratias alleluia: quod ſecū-dò facit ſubdiaconus, dum fuerit ante hoſtium cancelli; & tertio ante ſolium Pontificis genuflexus, Pontifice interim ſemper cum mitra ſedente, niſi quod intrante Cruce à principio omnes ſurgunt; & ſtatim ſedent. Deinde aſcendit ad dextram Pontificis, vbi genuflexus dictam lancem tenet vſq; ad finem diſtributionis. Thuriferarius autē cum aliis omnibus ad ſua loca diuertit; accedunt autem ad Pontificem duo auditores cum mantili, quod diaconi Cardinales aſsiſtentes gremio Pontificis ſuperponunt, ipſis autoribus illud hinc; & inde genuflexis tenentibus. Tum veniunt ante Pontificem per ordinem omnes Cardinales, vnus poſt alium a ſeniore ad iuniorem; & factis debitis; ac conſuetis reuerentiis porrigunt mitras ſuas, cornua mitræ deorsū vertentes, & Papa imponit eis tot Agnus dei, quot ei placet. Antiquitus dabantur cuilibet Cardinali tres Agnus dei; prælatis duo; aliis vnum tantum. Cardinales oſculantur eius manum primo; deinde genu dextrum. Cardinalis celebrans venit de faldiſtorio ſolus ſuo tempore; & in ordine ſuo iuxta ſcamnum capit Agnus dei; ve alii; & reuertitur ad faldiſtorium, vbi ſedet cum mitra vſq; ad finem diſtributionis. Prælati ſimili modo ſicut Cardinales; ſed genuflexi Agnus dei in mitras accipiunt; & oſculantur genu dextrum Papæ nō manum: prothonotarii; & omnes alii capiunt Agnus dei in manus genuflexi, deoſculantur pedem Papæ. Finita diſtributione Papa lauat manus more conſueto: Cardinales; & omnes alii deponunt paramenta: celebrans reuertitur ad altare, dicit in medio Dominus vobiſcum, & apud librum Oremus, & Orationes more conſueto. Ite miſſa eſt dicitur cum duplici alleluia. Et deinceps non dicitur cum alleluia. Papa dat benedictionem; & indulgentias, quas pronuntiat celebrans. Seruatum legimus apud antiquos, quod circa finem prandii portabatur in menſa magnum vas plenum Agnus dei cum bombice; quos Pontifex diſtribuebat omnibus ſuis familiaribus. Paulus autem ſecundus noſtro tempore per totum illum diem; & etiam ſequentem poſt prandium diſtribuit Agnus dei Populo Romano, & omnibus vtriuſq; ſexus ad palatium venientibus.

De eodem die quando non ſunt diſtribuendi Agnus dei.

ANnis vero quibus hac die Agnus dei non ſunt diſtribuendi; celebrat aliquis prælatus in paramentis albis; dicitur in miſſa Gloria in excelſis; Pax vobis, & poſt orationem diei duæ aliæ, videlicet contra paganos, & pro Papa: in fine miſſæ, Ite miſſa eſt cum duplici alleluia: & omnia alia ordine cōſueto, & non fit ſermo.

De feſto annunciationis Beatæ Mariæ uirginis, & ueſperis papalibus in quadrageſima.

FEſtū annūciationis Beatæ Mariæ virginis plerūq; cadit ītra quadrageſimā, & de feſto fit die; quo cadit niſi venerit ī Dñica: qa tūc trāsferē ad ſecundā feriā poſtmodū ſequētē:

& ſi cadit i quinta feria maioris heb domadæ, & deinceps vſq; per totã octauam paſchatis, transfertur ad ſecundam feriam poſt octauam: fit officium miſſæ in cappella Papæ or dinarie, per vnum ex presbyteris Cardinalib9; & fit ſermo, ſolẽt tamẽ aliquãdo Pontifices celebrare hoc feſtum in aliqua eccleſia beatæ Mariæ in vrbe. Cõſueuerunt antiqui Põtifices celebrare hoc die; et tũc ſi feſtum fuiſſet die lunæ in quadrageſima, in præcedenti dominico die fiebãt veſperæ papales cum paramentis: idem fiebat, ſi feſtũ celebrabatur poſt paſca. In aliis autem temporibus, quia in quadrageſima veſperæ dicũtur ante prandium, non fiebant veſperæ ſolẽnes: ſed ne iſta ſolennitas remaneret ſine veſperis ſolennibus, poſt miſſam in qua vna tantum oratio dicitur ſcilicet de beata Virgine, Papa depoſitis miſſalibus indumẽtis accipiebat pluuiale album; & incipiebat Deus in adiutorium, &c. pro veſperis ſtans in ſede ſua eminenti; & Cardinales, atq; prælati omnes permanebant cum ſuis paramentis, & incipiebantur Antiphonæ per Papam, & Cardinales more ſolito. Si autem Papa nõ celebraſſet; ſed aliquis Cardinalis, aut prælatus alius in ſua præſentia, tũc finita miſſa Papa incipiebat pro veſperis, Deus in adiutorium. incenſabat; & cantabat orationes, ſicut cõſueuit facere: quando non eſt celebraturus: hodie non facimus veſperas, neq; ãte, neq; poſt. Et nota, quod in veſperis dicuntur duæ orationes de feſto; & de feria, in miſſa autem dicitur vna tantum; quia dicitur ad partem miſſa de feria. Et quotienſcunq; Papa celebrat ſolenniter per totam quadrageſimam dicit, vnam orationem tantum.

De Feſto ſancti Marci.

Hac die ordinarie nõ fit miſſa ſolennis publica: conſueuit tamẽ aliquãdo Romanus Pontifex equitare ad eccleſiam Sancti Marci de Vrbe, Miſſamq; celebrare aliquis Epiſcopus in paramentis rubris; & non fit ſermo. Papa cum pluuiali rubro; & mitra precioſa accedit ad altare, deponit mitram, orat ſuper faldiſtorium procumbens, reaſſumit dictam mitram, & iterum procumbit, dum Litania cantatur, quam duo ex cantoribus conuenienti loco poſt Pontificem coram ſe habentibus librum ſupra ſcabellum genuflexi dicunt; prout in ordinario vſq; ad finem, aliis cãtoribus ipſis rẽſpondentibus: finita Litania ſurgunt omnes, Papa facit confeſsionem cum Epiſcopo celebrante, vt moris eſt. Cum autem aſcendit ad ſolium; Cardinales veniunt ad reuerentiam; & non faciunt circulum; ſed tantum aſſurgunt: prior Epiſcoporum non aſſiſtit propter anguſtiam loci; ſed tẽpore oportuno de loco ſuo accedit ad Pontificem; & miniſtrat nauiculam. Dicitur Gloria in excelſis, Pax vobis, vna oratio tantum, Credo, Præfatio de Apoſtolis; & alia more conſueto. Facta communione per celebrantem, religioſi; & Clerus Vrbis ſuo ordine circumeunt altare, & proſequuntur proceſsionem ſuam more ſolito. Interim perficitur miſſa, & in fine Papa dat benedictionem proceſsiõe ſuo ordine tranſeunte, cuius tranſitum Papa conſueuit expectare; & ea finita ſurgit Pontifex; & aſcendit ad palatium, vel aliò, vt placet, reuertitur.

De vigilia

De uigilia, & feſto Aſcenſionis Domini.

IN vigilia Aſcenſionis Dñi fiunt
veſperæ papales;& ĩ die miſſa ſo-
lennis in paramentis albis; quã cele-
brare ſolet Epiſcopus Cardinalis:di
citur tantũ vna oratio ;& nõ fit ſer-
mo,quẽ facturus oſculetur pedẽ Pa-
pæ;vel genu: ſi ſit p̃latus, petat bene
dictionẽ,& nõ indulgẽtias.finito ſer-
mone fit cõfeſsio, ſed nõ denũciãtur
indulgẽtiæ;cũ Papa ſit poſt ſolennẽ
bñdictionẽ daturus publicas . Igitur
cũ dicitur cõfeſsio, accedit ſubdiaco
nus cũ cruce, & cõfeſsione finita Pa
pa dicit:p̃cib9.&c. alia oĩa fiunt mo
re cõſueto. Finita miſſa Papa dat bñ
dictionem,qua data Papa eo ordine,
quo de camera venit, vadit ad locũ;
vbi benedictionem publicam eſt da-
turus:quem Cardinales prælati,& a-
lii officiales aſſociant in cappis ſuis
ſine paramẽtis. Pontifex in loco præ
dicto dat Benedictionem ſolennẽ po
pulo , et in fine plenarias indulgen-
tias,ſi placet:quas publicãt duo Dia
coni Cardinales , Senior primo in la
tino , Deinde alius in vulgari: qui-
bus publicatis Papa redit ad came-
ram ordine conſueto.

De uigilia Pẽtecoſtes;& mutatione capparũ.

IN vigilia Pentecoſtes Cardinales ;
& prælati Romanæ Curiæ depoſi
tis cappis;& capuciis pellibus ſubdu
plicatis ; accipiunt alias cũ ſerico ru
bro;ſiue cremuſino,in quibus veniũt
ad veſperas ſolẽnes ; quæ fiunt more
cõſueto:cõſueuit etiã Põtifex Hym-
num veſperorũ,videlicet Veni crea
tor ſpiritus, in ſede ſolii ſui ſtans de
tecto capite inchoare;deinde deſcen-
dere ad faldiſtorium , vbi poſtquam
genuflexit;& nõ prius,cantores pro
ſequuntur Hymnum .Finito primo
verſu ſurgit Pontifex , & aſſumpta
mitra redit ad faldiſtorium , vbi de-
poſita mitra ſtat vſq; ad finem hym-
ni. Alia omnia fiunt more ſolito ſed
ad primũ verſum Hymni Pontifex
ſemper genuflectit hac die , ſiue ipſe
incipiat,ſiue non. Hæc mutatio cap
parum fit hodie in die Feſto Reſur-
rectiõis dominicæ ex decreto Leo
nis Papæ .X. in Concilio Lateranen
ſi,quia ita fiebat antiquitus.

De Die Pentecoſtes.

IN die Pentecoſtes Pontifex indu-
tus paramẽtis purpureis precioſis,
venit ad eccleſiam; & cõſueuit ſolen-
niter celebrare in tali die cerimoni-
is conſuetis:quod ſi nõ eſt diſpoſitus
ad celebrandum;Sacra facit vnus ex
reuerendiſsimis Dominis Epiſcopis
Cardinalibus ornamentis rubris pa-
ratus ; & tunc Papa orat in faldiſto-
rio, facit confeſsionem cum celebra
turo & alia more conſueto. Dicitur
tantũ vna oratio circa finem allelu-
ia. Ante verſum Papa venit ad faldi-
ſtorium , vbi genuflectit , & canto-
res incipiunt ; & proſequuntur ver
ſum. Veni Sancte Spiritus,vſq; ad fi-
nem Finito verſu ſurgit Põtifex, &
accepta mitra venit ad ſolium ; & fit
ſermo . Si Papa nõ celebrat oĩa
alia obſeruabũtur more cõſueto:Sed
ſi Pontifex celebrat, obſeruabuntur
omnia prout in miſſa maiori in die
Natiuitatis Chriſti ordinatum eſt,&
non fit ſermo.

FEriis ſecunda;& tertia poſt Pen-
tecoſtem nihil fit in cappella ho-
die,quamuis tempore Pii;& Pauli ii.
& aliorum ſuperiorum pontificum
conſuetum fuerit celebrari ; ſicut in
ſecũda,& in tertia feria in paſcate .

*De vigilia, & feſto Sanctiſſi-
mæ Trinitatis.*

IN vigilia Sanctiſſimæ Trinitatis fiunt veſperæ papales; ad quas venit Pontifex ornatus albis ornamentis. In die fit miſſa ſolennis; quam celebrat presbyter Cardinalis ornamẽtis albis paratus. Dicitur tãtum vna oratio: alia omnia obſeruãtur more conſueto, & fit ſermo.

De vigilia Corporis Chriſti.

IN vigilia Corporis Chriſti fiunt veſperæ papales ad quas venit Põtifex ornamentis albis paratus. Quibus finitis Vicarius Papæ de mandato Sanctiſsimi Domini noſtri Papæ mandat Clero Vrbis, quod in tempore adſit in proceſsione, & proficiſcantur ante ordines curiæ. Mandetur etiam per Vicarium Sancti Petri Canonicis, & aliis Beneficiatis eccleſiaſticis baſilicæ prædictæ ſub aliqua graui pœna, quod non interrumpant, neq; ſe immiſſeant ordinibus, & prælatis Romanæ Curiæ; ſed illos præcedãt; & per ſe, aut cum Clero Vrbis proceſſionem faciant. Et Reuerendiſsimus Dominus Camerarius committat curſoribus, quod mandẽt Rom. Curiæ officialibus, quod ſinguli ſub aliqua graui pœna interſint proceſsioni hora competenti, ſinguli cum ſuis intorticiis.

*De feſto Corporis Chriſti
Papa præſente.*

IN die ſummo mane Sacriſta paret Sacramentum in tabernaculo decenti ſuper altare cappellæ; ſererii etiam portent baldachinum in loco congruo, intorticia ſingulis ſcutiferis Papæ portãda dentur ante Sacramentum; deinde hora cõpetenti Cardinales; & prælati omnes in locis ſuis capiunt paramenta alba ordini ſuo conuenientia; vt alias. Et Pontifex acceptis paramentis albis in camera papagalli, vadit ad cappellam, vbi eſt Sacramentum, ante altare depoſitã mitra genuflexus orat; tum ſurgit & ſtans ſine mitra miniſtrãte priore presbyterorum Cardinalium nauiculam, imponit incenſum in duo thuribula: deinde genuflexus cũ vno ex thuribulis prædictis incenſat Sacramentum, ter illi thuribulum ducẽs. Quo facto imponit collo Pontificis mappa ſericea per Cardinalem aſſiſtentem; Deinde porrigitur Sacramentum ipſum Pontifici per Diaconum à dextris aſſiſtentem Pontifici adhuc genuflexo. Qui accepto Sacramento ſurgit, & ſine mitra illud portat aliquãtulum: tum accepto bireto deſcendat ſub baldachino. Cardinalis celebraturus interea tempore congruo vadit ad eccleſiam, vbi eſt celebraturus, & ibi capit paramenta ordine conſueto. Cum Papa deſcenderit per ſcalas palatii, accipit mitram: quam retinet per totam proceſsionem, quæ per priorẽ Diaconorũ Cardinalium in prima porta palatii interim ordinetur: & per Vicecamerariũ conſeruetur ordo a priore Diaconorum datus: non enim ad Camerarium; ſed ad priorẽ prædictum ſpectat ordinare proceſsiones Papales tam equeſtres, q̃ pedeſtres, quis a paucis annis citra Camerarii aſſumpſerint ſibi hoc onus. In primis præcedẽt officiales Romanæ Curiæ inferiores, ſeu minores gradatim, deinde maiores hoc ordine. Collectores plumbi; ſolicitatores litterarum Apoſtolicarum, Notarii auditorũ rotæ, procuratores pœnitentiariæ pro-

riæ procuratores cõtradictarũ, Abbreuiatores de prima viſione, de parco minori. Scriptores pænitẽtiariæ, Scriptores Apoſtolici, Magiſtri vtriuſq; regiſtri, Abbreuiatores de parco maiori, Bullatores, Magiſtri plumbi, procuratores ordinum, procuratores principum, & Barones, Cantores: acoluthi ſine cereis, Clerici Cameræ; Auditores rotæ, Quinq; acoluthi cum candelabris, Subdiaconi, quorum vnus inter duos medius crucem portet, pænitẽtiarii, Abbates; Epiſcopi, Archiepiſcopi; Oratores prælati parati; Diaconi; præsbyteri; Epiſcopi Cardinales, duo Diaconi Cardinales Pontifici aſſiſtentes, ſi Papa portatur in ſede: ſi vero Papa ſuis pedibus incedit, Diaconi hinc inde portãt fimbrias pluuialis, & ſcutiferi Papæ ſinguli ſingula intorticia portãtes; duo acoluthi cũ cãdelabris; duo alii acoluthi cũ thuribulis continue incẽſantes ante Sacramentum, & vnus alius acoluthus, qui nauiculã portat cũ thure, quod cũ opus ſit imponit thuribulo. Papa ſub baldachino, auditor de mitra ſeruiens medius inter duos cubicularios ſecretos; ſecretarius Papæ; ſi non eſt prælatus, cum medico Papæ; prothonotarii prælati, ſi qui ſunt, nõ parati, generales ordinum, quos tãdem ſequantur togati omnes. Hoc ordine itur per viam rectã vſq; ad Caſtrũ ſancti Angeli, & per aliã viam, quæ ſancta dicitur, reuertitur ad baſilicã Sancti Petri ſi ſit Romæ apud Sanctum Petrũ: Si autem alibi ſit Papa, ordinabit quouſq; progredi placuerit, & ita ſeruabitur. Aduertendũ tamen eſt, qđ digniores nobiles, ſeu Oratores laici portare debẽt baldachinũ a principio; & dum intrat eccleſiã in fine. Interim autẽ medio itinere illud portant inferiores nobiles, qui imitari ſolẽt ſuperiores per viam. Hæc autem proceſſio fit longior, & breuior pro volũtate, & diſpoſitione ſanctiſſimi Domini noſtri Papæ; & aliquando pro qualitate tẽporis. Vidi aliquando tempore pluuioſo qđ ex palatio tantum diſcẽdimus ad eccleſiam Sancti Petri, & ſi Põtifex eſt debilis pedibus portatur in ſede, & portat Sacramentum. Cũ Põtifex fuerit ante altare, vbi miſſa celebranda erit, genuflectit coram illo, & Diaconus a dextris aſſiſtẽs accipit reuerenter Sacramẽtum de manu illius; & in medio altaris in loco ad id ordinato reponit. Tum Pontifex ſtans ſine mitra, miniſtrante priore presbyterorum Cardinalium, imponit incenſum, Deinde genuflexus incenſat Sacramentum: Tum ſurgit, & cum celebrante facit confeſſionẽ more ſolito. Cum primũ officiales & prælati peruenerint proceſſionaliter ad cappellam extra cancellũ altaris maioris, depoſitis ſuppelliciis ſine paramentis accipiunt cappas ſuas, in quibus intrant cappellã prædictam. Cardinales vero parati, & in locis ſuis anteq̃ adueniat Pontifex, depoſitis paramentis accipiunt cappas ſuas. Finita cõfeſſione Pontifex aſcendit ad ſolium, fitq; ei reuerentia a Cardinalibus, & alia fiunt more ſolito. Cardinalis celebrãs non capit mitrã; quãdo incenſandus erit, neq; cũ manus lauare debet in altari: ſed ſtãs in cornu Epiſtolæ ſine mitra, illas lauet ob reuerentiã Sacramenti. Dicitur tantũ vna oratio, non fit ſermo. Finita miſſa Papa dat benedictionẽ, & indulgentias, quas pronunciat celebrans. Alia omnia fiunt more con

ſueto. Deſcendit deinde Pōtifex de ſolio, Orat in faldiſtorio ſine mitra, & illa reaſſumpta recedit dimiſſo in altari Sacramento, quod in ſero Sacriſta diſpenſat, vt decet.

De proceſſione huius diei Papa abſente.

SI Pontifex huius diei officio non intereſſet, parētur oīa, vt dictū ē: Cardinales, prælati, & officiales ī locis ſuis: in palatio paramēta recipiunt, celebrans vero in cappella prope altare accipit ſandalia cū pſalmis conſuetis, deinde amictū, albā, cingulū, ſtolā, crucē pectorale, tunicellam, & dalmaticā cū orationibus ſolitis, & deſuper pluuiale, vel ſi magis placet dimiſsis tunicella, & dalmatica capiat pluuiale. Hora deinde opportuna miniſtrante diacono cappellæ nauiculā, celebraturus ponit incēſū in duo thuribula, Tum genuflexus ante altare, incēſat Sacramētū: ordinatur deinde proceſsio, quæ fit ordine ſupradicto. Subdiaconus cappellæ portat crucē, ita qđ imago Crucifixi ante reſpiciat, nō retro: candelabra iuxta crucē proceſsionis portāt duo ex cappellanis aſsiſtētis; ſimiliter & thuribula ante ſacramentū: intorticia uero deferant ſcutiferi. Papæ Cappellanus pluuiali indutus a dextris, & diaconus cappellæ omnibus paramentis indutus a ſiniſtris aurifrygiū pluuialis celebrantis eleuet, baldachinū autē digniores nobiles, vt ſupradictum eſt. Facta proceſsione cū celebraturus repoſuerit Sacramentū ſuper altare, imponit incenſum miniſtrante diacono cappellæ nauiculā. Tum genuflexus ante altare incenſet Sacramentū, deinde accedat ad faldiſtoriū, vbi depoſito pluuiali, accipiat tunicellam, & dalmaticā, ſi illas prius nō accepit; tū chirothecas, planetā, mitrā, annulū pontificalē: accedit ad cōfeſsionem, & omnia fiunt ordine ſupradicto. In fine miſſæ celebrās dat benedictionem ſine mitra, & publicat indulgentias per Papā conceſſas.

De vigilia, & feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ.

IN vigilia ſancti Ioannis Baptiſtæ ordinarie fiunt veſperæ Papales, & in die miſſa publica ſolennis per pſbyterū Cardinalē ī paramētis albis, & fit ſermo, & nō dicit Credo, niſi veniat in die dominico: alia fiūt vt in aliis veſperis, & miſsis ſolennibus.

De vigilia, & feſto Apoſtolorū Petri, & Pauli,

IN vigilia Apoſtolorum Petri, & Pauli, ſi ſanctiſsimus Dominus noſter eſt in Craſtinum ſolenniter celebratur⁹, accipit paramēta rubri coloris precioſa conſueta in camera papagalli: & deſcendit ad eccleſiam nulla proceſsione preeunte, ſed facta reuerentia, domini Cardinales accipiunt paramenta, & obſeruantur omnia, prout ſupra in Vigilia Natiuitatis Chriſti notatū eſt. Si vero non eſt celebraturus, accipit eadē paramēta, & fiunt veſperæ more conſueto: & antiquitus erat potus in aula.

IN die vero Apoſtolorū Petri, & Pauli, Si Sanctiſsimus Dominus noſter eſt celebraturus, vt cōſueuit cum poteſt, accipit in camera papagalli amictū, albā, cingulum, pluuiale rubrum, & mitrā precioſam. Et miniſtāte priore pſbyterorū Cardinaliū imponit incenſum. Interim Cardinales, & prælati capiunt paramenta, & officiales ſuperpellicia more ſolito: & Pontifex proceſſionaliter venit ad eccleſiā ſub baldachino eo ordine, vt ſupra in miſſa maiori Natiuitatis Chriſti ē notatū. In miſſa etiam obſeruātur omnia, quæ ibidē ſunt ordinata: poſt miſſam Pontifex

tifex data in altari benedictione, & indulgentiis per Cardinalem aſſiſtentem publicatis dimiſſo in altari pallio redit ad cameram non proceſſionaliter, ſed ſine baldachino: ſi uero. S.D.N. non eſſet celebraturus, celebrare ſolet vnus ex Reuerendiſſimis Dominis Epiſcopis Cardinalibus in paramentis rubeis more conſueto, & etiam non fit ſermo.

De feſto uiſitationis Beatæ Mariæ uirginis.

IN die viſitationis Beatæ Mariæ virginis ſolet fieri miſſa ſolennis: quam celebrare conſueuerat præsbyter Cardinalis in paramentis albis, & ſolebat fieri ſermo. Sed hodiernis tẽporibus huiuſmodi ſolennitas non obſeruatur. Sed cappella huius diei prætermittitur, quæ non habet neq; habuit veſperas præcedentes.

De uigilia & feſto aſſumptionis Beatæ Mariæ uirginis.

IN vigilia aſſumptionis Beatæ Mariæ virginis ſolebant eſſe veſperæ Papales, & in die miſſa ſolennis: quã ſolebat præsbyter Cardinalis paramẽtis albis indutus celebrare & ſermo fieri: ſed Romæ hodie non fit propter feſtum ſolenne Romanorũ: quod ipſi celebrant in ſancta Maria maiori. Si Papa eſt alibi ſeruatur vt ſupra.

De uigilia & feſto natiuitatis Beatæ Mariæ uirginis.

IN vigilia natiuitatis Beatæ Mariæ virginis ordinariæ fiunt veſperæ ſolennes, & in die miſſa ſolennis in cappella Papæ per præsbyterũ Cardinalem paramentis albis paratum. Et fit ſermo.

De uigilia omnium Sanctorum, & mutatione capparum.

IN vigilia omnium ſanctorum Cardinales & prælati dimiſſis cappis cum ſerico rubro accipiunt cappas cum pellibus albis. Et ſanctiſſimus Dominus noſter indutus paramentis albis ſolitis venit ad Eccleſiam more ſolito. Et ſi eſt die craſtina celebraturus, Cardinales facta reuerentia conſueta in cappis capiunt paramenta ſibi conueniẽtia albi coloris, idem faciũt prælati, Officiales vero accipiunt ſuperpellicia, ſi illa prius nõ acceperũt. Alia omnia fiunt, prout ſupra in vigilia natiuitatis Domini dictum eſt.

De feſto omnium Sanctorum.

IN die omnium ſanctorum ſi ſanctiſſimus Dñs noſter ẽ celebraturus accipit in camera papagalli paramẽta cõſueta albi coloris ſimpliciter, & Cardinales in camera paramenti, & prælati ac officiales in aula paramenta ſibi conuenientia recipiunt, & officiales ſuperpellicia, deinde miniſtrante priore præsbyterorum Cardinalium Papa imponit incenſum, & proceſſione præeunte venit ad eccleſiam ſub baldachino, ac omnia alia fiunt prout ſupra in miſſa maiori diei natiuitatis Domini noſtri Papa celebrante ordinatum eſt, Et non fit ſermo, niſi aliquis Cardinalis illum faceret. Si vero Papa non ſit celebraturus, celebrabit Epiſcopus Cardinalis in paramentis albis ordine cõſueto, & fit ſermo.

In ueſperis & matutinis defunctorum Papa præſente.

IN ſero in cappella maiori palatii cantãtur veſperæ & matutinæ mortuorum hoc ordine. Papa induitur amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa de roſato ſine mitra: vel ſi placet loco cappæ accipit mantum de

roſato, & capucinm magnum in capite quod inuerſatur, ita quod pelles in capite ab extra ſint, & ſupra faciem habeat quaſi duo cornua. Et cum pontifex manto aut huiuſmodi capucio vtitur prælati aſſiſtentes non debent habere cappas ſed mantellos: quos aſſiſtentium crocias vocant, & capucia in modum cubiculariorum ſupra collum, & non ſupra caput, hoc modo paratus Pontifex venit ad cappellam Cruce præcedente & Cardinalibus Papam ſequētibus, duo Diaconi Cardinales: qui aſſiſtere conſueuerunt vadunt in locis ſuis poſt pſbyteros Cardinales, cum Papæ non aſſiſtant fimbrias omnes cum cauda ſimul collectas portat dignior ex prælatis aſſiſtentibus in cappella, Papa facit orationem in faldiſtorio capite ſemicooperto, aſcendit ad ſolium & ſedet, & duo primi ex aſſiſtentibus Epiſcopis extendunt fimbrias cappæ ante Pontificem. Cardinales omnes ſedent in locis ſuis, & non fit Papæ reuerentia, neq; præsbyter aut diaconi Cardinales ei aſſiſtunt, poſtquam Papa aliquantulum quieuerit ſurgit, & ſtans capite ſemicooperto verſus ad altare dicit ſecrete Pater noſter: quo ad finem completo ſibi ipſi caput cooperiet: tum cantores incipiunt pro veſperis antiphonā. Placebo Domino, qua dicta & incœpto pſalmo Papa ſedet ſic manens quouſq; incipiatur magnificat. Tunc ſurgit Papa a ſeipſo ſemi vel totaliter capite diſcooperto prout ſibi placet. Finito Magnificat Papa ſedet cooperto ſibi ipſi capite ſic manens vſq; ad finem repetitionis antiphonæ. Tunc accedunt duo acolythi in eorum cappis cum duobus candelabris more ſolito. Surgit Pontifex diſcooperto capite, & ſtans verſus ad altare dicit competenti voce. Pater noſter quod ſecrete complet, Interim accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro & candela, & Papa completo pater noſter dicit verſiculum. Et ne nos inducas in tentationē. ℟. Sed libera nos a malo. verſ. A porta inferi. ℟. Erue Domine animas eorū. verſ. Requieſcant in pace. ℟. Amē. verſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Fidelium Deus omnium conditor, & redemptor animabus famulorum, famularumq; tuarum remiſſionē cunctorum tribue peccatorum: vt indulgentiam, quam ſemper optauerunt piis ſupplicationibus conſequantur. Qui viuis & regnas Deus per omnia ſæcula ſæculorum. ℟. Amen. verſ. Requiem æternam dona eis Domine. ℟. & lux perpetua luceat eis. Tum duo ex cantoribus dicunt verſiculum Requieſcant in pace. ℟. amen. deinde ſedeat Pontifex cooperto capite, & aliquantulum quieſcat, tum ſurgat, & capite ſemicooperto ſtans verſus ad altare dicit ſecrete Pater noſter, quo completo caput ſibi ipſi cooperiat. Et cantores incipiant pro matutinis Inuitatorium. Regem cui omnia viuūt. &c. incœpto pſalmo primi nocturni videlicet Verba mea. Papa ſedet, ſic manens vſq; ad remiſſionem verſiculi ante primam lectionem. Tunc ſurgit, & capite ſemidiſcooperto ſtans verſus ad altare dicit ſecrete Pater noſter, & illud ſecrete complet, quo completo caput ſibi ipſi cooperiens ſedet. Tunc vnus ex cantoribus ſtans in eorum loco verſus ad altare facta prius Altari, & Papæ reuerentia ex libro dicat primam lectionem, & alia dicuntur prout

tur prout

tur prout in ordinario, poſt verſiculos ſecundi, & tertii nocturni ſurgit Pontifex & dicit pater noſter, deinde ſedet prout ſupra in primo nocturno dictũ eſt: incœpto pſalmo Benedictus: Papa ſurgit ſtans verſus ad altare capite ſemi vel totaliter diſcooperto vſq; ad finem pſalmi, quo finito ſedet cooperto capite repetita Antiphona poſt Benedictus accedũt duo acolythi in eorum cappis cum luminaribus ad locum conſuetum. Surgit Pontifex, & ſtans verſus ad altare dicit pater noſter, & alia omnia, prout ſupra in veſperis ordinatum eſt, dicto a cantoribus Requieſcant in pace amen. Papa ſedet cooperto capite, & aliquãtulum quieſcit, deinde vadit ad faldiſtorium, orat, ſurgit, & redit in cameram eo ordine quo venit, digniore ex Epiſcopis aſſiſtentibus fimbrias vt ſuperius portante.

De veſperis, & matutinis mortuorum Papa abſente.

SI autem Pontifex veſperis, & matutinis defunctorum nõ intereſſet, Cardinalis die craſtina celebraturus peruenit ad cappellam, & facta oratione ante altare ſedet in faldiſtorio in loco conſueto ſibi parato, cappellani ad numerum nouem ſint parati cotis, quorum duo hinc & inde ſtantes iuxta Cardinalem depoſita illi cappa per ſcutiferos miniſtrãtibus aliis cappellanis paramenta de altari, Cardinalem ipſum induunt amictu, alba, cingulo, ſtola, quæ ſcapulis pendeat, pluuiali nigro, & mitra alba plana, Qui ſic paratus in faldiſtorio ſedens tempus expectat, depoſita deinde mitra, ſurgit, & ſtans verſus ad altare ſecrete dicit Pater noſter, & cantores dicant Antiphonam Placebo pro Veſperis, deinde pſalmum, quo incœpto ſedeat Cardinalis accepta mitra, ſic manens quouſq; Magnificat incipiant, tum ſurgit depoſita mitra ſtans ad finem illius ad altare verſus, incœpta deinde Antiphona ſedet cum mitra vſq; ad finem Antiphonæ, deinde ſurgit depoſita mitra, & ſtans verſus ad altare dicit Pater noſter & alia vt ſupra in veſperis Pontifice præſente dictum eſt, duobus ex cappellanis ſuis duo candelabra tenentibus cum luminaribus vnum cappellanum qui librum coram celebraturo tenet medium inter ſe habentibus dicto a cantoribus Requieſcant in pace. Amen. Cardinalis ſedet accepta mitra, & aliquantulum quieſcit. Deinde depoſita mitra ſurgit, & ſtans verſus ad altare ſecrete dicit Pater noſter. Et cantores incipiunt Inuitatorium Regem cui omnia viuunt pro matutinis, & alia prout in ordinario. Incœpto pſalmo Cardinalis accepta mitra ſedet dicto verſiculo primi nocturni cum ſuo reſponſorio ſurgit depoſita mitra, & ſtans verſus ad altare ſecrete dicit Pater noſter, quo completo ſedet cum mitra, & cantores dicunt lectiones & alia: vt in ordinario, idem faciat Cardinalis poſt verſiculos ſecundi & tertii nocturni. Incœpto Benedictus ſurgit ſine mitra ſtans verſus ad altare: quo finito ſedet cum mitra: repetita deinde Antiphona ſurgit ſine mitra, & ſtans verſus ad altare dicit voce cõpetenti Pater noſter. Quo ſecrete cõpleto vnus ex aſſiſtentibus ſuis cappellanis librum cum duobus aliis duo luminaria coram eo tenentibus dicit ex libro verſiculum. Et ne nos cum aliis, & orationem. Fidelium Deus omnium &c. ac aliis prout ſupra in veſperis dictum eſt.

De commemoratione animarum Papa præſente,

IN die commemorationis animarnm ſuper credentiam ponũtur vaſa con ſueta exceptis duobus magnis bocalibus argenteis, quibus in miſſis defunctorum non vtuntur, paretur etiam ſuper eam thuribulum cnm nauicella, & vas aqnæ benedictæ cum aſperſorio. Deinde hora competenti præsbyter Cardinalis celebraturus venit ad cappellam & capit omnia paramenta cõſueta nigri coloris exceptis ſandaliis & chirothecis, quibns in huiusmodi miſſa vti non debet: nec conſueuit dicere pſalmum. Quam dilecta cum aliis. Subdiaconus & Diaconus vtuntur tunicella & dalmatica. Deinde Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, ſtola violacea, & cappa rnbea cu ius cucullum hinc inde ſuper ſcapnlis duabus ſpileris aptatur ne deorſum cadere poſſit, & mitra ſimplici: vel ſi Pontifici placet loco cappæ habeat pluuiale rubeum ſimplex, & mitram ſimplicem, præcedentibns Cruce, & Cardinalibus venit ad cappellã, orat in faldiſtorio, & facit confeſſionem cum celebraturo, aſcendit ad ſolium, & non fit ei renerentia a Cardinalibns, ſed duo Diaconi & prior præsbyterorum Cardinalium aſſiſtunt ei more conſueto, Papa dicit Introitum cũ aſſiſtentibus tantum altare non incenſatur: Cardinales non veniunt ad circulum, neq; celebrans oſcnlatur librũ ſed altare tantum, cnm celebrans dicit Dominus vobiſcum, Papa venit ad faldiſtorium, & gennflectit ſine mitra ſic manens, vſq; ad finem orationis & ſimiliter omnes genuflectunt præter celebrantem, & miniſtros. Id eſt aſſiſtentem Diaconum, & Subdiaconum. Pontifex oratione finita & accepta mitra redit ad ſedem. Dicitur tantum vna oratio, videlicet Fidelium Deus omnium &c. Subdiaconus dicta epiſtola non oſculatur pedem Papæ: neq; Diaconns pro euangelio illum oſculatur, ad euangelium non portantur luminaria, neq; incenſum, neq; diaconns accipit benedictionem. Finito euangelio Papa non oſculatur librum, neq; benedicit aqnam pro ſacrificio in calice imponendam, poſt Offertorium Papa imponit inceſnm more conſueto, & incenſantnr oblata altare, celebrans, & Papa tantnm, & non alii, Snbdiaconus non tenet pateנam: vt in aliis miſſis, ſed ad eleuationem in cornn epiſtolæ gennflexus incenſat ſacramentum. Papa dicto Sanctus cnm aſſiſtentibns venit ad faldiſtorium: vbi depoſita mitra genuflectit qnouſq; celebrans dicat. Per omnia ſæcula ſæculorum Ante Pax Domini. Tum ſurgit Pontifex, & accepta mitra redit ad ſolium: vbi depoſita mitra dicit cum aſſiſtentibus Agnus Dei. Celebrans non dicit Orationem. Domine Ieſn Chriſte: qni dixiſti Apoſtolis tuis: neq; pax tecum, ſed ſequentes: Oſculum pacis non datur, celebrans procedit in miſſa more conſueto. Et Pontifex ad orationem in fine venit ad faldiſtorinm & genuflectit, deinde illa finita redit ad ſedem. Et celebrans dicto in altari Placeat &c. vadit ad faldiſtorium, deponit veſtes ſacras & demum vadit ad locnm ſuum inter Cardinales, non datur benedictio neq; indulgentiæ. Deinde ſi Põtifex velit poſt miſſam abſoluere incœpto a cantoribus Reſponſorio. Libera me Domine, apud ſedem deponit cappam & accipit plnuiale rubrum ſimplex ſi placet, & ponitur ante enm paunus niger ad hoc paratus qui ex-

tenditur

tenditur a ſcabello ſedis per planũ, & gradus ſolii ſui, & quatuor acoluthi ſuperpellicijs induuntur; & dũ cantores replicant Reſponſorium Libera me Domine, accedũt ad Pontificem duo acoluthi, vnus cum thuribulo, & nauicella, alius cum vaſe aquæ benedictæ, & aſperſorio, & Pontifex miniſtrante priore presbyterorum Cardinalium nauiculam, imponit incenſum: presbyter Cardinalis remanet illic apud Papã. Cum incipitur Kyrie eleiſon à cantoribus, ſurgit Põtifex depoſita mitra, & dicto vltimo Kyrie eleiſon, ſtans verſus ad altare dicit intelligibili voce Pater noſter: quod ſecrete complendo, miniſtrante priore presbyterorũ Cardinaliũ aſperſorium, Papa aſpergit tertio ſupra pãnum nigrum ante ſe iacentem, & reddit aſperſorium presbytero Cardinali; quo miniſtrante thuribulum, Papa incenſat eodem modo ſupra pãnum tertio thuribulum ducẽs & reddito thuribulo presbytero Cardinali, recedunt illi duo acoluthi cum aqua benedicta. & thuribulo; & presbyter Cardinalis ad ſcabellum ſuum reuertitur: accedũt duo acoluthi cum luminaribus ad locum conſuetum, & duo Epi aſsiſtentes cum libro, & candela, et Papa dicit verſ. Et ne nos inducas &c. cũ aliis ſequentibus, & oratione. Fidelium Deus omnium. ſub ſua concluſione, vt in veſperis ordinatum eſt. Poſt orationem Papa dicit Requiẽ æternam &c. Et cantores, Requieſcant in pace. Tum ſedet Pontifex cũ mitra, orat deinde in faldiſtorio, & redit ad cameram.

Quando Pontifex nollet abſoluere.

SI vero Pontifex abſolutionem finita miſſa facere noluerit, celebrans dicto Placeat, accedat ad cornu epiſtolæ altaris, vbi depoſita planeta accipiat pluuiale nigrum, & mitram ſimplicem, & ſtans in dicto cornu verſus ad altare expectat finẽ reſponſorii. Interim clerici cappellæ extendant añ medium altaris à plano illius per gradus deorſum pannũ nigrum ad hoc ordinatum. Cum reſponſoriũ poſt verſum Requiẽ æternam repetitur, Pontifex, miniſtrante presbytero Cardinali nauicula, ponit incenſum. Duo ex cappellanis celebrantis ſtantes iuxta cornu epiſtolæ altaris, tenent vnus uas aquæ benedictæ cum aſperſorio, aliusthuribulum cũ incẽſo. Incæpto Kyrie eleiſon ſurgit Põtifex ſine mitra, & mitra celebranti deponitur: qui dicto vltimo Kyrie eleſon ſtans detecto capite in dicto cornu verſus ad altare dicit intelligibili voce Pater noſter, quod ſecrete complet, interim accedit ad medium altaris. & verſus ad dictum pannum, miniſtrante diacono cappellæ aſperſorio, aſpergit tertio ſuper eundem pannum, tum miniſtrante eodem thuribulum, eodem modo incẽſat. Deinde cõuerſus ad altare ex libro ſupra illud poſito dicit verſum. Et ne nos; & alios cum oratione, & in fine Requiem æternam, vt ſupra dicitur: & dicto per cantores Requieſcant in pace. Amen, dicit Dominus vobiſcũ; ſignat altare per ſeipſum dicens Euangelium ſancti Ioãnis, & redit ad faldiſtoriũ, vbi deponit ſacras veſtes more cõſueto.

De commemoratione omnium fidelum defunctorum Papa abſente.

SI vero Pontifex huius diei officio non interſit, presbyter Cardinalis celebraturus præuenit ad

cappellam, oranſq; ante altare, ſedet in faldiſtorio, lauat manus; ſurgit, & capit paramenta omnia more cōſueto, exceptis ſandaliis, & chirothecis, quibus non vtitur in hac miſſa; nec dicit pſalmos Quam dilecta. &c. In credentia non debent eſſe illa duo bocalia magna argentea, quibus Cardinales celebrantes vti conſueuerūt, ſed omnia alia conſueta, & præter illa vas aquæ benedictæ cum aſperſorio, & pannus pro abſolutione. Subdiaconus, & diaconus vtuntur tunicella, & dalmatica. In miſſa celebrans poſt confeſsionem, & altaris oſculū; non oſculatur librum; nec incenſatur altare. Dicitur tantum vna oratio videlicet. Fidelium Deus omnium. &c. ad quā omnes genuflectūt; exceptis cappellano aſsiſtente, Diacono; & ſubdiacono. Dicta epiſtola ſubdiaconus non oſculatur manum celebrantis. Ad Euangeliū diaconus nō petit benedictionem; nec oſculatur celebrantis manum, nec portantur luminaria, neq; thuribulum; duo tamen ex cappellanis aſsiſtentis diaconū aſſociant; & ſubdiacono librū tenenti hinc inde aſtant; poſt euāgelium celebrans non oſculatur librum; neq; benedicit aquam pro oblatione in calice ponendam. Subdiaconus nō tenet patenam poſt celebrantem; ſed, genuflexus ad cornu epiſtolæ, tempore congruo ad eleuationem incenſat ſacramentum celebrās miniſtrāte diacono nauiculam, imponit incenſum; incenſat oblata, altare, & incenſatur ipſe ſolus à diacono; & nō alii. Incæpto Sanctus a cātoribus omnes genuflectunt, exceptis prædictis, ſic permanentes quo vſq; celebrans dicat Per omnia ſæcula ſæculorum: ante Pax Domini, oratio Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti apoſtolis tuis. &c. Pax tecum non dicitur: oſculum pacis non datur, ad poſtcommunionem omnes genuflectunt vſq; ad finem orationis exceptis prædictis. Non datur benedictio; neq; indulgētiæ, ſed dicto per diaconum Requieſcant in pace; celebrans dicit Placeat; & cantores incipiunt reſponſorium, Libera me domine; celebrans retrahit ſe ad cornu epiſtolæ, vbi depoſita planeta; accipit pluuiale nigrum, & mitram planam: interim extenditur pānus niger ante medium altaris. Et cum repetitur Reſponſorium Libera me Domine: miniſtrante diacono nauiculam, celebrans imponit incenſum. Et alia fiunt, prout ſupra, Papa non abſoluente, dictum eſt.

De uigilia, & feſto dedicationis Baſilicæ Saluatoris.

Vigilia dedicationis Baſilicæ Saluatoris ordinarias habet veſperas papales; & in die unus ex Reuerendiſsimis præsbyteris Cardinalibus celebrat in paramentis albis: nō fit ſermo, & antiquitus erat potus in aula.

De uigilia, & feſto dedicationis Baſilicæ Principis Apoſtolorum.

IN vigilia, & feſto dedicatiōis Baſilicæ Principis Apoſtolorū fit eodē modo, vt in dedicatione Saluatoris. Et ſimiliter erat potus in aula.

De anniuerſario Pontificis proxime defuncti.

SOlent Summi Pontifices immēdiatis prædeceſſoribus ſuis in die ānuo obitus anniuerſarium peragere in cappella maiori: in qua Epiſcopus celebrat omnibus pontificalibus ornamentis nigris paratus. Papa venit paratus

nit paratos in cappa rubra: nunc vtitur plouiale: raſi rubri, & mitra ſimplici, vt ſupra in die commemorationis defunctorum dictum eſt. Celebrans non vtitur ſandaliis; neque chirothecis; & in ornamentis, atq; in miſſa omnia obſeruātur, etiam quod genuflexiones; & abſolutionem poſt miſſam, vt ſupra in die commemorationis omnium fidelium defunctorū eſt ordinatum; exceptis oratione, ſecreta, & poſtcōmunione, quæ dicuntur vt infra.

Oratio.

DEus, qui inter ſummos ſacerdotes famulū tuū .N. ineffabili tua diſpoſitiōe cōnumerari voluiſti, preſta quæſumus; vt qui vnigeniti filii tui vices in terris gerebat, ſanctorū tuorum pontificum conſortio perpetuō aggregetur. Per eūdem. &c.

Secreta.

SVſcipe quæſumus Domine pro anima famuli tui .N. ſummi pontificis, quas offerimus, hoſtias: vt cui in hoc ſæculo pontificale donaſti meritum; in cœleſti regno ſanctorū tuorū iubeas iungi conſortio. Per dūm.

Poſt Communionem.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui .N. ſummi pontificis miſericordiæ tuæ implorata clementia: vt eius, in quo ſperauit, & credidit, æternum capiat, te miſerante, cōſortium. Per Dominum. Ad abſolutionem poſt miſſam faciendā. Dicitur prima oratio videlicet. Deus qui inter ſummos ſacerdotes famulum tuum .N. ineffabili. &c. ſub concluſione per eundem Chriſtum d. N.

De anniuerſario aſſumptionis Summi Pontificis.

IN die anno aſſumptionis Sūmi Pontificis ad Apoſtolatus apicem ſolet celebrari miſſa ſolennis publica: quam dicere cōſueuit presbyter, vel etiam aliquando Epiſcopus Cardinalis in paramentis rubris; cui Papa, & Cardinales intereſſe ſolent more conſueto, Miſſa dicitur de Spiritu ſancto; & in ea dicitur Gloria in excelſis Deo; Pax vobis; Credo, & vna tantum oratio; videlicet. Deus, qui corda fideliū ſancti Spiritus illuſtratione docuiſti. &c. & non Deus, qui hodierna die corda fideliū. &c. præfatio dicitur de ſancto Spiritu; quæ in miſſali poſita eſt dicenda à vigilia Pentecoſtes vſque ad octauam, omiſſis in ea uerbis hodierna die. Omnia alia fiunt more ſolito. Et non fit ſermo, neq; habet hoc feſtum vepas p̄cedentes.

De anniuerſario coronationis Summi Pontificis.

IN die annua, quā Summus Pōtifex coronatus eſt: ſolet coronationis ſuæ huiuſmodi anniuerſarium celebrari. Et fit miſſa de Spiritu ſancto pariformiter, vt ſupra dictum eſt in die anniuerſario aſſumptionis.

De anniuerſario generali omnium ſummorum Pontificum, & Cardinalium Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Defunctorum.

SOlebant Summi Pontifices ſingulis annis aliquo die poſt diem commemorationis omniū fideliū defunctorū, velut Alexander quartus ordinauit, nonis Septēbris miſſam publicā pro omnibus Summis pontificibus, & omnibus ſanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinalibus defunctis in cappella apoſtolica corā ſe, & ſacro Collegio celebrari facere more ſolito, vt ſupra in die cōmemorationis om-

nium fidelium defunctorum dictum eſt. Miſſam celebrat aliquis Epiſcopus ornamentis nigris paratus abſq; ſandaliis, & chirothecis: miniſtri vtebantur tunicella, & dalmatica, & dicebatur tantum vna oratio. Et omnia alia fiebant, etiam quo ad abſolutionem poſt miſſam, vt ſupra in die cōmemorationis omnium fidelium defunctorum dictum eſt: Quod hodie etiam eſt obolitū. Oratio autem ſecreta; & poſtcommunio; quæ dicebantur, hæ ſunt; quæ ſequuntur.

Oratio.

DEus, qui inter apoſtolicos ſacerdotes famulos tuos pontificali, ſeu ſacerdotali feciſti dignitate vigere, præſta quæſumus vt eorū quoq; ꝑpetuo aggregent cōſortio Per. D.

Secreta.

SVſcipe Domine pro animabus famulorum tuorum; quas offerimus hoſtias vt quibus in hoc ſæculo pontificale, ſeu ſacerdotale donaſti meritum, in cæleſti regno ſanctorū tuorum iubeas iungi conſortio. Per. D.

Poſtcommunio.

PRoſit quæſumus Domine animabus famulorum tuorum miſericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius, in quo ſperauerūt; et crediderunt, æternū capiant, te miſerante, conſortium.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

ABſolue, quæſumus Domine animas famulorum tuorum ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitati reſpirent. per Dominum noſtrum.

De miſſa, quæ pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in cappella dici conſueuit.

COnſueuerunt Romani pōtifices quotienſcunq; Imperator, aut aliquis Cardinalium; vel Rex moritur in Romana curia, vel extra eā, etiā ſi exeqæ publicæ in eccleſia, i qua ſunt ſepulti, aut alibi ſint habitæ, vnā miſſā publicā i cappella palatii facere celebrare, & illi etiam intereſt Pontifex paratus, vt ſupra in die cōmemorationis omnium fidelium defunctorum dictum eſt. Celebrat aliquis Epiſcopus in paramentis nigris, ſine ſandaliis, & chirothecis, & miniſtri vtuntur dalmatica, & tunicella; ac omnia alia fiunt, quo ad abſolutionē poſt miſſam, vt ſupra in dicto die commemorationis animarū ordinatum eſt: exceptis oratione, ſecreta; & poſtcōmunione, quæ dicuntur, prout infra ordinatur.

Oratio pro Imperatore defuncto.

Oratio hæc plenius cum oronatiōnibus continetur in ordinario: vbi vide, ſi placet.

Oratio pro Epiſcopo Cardinali defuncto.

DEus, qui inter apoſtolicos ſacerdotes famulum tuum. N. epiſcopum Cardinalem pontificali feciſti dignitate vigere, præſta quæſumus, vt eorum quoq; perpetuo aggregetur conſortio.

Secreta.

SVſcipe Domine pro anima famuli tui.N.Epiſcopi Cardinalis, quas offerimus,hoſtias:vt cui in hoc ſæculo pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per Dominum noſtrum.

Poſtcommunio.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui.N.Epiſcopi Cardinalis miſericordiæ tuæ implorata clementia,vt eius,ī quo ſperauit, & credidit, æternum capiat, te miſerante,conſortium.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui.N. Epiſcopi Cardinalis ab omni vinculo delictorum; vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos tuos reſuſcitatus reſpiret.Per Chriſtum,

Oratio pro Rege defuncto.

INclina Domine aurem tuam ad preces noſtras, quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur; vt animam famuli tui .N. Regis, quem de hoc ſæculo migrare iuſsiſti, in pacis,ac lucis regione cōſtituas,& ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Dominum noſtrum.

Secreta.

ANnue nōbis quæſumus Domine,vt animæ famuli tui .N. Regis hæc profit oblatio, quā imolando totius mūdi tribuiſti relaxari delicta. Per Dominum noſtrum.

Poſtcommunio.

ABſolue queſumus Domine animam famuli tui .N. Regis ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. per Dominum Noſtrum.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui .N. Regis, vt defunctus ſæculo tibi viuat; & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit;tua venia miſericordiſsimæ pietatis abſterge. Per Chriſtum.Dominum noſtrum Amē.

Oratio pro presbytero Cardinale defuncto.

DEus, qui inter apoſtolicos ſacerdotes famulum tuū.N. presbyterum Cardinalem ſacerdotali feciſti dignitate vigere; præſta quæſumus, vt eorum quoq; perpetuo aggregetur conſortio.Per Dominum.

Secreta.

SVſcipe Domine quæſumus pro anima famuli tui .N. presbyteri Cardinalis, quas offerimus,hoſtias, vt cui in hoc ſæculo ſacerdotale dediſti meritum; in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per Chriſtum Dominū,

Poſtcommunio.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui .N. presbyteri

Cardinalis miſericordiæ tuæ imploſrata clementia, vt eius, in quo ſperauit; & credidit, te miſerante æternũ capiat conſortiũ. Per Dominũ.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui .N. presbyteri Cardinalis ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Pro Diacono Cardinali defuncto.

INclina Domine aurem tuã ad preces noſtras, quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur, vt animam famuli tui .N. Diaconi Cardinalis, quam de hoc ſæculo migrare iuſsiſti, in pacis; ac lucis regione cõſtituas, & ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Dominum.

Secreta.

ANnue nobis quæſumus Domine, vt animæ famuli tui .N. diaconi Cardinalis hæc profit oblatio, quam immolando totius mundi tribuiſti relaxare delicta. Per Dominũ.

Poſtcommunio.

ABſolue quæſumus Domine animã famuli tui .N. Diaconi Cardinalis ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectiõnis gloria inter ſanctos; & electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animã famuli tui .N. Diaconi Cardinalis, vt defunctus ſæculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit; tu venia miſericordiſsimæ pietatis abſterge per Chriſtũ Dñm noſtrũ. Amẽ

SACRA-

SACRARVM CERIMONIARVM SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE LIBER TERTIVS.

TITVLVS PRIMVS.

De Reuerentijs & primo de Reuerentia altaris.

ACcedens primum ad Eccleſiam, ſiue cappellam Pontifex genufle ctit ante altare ſuper faldiſtorium, & capite detecto orat. Cardinales, prælati, & alii omnes, tam clerici, quam laici ſimiliter primum intrantes genufleſtunt in terram, orantq;. Pontifex ſurgens ab oratione cum mitra veneratur altare caput inclinando, antequam inde diſcedat. Cardinales, quotiens vadunt verſus altare; vel ante illud tranſeunt, profunde caput inclinant altari, alii omnes tam Epiſcopi, quam clerici; ſiue laici tranſeuntes ante altare genufleſtunt.

Quod Romanus Pontifex nemini reuerentiam facit.

ROmanus Pontifex nemini omnino mortalium reuerentiā facit, aſſurgendo manifeſtè, aut caput inclinando, ſeu detegendo. Romanorum vero Imperatori poſtquam illum ſedens ad oſculum pedis, & manus ſuſcepit; aliquantulum aſſurgit ad oris oſculum mutuo charitatis amplexu illum benigne recipiens: idem aliquando facit & magnis Regibus. Cæteros omnes

tam princeps, quam prælatos cuiuſcunque dignitatis ſint, cum ad oris oſculum eos recipit, non aſſurgit, ſed ſedens recipit. Conſueuerunt tamen Pontifices Cardinalibus, & maximis principibus priuatim aduentantibus, & reuerentiam facientibus, cum non ſint in pontificalibus, aliquantulum caput inclinare, tanquam reuerentiam reddentes. Et hoc non ex officio, ſed ex laudabili humanitate.

De reuerentiis, quæ Romano Pontifici exhibentur.

OMnes mortales, & præſertim Chriſti fideles, cuiuſcunque ſint dignitatis, & præeminentiæ cum primum in conſpectu Pontificis adueniunt, diſtantibus ſpaciis ter ante illum debent genuflectere, & in honorem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, cuius vices in terris gerit, eius pedes oſculari. Imperator, Reges, maximi principes, principum, ſeu potentatuum oratores prima vice & ad oſculum manus, & oris recipiuntur, alii ad pedis tantum. Cardinales vero profunde ſe inclinant bis, & tertio flectunt genu nouiter venientes, & oſculantur pedem Pontifici ſacra tractanti. Cardinales dextram manum ſub auriphrygio pluuialis oſculantur, Epiſcopi Prælati parati genu dextrum tantum. Imperatores, Reges maximi principes, & omnes alii in omnibus actibus pedem, ſed cum pontifex candelas, palmas, ſeu agnus dei diſtribuit Cardinales parati manum primũ, deinde genu oſculãtur, prælati parati genu tantum, Imperator reges & maximi Principes manum, & pedem.

De ſolenni reuerentia Cardinalium quomodo, & quando fiat.

QVotienſcunque Pontifex paludatus, & mitratus in publicum exit, ſiue ad diuinum officium, ſiue ad conſiſtorium, exhibetur ei ſolennis reuerentia a Cardinalibus in hũc modum. Poſtquam Pontifex in ſede ſua aliquantulum quieuerit, ſiue in cappella, ſiue in publico conſiſtorio aſſiſtentibus ſibi duobus diaconibus hinc inde, prior Epiſcoporum Cardinalium incipiens anteriorem cappæ ſuæ partem manibus eleuans, & caudam illius per terram trahens verſus Pontificem proficiſcitur. Cũ autem ante illius faciem ex oppoſito venit, firmans ſe, & manibus extenſis ab anteriori parte cappam capiens, manus ſic cappa inuolutas eleuans ſimul iungit ante pectus, & profunde ante Pontificem caput, & humeros inclinat; Idem prius facit ante altare, ſi eſt in cappella: tum recte procedens ad Pontificem, manus ad pectus cum cappa tenens, nè illa greſſum impediat, gradus ſolii pontificalis aſcendit, & Pontificis manum dextram ſub auriphrygio pluuialis protenſam oſculatur. Deinde aliquantulum retrograde a ſede diſcedens, profunde iterum Põtifici ſe inclinat, & ad ſiniſtram ſuam ſe vertens ad locum ſuum reuertitur. Idem omnes faciũt ſuo ordine. Prior pſbyterorum Cardinaliũ, ſi miſſa tunc eſt celebrãda, cũ fecit reuerentiã firmat ſe ad dextram Pontificis, & miniſtrat incenſum, vt inferius dicemus, cũ de incenſatione tractabimus: inde ad locum

cum ſuum reuertitur. Diaconi aſſiſtentes ſi non fecerunt reuerentiam in camera Pontificis, cum illum ſacris veſtibus induerunt, quod facere plerunq; ſolent, faciunt nunc in loco ſuo poſt pbyteros Cardinales. Hmōi reuerentia à Cardinalibus non fit niſi ſemel in die quocunq; tempore, neq; vnquam eodem die reiteratur, etiam ſi bis eodem die conuenirent, videlicet ad miſſam, & ad veſperas: & nunquam fit, niſi Pontifex ſit cum pluuiali, & mitra: neq; vnquam fit in officio defunctorum, aut in die veneris ſancti, etiā ſi Papa haberet pluuiale, & mitram.

De reuerentia Cardinalium ordinaria erga Pontificem.

ITem Cardinales quotieſcunq; Papa ſurgit in cappella, & ipſi ſurgunt; tranſeunte ante eos Pontifice, diſcooperiunt caput, & ſe inclinant: cum loquuntur, cum Pontifice in circulis, aut in publico detecto capite inclinati loquuntur: clam vero, & in conſiſtorio ſecreto iuſſi ſedent, & cooperiunt: ſimiliter cum Papa vertit ad quemlibet eorum ſermonē, ille talis ſurgit; & caput detegit, & ſic permanet, niſi iubeatur a Papa ſedere, & ſimiliter cum reſpondet. Item cum Papa nominat venerabiles fratres noſtros Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, omnes aſſurgunt aliquantulum, & caput detegunt. Cardinales diſcedentes de curia, vel de nouo redeuntes, ſiue publice, ſiue priuatim recedant, vel recipiantur à Pōtifice: oſculātur pedem eius, & eleuati manum, & os, ſi inuitentur, maxime cum reuertuntur.

De reuerentia Cardinalium inter ſe.

CArdinales inter ſeſe, & geſtis, & verbis; & nutu ſummam exhibent reuerentiam, ſtando, ſedendo, eundo, equitando, & in rebus omnibus alter alteri deferendo. Quando aliquis Cardinalium in præſentia Pontificis publice celebrauit, ſi Papa diſcedat è cappella, antequam Cardinalis deponat ſacras veſtes: tunc duo ſui ordinis Cardinales remanent in ſcamno ſuo, illum expectantes: & cum ille reaſſumpta cappa ſua à faldiſtorio diſceſſerit, vadunt illi obuiam: congratulantur de celebratione deuote peracta; & ſic deducunt illum, vbi ſunt alii Cardinales. Si autem Papa eſt adhuc in cappella; ille reaſſumpta cappa, vadit ad locum ſuum; & nullus Cardinalis illum expectat, aut obuiam, vadit, neque per illos fit ei aſſiſtentia præſente Pontifice. Fit autem eis aſſiſtentia abſente Pontifice in principio; & in fine ab aliis prælatis domeſticis ſuis, aut particularibus amicis ſuis; & cum Cardinalis abſente Pontifice eſt facturus officium; ſemper antequam incipiat, petit licentiam per cerimoniarium ab aliis Cardinalibus; & quoties ex faldiſtorio vadit ad altare; facit eis reuerentiam; & illi aliquantulum ei tunc aſſurgere debent.

Quando aſſurgunt Cardinales, & prælati in cappella.

INter ſacra ſi Epiſcopus, aut presbyter Cardinalis aſſiſtens aſſurgit aliquid acturus: duo Diaconi aſſiſtentes, & ſimiliter Epiſcopi aſſiſtentes aſſurgunt, alii autem Cardinales, & prælati non ſurgunt. Si uero aliquis ex aliis Cardinalib9 ſurgit, oēs alii Cardinales, & p̄lati; qui ſunt in cappella, ſurgūt, p̄ter aſſiſtētes.

De reuerentia Cardinalis quando uenit officio iam inchoacto.

SI quis Cardinalium, incæpto iam officio Pontifice in ſolio ſuo reſidente, ad cappellam venerit: primũ vt cancellos ingreſſus eſt; paululum progreſſus genuflectit verſus altare, & orat: tum ſurgens procedit; & facta, vt alii, reuerentia caput inclinando altari; & Papæ, aſcendit ad ſedem; & oſculatur manum Pontificis ſub auriphrygio; & cum inde diſcedit iturus ad locum ſuum, aſſurgunt omnes Cardinales; & omnes Prælati; & antequam ipſe à Pontifice facta reuerentia diſcedat; nemo illi neque prælatus; neque Cardinalis aſſurgit; Quod ſi fortè, dum ille venit, Papa ſtaret orationes; euangelium; ſiue tale quippiam audiens; tunc Cardinalis, cum ſurgit ab oratione, ſtet; & expectet, quoad Papa ſedeat; & tunc vadit ad reuerentiam exhibendam. Quod ſi venerit, dum fit per alios reuerentia, vadat in locum ſui ordinis. Quando autem in abſentia Papæ fit officium; & aliquis Cardinalium ad cappellam venerit incæpto iam officio, primo genuflexus orat verſus ad altare; vt ſupra; tum ſurgens capite detecto vertit faciem ad ſedes prælatorum caput inclinando, quaſi eos ſalutans: qui omnes vt primum ille ſurrexit ab oratione, ei aſſurgunt, & detecto capite; & ſalutatis prælatis ille pergit verſus Cardinales ſui ordinis; & non vadit ad locum ſuum directe; niſi eſſet vltimus; ſed ab vltimo incipiens, quaſi ibi remanere velit, inuitatur à ſingulis, vt aſcendat quouſque veniat ad locum ſuum directe, niſi eſſet vltimus; & ipſe modeſte ſemel atque iterum inuitat ſubſequentem: vt præcedere velit; & tandem in locum ſuum reſidet. Hoc idem facit quotienſcunque aliquis venit poſt alios præſente, vel abſente Pontifice: ſemper incipit ab vltimo loco presbyterorum; ſi eſt Epiſcopus; ſiue presbyter; diaconorum ſi eſt diaconus. Et nota quod quandiu vnus ex Cardinalibus ſtat, omnes Cardinales; & omnes prelati ſtare debent, præterquam in præſentia Papæ aſſiſtentes, vt ſupra diximus.

De reuerentia erga Cardinales.

REuerendiſſimi domini Cardinales, qui baſes; & colũnæ ſunt Sacro ſanctæ Romanæ eccleſiæ, & membra nobiliſſima Myſtici corporis, meritò ab omnibus; & vbique venerandi ſunt; & maximè honorandi, ita tamen; quod ſit differẽtia inter ipſorũ, & ſummi Põtificis reuerẽtiã.

De reuerentiis; quæ fiunt Cardinali diuina celebranti.

CArdinali igitur celebrãti in præſentia Papæ, neque fiunt genuflexiones ab aliquo; neque fit ei præguſtatio; ſiue credentia. Et ſimiliter in omnibus aliis actibus publice, aut priuatim coram Pontifice, enmini iſti duo actus reuerentiales exhibentur, niſi tantum Romanorum Imperatori; ſi adeſſet in conuiuio cũ Papa; nõ Regi; nõ Cardinali; nõ Prĩcipi quãtũcunq; maximo. In abſẽtia vero Pontificis, Cardinali celebrãti fiunt genuflexiones à ſcutiferis; cum lauat manus; & à cappellanis accipit; & cũ dimittit ſandalia, et cũ fimbrias tenẽt, et fit ꝑguſtatio. Et quoniã Cardinalis celebrãs abſẽte Põtifice, cũ è faldiſtorio vadit ad altare cũ mitra, facit reuerẽtiã Cardinalibꝰ, caput illis inclinãdo; videtur valde conſentaneum

neum

neum, vt tunc Cardinales alii ei aſſurgant, & in reuerentia correſpondeant.

De Bulla pro celebrando ſuper altare Sancti Petri.

ADuertendum tamen quod nemini, neq; Cardinali, licet celebrare ſuper altare Sancti Petri, aut aliarum eccleſiarum patriarchalium Vrbis, niſi ex diſpenſatione Papæ, de qua debet conſtare per literas apoſtolicas bullatas affigendas prope altare. Curet igitur Cardinalis, qui eſt ibi celebraturus, vt in tempore expediatur bulla.

De reuerentiis, quæ priuatim fiunt Cardinalibus.

IN aliis autem actibus, tam domi, quam alibi, etſi nonnulli dicant, in curia Romana genuflexiones Pontifici tantummodo deberi, ego autem arbitror non eſſe abſurdum, ſed ſatis honeſtum, ſimplices laicos, & clericos non prælatos in primo congreſſu ante Cardinales genuflectere, non tamen in palatio apoſtolico; & minus præſente Pontifice. Sed ad modeſtiam, & benignitatem Cardinalis pertinet, & cenſeo, quod non dimittant illos diutius permanere genuflexos; & clericos præſertim in ſacerdotio, aut aliqua dignitate eccleſiaſtica conſtitutos. Sed vt primum ante ſe genua flexerint, ſtare iubeant, neq; aliter eos audiant; quod a pluribus Reuerendiſſimis patribus ſeruari vidi domi. Cum Cardinales lauantur ante comeſtionē vel poſt, cōſueuerūt omnes laici domeſtici genuflectere, alii caput detegere.

De reuerentia Epiſcoporum erga Cardinales.

QVod autem aliqui ex Reuerendiſſimis dominis Cardinalibus permittant, vt audiui, Epiſcopos ante ſe loqui genuflexos, & in menſa, dum manus lauant, ſimiliter manile miniſtrare, valde abſurdum videtur: & quamuis ſæpe apud pleroſq; Reuerendiſſimos dominos in conuiuiis fuerim, & ante, & poſtquā inter Epiſcopos indignus adſcriptus ſum, nūquam tamen id ſeruari vidi. Adſcribendum eſt hoc (pace illorum dixerim) ignauiæ, ac vecordiæ prælatorum, qui talia faciunt, qui ſupremam in Eccleſia dei epiſcopalem dignitatem non cognoſcūt, ſiue eorū cæcæ ambitioni, atq; adulationi, qui vt gratiā Cardinalis aucupētur, dignitatis ſuæ rationē nō habētes, eam ſeruiliter deturpant. Cardinales autem, qui talia ſiue ex inaduertētia, ſiue alia cauſa patiūt, in charitate Dei obſecro vt importunas huiuſmodi adulationes reiiciāt, & cogitent, ſummū Pōtificē nō alio titulo, q̄ Ep̄ali decorari, & cum is publice, & in rediuiua lauat manus non Epiſcopus aliquis, ſed cappellanus ſuus Auditor rotæ mātile ſubminiſtrat: quod ſi forte aliquos mei ſimiles tāto faſtigio viderint, nō p̄onam; ſed ſacro ſanctā dignitatem in eis venerēt, & opera illorū vtantur in his rebus q̄ dignitati vtriuſq; congruūt. Decet tñ Epiſcopos in oībus publice; & priuate, quantū per dignitatem licet, Reuerēdiſſimos dominos Cardinales honorare, ac venerari, & eis pro viribus aſſiſtere, obſequi, & inſeruire. Nec minus conuenit, Cardinales ipſos benigne ſuſcipere Epiſcopos, & quos ſummus Pontifex fratres appellat, non vt ſeruos, ſed vt confratres honorare. In

cappella preſente Põtifice, nulla Cardinalibus per tranſeuntes ante illos fit reuerentia, niſi per illos, qui dant incenſum, ſiue pacem: vt ſuo loco dicemus. Abſente vero Pontifice, fit reuerentia per tranſeuntes ante eos caput inclinando, tam per celebrantem, quam per alios miniſtros.

De reuerentia quæ fit Epiſcopo celebranti.

EPiſcopo in Romana Curia celebranti coram Papa, vel coram aliquibus Cardinalibus nullæ fiunt genuflexiones; & non fit preguſtatio. Si vero neque Papa, neque aliquis Cardinalium adſit, fiunt genuflexiones, & preguſtatio, vt in ſua Eccleſia; ſi voluerit. Epiſcopus cum Papa loquens genuflexus ſemper permanet, dum loquitur, & dum ei per Papam reſpondetur.

De ordine ſedendi in cappella Papæ.

TITVLVS *II.*

SVMMVS Pontifex in ſolio ſuo pontificali ſedet; quod ornatum eſſe debet cum ſuo puluino, aureo panno, cum poſtergali ex colore tempori congruente in cappella; in conſiſtorio autem publico etiam cum panno aureo pendente ſuper caput, ſcabellum maius ſimul cum plano ſolii panno rubro cooperitur: & apud magnum ſcabellũ apponitur paruũ detectũ, quo pro gradu vtitur. Hinc inde à dextris, & à ſiniſtris ſedent ſuper ſcabella nuda rubro colore depicta Diaconi duo Cardinales aſsiſtentes, qui Pontifici ſeruiunt, & illum ſemper deducunt: Et debent eſſe antiquiores Diaconi, ideſt primò aſſũpti. A dextris Papæ infra gradus ſolii Epiſcopi, & presbyteri Cardinales ſedent in ſcamnis longis; cum gradu, & poſtergali pannis, quos vocant Attrebatenſes, ornati. Ea ſcamna duas ferè partes quadraturæ conſiſtorii occupant. In alio ſcamno ſito contra primum ſcamnum Epiſcoporum Cardinalium pariformiter ornato, ſedent Diaconi Cardinales; & antiquiores in capite. Quod ſi presbyteri Cardinales in ſuis ſcamnis ob multitudinem ſedere non poſſunt, ſedẽt in ſede Diaconorum, ordine tamen retrogrado, vt antiquiores ſint in fine ſcamni, & illorum iunior ſit poſt iuniorem Diaconum. Et hoc modo antiquior presbyter; qui vltimo ſedet in iſta ſede, videtur continuare poſt vltimo ſedẽtem in ordine Epiſcoporum, & presbyterorum. Hoc ſæpe accidit in baſilica Sancti Petri, dum in abſide, ſiue tribuna eccleſiæ apud altare maius diuina celebrantur. Quod ſi forte adeſt aliquis princeps, qui ſedere ſolet poſt Diaconos Cardinales in eorum ordine; vt hoc tempore Deſpotus Peloponenſis: hic ſedebit medius inter vltimum Diaconum, & vltimum presbyterum: ſi autem vltra duos aſſiſtentes non ſuperſit niſi vnus Diaconus; ille ſederet poſt vltimum presbyterum Cardinalem in quocumque ſedili presbyter ille ſedet, quod ſi nullus ſupereſſet diaconus, et presbyteri in ſuis ſcamnis ſedere non poſsẽt; ſederẽt ordine ſupradicto. Si Imperator Romanorum adeſt, ſede cum poſtergali; et parno

Scabello viridi ornata cum ſuo puluino; & panno aureo, ſita iter ſedē Pōtificis, & ſcamnū Epōrū Cardinaliū. Et tūc diacōi aſsiſtētes nō ſedēt ī loco cōſueto apud ſedē, ſed āte faciē Pontificis in paruis ſcabellis poſitis ſupra ſupremum gradum ſolii pontificalis in cornibus. Reges etiā; inter quos computabatur Imperator Græcorum; ſedent, Primus, ſi plures adſunt, poſt primum Epiſcopū Cardinalem; & alius poſt ſecundum; & ita deinceps: ſic quod ſemper aliquis Cardinalis; ſiue Epiſcopus; ſiue presbyter ſit medius inter principē, & principem. Primogenitus Regis ſedet poſt primum presbyterū Cardinalem: ſi Papa celebrat; & Rex adſit, ſedebit ſolus in chatedra nuda inter Cardinalem aſsiſtentem Papæ; & Epiſcoporum Cardinalium ſedem: fratres autem, aut alii filii Regum, & reliqui maximi principes ſedent; vel inter Diaconos mixtim cum eis, ita tamen, vt vnus Diaconus primo ſedeat; & poſtea vnus princeps; & ſic deinceps: vel ſedent poſt eos Diaconos in eodem ordine ſecundum qualitatem ipſorum: ſi nullus adeſſet Diaconus Cardinalis, ſedent eodē ordine inter, & poſt iuniores presbyteros Cardinales. Quatuor vero Patriarchæ, principales videlicet, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hieroſolimitanus ſedere conſueuerunt inter Epiſcopos Cardinales, vt ſupra diximus de Regibus; & in curia Romana ferebant continuo cappam; & faciebant ſibi deferre caudas, vt Cardinales: noſtris autem diebus, & tempore Eugenii quarti, neq; ſedent inter Cardinales, neq; portatur eis cauda. Sedent autem ante aſsiſtentes Papæ Epiſcopos non Cardinales, & vt aſsiſtentes ſeruiunt Papæ de libro, & lumine. Alii principes non ita clari ſedent in ſupremo gradu ſolii Pontificis. Ad ſiniſtram vero Pontificis in ſedibus humilioribus ſedent Epiſcopi non Cardinales aſsiſtentes Papæ, & inter eos Sacriſta palatii Apoſtolici in loco ſtatui ſuo condecenti: Et hoc dico, ſi eſt prælatus, vt ſemper conſueuit eſſe. Reliqui prælati ſedent in ſedibus pro eis ordinatis retro ſcamna diaconorum Cardinalium, ſine gradibus; aut poſt ergali. In cappella autem ſancti Petri infra ſedilia ipſorum diaconorum, primum locum inter prælatos obtinet Vicecamerarius; deīde oratores Regū; ac principū prælati; tū Archiepiſcopi; Epiſcopi; prothontaroii; Abbates, generales ordinum; & pœnitentiarii; ſed prothonotarii; & abbates ſolent habere proprium locum vltimum in ordine: alii ſupradicti ſedent poſt Epiſcopos in fine ſcamnorum. Legi tamen quod procurator ordinis Hieroſolimitanorum, et procurator ordinis Theutonicorum cōſueuerunt ſedere poſt Abbates: meo tempore non uidi eos ſedentes ibi; neq; alibi; vt procuratores, ſed aliquando gerentes ſe pro oratoribus ſederunt cum aliis oratoribus. Si autem Vicecamerarius eſt prothonotarius: cum prælati habent ſacra paramenta, debet tenere primum locum in ſedili prothonotariorum, & poſt eum alii oratores principum, ſi ſint eiuſdem ordinis; Senator, conſeruatores; & barones Vrbis, atq; alii proceres; ſupradictis primis īferiores ſedebūt ī ſecūdo, & tertio gradu ſolii pontificalis pro eorū qualitate, pri-

mum inter iſtos Senator locum obtinebit; Oratores Cæſaris, Regum, principum,& potentatuum, qui ſunt prælati, ſedent ordinarie poſt ſcamna Epiſcoporum, ſiue presbyterorũ Cardinalium ante faciem Pontificis ſedentis, niſi ibi ſit altare, vt in Sancto Petro,& ſimilibus locis fiunt qua ſi duæ alæ officialium, incipientes infra gradus ſolii hinc inde;& ſimul cõiunguntur ante faciem Papæ in capite ſcamni Diaconorum Cardinalium: & hi omnes officiales ſedere debent in terra ſuper pãnos viridēs, qui cooperiunt ſolium cappellæ. Et ſi noſtro tẽpore, qui a ſiniſtris ſunt, vſurpauerũt ſibi ſedes ſuper gradus ipſius cappellæ in palatio Apoſtolico: qui vero ſunt a dextris, ſedent in terra ſine aliquo ſedili ſecundum antiquas; & debitas cerimonias, quamuis ſint digniores: quod profecto rationi non cõgruit. Hic ordo ſedendi ſuper terram confunditur etiam in cappella ſancti Petri poſt tempora Pauli ſecundi: Nã tunc nemo ipſorum audebat ſedere aut ĩ gradibus cappellæ palatii; aut in gradibus ſolii Pontificalis in cappella Sancti Petri; niſi in vltimo tantum gradu. Ordo autem ſedendi in ipſis talis eſt: Subdiaconi primum, deinde Auditores rotæ, Clerici Cameræ, acoluthi, cubicularii; ſecretarii; & aduocati ſimul;& qui alas coniungunt ante faciem Põtificis Subdiaconorum: antiquior primum locum obtinet à dextris; ſecundus primum locum à ſiniſtris; tertius ſecundum locum à dextris; & quartus ſecundum locum à ſiniſtris;& ſic deinceps. Ex auditoribus, decanus rotæ ſeruit de mitra, & ſedet inter cubicularios ſecretos in cappella palatii;& locis ſimilibus. In eccleſia autem Sancti Petri ſedet ſuper gradum ſecundum, aut tertiũ non longe à pedibus Diaconi Cardinalis à dextris, vt commodius poſsit miniſtrare mitram. Antiquior ex aliis primum locũ tenet à dextris poſt ſubdiaconos, tertius primum locum a ſiniſtris poſt eoſdem. A dextris poſt primum auditorem locum tenet magiſter ſacri palatii, qui vbicũq; ordines curiæ conueniunt, ſi adeſt, ſedet, vel ſtat poſt vnum ex auditoribus; & ſi vnus tantum adeſſet; vel ſi omnes adeſſent, vnus tantum ex eis præcedit magiſtrum ſacri palatii; & ita vidimus ſemper ſeruari: ſequuntur deinde hinc inde alii auditores; Clerici Cameræ, & cubicularii in coniunctione alarum. Secretarii, & aduocati ſedent. Quod ſi numerus cubiculariorum, & aliorum inferiorũ eſſet amplior, conduplicantur poſt primos alii; ita tamen, vt in primo circulo ſint, ex omni ordine aliqui poſt ipſos. E regione Papæ ſedent procuratores quatuor ordinum mendicantium, & poſt eos procuratores aliarum religionum: duo cubicularii ſecreti ſedent in terra ad partem ſiniſtram haud longe à ſede Papæ ad pedes Epiſcoporum aſsiſtentium,& inter eos medius decanus rotæ ſeruiens de mitra; & ſecretarius Papæ ſi non eſt prælatus: Medicus Papæ ſedet in capite gradus ſcamni Diaconorum Cardinalium ante Pontificis faciem, caudatarii Reueren. Cardinalium ſedent ſuper gradus ſcamnorum ad pedes Dominorum ſuorum: prælatus celebrãs ſedet in ſuo faldiſtorio prope cornu epiſtolæ: aſsiſtens cappellanus eius in gradu altaris penes prælatum,& ante eum Diaconus, & Subdiaconus miniſtrantes; ſeruiẽs de mitra poſt

tra poſt renes cappellani aſsiſtentis. Reliqui miniſtri celebrantis cum ſuperpelliciis ſedent ſuper terram facientes alamà ſiniſtra; prælati & omnes prædicti vertunt faciem ſuam ſedentes; vt vertit celebrans. Cathedra, ſiue faldiſtorium celebrantis, ſi locus patitur; ſemper debet eſſe apud ſiniſtrum cornu altaris; hoc eſt à latere epiſtolæ. Hoc enim cornu ſiniſtrum voco, reſpectu ipſius altaris ſicut eſt: dextrũ vero vbi legitur euãgelium Qui aliter appellant, reſpectum habent ad celebrantem, non ad altare. Nam vnum quodq; corpus dextrum latus habet, & ſiniſtrum. Sed celebrans, dum cantat, vel legit officium miſſæ, vertit faciẽ ad altare vbicunq; ſit. Dum autẽ ſedet, ſi altare eſt apud parietem; & tam chorus, quam populus ſunt inferius, vt cappella palatii, & communiter in pleriſq; eccleſiis. Tunc prælatus ſedens vertat faciem ad populum; & soliũ Papæ tunc locari ſolet à parte euãgelii, ideſt à dextra: ſi vero altare ſit in medio a ſede, ideſt tribunæ, Papa ſedet in medio contra altare; & celebrãs in cornu Epiſtolæ prædictæ, & vertit faciem ad ſedem Papæ; vt ĩ Sãcto Petro, & multis eccleſiis Vrbis. Alii autem præter ſupra nominatos quantumcunq; nobiles; aut graduati ſint, non ſedent in cappella Apoſtolica: laici ſtant, clerici togati ſedent in terra ſuper pannos virides, ſed in cappella Sancti Petri, & locis ſimilibus, quia extremitates alarum coniungi non poſſunt propter altare: cubicularii, & alii inferiores ſedent ad partem poſt primos in terra, vel inter ſedes prælatorum ad ſiniſtram; & gradus ſolii pontificalis. Et nota, quod nullus omnino cuiuſcunq; ordinis ſit, debet ſedere ſolus. Si vnus ſupereſſet Diaconus, ſederet cum presbyteris Cardinalibus. Si vnus tantũ adeſſet prothonotarius, aut abbas, ſedebit poſt Epiſcopos; & ſic de ſingulis. Cappellani curiales, qui aderunt, ſedent in terra inter ſcamnũ Cardinalium. Et hic eſt ordo ſedendi in cappella Apoſtolica. Alii autẽ officiales; qui non ſedent; hoc ordine ſtant.

De illis qui ſtant.

MAgiſter ſacri hoſpicii; quæ dignitas, vt alias diximus, eſt in nobili domo comitum, ſtat ante introitum ſcamnorum Cardinalium, ideſt apud finem ſcamni presbyterorum Cardinalium, & poſt eum ſtant magiſtri hoſtiarii cũ ſuis virgis purpura tectis: ſcutiferi Papæ & minores nobiles ſtant in ipſo introitu ſcamnorum; & poſt ſcamnum presbyterorum Cardinalium.

De ſeruientibus armorum.

Seruientes armorum ſtant circa hoſtium cancelli cappellæ intus, & extra, ſeruãtes hoſtiũ cãcelli. Quamuis antiquis temporibus nullo pacto intrabant cappellam, ſed extra cancellum ſtabant omnes. Sed non eſt multum inconueniens; quod duo ex eis ſint intus, dummodo contineant ſe apud hoſtium, & non diſcurrant per cappellam. Quod ſi aliqua mandata habeant ab extra ad Dominos Cardinales, aut alios, nutu vocent aliquem ex clericis cerimoniarum; & per illum mandata tranſmittant. Intra cancellos cappellæ non permittant intrare niſi illos; qui debent intrare; multitudinem ſtantium intra cancellos, & ſcamna Cardinalium

expellant, ita quod non occupent prælatos; neq; conculcent oratores: dimittantur ibi tantum nobiles, ſcutiferi Papæ, & vnus, vel duo pro quolibet Cardinali: clerici togati in terra ſedeant, aut extra mittantur: in cappella non permittant ſedere ſuper ſcamna, niſi oratores, & prælatos conſuetos: procurent, vt teneatur ſilentium, dum ſacra fiunt, & maxime dum fit ſermo, & dum cãtores ſilent. Quomodo autem ſedere debeant in ſuis locis poſuimus.

De clericis cerimoniarum.

RVrſus circa altare clerici cerimoniarum circumſtant; & apud credentiam intenti, & ſoliciti ad omnes actus; qui in cappella fiunt. Hi præcogitare ſemper, & meditari debent, quæ ſunt agenda; & quæ inſtant ſtrenue, diligenter; & memoriter exequi; tractareq; omnia ſumma dexteritate; & modeſtia. Non eſt mediocre onus clericorum cerimoniarum, qui pro omnibus vigilant in cappella, & quibus omnium defectus adſcribuntur. Hi duo tantum ordinarii eſſe conſueuerunt; alter in diuinis curam præcipuam gerat circa perſonam Põtificis, ad quam ſemper reſpiciat; ſi quid imperet, & ad omnnes, qui ſunt in cappella; vt prælati, vt oratores, vt nobiles, vt alii omnes ſtent ſuo quiſq; loco, non tamen diſcurrat ſurſum, & deorſum ſine cauſa, vt videatur multa agere. Ad ſummum Pontificem non accedat ſine vrgenti cauſa; vel niſi vocatus, & tunc cũ ſolitis, & debitis reuerẽtiis: ad Reuerẽdiſsimos dños Cardinales accedat cum opus eſt, cũ grauitate, & reuerentia. Alter vero clericus cerimoniarum vacet altari, & circa perſonam celebrantis, ac aliorum miniſtrorum: vterque tamen omnia proſpiciat, & pariter curet, ſuppleatq; defectus collegæ, cum illos præuidet. Antequam vadant ad cappellam maxime in ſolẽnitatibus, & actibus non frequentatis, conueniant ſimul, prænideant quæ ſunt agenda; diuidant inter ſe onera, & cõcordent de occurrẽtibus, ne poſtea in cappella oporteat contendere, Iunior deferat antiquiori, ideſt in officio priori, & primas partes illi permittat: prior tractet iuniorem, & nouitium vt fratrem, & bonum collegam: ſi habent tertium, eo vtantur, vt decet: quanto plures erũt, ſi erunt concordes, & ordinem inter ſe ſeruabunt, facilius, & melius ſatisfacient. Si erunt inter ſe contrarii, melius eſſet vnus tantũ: cum ducunt, aut reducunt prælatos, aut nobiles ad data ſibi loca, vel ad aliquos actus, modeſtè; & reuerenter incedant, & genuflexiones; atq; inclinationes doceant; ſimiliter miniſtros altaris, & quando aliquem actum facere debent (nam omnes magni, & parui à cerimoniario deducuntur) quietè; & modeſte ducant, miniſtrent; & aptent; ac non vrgeant; non impellant, neq; vehant. cerimonias omnes; & maxime in miſſa papàli; & quæ ad perſonam Papæ pertinent, grauiter; modeſtè; & cum congruenti mora peragant; vt reuerentiam; & deuotionem aſpicientibus maiorem inducant.

De Cardinale aſſiſtente Pontifici in diuinis.

SVmmo Pontifici celebranti; ſine audienti diuina ſolẽniter, ſemper aſsiſtit prior Epiſcoporum; ſine prior presbyterorũ Cardinalium in officio cappel-

ficio cappellani: præterquam quãdo Papa non habet mitram; tunc enim nulla fit aſsiſtentia, etenim fit in miſſa; in veſperis; & in benedictionibus. In matutinis nunquam fit, quia tunc Papa nunquam habet mitram.

Quando Epiſcopus Cardinalis aſſiſtit Papæ celebranti; & de diebus proceſſionum.

PRior Epiſcoporum Cardinaliũ aſsiſtit in diebus proceſsionum, quando Papa vadit ſub baldachino, & cum proceſsione ad altare, videlicet ĩ Natiuitate Dñi N. Ieſu Chriſti, in Circuncifione, in Epiphaniis; Ramis palmarũ; Cæna Domini; Reſ ſurrectione Domini; Aſcẽſione; Pentecoſtes, Dominica Trinitatis, Corporis Chriſti; Sancti Ioannis Baptiſtæ, ſanctorum Apoſtolorum Petri; & Pauli, & in omnibus glorioſiſsimæ Virginis Mariæ feſtiuitatibus. Item in feſto omnium Sanctorum, in canonizatione alicuius ſancti; in ſua coronatione, & quotienſcunq; ſolennizaret aliquod feſtum: In his omnibus aſsiſtit Epiſcopus Cardinalis, & ſedet ſuper nudam cathedram inter Papam, & alios Epiſcopos Cardinales, Si Papa celebrat, in veſperis, & in miſſa.

Quando presbyter Cardinalis aſſiſtit Papæ celebranti.

PRior autem presbyterorum Cardinalium ſeruit in aliis temporibus, videlicet in dominicis Aduentus Domini; in ſecũdo, & tertio die poſt Natale domini; in die cinerum; in dominicis quadrageſimæ, præterquam in palmis; In Paraſceue; in Sabbato ſancto; in albis; in ſecunda, & tertia feria Paſchatis, & Pẽtecoſtes; in ordinationibus: & ſi quando Papa in vigiliis; aut pro defunctis ſolenniter celebraret; quod raro accidit: Papa enim ſecundum antiquas cerimonias, nunquam conſueuit ſolenniter celebrare pro defunctis. Item in abſolutionibus defunctorum, ſi quando fiunt per Papam, & in omnibus benedictionibus; & quotienſcunque Papa intereſt diuinis; & non celebrat principaliter.

De aſſiſtentia in ueſperis cum paramentis.

CArdinalis igitur aſsiſtens Pontifici; ſiue Epiſcopus; ſiue presbyter, in veſperis papalibus indutus pluuiali, & alba mitra, ſedet in ſua nuda cathedra; ſi ẽ Epiſcopus Cardinalis: ſi vero eſt presbyter, in ſcabello nudo inter ſedẽ Papæ; & Epiſcoporum Cardinalium ſedilia. Cum Papa eſt intonaturus primam ãtiphonam ad veſperas, accedit ad eum, et ſuper caput ſuum retinet librũ; ex quo Papa intonat antiphonam, deinde redit ad ſuam cathedram: ſtans deinde in ſuo loco, intonat tertiam antiphonam: Item cum Papa eſt intonaturus hymnum, ſimiliter accedit; & tenet librum; & redit ad locum ſuum: ſimiliter cum intonat antiphonam ad Magnificat; & tunc non diſcedit: ſed poſtquam Pontifex intonata antiphona ſederit; accipit nauiculam incenſi de manu acoluthi, & miniſtrat Põtifici; dum imponit incenſum more ſolito: deinde reddit nauiculã acolutho; & expectat finem antiphonæ. Tum cum incipitur Magnificat, ſequitur Pontificem euntem ad altare: Et poſtquam Pontifex oſculatus fuerit altare, offert illi thuribulum; quod ab acolutho receperat; & cathenularum extremitates

primo exoſculatus, ponit ad ſiniſtrā manum; partem vero iuxta ſummitatem thuribuli ad dextram; oſculando ſemper manum Pontificis, & tunc, & quando aliquid dat, vel recipit ab eius manibus: retrahit ſe deinde, dū Pontifex incenſat altare, & tādem finita incenſatione ſtans in cornu epiſtolæ, accipit thuribulum è manu Pontificis, & illud dat acolutho, qui eum ſeruat. Sequitur deinde Pōtificem redeuntem ad ſedem ſuam, & firmat ſe ad infimum gradum ſolii, & cum Papa fuerit in ſede, accipiēs thuribulum ab acolutho, ſtans ſine mitra, incenſat Pontificem ſtantem cum mitra: Demum reuertitur ad locū ſuum dato thuribulo vni ex ſubdiaconis, qui incenſat omnes alios. Cum vero Papa eſt dicturus orationem, iterum accedit Cardinalis aſſiſtens, & retinet librum ſupra caput, deinde reuertitur ad locū ſuū: Et eſt finis ſeruitii ſui pro hac vice.

De aſſiſtentia in miſſa cum paramentis.

IN miſſa autem ſi Papa deſcendit ad eccleſiam proceſſionaliter, quia ex Camera Papæ mouetur proceſſio Pontifex paratus cum pluuiali, & mitra antequam a lecto paramēti ſe moueat, incenſum ponit in thuribulum, miniſtrante tunc nauiculam priore preſbyterorum Cardinalium, & deinde in eccleſia prior Epiſcoporum ſeruit diebus ſuis. In eccleſia autem aſsiſtens Cardinalis ſedet in loco ſui ordinis, a principio uſq; quo Papa ſit dicturus orationem ad tertiam: tunc accedit, & tenet librum in capite, & ſi non eſset paratus, & ſi eſset dies ferialis, qđ oratio eſſet dicenda p Papam genuflexum, ipſe aſſiſtens Cardinalis genuflexus teneret librum ante Pontificem, dum diceret orationē. Et finita oratione non diſcedit, ſed expectat, quouſq; portetur aqua ad lauandum manus Papæ: et tunc ſtans ad dextram Pontificis, apponit manum ad peluim, in qua eſt aqua, & ſimul cum nobili illam portante infundit aquam ſuper manum Pontificis: Redit deinde ad locū, vbi prius erat, Et in fine cum Papa accipit mitram, ipſe Cardinalis accedens, immittit ei annulum Pontificalem, & alios, & nō diſcedit amplius. Sed cum Papa vult intrare ad altare, miniſtrat nauiculam incenſi, cum Papa illud in thuribulū imponit, deinde procedit immediate ante Papam ſimul cum diacono Cardinale Euangelii ad dextram, & cum Papa facit confeſſionem, ſtat ad eius dextram, & Diaconus ad ſiniſtram, Finita confeſſione cum Papa oſculatus fuerit altare ſimul cum Subdiacono, offert ei oſculandum librū Euāgeliorum, deinde retrahit ſe ad partem, quoad Papa imponat incenſum: incenſet altare, & incēſetur, nā apud altare non Cardinalis aſſiſtens, ſed Diaconus Euangelii ſemper miniſtrat nauiculam, & incenſat Papam; Cardinalis vero aſſiſtens id officium facit; cum Papa eſt apud ſedem eminētem; & illic ſtans tenet librum ſupra caput, dum Papa legit introitum: poſtea ſedente Papa vadit ad ſuam cathedram nudam, vt in veſperis. Sed aduertendum, quod ſi aſſiſtens eſt preſbyter; & non eſt Epiſcopus Cardinalis, non ſedet ſuper cathedram, ſed ſuper ſcabellum rubro colore pictum, cum pluuiali tamē vt Epiſcopus. Cū Papa eſt dicturus Gloria in excelſis Deo: accedit; & tenet librum ſuper caput; & deinde proſequitur cum eo Hymnum angelicum, & redit ad ſedem ſuam.

dem ſuam. Item cum Pontifex eſt dicturus orationes; accedit, & tenet librum ſupra caput, quouſque Papa finiuerit orationes, & redit ad locum prædictum. Si fieret ſermo, & poſt ſermonem Papa faceret abſolutionem, &c. ſimiliter accederet; & teneret librum ſupra caput. Cũ Papa eſt dicturus Credo in vnum Deũ: ſimiliter accedit; & tenet librum ſuper caput, & deinde proſequitur cũ eo ſymbolum. Item cum Papa eſt lecturus offertorium, accedit; & tenet librum: cum vero Papa legerit ſedens Epiſtolam; Graduale; & Euangelium; non ipſe, ſed Epiſcopi aſſiſtentes, non Cardinales tenent librũ. Accedit etiam, cum Papa eſt lauaturus manus poſt offertoriũ; et ſeruit, vt ſuperius diximus in prima lotione. Deſcendit deinde cum Pontifice ad altare; & ponit ſe ad eius ſiniſtrã, vbi eſt liber miſſalis, et ibi tenet ipſum librum eleuatum aliquantulum cum ſiniſtra; & cum dextra vertit folium, & digito oſtendit Pontifici, quæ ſunt dicenda: & cum Papa poſt incenſationem manus tertio lauat; ſeruit vt ſupra. Et nota; quod quãdo Cardinalis aſſiſtens ſeruiturus eſt de libro, duo primi Epiſcopi non Cardinales aſſiſtentes Papæ ſubſeruiunt ipſi: quorum prior ſeruat librum & apponit manum; cum Cardinalis illum tenet ſupra caput: alter vero tenet candelam accenſam ante librum, & in altari ille prior tenet manum ſub libro, & præoſtendit dicenda Cardinali: alter ſimiliter tenet cãdelam; & iſti cum libro præueniunt ad altare; & ſimiliter ad ſedem. Aſſiſtens Cardinalis præfatus intendit deinceps adminiſtrationi libri, diligenter videndo; & oſtendendo omnia dicenda; vſque dicto Agnus Dei. Tunc vero cum Papa dicit orationẽ Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti apoſtolis tuis Pacem. &c. accedit ad dexteram Pontificis, genuflectit; ſurgit oſculatur altare: deinde in tempore accipit pacem à Pontifice, & eam defert ad alios Cardinales, incipiendo à primo Epiſcopo Cardinali, & illi primo dat pacem oſculando ipſum in facie; deinde primo presbytero; inde primo diacono; non tamen ex illis; qui ſunt apud altare; ſed ex iis; qui ſunt apud ſedilia Cardinalium in ſuo ordine: deinde ſi quis eſt princeps; qui ſedeat in ſcamnis Cardinalium illi dat, & in fine primo ex Epiſcopis aſſiſtentibus non Cardinalibus, ideſt illi; qui ſeruit de libro; demum dat pacem vni ex ſubdiaconis, qui illam diſtribuit omnibus gradibus; & ordinibus cappellæ more conſueto: redit deinde Cardinalis aſſiſtens ad Pontificem iam apud ſedem eminentem exiſtentem; & accipiens calamum aureum de manu ſacriſtæ, cum quo Papa Sanguinem Chriſti ſurgere debet, illum cum ſuo ſtilo ſuper quendam calicem, ſacriſta vinum ex ampulla ſuperfundẽte purgat, & de ipſo vino dat ad præguſtandum ipſi Sacriſtæ. Tum cum Pontifex Corpus Chriſti ſumpſerit, Cardinalis calamum ipſum prius à ſe deoſculatum in calice, vbi eſt Sacramentum, immittit; & ponit ad manus Papæ; qui cum illo Chriſti ſanguinem ſugit; et in calice illum ad manus diaconi Euangelii dimittit. Tum aliquantulum vini; et aquæ; ſi Papæ placet; in calice ſuperius dicto imponens (non tamen in quo eſt Sacramentum) dat Pontifici ad purificandum os. Retrahit ſe deinde ad

partem Cardinalis aſſiſtens, quouſq; Papa poſt Purificationē manus quarto ſolenniter lauet: cui ſeruit, vt ſupra diximus, & deſcendentem deinde Pontificem ad altare præcedit, illiq; dum legit poſtcommunionem; & cantat, ſeruit de libro, & demum data ſolenni benedictione per Papam in altare pronunciat indulgentias ex parte Pontificis; & ſic eſt finis ſui ſeruitii in eo officio miſſæ in diebus proceſſionū, in quibus prior epiſcoporum Cardinalium aſſiſtit, prior presbyterorum indutus ſua planeta poſt communionem Corporis, & ſanguinis Domini infundit vinum ex ampulla ſuper digitos Pontificis ad eos purificandos dextra manu, & ſiniſtra ſupponit quandam pateram auream cum anſa, & deinde vinum ipſum purificationis portat ad altare; & dat miniſtris, & ad locum ſuum reuertitur. Si vero aſſiſtit Papæ, ipſe prior presbyterorum in diebus ſupra nominatis erit indutus pluuiali, non planeta, & in veſperis intonabit tertiam antiphonam, & quartā ſubprior presbyterorū. In miſſa infundet vinum pro purificatione ad digitos Papæ, ſicut ſupra diximus de priore presbyterorum.

De aſſiſtentia Cardinalis ſine paramentis in ueſperis.

QVando autem Papa non celebrat principaliter, & intereſt publice diuinis cum pluuiali, & mitra, tunc aſſiſtit & prior presbyterorum cum cappa lanea tam in veſperis, quā in miſſa, et ſeruit in hunc modum. In veſperis facit reuerentiam cum aliis, et ſedet in loco ſuo a principio. Deinde cum Papa dixerit. Deus in adiutorium meum intende. etc. dum incipitur prima antiphona, antequā Cardinales alii ſedeant, ducitur ad ſcabellum aſſiſtentiæ, quod ponitur ad ſiniſtram Papæ ante aſſiſtentes Epiſcopos, ſi locus eſt idoneus, vt in cappella palatii. In Sancto Petro vero, et aliis locis illius proportionis ſedet, vt in miſſis Papalibus. Quando locus eſſet arctior, ſederet in loco ſuo inter alios, niſi alibi eſſet locus magis conueniens. Cum eſt apud ſuum ſcabellum, ſedet cum aliis vſq; ad capitulum: tum ſurgit cum aliis, et incæpta antiphona ad Magnificat, cum acoluthus venit verſus Pontificem cum thuribulo, ipſe Cardinalis primo accedit ad dexteram Pontificis; et capiens nauiculam de manu acoluthi, miniſtrat Pontifici, vt ſuperius diximus reddit deinde nauiculam acolutho, et ſtans expectat finem antiphonæ. Cū incipitur Magnificat, procedit cum Pontifice ad altare: et accedens ad illius dexteram, accipit thuribulum ab acolutho de manu acoluthi, et illud dat ad manus Pontificis: Et cum Papa incēſauerit altare, recipit ab eo thuribulum in cornu epiſtolæ, et illud reddit acolutho, et ſequitur Pontificem redeuntem ad ſedem; ſed expectat ante infimum gradum. Et cum Papa fuerit ante ſedem ſuam, Cardinalis accipiens thuribulum ab acolutho, illum incenſat more ſolito, et mox reuertitur ad ſuum ſcabellum, vbi ſtans incenſatur. Sedet deinde cum replicatur Antiphona; et in finem poſt benedictionem Pontificis vadit ad ſedē dum cum aliis dominis Cardinalibus in loco ſuo.

De aſſiſtentia in miſſa ſine paramentis.

IN miſſa autem aſſiſtens Cardinalis cum fecerit reuerentiam ſolennem Pontifici.

Pōtifici, firmat ſe ad eius dextram, &
miniſtrat incēſum ponēdū in thuribu
lo, & hoc ſi tunc cantatur Introitus.
Quod ſi inter reuerētiā Cardinaliū,
& introitū miſſæ fiat interuallum, vt
in candelis, cineribus, palmis, & ſimi-
libus, tunc non miniſtrat incenſum,
ſed poſtea cum Papa, facta confeſſio-
ne cum celebrante, redierit ad ſedem
ſuam, & cū celebrans incenſauerit al
tare, & ipſe fuerit incēſatus, Cardina
lis aſſiſtēs ex circulo, vel ſcāno Car-
dinaliū veniēs ante infimum gradū ſe
dis Papæ, finita omnium Cardinaliū
reuerētia accipiēs thuribulum de ma-
nu cerimoniarii, genuflexus incenſat
Pontificem ſedentem, & reddit thuri
bulū cerimoniario, deinde ſtat in cir-
culo cum aliis Cardinalibus. Et dicto
Pontifice Kyrie eleiſon, & Gloria, ſi
dici debet, vadit ad ſcabellum aſſiſtē-
tiæ, & ibi ſtat, vel ſedet pro tēporis
exigētia, vſquequo cerimoniarius ve
nit cum thuribulo ad Pontificem an
te Euāgelium; tunc præueniens Car-
dinalis ponit ſe ad dextram Papæ, &
miniſtrat nauiculā, & mox reuertit
ad ſcabellū, et ibi permāet vſq; ad finē
Euāgelii, tunc ſtans ante infimum gra
dum, incēſat Pontificē reddit thuribu
lum cerimoniario, et ſi eſt habendus
ſermo, vadit ad ſcamnum ad locū ſuū
cum aliis Cardinalibus: Si vero non
fit ſermo, vadit ad ſcabellum ſuæ aſſi
ſtentiæ. Finito ſermone; et data bene
dictione a Papa, vadit ad circulum cū
aliis, dum dicitur Credo; et illo finito
vadit ad ſcabellum aſſiſtētiæ. Inde cū
Papa eſt impoſiturus incenſum poſt
offertorium, accedit, et miniſtrat na-
uiculā, vt ſupra, deinde cū celebrās in
cenſauit altare, et eſt incenſatus, acci-
pit thuribulum a cerimoniario, et in
cenſat Pontificē ſedentē ipſe genufle
xus, et reuerſus ad ſuū ſcabellū, ſtans
incenſatur a diacono Euāgelii, vt di-
cemus inferius. Et paulo poſt cū inci
pit p̄fatio, diſcedit a ſcabello, reuerti
tur ad locū ſuū cū aliis Cardinalib9,
et amplius nō reuertit ad ſcabellum,
quod a miniſtris remouetur, et poni-
tur ad partem. Sed cum in circulo cū
aliis dixerit Agnus Dei, inde ſe mo-
uens, accedit ad altare ad dextram ce-
lebrantis, et genuflexus oſculatur al-
tare primum, et mox celebrans, dicta
oratiōe cōgrua, dat illi oſculū pacis
dicens, Pax tecū; et ille reſpōdet, Et
cū ſpiritu tuo: deinde diſcedens aſcē
dit ad Pōtificē in ſede ſtantē; et dat ei
pacis oſculū, et reuertitur ad locū ſu
ū; Ad quē mox accedēs cappellanus
aſſiſtens celebrantis ductus a cerimo
niario, accipit pacem ab eo, et illā di-
ſtribuit cæteris, ut dicemus in loco
ſuo. Et hic eſt finis ſui miniſterii in
miſſa. Si autē eſſet miſſa defuncto-
rum, et Papa in fine vellet abſoluere,
tūc veniret ad ſcabellū aſſiſtētiæ, et
ſederet ibi, dū cātatur reſpōſoriū, et
in tēpore miniſtrat, dū Papa imponit
incēſum in thuribulo; dum aſpergit
aquā ſanctā, et dū incēſat porrigēdo
aſperſorium, et thuribulū, et ea reci-
piendo. Idem etiam facit quotiēſcūq;
Papa aliquid publice benedicit, ſeruit
de aſperſorio, et incenſo, vt dictum
eſt. Modus autem, qui ſeruari ſolet p
aſſiſtētē Cardinalē i ſua miniſtratiōe,
et ſeruitio, ē huiuſmodi generaliter.

Quomodo Cardinalis aſſiſtens ſeruit in ſua aſſiſtentia.

QVotienſcūq; e ſcāno, aut e circu
lo Cardinaliū vadit ad Pōtificē
aut ad ſcabellū aſſiſtētiæ capite dete-
cto, et eleuatis ſibi ambabus mani-
bus a parte anteriori cappa, capite
verſus Cardinales ſuperiores, et infe

riores

riores aliquantulum inclinato, quaſi licentiam diſcedendi ab eis petens, & caudam cappæ per terram trahens proficiſcitur: & facta reuerentia altari, & Pontifici vadit ad ſcabellum, ſeu ad Pontificē. Cum eſt apud ſcabellum, capite ſalutat Diaconos, & alios aſſiſtentes, & pariter ſedent omnes. Cum autem eſt miniſtraturus incenſum Pontifici, cum videt cerimoniarium cum thuribulo venientem; ſurgit, & vadit ad dextram Pontificis; & dimiſſa manu dextra per aperturam cappæ, & ſiniſtra per oram inferiorem, accipit nauiculam a cerimoniario, ſiue ab acolutho, & ambabus manibus offert illam Pontifici, ita vt apertura nauiculæ ſit verſus Pontificem, & inclinatus dicit, Benedicite Pater ſancte, & antequam Papa accipiat coclear, oſculatur illud, & dein de eius manum, & ſimiliter cum illud reponit, & tunc reddit nauiculam cerimoniario, cum in altari porrigit thuribulum Papæ, oſculatur primo cathenulas, quas dat ei ad manus, & dans, & recipiens thuribulum oſculatur eius manum.

Quod Papæ debent oſculari manus; cum aliquid traditur, ſiue ab eo accipitur.

ET nota, quod tam Cardinalis aſſiſtens, quam quiuis alius laicus, ſiue clericus, qui aliquid dat ad manus Papæ, ſi eſt Cardinalis, prælatus, aut princeps, ſi eſt inferior, oſculatur pedem, & ſimiliter cum a Pontifice aliquid accipit, eidem oſculatur manū, & illi pedem. Aſſiſtens igitur partes ſuperiores cathenularum, vbi ſunt annuli tenens ipſe in dextra, ponit ad ſiniſtram Pontificis, & partes inferiores iuxta ſummitatem ciborii in ſiniſtra ſua tenens, ponit ad manum dextram Papæ, Cum incenſat Pontificem, ſi Pontifex ſtat, & ipſe ſtans incenſat, ter ducens tractim thuribulū cum aliqua diſtantia inter tractum, & tractum: tum ſurgens reddit thuribulum cerimoniario, & facta reuerentia Pontifici reuertitur ad ſuum ſcabellum, & antequam incenſetur, inuitat Diaconum a dextris Papæ aſſiſtentē. Cum autem eſt diſcenſurus a ſcabello, inclinat ſe prius verſus altare, deinde facit reuerentiam Pontifici, & diſcedit.

De aſſiſtetia Diaconorum Cardinalium & quomodo Papa paratur in camera ordinarie.

DVo Diaconi Cardinales ātiquiores in cardinalatu debent ſemp aſſiſtere, & miniſtrare, ac ſeruire Pōtifici in omnibus publicis actibus, cū tamen Papa eſt in pontificalibus, ideſt cum pluuiali, & mitra, vel cum mitra tantum, vt in Paraſceue, & in miſſis defunctorum, aliter non aſſiſtunt. Cum Papa exit ad cameram paramēti, quæ papagalli dicitur, duo Diaconi prædicti ſtātes capite detecto hinc inde apud lectum paramenti, induunt Papam ſacris veſtibus, antiquiore diacono a dextris principaliter operante, qui primum rubrum birretum Pōtifici detraens, album illi imponit deoſculatur, & imponit illi amictū, & circa collum decenter aptat, ita vt veſtium collaria cooperiat, & adiuuantibus altero diacono, & duobus Subdiaconis apoſtolicis, qui retro ſunt, colligant cordulas: imponit deinde albam, & adiuuantibus ſupradictis circa collum, & circa manus decenter componit, & aptat: inde cingulo

de cingulo cingit, & albam attollit acoluthis; qui hæc omnia genuflexi circum circa ſubminiſtrant; albæ extremitates aptantibus, vt æqualiter, fluant: poſtea imponit ſtolam a collo pendentē; & a lateribus colligit, amictum tamen, & ſtolam prius Pontifici exoſculādam offert, quā ea illi imponat: imponit illi poſt hæc pluuiale, & ante pectus ornamentum pectorale, & demum mitram. Hæc omnia ornamenta ſacriſta prius explicat, & diſponit ſuper lectum paramenti. Induto Pontifice duo diaconi prædicti vnus poſt alium faciunt conſuetam reuerentiam, ſecedentes per aliquot paſſus inclinant ſe profunde; deinde accedentes ad Pontificem oſculantur eius dexteram ſub auriphrygio pluuialis porrectam, & capientes hinc inde fimbrias anteriores pluuialis in diebꝰ proceſſionum: & cum Pontifex aliquid manu geſtat, ipſi deferant, in aliis vero diebus eas prothonotario deferendas tradunt, & capite cooperto præcedunt immediate Pōtificem. Et aduertendum, quod ipſi diaconi dum ſeruiunt Papæ in aliquo actu; dum eū per cappellam comitantur fimbrias eleuantes, aut tale quippiam faciētes, ſemper ſunt capite detecto. Cum Pontifex venit ad eccleſiam; ſiue ad cappellam, diaconi firmant ſe apud faldiſtorium, & Pontifice adueniente capiunt fimbrias pluuialis, & dum ille genuflectit ante faldiſtorium, fimbrias ipſas ſuper faldiſtorium diſponūt, & mox diaconus a ſiniſtris extrahit illi mitram, & a dextris birretū. Deinde ſi tunc eſt miſſa celebranda, finita oratione Papa ſurgit, & facit confeſſionem cum celebrante, & tūc diaconus a ſiniſtris retrahit ſe aliquantulum, dans locum celebranti: qui ſtat ad ſiniſtram Pontificis. Finita confeſſione, & (ſi nō dicitur miſſa) finita oratione diaconus a dextris imponit birretum; & mitram Pontifici adiuuante altero diacono; & ambo capientes fimbrias deducunt eum ad ſedem eminentem. Quotienſcunq; Papa debet eleuare manum dextram, ſiue ſignando, ſiue pectus percutiendo; diaconus a dextris elauat pluuiale; capiens fimbrias ante pectus: cum debet eleuare manus ambas, ambo diaconi hinc inde eleuant: qn̄ eſt aliquid lecturus ex libro, apponunt hinc inde manus, ſimiliter & cum eſt oſculaturus librum Euangeliorum. Cum Papa accepit pacem a Cardinali aſſiſtente, ipſi vnus poſt alium deſcendunt a ſede Pontificis; & facta reuerentia altari, & Pontifici (vt fieri ſolet cum fit reuerentia ſolennis) aſcendunt ad Papam, eiq; genam ſiniſtram exoſculandam præbent, dicentiq; Pax tecū reſpondent, Et cum ſpiritu tuo. In fine miſſæ deſcendentes cum Pontifice ad faldiſtorium, componunt fimbrias ſuper illud, & cum ſurgit (nam mitra tunc non reponetur) capientes fimbrias, eas dant prothonotario, niſi ipſi inferant in diebus ſupra nominatis. Et quotieſcunq; mitra eſt Papæ imponenda; vel birretum; ea imponit diaconus a dextris, & qn̄ eſt remouenda mitra; eam remouet Diaconus a ſiniſtris, & birretum a dextris: diaconi prædicti ſtant Pontifice ſtante, & ſimiliter ſtante Cardinali aſſiſtente: ſedent ſedente Pontifice, & nihil faciente. Si autem Pōtifex ſedens legeret, vel benediceret incēſum aut tale quicpiam faceret, ſtarēt cum omnibus aſſiſtentibus. Cum Pontifex ad cameram redierit, exuunt eum ſacris veſtibus in eodē loco, coo

Q

perante principaliter diacono a dextris, qui dat ei ſtolam, & amictum ad oſculandum. Cum aliquid operatur circa Pontificem, cum Pontifex aliquid legit, vel cum eis loquitur, cum vadunt, & deducūt illum per cappellam ſurſum, aut deorſum ad altare; ad faldiſtorium, ad ſedem, ſemper debēt eſſe capite nudo. Et cū generalis proceſſio fit, antequam Papa de loco diſcedat, Diaconus a dextris dicit alta voce, Procedamus in pace, & Chorus reſpondet In nomine Chriſti Amen.

De officio Cardinalis diaconi Euangelium lecturi.

Diaconus Cardinalis lecturus Euāgelium in miſſa pontificali, ante, & tempore ſibi congruo Deo per cōfeſſionem reconcilietur, quia eſt participaturus de ſacramento altaris ſimul cum Pōtifice. Cum vero erit in palatio, antequā Papa exeat ad cameram paramēti, accipiat ſacras veſtes; videlicet amictum ſupra rochetum, albam, cingulum, ſtolam, dalmaticam: manipulum autem accipiat, cum Papa intrauerit ad altare. Et hæc fiunt in diebus proceſſionum, cum Papa deſcendit ad eccleſiam, & ſub baldachino: Si autem Papa non iret ad eccleſiam proceſſione præeunte, tunc caperet paramenta ſua prædicta. Cum Papa accipit ſandalia, & ſi vti debeat planeta non dalmatica, tunc illam capit, poſtquam Papam induerit omnibus ſacris ornamentis: ſed noſtris tempóribus raro Papa celebrat, niſi in diebus proceſſionum. Igitur Diaconus, vt ſupra dictum eſt, paratus, cum Papa deſcēdit ad eccleſiam proceſſionaliter, vadit immediate ante eū ſolus, vel ſi Papa vehetur in ſede, ibit medius inter duos diaconos aſſiſtentes Papæ. In eccleſia faciet reuerentiam Papæ in ſuo ordine, & inde firmabit ſe ad dextram Papæ apud aſſiſtentem diaconum ab ea parte ante diaconū prædictum. Cum vero Papa finita hora lauerit manus, diaconus Euangelii aſcendit ſcabellum poſitum ante Papam, & primo retrahit illi mitram cum pluuiali, & ſtola, & afferentibus acoluthis ex ordine ſacra ornamenta; primo accipit cingulum cum ſubcinctorio, & cum eo precingit Pontificem, ita vt ſubcinctorium pendeat a ſiniſtra Pontificis. Firmato bene cingulo ſoluit aliud cingulum quo prius Pōtifex erat accinctus, & alba circumcirca bene diſpoſita, accipit Crucem pectoralem, quam oſculandam offert Pontifici, & deinde ad collum ponit; vt ante pectus pendeat. Cum accipit fanonem, quem ſupra caput Pontificis ponit, cum plicatura a parte anteriori diligenter illum aptat: primo offerat fanonem oſculandum Pontifici, illum ambabus manibus tenens, tum imponat ſuper eius caput, ita vt ante oculos pendeat, & media pars illius ad dextram, media ad ſiniſtram, & extremitates eius pariter fluant: deinde extremitatem fanonis, quæ a ſiniſtra Pontificis defluit, ſuper illius dextrum humerum imponit, & quæ a dextra ſuper ſiniſtrum, ut mentum Papæ circundent tantā amplitudine, vt ſpacio palmi, vel circa, a mento diſtent, & a fronte dependeat medii palmi latitudine. Imponit deinde Diaconus Pōtifici ſtolam ad collum, quam prius eidem deoſculandam offerat, & pendere facit ab humeris: tum imponat tunicellam, & fanonem a parte anteriori circa collū diligenter extrahat: imponatq; deinde dalmaticā, & fanonem

ponem extrahat; attollatq; illum ab
oculis Pontificis ſupra caput aliquan
tulum, & Pontifici ſedenti imponat
chirothecas, quas prius oſculetur; &
ſimiliter oſculetur manum Pontifi-
cis: ipſe tum dexteram tantum impo-
nat; & ſubdiaconus ſiniſtram, qui ſtãs
a ſiniſtra in omnibus Diaconũ iuuat.
Tum ſurgit Pontifex, & diaconus im
ponit ei planetam quæ hinc inde ap-
tatur ſuper brachia, & fano ſimiliter,
vt ſupra, extrahitur, vt æqualiter cir
cumcirca pendeat; adaptata planeta
Diaconus partem fanonis, qui erat
ſuper caput Pontificis, reflectit circa
collum, & circumcirca decenter ap-
tat; deinde accipiens pallium, Crucẽ
illius poſteriorem oſculãdam offert
Pontifici, illumq; adiuuante ſubdiaco.
no ſuper Pontificis humeros impo-
nit, vt fanonis oras complectatur, &
aliquantulum ex fanone ſub pallio
videatur. Aduertatq; vt partem pal-
lii duplicem ſuper ſiniſtrum humerũ
imponat, tum Spinulam pulchriorẽ
Diaconus Cruci anteriori parte pal-
lii infigit; aliam Cruci ſuper humerũ
ſiniſtrum exiſtenti, tertiam vero Sub-
diaconus in Cruce poſteriori figit.
Spinulæ taliter infigendæ ſunt; vt a
gemma ad dextram infigentis rema-
neat; & vt tertio Crucem pertranſe-
ant, non autem perforent pallium;
neq; planetam tangant: non enim figi
tur ad retinendum palliũ, ſed ad my-
ſterium Paſſionis ſignificandum: pote
runtq; pro retinẽdo pallio, paruæ ſpi
nulæ imponi, ſi placuerit: debet tamẽ
diaconus aduertere, & ſæpe aptare
pallium, vt decẽter humeros, & fano
nem ambiat. Poſt hæc diaconus mitrã
imponit Pontifici, & præcedente illo
ad altare, ibit ad ſiniſtram Epiſcopi
Cardinalis aſſiſtẽtis immediate ante
Pontificem. Et cum Papa fuerit ante
altare, deponit ei mitram, & ſtans a ſi
niſtra Pontificis facit cũ eo confeſſio
nem. Deinde cum Papa fuerit oſcu-
latus altare, & librum, accipit de ma-
nu acoluthi nauiculam incenſi, & in-
clinatus dicit Benedicite pater ſan-
cte: oſculatur coclear, & dum Papa il
lud capit, vt incẽſum imponat, illius
manus oſculatur, & ſimiliter cum il-
lud reponit in nauicula. Deinde acci
piens thuribulum de manu acoluthi
prædicti, cui prius nauiculã reddide-
rat; illud ad manus Põtificis ponit, ca-
thenulas videlicet ſuperiores ad ſini-
ſtram, inferiores ad dextram, quas
prius, & deinde manũ oſculatur. Cũ
Pontifex incenſat altare, aſtat; illi ad
dexteram, eleuando manicas dalmati
cæ, & planetam. Deinde facta incen-
ſatione ſtans in cornu epiſtolæ, acci-
pit thuribulum de manu Papæ, quã
oſculatur, & illum, cum mitram acci-
pit, incenſat, ter thuribulum ducens;
inclinatq; ſe Pontifici profunde, an-
tequã incẽſet, & poſt, & in iſto actu,
et ſimiliter poſtq̃ Põtifex incẽſauerit
oblata, mitrã imponit, & Diaconus
aſſiſtẽs a dextris; in aliis vero omnib⁹
actib⁹; cũ Papa ẽ apud altare, Diacon⁹
Euãgelii ſemper illi imponit, & depo
nit mitrã ſemperq; i altari miniſtrat
nauiculã, & incenſat Pontificem, quẽ
mox reddito thuribulo acolutho ſtã
tem circa medium altaris oſculatur,
primo os, deinde pectus: quod & alii
duo Diaconi aſſiſtentes faciunt. De-
inde diſcedente Põtifice ad ſedẽ emi-
nentem; Diaconus remanet in cornu
epiſtolæ, ubi ſimul cum Diacono, &
græcis, ſi adſint, legit Introitũ, & di-
cit Kyrie eleiſon ex libro ſuper alta-
re ſtante, & a ſuo cappellano accipit
manipulũ, & Papa ſedet, ſedẽte & ip-

ſo ſuper ſcabellum in dicto cornu ſuper gradum altaris poſitum, vertens faciem ad cornu Euangelii. Cum Papa dicit, Gloria in excelſis, Surgit Diaconus, & cum Subdiacono, & græcis proſequitur hymnum angelicum, & ſedente Papa ſedet in loco ſuo; & ſimiliter ſurgit ad orationes, & illis finitis ſedet. Cantata epiſtola per ſubdiaconum, Diaconus in cornu Epiſtolæ & ipſe illam legit cum graduali & verſibus, deinde tempore cõgruo accipit librum Euangeliorum, & illũ ante pectus ſuum tenens, cum reuerẽtiis ſolitis vadit ad altare, ſup quod librum ponit in medio: quo ibi dimiſſo cum debitis reuerentiis aſcẽdit ad Pontificem, & manum eius dextram reuerenter oſculatur deinde reuerſus ad altare genuflexus, & iunctis manibus dicit, Munda cor meum, & labia mea omnipotens Deus, qui labia Eſaiæ prophetæ calculo mundaſti ignito; ita me tua grata miſeratione dignare mundare, vt ſanctum Euangelium tuum digne valeã annũciare. per Chriſtum Dominum noſtrum Amẽ. Tum ſurgens accipit librum de altari, & illum ante pectus portans tempore congruo vadit ante Pontificẽ, & ſtans apud infimum gradum ſolii, inclinatus profunde dicit, Iube Domine benedicere. Et accepta benedictione vadit ad pulpitum; ſuper quod librũ portat, & circunſtãtibus ſeptem ceroferariis, iunctis manibus incipit, Dominus vobiſcum, Et cum dicit ſequentia, & Initium ſancti Euangelii pollice dextro ſignat librum, deinde frontem, os, & pectus; & cum deinde reſpondetur a choro Gloria tibi Domine, accipiens thuribulum de manu acoluthi incenſat librum ter, in medio, a dextris, & a ſiniſtris: deinde reddito thuribulo iunctis manibus, quas ſupra librum tenet; proſequitur Euãgelium; quo finito factis reuerentiis reuertatur ad altare. Cum Papa dixerit Credo in vnum Deum; Diaconus ſtans in cornu epiſtolæ proſequitur ſymbolum cum Subdiacono, & græcis: quo finito Diaconus, & Subdiaconus vadunt ad credentiam Papæ, vbi aliquis ex familiaribus Diaconi expectat cum vaſis, & mantili, & ibi ambo mundant manus; & reuertũtur ad altare, & mappam quandam ſericeam amplam a ſacriſta oblatam extendunt ſupra altare, tum Diaconus expectat cum vaſis; & mantili ſtans in cornu epiſtolæ, Subdiaconus vero ex credentia ſacriſtæ portat ad altare burſam cũ corporalibus, hoſtiaria, & purificatorio: quæ omnia conſignat ad manus Diaconi, qui ponẽs burſam ſuper altare, primo remouet ab ea hoſtiariã cum extractis ex burſa corporalibus: magnum corporale explicat ſuper altare, paruum ſuper magnum ponit ad partem, burſam collocat in loco condecenti, vel ante ſe, vel ad partem: deinde veniente ſacriſta cum calice; & ampullis, primo ex hoſtiaria tres hoſtias capit, quas ponit ſuper patenam per ordinem ad rectam lineam. Et veniente Pontifice ad altare, ante gradum ſtans depoſuit ei mitram: & brachium illius dextrũ reuerenter capiens, & ſubleuans; deducit ad medium altaris. Tum conuerſus ad dextram, vbi patena cum tribus hoſtiis ſuper calicẽ exiſtit, cũ hoſtia, quæ eſt a dextris, tãgit alias duas; & illam dat comedendam ſacriſtæ. Deinde hoſtiam, quæ eſt ad ſiniſtram capiens, cum ea tãgit patenam, & calicem intus, & extra per totũ, & ſimiliter illam dat comedendam ſacriſtæ.

Tum capiens patenam cũ hoſtia, quæ in medio remanſit, illam prius exoſculatus dat ad manum Pōtificis dextram, quam deoſculatur. Tum cōuerſus ad calicem, pauxillũ vini, & aquæ ex ampullis ſuper vaſculum infundit & dat ſacriſtæ ad prægustandum, & imponit vinum in calice ad ſufficientiam, vt ſatis ſit pro tribus communicantibus: aquam vero in calicẽ Subdiaconus infundit ex paruo cocleari. Quo facto Diaconus calicem dat ad manus Pontificis, & cum eo dicit orationem Offerimus tibi &c. Et cũ Papa calicẽ ſuper corporalia poſuerit, Diaconus ſtatim illũ palla, idest paruo corporali tegit, & cũ Papa eſt impoſiturus incenſum miniſtrat nauiculam, & facit, vt in prima incẽſatione diximus. Sed cũ Papa incenſat ſuper, & circa oblata, tũc Diaconus dextrã manũ tenet ad pedẽ calicis, ne forte rueret, & ſiniſtrã ad manicas dalmaticæ Pōtificis, ne cũ illis pallã percutiat. Et in hoc cũ incenſauerit Papã, incenſat Cardinalẽ aſſiſtentẽ epiſcopũ, ſiue pſbyterũ, & duos diaconos Cardinales aſſiſtẽtes ibi apud altare, dum vadit ad alios Cardinales oẽs incenſat ſuo ordine, bis ducẽs thuribulũ ante; & poſt, illis ſe inclinãs; idem facit & pricipi, ſi quis adeſt, qui in ſcãno Cardinalium ſedeat. Tũ reuertitur ad altare, & Epiſcopos non Cardinales aſſiſtentes Pontifici incẽſat, ſemel tãtũ thuribulũ ducẽn, & ſine inclinatione: deinde ſtans poſt Pontificẽ medius inter duos diaconos Cardinales aſſiſtẽtes, incẽſatur ipſe ab vno ex ſubdiaconis, cui ipſe tradit thuribulũ: pſtat poſt hæc inter præfatos diacōos quouſq; Pōtifex finierit præfationem, & tunc accedit ad eius dextrã, & cũ eo dicit Sanctus, &c. & reuertiť ad locũ ſuũ. Et quotieſcũq; Pōtifex ſignat ſuper calicem, aut Hoſtiam, accedat reuerẽter, & eleuet manicã dalmaticæ, ne cum ea percutiat calicem; & pallã, & mox reuertatur ad locum ſuum: & ab eo pũcto, in quo Pontifex incipit canonẽ, idest Te igiť, ſemper attente aduertat, vt in tẽpore poſſit eleuare manicã, tegere; & detegere calicẽ, cũ ſit opus. Cum Pōtifex cōſecrat Hoſtiam genuflectit ad dextrum latus, & dũ eam eleuat, & ipſe ab eo latere planetam eleuat, & cum ille repoſuerit Hoſtiã ſuper Corporalia, ipſe detegit calicem, & rurſus genuflectit. Et ſimiliter attollit planetam cũ Pontifex eleuat Calicem, quo depoſito ſtatim palla tegit, & redit ad locum ſuũ, dum poſt Eleuationẽ Sacramẽti Pontifex dicit Benedicis, & præſtas nobis, Diaconus accedẽs detegit Calicẽ. Et cũ Pontifex cum Hoſtia ſignat ſuper calicem dicendo Per ipſum. &c. retinet ipſe duob⁹ digitis dextræ manus calicis pedẽ, & cum Pōtifex repoſuerit Hoſtiã ſuper corporalia; ipſe tegit calicẽ, & reuertitur ad locũ ſuum. Cũ vero in fine Pater noſter ſubdiaconus reportat patenã, Diaconus accedens ad latus pontificis vertitur ad ſubdiaconũ, & de manu eius accipit patenã, quam cum Pontifex dicit Libera nos quæſumus Domine. &c. dat illi ad manũ dextrã; & prius oſculatur patenã; & poſtea manũ Pōtificis; & cum Pōtifex patenã ſuppoſuerit Hoſtiæ; ipſe detegit calicẽ, & ſẽper quãdo ipſe detegit calicem; genuflectit, adorãs Sacramẽtũ: & cũ Pontifex imiſerit particulã hoſtiæ in calice; iterũ calicem tegat & cũ Pōtifice dicat Agnus Dei. &c. & reuertitur ad locũ ſuũ, & nō capit pacẽ à Pōtifice; quia illã capiet poſtq̃ cōicauerit.

Cũ vero Pōtifex data pace aſcēderit ad ſedē eminētē;tūc Diacon⁹;ſi apud altare remanſit; accedēs debitis reuerētiis, accipit patenā cū ſacramento Corporis Chriſti ex altari ābab9 manibus; & illā modeſte eleuans vſque ad oculos vertit ſe à dextra ſua ad medinm circulum, ita vt renes uertat al altare; & per eandem viam reuertitur, quouſq; faciē ſuam vertat ad altare. Tnm vertens ſe à ſiniſtra parte rurſum girat ad medium circulum, & ſubdiacono genuflexo ſup gradum ante cornu Euangelii patenam cum Sacramento cōmittit: qui ſtans ſurgit; & diaconus genuflectit Sacramētum adorans. Cum vero ſub diaconus ab altari diſceſſit; ſnrgit diaconus, & cum Sacramentum peruenerit ad Pontificem; diaconus accedēs hmōi reuerentiis ex altari calicem cum ſanguine Chriſti accipit; ac eleuans; & girans vt cum patena fecit, ipſe calicem ad Pontificem defert. nulli tunc reuerentiam faciens; & ad dextrum Pontificis latus conſtituens, expectat quoad Pontifex de corpore Chriſti cōicet, dum caliſcem ſubminiſtrat P ›ntifici; ex quo ille ſangninem calāmo ſugit. Quo facto diaconus patenā dextra tenens ſiniſtra calamum intra calicem exiſtē tem retinet; & curuato capite manū Pontificis exoſculatur: corpus Chriſti ab eo reuerenter accipit; & mox eius faciem oſculatur, cum cum caliſce; & Chriſti ſanguine ad altare reuertitur, nuſquam calamum ex calice extrahens; & ibi ſtans in cornu epiſtolæ partem ſanguinis cum calamo ſugit. Reliquum vero cum parſticula hoſtiæ ſacratæ; que in calice remanſit, Subdiaconus cum patena ad altare reuerſus reuerēter ſuſcipit, cum prius patenam ipſam diligenter ſuper calicem excuſſerit; ne qua particula Sacramenti in ea remaneat. Tū Diaconus cum Snbdiacono calamū ſupra calicem vino purgāt, & abluunt, atq; eodem vino ſe pnrificant deinde ſi non ſunt alii cōicandi Diaſconus expectat Pontificem apnd altare, ſi vero ſunt cōmunicandi alii; ſicut in reſurrectione Domini; diaconus poſtquam ſe purificauerit; factis debitis reuerentiis aſcendit ad Pontificem; & ſtans ad eius ſiniſtram in tono eius conſueto dicit; Confiteor Deo omnipotenti; beatæ Mariæ ſemper virgini;beato Michaeli archangelo;beato Ioanni baptiſtæ; ſanctis Apoſtolis Petro, & Paulo; omnibus ſanctis; & tibi pater quia peccaui nimis cogitatione; verbo;& opere mea culpa,mea culpa, mea maſxima culpa:Ideo precor beatā Mariā ſemper virginem; beatum Michaelem Archangelum; beatum Ioānem baptiſtam; ſanctos Apoſtolos Petrū & Paulum; omnes ſanctos; & te pater orare pro me ad dominum Deū noſtrnm. Et cum dicit; & tibi pater, rurſus & te pater,inclinat ſe profunde ante Pontificem; & cum dicit mea culpa &c. ter percutit pectus cū manu dextra; & mox diaconus, vbi hæc dixerit, reuertitnr ad altare: & poſtquam Pōtifex fecerit abſolutionem; Diaconus reuerenter accedens, ac recipit de altari calicem chryſtalli nū; vel aliud vas, in quo ſunt hoſtiæ cōſecratæ pro cōicādis; & eleuat;& girat à dextris & ſiniſtris,vt prius diximus, & Subdiacono genuflexo, vt prius dat ad portādū ad Pōtificē,ipſe vero apud altare expectat quo nſque Pontifex cōmunicato populo reuertatur ad altare. Venienti igitur ad

altare

altare Pontifici deponit mitram; & ponit deinde ſe in loco ſuo ſtans medius poſt Pōtificem inter duos Diaconos: & cũ Papa finierit orationes vltimas, & dixerit Dominus vobiſcum; ipſe Diaconus verſus, vt Pontifex, dicit cantando, Ite miſſa eſt: in tono ſolennitati conuenienti, cũ alleluia; vel ſine alleluia; pro temporis exigentia: & in fine cum Papa compleuerit omnia,& vult diſcedere ab altari; extrahit illi pallium; & reponit illud ſuper altare; niſi Papa ſit iturus ad benedictionem, vel ad aliũ actum proceſſione præeũte, quia tũc debet portare pallium. Deinde vadit cum Pontifice paratus vſque ad eius cameram ipſe;& alii Diaconi ex debito more, quamuis nonnunquam ex indulgentia Pontificis, ſolent dimittere paramenta; & poſtquam deduxerunt Papam extra eccleſiam, illum dimittere; & redire ad domos ſuas: ſed honeſtius eſt, ſicut diximus; vt Pontificem adhuc miſſalibus paramentis indutum Diaconi parati ad cameram vſque deducant.

Si autem tempus exigeret, vt Diaconus vti deberet planeta; & non dalmatica; tunc Diaconus parabit Pontificem ſine planeta: & cum impoſuerit illi mitram poſt omnia ornamenta, ipſe accipit planetam, quã deinde ponit; antequam cantet Euãgelium; & plicatam accipit ſuper humerum ſiniſtrum: & ſic cum ea manet, quouſque Papa cõmunicauerit. Tunc rurſus induitur planeta; vt prius. Aduertat etiam Diaconus quotienſcunque aliquid dat ad manum Pōtificis, vt primo deoſculetur rem ipſam; deinde manũ Pontificis. Item quando poſt conſecrationem tegit; vel detegit calicem, primo, & poſt reuerenter genufle ctat, & adoret Sacramentum.

De ſupplendis uicibus Cardinalium in aſſiſtentiâ Papæ deficientium.

Celebrãte Pōtifice ſi prior Epiſcoporum Cardinalium abeſt, qui illi aſſiſtere debet in officio cappellani, eius vices ſuppleat ſenior Epiſcopus Cardinalis: et ſi nullus adeſt Epiſcopus, ſenior Presbyter Cardinalis. Item ſi prior presbyterorum in ſua aſſiſtentia deeſt, ſenior ex aliis presbyteris ſupplet: quod ſi nullus adeſt presbyter Cardinalis, iunior Epiſcopus Cardinalis ſupplet eius vices; ſiue cum paramentis; ſiue cum cappis laneis: Diaconus autem non ſupplet vices Epiſcoporum; neque presbyterorum. Si vero adeſt vnus diaconus tantum in aſſiſtentia; iunior ex presbyteris Cardinalibus ſupplet locum ſecundi Diaconi: Sed Diaconus, qui aderit tanquam Archidiaconus; & in proprio officio ſedebit à dextris; & mitram ſemper ponet; & deponet, presbytero Cardinali à ſiniſtris adiuuante: ſi nullus adeſſet presbyter iunior, Epiſcopus Cardinalis ſupplet, & tunc Epiſcopus erit à dextris. Sed Diaconus, quamuis non ſit à ſiniſtris, ſemper tamen ponet, & deponet mitrã. Quod ſi nullꝰ adeſſet Diaconus, duo iuniores presbyteri, ſiue Epiſcopi; illis etiã deficiẽtibus, aſſiſtũt: & ſi Pōtifex celebraret pricipaliter ĩ veſperis, ſiue ĩ miſſa, eſſent in habitu Diaconorũ cũ dalmaticis; & nõ in proprio. Et nota quod Pontifex non poteſt intereſſe diuinis cũ ſolennitate, niſi ad minus cum tribus Cardinalibus: quorum duo aſſiſtãt loco Diaconorũ; & tertius vt cappellanus aſſiſtens. In miſ-

ſa autem, quando Papa celebrat ſolenniter, quatuor ad minus ſunt neceſſarii, duo Diaconi aſſiſtentes; Diaconus Euangelii; & Epiſcopus, ſiue presbyter Cardinalis; cappellanus aſſiſtens. Sed, vt dixi, presbyteri, vel Epiſcopi officium Diaconorum ſupplere poſſunt, Diaconi non poſſunt ſupplerę officium epiſcoporum, ſiuė Presbyterorum in diuinis.

De officio aſſiſtentium non Cardinalium, S. N. Papæ.

SCripturi deinceps de officiis prælatorum; & aliorum officialium curiæ Romanæ, de illis officiis; & ſeruitiis ſuis tamen dicemus, que exhibent ſummo Pontifici in diuino officio; & publicis actibus; & quæ pertinent ad ſacras cerimonias: de aliis non eſt noſtræ profeſſionis. Et primo de aſſiſtētibus Epiſcopis prælatis. Romano Pontifici aſſiſtere cõſueuerunt in diuinis; & publicis actibus ordinarie decē prælati ex dignioribus curiæ, vt ex libris Cameræ Apoſtolicæ coniectare licet, qui portiones decem ex minutis diſtribuunt aſſiſtentibus: noſtris tamen temporibus aliquando pauciores; ſæpius plures fuerunt. Ad hos ſpectat Pontifici aſſiſtere, & in diuinis illi ſeruire de libro; & de lumine: & ſemper ſequuntur Pontificem immediate poſt cubicularios; & medicos ſecretos. Et quando ſunt parati, præcedunt immediate Cardinales. Hi cum Pontifex ante altare fecit orationem; & aſcendit ad ſedem eminentem; ſequuntur illum; & ſedent, vel ſtant ſecundum exigentiam ad ſiniſtram partem. His connumerant etiam ſacriſtam, ſi ſit prælatus; & ſedet in loco ſtatui ſuo cõueniēti. Interiſtos nõ habetur ratio officiorū, ſiue legationū ſed digniores & antiquiores in dignitate præcedunt: duo ex eis primi; ſiue Patriarchæ, ſiue Archiepiſcopi; ſiue Epiſcopi ſint, ſeruiunt Pontifici, primus cum libro; alter de lumine hoc modo. Cum Pontifex aliquid eſt dicturus ex libro, accedunt hi duo aſſiſtentes non trahentes cappā per terram, ſed eam ſiniſtra manu ſibi ipſis defferētes, & primus genuflexus in ſcabello ſedis Pontificis; ſi Papa ſedet, ſi autem ſtat; ſtans librum tenet ſupra caput ante faciem Pontificis ambabus mãibus illum ſuſtinēdo, & diaconi aſſiſtentes apponunt hinc inde manum. Secundus vero candelam accenſam ante librum retinet, ſtans in loco conuenienti. Quod ſi dum ſolenniter celebratur; & Epiſcopus ſiue presbyter Cardinalis retinet librum, cum illi primus dat librum Cardinali; & illum adiuuat; & librum deinde recipit, Et in altari, dum Papa celebrat; ſeruiunt ambo; & cum Cardinali miniſtrant librum; & cādelā, vt dictū eſt: præueniūt hi duo ſemper Pontificē & ad altare & ad ſedem: inueniunt quæ ſunt dicenda; & ſignant. Cum Pontifex celebraturus eſt in ſede, vbi accipit paramenta; aſſiſtunt ante eius faciem diuiſi in duas alas hinc inde: cum eſt apud altare faciunt ſemicirculum poſt illum; & ſeniores hinc inde ſtāt in capitibus ſemicirculi, exceptis illis duobus; qui ſeruiunt in altari de libro; & de lumine. Cum Papa etiam non celebraturus à ſede deſcendit ad faldiſtotium ante altare, ſemper illum ſequuntur, & poſt eum genuflectunt, et ſimiliter cum redit ad ſedem; ſequuntur, & redeunt ad lo

cum

cum ſuum: ſurgentibus Cardinalib9 aſſiſtentibus, ſurgunt; & illis ſedentibus, ſedent. Si nullus adeſſet prothonotarius; cum Papa exit ad officium; primus ex eis defert anteriores fimbrias pluuialis; & item ſi nullus adeſſet nobilis; aut orator, qui deferet caudam pluuialis; primus ex eis defert. Et ſi neque prothonotarius; neque orator adeſſet, duo ex eis ſupplerent, primus ad caudam; ſecundus ad fimbrias. Quando autem Pōtifex non habet pluuiale; ſed cappā amplam laneam, ſiue purpuream, vel mantum; tunc primus ex eis portat fimbrias; & caudam ſimul coniunctas retro poſt Pontificem; & cum ſocio fimbrias aptant ſub faldiſtorio, quando Pontifex non portat mitrā, & apud ſedem illas ante; & ſuper ſcabellum extendit. Et ſemper illi, qui ſeruiunt, manum dextram emittunt per aperturam cappæ anteriorem; & ſiniſtram per extremitatem cappæ, & conuoluta cauda cappæ illam ſub axilla; & ſuper ſiniſtrum brachium retinent, vt ſint magis expediti ad ſeruiendum. Et quando Papa exit ad cappellam cum manto papali; & cum capucio ſupra caput inuerſo, quod facere cōſueuit in matutinis tenebroſis; & aliquando etiam in aliis diebus propter frigus; tunc Epiſcopi aſſiſtentes debent habere mantellum aſſiſtentiæ apertum à parte anteriori; & capucium in modum cubiculariorum.

De officio Sacriſtæ.

SAcriſta Apoſtolici palatii; quod eſt officium perpetuum, ſemper conſueuit eſſe prælatus, nec conſuetudo aſtringit ad aliquem ordinem religioſorum, vt aliqui aliquando dixerunt. Et quia habent curā; & inuētariū rerū ſacriſtiæ, & opera ſua eſt cōtinuo in palatio; habet camerā in palatio, & expenſas in tinello cū ſuis ſeruitoribus. Ad hūc ſpectat ex mādato Pōtificis nūciare, & diſtribuere miſſas celebrandas dominis Cardinalibus, & aliis prælatis, & dare mandata curſoribus; vt intiment Cardinalibus, & prælatis curiæ; qn̄; vbi, & per quem eſt celebrandum in diebus ordinariis, & qn̄ placet Pontifici. Debet præterea reſeruare, & cuſtodire ſuo inuentario paramenta & ornamenta omnia; que pertinent ad altare, ad perſonam Papæ, et prælatos; atque miniſtros celebrantes in cappella Papæ, videlicet veſtes ſacras; vaſa ſacra, vbi reliquiæ ſanctorum reconduntur; cruces; calices candelabra; imagines; et vaſa precioſa. Et etiā ſubminiſtrare, et cuſtodire, quæ pertinent ad cappellam ſecretam Papæ, et ad cappellam cōmunem palatii, vbi quotidie celebratur. Debet in tempore per clericos cappellæ ordinare altare; credentiam, et quæ pertinent ad celebrationem miſſæ, vel diuini officii; præterea debet antequam Papa exeat ad camerā, paramenta preparare ſuper lectum paramenti, ſacras veſtes, mitras; et ornamenta, quibus vti debet ſummus Pontifex. Et quia ſolus non poſſet tot rebus ſatiſfacere, oportet quod habeat aliquem cappellanum, vel ſocium, qui eum adiuuet in inueniendis; preparandis: explicandis: et adaptādis rebus opportunis. Debet etiam ſemper intereſſe; quando Pontifex celebrat. ſiue publice; ſiue priuatim; & miniſtrare opportuna; & habere exactam prouidendi curā,

ne res ſacriſtiæ deſtruantur & vt deſtructæ inſtaurentur; & quæ defeciſunt, denuo fiant. Cum Papa ſolenniter celebrat; parat credentiam ſuã in tempore, & ſeruat ea, quæ in miſſa papali præſcripſimus. Adinuenit in tempore libros opportunos pro perſona Papæ, tam pro miſſa, quã pro benedictionibus, abſolutionibus, & aliis diuinis officiis, & eos Epiſcopis aſſiſtentibus conſignat: curat diligẽter, vt ſacramẽtũ Corporis Chriſti uitide, & munde ſemper conſeruetur in loco conueniẽti, & quod ſemper ante illud ardeat lumen. Cum vero Pontifex in põtificalibus equitabit, præparet Sacramentũ in coffino ornato, & ſuper equum albũ faleratum imponi faciat: equum freno ducit aliquis ex ſuis familiaribus: clerici cappellæ cum laternis præcedẽt ipſe vero ferulam manu geſtãs in habitu ſtatui ſuo condecenti equitans ſubſequitur, curabitque, cum ad locũ deſtinatũ perueniat, vt Sacramẽtũ in loco honeſto, & cum luminaribus reponatur. In conclaui electioni noui Pontificis intereſt, & præparat quæ ad rẽ diuinam pertinent, & ipſe celebrat coram patribus, & pro nouo Pontifice indumenta congrue ſubminiſtrat. Item in tranſitu, vel obitu Pontificis aſſiſtit: adminiſtat ſacramenta eccleſiaſtica, niſi Cardinales id faciant, & cum cerimoniariis procurat funus. Et de ſacriſta hactenus in genere, nam particularia latius in locis ſuis poſuimus.

De officio prothonotariorum.

PRothonotarii officium eſt, notare ea, quæ in publicis conſiſtoriis gerũtur, cum rogantur à procuratore fiſcali, et cum opus fuerit in publicam redigere formam. Ideo oportet eos intereſſe publicis conſiſtoriis. De officio eorum in cancellaria nihil ad nos. Pontifici in publicũ cum pluuiali, & mitra exeunti prothonotarius fimbrias anteriores ſimul iunctas deferre debet: nam ad ſiniſtram Pontificis præcedens, caudamque cappæ ſuæ ſibi deferens, vt de Epiſcopis aſſiſtentibus diximus, ſiniſtram ad extremitatẽ fimbriarum dextram ad ſuperiorem partem ante corpus Pontificis tenens, proficiſcitur. Cum peruenit ad locum, vbi Pontifex conſiſtit, dimittit fimbrias ad manus diaconorum, & vadit ad locum ſuum: cum Pontifex in diuinis eſt daturus Benedictionem ſolẽnem, prothonotarius accedit; & genuflexus ſuper ſcabellum ſedis Papæ, dũ Papa benedicit, fimbrias inferiores à ſiniſtro latere eleuat, & cum eis corpus Pontificis tegit ab ombilico, & infra: finita benedictione dimittit fimbrias, & reuertitur ad locum ſuum.

De ſeruitio Subdiaconi Apoſtolici.

QVæ Subdiaconum agere oporteat ſpecialiter in veſperis, aut in miſſa, dum Papa principaliter celebrat; ſuperius diximus in locis opportunis: nunc generalia quædam ſubiungemus. Subdiaconi participantes quinque ſunt numero noſtris temporibus. Cum Papa in publico procedit; ſiue ad diuina, ſiue ad humana negotia; vnus ex eis Crucem papalem præfert; ſiue equo, ſiue pedĩbus; ſiue vtcunque. Quando Papa autem exiit ad camerã paramenti, vt ſacras veſtes induat; duo ex eis ſunt ibi prope lectũ paramenti; qui ſtantes

hinc

hinc inde poſt diaconos aſſiſtentes
iuuent illos, cum Pontificem parant.
Et illo ſacris induto vnus ex eis ca-
piat Crucem;& præcedat: eius vero
collegæ præcedant immediate Cru-
cem. Inter Crucem; & Papam Car
dinales tantum; & qui in eorũ ſcam
no ſedent; incedere oportet, & nul
los alios duo magiſtri hoſtiarii cum
ſuis virgis collateraliter aſſociãt cru
cem. Subdiaconus crucem reponit
in cappella in loco congruo; deinde
vadit ad locum ſuum cum aliis:& pri
mum locum obtinent ſubdiaconi in-
ter oẽs alios prælatos; ſiue officiales
non pileatos. Cum Pontifex poſt
ſermonem; vel in fine miſſæ eſt datu
rus ſolennem benedictionem; ſubdi
aconus accipit crucem papalem; &
ponit ſe ante Pontificem; vertitque
Crucifixum verſus Pontificem: Et
cum ille incipit Precibus;& meritis,
ſiue Sit nomen Domini: genuflectit
data Benedictione ſurgit, & repo-
nit crucem in loco ſuo, ſiue ſi eſt re-
cedendum, incipit procedere, & ex-
pectat in loco conuenienti; quoad
Papa appropinquet. In Camera pa-
pagalli reponit crucem; & vadit ad
exuendum Pontificem cum aliis, Sed
aduertat Subdiaconus, cum portat
crucem; vt ſemper Crucifixum ver-
tat ad Pontificem, qui ſequitur;cum
autem Pontifex non ſequitur; Cru-
cifixus ſit in parte anteriori. De mo
do equitandi in pontificali; & de va
riis ſeruitiis, quæ ſubdiaconus in
diuerſis actibus exhibet Pontifici; &
adminiſtratione palliorũ in propriis
locis abunde ſcriptum eſt.

De Auditoribus.

AVditores cauſarũ Sacri palatii,
qui cappellani ſunt Summi Pon
tificis, debent illi aſſiſtere in diuinis,
& in omnibus publicis actibus: illo-
rum Decanus:id eſt ſenior in officio,
ſemper ſeruit Sanctiſſimo Dño no-
ſtro de mitra, et tunc habet ſindonẽ
ſericeam ad collũ ſupra cappam, vel
ſupra ſuperpellicium, et eſt medius
inter duos cubicularios ſecretos im-
mediate poſt Papam. Cum igitur pa-
pa apud lectum paramenti induit ſa-
cras veſtes, auditores adſtantes à ſini
ſtra genuflectunt: et deficiẽtibus aco-
luthis, miniſtrant paramenta eorum
loco. In eccleſia vero quando Papa
ex faldiſtorio aſcendit ad ſedem emi
nentem, et quotiens à ſede ad altare,
vel ad faldiſtorium deſcendit, duo au
ditores hinc; et inde eleuant inferio-
res fimbrias veſtimentorum eius, ne
impediant Papam euntem; ne ne pe
des ſupra veſtem imponat, et incli-
nati pariter cum eo procedunt. Sed
aduertat, quod ita modeſte veſtes
eleuent, ne crura Pontificis videan-
tur. Quando Pontifex eſt incenſa-
turus altare, duo ex eis præueniunt
ad altare, et hinc inde eleuant mappã
primam, quæ eſt ſuper altare, vſq;
ad medium altaris, et ponunt ſuper
aliam mediam: Deinde expectant ad
partem genuflexi quoad Papa incen
ſauerit altare, et mox ſurgentes re-
ſtituunt mappã, vt prius erat. Quod
ſi non adſunt alii duo auditores, vt
fimbrias eleuent, iidem duo eleuent
prius mappam, et deinde vadunt ad
fimbrias Papæ, et ſimiliter poſt in-
cenſationem reponant mappam; et
poſtea attollant fimbrias. Item quo
tienſcũq; Papa publice lauat manus,
duo ex eis vadunt ad credentiam, et
ſenior accipit mantile, et illud dua-
bus manibus eleuatis vſq; ad faciem,
profert ad Pontificem: et illo deoſ-
culato, ponit ſupra gremium Ponti

ficis, & genuflexus a dextra, & collega ſuus a ſiniſtra, tenent mãtile, quod Papa lotus manus abſterxerit, dein de illud cum ſocio reportat ad credẽtiam, & vna manu tantum, tum reuertitur ad locum ſuum, antequam veniat ad Pontificem cum mãtili, ſemper tertio genuflectit. Similiter cum Papa eſt diſtributurus candelas, cineres, palmas, ſeu agnus Dei, accipiũt a credentiario mãtile, & ponũt ſuper gremium Pontificis, illudq; vtrinq; retinent vſq; ad finem diſtributionis. Et generaliter quotienſcũq; mãtile, ſeu gremiale portatur ad Põtificem, aut ante eum tenetur, idem fit per auditores, & cum Papa celebrat, vnus ex eis continuo ſeruit de gremiali, quod ipſemet debet accipere a credentia ſacriſtæ, & illud finito ſuo officio illuc reportare. Auditor aũt, qui ſeruit de mitra, cum eſt imponenda mitra, illã dat ad manus diaconi Cardinalis miniſtrãtis a dextra: cum vero eſt remouenda, accedit ad Diaconum, qui eſt in ſiniſtra, & ex eius manibus mitram accipit cũ debitis ſemper reuerẽtiis.

De Magiſtro Sacri palatij.

MAgiſter Sacri palatii conſueuit eſſe ex ordine prædicatorum, et ordinarie quando fit conſiſtorium legit in palatio publice aliquid ĩ Teologia. Ad hunc ſpectat ordinare, qui debeat facere ſermones in cappella Apoſtolica, et eorum ſermones prævidere; curareq;, vt nihil dicatur puritati, fidei, et grauitati illius loci contrarium, et ſedet, vel ſtat ſemper poſt primum auditorem, qui adeſt.

De Clericis Cameræ.

CLerici Cameræ Apoſtolicæ ſeptem et ipſi adſtant Pontifici, cum apud lectum paramenti capit ſacras veſtes genuflexi ad ſiniſtram poſt auditores; ad eos pertinet portare enſem benedictum cum pileo ante Papã in nocte, et die Natiuitatis Domini: tenent vaſa cum auro, et argento, et mantilibus dandis pauperibus, quando Pontifex lauat illis pedes. Itẽ ſubminiſtrant Camerario, ſiue Diaconis aſſiſtentibus candelas, et palmas, quæ diſtribuuntur per Papam, et ſimilia. In ſacris non operantur niſi in nocte Natiuitatis Domini, vnus ex eis, qui dicit quintam lectionem loco illius, cui enſis datur.

De Acoluthis.

AColuthi Apoſtolicæ Sedis octo ſunt ordinarii, hi etiam cum Põtifex apud lectum paramenti, et ſimiliter in eccleſia eſt celebraturus, induitur ſacris veſtibus, circunſtant genuflexi, et ornamenta ſubminiſtrant diaconis Cardinalibus. In proceſſione, et diuinis officiis celebrante Pontifice, candelabra, intorticia, ampullas vini, et aquæ, thuribulum cum nauicella incenſi, vas aquæ benedictæ cũ opus eſt, et ſimilia portant, et de illis, cum tempus eſt, ſeruiunt. Debent igitur cum Papa eſt celebraturus, omnes intereſſe; quando autem non eſt celebraturus, tres ad minus interſint et maxime in veſperis, et tunc portãt ſecum ſuperpellicia, quia vnus ex eis debet ſeruire de incẽſo; et duo alii de candelabris, dum Papa dicit orationem, Et ſupra rochetum debent habere ſuperpellicium In eorũ defectu Auditores rotæ iuniores ſeruiunt.

De Cubiculariis ſecretis, & aliis.

CVbicularii ſecreti duo ſemper Põtificem ſequuntur immediate in cappella,

cappella, & in conſiſtoriis: ſedent nõ longe a pedibus Papæ a ſiniſtris, in terra tamen ſine aliquo ſedili: hi ſemper intendere debent ad faciem Papæ preſto facturi, ſi quid eis imperet; ſeruant honeſte ſub veſtibus ſudariola; ſiue naſitergia, birretta, & ſimilia. Et ſi Pontifex illis vult vti, ea porrigũt diacono Cardinali aſſiſtenti ad ſiniſtram. Alii cubicularii, ſi Papa fertur in ſede, ipſi cum ſcutiferis portant Pontificem. In diuinis non habent aliud officium ſecreti cubiculari: cũ Cardinales veniunt ad reuerentiam Pontificis, remouent paruum ſcabellum a ſede; & facta reuerentia illud reponunt. Et hoc iunior ex illis facit, quoties opus eſt, & ammouet; & reponit.

De Secretariis, & Aduocatis.

SEcretarius principalis Sanctiſſimi Domini noſtri, ſi eſt prælatus, ſedet, vel ſtat in loco ſuæ prælationis in cappella; Si non eſt prælatus, ſtat inter cubicularios ſecretos, ordinarie nullum habet exercitium in diuinis. Si forte aliquæ literæ præſentarentur, eas Pontifex illi conſignare poſſet: in publicis cõſiſtoriis, ſiue prælatus ſit, ſiue non, ſedet ad pedes Pontificis in plano ſolii, & inſtrumenta, atq; literas, quæ dantur Pontifici ab Oratoribus, palam legit: alii ſecretarii nullum habent exercitium in publicis actibus. Aduocati in diuinis nullum habent exercitium, in publicis autẽ cõſiſtoriis proponũt cauſas, ut ſuperius diximus, cum nos de publicis conſiſtoriis ageremus. Aduocatus pauperum primo proponit, vel Aduocatus Fiſci, ſi eſt cauſa fiſcalis.

TITVLVS TERTIVS.

De habitu omnium tam celebrante Pontifice, quam non celebrante.

CVM Pontifex ſolenniter celebrat ſiue veſperas, ſiue miſſam, Epiſcopi Cardinales, & omnes alii, qui ſunt in dignitate Epiſcopali, ſiue abbatiali; pluuialibus vtuntur, & albis mitris: presbyteri Cardinales planetis, Diaconi Cardinales dalmaticis, & mitris etiam albis: ſed mitræ Cardinalium ſunt ex ſerico damaſcino, aliorum ex tela linea. Item Epiſcopi, et presbyteri Cardinales plerunq; ſub ſacra veſte habẽt ſuperpellicium, et amictum, aut ſaltem alterũ ex his, cũ quo veſtium collaria cooperiant. Diaconi, quando paramenta ſunt violacea, aut nigra, vtuntur planetis ante pectus plicatis, et non dalmaticis; Et ex decore ſemper debent habere amictum, vt collaria veſtium tegant: prælati religioſi quia non habent rochetum ſub veſte ſacra habeant ſuperpellicium: pænitentiarii Papæ planetas, et ſine mitris. Subdiaconus, qui portat Crucem, et qui lecturus eſt epiſtolam, tunicella induitur, alii ſubdiaconi, auditores, clerici Cameræ, et acolythi ſupra rochetum habent ſuperpellicium: clerici cerimoniarum, clerici cappellæ, cantores Papæ, cappellani Cardinalium, qui ſeruant eorum mitras, ſuperpellicium tantum habent.

Vbi, & quando capiuntur paramenta,

ET hi omnes, ſi Papa proceſſionaliter deſcendit ad eccleſiam, quod fieri debet ad miſſam tãtum, et in diebus ſupranominatis: capiunt para-

menta

menta in palatio, videlicet Cardinales in prima camera paramenti, non autẽ in ſecunda, quæ dicitur papagalli, nã ibi ſolus Papa paratur: prælati, & alii extra dictam cameram vbicunq; voluerint. Si autem fiunt veſperæ papales, aut dies eſt proceſſionalis, qui vtuntur ſuperpellicio, poſſunt illud capere in aulis palatii, Sed Cardinales, & alii prælati in veſperis capient paramẽta in eccleſia, facta per Cardinales reuerentia ſolenni Papæ, Cardinales apud ſua ſedilia, prælati extra cancellos cappellæ. In miſſa autẽ nõ proceſſionali, Cardinales capiunt paramenta in ſuis ſedibus, cum Papa accipit planetã, & ſimiliter prælati extra cancellum, & finito officio in eiſdem locis deponunt paramenta omnes præter diaconos aſſiſtentes, qui ſacris induti Pontificem in miſſalibus ornamentis recedẽtem ex congruo, & debito more comitantur vſq; ad cameram. Quando autem Papa celebrata miſſa eſſet daturus ſolennẽ benedictionem populo ex ſuggeſtu, vt in Reſurrectione: omnes Cardinales parati illuc ſecum proficiſcuntur, & prælati ſimiliter: & data benedictione dimittunt paramenta.

De habitu prothonotariorum, auditoris contradictarũ, & correctoris literarũ Apoſtolicarum.

PRothonotarii cappis ſuis laneis ſemper vtũtur, & ſimiliter vti ſolebant. Auditor contradictarum, & corrector literarum Apoſtolicarum primum locum habẽt poſt prothonotarios: qui etiam ſi fuiſſent Epiſcopi, aut Archiepiſcopi non induebant ſacras veſtes, ſed ſequebantur Pontificẽ poſt prothonotarios. Sed aduerte quod illo tẽpore prothonotarii præcedebant Epiſcopos, meis autẽ temporibus de auditore, & correctore prædictis nihil vidi ſeruari. Cubicularii, & ſecretarii eodem habitu vtuntur, veſtibus ſcilicet ſolutis cum manicis ad amplitudinem manus latis, & capuciis circa collum, & pectus a capite deſcendentibus: Aduocati veſtibus manicatis cum variis, & capuciis vt cubicularii: ſed ſecretarii, & aduocati habent capucia ſuper collum aliquantulum inuerſa. Seruientes armorum debent eſſe honeſte armati cum ſuis baculis argenteis in manu. Et hi ſunt habitus cum Papa celebrat ſolenniter, aut procedit ad eccleſiam proceſſionaliter. Quando autem procedit ſine proceſſione, hoc modo vtuntur.

De habitu Papæ.

SVmmus Pontifex cum in publicũ venit ſolenniter, aut habet pluuiale, aut cappam in modum Cardinalis, apertam tamen a pectore, & mitram, aut mantum Papale cum capucio ſupra caput, vtitur & mitra ſimplici in officio defunctorum, & in die Veneris ſancti: in matutinis autẽ quocunq; tempore nunquam vtitur mitra; ſed aut cappa lanea, aut mantó papali cũ capucio ſupra caput: in matutinis tũ nocte Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in compotatione, q̃ ſolet fieri poſt veſperas antecedentes, vti ſolet Pontifex cappa purpurea pellibus armillinis duplicata, quam, vt legi, primus inuenit Bonifacius nonus: Duobus tamen vtitur coloribus albo, & rubro vtroq; in pluuiali: in ornamentis autem miſſalibus vtitur colore tempori congruẽte, et cũ mitra ſimplici, ſtola violacea in aliis vero veſtibus non ſacris ſupra rochetum rubro

tum rubro tantum, niſi a ſabbato Sancto vſq; ad ſabbatum in Albis incluſiue, Et infra rochetum vtitur ſemper toga alba, & caligis rubris cum ſandaliis aurea cruce ornatis.

De habitu Cardinalium.

REuerendiſſimi Domini Cardinales cuiuſcunq; ſint ordinis, vtuntur ſemper in cappella, & in publico cappa ampla ſupra rochetũ coloris violacei plus, vel minus clari, aut obſcuri blaui, ſiue ærei: & aliquando rubri, ſed rarius. Nam rubeus color proprie ad Papã pertinet, & ad legatos, qui mittũtur de latere extra Italiam, vel ad aliquod negotiũ: Nam in iſtis caſibus Pontifex ſolebat donare legato mantum rubrum cum capucio, & in illo habitu dabat audientiam legatus in ſua prouincia, Paulus Secundus inſtituit, quod Cardinales birreto rubro vterentur, & ſuper equis, ſiue mulis rubris ſtratoriis: Cappa Cardinalis poteſt eſſe ex lana ſiue ex zamelloto: Et in officiis defunctorum, & ſede vacante, & a quarta feria maioris hebdomadæ vſq; ad ſabbatum Sanctum ſolebant vti cappis ſuis obſcuris cum pellibus de griſeis, & non de variis, hoc tamen hodie nõ ſeruatur, ſed a veſperis omnium ſanctorum incluſiue vſq; ad veſperas pentecoſtes excluſiue vtũtur albis pellibus de variis. In reliquo tempore vtuntur ſerico rubri coloris loco pellium.

De habitu Prælatorum.

ALii prælati, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Prothonotarii, & Subdiaconi, Auditores rotæ, clerici Cameræ, & acoluthi omnes vtuntur cappis laneis ſupra rochetũ, vt Cardinales, ſed non ex zamelloto, neq; coloris rubri, aut violacei nimis clari. Prælati aſſiſtentes Papæ, cum Pontifex habet mantum cum capucio inuerſo ſupra caput, debent & ipſi habere mantellum, alias crociam appellatum, & circa collum capucium, ſicut cubicularii, & non ſupra caput: & hoc ſi Papa habet mantum, & non aliter. Prælati extra eccleſias ſuas nõ vtũtur cappa ampla, niſi in Romana curia, cum ſunt in actis publicis cum Pontifice vel in eius cappella, cappas tamen non capiunt, neq; deponunt intra cãcellos cappellæ, neq; in prima, aut in ſecunda camera paramenti, ſed extra vbi voluerint: ſic etiam ſacras veſtes.

De habitu Cardinalium, & Prælatorum Religioſorum.

PRælati ex ordinibus Mendicãtiũ vadunt cum ſuo habitu, etiam in Cardinalatu, niſi quod ſunt ampliores, & ex lana magis pcioſa: ex monaſticis autem vtuntur cappa ampla colore nigro cum pellibus nigris, vt noſtro tempore. Nicenus, & Atrebatenſis Cardinales, velut vidi aliquos Abbates cum pellibus griſeis, vel ſi ſunt alterius coloris, prælati vtuntur habitu ſui ordinis, ſed ampliori, & non vtũtur rocheto. Aſſumpti autem ex canonicis regularibus, quia in ſuo ordine portant rochetum, deferunt etiã in prælatura, ſed vtuntur cappello, vt alii religioſi, videlicet nigri coloris ſupra & infra per totũ: inferiores officiales vtũt habitu ſuperius dicto.

De Habitu ſermonem habituri.

ILle autem, qui orat in cappella, ſi eſt Epiſcopus, vel Abbas, cum pluuiali orat, & cum mitra. Si electus tãtũ, & ſæcularis, orat in cappa ſupra rochetum,

rochetum,ſimiliter ſi eſt inferioris ordinis,& in cappella portat cappam,& rochetū et,cum illis orat. Si non portabat rochetum, neq; cappam, tunc oraturus aſſumit cappam tantum ſine rocheto. Et finita oratione ad partē illam dimittit extra cappellam. Mendicantes,& alii Religioſi orāt in ſuo habitu.

De circulis Cardinal.ū, qui fiunt ante Papā.

DOmini Cardinales primum,dum Papa in camera ſui paramenti accipit ſacras veſtes, faciunt circulum ante ſuam Sanctitatem,ſtantes capite detecto:ſed conſueuit Pontifex illos inuitare,vt cooperiant caput,& tempore frigoris monere iterum, vt tegant;quod ipſos tandem facere conſuenit. Et hic ſenior erit ante ſiniſtrā Papæ,& alii per ordinem illum ſequentur. Secundo domini Cardinales veniunt ad circulum ad introitum facta reuerentia ante miſſam hoc modo. Iunior Diaconus incipit;& ponit ſe factis reuerentiis altari, & Papæ in vltimo loco contra ſiniſtram Pontificis. Senior in loco primo, & viciniori Papæ;iunior vero ex presbyteris Cardinalibus primo ſe mouet a loco ſuo,& ponit ſe haud longe a iuniore Diacono ante faciem Papæ; illum ſequuntur presbyteri, & deinde Epiſcopi,incipiendo ſemper a iunioribus,ita vt ſenior Epiſcopus Cardinalis deſcendat tantum de gradu, in quo ſedebat,& teneat primum locū, & viciniorem ad Pontificis dextram. Hoc ordine veniunt ad circulum Domini Cardinales ad Introitum, Kyrie eleiſon,& Gloria,ſimul ad Credo,ad Sanctus,& ad Agnus Dei,præueniunt quando datur tempus,maxime ad Sanctus,& ad Agnus Dei:Stāt ſemper & in via,& dum ſunt in circulo,capite detecto,veniendo, & redeundo faciunt altari reuerentiam, & Papæ. Cum vadunt iuniores incipiūt cum reuertuntur ad ſedes, incipiunt ſeniores,& Diaconi,poſt presbyteros omnes in miſſis tantum veniunt ad circulum,& non in veſperis,& in miſſis pro defunctis non veniunt ad circulum,neq; in ſexta feria Paraſceue:in diebus ferialibus veniunt.

TITVLVS QVARTVS.

De habentibus ſermonem in cappella Papæ, & primo de Papa.

SVmmus Pontifex nō cōſueuit facere ſermonem alio quopiam celebrāte, ſed tantum dum ipſe celebrat,& tunc ſi altare eſt a pud parietem ita vt prælati, & omnes ſint inferius,vt in cappella palatii,tunc Papa deſcendit e ſede eminenti,& ſedet ante altare ſuper faldiſtorium,vel ſedem ibi paratam, vertens faciem ad populum,et renes ad altare,et poſt eum Diaconus euangelii: deinde diaconus aſſiſtens a dextris; a ſiniſtris vero ſedet Diaconus tantum,et qui ab illo altari aſſiſtit ſubdiaconus apoſtolicus;et ſi ſunt græci diaconus,et ſubdiaconus,ſedent in ſecundo gradu ad illorum pedes,hinc græci a dextris,ſubdiaconus ſolus a ſiniſtris:poſt ſermonē diaconus Euāgelii facit confeſſionem; Cardinalis aſſiſtens annunciat indulgentias, et Papa dat benedictionem ſtans in eodem loco more conſueto,deinde reuertitur ad ſedem eminentem, et ibi dicit Credo,vel Dominus vobiſcum pro temporis exigētia:ſi autem ſedes Papæ non intra,ſed ſuper altare eſt, vt in

vt in eccleſia Sancti Petri, & ſimilibus,tunc Papa,qui auertit faciem ad chorum,& ad populũ,ſedens in prædicta ſede ſua facit ſermonem, & omnes ſedent in loco conſueto.

De Cardinalibus.

CArdinales non faciunt ſermonẽ in cappella Papæ,niſi celebrante Pontifice,vel cum ipſemet Cardinalis celebrat.Si facit ſermonẽ in miſſa papali ipſe,vel epiſcopus,ſiue preſbyter ſit,debet aſſiſtere ĩ officio cappellani,etiã ſi non ſit prior:& in tẽpore cum pluuiali,& mitra facere ſermonem. Si vero ipſe celebrat, dicto Euangelio ipſe deponens caſulam,accipit pluuiale,& vadit ad oſculũ manus Pontificis;petit benedictionem, & indulgentias,& aſcendit pulpitum & cum mitra ſimplici orat.

Diaconi non orant.

ET nota,quod Diaconus Cardinalis non prædicat in cappella Pontificis,neq; alius quiſpiam non prælatus,niſi ſit doctor in Theologia ſecũdum antiquas,& probatas cerimonias:quamuis hodie non mõ inferioris gradus viri,ſed ſine dignitate,ant ſacro ordine in ſtudiis humanitatis tantum docti,non ſine loci, & ordinis Põtificalis dedecore, onus orandi in totius orbis grauiſſimo,ac celeberrimo conſeſſu ſibi aſſumant.

De Prælatis.

EPiſcopus ſi orat,debet etiam celebrare ordinarie, & orat, vt de Cardinali diximus,niſi quod Pontifici genu,nõ manũ oſculatur. Si nõ celebrat,oraturus ſuper rochetũ,vel ſuperpelliciũ induit pluuiale, & cũ mitra orat:idem facit in abbatiali dignitate conſtitutus.

De aliis orantibus.

SI oraturus eſt officialis palatii,qui portet rochetũ, & cappã non tñ ꝑlatus,cum illis orat:Si aũt non vtit̃ rocheto orat cũ cappa tãtũ. Religioſi nõ ꝑlati orãt cũ ſuo habitu.

De ſeruandis ab oratore.

ORaturus igit̃ finito Euãgelio cũ habitu ſibi cõdecẽti offert ſe clerico cerimoniarũ,qui,poſtq̃ Papa eſt oſculatus librũ Euãgeliorũ,& incenſatus ſederit cũ mitra in ſua ſede,ducit oratorẽ cũ reuerẽtiis cõſuetis ad pedes Põtificis,quos orator genuflexus oſculat̃, Tũc erecto capite dicit, Iube Dñe bñdicere,& Põtifex:Dñs ſit in corde tuo,& in labiis tuis,vt digne,& fructuoſe annũcies verba ſua ſãcta ĩ noĩe Patris &c.Et orator iterũ.Indulgẽtias Pater ſancte, & Papa cõcedit indulgẽtias,ꝓut ſibi placet.

De indulgentiis.

COnſueuerũt tñ Pontifices noſtro tẽpe,qñ ꝑlatus celebrat,dare quinq; annos:qñ Cardinalis,ſeptẽ annos: in maximis vero ſolẽnitatibus decẽ annos:qñ vero ipſemet celebrat plenariã indulgẽtiã,& aliqñ decem annos. Sed cũ annis annũciant̃ ſemꝑ totidẽ quadragenæ.Maiores noſtri erant aliqnãto parciores in iſtis indulgẽtiis, & rõ eſt,in miſſa papali ſe extẽdebãt ad ſeptẽ ãnos.Orator audito Põtificis mãdato de indulgẽtiis, cũ reuerẽtiis cõſuetis vadit ad pulpitũ,& eo cõſcẽſo quieſcit aliquãtulũ,dum ſe cõponat cum capite cooperto, & eſt cum mitra,ſi illa vtitur.Incipit ſuã orationẽ,ſigno crucis tñ ante ſe ꝓmuniet, cũ nomĩat Põtificẽ,aut in eius abſentia Cardinales,detegit caput,& ſe ꝓfunde inclinat verſus Põtificẽ, & ad Cardinales aliquantulum caput hinc inde flectit:cum dicit, Aue Maria, ge-

nuflexus orat: inter orãdum cum Pōtificem appellat, caput detegit, alioquin ſemper eſt coopertũ. Finito ſermone caput detegit, & expectat; diaconus autem Euãgelii ductus ante Pōtificem dicit alte Cõfiteor Deo &c. Et tunc Papa, & omnes ſurgunt: ſed Papa etiam celebrans, finito Confiteor, cũ mitra diſcedit: Diaconus, & qui orauit ſtans adhuc in ſuggeſtu, pronunciat indulgentias a Pontifice conceſſas, & ſtatim deſcendit, & vadit in pace. Interim vero aſſiſtentes Papæ accedunt ad eius pedes cum libro, & lumine, & ſubdiaconus apoſtolicus Crucem papalem ante eius faciem ponit, & Pontifex ſine mitra dicit Precibus, & meritis. &c. Et dat Benedictionẽ more ſolito, prothonotario fimbrias anteriores eleuante.

TITVLVS QVINTVS.

De quibuſdam extraordinariis, & regulis generalibus. Et primo de Auditore, & correctore.

AVditor contradictarum, & corrector literarũ apoſtolicarũ, ſunt antiqui officiales Romanæ curiæ & vt legi in cõſtitutionibꝰ dicti officii cõtradictarũ ꝑ Eugeniũ quartum confirmatis, ſub data Florẽtiæ anno Incarnatiõis dñicæ Milleſimo Quadringẽteſimo Trigeſimo quarto, ſexto idus februarii Pontificatus ſui anno quarto. Statuit Eugenius, auditorẽ p̄dictũ in cappella, & cõſiſtorio, & locis omnibus iuxta laudabilẽ curiæ cõſuetudinem primũ locũ inter omnes Archiepiſcopos, Epiſcopos, & inferiores, oratoribꝰ principum, dominorum, ſeu cõmunitatũ exceptis, in eundo, ſtando, & ſedẽdo obtinere; poſt quem ſtatim ſequi voluit correctorem literarum apoſtolicarum. Legimus etiam in pluribus libris cerimoniarũ, quod in proceſſionibꝰ ibãt immediate poſt prothonotarios cũ ſuis cappis laneis, poſt Pōtificem etiã ſi fuiſſent Archiepiſcopi, aut Epiſcopi, nam tunc alii prælati p̄cedunt Papam cum paramentis, & mitris: quod ſi prælati alii non erant parati, ſequebantur Papã poſt prothonotarios, & auditorẽ, atq; correctorẽ, qui duo ſedendo ſemper erant poſt prothonotarios ante alios p̄latos. De ꝓthonotariis ſcimus decretũ fuiſſe a Pio ſecundo in cõuẽtu Mãtuano, quod deinceps nõ precederẽt Epiſcopos, aut ſuperiores, & ita ſeruatur. De auditore, & correctore p̄dictis meo tẽpore nunquã fuit habita aliqua ratio in cappella Papæ, neq; p̄ſcriptus eis locus aliquis eũdo, aut ſedẽdo. Hæc omnia volui addidiſſe, vt nemo videatur prætermiſſus; quid deinceps ſeruandum ſit, maiores ſtatuant.

De incenſatione altaris, & aliorũ ordinarie.

SEcũdũ cõſuetudinẽ Romanæ Eccleſiæ in veſperis ſemel tãtũ fit incenſatio, ideſt ad Magnificat, & tunc incenſat Papa altare, incenſatur ipſe, & deinde alii omnes. In miſſa poſt confeſſionem incenſat altare celebrans, incenſatur ipſe, & Papa tantum ad Euangelium; Diaconus incenſat librum in principio, in fine Papa ſolus incenſatur, & eo abſente celebrans tantum. Poſt offertorium celebrans incenſat oblata, & altare: incenſatur ipſe, deinde Papa, & demũ omnes alii ordines cappellæ. Ad eleuationem Sacramentum tantum incenſatur: Incenſatio autem fit hoc ordine, Acoluthus, ſiue cerimoniarius accipit.

us accipit thuribulum cum prunis ardentibus ex loco conuenienti, & ponit cathenularum annulos in manu ſua ſiniſtra, ita vt dependeat thuribulum, nauiculam autem incenſi portat dextra cum apertura nauiculæ a parte exteriori, & factis in tempore reuerentiis altari, & Papæ, annuit Cardinali aſſiſtenti, qui ex loco ſuo accedit ad dextram Papæ: & cerimoniarius poſt eum accedens, vbi iterum genuflexit in plano ante Pontificem, ſurgit, & nauiculam dat in manibus Cardinalis aſſiſtentis, qui illam ambabus manibus tenẽs vertit aperturam, vbi eſt coclear verſus Pontificem dicens, Benedicite pater ſancte. Cerimoniarius aũt interim cũ dextra manu aperiens late thuribulum, & per cathenulas inter ſummitatem, & infimam partem illud retinẽs partem inferiorem, vbi ſunt prunæ, ſupponit manibus Pontificis, ita vt ipſa pars inferior æquetur nauiculæ in manu Cardinalis aſſiſtentis, & Pontifex capiens cũ coclearí incenſum, tertio ponit in thuribulo interim dicens: Ab illo benedicaris, &c. & in fine facit ſuper illud ſignum Crucis. Cardinalis aſſiſtẽs interea ſtat inclinato capite, & antequã Papa accipiat coclear, illud oſculatur: & cũ Papa illud accipit, & iterum dum reponit, oſculatur eius manum: & demum reddit nauiculam cerimoniario, qui vt venerat, reuertatur ad locum ſuum, & ſimiliter Cardinalis aſſiſtens. Cerimoniarius vadit ad altare, tradit thuribulum adolẽs Diacono Euãgelii, qui illud ponit ad manus celebrantis annulos videlicet cathenularum in ſiniſtra, & cathenulas iuxta ſummitatem thuribuli in dextra. Celebrans ſine mitra ſtans ante medium altaris primo inclinat caput verſus altare, illi reuerentiã faciens: tũ, ſi ſint ibi oblata, id eſt calix, & hoſtia, facit ſuper ea ter ſignum crucis cum thuribolo, incipiẽs ab altari, & ducens verſus ſe, & deinde intrãſuerſum, tũc facit ſuper eadẽ circulos duos cum thuribulo a dextra in ſiniſtrã & tertium e contrario a ſiniſtra in dextram; Deinde iterum ſe inclinat Cruci, & eleuatis manibus tertio thuribulum tractim ducens, illam reuerẽter incenſat; & rurſus caput illi inclinat, cum incenſat bis imaginem a dextra parte Crucis, & toties imaginem a ſiniſtra. Procedit deinde a ſiniſtra, & tractim incenſat ſuperiorem partem altaris, ſiue ſint ibi imagines, ſiue picturæ, ſiue candelabra tantum. Si uero ſunt ſuper altari imagines, incenſata Cruce, quæ eſt in medio, procedit ad ſiniſtram partem crucis, vt diximus. Cum peruenit ad cornu altaris ſiniſtrum, vbi dicitur epiſtola, flectit manum ſe inclinans aliquantulum dextrorſum, & incenſat inferiorem partẽ ipſius cornu, bis ducẽs thuribulum: tum aſſurgẽs vertẽs ſe incenſat ſuperiorem partem altaris vſque ad crucem, & iterum ſe inclinans incenſat reliquam partem ſuperiorem vſque ad cornu dextrum, vbi pariter ſe inclinans incẽſat, vt de ſiniſtro diximus, vertens ſe deinde incenſat inferius anteriorem partem altaris a dextro in ſiniſtrum cornu. Et cum tranſit ante crucẽ, vertit ſe ad eam, & illi caput inclinat. Cum eſt in ſiniſtro cornu, firmans ſe tradit thuribulum Diacono, & accipit mitram, & a Diacono incenſatur. Tum Diaconus tradit thuribulum Cardinali aſſiſtẽti, qui ſurgens vadit ante gradus ſolii Pontificis, & genuflexus ſupra infimum gradum incenſat Pontificem ſeden-

tem cum mitra, ter ducens thuribulũ. Deinde reddito thuribulo Diacono ſurgit, & vadit ad ſuum ſcabellũ. Diaconus autem ſtans ante eum, inclinat caput primo, deinde incenſat, bis thuribulum ducẽs. Et nota quod hæc incenſatio, ſiue circa altare, ſiue circa Papam, ſiue Cardinales, fit tractum modeſte, quiete, & ſine ſtrepitu, ac ſine properatione, Cardinales autẽ antequã accipiãt incẽſum, quiſq; ſemper inuitat alium ſubſequentem caput verſus illum inclinando. Cardinalis aſſiſtens inuitat Diaconum a dextris, & ille deinde ſuo tẽpore Diaconum a ſiniſtris, qui nullum inuitat. Primus inter Epos Cardinales inuitat ſubſequentem, & ſic vſq; in finem ſedium Eporum, & preſbyterorum: quod ſi quis pſbyterorũ eſſet in ſede Diaconorum, vltimus in prima ſede inuitat primũ alterius ſedis pſbyterũ qui ſedere debet in fine ſcãni, & vltimus inter preſbyteros inuitat primũ Diaconũ ſedentẽ in capite illius ſcãni. Incenſato igitur Cardinali aſſiſtente diaconus Euangelii tranſeundo genuflectit ante Põtificem, & primo ſe incliuat, deinde bis incenſat, & iterũ ſe inclinat ante diaconum Cardinalẽ a dextris, Idem facit Cardinali diacono a ſiniſtris, deinde vadit ad primum Epiſcopũ Cardinalẽ, & quoties tranſit ante Papã genuflectit: incenſat pariformiter & reliquos Cardinales, epiſcopos primũ, tũ preſbyteros, & demũ diaconos iiſdẽ cerimoniis. Nã ſingulis primo ſe inclinat, tum bis duces thuribulũ incẽſat, demũ rurſus ſe inclinat. Idem facit Regi, ſiue principi, qui in eorum ſcamnis ſedent.

Quomodo incenſatur Imperator.

Imperatorem aũt non Diaconus Euangelii, ſed primus Epiſcopus non Cardinalis aſſiſtens Papæ, incenſat ſtans, & bis thuribulum ducens, & immediate poſt Papã. Alios omnes incenſat diaconus Euangelii, Pontifice non celebrante. Clericus cerimoniarum ducit diaconũ incenſantẽ, quem, ſi non eſt aſſuetus, officio inſtruit, & genuflexiones, atq; inclinationes omnes primo facit. Si vero expertus eſt factis primo reuerentiis retrahit ſe ad partẽ, & expectat eius progreſſũ, aduertens tamen ne erret. Incenſatis Cardinalib9, ſi quis magnus princeps eſt in ſupremo gradu ſedis Pontificalis, vt puta, aliquis Dux ex minorib9, ſiue præfectus Vrbis, ſiue Capitaneus Eccleſiæ, aut frater, ſiue nepos Pontificis, quos Pontifex vult honorare, incenſantur ante aſſiſtentes, ſed neq; fiunt ante eum inclinationes, & ſemel tantum ducitur thuribulum. poſt hos incenſantur ſimiliter aſſiſtẽtes Papæ, deinde Vicecamerarius, & oratores Cæſaris, ſi ſunt preſentes, tum Senator Vrbis, poſt eum oratores plati, ſi inter eos ſint aliqui regii; Inde oratores regũ, & principũ non plati. Qđ ſi Vicecamerarius abeſt, incẽſant Cæſaris oratores ante alios, vbicunq; ſint; deinde ſenator, tũ oratores prælati, ſi ſunt regii inter eos: ſin minus incipiẽ a laicis, ſi ſunt Regii, & a cæteris paribus prælatis ſemp incipitur; neq; refert an potẽtior ſit rex, vel princeps laici, quã prælati, dummodo eiuſdem dignitatis ſint. Et ab ea parte, qua incipitur præſentibus imperialibus incẽſantur omnes oratores etiam minores, & hoc etiã in Vicecamerarii præſentia obſeruat. Inde Archiepiſcopi, Epi. protonorarii, Abbates, generales ordinũ, & pænitẽtiarii Papæ, qui

omnes

omnes ſedent in ſedibus,Inde reuertitur ad ſolium Pontificis,& ibi incēſat conſeruatores Vrbis;barones,& alios nobiles ibi ſedere ſolitos; tum ſubdiaconū Apoſtolicum a dextris Papæ,& alios cappatos ab ea parte. Deide Subdiaconū a ſiniſtris,& poſt eū auditorē,qui ſeruit de mitra Sanctiſſimo Dño noſtro.Deide alios cappatos ſubdiaconos,auditores , clericos Cameræ,& acoluthos,tū cubicularios ſecretos,& ſecretariū, ſi eſt cū eis,inde cappellanum aſſiſtentem celebrātis,tū alterū cerimoniarū clericū, & ſubdiaconum epiſtolæ.Inde cubicularios alios,aduocatos,& ſecretarios mixtim,& demū procuratores ordinum. Si magiſter ſacri hoſpitii adeſt, qui ſtare ſolet apud finē ſcāni pſbyterorum Cardinaliū, incēſantur poſt nobiles ſedentes circa pedes Papæ. Poſt procuratores incēſant cappellani celebrātis ſtātes in ſuperpellicīis, deinde ſcutiferi Papæ,& alii nobiles qui ſunt cū eis ,tum magiſtri hoſtiarii & ſeruiētes armorum, qui ſunt apud portam cancelli,reuerſus demum ad credentiam credentiarios,& cerimoniarium,& ipſe in fine a cerimoniario incenſatur.

Et nota quod oēs,qui accipiūt incenſum,debent ſtare, & non ſedere, & eſſe capite detecto; exceptis Papa, & celebrante,qui cum mitra accipiūt incenſum.Papa in principio miſſæ,& poſt offertorium ſedens incenſatur. Aduertat Diaconus & non incēſet, qui non aſſurgunt, Quando Papa celebrat, acoluthus ſeruit de incenſo, & Diaconus Cardinalis Euāgelii incenſat Papam,Cardinales, principes, qui cum eis ſedent,& epōs aſſiſtētes. Inde ipſe incenſat ab vno ex Subdiaconis Apoſtolicis,non tū ab eo; qui cantat epiſtolam,& ille incēſat alios: in veſperis ſolennibus Papalibus cū paramentis idem Subdiaconus incenſat.In veſperis ſine paramentis acoluthus ſeruit de thuribulo & incenſat omnes præter Pontificē,abſente Pōtifice cappellanus aſſiſtens Cardinalis facientis officium debet incēſare ſine pluuiali tñ,nā illo in veſperis nō vtitur,in cuius locum , ſi non eſt aptus, ſubſtituitur diaconus Papæ cum ſuperpellicio tamen.

De ordine dandi pacem inter miſſarum ſolēnia.

QVando Papa celebrat oſculatō altari dat primo pacem Cardinali Epiſcopo aſſiſtenti,qui ab eius dextra genuflexus primo oſculatur altare,& deinde accipit oſculum a Pontifice,eiq; dicenti Pax tecum, reſpondetur.Et cum ſpiritu tuo,Deinde Pontifex vertit faciem ad cornu epiſtolæ,& recipit ad oſculum pacis duos diaconos aſſiſtentes, ſicut receperat Epiſcopū Cardinalē. Si autē Imperator ſit præſens,primo illum recipit ad oſculum pacis,deinde Cardinalem epiſcopum,& duos diaconos aſſiſtentes.Epiſcopus Cardinalis deinde dat pacem primo Epiſcopo Cardinali exiſtenti cum aliis Cardinalibus primo preſbytero , & primum diacono exiſtenti apud ſcāna. Item principi laico,qui ſedet in ſcamno Cardinaliū & demum primo epiſcopo Cardinali aſſiſtenti Papæ,& in fine ſubdiacono Apoſtolico , qui aliis pacē diſtribuit & ipſe epſ Cardinalis reuertit ad ſūmū Pontificē.Quado aūt aliquis Cardinalis,ſiue ꝑlatus,celebrat Pontifice pñte,Cardinalis aſſiſtēs dicto Agnus Dei recedit de circulo; & factis reuerētiis aſcēdit ad altare, & genuflexus illud oſculatur primum, tunc ſurgēs

capit pacē a celebrāte, & deinde aſcē dit ad Papam, cui dat oſculum pacis, vt ſupra, deinde reuertitur ad locum ſuū cum aliis Cardinalibus: & alii dia coni aſſiſtentes deſcendentes a latere Pontificis factis reuerentiis ſimiliter aſcendunt ad Papam, & capiūt ab eo oſculum pacis. Et ſi adeſt, Imperator, accipit pacem a Pontifice ante diaconos aſſiſtentes faciens reuerentias, Cardinales genufle ctendo tamē nō in clinando ſolum. Interim vero cappellanus aſſiſtens celebranti cum pluuiali ductus a cerimoniario, relinquēs librū miſſale ad manus Diaconi Euangelii cum reuerentiis ſolitis, accedit ad Cardinalem aſſiſtētem, & ab eo accipit oſculum pacis, & ſe ei inclinat antequam capiat, & poſtquam acceperit pacē: deinde dat pacē priori Epōrū Cardinaliū, tum ſubpriori epōrū, inde primo ex diaconis in ſede, demū principi laico, ſi quis adeſt in ordine Cardinaliū, & his omnib⁹ inclinat ſe primo, & poſtea: deinde dat pacē pfecto, ſiue magno principi, qui ſedet ad pedes Papæ. Inde primo epō aſſiſtenti, tum vicecamerario, qui eā dat plato iuxta eum ſtanti, & ille alteri et ſic cæteri: deinde oratori Cæſaris laico vel non prælato, et ille alteri oratori iuxta eum ſtanti, etiā ſi alter nō ſit imperialis, vel regalis orator, & ſic de aliis. Tum ſenatori, inde primo Epiſcopo in ſecūdo ordine, & primo in tertio, & ſic de aliis, ſi ſunt plures ordines epiſcoporum, deinde primo prothonotario in illorum ordine, qui ſunt in eiſdem locis, ſiue abbates, ſiue generales, aut pœnitentiarii accipiunt pacem a ſuperioribus. Interea ſi celebrans iam perfecit communionem ſuam, reuertitur aſſiſtens cappellanus ad altare, & cerimoniarius accipit ab eo pacem, & diſtribuit reliquis quibus ille non dederat. Poſt nominatos primo dat pacem nobilibus, & Baronib⁹, qui ſunt ad pedes Papæ, deinde magiſtro ſacri hoſpitii, ſi adeſt, tum ſubdiacono a dextris: & ille reliquis cappatis ab eo latere, inde ſubdiacono a ſiniſtris, & ille ſimiliter ſuis cappatis, deinde auditori ſeruienti de mitra, & ille ſecretis cubiculariis, tum alteri cerimoniarum clerico, deinde Diacono Euangelii, & ille ſubdiacono: inde primo ex cubiculariis, primo ex aduocatis; ſiue ſecretariis, deinde primo ex procuratoribus, tū primo ex cappellanis celebrātis, poſtea antiquiori ex ſcutiferis Papæ; primo ex hoſtiariis, & primo ex ſeruientibus armorum, & ſic eſt finis. Abſente vero Vicecamerario dat primo oratori Cæſaris, & ille alteri; vt ſupra dictum eſt, tum ſenatori, deinde primo oratori prælato, ſi Cæſaris orator eſt laicus, vel non prælatus, ſin autem dat primo oratori laico, ſeu non prælato, & aliis, vt ſupra diximus. Quod ſi etiam oratores Cæſaris non interſint, dat ſenatori, tum oratoribus prælatis, ſi inter eos ſint Regii; ſin minus incipitur a laicis, ſi ibi ſunt Regii, & cæteris paribus a prelatis.

Quando Papa lauat manus ante miſſarum ſolennia, & aliis.

PRinceps, nobilis, ſiue orator, qui aquā ferre debet ad lauādū manus Pōtificis, in tēpore vocatur a cerimoniario, & a duobus ſeruientibus armorum cōducitur ad credētiā Papæ; & cum eo duo auditores rotæ, hinc apud credentiā imponit circa collum mappula ſericea lōga, quæ vtrinq; ante pectus ei dependet; manu dextra capit inferiorem peluim, in quo credētiarius

ciarius aquam imponit,& nobilis aliquantulum aquæ ex pelui imponit in vaſculum,quam credenciarius præguſtando bibit:tũ ſiniſtra manu capit ſuperiorẽ peluim,& a magiſtro hoſpitii,vel ſcalco Papæ cooperiuntur pelues mappula a dextra parte pẽdente: tũ eleuatis manib9 cũ peluib9 vſq; ad oculos adiuuantibus hinc inde magiſtro hoſpitii, & ſcalco Papæ, vel ſaltẽ altero,ſi alter abeſt:ad Pontificẽ proficiſcitur hoc ordine.Primo pcedunt duo ſeruientes armorũ: hos ſequũtur cerimoniarii,qui genuflexiones,&geſtus oſtẽdunt,tũ duo auditores,quorũ ſenior portat duab9 manib9 mãtile,qđ a credẽtiario acceperat illo prius ab eo oſculato:demum nobilis cũ peluib9 aquæ medius,vt diximus,inter magiſtrum hoſpitii,& ſcalcũ,cũ trãſeũt ãte altare,oẽs genuflectũt,& anteq̃ ad Põtificẽ pueniãt, tertio genu terrã tãgũt,cũ peruenerint ad eius pedes, auditor mãtile deoſculatum deponit ſuper genua Põtificis, & diaconi aſſiſtẽtes illud explicant, & ipſi auditores genuflexi hinc inde extremitates mãtilis retinẽt. Cardinalis aſſiſtẽs interea,ſiue Eps,ſiue pſbyter,accedit ad Põtificem, & ponit manus ad pelues:nobilis aquã portãs eleuata ſuperiore pelui,poſitaq; in loco inferiori, ſup eius labiũ imponit pauxillũ aquæ,quã pguſtãdo ſorbet, & deinde adiuuãte aſſiſtẽte Cardinali infũdit aquã ſup manus Põtificis in ſubdictã peluim,dextra ſuperiorẽ cũ aqua,inferiorẽ ſiniſtra,vbi aqua recipitur,retinẽs.Interim laici oẽs circũſtantes genufle&unt:Cardinales ſurgunt ſine mitris,plati ſurgũt detecto capite:lotis manibus diaconi aſſiſtentes explicant mãtile ſuper manus Papæ,Nobilis iiſdẽ reuerẽtiis,& ordine reuertitur ad credentiã Papæ: Auditor reaſſumpto mantili cum ſocio ſequitur nobilẽ,& id reddit credẽtiario,& reuertitur ad locũ ſuũ Hic ordo ſeruatur quotiens Papa publice lauat manus, & quando celebrat, quia quater ſunt lauãdæ manus, incipit a minus digno, ita vt dignior, etiã ſi eſſet Rex,aut Imperator,vltimo ferat aquam ad manus Pontificis.

De luminaribus in cappella Papæ, & Sacris Imaginibus ſuper altare.

SVper altare,cum diuina peraguntur ſiue Cardinalis,ſiue alius prælatus celebret,candelabra ſex ſuper altare, ſuper credẽtiam vero duo cum luminaribus ſemper habentur:ad Euangelium luminaria duo, ad eleuationem Sacramẽti funalia quatuor:ſuper cãcellos cappellæ,ſi Cardinalis celebrat ſex:ſi alius prælatus,quatuor funalia ardent. Si Papa celebrat, ſuper altare candelabra ſeptem ardent,ſup credentiam duo,ad Euangelium latinũ ſeptem,ad Euangelium græcum duo; ad eleuationem Sacramenti funalia octo ſuper cãcellos octo: ad proceſſiones Papales ſemper candelabra ſeptem. Quando Papa non eſt præſens, duo candelabra ardent. Si Papa celebrat in aliqua eccleſia, vbi ſedes eminens multum diſtet ab altari,vt in eccleſia Lateranenſi,vel in eccleſia ſancti Pauli de vrbe:tunc cum Corpus, & Sanguis ex altari defertur ad Papã, octo funalia,quæ ibi permanẽt acceſa vſq; poſt communionẽ,feruntur ante Sacramẽtum,primo ante Corpus,deinde ante Sanguinem: neq; extinguuntur,antequam ſit completa communio.Imagines,& Reliquiæ ponuntur ſuper altare, quando vtuntur mitra auriphrygiata,& non aliter.

De miniſtris celebrantium.

Cardinali diuina celebranti adeſſe debent Diaconus,& ſubdiaconus cum ſuis paramentis opportunis,cappellanus aſſiſtens cum ſuperpellicio, & pluuiale, ſeruiens de mitra cum ſuperpellicio, & mappula longa ad collum, & ſeptem alii cappellani cum ſuperpelliciis, qui ſeruire debent,vnus in ſuſtinendo librum ſupra caput,vnus in ampullis; alius in tenendo thuribulo,& quatuor in tenendis candelabris in Euangelio, & funalibus in eleuatione, & iuniores debent ſeruire in iſtis vltimis: totidē aderunt celebranti veſperas. Prælato autem nō Cardinali vltra diaconum & aſſiſtentem cum pluuiali, aderunt quatuor alii tantum miniſtri cum ſuperpelliciis:in credentia pro Cardinali erunt tres ſcutiferi; pro prælato duo tantum.

De Euangelio,& Epiſtola græce legendis.

EVangelium, & epiſtola græce leguntur quotienſcunq; Pontifex Romanus publice,& ſolenniter celebrat,ſi illi placuerit,& in hoc non eſt aliqua feſtiuitas magis priuilegiata, quam alia. In coronatione Pontificis legi,obſeruatum eſſe, vocari ad hoc monacos ex monaſterio Cryptæ ferratæ,ſi Romæ ſit,qui ſunt fere in ſuburbiis,& linguam,ac ritum Græcanicæ eccleſiæ ſeruare conſueuerunt: ego tamen nunquam vidi illos in tali exercitio. Habeātur igitur duo,qui docti ſint,& linguam græcam bene nouerint: neq; adhibeantur qui ſint inexperti,& non intelligant,quia raro eſt quod non ſit aliquis doctus in illa lingua,qui cum audiunt barbarizantes,ſiue ſolecizantes irrident ſolēnia noſtra:melius eſt a tali actu deſiſtere,q̄ ponere nō idoneos. Oportet tamē,vt hi in diaconali,& ſubdiaconali ad minus ordine ſint cōſtituti vidi tamē ſæpius obſeruari, qd Epiſcopus quiſpiam Euangelium græce dixerit; epiſtolam vero alius vir non indoctus,neq; vilis Hanc autem conſuetudinem græce legendi hinc ortam puto,vt appareat Romanam Eccleſiā in ſe continere vtramq; gentem,græcam ſcilicet,& latinam ex quibus eccleſia Dei fere tota cōſiſtit:in qua quidem primatum obtinet,quod Græci diu recuſarūt,Apoſtolica ſedes. Ego reperi in antiquiſſimis codicibus nō modo Euāgelium,& Epiſtolam, ſed & prophetias, & Paſſionem Chriſti in ſacra hebdomada,& alia huiuſmodi græce legi conſuetum fuiſſe. Hi Diaconus,& ſubdiaconus debent accipere paramenta,quando alii,& ſedere,vt in miſſa papali diximus.

De genuflexionibus in cappella.

IN diebus ſolennibus cum Papa venit ad miſſam,dum facit cū celebrante confeſſionem Pontifex,celebrans, Cardinales,& prælati omnes ſtantes faciūt cōfeſſionem,præter aſſiſtētes, qui poſt Papam genuflectunt:reliqui omnes genuflectunt. Deinde cum Pōtifex ante eleuationem Sacramenti venerit ad faldiſtorium,omnes genuflectunt,& cum Sanctitas ſua eleuato Sacramento ſurrexit,omnes ſurgunt cum Papa dat benedictionē poſt ſermonem,vel in fine miſſæ,cum incipit Precibus,& meritis:vel Sit nomē,omnes genuflectunt præter Cardinales, & prælatos:prælati tamen cum incipitur,Benedictio Dei Patris;ſiue Benedicat vos Omnipotens Deus: genuflectunt:

nuflectunt:Cardinales ſtantes ſe inclinant.In diebus ferialibus,& miſſis de functorum genuflectunt omnes ad primas orationes ante epiſtolam, & ad vltimas poſt communionem.Et cũ dixerit Sanctus, genuflectunt; & ita permanent vſq; ad Per omnia ſæcula ſæculorum ante Agnus Dei. Item ad verſum Adiuua nos Deus ſalutaris noſter:in quadrageſima omnes genuflectũt,ad verſum in Credo,Et incarnatus eſt &c. omnes genuflectũt ſem per in Euangelio.In principio erat verbum cum dicitur,& verbum caro factum eſt:In Euangelio Epiphaniæ cum dicitur,Et procidentes adorauerunt eum:in Paſſione Domini noſtri cum dicitur,Et inclinato capite emiſit ſpiritum:Item cum in miſſa ſancti Spiritus dicitur verſus. Veni ſancte Spiritus,&c. omnes genuflectunt. In veſperis cũ dicitur verſus Veni creator Spiritus, & ſimiliter. Aue maris ſtella,omnes genuflectunt,& permanent vſq; ad finem verſus. Inter paſcha,& Pentecoſtes non fiunt genuflexiones,etiam in ferialibus, niſi ad eleuationem Sacramenti,& ad Incarnatus eſt,& Veni ſancte Spiritus, & ad Hymnos Veni creator;& Aue maris ſtella;ſi pro tempore dicẽdi erũt. Et generaliter quotieſcunq; ille, qui facit Sermonẽ dicit Aue Maria,omnes genuflectunt.

De mitris,& Thiara cum triplici corona, quibus Papa utitur.

Romani Pontifices tribus mitris pro temporis exigentia ſecundũ antiquas cerimonias vtebantur: prima,& precioſior erat cũ vnionibus, & gemmis,et habebat auriphrygium in circulo,et titulo,ideſt per mediũ a circulo ad ſummitatem,et hac vtebãtur in ſolennitatibus. Per circulum deſignant,vt aiunt,coronam poteſtatis,per auriphrygium, quod ad ſummum aſcendit, contemplatiuæ vitæ diſcurſum. Secunda etiam erat cum vnionibus,auriphrygiumq; tantummodo habebat in circulo, et hac vtebantur in conſiſtoriis tam publicis, quam priuatis:per quam ſignificabatur Regia poteſtas. Tertia erat alba ex damaſceno ſericeo,ſiue vnionib9, ſiue auro,aut aliquo ornamento: et hac vtebantur in dominicis aduẽtus, et quadrageſimæ diebus ferialibus,et in officiis defunctorum. Hodie quatuor mitras habemus:precioſiori vtitur Papa in maioribus ſolennitatibus ſecunda etiam quæ precioſa eſt, ãbæ habent auriphrygium in circulo,et in titulo,vtitur in diebus nimis ſolenni bus,et in conſiſtoriis. Tertia mitra nihil habet auri,ſed ex vnionibus ornata,et habet circulum,et titulum ex vnionibus,et iſta vtitur Papa dominicis aduentus,et quadrageſimæ præterquam in dominica Gaudete, et dominica Lætare:in quibus vtitur ſecũda mitra. Quarta eſt ex ſerico damaſceno multo auro contexta, ſed non habet vniones;aut gemmas;et hac vtitur in ferialibus diebus,et aliquando in diebus ſolennibus;poſt principiũ; vt minus grauetur; et maxime dũ fit ſermo. Habet etiã aliam magis ſimplicem ex damaſceno cum paruo auro;qua vtitur in officiis defunctorũ, et diebus ferialibus maioribus hebdomadæ. Eſt preterea thiara triplici corona ornata;quod regnum appellatur;per quam ſignificatur Sacerdotalis,et Imperialis ſumma dignitas,atq; poteſtas;hac thiara vtitur Pontifex in maximis ſolennitatibus eundo ad eccleſiam,et redeundo; ſed nũquam

illa

illa vtitur in diuinis. Cum peruenit ante altare, deponit thiaram, orat, & aſſumpta mitra vadit ad ſedem, & cum iſta proſequitur diuinũ officiũ; ſiue in veſperis, ſiue in miſſa; thiara autem interim reponitur ſuper altare. Finito officio cum Papa reuertitur ad palatium, rurſus ei imponitur thiara; & cũ hac coronatur in die ſuæ Benedictionis, & coronationis. Antiquitus, quando Romanus Pontifex diebus ſolennibus thiaram hanc ferebat: fiebant ei laudes a diaconis, & officialibus, vt in coronatione. Exaudi Chriſte. &c. & Pontifex dabat presbyterium. Hodie vtrunq; abolitum eſt. Dies autem, quibus Papa coronabatur, erant infraſcripti, videlicet, in feſto ſanctorum quatuor coronatorum, ſancti Martini, ſancti Clementis, in dominica Gaudete, in dominica Lætare, in Natiuitate Domini, in ſancti Stephani, in Epiphania, in Reſurrectione, & ſecunda Feria, in Dominica Ego ſum paſtor bonus, in Aſcenſione, in Pentecoſte, in ſancti Petri, in ſancti Siluestri, & in anniuerſario ſuæ coronationis.

De proceſſibus generalibus.

PRoceſſus legi conſueuerunt, & excõmunicationes fulminari ter in anno, in quinta Feria cænæ domini, in die Aſcenſionis, & in dedicatione baſilicæ apoſtolorũ Petri, & Pauli eodem ordine, & modo. Nunc id fit tãtum in cæna Domini: cauſas, cur in iſtis diebus potiſſimum fiant, iſtas dicunt, in cæna Domini habuit principium Chriſti Sacramentum; cõgruit vt in illa die excludantur ab eccleſia; qui eo ſacramento indignos ſe reddiderunt; in Aſcenſione Chriſtus rogauit pro fidelibus ſuis dicẽs. Pater ſancte ſerua eos, quos dediſti mihi; declaratur quod non orauit pro iſtis, in dedicatione declaratur, quod excluduntur a loco congregationis, & orationis fidelium, Candelæ accenſæ proiciuntur, & extinguuntur, quia ſicut candela accenſa proiecta extinguitur, ita illi ſic eiecti ab eccleſia lumine, & gratia ſpiritus Sancti priuantur; campanæ tumultuoſæ pulſantur, quia ſicut illarũ ordinata pulſatione fidelis populus congregatur, ita confuſa, & tumultuaria infideles diſſipantur. Cum fiunt aliis temporibus proceſſus contra certas, & nominatas perſonas, omnes ſunt parati, & fit iiſdem cerimoniis; cum autem fiunt cõtra incertos, ſolus Papa eſt paratus; alii ſunt in ſuis cappis laneis; & ita ſeruatum legitur a Clemẽte Papa ſexto anno quarto die prima Februarii; cũ fecit Proceſſus contra interfectores Andreæ Regis Siciliæ illuſtris incertos, & nõ nominatos.

Quibus diebus uocãtur Cardinales ad cappellam Papæ, & quibus fit ſermo, uel non fit Et quando fiunt ueſperæ, aut proceſſio

PApa celebrante ordinarie nunquam fit ſermo, niſi ipſemet velit orare, aut aliquis Cardinalis id faciat.

In diebus quãdo fit ſolennis proceſſio non fit ſermo. Fit autẽ in diebus infraſcriptis. Et primo Cardinales vocantur ad cappellam in diebus ſequentibus.

In prima, ſecunda, & quarta dominica aduentus Domini, & fit ſermo.

In Natiuitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & non fit ſermo. Et ante hũc Veſperæ Papales, & in Nocte matutini, & prima, ac ſecũda miſſa. In miſſa maiori Diacõi Cardinales, & alii officiales cappellæ cõmunicant a Papa.

In ſancto

In ſancto Stephano,& fit ſermo.
In ſancto Ioanne euangeliſta; & fit ſermo.
In Circunciſionis,& fit ſermo; ac fiunt veſperæ.
In die Epiphaniæ, & fit ſermo, & veſperæ.
In die Purificationis, & non fit ſermo, & fit proceſſio cũ paramẽtis violaceis,& cãdelarũ diſtributio.
In die cinerum,& fit ſermo; & dãtur cineres cum paramentis violaceis.
Prima; Secunda, Tertia, Quarta, & Quinta Dominica in Quadrageſima,& fit ſermo.
Dominica in Palmis, & non fit ſermo,& fit diſtributio palmarũ, & proceſſio cum violaceis paramentis,& palmis.
Quarta feria maioris hebdomadæ fiunt matutinæ tenebroſæ in ſero.
Quinta feria in cæna Domini; & nõ fit ſermo, & fit proceſſio ad,proceſſus in albis,& fit mandatum. In ſero matutinæ tenebroſæ.
Sexta feria in Paraſceue,& fit ſermo In ſero fiũt matutinæ tenebroſæ.
Sabbato ſancto;& non fit ſermo.
In Die Reſurrectionis,& non fit ſermo.Diaconi cardinales,& alii officiales cappellæ communicantur a Pontifice.
In ſecunda;et tertia feria, et non fit ſermo.
In ſabbato in albis non fit ſermo. Dãtur Agnus Dei,portãt paramẽta.
In annunciationis beatæ Virginis fit ſermo, fiunt veſperæ. Si non venit in quadrageſima.
In Aſcenſione Domini fit ſermõ, fiunt veſperæ.
In Pẽtecoſtes fit ſermo,fiũt veſperæ.
In ſecũda,et tertia feria nõ fit ſermo.
In Dominica Sanctiſſimæ Trinitatis fit ſermo;fiunt veſperæ.
In ſolemnitatis corporis Chriſti non fit ſermo,fit proceſſio in Albis,fiunt veſperæ.
In Natiuitate ſancti Ioãnis Bapciſtæ fit ſermo,et fiunt veſperæ.
In feſto apoſtolorum Petri, et Pauli non fit ſermo,fiunt veſperæ
In feſto Viſitationis beatæ Mariæ non fit ſermo,neq; veſperæ.
In feſto Aſſumptionis Beatæ Mariæ fit ſermo,et fiunt veſperæ.
In feſto Natiuitatis beatæ Mariæ fit ſermo,et fiunt veſperæ.
In feſto omnium ſanctorũ fit ſermo; et fiunt veſperæ;et in ſero veſperæ,et matutinæ pro mortuis.
In commemoratione defunctorum non fit ſermo.
In dedicatione Baſilicæ Saluatoris non fit ſermo,fiunt veſperæ.
In dedicatione Baſilicæ apoſtolorum Petri,et Pauli non fit ſermo, et fiunt veſperæ.
In feſto ſancti Andreæ; non fit ſermo,et non fiunt veſperæ.
In commemoratione omnium Pontificum, et Cardinalium defunctorum non fit ſermo.
In Anniuerſario obitus Pontificis prædeceſſoris non fit ſermo.
In Anniuerſario aſſumptionis Pontificis non fit ſermo.
In Anniuerſario coronationis Pontificis non fit ſermo.

Dies in quibus noſtro tempore Papa,aut Cardinales celebrant.

DOminica tertia aduentus Domini,quæ dicitur Gaudete.
In nocte Natiuitatis Domini, et in miſſa maiori.
In die ſancti Stephani, et in die ſancti Ioannis euangeliſtæ.

In Circunciſione, Epiphania, Purificatione beatæ Mariæ Virginis.

In quarta feria cinerum, in quarta Dominica quadrageſimæ, quæ dicitur lætare, vel de roſa.

In dominica palmarum.

In quinta, & ſexta feria, & ſabbato maioris hebdomadæ.

In die Reſurrectionis, & duobus diebus ſequentibus.

In ſabbato in Albis, ſi dantur Agnus dei, alioquin celebrat alius plaeus.

In annunciacione Beatæ Mariæ Virginis.

In Aſcenſione Domini noſtri.

In Pentecoſte, & duobus diebus ſequentibus.

In dominica ſanctiſſimæ Trinitatis.

In ſolennitate corporis Chriſti.

In Natiuitate beati Ioannis Baptiſtæ.

In Nataliciis apoſtolorum Petri, & Pauli.

In Viſitatione, Aſſumptione, & Natiuitate Beatæ Mariæ virginis.

In feſto omnium Sanctorum, & commemoratione omnium fidelium defunctorum.

In dedicatione Baſilicæ Salnatoris; & in dedicatione baſilicarum Petri; & Pauli.

In anniuerſario Aſſumptionis, & coronationis præſentis Pontificis.

In omnibus ſupradictis diebus cōſueuerunt Romani Pontifices antiquis temporib⁹ per ſemetipſos celebrare, ſed noſtris diebus ad quatuor, vel quinq;, aut plures ſolennitates reſernantur: in natiuitate Domini, in reſurrectione, in pentecoſte; in nataliciis Apoſtolorum Petri, & Pauli, & in feſto omnium ſanctorum. In his ordinarie, quando non ſunt impediti celebrant, & extraordinarie in canonizationibus ſanctorum, in ordinationibus, ſiue cōſecrationibus, ſi quā do eas facerent. Et in coronatione Imperatoris, ſiue Regis alicnius, in aliis autem diebus cappellæ celebrant alii prælati.

Et nota, quod quando Papa per ſe celebrat, omnes Cardinales, et prælati portant paramenta ſibi conuenientia coloris tempori congruentis, tam in veſperis, quam in miſſa, ſed nō ſemper deſcendunt ad eccleſiam cum paramentis; ſed tantum in diebus proceſſionum in miſſa.

Secundum antiquas obſeruationes erāt alii dies, in quibus fiebat cappella: noſtris temporibus ab Eugenio quarto, et citra; ſupra ſcripta fuerunt obſeruata, quamuis a tempore Sixti vſq; ad hūc diem aliqua fuerint prætermiſſa, et immutata. Solēnitas veſperarum fit ſemper ordinarie in primis veſperis, in ſecundis nunquā fit ordinarie noſtro tempore. Quando Papa eſt in craſtinum celebraturus fiunt veſperæ ſolennes, et capiunt paramenta a Cardinalibus poſt factam reuerentiam, et incipiuntur Antiphonæ per Cardinales, et Papam. In aliis non capiunt paramenta, et Papa incipit Deus in adiutoriū, etc. Incēſat ad Magnificat, et dicit orationē, et dat benedictionē, et nihil aliud ī eis agit.

Sermones committuntur, et reddentur per magiſtrum ſacri palatii, vt prædiximus. Et in quatuor primis Diaconis aduentus, et quadrageſimæ fratres quatuor ordinum mendicantium orant: In prima ordinis prædicatorum; In ſecunda ordinis minorum: In tertia ordinis heremitarum Sancti Auguſtini: In quarta ordinis carmelitarū. In aliis autē diebus Pōtifex ſi placet, et ordinarie magiſter ſacri palatii cōmittit ſermones ad beneplacitū.

Quibus

Quibus diebus Pontifices Romani conſueuerunt a conſiſtorio ſecreto ceſſare.

Die Dominica, tertia, quinta feriis; & ſabbato per totum annum ordinarie non fit conſiſtorium.

Non fit conſiſtorium in diebus infraſcriptis.

IN vigilia, & in die circuncifionis Domini vſq; poſt diē Epiphaniæ.
In feſto ſancti Antonii.
In feſto ſanctorum Fabiani & Sebaſtiani.
In feſto ſanctæ Agnetis.
In feſto ſanctorum Vincentii; & Anaſtaſii.
In conuerſione ſancti Pauli.
In vigilia, & feſto purificationis,
In feſto ſancti Blaſii.
In feſto ſanctæ Agathæ.
In cathedra ſancti Petri.
In feſto ſancti Matthiæ.
In feſto ſancti Gregorii.
In feſto ſancti Benedicti.
In vigilia, & feſto annunciationis Beatæ Mariæ Virginis.
In vigilia, & feſto Aſcenſionis Domini.
In vigilia; & feſto pentecoſtes, & duobus diebus ſequentibus.
In vigilia; & feſto corporis Domini.
In feſto ſancti Marci euangeliſtæ,
In feſto Apoſtolorum Philippi, & Iacobi.
In feſto inuentionis ſanctæ Crucis.
In feſto ſancti Ioannis ante portam latinam.
In feſto apparitionis ſācti Michaelis
In feſto ſancti Barnabæ Apoſtoli,
In feſto, & vigilia natiuitatis ſancti Ioannis Baptiſtæ.
In vigilia, & feſto Apoſtolorum Petri, & Pauli, & in commemoratione ſancti Pauli.
In feſto ſanctorum Ioannis, & Pauli.
In octaua ſancti Ioannis Baptiſtæ.
In octaua Apoſtolorū Petri, & Pauli.
In feſto ſanctæ Mariæ Magdalenæ.
In feſto ſancti Iacobi Apoſtoli.
In feſto ſancti Petri ad vincula,
In feſto ſancti Laurentii.
In vigilia, & feſto Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis; & in octaua.
In feſto ſancti Bartolomæi.
In feſto ſancti Auguſtini.
In feſto decolationis Beati Ioannis Baptiſtæ.
In vigilia, & feſto natiuitatis Beatæ Mariæ, & in octaua eius.
In feſto exaltationis ſanctæ Crucis.
In feſto ſancti Matthæi Apoſtoli.
In feſto dedicationis Beati Michaelis
In feſto ſancti Hieronymi.
In feſto ſancti Franciſci.
In feſto ſancti Lucæ euangeliſtæ.
In feſto Apoſtolorū Simōis, & Iudæ
In vigilia, & feſto omnium Sanctorū
In commemoratione defunctorum,
In dedicatione Baſilicæ Saluatoris.
In dedicatione Baſilicæ Apoſtolorū Petri, & Pauli,
In feſto ſancti Martini
In feſto ſanctæ Ceciliæ.
In feſto ſancti Clementis.
In feſto ſanctæ Catherinæ.
In feſto ſancti Andreæ Apoſtoli.
In feſto ſancti Nicolai.
In feſto ſancti Ambroſii.
In feſto ſanctæ Luciæ.
In feſto ſancti Thomæ apoſtoli.
In Vigilia Natiuitatis Domini vſq; ad diem poſt Epiphaniam non fit conſiſtorium, Sed aliquando conueniunt Domini Cardinales cum Papa ad tractandum, & conſultandum, ſi eſt opus.
Item a quinta feria ante quinquageſimam vſq; ad quartam feriam ciner

rum

rum incluſiue.

Item a dominica in palmis vſq; ad Dominicam in albis incluſiue.

Item quando fiunt vacationes curiæ in æſtate ſtatuuntur aliqui dies, in quibus tantum fit conſiſtorium,& tempus vacantiæ. Et quando audientia reſumetur, debet intimari curialibus,vt quis poſſit procurare facta ſua.

In anniuerſariis Pontificum, Cardinalium,ſiue Regum, quando pro eis fit cappella.

In die anniuerſario aſſumptionis,Coronationis q; Romani Pōtificis protempore exiſtentis.

Item quotieſcunq; fit publicum conſiſtorium,vel cappella,

Item quando Imperator,Rex,Cardinalis legatus ad curiam venit, aut recedit a curia. Et ſimiliter quando nouus Cardinalis, aut aliquis magnus Princeps venit

Et quādo ordinaria conſiſtoria ſunt interrupta,Cardinales non vadūt ad conſiſtorium, niſi vocentur a Papa. Quando autem non ſunt interrupta,vadunt ſemper ſtatutis, diebus,etiam non vocati,niſi prohibeantur. Dies vero conſiſtoriales unt Secunda, Quarta, & Sexta Feriis per totū Annum, diebus ſupra nominatis exceptis.

Sacrarum Cerimoniarum Romanæ Eccleſiæ Libri Tertii. Finis.

ROMAE
TIPIS VALERII DORICI.
Anno M.D.LIX.

Cum licentia Superiorum.

1982.